

सामवेदसंहिता

सामवेदसंहिता

SĀMAVEDA
SĀMĪHITĀ

with the
commentary of
Sāyanācharya

Satyavrate
Sāmasramī

VOL. 2

Digitized by Madhuban Trust, Delhi

Digitized by Madhuban Trust, Delhi

सामवेदसंहिता

सामवेदसंहिता

तत्र

छन्दआर्चिकः

तत्रापि आग्नेयैन्द्रेति पर्वद्वयात्मकः

अध्यायचतुष्कः प्रथमोभागः

भगवत्सायणाचार्य्य-विरचित-भाष्य-सहितः

अधीतवेद-“प्रत्नकम्रनन्दिनी”-सम्पादकेन
श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्य्येण

वङ्गसामगेन
टीकितो यथावसरं शोधितश्च ।

मुन्शीराम मनोहरलाल
पाठिलशर्मा प्रा.लि.

SĀMAVEDA SAMHITĀ
with the commentary of Sāyaṇa Āchārya

Edited by
Satyavrata Sāmaśramī Bhattacharyya

VOLUME II

Price : 3500/- for 5 volumes

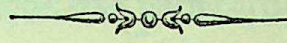
Originally Published in Bibliotheca Indica, Calcutta, 1871-78.
New Series nos. 301, 321, 322, 323, 324 and 334.

Reprinted 1983

Printed and published by Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.,
Post Box 5715, 54 Rani Jhansi Road, New Delhi-110055.

॥ आर्चिकस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ पावमानं पर्व ... (अथ पञ्चम-प्रपाठकान्तिमाः नवम- दशम-दशदात्मकाः १० ऋचः । तत्र ९ मे दश, १० मे दशेति)	२	(इति पावमानं पर्व—अथ पञ्चम- प्रपाठकीयाः शेषाः ऋचः २० + षष्ठ- प्रपाठकः समग्रः ९९ = सङ्कलनया ११९ ऋचः) ।	
अथ षष्ठः प्रपाठकः ... = २ अर्धौ = ९ दशतः = (१मे दशति १० ऋचः, २ये १४, ३ये १२, ४थे १०, ५मे १२, ६ठे ९, ७मे १२, ८मे १२, ९मे ८) ९९ ऋचः ।	४३	अथ आरण्यं पर्व ... = ५ दशतः = (१मे दशति ९, २ये ७, ३ये १३, ४थे १२, ५मे १४) ५५ ऋचः ।	२४४
		अथ महानाम्नः ...	२७१

॥ गेयगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ द्वादश-प्रपाठकीयो द्विती- यार्द्धः (प्रथमार्द्धसु ऐन्द्रे पर्वणि गतः)	२	अथ चतुर्दश प्रपाठकः ... = २ अर्धौ = (२६—२०) ६६ ।	५५
= ३१ सामानि ।		अथ पञ्चदश प्रपाठकः ... = २ अर्धौ = (३६—३०) ६६ ।	९१
अथ त्रयोदश प्रपाठकः ...	१४	अथ षोडश प्रपाठकः ... = २ अर्धौ = (३९—३५) ७४ ।	१४२
= २ अर्धौ = (३८—३५) ७४ ।			

[ख]

॥ कन्दार्चिक-परिशिष्टभूतस्य आरण्यगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ अर्क-पर्व	३८७	अथ व्रत-पर्व	४६४
अथ प्रथमः प्रपाठकः	३८७	अथ चतुर्थः प्रपाठकः	४६४
= २ अक्षौ = (२७—२८) ५५ ।		= २ अक्षौ = (२०—२०) ४० ।	
अथ द्वितीयः प्रपाठकः	४१७	अथ पञ्चमः प्रपाठकः—	४८७
= २ अक्षौ = (३४—३२) ५६ ।		= २ अक्षौ = (२२—२२) ४४ ।	
अथ द्वन्द-पर्व	४३६	अथ षष्ठः प्रपाठकः—	५०४
अथ तृतीयः प्रपाठकः	४४६	= २ अक्षौ = (१८—२१) ४० ।	
= २ अक्षौ = (३०—२५) ५५ ।			

॥ अथ कन्दार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टरूपस्य स्तोभस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ प्रथमः प्रपाठकः	५१८	अथ द्वितीयः प्रपाठकः	५३३
= द्वौ अक्षौ = (८—१४) २२ ।		= एकोऽक्षः = ११ ।	

[ग]

॥ अथ कन्दार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ भारण्डं साम	५४३

॥ अथ कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टस्य-परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ तवशावीथं साम	५४६

॥ अथ सायणभाष्यस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ पञ्चमोऽध्यायः ... १		अथ षष्ठोऽध्यायः ... २४३	
= ११ खण्डाः = (१-१०, २-१०,		= ५ खण्डाः = (१-८, २-७,	
३-१०, ४-१४, ५-१२, ६-१०,		३-१३, ४-१२, ५-१४) ५५	
७-१२, ८-८, ९-१२, १०-१२,		ऋचः = चारण्य पर्व ।	
११-८) ११८ ऋचः =		अथ महानाम्नः अध्यायः ... ३६६	
इति पावमानं पर्व ।			

॥ कन्दार्चिकस्य कन्दः-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठात्-पृष्ठान्तम्	परिच्छेदः	पृष्ठात्-पृष्ठान्तम्
अथ गायत्र्यधिकारः (४४ ऋचः)—		अथ बृहत्यधिकारः (१२ ऋचः)—	
२—६६		७०—१०५	

[घ]

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्	परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
अथ त्रिष्टुबधिकारः (२९ ऋचः)—	२८८, २८९, ३०१, ३०४, ३०७, ३१०, ३३६।		
	१०६—१४८		
अथानुष्टुबधिकारः (८ ऋचः)—	मायची—२४८, २५४, २५६, २६२, २६७, २६८, २७१, २८७, ३३८, ३४३, ३४६, ३४८, ३५१, ३५१, ३५४, ३५४, ३५४, ३६०, ३६०, ... ३६०		
तत्र वृहती .. १६०।			
अथ जगत्यधिकारः (१२ ऋचः)—	चतुष्पाद्गायत्री २४८, २५१		
	१७०—२००		
अथोष्णिगधिकारः (१२ ऋचः)—	एकपाद्गायत्री २५३		
	२०१—२२२		
अथ ककुबधिकारः (८ ऋचः)—	जगती—२६४, २६७, ... ३३५		
	२२३—२४२		
तत्र, यवमध्या—२२३।	अनुष्टुप्—२०२, २८२, २८६, ३१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३२०, ... ३२५		
—प्रगाथः २३७	महापंक्तिः— ३०३		
(इति पावमानं पर्व = पावमानं)	पंक्ति—३१२, ... ३१३		
काण्डं=पञ्चमोऽध्यायः =	(इति आरण्यं पर्व = आरण्यं काण्डं)		
एकादश खण्डाः =	षष्ठोऽध्यायः = षष्ठ खण्डाः		
षष्ठ प्रपाठकश्च)	=आरण्यक-प्रपाठकश्च)		
	अथ शक्त्यादि .. ३७१—३८४		
वृहती २४४	(इति महाभाष्यः)		
त्रिष्टुप्—२४६, २५७, २६८, २८३, २८५,			

॥ कन्दार्चिकस्य देवता-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठ	परिच्छेदः	पृष्ठ
अन्नम् २५७		आत्मा ३२५, ३४३, ... ३५० वा	
अग्निः २८७, २८८, २८२, २९०, ३१२, ३३५		इन्द्रः २४४—२४८, २६२, २६७, २६८,	

[६]

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
२७२—२८१, ३०४, ३२४, ३३१, ३६६।		रात्रिः	२८६
इन्द्रावृक्षस्यती	३०३	वरुणः	२४८
ऋतुः	३१३	वायुः	२७१
गौः	१३३	विश्वे देवाः ... २५३, २६८, ३०१	
द्यावापृथिवी	३९२	वैश्वानरः	२८७
पवमानः २५१, २५४, २५६, २६५, २८४		सर्वात्मा (अग्निः) ..	३०७
पुरुषः ३१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३२०		सूर्यः ३३६—३६५, ३५१—३६०।	
प्रजापतिः	२८२	सोमः (पावमानः) ... १—२४२।	

॥ कन्दार्चिकस्य ऋषि-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अग्निः (चाक्षुषः) १०३, २१६, २२१		उग्रनाः (काण्वः) ..	१०८
अत्रिः (भौमः)	१८८	उग्रनाः (काव्यः) ...	१२६
अमहीयुः (आङ्गिरसः) ६, १६, ३२, ४०, ४४, ५१, ५३, ७०, २५४, २५६		कर्ज्मद्वा (आङ्गिरसः) ...	२२७
अम्बरीषः (वार्धागिरः) ..	१६२	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) ..	१६२, १६८
अम्बरीषः (बार्हस्पत्यः) ..	१६८	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) ...	२२८, २४१
अयास्यः (आङ्गिरसः) ...	६८	ऋणवः (आङ्गिरसः) ..	२३५
अवत्पारः काश्यपः) ...	५८	ऋभुः (काश्यपः) ...	१६४, १६६
असितः (काश्यपो देवलो वा)	६५	ऋषिगणः (सिकतानिवारी)	१८२
इन्द्रप्रमतिः (वासिष्ठः) ...	१३२	कण्वः (घौरः) ...	१३८
आत्मा (?)	२५७	कविः (भार्गवः) [भारद्वाजः अनु०] ६७	
उरुः (आङ्गिरसः)	२३८	१७०—१७८, १८४, १८७	
उवथ्यः (आङ्गिरसः) ...	५४, ५८	कश्यपः (मारीचः) ११, ३६, ३७, ६४,	
		६५, २४७	

[च]

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
कश्यपः (अक्षितः) [देवलः अतु०]	१८	प्रतर्दनः (दैवोदासिः)	११८, १२७, १२८
	३०, ४१, ४२, ४६	प्रथः (?)...	... १६८
कुतुः (आङ्गिरसः)	... १४४, ३३८	प्रसुवसुः (प्रमेगावी)	... ४७
कृतयशाः (आङ्गिरसः)	... २३२	प्रखण्डः (काणवः)	१२४, १४८,
खिगणः ? (?)	.. १८७		३५१—३६०
गृत्समदः (आङ्गिरसः)	२५१, २७१, २८२	बृहन्मतिः (आङ्गिरसः)	... ४५
गौतमः (राजगणः)	.. २८२	भरद्वाजः (बार्हस्पत्यः)	२४४, २८७, ३०१
गौरीवीतिः (शाक्तः)	... २२५	भरद्वाजादयः सप्त ऋषयः (१ भरद्वाजः,	
चक्षुः (मानवः)	... १०५	२ काश्यपः, ३ गौतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः	
जमदग्निः (भारद्वाजः)	... १३ अतु०	मित्रः ६ जमदग्निः, ७ वसिष्ठः)	७६—१०५
जमदग्निः (भार्गवः)	२४, ३४ वा, ५७ वा	भृगुः (वारुणः)	१३, २४, ५७, ६३
चितः (आप्तः)	... १८, ३२, २१९	मधुच्छन्दाः (वैश्वामित्रः)	१०, २६७
द्वितः (आप्तः)	... २१७, २२२		२६८, २८७
दृढयुतः (आगस्त्यः)	... २५	मनुः (आप्तवः)	... २१३
नारदः (श्रेष्ठः, अप्सरसः)	२०७, २०८, २१८, २१९	मनुः (सांवरणः)	... १६०
	२१८, २१९	मन्युः (वासिष्ठः)	... १४१
नारायणः (?)	२१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३२०	मृड्डीको (वासिष्ठः)	... १३५
निधुविः (काश्यपः)	३८, ४८, ५०, ६०, ६१	मेधातिथिः (काण्वः)	.. ४८, ५५
नृमेधः (आङ्गिरसः)	.. २७२	ययातिः (नाड्यः)	... १५५, १५८
नौधाः (गौतमः)	... १३७	रेणुः (वैश्वामित्रः)	.. १८८
पराशरः (शाक्तः)	११४, १३१, १४५	वसिष्ठः (मैत्रावरुणः)	११६, १२१, १३२, २४६
पराशरः (सुवामः)	... १२९	वसुः (भारद्वाजः)	.. १८२
पर्वतः (वैदः, काश्यपः)	२०७, २०८, २१८—२१९	वत्सुप्रोः [वत्सुः सा०] (भालन्दनः)	१८५
पुरुमेधः (आङ्गिरसः)	.. २७२	वामदेवः (गौतमः)	२४८, २५२, २८२
पवित्रः (आङ्गिरसः)	२००, २६५		२८८, २८६, ३०३, ३१२, ३१२
प्रजापतिः (वायुः)	१६८, ३६६—३८६		३२२—३२२,
		विश्वामित्रः (गायी)	.. ३०७, ३१०

[४]

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
वेनः (भार्गवः)	१८१	श्रुतकचः (?)	२६२
वृषगणः (वासिष्ठः)	११०	सार्पराज्ञी (?)	३४३—३५०
वैखानसाः (शतं)	२३५	सूनुः (काश्यपः)	१६४, १६६
शक्तिः (वासिष्ठः)	२२७	सूर्यपुत्रः (?)	२३६
शुनः शेषः (आजीगर्तिः)	२४८	हिरण्यसूतः (?)	३०४
श्यावास्यः (आतेयः)	३१, १५३		

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अक्रांस्तुमुद्रः (६, १, ४, ७ = गे १५, २, ११ = १)	१२१
अग्रचायूषि (३, ५, १ = आ ६, १, ५ = १)	३३५
अग्निमीडे (३, ३, ४ = आ ४, १, १३, १८ = २)	२८७
अग्निरस्त्रिजन्मना (३, ३, १२ = आ ५, १, ९ = १)	३०७
अचिक्रददृषा (६, १, २, १ = गे १४, १, १ = १)	५५
अचीदसी (६, २, २, २ = गे १६, २, ७—१२ = ६)	१०४
अञ्जतेयञ्जते (६, २, २, ११ = गे १६, २, ३१—३२ = ३)	१८७
अष्टत्रयस्यकेतवो (३, ५, ८ = आ ६, २, ११—१२ = २)	२५२
अधियदस्मिन् (६, १, ५, ७ = गे १५, २, २६ = १)	१३७
अध्वर्योअग्निभिः (६, १, २, ३ = गे १४, १, ५—७ = २)	५७
अनुप्रलास० (६, १, २, ६ = गे १४, १, ८ = १)	६१
अन्तस्तरतिरोचना (३, ५, ५ = आ ६, २, ६; ८; १८ = २)	३४६
अपद्मनपवतेमृधो० (६, १, २, १४ = गे १४, १, २० = १)	६८
अपद्मन् पवसे मृधः (६, १, १, ६ = गे १३, १, ८ = १)	४८

[ज]

परिच्छेदः	पृष्ठं
अपत्येतायवो (१, २, ७ = आ ६, २, ११-१२ = १) ...	२५१
अपामीवेद् (६, १, ५, १२ = गो १६, १, ६ = १) ..	१४८
अभिनिपृष्ठ (६, १, ४, ६ = गो १५, २, १० = १) ..	१२०
अभियुक्त्वृद्ध (६, २, ४, २ = गो १७, २, ६-८ = ३) ..	१२१
अभिप्रियाणिपवते (६, २, २, १ = गो १६, २, १-६ = ६) ..	१७१
अभिस्तोमासआयवः (६, १, ३, ८ = गो १५, १, १४-११ = ८) ...	८६
अभीनवन्ते (६, २, १, ६ = गो १६, १, ३१-३२ = २) ...	१६२
अभीनीवाजसातमं (६, २, १, ५ = गो १६, १, २६-३० = ४) ...	१६१
अयंविचर्षणिर (६, १, २, १२ = गो १४, १, १७ = १) ...	६७
अयम्युषारयिर् (६, २, १, २ = गो १६, १, १२-१५ = २) ..	१५४
अयापवस्त्रधारया (६, १, १, ७ = गो १३, २, २० = १) ...	५०
अयापवापवस्त्रेना (६, १, ५, ८ = गो १६, १, १-३ = ३) ...	१४२
अयावौती (६, १, १, ८ = गो १३, २, २२-३४ = २) ...	५२
अयासोमसुक्तयया (६, १, २, ११ = गो १४, १, १६ = १) ..	६१
अयुक्तस्र (३, ५, १३ = आ ६, २, १५ ; १६ = २) ...	३६०
अरुचदुषसः (२, २, २ = आ ३, १, ८-१० = ६) ...	२६४
अर्षासोमयुक्तमो (६, १, २, ७ = गो १४, १, १०-१२ = ३) ...	६२
असर्जिरथ्यो (६, १, १, ४ = गो १३, २, २६ = १) ..	४६
असर्जिवक्ता (६, १, ५, ११ = गो १६, १, ५ = १) ...	१४६
असाविस्त्रोसोअरुषो (६, २, २, ८ = गो १६, २, २७-२८ = ३) ...	१८१
असावंग्रु (५, २, ४, ७ = गो १३, १, २१-२८ = ८) ...	२२
अतृचतप्र (५, १, ५, ६ = गो १३, २, ८-११ = ३) ...	३६
अक्षयन्ता (६, २, ३, १० = गो १७, १, २५ = १) ...	२१८
अक्षप्रेषाहेमना (६, १, ४, ४ = गो १५, २, ४-५ = २) ...	११५
अहमस्मिप्रथमजा (१, १, ८ = आ २, १, ३४ = १) ...	२५७
आतेद्वं (६, १, २, २ = गो १४, १, २-४ = ३) ...	५६
आपवस्त्रसद्विणि (६, १, २, ५ = गो १४, १, ८ = १) ...	६७

[भ]

परिच्छेदः	पृष्ठ
आप्रागाद्भद्रा (१, २, ७ = आ ४, २, ६ = १) ...	२८६
आभिष्टुमभिष्टिभिः (म० १, २ = मा० १, १) ..	२७१
आयङ्गौः (३, ५, ४ = आ ६, २, २-३; ७ = ३) ...	३४३
आसोतापरि (६, २, ४, ३ = गे १७, २, १०-१५ = ६) ...	१२८
अविशन्कलशं (६, १, १, २ = गे १३, २, २४-२५ = २) ...	४५
आसोमस्वानो (६, १, ३, ३ = गे १४, २, १६-१८ = ४) ...	८४
आह्वयतायधृष्यवे (६, २, १, ७ = गे १३, १, ३४-३७ = ४) ...	१६४
इन्दुःपविष्टचेतनः (५, २, ५, ५ = गे १३, २, ६-८ = ३) ...	२४
इन्दुर्वाजोपवते (६, १, ५, ८ = गे १५, ३, २७-३० = ४) ...	१३८
इन्द्रद्वयोः (१, २, ३ = आ० २, १, ११ = ॥) ...	३६७
इन्द्रज्येष्ठ (१, १, १ = आ १, १, २४ = १) ...	२४४
इन्द्रन्धनस्यसातये (म० ३, १ = मा० १, ३) ...	३७८
इन्द्रमच्छुता (६, २, ३, १ = गे १०, १, १-५ = ५) ...	२०१
इन्द्रवाजेष्टु (२, २, ४ = आ ३, १, ११ = ॥) ...	२६८
इन्द्रस्यतुवीर्याणि (३, २, ११ = आ ४, २, १७ = १) ...	३०५
इन्द्रायपवते (६, १, २, १० = गे १५, १, २३-२५ = ३) ...	१०१
इन्द्रायसोमःशुभ्रतः (६, २, २, ८ = गे १६, २, २५-२६ = २) ...	१८०
इन्द्रायेन्दो (५, २, ४, ६ = गे १३, १, १३-१० = ८) ...	१८
इन्द्रोराजाजगतः (१, १, २ = आ० १, १, ९-१० = २) ...	२४६
इमंष्टपणं (१, १, ६ = आ २, १, १३ = १) ...	२५३
ईशेद्विशक्तसमूतये (म० २, ३ = मा १, २) ..	२७६
इषेपवस्व (६, १, २, ९ = गे १४, १, १४ = १) ...	६४
उच्चातेजातम् (५, २, ४, १ = गे १२, २, १-१२ = १३) ...	२
उदुत्तमंवरुण (१, १, ४ = आ १, २, १३ = १) ...	२४८
उद्यामेषिरजः (३, ५, १२ = आ ६, २, १५-१६ = २) ...	३६०

[अ]

परिच्छेदः	पृष्ठं
उपोषुजातम् (६, १, १, १ = गे १३, १, २०—२२ = ३) ...	४३
एतमुत्थमद्वयतम् (६, २, ४, ४ = गे १७, १, १६—२१ = ६) ...	२३०
एनाविश्रान्त्यर्थम् (१, १, ८ = आ ३, १, १२ = १) ...	२५६
एवादिशक्रो (म० १) ३ = मा० १, १) ...	३७१
एवाद्धेव (१० = मा १, ४) ...	६८७
एषप्रकीर्षे (६, २, २, ३ = गे १६, २, १३ = १) ...	१७८
एषस्यतेमधुमान् (६, १, ४, ८ = गे १५, २, १४ = १) ...	१२५
एषस्यधारया (६, २, ४, ७ = गे १७, २, ३१—३५ = ५) ...	२३७
कनिक्रान्तिहरिरा (६, १, ४, ८ = गे १५, २, १२—१३ = २) ..	१२३
गोमन्त्रद्वन्द्वो (६, २, ३, ८ = गे १७, १, ३४ = १) ...	११८
चिचन्देवान० (३, ५, ३ = आ ६, २, १ ; ४, १८ = २) ...	३३८
तंवःसुखायो० (६, २, ३, ४ = गे १७, १, १६—१८ = ३) ...	१०८
तचयदौ (६, १, ५, ५ = गे १५, २, २२—२३ = २) ..	१३४
मतोविराडजायत (३, ४, ७ = आ ५, १, १७ = १) ..	३२०
तरणिविचददर्शतो (३, ५, ८ = आ ६, २, १२—१४ = २) ...	३५४
मरत्नमन्दी (६, १, २, ४ = गे १४, १, ७ = १) ..	५८
तवाहंसोम (६, १, ३, ६ = गे १५, १, १—५ = ५) ...	८१
तावानस्यमहिमा (३, ४, ६ = आ ५, १, १६ = १) ...	३१८
तिखोवाचर्दरयति (६, १, ४, ३ = गे १५, २, १—३ = ३) ...	११२
तिखोवाचउद् (५, २, ४, ५ = गे १३, १, ५—१२ = ८) ...	१६
तेमन्वतप्रथमं (३, ३, ५ = आ ४, १, १७—५, २, १८ = २) ...	२८८
चिंशद्दामविराजति (३, ५, ६ = आ ६, २, ८ = १) ...	३४८
चिपादुर्द्ध (३, ४, ४ = आ ५, १, १४ = १) ..	३१६
विरलैसप्त (१, १, २, ७ = गे १६, २, २४ = १) ..	१८८
खंशद्देव्य (६, १, ४, ६ = गे १७, २, २७—३० = ४) ...	१३५

[ट]

परिच्छेदः	पृष्ठं
त्वमिमांशोऽधीः (१, २, ३ = आ ४, १, १० = १) ..	२८५
त्वमेतदधारयः (२, २, १ = आ ० २, २, २०—२१ = १) ..	२६२
तयावयं (१, १, ५ = आ २, १, ७—८ = २)	२५१
धर्तादिवः (६, २, १, ५ = मे १६, १, १८—२० = २) ...	१८३
नियुत्वाभ्यायवा (२, २, ६ = आ ३, १, ७ = १ ...	२७१
परिकीर्ण (६, २, ३, १२ = मे १७, १, ३८ = १) ..	२९९
परित्यङ्घ्र्यं (६, २, १, ८ = मे १६, १, ३८ = १) ...	१६७
परिद्युचं (६, १, १, १० = मे १३, २, ३५ = १) ...	५१
परिप्राप्तिष्यत् (५, २, ५, १० = मे १३, २, १८ = १) ..	४२
परिप्रिया (५, २, ४, १० = मे १३, १, ३७—३८ = २) ...	१८
परिखानासदन्वो (५, २, ५, ८ = मे १२, २, १६—१८ = ३) ...	४०
परिखानोगिरिष्ठाः (५, २, ४, ८ = मे १३, १, ३१—३६ = ६) ...	२६
परीतोषिष्ठता (६, १, ३, २ = मे १४, २, १—१५ = १५) ...	७७
पवसेर्ह्यतो (६, १, ३, ११ = मे १७, १, ३६—३८ = ३) ..	२२०
पवमानाश्चक्षत (६, १, ३, १२ = मे १५, १, २७ = १) ..	१०५
पवमानोऽज्जीजनद (५, २, ५, ८ = मे १३, २, १४—१५ = २) ..	३८
पवस्वदक्षसाधनो (५, २, ४, ८ = मे १७, १ २८—३० = २) ...	२४
पवस्वदेव्यायुषम् (५, २, ५, ७ = मे १३, २, १२—१३ = २) ..	३७
पवस्वदेववीतये (६, १, २, ६ = मे १७, १, २४—२ = २) ...	२१३
पवस्वमधुमत्तम (६, २, ४, १ = मे १७, २, १—५ = ५) ...	२२३
पवस्ववाजसातनो (६, १, ३, ११—मे १५, १, २६ = १) ..	१०३
पवस्वसोममधुमान् (६, १, ४, १० = मे १५, २, १५ = १) ...	१२६
पवस्वेन्द्रीष्टा (५, १, ५, ३ = मे १३, २, ३ = १) ...	३२
पवित्रन्ने विततं (६, २, २, १२ = मे १६, २, ६४—३५ = २) ...	१८८
पात्यग्निर्विधो (३, २, १२ = आ ५, १, ३ = १) ...	३१०
पुनानःसोमजामृविद् (६, १, २, ८ = मे १५, १, २२ = १) ..	१००

[ठ]

परिच्छेदः	पृष्ठं
पुनानःसोमधारया (६, १, ३, १ = गे १४, १, ११—३६ = १६)	७०
पुनानोच्चक्रमोद् (६, १, १, २ = गे १३, १, १३ = १)	४४
पुरुषएवेदं सर्वं (३, ४, ५ = आ ५, १, १५ = १)	११८
पुरोजितोवोच्यन्तः (६, २, १, १ = गे १६, १, ७—१२ = ६)	१५१
पर्वस्ययत्ते (म० ३, २ = मा० १, ३)	३७८
प्रकायमुग्रनेव (६, १, ४, १ = गे १५, १, ३३—३६ = ४)	१०८
प्रक्षस्यदृष्टो (३, ३, ८ = आ ४, २, ७ = १)	२८७
प्रगायताभ्यर्चाम (६, १, ५, ३ = गे १५, २, २० = १)	१३१
प्रतुद्व (६, १, ४, १ = गे १५, १, २८—३२ = ५)	१०६
प्रत्यद्देवानांविशः (२, ५, १० = आ ६, १, १२—१४ = २)	३५४
प्रतेधारामधुमतीर् (६, १, ५, २ = गे १५, २, १८ = १)	१९०
प्रथस्यस्य (२, २, ५ = आ ३, १, ५—६ = २)	२६८
प्रदेवमच्छा (६, २, २, १० = गे १६, २, ३० = १)	१८४
प्रधन्वासोम (६, २, ३, २ = गे १७, १, ६—१० = ५)	१०३
प्रनदन्तोमहे (६, १, २, १३ = गे १४, १, १८—१९ = २)	६८
प्रपुनानायवेधसे (६, २, ३, ८ = गे १७, १, ३२—३३ = १)	२१६
प्रयद्वावोन (६, १, १, ५ = गे १३, २, १७—२८ = २)	४४
प्रसुन्वानाय (६, २, १, ८ = गे १६, १, ३८ = १)	१६८
प्रसेनानीः (६, १, ५, १ = गे १५, २, १६—१८ = ३)	१२८
प्रसोमदेववीतये (६, १, २, ४ = गे १४, २, २०—२४ = ५)	८६
प्रसोमासोमदच्युतः (५, २, ५, १ = गे १३, २, १ = १)	३०
प्रसोमासोविपश्चितो (५, २, ५, २ = गे १३, २, २, = १)	३१
प्रहन्वानोजनिता (६, १, ५, ४ = गे १५, २, २१ = १)	१३३
प्राणाशिभुर् (६, २, २, ५ = गे १७, १, १८—२३ = ४)	२१९
प्रीच्यासीद् (६, २, २, ४ = गे १६, २, १४—२८ = ५)	१७८
धाजन्तग्न (३, ४, १ = आ ५, १, ५ = १)	३१९
मन्द्रयासोम (६, १, २, १० = गे १४, १, १५ = १)	६५

[७]

परिच्छेदः

	पृष्ठं
मथिवर्षो (३, ३, १ = आ ४, १, ७ = १)	२८२
नक्षत्रात्मो (६, १, ५, १० = मे १६, १, ४ = १)	१४५
मन्येवान्देवा (३, ४, ८ = आ ५, ११६, २१ = २)	३२२
मृज्यमानः सुहृत्स्व्या (६, १, ३, ७ = मे १५, १, ६-१३ = ८)	३८७
यउखियाअपि (६, २, ४, ८ = मे १७, २, ३२ = १)	२४०
यज्जायथा (२, २, ७ = आ ३, २, ९-२५ = ८)	२७२
यद्वर्चादिरण्यस्य (३, ४, १० आ ५, २, १-१० = १०)	५९
यशोमायावापृथिवी (३, ३, १० = आ ४, २, १२ = १)	३०३
यस्मेदीवरेण्यं (५, २, ४, ४ = मे १३, १, १-४ = ४)	१४
यस्येदमारजो (१, १, २ = आ १, २, ११ = १)	२४८
येनापावकचक्षसा (३, ५, = १ आ ६, २, १३-१४ = २)	३५५
योमंदिष्ठोमघोमा० (म० २, १ = मा १, २)	३०६
वसन्तइन्द्र० (३, ४, २ = आ ५, १, ८ = १)	३१३
विदामघवन्विदा (म० १, १ = मा० १, १)	३७
विदारयेषुवीर्यं (म० १, १ = मा १, २)	३७५
विभाङ्गवृत्त (३, ५, २, = आ ६, १, ७ = १)	३३७
विच्छेदवामम् (३, ३, ९ = आ ४, २, ८ = १)	३०१
वृषामतीनां (६, २, २, ६ = मे १६, २, २१-२२ = २)	१८५
वृषासोम (६, १, २, ८ = मे १४, १, १३ = १)	६२
वृषापवस्वधारया (५, २, ४, ९ = मे १२, २, २३-२४ = २)	१०
।ह्यसि (५, २, ५, ४ = मे १३, २, ४-५ = २)	३३३
यखायआनीषीदत (६, २, ३, ३ = मे १७, १, ११-१५ = ५)	२०६
यनइन्द्राय (१, १, ७ = आ २, १, १३ = १)	२५४
यन्नेपयांसि (३, ३, २ = आ ४, १, ८-५, १, ११ = २)	२८३
यपवस्वयथाविद्येन्द्र (६, १, १, ८ = मे १३, २, ३ = १)	५१
यत्नत्वाहरितो (३, ५, १४ = आ ६, २, १५-१६ = १)	३६०

[४]

परिच्छेदः	पृष्ठ
समन्वयव्युत्तं (१, ३, ६, = आ ४, २, १-४ = १)	१८९
समुच्च (६, २, ४, ५ = मे १७, २, २९-२६ = ५)	२२३
सहस्रभाः (३, ४, १२ = आ ५, २, १८ = १)	२२४
सहस्रमन्त्र (३, ४, ११ = आ ५, २, १७ = १)	२२६
सहस्रशीर्षाः (१, ४, ३ = आ ५, १, १९ = १)	२२५
साकमुच्चो (६, १, ५, ६ = मे १५, २, २४ - २५ = १) ..	१३६
सुतासोमसुभक्तमाः (६, २, १, ३ = मे १६, १, १६ - १९ = ८) ..	१५५
सुखआषेदिनो (म० ३, ३ = मा० १० ३)... ..	३७८
सोमउच्चाणः (६, १, ३, ५ = मे १४, २, २५-२९० = ६)	८८
सोमःपवते (६, १, ४, ५ = मे १५, २, ६-८ = ५)	११७
सोमःपुनानउर्षिणा (६, २, २, ७ = मे १७, १, २६-२१ = ६) ...	२१४
सोमाःपवन्तइन्द्रवो (६, २, १, ४ = मे १६, १, २४-२५ = १) ...	१५८
खादिहवा (५, २, ४, २ = मे १२, २, १४-२९ = ८)	७
हरीतइन्द्र (३, ४, ८ = आ ५, १, २२ = १)	३९४

[८०४०—८५०*]

॥ क्रोडपत्रम् ॥

(अशीति-पृष्ठस्थेऽष्टमे पङ्क्तौ निवेश्यम्)

चतुर्थाधिकरणमारचयति—^{५४} “स्युरेकादशिना किं प्रायणीयोदयनीययोः । प्रत्येकमखिलाः किं वा विभज्याः स्युस्तयो, रपि ॥ उद्देश्ययोः प्रधानत्वात् प्रत्येकं पञ्चवोऽखिलाः । नोद्देश्यौ शतवद्भागः शिष्टस्वासत्तितोऽन्तिमे ॥ द्वादशाहे श्रूयते— “एकादशिना प्रायणीयोदयनीययोरतिरात्रसंस्थयोरतिरात्रयोरालभेर-
न्निति” तएते पञ्चवएकादशापि प्रायणीयेऽहनि कर्त्तव्याः तथो-
दयनीयेऽपि सर्वे कर्त्तव्याः । कुतः ? प्रायणीयोदयनीययोरुद्दे-
श्यत्वेन प्राधान्यात्—प्रतिप्रधानं चाङ्गावृत्तेयुक्तत्वादिति पूर्व-
पक्षः । वचनान्तरेण विहितानामेकादशानां प्रकरणेन द्वाद-
शाहाङ्गत्वे सिद्धदेशाकाङ्क्षायां तान् पशूनुद्दिश्य प्रायणीयोदय-
नीयौ देशत्वेन विधीयते । तत्र कुत उद्देश्यत्वम् ? कुतस्तरां
प्राधान्यम् ? कुतस्तरां पञ्चावृत्तिः ? एवं सति यथा—‘शतं
देवदत्तयज्ञदत्तयोर्विधीयताम्’-इत्यत्र देवदत्ते पञ्चाशद्विधीयते
यज्ञदत्ते पञ्चाशदिति विभागस्तथा प्रायणीये पञ्च पञ्चव उदनीये
पञ्चेति विभागो युक्तः । पञ्चवशिष्ट एकः पशुरन्तिमः स
प्रत्यासन्नत्वा दन्तिमेऽहन्त्युदवसानीये कर्त्तव्यः”^{५४}-इति ॥

* मत्स्यादिते क्वचिदपि पुस्तके नैतदधिकरणोद्धरणमिदं दृश्यते, तल्लेखक-पाण्डित्य-
सेवात् मूलमित्युमीयतेऽस्य सान्निध्यात् प्रकृतत्वाच्च तथा पाण्डित्यम् ; परमेतस्यैव
भगवतीभाष्यकृत उपसंहृतिवचने (८५—?) द्विपठोति पारिगणनश्रुतेरस्याप्यधिकरणस्य
सामवदोयसङ्ख्याचाप्युद्धृत्योद्धृष्ट इत्यवश्यं स्वीकार्यमित्येवं क्रोडीकृतम् । स०।

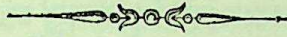

॥ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ।

अथ पञ्चमाध्यायः ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वन्दे विद्या-तौर्ध-महेश्वरम् ॥ १ ॥

तृतीयं पर्व सोमस्य पवमानस्य संस्तुतिः ।

उच्चातइति गायत्र्यश्चत्वारिंशच्चतुर्थ्युताः ॥ २ ॥

०. गतमाध्यायं पर्व, गतचैन्द्रम्; इदानीमिदं तृतीयं सम्प्रवर्तते । अत्र पर्वणि सोमस्य देवस्य संस्तुतिः श्रूयते, प्राधान्येनेति यावत् । अस्ति सोमः यज्ञार्थामिषुतः ओषधि-विशेषः—

“सोमं मन्यते पपिबान् यत् सम्पिशन्त्योषधिमिति ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याऽत्राति तदस्य ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ४)

—इति श्रुतेः. “सोमं मन्यते पपिबान् यत् सम्पिशन्त्योषधिमिति, दृष्टान्तमसोम-
साह—सोमं यं ब्रह्माणं विदुरिति, न तस्यास्माति कश्चनायज्वेत्यधियज्ञम्”—इति च
शास्त्रकृत-तदुक्त्याख्यानात् । स एव सोमः पवमान इत्युच्यते पूयमान इति च तदर्थः ।
अस्ति च सोमश्चन्द्रमावाचकः, “सोमोरूपविशेषैरोषधिसूत्रमावा”—इत्यादि शास्त्रोक्तेः
(दे० ५, ५) । तदच कतरस्य प्रवर्णमित्याशङ्कां वारयितुं पवमानस्येति विशेषणम् ।
एतेन चन्द्रमसो व्यावृत्तिः । एवञ्चेह पर्वणि यावन्त ऋचः श्रूयन्ते विशेषोक्तेः साभावे

१ ख,

२

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, १]

तत्र प्रथमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३ १ २ १ १ २ २ ३ १ २ २
 उच्चातेजातमन्धसोदिविसङ्गम्याददे* ।

१ २ ३ ३ १ २
 उग्रशर्ममहिश्रवः ॥ १ ॥ १ †

५ ४ २ २ २ १ ७
 ओम् ॥ (आजिगम् ॥) उच्चा । तेजाऽतामन्धासाः ।

१ २ २ २ १ २ १ २
 दिविसङ्गम्याददाइ । उग्रशारर्मा ३ । मारच्चार३४ ।

५ २ २ २ ५
 औद्योवा । उप । आ२३४वाः ॥ १ ॥

२ १ २ ५ २ १ ५
 (अभीकम् ॥) उच्चाते२३४जा । तमन्धा२३४साः ।

सर्वासामेवासां पवमानः सोमो देवतेत्यं बोधितच्चेदं—पावमानं पर्वति । “उच्चाते”-
 इति पञ्चम-द्वितीय-चतुर्थस्य प्रथमा ऋक्, इयमेवास्य पर्वणोपि प्रथमा; एतदादि-
 षष्ठ-प्रथम-द्वितीयान्तिमान्ताः दशचतुष्टयात्मिकाः चतुर्थुंताश्चत्वारिंशद्वचः गायत्र्यः
 गायत्रीष्टन्दस्काः ।

• “दिविसङ्ग”-इति ऋ० ।

† उ० १, १, ८, १ = ऋ० ७, १, १८, ५ = चार० १, २, २२;—२, १, १८—३, १, १२ =
 ऊ० १, १, १;—२, १, १२;—६, १, ८—१०;—७, १, १२;—८, १, १२;—१०, १, १०—११;—
 ११, १, १४;—१२, १, १—२;—१२, २, ७;—१३, १, १७;—१५, १, २-४-५;—१८, १, ११;—
 २०, १, १-७-८—८;—२०, १, १४=ऊ० १, २, १ ।

३०५, १, १]

कन्दार्चिकः ।

३

^{२ १} ^५ ^{२ १ २} ^{२ १} ^२ ^{१ २}
 दिवाइसार३४ङ्ग । मियाददाइ । उग्र^५शा२३र्मा । मचाये

^१ ^३ ^{५ २} ^{३ १ १ १ १}
 ३ । आरवा३४ औचोवा । वा२३४५इ ॥ २ ॥

^{५ २ २} ^{२ २} ^२ ^२
 (ऋषभपावमानम् ॥) छाहाउचातेजा । हा३ । हा-

^१ ^३ ^५ ^{२ १} ^२ ^{२ २} ^२
 ३इ । तामा^२न्धा२३४साः । दिविसङ्ग^५मिया१दा३दे । उग्र^५

^५ ^{१ २} ^४ ^५ ^४ ^५
 शा२३४र्मा । ओमो३ । मचोवा । आपुवोईहाइ ॥ ३ ॥

^१ ^{२ २} ^{२ ४} ^५
 (आभीकम् ॥) ऊर३४चातेजा^५ । तमौचोन्धासाः ।

^{२ १} ^{२ २} ^२ ^२ ^२ ^२ ^५ ^{१ ५} ^२
 दिविसङ्ग^५मिया१दा३दे । उग्र^५शा२३४र्मा । माहाउवा

^२ ^५
 ३४३ । आ३४पुवोईहाइ ॥ ४ ॥

^{५ २ २} ^{२ १} ^{१ २ ५}
 (वाभवे द्वे ॥) उचातेजा । तम । धासार३ः । ओमो३-

^२ ^१ ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २ ५} ^२ ^२
 वा । दिविसङ्ग^५ । मियादा१दे३३ । ओमो३वा । उग्र^५

^२ ^{१ २ ५} ^२ ^{१ ३} ^{५ २ २} ^२
 शा१र्मा २३ । ओमो३वा३ । मारहार३४औचोवा । अवा३

^{१ १ १ १ १}
 ई २३४५ ॥ ५ ॥

^{५ २ २} ^{२ १} ^२ ^१ ^{२ २} ^{१ २}
 उचातेजा । तमन्धा२३साः । दिविसङ्ग^५ । मिया-

४

सामवेदसंहिता ।

[५प्र० २, ४, १]

^२ ^{१ २} ^२ ^{१ २} ^२ ^{३ १} ^{१ २}
 दार३दाइ । ऊग्र३हाइ । शार्मा३हाइ । महा ३ होये-

^१ ^१ ^३ ^{५ २ २} ^३ ^५
 ३ । आ२ वा २ ३ ४ औ३होवा । ग्वा २ ३ ४ भौः ॥ ६ ॥

^{५ ४ २ ५ २ ४} ^१
 (इन्द्राण्याः साम ॥) उच्चातेजातमा । धासा३ः ।

^{१ २ २} ^१ ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २ २}
 ओमो३वा । दिविसङ्ग । मियादा३दे२३ । ओमो३वा ।

^१ ^२ ^{१ २ २} ^{१ २} ^{१ २}
 उग्र३ शा३र्मा२३ । ओमो३वा । महाये३ । आ२वार
^{५ २ २} ^{२ १ १} ^५
 ३४ औ३होवा । ऊ३२३४पा ॥ ७ ॥

^{५ २ २ २} ^{४ ५} ^{२ १} ^२
 (शैशवे द्वे ॥) उच्चातेजातमन्वासाः । दिविसङ्ग म्याद-

^{२ १} ^५ ^{२ २} ^४
 दाइ । उग्र३शा३र्मा३ । महा३इआ३वाइ३पुईः ॥ ८ ॥

^{५ २ २ २} ^५ ^{२ १ २} ^२
 उच्चातेजातमन्वाइसाः । दिविसङ्ग । म्यादा३३दाइ ।

^१ ^२ ^१ ^५ ^२
 उ । ग्र३शा३र्मा३ । महा३ । हा३इ । औ३हो३इ ।

^५ ^२ ^{३ २ १} ^३
 अवा३ः । हा३इ । औ३हो३इ । इया३होइ । इयो३३

^{३ १ १ १ १}
 ४पुवाइ३पुई । ऊ३२३४पु ॥ ९ ॥

^{३ २} ^{३ २ ४ २ ५} ^१ ^{३ २}
 (दोहसाम ॥) उच्चा३४ औ३होवा । तेजार३ । तमा३४पु ।

३५०५,१,१]

छन्दार्चिकः ।

५

३ ५ २ १ २ २ २ १ ० २ ३
 धार३४साः । दिविसद्भूम्याददे । उग्रशार३र्मा । महि
 २ १ २ ४ ५ ४
 श्रवो । औश्चोवा । हो५इ । डा ॥ १० ॥

५ २ २ २ २ २ २ ५
 (दोहीयसाम ॥) उच्चातेजातमन्धसोदोहाइदोहाईए ।

२ १ २ २ २ २ ५ २ ० २ २ १
 दिविसद्भूम्याददे । दोइहाइ । दोइहाइए । उग्रशार३
 २ ५ २ ५ २ २ १ २ १
 र्मा । दोइहाइ । दोइहाइए । महिशार३वा३४३ः । ओर
 ३४५इ । डा ॥ ११ ॥

२ २ २ २ ४ २ ५ २ १
 (इन्द्राण्याः साम ।) उच्चातेजातमन्धसाः । दिवाइ

५ २ १ २ २ १ २ ५ २ ५ २
 सार३४द्भू । मियारददे । आम । ओश्वा । ओश्वा ।
 १ २ १ २ ५ २ ५ १
 ववार३होइ । उग्रशार३र्मा । ओश्वा । ओश्वा ।
 १ १ २ २ २ १ ५ ३ ५ २ २
 ववार३होइ । महिश्रवोर । या २ ३ ४ औहोवा । ययु
 ३ १ १ १ १
 रेर३४५ ॥ १२ ॥

५ २ २ ४ २ ५
 (आमहीयवम् ॥) उच्चाताइजातमन्धसाः । दिवा

६

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, १]

२१ २ १ २ १ २ १
 इ सारदभू१ । मिया२३३दाइ । उग्र१११र्मा । महा-
 २ २२ १११
 २३३ । अवाउ । वा३ । स्तौषे३४५ ॥ १३ ॥ १

अमहीयुर्ऋषिः* । हे “सोम!”† “ते” तव सम्बन्धिनः
 “अश्वसः” रसस्य ‡ “उच्चा” उपरि॥ “जातम्” जन्म ।

* “आङ्गिरसः” इति ऋषि-नैगेयः ।

† “सोमः” निषण्णौ देवतकाण्डेऽन्तरिक्ष-विभागीयशतुन्निर्गतमो देवः, वायु-
 साहचर्याच्च भज्यते, यथा च राजधानीस्त्वनेन भवति राज्ञः स्तुतिः, भवति च मासखण्ड-
 नेन वर्षस्य स्तुतिः; तथैवास्य स्तवनेन वायोरेव स्तुतिः । तथाहि—

“यत्त्वा देव प्रपिबन्ति तदाप्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समाना मास आहतिः ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ५)

“यत्त्वा देव ! प्रपिबन्ति तत् आप्यायसे पुनरिति नाराशंसानभिप्रेत्य पूर्वशब्दापर-
 पचाविति वा । वायुः सोमस्य रक्षिता वायुस्य रक्षितारसाश्च साहचर्याद्रसश्चरणाद्वा ।
 समानां संवत्सराणां मास आहतिः”—इत्यादि यास्कछतं तद्ग्राह्यान्तम् । अतएव “तिष्ठ-
 एव देवताः (नि० दै० १, ५)”—इत्याद्युक्तिरदोषा । स च ओषधि-विशेषः, तथाहि
 “ओषधिः सोमः (सुनोतेर्यदेनमभिषुण्णन्ति) वज्रस्य नैषण्णकं हतमाश्वर्यामिव
 प्राधान्येन”—इत्यादि नि० ११, २-२-४-५ । स च दुग्धाभ-रस-विशिष्ट-वल्लीभ्यः क्षरित-
 पदार्थः सुतरां दुग्धाभरसरूपः, तथाच श्रूयते—“सोमो दुग्धाभिरक्षाः” (ऋ० ३, २, ५,
 ५ द्वितीयः पादः) “सोमो दुग्धाभ्यः क्षरति”—इति च तद्भाष्यम् (५, २) ।

‡ “अश्वस इत्यग्रनामाधानौयं भवति । * * * । तमोऽयम्बु उच्यते नास्मिन्
 ध्यानं भवति न दर्शनसम्बन्धमस्यभिभाषन्ते । अयमपीतरीम् एतस्मादेव ।”—इत्यादि
 नि० ५, १ ।

॥ अस्ति हि उच्चैरर्थे उच्चेति, तस्यैव “निपातस्य (६, ३, १३६)—इति दीर्घे
 रूपमुच्चा—इति ।

३५०५,१,१]

कन्दार्चिकः ।

अथ द्वितीया ।

२ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया ।

१ २ ३ १ २ ३ २

इन्द्रायपातवेसुतः ॥ २ ॥ २ *

१ २ २ १ २ १ २ १ २ २ २
 (आजिगम् ॥) स्वादाइष्ठाया । मदाइष्ठाया । पवस्वसो ।

१ २ २ १ २ १ २ १
 माधा१रा२३या । इन्द्रायापा । तवाइसूर३ता३४३ः । ओ
 २३४५इ । डा ॥ १४ ॥

अपिच । “दिवि” द्युलोके “सत्” विद्यमानम् “उग्रम्”
 उद्गूर्णम् “शर्म” सुखं ‡ “महि” महत्त्वा “अवः” अवच्छेदः
 “भूम्याददे” [इत्यत्र यमामनन्ति । विसर्जनोयलोपः सांहितिकः]
 भूमिः भौमजन्यः अस्मादृशः; भूमिष्ठैरादीयतइत्यर्थः ॥ १ ॥ १

० उ०१,१,१५,१ = ऋ०७,७,१६,१ = चार १,२,३;—३,१,७=क०१,१,८;—८,२,
 १०;—१०,२,१०;—११,२,७;—१२,२,४;—१३,१,८;—१८,१,१५—१६;—१८,२,
 १८;—१०,२,२०;—२१,१,२०=क०३,१,२;—४,१,१२;—४,२,१८।

† उग्रम् बलवत्-इति वि० ।

‡ ‘शर्म’ शरणम्-इति वि० । शर्मेति गृह-नामसु चैकविंशतितमं पदम्
 नै० ३, ४ ।

¶ महत्, महः, महि-इति पाठभेदेन पठ्यते नै० ३, ४, १ ।

§ “अवः”-इति अघनामसु चतुर्थं पदम् (नि० २, ७) ।

८

सामवेदसंहिता ।

[प्र० २, ४, १]

^{२२ १ १ २ १}
 (सुहृपम् ॥) स्वादिष्ठया२ इया२इया । मदिष्ठा
^{१ १ १ २२ १ २ १}
 या२ । पवस्वसो२ । इया२इया । मधाराया२ । इन्द्राया
^{१ १ २ १ २ १}
 पा२ । इया२इया । तवाइसूर३ता३४३ः । ओर३४५इ ।
 डा ॥ १५ ॥

^{२२ १ १ २ १}
 (सुहृपोत्तरम् ॥) स्वादिष्ठयौहो२ । इया । मदिष्ठा
^{१ १ २२ २ २ १}
 या२ । पवस्वसौहो२ । इया । मधाराया२ । इन्द्राय
^{१ २ १ २ १}
 पौहो२ । इया । तवाइसूर३ता३४३ः । ओर३४५इ ।
 डा ॥ १६ ॥

^{२ २ ५ २ २२ १ ०}
 (जमदग्नेः शिले द्वे ॥) ओइस्वार३४दी । छया३मादिष्ठ-
^{२ ३ ५ १ २ २ १२ २ २ ५ ५}
 या । ओर३४वा । पवस्वसोमधारया३ । ओइ२३४न्द्रा ।
^{१ ३ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 या२पा२३४ओहोवा । तवेसुताऽ१ः ॥ १७ ॥

^{३ २ ३ ५ २ २२ १ ० ५ ३}
 उज्जवाइ । स्वा२३४दी । छया३मादिष्ठया । ओ
^{५ १ २ २ १२ २ २ ४}
 र३४वा । पवस्वसोमधारया३ । उज्जवाइ । इन्द्राभूयपा ।
^{१ ३ ५ २ २ २ ५}
 तारवार३४ओहोवा । सूर३४ताः ॥ १८ ॥

३५०५, १, २]

कन्दार्चिकः ।

८

(संहितम् ॥) स्वादाइष्टया । मदिष्टया३ । पावा
 ४ ५ २२ १ २ ४ ५ ५ ४
 ३स्वासो । मधारया३ । आइन्द्रायापाई । हाउ । त-
 वापुइसुताउ । वा ॥ १८ ॥

४२ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४२ ४
 (शकुलः ॥) स्वादिष्टयामदिष्टयापवस्वसोमधारयाइ ।
 ५ २ १ ३२
 द्रापुयपा । तवारइ । म२ । तवारइ । ऊ२ । तवार३४
 ५२ २ ५
 औहोवा । सूर३४ताः ॥ २० ॥

५२ २ २ २ ४ ५ २ २
 (गम्भीरम् ॥) औहोहम्हाणहिया । हाइहाइ ।
 १२ २ २ ५ २ ३ ५ ५२ २ २
 स्वादाइष्टया । मोर३४दो । उइमार३३दो । औहोहम्-
 २ ४ ५ २ २ २ २ ५ ५
 हाणहिया । हाइहाइ । ष्टयापाव । स्वार३४सो । औ
 ३ ५ २ २ २ २ ४ ५ २ २ १
 स्वार३४सो । औहोहम्हाणहिया । हाइहाइ । मधा
 २ ३ ५ २ ३ ५ २ २ ३ २ ४ ५
 रया । ईर३४न्द्रा । औईर३४न्द्रा । औहोहम्हाणहिया ।
 २ २ १ २ २ ५ २ ३ ५
 हाइहाइ । यपातवाइ । सूर३४ताः । औइसूर३४ताः ।
 २ २ २ २ ४ ५ २ २ ५२ २ ३१
 औहोहम्हाणहिया । हाइहाइ । औहोवा । ईर
 १११
 ३४५ ॥ २१ ॥

२ ख,

१०

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ३]

अथ तृतीया ।

१२   ३ १ २   ३ १ २   ३ २
 वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः ।

३ १ २ ३ १ २
 विश्वाद्धानञ्जसा ॥ ३ ॥ ३ *

४ २ ५   २   ४   ४   २
 (संहितम् ॥) स्वादिष्ठयाम । दापुइष्ठया । पवा २ ।
 १   २   १   १   २   १
 स्वारश्से । मधारराया । आरश्इन्द्रा । यारपा ।
 ०   २   ५
 तवारश् । हाउवाश् । सूरश्छताः ॥ २२ ॥ २

५ २   २ २ १   २
 (सोमसाम ॥) वृषापवा । स्वधाराया २ । मरुत्वताइ ।
 २   १   २ १ ३   ५ २ २   २
 चमत्सारश्राः । वाइश्वारश् । दाश्धारश्छऔहोवा । न-
 १ २   ३ १ १ १ १
 ओजसारश्छ ५ ॥ २३ ॥

मधुच्छन्दाऋषिः । हे “सोम !” “इन्द्राय” “पातवे”
 पातुं “सुतः” अभिषुतस्व “स्वादिष्ठया” स्वादुतमया “मदिष्ठया”
 अतिशयेन मादयित्रा “धारया” “पवस्व” स्वर ॥ २ ॥ २

०. ७०१, १०, १ = ४०७, २, ४ = ४०१, १, १६; — ४, १, १ — २ — ३; — ४, २, १; —
 ७, १, १ — १; — ११, २, १४ — १५; — १८, १, १८ — १९; — २०, १, १; — २२, २, ९ — १० ।

† “वैशामिवः” — इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ तुमर्थे तवेङ् प्रत्ययः (३, ४, ९) ।

¶ “तुच्छन्दि (५, ४, ५९)” — इतीडम् ।

§ इवरूपत्वात् ।

३५० ५, १, ३]

छन्दःशास्त्रिकः ।

११

^{४ ५ २ ५ २ १ ३ ५}
(सोमसाम ॥) वृषाद्वा । पार३४वा । स्वाधारा२३४या ।

^{३ ५ ३ ५ २ ३ ५ १ २२}
मार३४ह । त्वा२३४ताइ । चामत्सार३४राः । वाइश्वाद्

^{१ १ ३ ५ १ ३ ५}
धार३ । नार३४ओ३४ओहोवा । जा२३४सा ॥ २४ ॥

^{४ ५ २ ४ ५ २ ५ १ २}
(आशुभार्गवम् ॥) वृषापव । स्वधारा६या । मारुत्वता

^{१ १ ३ ५ १ २ ३ २}
३इ । चामारत्सार३४राः । विश्वादा१धार१ । नओ३ ।

^{१ ५ ५}
जा२३४सी६हाइ ॥ २५ ॥

^{४ ५ ४ २ १ ३ २ ५ २}
(वैश्वदेवम् ॥) आइवृषा । पवा । इहा । ओ३४हा ।

^{१ २ ५ २ १ २ २ १}
स्वधारा२३४या । म । ह । त्वते३हाइ । च । मा ।

^{७ २ ५ २ २ २ २ २ २ २}
त्सार२३हा३४इ । विश्वाद्वाद्वा । नओजसाद्वा ।

^{२ २ १ २ २ २ १ १ १}
वा ३ ४ ३ ओ ३ ४ ५ वा ६ ५ ६ । अस्मैराया२उतश्रवा २३

^{१ १}
४ पुः ॥ २६ ॥

^{५ २ ३ २ ४ ५ २ १ १ ३ २}
(वैश्वदेवम् ॥) वृषा । पवा३ । एहिया । स्वधार । रया३४

^{३ २ ४ २ ५ १ २ ३ २ ४ ५ १ २ २ २ २}
ओहोवा । मारु३४ । ओहोवा । त्वतेचमा१त्सा३राः ।

[५ प्र० २, ४, ३]

(यौक्ताश्वम् ॥) औहौहोहाइ । वृषा । पवस्वारधा-

३५०५, १, ४]

छन्दश्चाञ्चिकः ।

१३

राया३। मा॒रु॒र॒त्वा॒र॒३४॒ता॒इ। आ॒इ। च॒मा॒र॒३। च॒मा॒र
 त्वा॒र॒३४॒राः। औ॒हो॒हो॒हो॒हो॒इ। वि॒श्वा। द॒धा॒र॒ना॒र॒३४॒ओ।
 जा॒सा॒र॒३४॒औ॒हो॒वा। ओ॒इ। ज्व॒र॒आ ॥ ३० ॥

(यौक्तोत्तरम् ॥) वृ॒षा॒औ॒हो॒हो॒हो॒इ। प॒वा॒३॒स्वा॒धा
 राया३। मा॒रु॒र॒त्वा॒र॒३४॒ता॒इ। च॒मा॒३इ। ओ॒इ।
 च॒मा॒र॒त्वा॒र॒३४॒राः। वि॒श्वा॒औ॒हो॒हो॒हो॒इ। द॒धा॒र॒ना॒-
 र॒३४॒ओ। जा॒र॒सा॒र॒३४॒औ॒हो॒वा। ओ॒इ। जू॒२३४-
 वा ॥ ३१ ॥ ३

॥ इति ग्रामे गेये द्वादशः प्रपाठकः ॥

अ॒गु॒र्वा॒रु॒णि॒ऋ॒षिः* । हे “सोम !” त्वं “वृषा” स्तो॒तृ॒णा-
 म॒भि॒मत॒स्य॒ वर्ष॒कः† सन् “धा॒र॒या” त्व॒दी॒य॒या “प॒व॒स्व” द्रो॒ण-
 क॒ल॒श‡ भा॒ग॒च्छ । [प॒व॒ति॒र्ग॒ति॒क॒र्मा॑॥ । आ॒ग॒त॒स्त्वं य॒दा॒स्मा॒भि-

* अथवा जमदग्निः भारद्वाजः (चनु०) ।

† वृषन्निति नानस्य रूपमिदम् । प्रथमे खण्डे २९९, ३०१, ३१९, ५०१, ५४५,
 ७८०, ८३४ पृष्ठासु च व्याख्यातम् ।

‡ सोमस्याधारपादविशेषम् । अथैव चोत्तरत्र ६, १, १, ७ — ४, १० — ५, ९ ऋतु-
 विदितम् ।

॥ निघण्टो गतिकर्मसु “पवते”-इत्यस्याद्योत्तरशततमत्वेन दर्शनात् (२, १४) ।

अथ चतुर्थी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यस्तेमदोवरेण्यस्तेनापवस्वान्धसा ।

३ १ २ ३ २
देवावीरघण्सहा ॥ ४ ॥ ४ *

४ ५ १ २ ३ ४
ओम् ॥ (भासम् ॥) यास्ताइ । मादे । वाराओर३४वा ।

३ ५ ४ ५ १ ५ २ ३ ५ ३
णीर३४याः । ताइना । पावा । स्वाइआओर३४वा । धा-
रिन्द्राय दीयते तदा । “मरुत्वते” सहाया मरुतो यस्य सन्ति
तस्मै इन्द्राय “मत्सरः” ‡ मदकरश्च भव । कौटुम्भः ? “विष्वा” ¶
विश्वानि सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि “ओजसा” आत्मीयेन
बलेन युक्तः सन् स्तोतृभ्यस्तानि प्रयच्छन् त्वं मादयिता भवेति
समन्वयः ॥ ३ ॥ ३

* उ० २, १, १४, १ = ऋ० ७, १, २१, ४ = ऊ० २, १, ५; — ४, १, १०; — ६, २, ७; — ८, ३, ८;
— ११, २, ८ — १० — २०; — १२, २, ८; — १३, २, १७; — १४, २, ११ — १२ — १३; २०, १, २ — ३-
४ = ऊ० १, २, १; — ३, १, ४ — १४ — १७ ।

† अस्ति मरुत् ऋत्विङ्नामसु (३, १८) — रूपनामसु (३, १७) — हिरण्यनामसु च
(१, २) निघण्टौ । तत्रैव दैवतकाण्डेऽन्तरिक्षदेवतासु च “मरुतः” इति दृश्यते । अत्र
च तेषामेव देवगणानां ग्रहणम्; तथा च श्रूयते — “अस्ति सोमो” इत्यादि (प्र० १८२२ पृ०)
मरुतामिन्द्रसहायभूतत्वञ्च “दृष्टस्य त्वा” इत्यादौ (प्र० ६५६ पृ०) श्रूयतएव ।

‡ मदघातो रौणादिके सरप्रत्यये रूपम् । अत्र चोत्तरवान्यत्रापि चतुर्थं (६, १,
१, २ — ३, ८ — ११ — ४, १०) ओषधौ मत्सर इति ।

¶ सुप आत्वे रूपम् (७, १, १८) ।

३५०५, १४,]

कन्दार्चिकः ।

१५

५ ४ ५ १ २ ५ ३
 २३४सा । दाइवा । वाइरा । घाशाओर३४वा । सार-
 ५
 ३४चा ॥ १ ॥

४ ५ १ २ १ २
 (सोमसाम ॥) यस्तेमदाः । वराइणियोः । ताइनापावा-
 २ १ ३ २ १ २ ५ ४
 ३खा३ । अन्धसा । दाइवावाइरा३४ । हाउ । घशा
 ४
 पुणसहा । होपुइ । डा ॥ २ ॥

१ २ १ ३ ५ १ २ २
 (प्राजापत्यम् ॥) यस्ता३२इमा२३४दाः । वराइणाया ।
 १ ५ २ ३ ५ २ १ २ २
 आ२३४वा । हा । ओ२३४वा । हाइ । ताइनापव ।
 १ २ ३ ५ २ ३ ५ २
 खआन्धासा । ओ२३४वा । हा । ओ२३४वा । हाइ ।
 १ २ ३ ५ २ ३ ५ २
 दाइवावाइरा । ओ२३४वा । हा । ओ२३४वा । हाइ ।
 १ ३ ५ २ १ १ १ १ २
 घारशा२३४ओहोवा । सहोरयीष्ठार३४पुः ॥ ३ ॥

१ १ ४ ५ १ २ २
 (सोमसाम ॥) यस्ताइमा२३दोवरेणियाः । ताइनापव ।
 १ २ १ १ २ ५ ४
 खआन्धा१सार । दाइवा २वाइरा२३ । घशो२३४वा । सा५
 ५
 होईहाइ ॥ ४ ॥

१६

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ५]

अथ पञ्चमी ।

३ २७ ४ १ २ ३ १ ० ३ १ २
 तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः ।

५ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २
 (भास्साम ॥) यस्ते । माइदा । वा । इया । राइणा
 १ २ २ ५ २ २ २ २ १
 १ २ २ ५ २ २ २ २ १
 १ १ ३ ५ २ २ २ २ २
 दाइवा२३ । वाइरा२३४ ओहोवा । घशसाहा१ ॥ ५ ॥

५ २ २ २ ५ २ २ २
 (अद्वयड् सोमसाम ॥) यस्तेमदोवरेण्याइण । तेना-
 २ २ २ २ २ १ २ १
 पवस्वान्धसा । देवावोरा२३ । हाइ । घाशाउवा । सा-
 २ २ १ ५
 हाउवा३ । ऊ२२३४पा ॥ ६ ॥ ४

अमहोयुर्ऋषिः* । हे “सोम !” “ते” तव “देवावोः”†
 देवकामः “अघशंसहा” राक्षसानां हन्ता‡ । “वरेण्यः” सर्वैर्वर-
 णीयः “मदः” मदकरः “यः” रसोविद्यते तेन रसेन “अन्धसा”
 आदरणीयेन॥ “पवस्व” चर ॥ ४ ॥ ४

* “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† देवावीरिति वीकानौ (अदा० उ०)-इत्यस्य रूपम्, कान्तिरिच्छा । देवान्
 वेति ईदृशे स देवावीः, अन्येषामपीति (६: १, १२०) पूर्वपददीर्घः ।

‡ “अघशंसः”-इति सेननामसु त्रयोदशं नैषण्डकम् (३, २४) । ‘अघं पापं,
 यः शंसति, तस्य हन्ता’-इति वि० ।

॥ आदरणीयेनाग्नेनेति भावः । ‘अन्धसा अग्नेम’-इत्येव वि० ।

३५०५,१,५]

छन्दःशास्त्रिक

१७

१ २ ३ १ २

हरिरेतिकनिक्रदत् ॥ ५ ॥ ५ *

५ २ २

१

२

(वैष्टम्भे द्वे ॥) तिस्रोवाचाः । उदाइ । उदा३१उ ।

२

५ २ २

२ २

२

वायेइ । रा२३४ते । गावोमिमा । तिधाइ । तिधा३१उ ।

२

५ २

२ १

२

वायेइ । ना२३४वाः । हरिरेती । कनाइ । कना३१उ ।

२

५

वायेइ । कार३४दात् ॥ ७ ॥

५ २ २

१

२ २

१ २ २

२

तिस्रोवाचाः । उदाइरा३ते । गावोमिमान्तिधा३इ-

२ २

२ ३ ५

१ २

५ २ २

ना३वाः । हरिरेतो२३४चाइ । कार२ना२३४ओचोवा ।

३

५

क्रार३४दात् ॥ ८ ॥

२ २ १

५

२ २ १

२ २

(वाष्ट्वे द्वे ॥) तिस्रोवाचो२३४चाइ । उदोरताइ । गा-

२ १

५

२ २ १

२ १

५

२

वोमिमा२३४चा तिधेनवाः । हरिराइतो२३४चाइ । क-

१ २

१

२ ५ २ २

२ १ २ २

१ २ २ १

नायेइ । कार२दा२३४ओचोवा । असम्यक्तातुवित्तमा२-

१ १ १

३४५म् ॥ ९ ॥

०. ३०२,२,१४,१ = ४०६,५,२३,४ = ५०९,१,२० ; — ७,१,१६ ; — ८,१,७ ; — १५,१,१८ ; — २०,१,१०—११ ; — जङ्घे ३,२,१३ ।

३ ख,

१८

सामवेदसंहिता ।

[५५०२, ४, ५]

^{५ ४२ २ ५ ४ ५ ४ ४} ^५ ^{२२ २}
 तिस्त्रोवाचउदीरतो । वाहाइ । गावोमिमाइ ।
^{१ १, १} ^५ ^{४ ५ ४ ५} ^{१ ५ २} ^{५ २ २}
 तीधेनारइवाः । चारीराइती । कारनारइओहोवा ।
^३ ^५
 कारइइदात् ॥ १० ॥

^{४ ३} ^२ ^४ ^{२ ४ २ ५}
 (क्षुल्लकवैष्टम्भम् ॥) तिस्त्रोऽधुवा । चाइउदीरताइ ।
^{१ २ १} ^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २}
 गावोमिम । तिधाइनाश्वारइः । होवाइइ । चराइराइ-
^{१ २ २} ^{१ २} ^{१ २} ^{५ २ २}
 इतीरइ । होवाइइ । कनायेइ । कारइदारइओहोवा ।
^२ ^५
 दीरइइमाः ॥ ११ ॥

^{४ २ २} ^{२ ४} ^{२ २ १ २}
 (पाष्ठौहम् ॥) तिस्त्रोवाचापुउदीरताइ । गावोमिम-
^{२ १ २} ^२ ^१ ^{५ २}
 न्तिधेनवः । चरिरारइइती । कनौइ । ऊवाइ । होइवाइ ।
^{१ ५ २ २} ^{२ २ १ २} ^{१ ३ १ १ १ १}
 कारइदीरइओहोवा । चाओवा । ओवारइइ ५ ॥ १२ ॥ १

त्रितच्छिः* । “तिस्त्रोवाचः” ऋगादिभेदेन त्रिविधाः †

*—“आप्तः”—इति छि-नैमेयः ।

†—“चत्वारिवाक्परिमिता”—इत्यादौ (ऋ० १, २१, ८, ४५) अतौ तु व्याव-
 हारिका वाचा वाचं चतुष्टुम् । तथाच तस्यैव यास्ककृतं व्याख्यानम्—“ओङ्कारो-
 महावाङ्मयश्चेत्यर्थम् ; नामाख्यं ते चोपसर्गनिपाताच्चेति वैयाकरणः ; मन्त्रः कल्पो
 ब्राह्मणं, चतुर्थी आवहारिकीति याज्ञिकः ; ऋवो यजूर्णि सामानि, चतुर्थी आवहारि

३५०५, १, ६]

छन्दश्चाञ्चिकः ।

१८

अथ षष्ठी ।

१ २   २ १ २ २ १ २ १ २
 इन्द्रायेन्दोमरुत्वतप्रवस्वमधुमत्त मः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ ६ ॥ ६ *

४ २ २   २ १   २ १
 (इषोऽधीयम् ॥) इन्द्रायेन्दाउ । मरुत्वताइ पवस्वा-

“उदौरते” स्तुतीः प्रोक्षायन्ति ऋत्विजः । “धेनवः” आगिरेण
 प्रोणयिष्याः “गावः” “मिमन्ति” † शब्दायन्ति दोहार्थम् ।
 “हरिः” हरितवर्णः सोमश्च “कनिकदत्”‡ शब्दं कुर्वन्ति
 गच्छति कलशम् ॥ ५ ॥ ५

* उ०४, १, ११, १ = ऋ०७, १, ४०, १ = ऊ०३, १, १६—१०—१८—१८—१०—२१ ;
 —८, १, ४ ;—१०, २, ४ ;—१६, १, १३ ;—२२, २, १६ ऊ० १, १, १० ।

कीर्ति नैरुक्ताः ; सर्पाणां वाग् वयसां क्षुद्रस्य सरीसृपस्य, चतुर्थी व्यावहारिकीत्येके ।
 पशुषु तूष्णेषु मृगेष्वाम्नि चेत्यात्मप्रवादः । अथापि ब्राह्मणं भवति—सा वै वाक् सृष्टा
 च तुर्द्धा व्यभवदेष्टेव लोकेषु चीणि, पशुषु तुरीयम् ; या पृथिव्यां साग्नौ सा रथन्तरे,
 यान्तरिचे सा वायौ सा वामदेष्टे, या दिवि सादित्ये सा दृहति सा सनयिलौ ; अथ
 पशुषु ततो या वागत्यरिच्यते तां ब्राह्मणेष्वदधत्तस्माद् ब्राह्मणा उभयीं वार्चं वदन्ति—
 सा च देवानां, या च मनुष्याणाम्—इति नि० पू० १, ८ ।

†—‘सा शब्दे (जु० आ०)’—इत्यस्य पुरुषव्यत्ययेन (२, १, ८५) रूपम् ।

‡—निरन्तरशब्दकरणेऽर्थे विद्यमानस्य सुरादेशभयपदिनः क्रन्दः सार्वकालिके
 (३, ४, ६) लुङि “दाधति” (७, ४, ६५)—इत्यादिनाच्चेरङ् द्विवचनसम्भासस्य
 चलाभावो निगागस्य निपातितः ।

॥—द्रोणमिति प्रसिद्धम् ।

२०

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ६]

मा२ । धुमत्तमाः । अ१कस्यो२ । निमा२३ । सा२-
 दा२३४ औ३होवा । इ१षीवृ२धे१ ॥ १३ ॥

(इन्द्रसाम ॥) आ२३४इन्द्रा । या२३४इन्द्रा । म३रु-
 त्वते३ । पा२३४वा । स्वा२३४मा । ध॒मात्तमा३ः । आ-
 र३४र्का । स्या२३४यो । निमासदा२३४पुम् ॥ १४ ॥

(वैश्वदेवे द्वं ॥) इन्द्रायाइन्द्रो२३ । हा । औ३होवा ।
 म३रुत्वाते२३ । हा औ३होवा । पव॒स्वामा२३ । हा ।
 आ३होवा । धु॒मत्तामा२३ः । हा । औ३ होवा । अ॒र्का-
 स्यो२३ । हा । औ३होवा । निमासादा२३म् । हा ।
 औ३होवा३४३ । ओ२३४पु३ । डा ॥ १५ ॥

इन्द्रायेन्द्रो । ए३पु । म३रु । त्वताइ । पव॒स्वमधु-
 म॒त्ता२३माः । ऊ३वाइ । हो३वा । अ॒र्कास्या२३यो । ऊ-
 वाइ । हो३वा । निमासा२३दा३४३म् । ओ२३४पु३ । डा ।
 ॥ १६ ॥

३५० ५, १, ६]

छन्दःआर्चिकः ।

२१

(आग्नेये द्वे ॥) इन्द्रायेंद्रोच्चाउ । म । रु । त्वतेश्चाउ ।
 पवस्वमधु । मा । तमारश्चाउ । अर्का । स्योराश्चाउ ।
 निमारश् । होराश्चाउ । साधुदोईचाउ ॥ १७ ॥

इन्द्रायेंद्रोवा । ओवा । मरुत्वतोवा । ओवा ।
 पवस्वमोवा । आवा । धूमत्तमोवा । ओवा । अर्काचाउ ।
 स्योचाउ । निमोवाश्चाउ । साधुदोईचाउ ॥ १८ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) इन्द्रायेंद्रोमरुत्वाते । ओचाउ पव-
 स्वमधमत्तमः । ओश्चाउ । ओश्चाउ । अर्कस्योराश् ।
 नारइमारश्चाउ । उप् । सारश्चाउ ॥ १९ ॥

(आग्नेयम् ॥) इन्द्रायेंद्रोमरुत्वाइताउ । पवस्वम ।
 धुमात्तामारश्चाउ । अर्कस्योनिमाइचाउ । साधुदोईचाउ
 ॥ २० ॥ ई

कश्यप ऋषिः* । हे “इन्दो” सोम !† “मधूमत्तमः”

* “मारोचः” इति ऋषि-नैमेयः ।

† ५० ६६४ पृ० ३० ।

२२

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ७]

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ २
असाव्यं शुर्मदायासु दक्षोगिरिष्ठाः ।

३ २३ ३ १ २
श्येनोनयोनिमासदत् ॥ ७ ॥ ७ *

४ ५ १ २
(शेषवानि चत्वारि ॥) आसा । वियं शुर्मदायासु उवा २३ ।

५ ४ ५ ४ ५ २ २ १ १ १
दार ३४ या । आपस्वदाक्षाः । गिरा ३१ उवाये ३ । छार ३४ पुः ।

२२ १२ २ ५
श्येनोनार ३ यो । निमा ३१ उवा २३ । सार ३४ दात् ॥ २१ ॥

४ ५ २ ४ १ ० १ ० १
असाविया । शुर्मदा २ । य । आपस्वदाक्षा २ः । गा-

२२ १ २ १ २ ५ ४
दुरिष्ठाः । श्याइनो १ नायो २३ । निमो २३४ वा । सापूदो-

५
द्विहाइ ॥ २२ ॥

अतिशयेन मधुमान् “अर्कस्य” अर्चनीयस्य+ यज्ञस्य “योनिं”
स्थानं “आसदम्” ‡ उपवेष्टुं “मरुत्वते” “इन्द्राय” इन्द्रार्थं
“पवस्व” क्षर ॥ ६ ॥ ६

● स० ३, २, १६, १ = ऋ० ७, १, २४, ४ = आ० १, २, २३ = क ३, १, १० ; — ७, २, १६ ; —
१६, १, ७ ; — २०, २, २ ।

+ प्र० पृ० ३० । अर्क इति अर्चते रूपम् ।

‡ ‘आसदम् आसीद’ इति वि० ।

३५०५,१,७]

छन्दार्चिकः ।

२३

असा । वियाओर३४वा । शुमदाया । ओर३४वा । आ-
 प्साओर३४वा । दक्षोगिराइ । छाओर३४वा । श्येनोनयो-
 निमासदार३४पुत् ॥ २३ ॥

असा । वियौवाओर३४वा । शुमदायौ । वाओर३४वा ।
 अप्सु । दक्षौवाओर३४वा । गिराइ । छौवाउर३४वा ।
 श्येनः । नयौवाओर३४वा । निमा । सादौवाओर३४वा ।
 होपुइ । डा ॥ २४ ॥

(च्यावनानि चत्वारि ॥) असा । व्युज्जवाद्दाइ । अ-
 शुमदायाप्सुदक्षोगिरिष्ठाउज्जवार३४होइ । श्यार३४नोइ ।
 नार्योर३४ओहोवा । निमासदार३४पुत् ॥ २५ ॥

असाव्युः । औहोवाद्दाइ । मदार३या । आ-
 प्सुदक्षोगिरिष्ठाः । श्याइनोना३योइ । नारइमार३४ओहो-
 वा । उप् । सार३४दात् ॥ २६ ॥

अथाष्टमी ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवस्वदक्षसाधनोदेवेभ्यः पीतयेदरे ।

३ २ २ ५ ४ ५ ४ ४
इहा ३ १ २ ३ ४ । इहा । साव्यं शुर्मदाय । इहा ।
१ १ २ २ ३ ५ १ १ १ २ ३ २
अपस्वदक्षोगिरिष्ठा ३ ४ पुः । ई २ ३ ४ हा । श्येनोनयो रनिमा-
३ ५ १ ३ २ ३ ५
३ ४ पु । ई २ ३ ४ हा । आ २ सदा ३ ४ पुत् । ई २ ३ ४ हा ॥ २७ ॥
३ ५ ४ ५ ५
असा २ ३ ४ । वियं शुः । मदा २ ३ ४ याई । हाउ ।
१ १ २ ५ १ ५ १ २
आपस्वदा २ ३ ४ हाः । गिरा ३ ४ हा ३ ४ हाइ । श्याइ नोना ३-
२ १ २ १ ५ ५
यो ३ । नाइ मा २ ३ हा ३ ४ ३इ । सा २ ३ ४ दोई हाइ ॥ २८ ॥ ७

जमदग्नि ऋषिः * । “गिरिष्ठाः” पर्वते जातः “अंशुः”
सोमः “मदाय” मदार्थं “असावि” अभिषृतः । “अप्स” सती-
वरीष् “दक्षः”† प्रवृद्धश्च भवति । किञ्च । “श्येनोन” यथा
श्येनो वनादागत्य स्थानमासीदति तद्वद् “अयं” सोमः “योनिं”
स्वकीयस्थानम्‡ “आ सदात्”॥ आसीदति ॥ ७ ॥ ७

* “भार्गवः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† दक्ष इति बलनामसु नैषण्डुकम् २, ९ । ‘दक्षः शीघ्रः’-इति वि० ।

‡ द्रोणकलशमिति यावत् ।

॥ लोटो रूपम् (३, ४, ७)

छन्दशास्त्रिकः ।

२५

३ १ २ ३ २ ३ १ २

मरुद्भ्योवायवेमहः ॥ ८ ॥ ८ *

४ ५   ४ र ५   ५   २ र १ र   र   १
पयस्वदक्षसाधनः । ओइवा । देवेभ्यः पीतया २ ओइ ।
९   १ २ र   १   ४   ५   ४
हरा २ इ । मरुद्गोवा २ । ओर ३ । यवोवा । मा ५ दोई
५
दाइ ॥ ३० ॥ ८

दृश्यत आगस्य ऋषिः । हे “हरे” हरितवर्ण पाप-
हर्तृवा सोम ! “दक्षसाधनः” दक्षोवलन्तस्य साधकः + “मदः”
मदकरश्च त्वं “पवस्व” क्षर । किमर्थम् देवेभ्यः इन्द्रादिभ्यः

* ३०१,१,१०,१ = ६,५,१५,१ = ३० १,२,५; —१५,२,६; —१६,२,१ = ३३
१.१,६।

† 'इक्षसाधनः शीघ्रसाधनः'-इति वि० ।

† 'सद्ः सद्नीयः'-इति वि० ।

४२५,

२६

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ८]

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
परिस्वानोगिरिष्ठाः पवित्रसोमो अक्षरत्* ।

१ २ ३ २
मदधुसर्वधा असि ॥ ८ ॥ ८†

४ ५ २ २ २ २
(आद्यं वैदन्वतम् ॥) पारी । स्वाणोगिरिष्ठाः । प-

१ १ २ ५ २ २ १ १ २ ५
वारइचेर३४सो । मोअक्षारात् । मदाइषूसा३ । ई३-
१ २ १ ५ ४ ५
या३ । वंधोर३४वा । आपुसोईहाइ ॥ ३१ ॥

४ ५ २ २ २ २
(द्वितीयं वैदन्वतम् ॥) प । र्येपारी । स्वानोगिरिष्ठाः ।

१ १ २ ५ २ २ १ १ २ २
पवारइचेर३४सो । मोअक्षारात् । मदाइषूसा३हा३ ।
१ १ २ ५ २ २ १ ३ १ १ १ १
वारधोर३४औहावा । ए३ । असीर३४पु ॥ ३२ ॥

“पीतये”ः पानाय । तथा “मरुद्वाः” वायवे च पीतये पानाय
“पवस्व”क्षर ॥ ८ ॥ ८

* “सोमो अक्षः”-इति उभर-व्याख्याने वि० ।

† उ० ४, १, १०, १ = ऋ० ४, ८, ८१ = ऊ० ३, २, ८-८-१० ; -८, १, ८ ; -८, २, ६ ; -
१०, १, १८ ; -१२, १, ४ ; -१४, १, २ ; -१५, १, ८-८-१०-११-१२ ; -१५, १, ० =
ऊ० १, १, १० ; -२, १, १३ ; -४, १, १८ ; -६, १, १२ ।

‡ “मन्त्रे वृषेपच (३, ३, ८६)”-इति त्रिभुवनात् ।

३५०५, १, ८]

कन्दार्चिकः ।

२७

(तृतीयं वैदन्वतम् ॥) पाऽपूरी । स्वानोऽगाइरिष्ठाः ।
 १ १ २ २ १ २ ३ २ १ २ १ २ २ १ १ ४
 पवित्रे सो । मोअक्षरात् । पवित्रे । सोमोऽ३ । क्षा-
 ५ १ २ ५ ४ १ १ २
 रात् । ओइ । मदौ । वाऽ३३ओऽ३४वा । पुवा । सर्वधाः ।
 २ १ ३ ५ २ २ १ २ १ २ ३
 असाये३ । माऽ२दा२३४ओहोवा । ए३ । पुसर्वधाअसौ-
 १ १ १ १
 २३४पू ॥ ३३ ॥

(चतुर्थं वैदन्वतम् ॥) औऽहोइ । इहहाहहाइ ।
 १ ५ २ ३ ५ २ २ ५
 औऽहो२३४वा । पराइस्वा२३४ नो । गिरा२३४इष्ठाः ।
 २ ३ ५ २ ३ ५ २ ३ ५
 पावित्रे२३४सो । मोअक्षरा२३४रात् । मदाइषू२३४सा ।
 २ १ ३ ५ १ २ २ २ २ १ ३
 वधाआ२३४सी । औऽहोइ । इहहाहहाइ । औऽहो-
 २ १ ३ १ १ १ १
 २३४पूवाइपूई । ए३ । उपा२३४पू ॥ ३४ ॥

(आङ्गिरसस्य पदस्तोमौ द्वौ ॥) पा । र्येऽस्नानाः ।
 २ १ ३ २ १ १
 गाऽइ । रिष्ठाऽया । हाहाइ । ओवा२३४होइ ।
 २ १ ७ २ २ १ २
 पावित्रे सो । मोअक्षरा२त् । हाहाइ । ओवा२३४होइ ।

२८

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ४, ८]

मदा^१इ^२षुसा^३ । हा^४हाइ^५ । ओ^६वा^७र^८हो^९ । व^{१०}धो^{११}र^{१२}हवा^{१३} ।

आ^{१४}पु^{१५}सो^{१६}इ^{१७}हाइ^{१८} ॥ ३५ ॥

पर्यो^१हो^२वा^३हाइ^४स्वानाः^५ । गा^६इ^७ । रि^८ष्ठा^९र^{१०}या^{११} । ओ^{१२}र^{१३}ह^{१४} ।

हो^{१५}होइ^{१६} । हा^{१७}हा^{१८} । हो^{१९}वा^{२०} । हो^{२१}वा^{२२} । प^{२३}वि^{२४}त्रे^{२५}सो^{२६} । मो^{२७}अ^{२८}

चा^१रा^२र^३त् । ओ^४र^५ह^६ । हा^७हाइ^८ । हा^९हा^{१०} । हो^{११}वा^{१२} । म^{१३}दा^{१४}

इ^१षुसा^२ । ओ^३र^४ह^५ । हा^६हाइ^७ । हा^८हा^९ । हो^{१०}वा^{११} । हो^{१२}

वा^१इ^२ । व^३धो^४र^५हवा^६ । आ^७पु^८सो^९इ^{१०}हाइ^{११} ॥ ३६ ॥ ८

अस्याः परस्याश्च कश्यपोऽसित* ऋषिः । अयं “सोमः”
“पवित्रे”† “पर्यच्छरत्” परिच्छरति । “स्वानः” सुवानः‡
अभिषूयमाणः “गिरिष्ठाः” गिरिस्थायी गिरौ वर्त्तमान इत्यर्थः ।
स त्वं “मदेषु” मादकेषु स्तोत्रकेषु “सर्वधा असि” सर्वस्य धाता
दाता वा भवसि ॥

“स्वानः”-“सुवानः”-इति, “अच्छरन्”-“अक्षा”-इति च
सान्नऋचः पाठः ॥ ८ ॥ ८

* अथवा कश्यपो देवसुः (ऋ० अ० १००) ।

† ‘पवित्रे ऊर्णमये’-इति वि० । पवित्रश्च दद्यापवित्रमित्यनुपदम् (इतश्चतुर्थे)
वक्ष्यति सायणः ।

‡ साम्निकवज्रवचनात् उषड्विकल्पः (७, ३, ८७) ।

३५०५,१,१०]

कन्दार्चिकः ।

२८

अथ दशमी ।

^{१ २ ३ २ २ २ १ २ २ ३ २ २ ३ २}
परिप्रियादिवःकविर्वया^१स्मिन्नयोर्हितः ।

^{३ १ २ ३ १ २}
स्वानैर्याति*कविक्रतुः ॥ १० ॥ १० +

॥ चतुर्थ-दशति ॥

^{५ २ ४ ५ १ २}
(पूर्वमौर्णायवम् ॥) परिप्रियादिवःकावौः । वया^१
^{२ २ २ १ १ २ १ २}
स्मिन्नोर्हितः । स्वानैर्यारश्ती । आया^२ । इया^२ रई-
^{२ ३ २ १ १ ३ ५ २ २ १ १ १ १}
श्या । कविक्रतो^२ । यार^३ ३४ औहोवा । ई^२ २३४५ ॥ ३७ ॥

^{४ ४ १ २ २}
(उत्तरमौर्णायवम् ॥) परिप्रियादिवःकवाइः । वया^१
^{२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ १}
रहोश्वा^१स्मिन्नयोर्हितः । स्वानैर्यारश्ती । ऊवा ।
^{२ १ २ १ २ २ ३ २ २ १ २}
होवा । होवा । ऊवा^२ रई । ईश्या । कविक्रतो^२ ।
^{३ ५ २ २ २ १ १ १ १ १ १}
यार^३ ३४ औहोवा । ईश्या^२ २३४५म् ॥ ३८ ॥ १०
॥ इति त्रयोदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

• "सुवानोयानि"-इति उ०-शास्त्राने वि० ।

+ उ० ३,१,१८,१ = क० ६,७,३२,१ = क० ९,२,१५, —७,९,८ ; —१५,२,१० ; —
१६ २,११ ; —२०,१,१० = क० ४,१,६ ।

३०

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, १]

अथ द्वितीये खण्डे—

सेषा प्रथमा ।

१ २ २ २

३ २ ३ १ २

३ १ २

प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनाम्* ।

३ २ ३ १ २

सुताविदथेअक्रमुः ॥ १ ॥ ११ †

२ १ ३

५

२ १ २

ओं ॥ (सौभरे द्वे ॥) प्रसोमा२३४साः । मदच्युतः ।

कविर्मैधावो । “कविक्रतुः” अन्तःप्रज्ञः क्रान्तकर्मा वा
 सोमः “नप्तोः” अधिषवणफलकयोः ‡ “हितः” निहितः ।
 “दिवः” द्युलोकस्य “प्रिया” प्रियाणि “वयांसि” वयन्ति गच्छ-
 न्तीति वयांसि यावाणः ॥ तानि । [तथाच मन्त्रवर्णः — “श्वेना
 अतिथयः पर्वतानां ककुभः”-इति ।] “स्वानैः” अभिषुण्व-
 क्षिरध्वर्यक्तानि “परियाति” गच्छति ॥

“स्वानैः”-सुवानैः-इति साम्नऋचः पाठः ॥ १० ॥ १०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने

पञ्चमस्याध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* “मघोनः”-इति ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

† उ० १, २, २१, १=ऋ० ६, ५, २२, १=ऊ० १, २, १४ ;—२१, १, २० ।

‡ ‘यावापृथिव्योः अहोरात्रयोर्वा’-इति वि० ।

॥ ‘वयांसि अग्नानि पक्षिणो वा’-इति वि० । यावाणस्य सोमाभिषवार्थानि
 पावविशेषाणि “अग्निरुक्थे”-इति ऋचो व्याख्यानं द्रष्टव्यम् (प्र० १७२ पृ०) ।
 निघण्टौ तु यावदिति पर्वत इति च मेघनामसु पठ्यते १, १० ।

३५०५, २, २]

छन्द आर्चिकः ।

३१

अथ द्वितीया ।

१ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रसोमासोविपश्चितोपोनयन्तर्जमयः* ।

१ २ ३ १ २
 वनानिमहिषाद्व ॥ २ ॥ १२ †

१ २ २ १ ३ ५ १ ०
 औरश्चावा ३ । अवारसारश्चइनाः । औमघोनाश्चम् ।

१ १ ३ ५ २ २ ३ १ १ १ १
 सुतारश्च । वारइदारश्च औहिवा । ये अक्रमूरश्चपूः ॥ १ ॥ ११

५ २ २ १ २ १ २ १
 प्रसोमासाः । वाइपश्चितः । आपोश्नायार । ता

श्यावाश्च ऋषिः‡ । “सोमासः” ॥ सोमाः “मदच्यतः” मद-
 स्त्राविणः “सुता” सुतः § अभिषुतः सन्तः “मघोनां” हवि-
 ष्यतां ॥ “नः” अस्माकं सम्बन्धिनि “विदधे” यज्ञे “अवसे” **
 अन्नाय कीर्तये वा “प्राक्रमुः” प्रगच्छन्ति ॥

“मघानां”—“मघोनः”—इति पाठौ ॥ १ ॥ ११

* “अपोनयन्तर्जमयः”—इति ऋ० ख, उ०-ब्या० वि० च ।

† उ० १, १, १९, १ = ऋ० ६, ८, २२, १ = ऊ० ६, २, १२;— ११, २, ११;—१४, १,
 १२—१३—१४;—१८, १, ११;—१९, २, १५—१६ ।

‡ “आवेयः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ असुकि रूपम् (७, १, ५०) ।

§ सुताइति आत्वेरूपम् (७, १, ३९) ।

॥ मघं घनम्, इह च तत् हवीरूपम् लक्ष्यमिति भावः ।

** “विदधे”—इति यज्ञ-नामसु पञ्चमं नैघण्टुकम् ।

३२

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, ३]

अथ तृतीया ।

१२ ३ १२ २२ २१ २ ३ ३ १२
पवस्वेन्दोवृषासुतः कृधोनोयशसोजने ।

४ २३ ११
विश्वाअपदिषोजहि ॥ ३ ॥ १३ *

१ २२ १ २ १ २ २ १ २ २
ऊर्मयः । वाना१निमा२ । आ१औ२हो । हि३षा३इव ।

१ २ १
इ॒डार३भा३४३ । आ२३४पू३ ॥ २ ॥ १२

वितऋषिः† । “विपश्चितः” मेधाविनः “सोमासः” सोमाः
“प्र नयन्त” पात्राणि प्रति गच्छन्ति । किमिव ? “अपऊर्मयः”
[अपइति षष्ठी व्यययेन द्वितीया ‡] । [अपामूर्मयः अतएव
बह्वचाः—अपानयन्तीति पठन्ति] ते यथा सततमुद्भवन्ति तद्वत् ।
[बाहुल्येज्यं दृष्टान्तः । अर्थतो गमने दृष्टान्तान्तरमभिधीयते—
“वनानि महिषाः” प्रवृद्धा मृगा इव । अथवा स्वाश्रयात् प्रद्रवणे
प्रथमो दृष्टान्तः । द्वितीयस्तु दशापवित्रादधःप्रदेशे ॥ २ ॥ १२

* उ० २, १, २, १ = ऋ० ७, १, २१, २ ।

† “आप्तः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ “अत्ययो वज्रलम्”—(मै० २, ३, ८) व्याख्यातश्चैवं पुरस्तात् (प्र० २, १५ पृ०—)
मृगेषु यो महान् मृगः तस्य तु नामौ महिष इति प्रसिद्धम् । तथाहि—

“ब्रह्मा देवानाम्यद्वीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्”

—इति ऋग्वेदीया श्रुतिः (८, ५, ११, ६) । “महिषो मृगाणामित्येषन् हि महा
भवति मृगाणाम्”—इत्यादि तद्व्याख्यानं यास्कस्य ।

३५०५,२,४]

कन्दार्चिकः ।

३३

अथ चतुर्थी ।

२३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

वृषाह्यसिभानुनाद्यमन्तन्वाहवामहे ।

१ २ ४ ३ १ २

पवमानस्वर्दशम्* ॥ ४ ॥ १४†

४ २

२ ४

१ १ २

(वृषकाणि त्रीणि ॥) पवस्वेदोऽष्टवृषासुताः । कृधी

नोयशसोजनाये३ । वाइश्वाआर३४पा । दारइषार३४

५ २ २ ३ ५
औहोवा । जार३४हो ॥ ३ ॥ १३

४ ५ २

४

५ १ २

२

१ २ २

वृषाहिया । सिभान्२३ना । द्युमन्तन्वाहवा१माहा

३ २

१ २ १

५

३

५

२३४इ । पवा३ । मानसुवो२३४वा । दृ२३४शाम् ॥ ४ ॥

अमहोयुर्ऋषिः ॥ हे “इन्दो” सोम ! “सुतः” अभिषुतः
 “वृषा” सेता त्वं “पवस्व” धारया क्षर । “जने” जनपदेषु “क्षिः”
 अस्मान् “यशसः” यशस्विनः “कृधि” ॥ कुरु । “विश्वा” सर्वान्
 “हिषः” द्वेष्टन् शत्रून् “अप जहि” मारय ॥ ३ ॥ १३

* “पवमानस्वाधः”-इति ऋ० ।

† उ० २, १, ४, १ = ऋ० ७, २, १, ४ ।

‡ “आह्विसः”-इति ऋषि नैगेयः ।

॥ ‘शृणुपृकृष्टभ्यश्चन्दसि (६, ४, १०२)’-इति सिद्धं कृषीति । ऋचि तु
 “कृषी”-इति दीर्घान्तापाठः, स च “द्वयः (६, ९, १३५)”-इति योगविभागात् साधः ।

५ ख,

३४

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, ५]

अथ पञ्चमी ।

१२   ३ १ २   ३ १   २ ३   २ ३ २
इन्दुः पविष्टचेतनः प्रियः कवीनाम्भतिः * ।

४ २   २ ४   २ १   २ २   १ २ २   २
वृषाहियापुसिभानुना ।   द्युमत्तं त्वाह्वारमहे ।

५ २   १ २ २   १ २
हो३इ । ऊ२ । हो३वा । पवमानसुवर्दंशम् । हा-

५ २   ३ २
२इ ऊ२ । हो३वा । ऊवो३४पुइ । डा ॥ ५ ॥ १४

भृगुर्ऋषिः † ॥ हे “सोम !” त्वं “वृषा” अभिलषितफलानां
वर्षिता “असि हि” भवसि खलु । तस्मात् हे “पवमान”
पूयमान पुनान ‡ वा सोम ! “सुवर्दंश” सर्वस्य दृष्टारं §
“भानुना” तेजसः § “द्युमन्त” दीप्तिमन्तम् अतिशयेन तेज-
स्विनमित्यर्थः । स्तुतिमन्तं वा “त्वा” त्वां “ह्वारमहे” ॥ यज्ञेषु
आह्वयामहे ॥ ४ ॥ १४

* “मती”-इति ऋ० ।

† “वारुणिः भार्गवो जमदग्निवो” इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ अभिषुत शोधित इत्यर्थः ।

§ प्र० ४८० पृ० ३० ।

§ भानुइति निघण्टावहर्नामसु (१, ८) दृश्यते परमिह सर्वत्र रश्मिवाचकत्वेन
आख्यातमाचार्येण—(प्र० २१८ पृ०, ४५८ पृ०) ।

॥ कः सम्प्रसारण-वाङ्मयेन रूपमिदम् (६, १, ३४) ॥

३६

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, ६]

अथ षष्ठी ।

१२ ३२३ १२ ३१२ २२ ३२
अष्टशतप्रवाजिनोगव्यासोमासीअश्वया ।

३१ २ ३१२ २२
शुक्रासोवीरयाश्वः ॥ ६ ॥ १६ *

५ २ ४ ५४२ ५ १
(कार्तवेशस्य त्रीणि ॥) अष्टक्षताप्रवाजिनाः । गा-
१ २ १ २ १
व्या२सोमा२ । सोअश्वयाश१क्रा२सोवी२ । रया२-
१२ १
श्वः । आ२३४५६ । डा ॥ ८ ॥

५ २ ५२ २१२ २ २ २
अष्टक्षताप्राईवाजिनाः । गव्यासोमासीअश्वया२३-

अस्याउत्तरस्यास्य कश्यपऋषिः† । “चेतनः” प्रज्ञापकः “प्रियः”
देवानां प्रीतिकरः “इन्द्रः” सोमः “कवीनां” क्रान्तकर्मणां
स्तोतृणां‡ “मतिः”॥ मत्या स्तुत्या “पविष्ट”§ पवते । “अश्वं”
हयं “रथीरिव” रथीव ऊर्मिं॥ “सृजत्” सृजति ॥ ५ ॥ १५

• उ० ४, १, २, १ = ऋ० ७, १, २६, ४ ।

† “मारोचः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ प्र० ८२८ पृ० ३० ।

॥ स्वादेशे रूपम् (७, १, ३८) ।

§ छोटः सिप्पत्ते रूपम् (३, ४, ८४) ।

॥ “पङ्कतीकृतानामश्वानां नमनोऽग्रमनाकृतिः । अतिवेगममायुक्ता गतिरूर्मिबुदा-
हृता”-इत्यश्वचिन्तामणिः ।

३५०५,२,७]

छन्दशास्त्रिकः ।

३७

अथ सप्तमी ।

१२ ३ १२ ३ १२ २२ ३१ २
 पवस्वदेवत्राय*षगिन्द्रङ्गच्छतुतेमदः ।

३ १२ २२ ३ १ २
 वायुमारोहधर्मणा ॥ ७ ॥ १७ †

१ २ १२ २ २ २१ १ २ ५२
 छाइ । शुक्रासोवा३१इ । रया२३ । शारवार३४औ-
 २ ३ ५
 हावा । ग्वार३४भी ॥ १० ॥

३ ४ ३ ४ ५ २ ४ ५२ २
 आसृक्षतप्रवाजिनाः । ए३ । गव्यासोमा । सो३
 १ २ २ १ ३ ५ २१ ५ ४
 आश्रवा३या । शुक्रा२सो२३४वौ । रयो२३४वा । शा५-
 ५
 वोईछाइ ॥ ११ ॥ १६

“वाजिनः” बलवन्तः‡ “आश्रवः” वेगवन्तश्च “सोमासः” सोमाः
 “गव्या” गवेच्छया॥ “अश्रवा” अश्वेच्छया§ “वोरया” वीरे-
 च्छया च॥ “आसृक्षत” ऋत्विग्भिः प्रकर्षणं सृज्यन्ते ॥ ६ ॥ १६

* “देवा यु०”-इति ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

† उ० ५, १, १५, १ = ऋ० ७, १, ३४, २ = ऊ० ४, २, १७-१८-१९-२० ; -१७, १,
 १ = ऊ० १, २, २ ।

‡ “अन्नवन्तः”-इति वि० ।

॥ प्र० २२३ पृ० ३० ।

§ ४ प्र० ४११ पृ० ३० ।

॥ अश्वयेतिवत् साध्यः ।

३८

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, ८]

अथाष्टमी ।

१ २

३ २ ३ १ २ २ २ २

पवमानोअजौजनद्विश्चित्रन्नतन्यतुम् ।

४ ५ ४ ५

३ २

१ १ २

(शाम्मदे द्वे ॥) पावस्वदि । वया३ । वारया२३४

५ २ २

३

५

४

५ ४ ५

३ २

औहोवा । यू२३४षाक् । आइन्द्रंगच्छा । तुता३इ ।

१ १ ३

५ २ २

३

५

२ २

तूरतार२३४औहोवा । मार२३४दाः । वायू२३४हो१इ ।

१

२

३ २

१ १ २

५ २ २

३

आ२३४रो । हधा३ । चारधार२३४औहोवा । मार-

५

३४णा ॥ १२ ॥

३ ४ ५ २ २

२ १ ३

५

१ २

१

पवस्वदेवणे । क्षी१क्षी२३४या । आयुषागै२क्षी१

५

२

१

२

१

५

२

१

२क्षी३या । इन्द्रंगच्छतुतेमदणे२क्षी१२क्षी३या । वायुमा-

२

२ १

५

४

५

रो३१२३ । हधोर३४वा । मा५णोईहाइ ॥ १३ ॥ १७

निध्रविः काश्यपऋषिः । हे सोम ! “देवः” द्योतमानस्त्व
 “पवस्व” धारया चर । अपिच तव “मदः” मदकरोरसः “आ-
 युषक्” अनुषक्तं* यथा भवति तथा इन्द्रं प्रति गच्छतु । अपिच

* सचते रूपम् । आनुषक् आयुषक् इति शाखाभेदेन पठ्यते. “आनुषगिति
 नामानुपूर्वस्यानुषक्तेभवति”-इति वि० ।

३५० ५, २, ८]

कन्दार्चिः ।

३८

^{१ २ ३ २ ३ २}
 ज्योतिर्वैश्वानरम्बृहत् ॥ ८ ॥ १८*

^{४ ५ १२ ३ २ ३ ५}
 (जनित्रे द्वे ॥) पावा । मानो । अजीजार३४नात् ।

^{२ १ ० २ १ १ ३}
 दिवश्चित्राम । नतन्यतूम् । ज्योतिर्वैश्वानरम् । नाररा

^{५ २ २ ३ ५}
 २३४ औहोवा । वृ२३४हात् ॥ १४ ॥

^{५ २ १ २ २ १ २ १}
 पवमानाः । अजाइजाइनात् । दिवश्चित्रा२३४

^{२ १ २ ३ ५ ३ ५ ३}
 हाइ । नातन्या२३४तूम् । ज्यो२३४ती । वार३४इ

^{५ ४ ५ ४ ५}
 श्वा । नरोवा । वृ५होईहाइ ॥ १५ ॥ १८

त्वं “वायु” “धर्मणा” धारकेणा रसेन† “आरोह” प्राप्नुहि ॥
 “देवआयुषक्”-“देवायुषग्”-इतिपाठौ ॥ ७ ॥ १७

* उ० ३, १, २, १ = ऋ० ७, १, २, १ = ऊ० १२, १, १२ ;—१८, १, ८—८ ।

† ‘धर्मणा कर्मणा’-इति वि० ।

‡ धर्मणेति विविधं व्याख्यातम् । तथाहि—“जातः परेण (प्र० १४८ पृ०)”—
 इत्यत्र ‘धर्मणा आधानादि-कर्मणा’-इति, “घृतवती (प्र० ७७७ पृ०)”—इत्यत्र ‘धर्मणा
 धारणेन’-इति इह ‘धर्मणा धारकेण रसेन’-इति ; एव मुत्तरदापि (क० ६, १, २, ८—
 उ० २, २, ८, २—३, १, १, ३—४, १, १०, ३—३, १, २०, ३—४, २, २, ७—७, १,
 ७, ३) ऋचु द्रष्टव्यम् ।

अथ नवमो ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
परिस्नानास*इन्द्रवोमदायबर्हणागिरा ।

१ ० ३ १ २
मधोअर्षन्ति†धारया ॥ ८ ॥ १८ ‡

४ ५ २ २ २ २ २
(प्रक्रीडम् ॥) पारो । स्नानास । इन्द्रवोमदायब ।
१ २ ३ २ २ १ ५ ४
हणा२३गिरा३४ । मधो३४अर्षा३ । तिधो२३४वा । रा
५
पूयोईचाइ ॥ १६ ॥

४ ५ २ २ १ २ १
(सङ्क्रीडम् ॥) पारौ । स्नानासइन्द्रवाओवा२३हो

अमहीयुर्ऋषिः॥ । “पवमानः” सोमः “बृहत्” महत्
“वैश्वानर” वैश्वानराख्यं § “ज्यातिः” तेजः “दिवः” द्युलो-
कस्य “चित्र” विचित्रं “तन्यतुं न” अशनिमिव ॥ “अजीजनत्”
अजनयत् ॥ ८ ॥ १८

* “सुवानास”-इति,

† “सुताअर्षन्ति”-इति च } ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

‡ उ० ४, २, १, ० = ऋ० ६, ७, २४, ४ ।

§ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नै० ।

॥ नि० दे० १, २१-२३ खण्डाद्रव्याः ।

॥ “तन्यतुं विलीर्णम्”-इति वि० । “तनोतेर्यतुच् तन्यतुर्वायुः रात्रिश्च (उ० ४, १)-इति सि० कौ० ।

३५०५,२,१०]

छन्दमार्चिकः ।

४१

अथ दशमी ।

२ ३ १ २   ३ १२   १२ ३ १२   २ २ ३ २
परिप्रासिष्यदत्कावि.सिन्धोः^१रुर्मावधि^२श्रितः ।

वार^१श्चा^२रईया । म^३दायवर्हणा^४गिरा । औ^५वा^६श्चो^७वा^८
र^९श्चा^{१०}रईया । म^{११}धो^{१२}अ^{१३}र्षन्ति^{१४}धारया^{१५} औ^{१६}वा^{१७}श्चो^{१८}वा^{१९}र^{२०}श्चा^{२१}
रईया^{२२} । वार^{२३}श्चो^{२४}वा^{२५} । ऊ^{२६}र^{२७}श्चो^{२८}वा^{२९} ॥ १७ ॥

(निक्कीडम् ॥) पा^३ऽपूरी । स्ना^४ना^५ऽसा^६द्इ^७न्द्रवा^८ः ।
म^९दा^{१०}यवर्हणा^{११}गिरा । म^{१२}धो^{१३}र^{१४}श्चो^{१५}र्षा^{१६} । ऊ^{१७}र्मि^{१८}रिवा^{१९}र ।
ई^{२०}या । ति^{२१}धारया । औ^{२२}श्चो^{२३}वा । औ^{२४}पू^{२५}इ । डा ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥

द्वयोः काश्यपोऽसितऋषिः* । “स्नानासः” सुवानाः अभि-
पूयमाणाः “इन्द्रवः” दीप्ताः । “वर्हणा” महत्या† “गिरा”
स्तुतिरूपया वाचा “मधो” इति विभक्तिव्यत्ययः(३,१,८५) ।
मधवो मदकराः सोमाः “धारया” सह देवानां “मदाय” तदर्थं
“पर्यर्षन्ति”‡ दशापवित्रादधः चरन्तीत्यर्थः ॥

“मधो”—“सुता” इति साम्नऋचः पाठौ ॥ ८ ॥ १९

* “देवलो वा”—इति ऋषि-नैमेयः ।

† “वर्हणा परिवेष्टनेनेति वि० ।

‡ “ऋषगती (तु० प०)”—इत्यस्य रूपम् । अरुषति, अरर्षति-इति च गतिकर्मस्य
नि० २, १४ ।

६ख,

४२

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २, ५, १०]

२ १२ २२ ३ १ २

कारु*बिभ्रत्युरुस्पृहम् ॥ १० ॥ २०†

॥ इति पञ्चम-दशति ॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥

५ २ २ १ १ २
 (औशनम् ॥) परिप्रासि । घृदत्कावीरः । सिन्धो

२२ ७ १२ १ ३ ५२ २
 रुर्मावाधिश्रिताः । कारु२३म् । बारइभार३४ औहो

२ १ ३ १ १ १ १
 वा । पुरुस्पृहार३४५म् ॥ १८ ॥ २०

“परि प्रासिष्यदत्” परिस्यन्दते “कविः” मेधावी “सिन्धोरु-
 र्मावधिश्रितः” आश्रितः सन् “पुरुस्पृह” बहुभिः स्पृहणीयं
 “कारु” स्तोतारं‡ “बिभ्रत्” धारयन् सीमः परिस्यन्तते-इति
 सम्बन्धः ॥

“कारु” — “कारम्”-इति पाठौ ॥ १० ॥ २०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
 पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ १ ॥

* “कारु”-इति ऋ० ।

† ऋ० ६, ८, ३, १ ।

‡ “कारुः”-इति स्तोत्रनामस्य तृतीयं नैघण्टुकम् (३, १६) ।

३५० ५, ३, १]

छन्दार्चिकः ।

४३

अथ तृतीये खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

उपोषुजातममुरङ्गोभिर्भङ्गमपरिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २

इन्दुन्देवाअयासिषुः ॥ १ ॥ २१ *

(यामानि त्रीणि ॥) इहा२इहा । उपोषुजातमा२
 मुराम् । इहा । इहा२इहा । गोभिर्भङ्गमपरा२इष्कृ
 ताम् । इहा । इहा२इहा । इन्दुन्देवाअया२सिषुः ।
 इहा१ ॥ २० ॥

उपोषुजातमा२मुराम् । उपा । गोभा२इहाइ ।
 भङ्गमपरा२इष्कृताम् । उपा । इन्दु२इहोइ । देवा
 अया२ । सिषुरा३ओवा२३ । ऊ३२३४पा ॥ २१ ॥

उपोषौ । होइजाताम् । आप्मुराम् । औइहोइ
 वाइ । गोभिर्भा२इहङ्गाम् । औइपारिष्कृता२म् । इन्दू
 २३म् । देवाइ४ओहोवा । अयासिषू२३४पूः ॥ २२ ॥ २१

* उ० १, २, १८, २—५, ९, २०, १ = ऋ० ७, १, २०, १ = ऊ० ६, १, ५ ;—१८, २, ११ ।

४४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, १, २

अथ द्वितीया ।

२ १ २ ३ ३ ३ २ ३ १ २
 पुनानोअक्रमीदभिविश्वाभृधोविचर्षणिः ।

३ २ २ १ २ ३ १ २
 शुभ्रान्तिविप्रन्धीतिभिः ॥ २ ॥ २२ *

५ २ २ २ ३ ५ १
 (वैरूपम् ॥) पुनानोआ । क्रामीदार३४भी । वि-
 ३ ५ २ ३ ५ १ ३ ५
 श्वारमार३४र्द्धाः । वोचर्षार३४णीः । शुभ्रारतार३४इवो ।

१ २ ५ २ ३ ५
 प्रारघार३४औहोवा । तीर३४भीः ॥ २३ ॥ २२

अमहीर्युर्द्धपिः† । “सुजातं” सम्यक् प्रादुर्भूतम् “अम्”
 वसतीवरीभिः प्रेरितं‡ “भङ्ग” शत्रूणांभञ्जकं॥ “गोभिः”
 गोर्विकारैः पयोभिः “परिष्कृतम्” अलङ्कृतम् संस्कृतम् । “इन्द्र”
 सोमं “देवाः” इन्द्रादयः उपायासिषुः “उपगच्छन्ति ॥ १ ॥ २१

§ “विचर्षणिः” द्रष्टा॥ “पुनानः” सोमः “विश्वाः” सर्वाः

* उ० ३, १, १२, १ = ऋ० ६, ८, ३०, १ = ऊ० २, २, १२; — २३, २, ११ — १२ — १३ ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ ‘अप्सु भवतीति अप्सुर्’-इति वि० ।

॥ ‘भङ्ग’ भज्यते प्रावभिः’-इति वि० ।

§ नेह सायणीयर्षिसंवादी दृश्यते, तदिह च मूलं लेखकप्रमादमित्यनुमीयते,
 “वृद्धमतिः आङ्गिरसः”-इति तु ऋषि नै० ।

॥ “विचर्षणिः”-इति पश्यतिकर्मसु षष्ठं नैघण्टुकम् (३, ११) । ‘विचर्षणिः
 विविधं पश्यन्ति सर्वे वा पश्यन्ति’-इति वि० ।

२५०५, ३, ३]

छन्दश्चाच्चिकः ।

४५

अथ तृतीया ।

२ २ २ १ २ ३ २ ३ २ १ २ ३ १ २ २ २
 आविशन्कलशसुतोविश्वाअर्षन्नभिप्रियः* ।

३ १ ३
 इन्द्र, रिन्द्रायधीयते† ॥ ३ ॥ २३†

(औशने द्वे ॥) ^{५२} ^२ ^५ ^१
 आविशन्कालाईशसुताः । वाइ-
^{२८ १ २} ^१ ^२ ^५ ^२ ^{१ २} ^२
 आअर्षन् । अभाइआयाइः । ओइहाइ । ओवा । ओ
^{३ १} ^१ ^१ ^३ ^{५ २} ^{२ २}
 २३४हाइ । इन्दुरइः । आइइन्द्रा२३४ओहोवा । यधी
^{३ १ १ १ १}
 यते२३४५ ॥ २४ ॥

“मृधः” ॥ अत्रुसेनाः “अभ्यक्रमीत्” अभिक्रामति § । “विप्रं”
 मेधाविनं तं ॥ सीमं “धीतिभिः”** शुचिभिर्वा “शुभ्रान्ति”††
 अलं कुर्वन्ति ॥ २ ॥ २२

० “स्यृहः,”-इति, † “शूरोनगोषुतिष्ठति”-इति च ऋ ।

‡ ऋ० ७, १, २०, ४ ।

॥ “मृधः”-इति सङ्ग्राम-नामसु विंशं नैघण्टुकम् । ‘मृधः—सङ्ग्रामान् जेतुम्’-
 इति च वि० ।

§ सार्वकालिकोस्तुङ् (३, ४, ६) ।

॥ “विप्रः”-इति मेधाविनामसु प्रथमं नैघण्टुकम् (२, १५) ।

०० “धीतयः”-इति अङ्गुलिनामसु सप्तमं नैघण्टुकम् (२, ५) । ‘धीतिभिः’
 कर्मभिर्बुद्धिभिर्वा-इति वि० । वस्तुतोधीतिशब्दो वक्ष्यर्थः ।

†† “शुभ्रं शोभायाम् (भा० प०)”-इत्यस्य रूपम् । ‘शुभ्रान्ति शोभन्ते अलङ्कुर्वन्ति’
 -इति च वि० ।

४६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, १, ४]

अथ चतुर्थी ।

१२३ २३ १२ ३ १२ २क २२ ३ २
 असर्जिरथ्योयथा*पवित्रे चम्बोःसुतः ।

१२ ३ १ २
 कार्यन्वाजीन्यक्रमीत् ॥ ४ ॥ २४†

४२ ३ ४ ५ ३२ ४ ५ १२
 आविशन्कलशम् । सुताः । वाइश्वाः । अर्षन् ।

१ २ ३२ २ ५ १ २२
 अभाइश्वाया । औहौहो२३४वा । औहौहो१इ । इ-

२ १२ २ ५ ३
 न्दूरा१इन्द्रा२ । य । धीयारतार२३४औहोवा । ऊ-

५
 २३४पा ॥ २५ ॥ २३

†“सुतः” अभिषुतः “सोमः” “कलशं” द्रोणम् “आ विशन्”
 “विश्वाः” सर्वाः “अियः” सम्पदः “अभ्यर्षन्” ॥ अभितो गमयन्
 “इन्द्रः” दीप्तः सोमः § “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “धीयते” दशापवित्रे
 अध्वर्युभिर्निधीयते ॥ ॥ ३ ॥ २३

० “यथा”-इति क० ।

† क० ६, ८, २८, १ ।

‡ इहापि सायणीयर्षिसंवादोनास्ति । ‘असितः काश्यपः’-इति ऋषि-नैमेयः ।

॥ “अरुषति”-इति गतिकर्मसु पठ्यते, तस्यैव रूपमिदम् (नै० २, १४) ।

§ योगार्थो दीप्तः स इह विशेषणम्, हठार्थः सोमः स एव विशेष्यं पदम् ।

॥ “अभिसृहः”-इत्येव विवरण-सम्यतः पाठ, अतएवोक्तम्,—‘अपन् चरति, अभि-
 सृहः सृहणीयाः’-इति ॥

३५०५, २, ५]

छन्दशास्त्रिकः ।

४७

अथ पञ्चमी ।

२३ २ १ २१ ३ २ ३ २ ३ १ २

प्रयद्गावो*नभूण्यस्त्वेषाअयासोअक्रमुः† ।

१ २ २ २३ ३ २ २

घृन्तःकृष्णामपत्वचम् ॥ ५ ॥ २५ †

(सोमसाम ॥) असर्जिरा । थि । योयार३था । प-
 १ २२ १ ० २ ५ २२ १ २ १
 विचे । चा । सुवोरः३२३४ताः । काष्मन्वार३जी । नि-
 २ १ ४ ५ ४
 यक्रमाइत् । और३चोवा । हो५इ । डा ॥ २६ ॥ २४

प्रभूवसुऋषिः‡ । “रथ्योयथा” रथसम्बन्धी अश्व इव स
 यथा विसृज्यते यज्ञे तद्वत् “चम्बोः” अधिषवण-फलकयोः “सुतः”
 अभिषुतः सोमः “असर्जि” “पविचे” सृष्टोऽभूत् । तथाभूतो
 “वाजी” वेगवान् ॥ सोमः “काष्मन्” § काष्मणि युद्धे इतरे-
 तराकर्षणात् । अत्र देवानामाकर्षणवति यज्ञाख्येसङ्ग्रामे “न्य-
 क्रमोत्” नितरां क्रामति ॥ ४ ॥ २४

* “प्रमेगावी” इति ऋ० ।

† उ० २, १, ३, १ = ऋ० ६, ८, ३१, १ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ ‘वाजी अन्नवान्’-इति वि० ।

§ “काष्मन्”-इति सुबलुकि रूपम् (७, १, ३९) । युद्धार्थे प्रवृत्तिनिमित्तमाह—
 ‘इतरेतराकर्षणादिति । यज्ञयाचित्वेऽपि तदेव प्रवृत्ति निमित्तमिति दर्शयन् दृष्टान्त-
 विधिं सङ्गमयति अत्रेत्यादिना ।

४८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, १, ५]

^{४ ५} ^{२२२} ^{१ २}
 (कार्ष्णे द्व ॥) प्रयद्वाउ । गावोनाभूणा^१यार^२३४ ।
^{१२ २} ^{१ ५२ २} ^१ ^२
 त्विषा^३ः । आया^४रसो^५अक्रमुः । घ्नन्ता^६कार^७३^८र्णाम् । अ
^{१ २} ^{२ १ २} ^{५२ २} ^{१ १ ५}
 पात्वचम् । औ^९हो^{१०}रहा^{११}३४ औ^{१२}होवा । ऊ^{१३}३२३४पा ॥ २७ ॥
^{२ १ २} ^{४२ ५२} ^{१ २ २ २} ^{१ ७}
 प्रयद्गा^{१४}र्वो^{१५}नभूणा^{१६}याः । त्वा^{१७}इषा^{१८}अया । सो^{१९}अक्रमू^{२०}३ः ।
^१ ^{२ ५} ^{१ १ २} ^{५२ २} ^{१ २ १ ३ १ १ १}
 घ्ना^{२१}३४न्तो^{२२}होवा । कार^{२३}र्णा^{२४}३४ औ^{२५}होवा । अप^{२६}त्वचा^{२७}३४
 पूम् ॥ २८ ॥ २५

मेध्यातिथिर्ऋषिः* । “यत्” ये “भूणयः” क्षिप्राः “त्विषाः”
 दीप्ताः † “अयासः” अयाः गमनकुशलाः “कृष्णां” ‡ “त्वम्”
 “अप घ्नन्तः” अभिषवेण निरस्यन्तः [त्वच्चिः सम्बरणकर्मा §
 (तु० प०) । इदं गभूताः सोमाः “प्राक्रमुः” यज्ञं प्रवर्त्तयन्ति ।
 तत्र दृष्टान्तः—“गावो न” उदकानीव ॥ तानि यथा क्षिप्रमधः
 पतन्ति तद्वत् । गाव एव वा उपमीयते तायथा स्वगोष्ठमाशु

* “कार्ष्णः”-इति ऋषि० नै० ।

† “भूणयः भरणीशीलाः”-इति वि० । भूणयः-भ्रमणीशीलाः, भरणीशीलाश्चान्यव
 (प्र० ६१० पृ० ३०) ;

‡ “त्विषदीप्तो (भा० उ०)”-इत्यस्य रूपम् । “दीप्ता-महान्तः”-इति वि० ।

§ कृष्णां रात्रिं कृष्णारूपाम्, अपत्वचं अपर्णां रात्रेः कृष्णां च-इति वि० ।

§ सम्बरणमाच्छादनम् ।

॥ गोशब्दो वर्यः परमुदकार्यो न नैघण्डुकः ।

३५० ५, २, ६]

कन्दार्चिकः ।

४८

अथ षष्ठी ।

४ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
अपघ्नन्पवसेमृधः क्रतुवित्सीममत्सरः ।

३ १ २ २ ३ १ २
नुदस्वादवयुंजनम् ॥ २६ *

५ ४ २ ५ १ २
(वैश्वदेवम् ॥) अपघ्नौ । होइपावा । साइमाशर्द्धा

१ २ २ १ २ १ १
२ः । क्रतुवित्सी । ममात्साशराः । नुदा२३ । स्वा-

५ ३ ५ २ २ १ १ १ १ १
रदा२३४ औहोवा । वयुंजना२३४५म् ॥ २८ ॥ २६

गच्छन्ति[†] तदत् । अथवा गावः स्तुतिवाचः[‡] ता यथा स्तुत्यं
प्रति क्षिप्रं प्राप्नुवन्ति, तदत् यज्ञं प्रवर्त्तयन्ति[§] तान् स्तुवे—इति
शेषः ॥

“यत्”--“ये” इति साम्नऋचः पाठौ ॥ ५ ॥ २५

अस्याः परस्याश्च निध्विक्वृषिः[§] । हे “सोमः !” “मत्सरः”
मदकरः ॥ यः त्वं “मृधः” हिंसकान् शत्रून्^{||} “अप घ्नन्” मारयन्

* उ० ५, १, १५, २ = ऋ० ७, १, ३४, ४ = ऊ० ४, २, १७ — १८ — १९ —
२० ; — १७, १, २ ; — ऊ० १, २, २ ।

† अरुण्यो गाव उषसां वाहनभूताः (१, १५ नै०) ।

‡ निधण्डु-प्रथमैकादशं द्रष्टव्यम् ।

§ ‘गावः रश्मवः’-इति वि० । ‘गावः’-इति रश्मिनामसु तृतीयं नैषण्डुकम् (१, ५) ।

§ “काश्यपः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

|| ‘मदनीयोभक्षणीयस्य’-इति वि० ।

.. ‘मृधः सङ्क्रान् पाप्मनस्य’-इति वि० ।

७ख,

५०

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, १, ८]

अथ सप्तमी ।

१ २   ३ १ २ २ २ ३ २ ३ १ २
 अयापवस्वधारयाययाह्यमरोचयः ।

३   १ २   २ २   ३ २
 हिन्वानोमानुषीरपः ॥ ७ ॥ २७*

५ २ २   २   १
 (वैश्वदेवस्यसाम ॥) एअयापवा । स्वधा २ । २

१   २ ५   १ २ २   १ २
 या३१उवा२३ । ऊ३४पा । ययाह्यमरो२ । चया३१

२ ५   १ २ २ २   १
 आवा२३ । ऊ३४पा । हिन्वानोमानुषा२२इर्होइ । आ-

२   २ ५
 पआ३१उवा२३ । ऊ३२३४पा ॥ ३० ॥ २७

“क्रतुवित्” अस्मभ्यं प्रज्ञां प्रयच्छन् † “पवसे” क्षरसि स त्वं
 “अदेवयु” अदेवकामं जनं‡ राक्षसवर्गं “नुदस्व” प्रेरय ॥ ६ ॥ २६

हे सोम ! “मानुषीः” मनुष्याणां हितानि ¶ “अपः” उद-
 कानि “हिन्वानः” प्रेरयन्§ त्वं “यया” धारया “सूर्यम्”

* उ० ५, १, ८, १=६० ७, ३१, २ ।

† ‘क्रतुवित् कर्मवित्’-इति वि० ।

‡ यो देवान् यष्टुं न कामयते इत्यर्थः ।

¶ ‘मनुष्याणां भवाः’-इति वि० ।

§ हिन्वान इति ‘हिवि प्रीणने (स्वा० प०)’-इत्यस्य रूपम् । ‘हिन्वानः सेवमान-
 -इति वि० ।

३५०५,३,८]

छन्दःशास्त्रिकः ।

५१

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
सपवस्वयआविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे ।

१ १ २ ३ २ ३ २
ववृवांस्समहोरपः ॥ ८ ॥ २८ +

(वार्चघ्नम् ॥) स हो ३४३३ । पवस्व । य आ २
विथा । इन्द्रं वृत्रा ३ । या हन्ता २३४वे । ओवा ३ ओवा ।
ववृवा २३४साम् । माहोरपा । औ ३ होवा । हो ५३ ।
डा ॥ ३१ ॥ २८

“रोचयः” प्रकाशयः । तथा “अया” अनया धारया “पवस्व”
चर ॥ ७ ॥ २७

अमहोयुक्ताः ऋषिः ॥ हे सोम ! यस्त्वं “महीः” महतीः
“अपः” महान्त्युदकानि “ववृवांसं” निरुन्धानं ॥ “वृत्राय”
वृत्रं ॥ “हन्तवे” ॥ हन्तुं “इन्द्रम्” “आविथ” अरक्षः ॥ “स”
त्वं “पवस्व” धारया चर । सोमं पीत्वा मत्तः सन्निद्रो महान्त्यु-
दकानिरुन्धानं वृत्रं जघानेत्यर्थः ॥ ८ ॥ २८

* “ववृवांसं”-इति सर्वव्याख्यातृ-सम्मतः पाठोगानयन्यसम्मतश्च ।

† ऋ० ७, १, २२, २ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ “ववृवांसं चरणस्वभावम्”-इति वि० ।

§ ‘वृत्राय सेषाय’ इति वि० ।

॥ “तुमर्थे सेसेन् (३, ४, ८)”-इत्यादिना सिद्धम् ।

.. ‘आविथ अवेक्षार्पणार्थस्य, तर्पयसि’-इति वि० ।

५२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, १, ८]

अथ नवमी ।

३ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ २ २ २
अयावीतीपरिस्वयस्तइन्द्रोमदेष्वा ।

३ १ २ ३ १ २ २
अवाहन्नवतीर्नव ॥ ८ ॥ २८*

(सोमसामानि त्रीणि ॥) अयावीती । पारिस्ववा ।

१ १ २ २ २ २ २ २ २ २
यस्तइन्दाउ । मादाइषुवा । अवाहाश्नाश् । वतीर्न

५ ४ ५
४वा । नापुवेद्वाइ ॥ ३२ ॥

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अयावीता । औहोवा । औहोश्वाइ । औ । होर ।

३ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वारश्वा । औहोवा । परिस्व । यस्तइन्दा । औहो

१ ३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वा । औहोश्वाइ । औ । होर । वारश्वा । औहोवा ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
मदेष्वा । अवाहन्ना । औहोवा । औहोश्वाइ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औ । होर । वारश्वा । औहोवा । वतीर्नवारश्वा ॥ ३३ ॥

४ ३ २ ४ २ ४ ५ १ २ २ १
अयाऽपुवी । ताइपाश्परिस्ववा । यास्तइन्द्रो । मदा

• ८० ५. १, ६, १ = ४० ६, ७, १८, १ ।

३५०५, ३, १०]

छन्दःशास्त्रिकः ।

५३

अथ दशमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३२ ३ १ २ ३ १ २

परिदुक्षं सनद्रयिम्बरद्वाजं नो अन्धसा ।

२ १ २ २ ३ २ २ २ ४ ५
 इषूश्वा २ । अवाहाश्ना । वतीर्नवा । औश्होवा ।

४
 होपुद् । डा ॥ ३४ ॥ २९

अमहीयुर्ऋषिः* । हे “इन्द्र” सोम ! “अया” अनेन
 रसेन “वीती”† वीत्यै इन्द्रस्य भक्षणाय‡ “परिस्त्रव” परि-
 चर । कीदृशेन रसेनेत्यत आह “ते” तव “यः” रसः “मदेषु”
 सङ्ग्रामेषु॥ “नवतीर्नव” नवनवति-सङ्ख्याकाः§ शम्बरपुरीः॥
 “अवाहन” जघान (अमुं सोमरसं पीत्वा मत्तः सन्निन्द्रः
 उक्तसङ्ख्याकान् शम्बरपुरीर्जघानेति मत्वा रसो जघानेत्यु-
 पचारः ॥ ८ ॥ २९

* “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† पा० २, २, ९६ । ७, १, ३९ ।

‡ “वीतिः” कान्तिः, मार्गो वा तेन परि स्त्रव परिसमन्तात् स्त्रव-इति वि० । इह
 नये कान्तिकर्मणोवेतेरिदं (नै० २, ६, ३) रूपमिष्टम् ।

॥ ‘मदेषु पुरतोऽवस्थितेषु’-इति वि० ।

§ अष्टौशतानि दशोत्तराणि ।

॥ शम्बर इति निघण्टौ मेघनाभसु (१, १०)—उदकनामसु (१, १२) बलनामसु
 (२, ९) च दृश्यते । ऐतिहासिकसु शम्बरनाम दैत्यविशेषः, तदधोपाख्यानं भाग-
 वतादौ (१०, ५५) द्रष्टव्यम् ।

३ १ २ २ २ २ २

स्वानोऽर्षपवित्रा ॥ १० ॥ ३० *

॥ इति प्रथम-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) परिद्य^५क्षाम् । औइ^१ । सनद्रायीरम् । भरद्वाजा^१रम् । औइ^२ । नोअन्धासा^{३२}र३४ । स्वानो^२३४अर्षा^३ । पवोवा । चापुयो^४ई^५हाइ ॥ ३५ ॥ ३०

॥ इति ग्रामे गेये त्रयोदशः-प्रपाठकः ॥

उवथ्यऋषिः[†] । “द्यक्ष” दीप्तः । “सनत्” दीयमानं[¶]
 सैन्यं वा “रयिम्” धनं यस्य तादृशं “वाजं” बलं “अन्धासा”[§]
 अन्नेन सह सोमः “नः” अस्माकं ॥ “परिभरत्” परतोहरतु
 प्रयच्छत्वित्यर्थः । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः--हे सोम ! “स्वानः”
 सुवानोऽभिषूयमाणस्त्वम् “पवित्रे” “आर्षे” आभिमुख्येन-क्षर ।

“द्यक्षः सनद्रयि”-“द्यक्षः सनद्रयि”-इति, “स्वानः”-“सु-
 वानः”-इति च सामन्त्र्यचः पाठौ ॥ १० ॥ ३०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे कन्दोव्याख्याने

पञ्चमस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

* ऋ० ७, १, ८, १ ।

¶ ‘सनत् चिरन्तनम्’-इति वि० ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषिर्नै० ।

§ ‘अन्धासा तर्पितः’-इति वि० ।

‡ “द्युतो जियन्नदति द्युक्षम्”-इति वि० । ॥ “नः अस्मान् प्रति”-इति वि० ।

३५०५, ४, १]

कन्दार्चिकः ।

५५

अथ चतुर्थे खण्डे—

सेषा प्रथमा ।

^{१ २} ^{३ २} ^{३ १ २ ३} ^२ ^{३ १ २} ^{२ २ ३ २}
 अचिक्रदद्^१ षा^२ हारि^३ र्म^४ हान्मि^५ त्रान^६ दर्श^७ तः ।

^{१ २} ^{२ २}
 स^१ सूर्ये^२ णदि^३ द्यते ॥ १ ॥ ३१

ओम् ॥ (वा^१ र्षा^२ ह^३ रम् ॥) अ^२ चि^१ क्र^१ द^१ दा^१ शत् । अ^४ चि^४ क्र^४ द^४ दा^४
^{२ २} ^{१ २} ^{४ २}
 पू^२ दे । वृ^२ षा^२ ह^२ रा^२ इ । वा^१ र्षा^२ ह^३ रा^३ इ । वृ^४ षा^४ ह^४ रा^४ पू^४ ए ।
^{२ २} ^{१ २} ^{४ २} ^२
 म^२ हान्मि^२ त्रा^२ शः । मा^१ हान्मि^२ त्रा^२ पू^२ ए । म^४ हान्मि^४ त्रा^४ पू^४ ए । न^२ द-
^१ ^२ ^४ ^{२ २}
 र्श^१ ता^२ शः । ना^२ दर्श^२ ता^२ शः । न^४ दर्श^४ ता^४ पू^४ ए । स^२ सूरि^२ या^२ इ ।
^{१ २} ^{४ २} ^२ ^१
 सा^१ सूरि^२ या^२ इ । स^४ सूरि^४ या^४ पू^४ ए । णा^२ दि^२ द्यु^२ ता^२ इ । णा^१ दि-
^२ ^४
 द्यु^२ ता^२ इ । ण^४ दा^४ पू^४ इ द्य^४ ता^४ उ । वा ॥ १ ॥ ३१

मेधातिथिर्ऋषिः† । “वृषा” कामानां वर्षकः “हरिः” हरित-
 वर्णः “महान्” पूज्यः “मित्रोन्” यथा सखा तद्वत् । “दर्शतः”
 दर्शनोद्योयः सोमः “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति सोमं सोमः
 “सूर्येण” सह “द्विद्युते” दिवि प्रकाशते ॥ [“द्विद्युते”-“रोचते”
 -इति साम्नकचः पाठौ ॥ १ ॥ ३१

* उ० ४, १, ३, २ = ऋ० ६, ७, १८, १ ।

† “काण्डः”-इति ऋषि-नै० ।

५६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, २]

अथ द्वितीया ।

^{२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ १ २}
 आतेदक्षमयोभुववक्त्रिमद्यावृणीमहे ।

^{३ १ २ ३ १ २}
 पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ ३२*

^{५ २ २ २ १ २ २}
 (वार्षानि त्रीणि ॥) आतेदक्षाम् । मयीभूवाम् ।

^{१ २ १ ७ १ २ ५ १ २ ५ २}
 वक्त्रिम । द्या । वृणीरमार३४ हाइ । पान्तमा३ । ईश्या ।

^{१ १ ३ ५ २ २ ५ १ १ ५}
 पुरु२३ । स्पृ२हार३४ औहोवा । ऊ३२३४पा ॥ २ ॥

^{२ १ २ ५ २ १ ३ ५ २ ४}
 आतेदार३४क्षाम् । मायीभू२३४वाम् । वक्त्रि-

^{३ ४ ५ २ ५ १ २ २ ५ २}
 मद्यावृणी । महो२३४ हाइ । पान्ता३मा३ । ईश्या३ ।

^{१ २ ५ २ ३ ५}
 पू२रु२३४ औहोवा । स्पृ२३४हाम् ॥ ३ ॥

^{३ ४ २ ३ ४ ५ ३ ५ ३ ४ ३ ४ ५ २}
 आतेदक्षमयः । भुवो२३४हाइ । वक्त्रिमद्यावृणी ।

^{४ ५ १ २ १ २ १}
 महो२४४हाइ । पान्ता१मा२ । पू२स्पृहम् । इडा२३

^{२ १}
 भा३४३ । ओ२३४पुइ । डा ॥ ४ ॥ ३२

* उ० ४, २, २, १० = ऋ० ७, २, ७, २ ।

३५०५, ४, ३]

कर्मश्रुतिकः ।

५७

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २}
अध्वर्योऽद्रिभिः सुतः सोमस्य विन्नेऽनय

^{३ १ २ ३ १ २}
पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ ३३*

^{२ १ ५ २ १ ० २}
(वैरूपे द्वे ॥) अध्वर्योऽ३४आ । द्विभाइः ह३ता

^{१ २ ३ ५ १ २ १}
३म् । सोमारम्या २३४वो । आआ१नाया२ । पुना-

^{२ २ ५ २ २ २ १ १ १ १}
२३ । हीन्द्रा ३४औहीवा । यपातवे २३४५ ॥ ५ ॥

^{४ ५ २ ५ २ १ ५ २ २}
अध्वर्यो । होअद्री । भिः सुतम् । औ३हो३वा३ ।

भृगुर्ऋषिः† । हे सोम ! यष्टारो वयं “तं” तव स्वभूतं
“दत्तं” बलम् “अद्य” अस्मिन्यागदिने “आ” आभिमुख्येन
“वृणीमहे” सम्भजामहे । कीदृशम् ? “मयोभुवं” सुखस्य भाव-
यितारं “वक्त्रि” घनादीनां प्रापकम्‡ “पान्तं” शत्रुभ्योरक्षकम् ।
“पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं काम्यमानम्बलमिति ॥ २ ॥ ३२

* उ० ५, १, ११, १ = ऋ० ७, १, ८, १ = ऊहे ४, १, २० ; —४, २, १—२—
३—४—५—६ ; —१६, २, १२—१४ ।

† ‘वारुणिः—भार्गवो वा जमदग्निः’—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘वहेयागिकार्यएवेहेष्टः’ (भृ० उ०) ।

दख,

[६ प्र० १, २, ४]

२३२३१ २ ३१ २३१५ २२
तरत्समन्दीधावतिधारासुतस्थान्धसः।

६२ ६१ २
तरत्समन्दोधावति ॥ ४ ॥ ३४*

^{१२} ^३ ^५ ^१ ^२ ^१ ^१ ^१
 सीमारम्या२३४वी । ओवाआशनाया२ । पुना२३ । हार३
^३ ^{५२} ^२ ^{२१२३} ^{११११}
 हार२३ओहोवा । यपातवे२३४५ ॥ ६ ॥ ३३

(तरन्तः ॥) तरत्समा । दीधावा१तार३इ । धारा-
रसूर३४ता । स्यआर३१धारसार३४औहीवा । तरत्सम
दीधावतीर३४पू ॥ ७ ॥ ३४

उच्यतेऽपि । हे “अध्वर्यो !” “अद्रिभिः” यावभिः
 “सुतम्” अभिषुतं सोमं “पवित्रे” “आनय” प्रापय । एतदेव
 दर्शयति—“इन्द्राय” इन्द्रस्य “पातवे” पानाय “पुनाहि” पुनीहि
 यावयधः ॥

“पुनाहि”-“पुनीहि”-इति, “आनय”-“आसृजे”-इति च
साम्प्रतश्चः पाठः ॥ ३ ॥ ३३

* उ० ४, १, ५, १ = ऋ० ७, १, १५, १ = चार० १, २, २४।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-ने० ।

‡ 'पूतं कुरु'-इति स्पष्टं विवरणे ।

३५० ५, ४४]

छन्दमार्चिकः ।

५६

अवत्सारऋषिः* । “मन्दी” देवानां हर्षकः स सोमः
 “तरत्” स्तोत्रं पाप्मनः सकाशात् तारयन् “धावति”
 द्रोणकलशङ्गच्छति^१ । धावतीति पुनरपि तदेवाहान्यन्वा
 दरार्थं तरत्सन्ददीधावतीति । यद्वा । अस्यऋचोयास्केनोक्तार्था
 द्रष्टव्यः । तद्यथा—“तरति स पापं सर्वं मन्दी यः स्तोति धावति
 गच्छत्यूर्ध्वं गतिभ्यारा सुतस्यान्वसोधारयाभिषुतस्य मन्त्रपूतस्य
 वाचा स्तुत्येति (नि० प० १३, ६)” ॥ ४ ॥३४

* “काश्यपः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

† अत्रेदं विवरणम्—“तरत् । विनियोगोऽस्य षष्ठे ऽहनि । चतुर्ध्वचोभवति प्रति-
 ष्ठाये । प्रतिष्ठायै यजमानाय ध्वसौ वै पुरुषन्तो तरन्तध्वखावेक्ष्य स्त्रियः पुरुषन्तो बद्ध
 सम्भजन्यो बद्ध पुरुषन्तरत्-पुरुषोढाभ्यामृषीभ्या वैदद्विभ्या सहस्राणि अदिन्सताम्
 दातुमिच्छन्ताम् तौ पुरुषोढे ईक्षेता मनसां ग्राह्यमग्राह्यमिति । कथं केन प्रकारेण
 नौ आवामिदम् । आत्तम् अप्रतीगृहीतं स्यादिति । तौ प्रत्येतां चतुर्ध्वचप्रत्यर्थं
 ध्वस्योः । पुरुषन्त्योरमन्त्योः आदग्नहे सहस्राणि आत्तवन्तौ तरत् तरन् प्रतिप्रह-
 दोषतः मन्दी सोमः धावति शोधयति । तर्तावैकतयो आत्तं गृहीतम् अप्रति-
 गृहीतं भवति अन्यत्रापि आत्तं अस्य अप्रतिगृहीतं भवति गृहीतमपि यः । एवं
 विजानाति विनाशं सो भवति । तरन्त-पुरुषोढौ उभयस्यावायस्यावरुधौ । मनु-
 ष्यस्य च देवस्य च अवरोधनार्थं तथाच गौतमः—“अप्रतिप्राह्यं प्रतिजिघृक्षन्
 प्रतिगृह्य वा चतुर्ध्वचं तरन्तसमन्दीत्यप्सु जपेत् ॥ तरत् सः मन्दी सोमः धावति
 शोधेति । गच्छति वा शोधयति वा शोधयति वा प्राप । न केवलं सोमः धारा
 अपि सुतस्य अन्वसः अन्नस्य सोमलक्षणस्यातरत् । तरति स पापं यस्य मन्दी
 धावति शोधयति उखा मध्यमिका वाक् धारा वा वेद विजानाति । वसुनां
 मर्त्यस्य देवो अवसः एवंगुणविशिष्टा धारा । ध्वलयोरिति व्याख्याता । आधयोः
 पुरुषन्त्योः तेशं तृशक्तानि धनानां सहस्राणि च आदग्नहे—तरत्समन्दी-
 धवति ॥”—इति ।

६०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ५]

अथ पञ्चमी ।

१ २   ३ १ २   ४ १ २   ३ १ २
 आपवस्वसहस्रिणरयिंसोमसुवीर्यम् ।

२ १ २   १ २
 अस्मेश्वांसिधारय ॥ ५ ॥ ३५ *

५ २   १
 (सोमसाम ॥) आपवस्व । सहस्रिणम् । ऊवाइ ।

१   २   १ २   २ २ १
 ऊवार३हो । रयिंसोमा । सुवीरियाम् । ऊवाइ ।

१   २ २ १   २ २ १
 ऊवार३होइ । अस्मेश्वा । सिधारया । ऊवाइ । ऊवा

१   २   ५ २ २   ३   ५
 र३हो२ । वार३४ओहोवा । ऊर३४पा ॥ ८ ॥ ३५

निध्रविच्छिः[†] । हे “सोम !” त्वं “सहस्रिणं” बहु-
 सङ्गाकं “सुवीर्यं” शोभन-सामर्थ्योपेतं “रयिं” धनं “आ पवस्व”
 आभिमुख्येन चर । अपिच “अस्मे”[‡] अस्मासु “श्ववांसि”
 णानानि “धारय” स्थापय ॥ ५ ॥ ३५

० ऋ० ७, १, ३०, १ ।

† “काश्यपः”-इति ऋद्धि-नै० ।

‡ अस्मे इति, अस्मद्-साप्रविभक्तिकमेव रूपं भवति । तत्र सुषामित्यादि (७, १
 ३९) शेष्मन्दीति च (६, १, ७०) सूत्रं स्मर्तव्यम् । तत्प्रधैव श्रूयते बह्वृचि ।
 तदुच्यते—“अस्मे ते वभुः (१, २, १५, ७)”-इत्यत्र वयमित्यर्थः । “अस्मे यातं नासत्याः
 सजोषाः (३, ३, १, १९)”-इत्यत्र अस्मानित्यर्थः । “अस्मे समानेभिर्दृषभ पौ-
 स्तेभिः (३, ३, ७, १०)”-इत्यत्र अस्माभित्यर्थः । “अस्मे प्रयन्मिमघवन्नृजौषिन्

३५० ५, ४, ६]

कन्दार्चिकः ।

६१

अथषष्ठी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अनुप्रत्नासआयवःपदन्नवीयोअक्रमुः ।

४ १ २ ३ १ २

रुचेजनन्तसूर्यम् ॥ ६ ॥ ३६ *

(सूर्यसाम ॥)

अनुप्रत्नासआयाईवाः ।

२१ पदन्न

र र ७ २ २ १ २
वीयो अक्रमुः । रुचाइजना । ता३सू । ऊम्माये३ ।

५
री२३४याम् ॥ ८ ॥ ३६

“प्रत्नासः” पुराणाः केचिद् “आयवः” गमनवन्तोऽश्वाः
“नवीयः” नवतरं “पदं” “अन्वक्रमुः” अनुक्रमन्ते (रूपकव्यव-
हारेण सोमाः स्तूयन्ते) “रुचे” दीप्तौ तदर्थं “सूर्य” “जनन्त”
जनयन्तिः ॥ ६ ॥ ३६

(६, ४, ४, १२)”—इत्यत्र अस्मभ्यमित्यर्थः । “अस्मे आराचिद् द्वेषः सतुतर्युयोतु
(६, ६, १०, २)”—इत्यत्र अस्मदित्यर्थः । “ऊर्व इव पप्रथे कामो अस्मे (७, ३, १, १०)”—
इत्यत्र अस्माकमित्यर्थः । “अस्मे घन वसवो वसूनि (७, ४, ८, ५)”—इत्यत्र अस्मास्मि-
त्यर्थश्चेति ॥

* ऋ० ६, ८, १३, २ ।

† ऋषिः स एव ।

‡ अत्रेदं विवरणम्—“अनुप्रत्नासः पुरातनाः आयवः सतुष्टाः वमिष्ठादयः पदं
पश्यते उत्पाद्यते संसाराद्यं नवीयो नवतरं अस्मिन् रूपे अक्रमुः क्रमितवन्तः भवे-
दीप्तायं जनन्त जनयन्त ? र्यम् ।” इति ॥

६२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ७]

अथ सप्तमी ।

^{१ २} ^{३ १ २ ३} ^{१ २} ^{२ २} ^{३ १ २}
 अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् ।

^{३ २} ^{३ २ ३ २}
 सोदन्योनौवनेष्वा ॥ ७ ॥ ३७*

(दाढेच्युतानि त्रीणि ॥) ^{२ १} अर्षा । ^{१ २} इहा । ^{१ २} सोम
^१ द्युमा^१रत्तमा । ^{२ १} इहा । ^{२ १} अभाइ । ^{२ २} इहा । ^{२ २} द्रोणानिरो^१
^१ रुवा । ^{२ २} इहा । ^{२ २} सोदा । ^{२ २} इहा । ^१ योनौवना^१रइषुवा ।
^२ इहा^१ ॥ १० ॥

^४ ^५ ^{१ २} ^२ ^२ ^१
 अर्षाहाउ । सोमद्युमत्तमो । भिद्रो^१र^१शणा । निरा^१
^२ ^१ ^१ ^{२ २} ^{१ २} ^२
 औ^१इहा । ^१ रुवार^१शत् । ^{२ २} सोदा^{१ २}उवा । ^{१ २} योनौवा^२शने ।
^१ ^२ ^५
 ऊम्माये^१इ । ^५ पूर^१इ^२वा ॥ ११ ॥

^{२ ४ २ ४ २} ^{३ २} ^{३ ४ २ ४ २} ^{१ २}
 अर्षासोमद्युम । तमाः । अर्षासोमा । द्युमत्तमः ।
^{१ २ २ १} ^२ ^{१ २} ^१ ^{२ २ १} ^२
 अभिद्रोणा^१र^२इहा । निरोरुवत् । साइदन्योनार^१इ^२इहाइ ।
^१ ^२ ^१
 वनाइषू^१इ^२वा^१इ^२इ । औ^१र^२इ^१इ^२इ । डा ॥ १२ ॥ ३७

* उ० २, २, ११, १ = ऋ० ७, २, ४, ४ = ऊच्चे ३, १, ३ — ४ ; — ७, २, १३ =
 ऊच्चे १, १, ११ ; — १, २, १३ ; — २, १, २ ।

३५० ५, ४, ८]

कन्दार्चिकः ।

६३

अथाष्टमी ।

१ २   २ १   २ २ १ २   ३ २ २
 वृषासोमद्युमा^१ असिवृषादेववृषव्रतः ।

३ १ २
 वृषाधर्माणिदध्रिषे ॥ ८ ॥ ३८ *

५ २ २   २   १
 (वृषकम् ॥) वृषासोमा । द्युमा^२ आसा^३

१ २ २   १ २ २   ५   १ २
 २३ । वृषादेवारश्चाश्च । वर्षाव्रारश्चताः । वृषाधर्मा

भृगुर्ऋषिः^४ । हे “सोम !” “द्युमत्तमः” अतिशयेन दीप्ति-
 मान् त्वं “द्रोणानि” (प्रयोगबाहुल्यापेक्षमेतद्वचनम्) द्रोण-
 कलशानभिलक्षीकृत्य “रोरुवत्” पुनः पुनर्भृशं वा शब्दं कुर्वन्
 “अर्घ” आगच्छतु दशाषवित्रमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्न-
 धारया पतन् शब्दङ्करोति खलु । तत्र दृष्टान्तः—“वनेषु” वन-
 जीयेषु^५ यज्ञेषु वनसम्बन्धिषु यज्ञगृहेषु वा^६ “योनौ” स्थाने^७
 “आसीदन्” यथा । वनेषु योनौ भूमौ आसदन् पूर्व स्थितः
 सन् यज्ञगृहं अभ्यर्षयति सम्बन्धः ॥

“सीदत्योनौवनेष्वासोदन्”—“स्थेनोनयोनिमेतिसान्नक्तचः
 पाठौ ॥ ७ ॥ ३७

* उ० २, १, ३, १ = ऋ० ७, १, २९, १ ।

† “वारुणिः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ “यत्तु षण् सन्नक्ती (भा० प०)”—इत्यस्येदं रूपमिदमित्यभिप्रायः ।

§ “वनेषु उदकेषु”—इति वि० ।

§ “योनौ”—इति गृहनामस्तु चतुर्दशं नैषण्डकम् (३, ४) ।

६४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ८]

अथ नवमी ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २ ३ १ २
 इषेपवस्वधारयामृज्यमानोमनीषिभिः ।

१ २ ३ १ २ २ २
 इन्द्रोरुचाभिगाइहि ॥ ८ ॥ ३८ *

३। ई३या। णाइदधिषे। इडार३भा३४३। आर३
 ४५इ। डा॥ १३ ॥

(ऐषम् ॥) इषेपवा। स्वधारयौहोवा३हा३४।

औहोवा। मृज्यमारनोमनीषिभिः। इन्द्रोरुचा। अभि

गौहोवा३हा३४। औहोवा। उप्। इहोर३४५ ॥ १४ ॥ ३८

कश्यपऋषिः† । से “सोम !” “वृषा” कामानां वर्षकस्त्वं
 “द्युमान्” दीप्तिमान् “असि” । अपिच हे “देव” द्योतमान
 सोम ! “वृषा” त्वं “वृषव्रतः”‡ वर्षणशीलकर्मासि । किञ्च
 हे सोम ! “वृषा” त्वं “धर्माणि” देवानां मनुष्याणां च हितानि
 कर्माणि॥ “दधिषे”-“दधिषे”-इति पाठौ ॥ ८ ॥ ३८

* उ० २. २, ४, १ = ऋ० ७, १, ३८, ३ ।

† “मारीचः”-इति ऋषि-नै० ।

‡ “व्रतम्”-इति कर्मनामसु सप्रसं नैघण्टुकम् (१, १) ।

॥ “धर्माणि धारणानि”-इति वि० ।

३५५, ४, १०]

छन्दशास्त्रिकः ।

३५

अथ दशमी ।

३ १ २   ३ १ २ ३ १ २   ३ २
मन्द्रयासोमधारयावृषापवस्वदवयुः ।

३ १ २   ३ २
अव्यावरेभिरस्मयुः ॥ १० ॥ ४०*

५   ६   १ १ २   २
(श्यावाश्वम् ॥) मन्द्रयासे । मधारया । वृषापा
२   १   २   १   १ १ २
स्त्वा । स्वदाइवारयूः । अव्यार३ः । वाररा२३४
५ १ २   २ ३ २
औहोवा । भिरस्मयूः ॥ १५ ॥ ४०

कश्यपऋषिः† । हे “इन्द्रो” सोम ! “मनीषिभिः” ऋत्वि-
ग्भिः‡ “मृज्यमानः” शोधमानस्त्वं “इधे” अस्माकमन्नाय॥
“धारया” “पवस्व” क्षर “रुचा” रोचमानेनाभ्यसाऽ “गाः”
पशून् “अभीहि” अभिगच्छ ॥ ८ ॥ इट्

असितऋषिः॥ । हे “सोम !” “वृषा” कामानां वर्षिता
“देवयुः” देवकामः “अस्मयुः” अस्मत्कामस्य त्वं “अव्या” अवेः

* ऋ० ६, ७, २८, १ ।

† “मारीचः” इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ “मनीषी” इति केषाविनामसु एकादशं नैघण्टकम् (३, १५) । ‘मनस एष स
मनीषी’ इति वि० ।

॥ “इधम्” इति अश्वनामसु चतुर्दशं नैघण्टकम् (२, ७) ।

८ “रुचा दीप्या” इति वि० ।

॥ “कश्यपो देवलो वा” इति ऋषि-नैमेयः ।

८ ख.

६६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ११]

अथैकादशी ।

३ १ २   ५ १ २ ३ २ ३   ३ क २,
अयासोमसुक्तययामहान्मन्यवर्द्धयाः ।

३   १ २ २ २
मन्दानइद् वषायसे ॥ ११ ॥ ४१*

५ ४   ३   ४   ५   २ १ २
(अयासोमीयम् ॥) अयासोमसुक्तयया । महान्

०   १ ३   ५   १ २ २   १ २   २
तन्ना । भ्यवारर्हार्हयः । मन्दानआयेत् । वषाय

४
याप्रसादपूर्वम् ॥ १६ ॥ ४१

“वारेभिः” बलैः कृते दशापवित्रे “मन्दाय” मदकरया धारया
“भवस्” क्षर ॥

“अव्यावारेभिः”-“अव्योवारेषु”-इति पाठौ ॥ १० ॥ ४०

कविः ऋषिः† । हे “सोम !” “अया” अनया “सुक्तयया”
शोभनया अभिषवादि-लक्षणया क्रियया “महान्” पूज्यमानः
“सन्” देवान् प्रति “अभ्यवर्द्धयाः” अभ्यवर्द्धयः । “मन्दानः इत्”
मोदमानः एव “वषायसे” वषवदाचरसि यथा मोदमानो
वषभः शब्दं करोति तथाभिषववेलायां उपरवेषु शब्दं करोषी-
त्यर्थः ॥

“अभ्यवर्द्धयाः”-“अभ्यवर्द्धत”-इति, “वषायसे”-“वषायते”-
इति च पाठः ॥ ११ ॥ ४१

* ऋ० ७, १, ४, १ ।

† “भार्गवोऽयम्”-इति ऋषि-नैमेषः, “भारद्वाजः”-इति ऋषिः ।

१०५, ४, १२]

कन्दार्चिकः ।

६७

अथ दादयी ।

^{३ १ २ २ २} अयंविचर्षणिहितःपवमानःसचेतति ।

^{३ २ २ २ ३ २} हिन्वानआप्यंबृहत् ॥ १२ ॥ ४२*

(आग्नेयम् ॥) ^१ आ । ^{३ १ ४ २ ५} औहोवाहाइ । ^५ अयंविचा ।

^{२ १ २} षणाइर्हाइता । ^{३ १ ४ २ ५} औहोवाहाइ । ^५ पवमानाः । ^२ स

^{१ २} चाइताता । ^{३ १ ४ २ ५} औहोवाहाइ । ^५ हिन्वानआ । ^{१ ५} पियौइ

^{२ ४ ५ ४ ५} होइ । ^{४ ५} हनोवा । ^{४ ५} वृष्टोइहाइ ॥ १३ ॥ ४२

जमदग्निः ऋषिः† । “विचर्षणिः” विद्रष्टा‡ “हितः” पात्रे
निहितः “पवमानः” शोधमानः “अयं” सोमः “आप्यम्” अणु
भवं “बृहन्” महत् अन्नं “हिन्वानः” प्रेरयन् “सचेतति”॥
सर्वैः सञ्ज्ञायते ॥ १२ ॥ ४२

* ऋ० ७, १, २५, ५ ।

† “भार्गवः”-इति ऋषि-नैषधः ।

‡ “विचर्षणिः”-इति पश्यति-कर्मसु पठं नैषधकम् (३, ११) । चर्षणि शब्दव्या-
ख्यानोपसरे वाक्यः “वायिता”-इत्याह (५, २४) । ‘विचर्षणिः सर्वं पश्यति’-इति वि० ।

॥ ‘सचेतति सम्यगानधति’-इति वि० ।

६८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, १३]

अथ त्रयोदशी ।

१ २   ३ १ २ २ ३ १ २   १ २
 प्रन^{*}इन्दोमहेतुन[†]जर्मिन्नविभ्रदर्षसि ।

३ २ १ २   १ १ २
 अभिदेवा[‡]अयास्यः ॥ १३ ॥ ४३ †

(आयास्यम् ॥)   १ ४ ५ २ २   २   ३   ५
 प्रनइन्दो^१ए ।   द्दो^२ए^३द्दो^४२३४या ।

१ १ २   १   ५   १   २ १   १
 महेतुन^१ए^२द्दो^३ए^४२द्दो^५३या ।   जर्मिन्नविभ्रदर्षस^१ए^२द्दो^३ए

५   २   १   २   १   २   ५ २ २   २ १ २
 २द्दो^१३या ।   अभाये^२३ ।   दार्इ^१वार^२२४ औद्दो^३वा ।   अया

२ ३ १ १ १ १
 सियार^२३४५ः ॥ १८ ॥

(आयास्यमुत्तरम् ॥)   ३ ४ ५ २   २   २   ३
 प्रनइन्दो ।   इया^३३४३इ^४३४या ।

१ १ २   ५   २   २ १   ५   २
 महेतुनइया^१२इ^२३या ।   जर्मिन्नविभ्रदर्षसइया^१२इ^२३या ।

१   २   १   २   ५ २ २   २   २ १ २
 अभाये^१३ ।   दार्इ^१वार^२२४ औद्दो^३वा ।   इ^२३ ।   अया-

२ ३ १ १ १ १
 सियार^२३४५ः ॥ १८ ॥ ४३

* "प्रण"-इति

† "महेतम"-इति च

‡ ऋ० ७, १, १, १

}—ऋ० ।

३५०५, ४, १४ ।

छन्दार्चिकः ।

६८

अथ चतुर्दशी ।

३ १ २ २२३ ३ २ ३ १ २

अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोअरावणः ॥

३ १ २ ३ २

गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ १४ ॥ ४४*

॥ इति द्वितीय-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) ^{२, ३ ५} चोईर३४या । २ । ^{४ ५} इयाचाइ ।

^{२ १} अपघ्नार३न्पा३४५ । ^{२, ३ ५} चोईर३४या । २ । ^{४ ५} इयाचाइ ।

^{२ १} वताइ । ^३ मार । ^{५ २ २} धार३४ । ^{१ २ ३} औचोवा । अपसोमो२

^{१ ३ २} अरावण३४५ः । ^{२, ३ ५} चोईर३४या । २ । ^{४ ५} इयाचाइ ।

अथास्य ऋषिः । हे “इन्द्रो” क्लियमान ! त्वं “नः”
अस्माकं “महे” महते “तुने” धनयन् “प्रार्थसि” प्रगच्छति ।
“न” संप्रत्यर्थे अथास्य ऋषिः तव “जमि” तरङ्गं “बिभ्रद्”
धारयन् देवान् यष्टुमभि गच्छति ॥ १३ ॥ ४३

१. उ० १, ५, १, ०, १ = ऋ० ०, १, २२, ५ ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ “इन्द्रोऽस्मिन् रजसेवी”-इति (४, ४१) यास्कोक्ते रजसेयोगार्थवेच मन्त्रे ।
उन्दी क्लेदने (१० प०) ।

§ “तमा”-इति धननामसु पठ्यते (२, १० न०) ऋग्देवीपठोऽपि ‘तने’
इत्येव ।

|| “अथ निपाता उदाहरणम्”- (मि० २, ५) इत्याद्युक्तं ।

७०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ३]

२ १ २ १ १ १ २ २ ५ ४ ५
गच्छन्ना२३३द्धार२३४५ । होइ२३४या । २ । इयाच्चाइ ।

२ १ १ २ ३ ५ २ २ २ १ १ १ १
स्यनाइः । कार२ । तार३४ । औहोवा । इ२३४५ ॥२०॥ ४४

अमहीयुः ऋषिः* । “सोमः” “मृधः” हिंसकान् शत्रून्[†]
“अपघ्नन्” मारयन् “अराव्णः” शत्रौ सत्यान् धनानामदातृन्[‡]
अपघ्नन् “इन्द्रस्य” “निष्कृतं”[¶] स्थानं “गच्छन्” प्राप्नुवन्
“पवते” धारया चरति ॥ १४ ॥ ४४

इति ओसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४४ ॥

अथ पञ्चमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ २ २ ३ १ २ २ १ २ २
पुनानःसोमधारयापोवसानोअर्षसि ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
आरन्नधायोनिमृतस्यसोदस्यसोदेवोहिरण्ययः ॥१॥ ४५॥

० “आहिरण्यः”—इति ऋषिः नैमेषः ।

† ‘मृधः सङ्घातमान् पापघ्नो वा’—इति वि० ।

‡ ‘अराव्णः’ अन्धताभिः शस्त्रारः—इति वि० ।

¶ ‘निष्कृतं संस्कृतम्’—इति वि०, परिष्कृतमित्यर्थः ।

५ ७० १, १, १, १=४० ७, ५, १२, ४=आर० १, १, १०=ऊ३ १, १, २—
३;—१, २, १०;—१, १, १;—४, १, १—५—६;—६, १, २—१२—१२;—६, १,
२—१२;—१०, १, १२—१३—२०;—११, २, १६;—१३, १, ७—१६;—१३, २,
१५;—१५, २, ३—४; १०, १, १०—११—१६;—१८, १, ७—२०—२१;—१६,
१, २०;—२०, १, ११—१५—१६—१७;—२२, १, ८=ऊ३ १, २, १०;—३, १,
८—२०,—४, १, ५;—४, २, ४—१५,—५, १, १४;—५, २, ८;—६, १, ७ ।

३५०५,५,१]

छन्दार्चिकः ।

७१

^{५ २} (आयास्यम् ॥) ^{१ १ ० ५ २ २} पुनानः सो । ^{१ १ ० ५ २ २} मारधारः ३४ औ होवा ।
^{३ ५ २ १ २ ५ २ २} रारः ३४ या । ^{१ २ २} अपोवसानो अर्षसि । ^{१ २ २} आरत्नाः ३४ धाः ।
^{१ २ २ १ ३ ५ २ २ ३ ५} योना इमारत्ताः ३ । ^{१ ३ ५ २ २ ३ ५} स्यारसारः २४ औ होवा । ^{३ ५} दारः ३४ सी ।
^{१ २ ३ १ २ ५ २ २ ३} उत्सोदे ३ वोः ३ । ^{१ २ ५ २ २ ३} हारइरा २ ३ ४ औ होवा । ^३ एया-
^५ २ ३ ४ याः । ॥ २१ ॥

^{१ ५ २ १ २ ३ ५} (माण्डवम् ॥) ^{१ ५ २ १ २ ३ ५} इयारई ३ या । ^{१ ५ २ १ २ ३ ५} पुनानः सोर । ^{१ ५ २ १ २ ३ ५} मधा
^{३ ५ २ १ २ ५ २ १ २ ३ ५} रारः ३४ या । ^{१ २ ३ ५} अपोवसानो अर्षाः २३ सी । ^{१ २ ३ ५} आरत्नधायेनि
^{२ १ २ १ २ ३ ५ २ १ २ ३ ५} मृतस्य सीदाः २३ सी । ^{१ २ ३ ५} उत्सोदेवोः २३ । ^{१ २ ३ ५} हारइराः २३ औ
^{२ १ २ १ २ १ १ १ १} होवा । ^{२ १ २ १ १ १ १ १ १} एयाः ३ याः २३ पूः ॥ २२ ॥

^{५ २ ४ ५ २ ४ २ ५ ४ २ १ २} (आपदासम् ॥) ^{५ २ ४ ५ २ ४ २ ५ ४ २ १ २} पुनानः सोमधारया । ^{५ २ ४ ५ २ ४ २ ५ ४ २ १ २} अपोव
^{२ २ २ ५ २ ५ २ १ २ १ २ २ २ १ २} सानो अर्ष । ^{२ २ २ ५ २ ५ २ १ २ १ २ २ २ १ २} स्योः ३ हा । ^{२ २ २ ५ २ ५ २ १ २ १ २ २ २ १ २} ओः ३ हा । ^{२ २ २ ५ २ ५ २ १ २ १ २ २ २ १ २} आरत्नधायेनि मृतस्य
^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} सीद । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} स्योः ३ हा । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} ओः ३ हा । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} उत्सोदाः २ इवाः २ । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} ओ
^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} ३ हा । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} ओः ३ हा । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} द्विरण्याः ३ याः ३४ ३ । ^{२ ५ २ ५ २ १ २ ५} ओः २ ३ ४ पूः ।
 डा ॥ २३ ॥

७२

सामवेदसंहिता ।

[अ० १.३.१

^{४ २} ^{२ ४} ^१ ^१
 (सोमसाम॥) पुनानःसोमधारया । आपो रवासा
^२ ^१ ^१ ^{२२} ^१
 २ । नोअर्षसी । आ रत्नाधारः । योनिमार्त्ता २ ।
^{१२} ^१ ^१ ^२
 स्यसीदसी । ऊत्सो रदाइवारः । हिरण्या र३या ३४३ ।
^१
 ओर३४५इ । डा ॥ २४ ॥

^४ ^{५ ४} ^१ ^{२१२}
 (ऐडमायास्यम् ॥) आइपुना । नाःसो । मधा
^२ ^१ ^२ ^१ ^२
 रया । आपोवसा ३१ । नोअर्षसी । आरत्न धा ३१ ।
^२ ^{२१२} ^१ ^{२१}
 योनिमृता । स्यसीदसी । ऊत्सो दिवा ३१ । हिरम्या
^२ ^१
 र३या ३४३ । ओर३४५इ । डा ॥ २५ ॥

^{५ २ ४ ५२} ^{४२ ५ २} ^{२४} ^४ ^५
 (माण्डवम् ॥) पुनानःसोमधारया । पोवसोवा ।
^{१२} ^२ ^{१२} ^१ ^१ ^२ ^२ ^{१२}
 नोअर्षसि । आरत्न । धाउवार३ । होवा ३हाइ । योनि
^{२१२२} ^{१२२२} ^१ ^१ ^२ ^१
 मृतस्यसीदसि । उत्सो दि । वाउवार३ । होवा ३हाइ ।
^१ ^२
 हिरण्या र३या ३४३ । ओ १३४५इ । डा ॥ २६ ॥

^{५ २ ४ ५२} ^{४२} ^४
 (उदत्याजापत्यम् ॥) पुनानःसोमधा । होप्रया ।
^{२१२} ^{२ २१} ^१ ^{१२} ^{२ २} ^{११}
 अपोवसानआहो २ । षासी २ । आरत्नधा योनिमतस्यसा

३५० १, १, १]

छन्दशास्त्रिकः ।

७३

हो॒र॒इ॒ । दा॒सी॒र॒ । उ॒त्सा॒र॒हो॒इ॒ । दा॒र॒इ॒वो॒इ॒ ।
 २१ ५ ४ ५
 हि॒रो॒र॒इ॒वा । ए॒या॒पु॒यो॒इ॒हा॒इ॒ ॥ २७ ॥

(त्रीणिधनमायास्यम् ॥) पु॒ना॒नः॒ सो॒म॒धा॒हा॒उ॒हो॒वा ।
 ५ ४ ४ ४ ४ ५
 २ २, ३ ५ १ २ ३ ५
 रा॒या॒आ॒र॒इ॒पे । व॒सा॒र॒ । न॒आ॒इ॒पु । पा॒र॒इ॒सी ।
 १ २ २ ३ ४ ४ ५ १ २ ४ २
 आ॒रा॒इ॒ । औ॒हो॒वा । त्रि॒धा॒यो॒नि॒मृ॒ता॒र॒ । स्य॒सा॒इ॒
 ३ ५ १ २ ३ ४ ४ ५ १
 पु॒इ । दा॒र॒इ॒सी । उ॒त्सा॒इ॒ । औ॒हो॒वा । दा॒इ॒वो॒इ॒ ।
 ३ २ ४ ५
 हि॒रा॒इ॒पु । ए॒या॒र॒इ॒याः ॥ २८ ॥

(कण्वरथन्तरम् ॥) पु॒ना॒नः॒ सो॒म॒धा॒र॒या । अ॒पो॒व॒सा ।
 ५ ४ ४ ४ ४ ४ १ १ २
 २ १ २ २ ४ ४ ४ ३ ५ ४
 नो॒इ॒आ॒र्षा॒इ॒सी । आ॒र॒त्रि॒धा॒यो॒नि॒मृ॒त॒स्य॒सी॒द॒सा॒र॒इ॒ए॒ही ।
 २ १ २ ५ २ २ २ २ ३ २
 उ॒त्सा॒दा॒र॒इ॒इ॒वाः । हि॒रा॒इ॒उ॒वा॒र॒इ॒ । इ॒इ॒ । ए॒य॒य॒आ
 ॥ २९ ॥

(तिरश्चीनिधनमायास्यम् ॥) पु॒ना॒नः॒ सो॒म॒धा॒र॒या ।
 ४ ४ ३ ४ ४ ३ ४ ४ ४
 २ २ ४ १ २ १ ३ २
 इ॒इ॒ । औ॒इ॒हो॒पु॒वाऽ । आ॒पो॒इ॒ । व॒सा॒र॒ । न॒आ॒इ॒पु ।
 २ १ २ १ २ १ २ १
 पा॒इ॒सी॒र॒ । आ॒र॒त्रि॒धाः । यो॒नि॒मृ॒ता । स्य॒सा॒इ॒आ ।

१० ख,

७४

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ३, १]

^२ ^४ ^५ ^{२१} ^२ ^१ ^१
 औ३हो३ । दा३३४सी । उत्साऔ३हो । दा३वो३ ।
^{२२} ^२ ^{१११११}
 क्षिरा३४५ । एया३या३३४५ः ॥ ३० ॥

^५ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 (स॒दोवि॒शीयम् ॥) पु॒नानः॑ सोम॒धारया॑ औ॒हा औ॒हा३ण ।
^५ ^२ ^२ ^५ ^{२१२} ^{२२} ^{१२} ^५ ^२ ^५ ^२
 औ॒हो औ॒हो३वा । अ॒पोव॑सानो॒अर्ष । स्यो॒हा । औ॒हा
^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^२ ^{१२} ^{२१२२} ^{२१२} ^२
 ३ण । औ॒हो३द्व । औ॒हो३वा । आ॒रत्त॑धा॒योनि॑मृ॒तस्य॑सी॒द ।
^५ ^२ ^५ ^२ ^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^२
 स्यो॒हा । औ॒हा३ण । औ॒हो३द्व । औ॒हो३वा ।
^१ ^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^२ ^५ ^२
 उत्सा॒दा३वा॒रः । औ॒हा । औ॒हा३ण । औ॒हो३द्व ।
^५ ^२ ^२ ^१ ^२ ^{५२} ^२ ^{२२}
 औ॒हो३वा । क्षि॒र । ए॒या३या३३४ औ॒हो३वा । स॒दो
^{१३} ^{११११}
 वि॒श्रा३४५ः ॥ ३१ ॥

(स्व॒वा॒सिनी॑ द्वे ॥) औ॒हो३ । वा॒ओवा॑ । २ ।
^२ ^१ ^३ ^{५२} ^२ ^{२२}
 औ॒हो३ । वा॒ओवा३ । औ॒वा३३४ औ॒हो३वा । पु॒ना
^{१२२} ^{१२} ^{२२} ^{१२} ^{२२२} ^{१२} ^{२१२२}
 नः सोम॒धारया॑ । पो॒वसानो॒अर्ष॑सि । आ॒रत्त॑धा॒योनि॑
^{२१२२} ^{१२२} ^{२१} ^२
 म॒तस्य॑सी॒दसि॒उ॒ग्यो॒देवाः । औ॒हो३ । वा॒ओवा॑ । २ ।

७६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, १]

^{२ २} ^२ ^१ ^५ ^{१ २}
 (रौरवम् ॥) पुनानः सोमाश्धारारश्चया । आपो
^{२ २} ^२ ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २}
 वसानोऽर्च्यारत्नधा योनिमृतस्य सारइदसाइ । ओद्वाइ
^२ ^{१ २ २ २} ^२ ^{१ २ २} ^१
 उवा । उत्सो देवो रारश्चइ । ओद्वाइ उवा । ख्यया ।
^२ ^५ ^५ ^५
 औश्चोका । होधुइ । डा ॥ ३५ ॥

^{२ २} ^२ ^५ ^{२, २}
 (यौधाजयम् ॥ पुनार२१ । नाइः सो । म । धारा
^५ ^{१ २} ^१ ^{२ २} ^२ ^५
 रश्चया । आपो२ । वसा२ । नआइ४५ । पारश्चसी ।
^{२ २ २ २} ^{२ २} ^१ ^{२ २} ^२ ^५
 आरत्नधाः । यो । निमृता२ । स्यसाइ४५इ । दा२श्चसी ।
^२ ^१ ^{२ २} ^२ ^५
 उत्सा२ः । दाइवो२ । चिराइ४५ प्यारश्चयाः ॥ ३६ ॥ ४५
 ॥ इति चतुर्दशस्थार्द्धः प्रपाठकः ॥

भरद्वाजादयः सप्त ऋषयः* । हे “सोम !” “पुनानः” शोधकः
 “अपः” वसतीवरीः† “वसानः” आच्छादयन् “धारया” “अ-
 मसि” गच्छसि द्रोणकलशे किञ्च “रत्नधा” रमणीयानां धनानां
 दाता‡ त्वम् “मृतस्य” यज्ञस्य “योनि” स्थानम् “आसीदसि”

* “सर्वाणां सप्त ऋषयो भरद्वाजः काश्यपोगोतमोऽजिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्यजुः
 इत्येते”-इति ऋषि-त्रयेयः । † सर्वासाभेतद्वत्त्वानां दाइशानामित्यर्थः ।

‡ “यकः उदकानि”-इति वि० ।

§ ‘रत्नान् धारयन्’-इति वि० ।

३५० ५, ५, २]

छन्दशास्त्रिकः ।

७७

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २
परितोषिच्चतासुतसोमोयउत्तमध्विः ।

३ १ २ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ ३
दधन्वाङ्गोनर्योअप्स्वाङ्गतरासुषावसोममद्रिभिः ॥ ४६१

५ २ २ २
(अच्छिद्रम॥) परितोषी । चताङ्गउवारङ्ग । सु२

५ १ २ ३ १ २ १ २ १ ५ २ २
४४ताम् । सोमोयउत्तमध्वौ । सोमोयज । तमा

५ २ १ २ ३ ३ २ १ २
३३उवारङ्ग । चारङ्गवोः । दधन्वाङ्गोनर्योअप्सुवन्तरा ।

५ २ १ २ १ २
दधन्वाङ्ग्याः । नर्योः । आ । सुवाङ्गउवारङ्ग । ता

५ २ १ २ ३ ५ २ २
२३४राः । सुषावसोममद्रिभोः३४ः । सुषावसे । ममा

५
३३उवारङ्ग । द्राङ्गइभिः ॥ १ ॥

अपि च “देवः” द्योतमानः सोमः “उत्तम” प्रस्यन्दनशीलः सन्
“हिरण्ययः” देवानां हितरमणीयोऽपि भवसि खलु ॥

“देवो”-“देव”-इति साम्प्रतः पाठौ ॥ १ ॥ ४५

० “सं १तरा”-इति छन्दः स्वरपाठः ।

† ७० ५, २, १२, १=५० ७, ५, १२, १=जघ्ने ५, २, १, —२—३—४—५—६;
—७, १, ३—४;—७, २, ३—४;—८, १, ३;—८, २, ४;—८, ३, ७—११;—१२, १,
१८;—१२, १, २०;—१५, १, ६;—१५, १, १२—१३—१४;—१६, १, ५—६;—१८,
१, १८—जघ्ने १, १, २—३—४—५—६—७—१२;—२, २, ६—१० ।

‡ “ऋतव्यवाक्प्रवास्तुमाध्वीधिरयमयानि छन्दसि (पा० ६, ४, १७५) ।

॥ “धिरयवः अमृतमयः”-इति वि० ।

७८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, २]

^{५ ४ ४} ^{२ १ २ २} ^५
 (रयिष्ठम् ॥) परीतोषी । चतासुतताम् । औश्-
^{२ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^५
 होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्वा । हा ।
^२ ^{१ २ २ १ २} ^{५ ४ ४} ^२
 हाउवा । सोमोऽयउत्तमं हविः । सोमोयज । त
^{१ २ २} ^{५ २ २} ^{५ २ २} ^{५ २}
 मां हविः । औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या ।
^{५ २} ^{५ २} ^{१ २ २ २ १ २}
 ईश्याश्वा । हा । हाउवा । दधन्वाऽन्योन्योऽस्तुवन्तरा ।
^{५ २} ^{१ २ २} ^{१ २ १-२ २} ^५
 दधन्वाऽन्याः । नर्योऽ । आ । ण्वश्वाऽन्ताहरा । औश्
^{२ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^{५ २}
 होश्वा । औश्होश्वा । ईश्याश्वा । हा । हाउवा ।
^{१ २ २} ^{५ ४} ^{२ १ २ २}
 सुपावसोऽममद्रिभोऽश्वाः । सुपावसो । ममाद्रीश्वा ।
^{५ २ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^{५ २} ^५
 औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्वा । हा ।
^२ ^{२ ५}
 हाउवा । जश्वाश्वा ॥ २ ॥

^{५ ४ ४} ^{२ २} ^{२ २ १}
 (भारद्वाजे द्वे ॥) औश्होऽपरीतोषी । चतासुतम् ।
^{५ २} ^{३ २ २} ^५ ^{२ २} ^२ ^{१ २ २}
 औश्होश्वा । औश्होश्वा । आश्वा । औश्होश्वा । सोमो-
^{१ २ १ २ १} ^{५ २} ^{३ २ २} ^५ ^{२ २}
 यउत्तमं हविः । औश्होश्वा । औश्होश्वा । आश्वा । औ-
^२ ^{१ २ २ २ २ १ २} ^५ ^२ ^{२ २}
 होश्वा । दधन्वाऽन्योन्योऽस्तुवन्तरा । औश्होश्वा । औ-

२५०५, ५, २]

कन्दार्चिकः ।

७८

^१ होइ । ^५ आ३ । ^{१२} औहा३वा । ^२ सुषावसोमद्रिभिः । ^{१२} औ
^२ होइ । ^{३२} औहोइ । ^१ आ२३४ । ^५ उज्जवाइहाउ । ^५ वा ॥ ३ ॥

^४ प । ^५ र्येपारी । ^{२२} ताषिञ्चतारसुतम् । ^५ आउवार३ ।

^{२२} हाउहाउ । ^५ हो३वा । ^{१२} सोमोऽयउत्तमं हविः । ^२ आ-

^{२२} उवार३ । ^५ हाउहाउ । ^२ हो३वा । ^{१२} दधन्वाऽयोनर्यो३

^१ सुवन्तराउ । ^{२२} वा२३ । ^५ हाउहाउ । ^२ हो३वा । ^{१२} सुषावा

^२ र३सो३ । ^{२२} हाउहाउ । ^५ हो३वा । ^{३२} मम । ^१ द्रा२३४इभा

^५ इ । ^५ उज्जवाइहाउ । ^५ वा ॥ ४ ॥

(आभीशवम् ॥) ^५ परितोषिञ्चतासुतम् । ^२ ए । ^{१२} सो-

^२ मोयज३तामं हविः । ^१ दा२३४धा । ^५ हाइ । ^२ न्वाऽयो

^२ नर्योअप्सुअन्तारा । ^३ द्वा२३४धा । ^५ हाइ । ^१ वासोममो३-

^५ ३४वा । ^५ द्रा५इभोइहाइ ॥ ५ ॥

(उत्तरमाभीशवम् ॥) ^५ परीतोषिञ्चतासुतम् । ^२ ए ।

८०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, २]

२२२ १ ७ ९ ३ ५ २ २
 ए । सोमोयजुस्तमं हविः । दार३४धा । दार३हाइ ।
 १२ २ २ ७ २ ३ ५ २ २ १
 न्वा॒योनर्यो॑अप्सु॒अन्तारा॑ । दार३४धा । दार३हाइ । वा
 २ २ १ ५ ४ ५
 सोममो२३४वा । द्रा॒पु॒इ॒भो॒ई॒हो॒इ ॥ ६ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४ १२
 (माण्डवम् ॥) परीतोषिञ्चतासुतम् । इहा । सो

२ २ १ २ १ २ १२ २ २ २ २
 मोयउत्तमं हार३वोः । इहा । दधन्वा॒यो॒नर्यो॑अप्सु
 १ २ १ २ १२ २ १ २
 वन्ता२३रा । इहा । सुषावा२३सो । इहा । ममा२३ ।
 १ २ ५ २ ४ २ ३ ५
 द्रा॒र॒इ॒भा॒र॒३४औ॒हो॒वा । ई॒र॒३४हा ॥ ७ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४
 (माण्डवमुत्तरम् ॥) इहा । परीतोषिञ्चतासुतम् ।

१२२ २ १ २ १ २ २
 इहा । सोमोयउत्तमं हार३वोः । इहाउवा३ । ऊ३-
 ५ २ १२ २ २ २ १ २ १ २
 ४पा । दधन्वा॒यो॒नर्यो॑अप्सुवन्ता२३रा । इहाउवा३ ।
 २ ५ २ १२ २ १ २ २ ५
 ऊ३४पा । सुषावा२३सो । इहाहाउवा३ । ऊ३४पा ।
 २ १ २ १ २ २ ५
 ममद्रा२३इभीः । इहाउवा३ । ऊ३२३४पा ॥ ८ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४ २ १२
 (अभीवासः साम ॥) परीतोषिञ्चतासुताम् । सोमो

३५०५, ५, २]

छन्दःशास्त्रिकः ।

८९

^{२ १} यउ । ^{२ १} तम^{१ १}ह्वाइः । ^{१ १} दाधा^५ओर^३४वा । ^३ ऊर^५३४पा ।
^{१ १} स्वा^२योनर्यो^{२ १}अप्सु^२वन्तार^{१ १}३रा । ^{१ १} सुषावा^२र^१३सो । ^{१ १} मामद्रि
^१ भिः । ^१ इडार^१३भा^१३४३ । ^१ ओर^१३४पुइ । ^१ डा ॥ ८ ॥

^{४ ५ ४ ४ ५} (परिवासःसाम ॥) ^४ परीतो^५षिच्च^५तासुतम् । ^५ ओइवा ।
^{१ १ १ १} सीमोर^२यउत्तम^२ह्विः । ^२ दधान्वा^२यो^२३ । ^२ चार^२हाइ । न-
^{१ १} र्यो^{२ १ १}रप्सु^२वन्तरा । ^२ सुषावा^२सो^२३ । ^२ चर^२हा । ^२ मामद्रिभिः ।
^१ इडार^२३भा^१३४३ । ^१ ओर^१३४पुइ । ^१ डा ॥ १० ॥

^{४ ५ ४ ४ ५} (वैणवम् ॥) ^४ परीतो^४षिच्च । ^{१ १ १} तापू^१सुताम् । ^{१ १ १} सीमो
^१ यउत्तामा^{१ १ १}र^२१२म् । ^१ हावी^{१ १ १}रः । ^१ दधन्वा^{१ १ १}यो^२नर्यो^२अप्सु-
^१ वा^{१ १}र^२१२ । ^{१ १} तारा^२र । ^{१ १} सुषावा^५र^२३सो^२३ । ^५ ममो^५र^२३४वा ।
^४ द्रापू^५इभो^५इहाइ ॥ ११ ॥

^{१ १ १} (सौमकतवीयम् ॥) ^{१ १} परीतो^{१ १}षा^१र^१इ । ^{१ १} चतासुता^१र^१म् ।
^{१ १} ऐहो^{१ १}र । ^{१ १} ऐहो^{१ १}र । ^{१ १} ऐहिचा^१र^१इ । ^१ उवा^१र^१इ । ^१ ईश्या ।

११ख,

८२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, २]

^{११ २} सामोयज२ । ^१ तम० हवी२ः । ^{११} ऐही२ । ^{११} ऐही२ ।
^{११ २} ऐहिहा२इ । ^१ उवा२इ । ^{५ २} ईश्या । ^{१ २ २} दधन्वा० योनर्यो२ ।
^१ प्सुवन्तरा२ । ^{११} ऐही२ । ^{११} ऐही२ । ^{११ २} ऐहिहा२इ । ^१ उवा
^{५ २} २इ । ^{११} ईश्या । ^{११} सुषावसी२ । ^१ ममद्रिभा२इ । ^{११} ऐही
^{११} २ । ^{११ २} ऐही२ । ^१ ऐहिहा२इ । ^{५ २} उवा२इ । ^१ ईश्या३४३ ।
^१ मो२३४५इ । डा ॥ १२ ॥

^{३ २ ३ ५} (गहः ॥) ^{३ २} उपाउप । ^{३ २ ३ ५} उपा३१ । ^{२ २} उपाउप । ^{२ २} परो
^{२ १ २ २ ३ ५} तोषिच्चतासुतम् । ^{३ २ ३ ५} उपाउप । ^{३ २} उपा३१ । ^{२ २ ३ ५} उपाउप ।
^{२ २ २ ३ २ २ ३ ५} सोमोयउत्तम० हविः । ^{३ २ ३ ५} उपाउप । ^{३ २} उपा३१ । ^{३ २ ३ ५} उपाउप ।
^{१ २ ३ ५ २ २ २ २ ३ ५} दधन्वा० योनर्यो३ प्सुवन्तरा । ^{३ २ ३ ५} उपाउप । ^{३ २} उपा३१ । ^{३ २} उपा
^{३ ५ २ २ ३ २ ३ २ ३ ५} उप । ^{३ २ ३ ५} सुषावसीममद्रिभिः । ^{३ २} उपाउप । ^{३ २} उपा३१ । ^{३ २} उपा
^४ ३ ५ ^{३ ५} उपाउप । ^{३ ५} उपा३१ । ^{३ ५} उपा
^४ ३ ५ ^{३ ५} उपाउप । ^{३ ५} उपा३१ । ^{३ ५} उपा

^{५ ५} (प्रतोदः ॥) ^{१ २ २ २ २} हाउहाउहाउवा । ^{२ २} परीतोषिच्चतासु-
^{१ ३ १ १ १ १ ५ ५ ५} तम । ^{१ २ २ २} उपा२३४५ । ^{१ २ २ २} हाउहाउहाउवा । ^{१ २ २ २} परीतोषिच्च

८४

सामवेदसंहिता ।

[६५० १, ३, ३]

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ४ १२

आसोमस्वानोअद्रिभिस्तिरोवाराण्यव्यया ।

३ १२ २ ३ १२ ३ २ ४ २ ३ १ २

जनोनपुरिचम्बोर्विशङ्गरिःसदोवनेषुदध्रिषे ॥ ३ ॥ ४७*

३ ५ २ २ १२ १

(आशम् ॥) आ२३४सो । मस्वानो३आ । द्राइभा

३ ५ २ १२ २ १२ १ १ २ ३
ओ२३४वा । तिरोवारारणिअव्यया२३ । जानाओ२३४५ १ २ ३ ५ १ १२ १२ १
वा । नापाओ२३४वा । रिचमुवोवोरविशङ्गरी२३ः ।१ २ ३ ५ १ २ ३ ५ ४
सादाओ२३४वा । वानाओ२३४वा । षुदापुध्रिषाइ ।४
चोपुइ । डा ॥ १६ ॥

५ २ २ २ २ ३ ५

(सोमसाम ॥) हावासोमस्वा । नाअद्रा२३४इभीः ।

२ ५ २ ५ २ ५ २
तिरोवार२३४रा । णिया३१उवार३ । षार३४या । जने

मनुष्याः हितः “यः” च सोमः “अप्स” वसतीवरीषु “अन्तर”
अरिचे वान्तर “दधन्वान्” गच्छन् भवति । तं सोमम्
“अद्रिभिः” ग्रावभिः अध्वर्युः “सुषाव” अभिषुतं चकार तं
परिषिञ्चतेति समन्वयः ॥ २ ॥ ४६

* उ० ६, २, १०, १=ह० ७, ५, १३, ५=ऊ० ४, १, ८ ।

३५० ५, ५, ३]

कन्दआर्चिकः ।

८५

३ ५ २ ३ ५ २
 नार३४पू । राइचामूर३४वोः । विशा३१उवार३ । चा-
 ५ २ ५ ५ २
 २३४रोः । सदावार३४ने । पुदा३१उवार३ । धीर३४
 ५
 षे ॥ १७ ॥

४२५२ २ ४२ ५ ४ २ १२२२ २
 आसोमखानोअद्रिभाइः । तिरोवाराणिआव्या१या
 १२ २ १ २ २ २
 २ । जनोनपुरिचामू१वो२ः । विशाद्धा१री२ः । सदाव-
 १ ३ २ १
 नाइ । पूरदधिषोर३४पूइ । डा ॥ १८ ॥

३२४२ २ ३२ ४ ५ २ २ ४२ ५ ४ ५
 आसोमखानोअद्रिभिः । तिरोवाशराणिअव्यया ।
 १२ २ २ १ १ ५ २
 जनोनपुरिचमुवोर्विशद्धरिः । औ२ । ऊवाइ । होश्वा ।
 १२ २ १ ५ २ १ १
 सदावनेपुदौ२ । ऊवाइ । होश्वा । धिषा । औ-
 ४ ५ ४
 ३होवा । होपूइ । डा ॥ १९ ॥

हे “सोम !” “अद्रिभिः” ग्रावभिः “स्नानः” अभिषयमा-
 यस्त्वम् “अव्यया” * अविमयानि “वाराणि” वालानि पवि-
 त्राणि “तिरस्” कुर्वन् व्यवधायकानि कुर्वाणः सन् “आ पवसे”
 आभिमुख्येन चरसि । “हरिः” हरितवर्णः स सोमः चम्बो-

* इत्यादिभेति कात्यायनवचनात् सिद्धम् (७, १, ४८५०) ।

८६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, ४]

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रसोमदेववीतयेसिन्धुर्नपिप्येअर्णसा ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अ॒शोःपयसामदिरोनजागृवि॒र॒क्काकोशंमधु॒श्रुतं ॥४॥४८*

५ २ २ ३ ५
 (त्रीणिधनमाग्नेयम् ॥) प्रसोमदा । वावोतार३४याइ ।

२ १ २ ५ २
 सिन्धूर्नापाइप्यआ३१उवार३ । णार३४सा । आ॒शोः-

३ ५ २ १ २ २ ५
 पार३४या । सामदाइरोनजा३१उवार३ । गृ, २४४वीः ।

२ ३ ५ २ ५
 आ॒क्काको२३४शाम् । मधा३१उवार३ । स्वर३४ताम् ॥२०॥

३४२५ २ ४५२ ३
 (अग्नेवैश्वानरस्य साम ॥) प्रसोमदेववी । तयो२३४-

५ ३ ४ ३४५२ ३ ५ १ २, ३
 हाइ । सिन्धुर्नपिप्येअ । णसी२३४हाइ । आ॒शाओर-

रधिषवणफलकग्रोरुपरि स्थिते कलशे† “विशत्” प्रविशति ।

तत्र दृष्टान्तः—“जनोन” यथा जनः “पुरि” पुरे प्रविशति ।

स त्वं वनेषु काष्ठनिर्मितेषु पात्रेषु‡ “सदः” स्थानं “दधिषे”

“दधिषे”-इति, साम्न ऋचः पाठो ॥ ३ ॥ ४७

* उ० १, २, २०, १=क० ०, ५, १४, २=आ० २, २, १५—१६=ऊ० १, २, १३;—६, २, १३;—८, १, १३;—९, २, १०—१८;—१९, १, १०;—१४, १, १५;—१८, १, १२—१३—१४;—१९, २, १०;—२२, २, ६=ऊ० ६, १, ५ ।

† ‘शानुद्धर्मणि’-इति वि० ।

‡ ‘वनेषु उदकेषु’ इति वि० ।

३५०५,५,४]

कन्दार्चिकः ।

८७

५ १ २ ३ ५ ४२ ३२ ४ ५२ ३
 ३४वा । पायाञ्चिर३४वा । सामदिरानजा । गृ२३३ ।
 ५ ५ १ २ ३ ५ १ २ ४
 वोईर्चाइ । आकाञ्चिर३४वा । कोशाञ्चिर३४वा । मधूपुश्च-
 ४
 ताम् । चोपुइ । डा ॥ २१ ॥

२१२ धर ४२
 (द्विचिह्नारं वामदेव्यम् ॥) प्रसोमार३देववीतयाइ ।
 १ २ २ २ २ २२२ १
 साइन्धुर्नपिप्येअर्णसारः पयसामदिरोनजौचाइ । ऊ-
 १ २ १२ २ २२२ २ १
 म्मा२ गृ२३वोः । अकाकोशाम्मधौचोइ । ऊम्मा२ ।
 १ ४ ५ ४
 शुताम् । और३चोवा । चोपुइ । डा ॥ २२ ॥

३४२ २३४२५ २ ३२
 (उत्प्रेधः ॥) प्रसोमदेववीतये । सिन्धुः । नपा३४-
 ३२ ४२ ५ १२१ १ २
 औचोवा । प्येअर्णसार । चा३१उवार३ । ऊ३४पा ।
 ३ २ ४ ५२४ ५ १ २१ २२ १ २
 अर्णोःपया । औचोवाचाइ । सामदिरो । नजागृ विः ।
 २ ५ ३२ ४२ ५२४
 चा३१उवार३ । ऊ३४पा । अकाकोशम् । औचोवा-
 ५ ३२ ४ ३११११
 चाइ । मधूपुश्चपुताई५इम् । ऊ२३४५ ॥ २३ ॥

५२ २ ५२ १ १ २१
 (निषेधः ॥) प्रसोमदाइवाइवीतयाइ । सिन्धुर्नपा-

८८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, ५]

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सोमउध्वाणः सोनृभिरधिष्णुभिरवीनाम् ।

२२ १ १२ १ २ ४ ५ १
 इ । प्ये अर्णसा २ । इहा ३ । आंशोऽपाया । हा-

४ ५ १ २ १ २२ १ २ १ २
 होर ३४ हा । सामदिरो । नजागृ २३वीः । इहा ३ ।

१ २ ४ ५ २ ३ ५ ३ २ ४
 आच्छा ३ काशाम् । हा होर ३४ हा । मधूरसूपुता ३५-

२ १ १ १ १
 ईम् । होर ३४ ५ ॥ २४ ॥

हे “सोम !” त्वं “देववीतये” देवानां पानाय* तदर्थम्
 “अर्णसा” वसतीवर्याख्येनोदकेन “प्रपिप्ये” प्राप्यायसे । तत्र
 दृष्टान्तः—“सिन्धुः न” यथा सिन्धुदकेन प्रप्यायते तद्वत्
 [प्यायतेः लिटि लिट्याङोश्चेति पीभावः] ततः स त्व “मदिरः”
 मदकरः सुरादिरिव “जागृविः” जागरणशीलः‡ [यदा न
 सम्प्रयथे, इदानीं मदकरो जागरणशीलस्त्वं “अंशीः” लता-
 खण्डस्य “पयसा” रसेन “मधुसुत” मधुररसस्य चारयितारं
 “कोशं” द्रोणकलशं “अच्छ” अभिण गच्छसि ॥ ४ ॥ ४८

* ‘देववीतये देवतपंचाय’-इति वि० ।

† ‘प्रपिप्ये प्रवर्जते पूर्यते वा’-इति वि० ।

‡ ‘जागृविः जागरणशीलः अप्रमत्तः’-इति वि० ।

¶ ‘अच्छ आप्तम्’-इति वि० ।

८०

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ३, ५]

४८ ५ २ ४ ५८ ५ ५ ४ ४ १ २ १५८ १
 सोमउष्माणः सोतृभिः । एषू । अधी । षुभिरवीर । नाम् ।
 २२ १ ० १ २ २२ १ २
 आश्वयेव । चरिताया २ । तारुधारया । मन्द्रयायौवा ।
 १ ५ २१ २ ४ ५ ४
 तीर३४धा । रया । औश्चोवा । चोपुइ । डा ॥ २८ ॥

४८ ५ २ ४ ५८ ४ ५ ४ ५ ४ ५८
 सोमउष्माणः सोतृभिः । भाइ । अधिष्णुभिरवी । नाम् ।
 १ २ १ २ १५८ १ २ २ १२ २
 अधिष्णुभिरवीर । नाम् । आश्वयेवा । चरितायाता
 २ ५ २ ५
 २३४धा । रया ३१ उवार ३ । मार ३४० द्रा । यायाती
 ५ २२ ५८ ४ ४ ४
 २३४धा । रया औश्चोवा । चोपुइ । डा ॥ २८ ॥

३२ ४ २ ३ ४८ ५ ५ २ १
 सोमउष्माणः सोतृभिः । औश्चोइ । आर ३४ ।
 ५ ४ ५८ १ २२ २ २ १ २
 धिष्णुभिरवीनाम् । आश्वयेव चरिताया । तिधारायौ ।
 १ २ ५ २ १ २ २ ५
 वाओर ३४वा । मन्द्रयायातीरधा । ऊ३म् । ऊ३४३म् ।
 १ ५
 रा ३४५योइचाइ ॥ ३० ॥ ४८

॥ इति ग्रामे गेये चतुर्दशः प्रपाठकः ॥

“सोतृभिः” पुण्ड्रिः “स्नानः” सुवानोऽभिषूयमाणः “सोमः”
 “अवीनां सुभिः” [मांस्यत्सूनामुपसंख्यानमिति वार्तिकेण
 सामुशब्दस्य सूभावः] समुच्छ्रितैर्वालैः पवित्रैरधियाति अधि

३४० ५, ५, ६]

छन्दःप्राचिनः ।

८१

अथ ब्रह्मी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
तवाहं सोमरारणः सख्यद्वन्द्वे दिविदिवे ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
पुरुषि वभ्रो निचरन्ति मामवपरिधीरतिता इति ॥ ५ ॥ ५० ॥

(वंष्णवम् ॥) ओं ॥ तवाहं सो । मरा रणा ।

रण । सख्यद्वन्द्वे दिवा इति । दिवा इति । दिवे । पुरुषि वभ्रो-

निचरन्ति मा रमवा । अव । परिधीरतिता इति इति इति ।

आ इति । इति इति । औचोवा । इति इति इति ॥ १ ॥

(द्वितीयं वंष्णवम् ॥) तवा । तवा । अहं सोम-

अधिकं गच्छति । “उ” इति प्रसिद्धो । “अश्वयेव” वचवयेव

हरितवर्णया धारया याति । “मन्द्रयाव” मद्रकारिण्या भारया

द्वीपकलशमधि गच्छति ॥ “उच्चावः” “उपुष्पावः”—इति

पाठौ ॥ ५ ॥ ४८

● ‘रारख रमयायि । अथवा रयतिस्तुतिर्कर्म तव क्षुतिं कुर्मः’-इति वि० ।

† ‘पुरुषि ब्रह्मणि दुःखतानि । अथवा ब्रह्मणि यजमानकुलानि चरन्ति’-इति वि० ।

‡ उ० ३, १, ११, १ = ऋ० ०, ५, १५, ४ = ऊ० २, १, ८ — १०—११;—८,
१, १०;—१३, २, १—२;—१६, २, १५—१६—१७—१८;—१८, २, १;—२०, १,
१४—१५—१६ = ऊ० २, १, १२;—१, १, ३;—५, २, १३;—१, १, ११—१६ ।

¶ ‘मन्द्रया वचवया’-इति वि० ।

[६ प्र० १, २, ६]

इन्दोदिवेदारश्चवे । पुरुषिबभ्रेनिचरन्तिमामाश्चवा ।

८४

सायवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, ७]

या३ । साम्^{१ २ ४ ५}द्राइवा । चमिन्वासा^२इ । रायो३०पाइ-
 शा । गम्ब^{१ २}ङ्गलाइम् । पूरु^{१ २ ४ ५}रस्पृ^{१ २}२३४^{१ २}हाम् । पवमा ।
 ना । औ^{१ २}श्चे । भियो^{१ २ ४ ५}२३४वा । षा^५पुसोई^५होइ ॥ ६॥

(औ^{५ २}स्णोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानाः । सु^{२ १}हस्ताया२ ।

समुद्रेवा । चामिन्वासा^{१ २ २ २ १ ०}२३४इ । रया^{१ २}३४^{१ २}इं^१पिशा । गम्ब
 ङ्गलंपूरुस्पृ^०हा^१इम् । पवा^{१ २}३ । मा^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}रना^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}३४औ^{५ ६ ७ ८}होवा ।
 भिया^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}२३४सी^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}२३४ ॥ ७ ॥

मृज्यमानाः । सु^{५ २}ह । स्तिया । सा^{१ २}१मू^१२द्राइवा२ ।
 चमि । न्वासा^{१ २}इ । रा^{१ २}थी२०पाइ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}शा२ । गं^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}वङ्गलंपुरु ।
 स्पृ^{१ २}हाम् । पा^{१ २}श्वा^{१ २}रमाना^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}२३ । भा^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}रया^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}२३४औ^{५ ६ ७ ८}होवा ।
 षा^५२३४सी॥ ८ ॥

(आग्नेयानित्रीणि ॥) मृज्या^{५ ६}इण । मानःसु^{१ २}हस्तिया

औ^{१ २}श्चे । समुद्रेवाचमिन्वासा^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}औ^{१ २}श्चे । रयिं^१पिशाङ्गं^१वङ्ग

३५०५,५,७]

छन्दमार्चिकः ।

८५

लंपुहस्युचाश्चौश्चो । पवमारश्नाश् । भियोरश्वा ।

षाप्रसोद्वाह ॥ ८ ॥

मृज्यमानः सुचस्त्या । वाचाह । समद्राहवा ।
 चमोरन्वारश्वासी । रयाश्वापिशा । गंवज्जलम् । पूरु-
 स्युचाश्वाहम् । पवाश्वामानाश् । भियोरश्वा । षा
 प्रसोद्वाह ॥ १० ॥

मृज्यमानाः सुचस्त्या । समुद्राहवा । चमा-
 रश्वासी । रयिपिशाङ्गवज्जलंपुरुस्युचाश्चौश्चो । पव
 मारश्नाश् । भियोरश्वा । षाप्रसोद्वाह ॥ ११ ॥

(ऐडमौत्णोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानः सुचस्त्या । समु-
 द्रवेवा । चामिन्वसि । रायिपिशा । चाश्वा ।
 गंवज्जलंपुरुस्युचम् । पवमानाश् । चाश्वा । भियर्षा
 रश्वासी । आरश्वाह । डा ॥ १२ ॥

८६

सामवेदसंहिता ।

[प्र० १, ३, ८]

अथाष्टमी ।

३१२ २८ ३ १ ३ १५ ३ २ ३ १ ५
 अभिसोमासश्चायवःपवन्तेमघम्मदम् ।

(वाजजित् ॥) मृज्यमानःसुहा । स्तिया २ ।

समू २ हो । द्रेवा २ हो । चामिन्वसाइ । रया २ यि ५

होइ । पिशा २ हो । गंवज्जलाम । पूरुस्पृहाम् ।

पवा २ हो । माना २ हो । भीयर्षसाश्शवा २ ३ । वा

जोजिगीश्वा १ ॥ १३ ॥

हे “सुहस्वा” हस्ते भवा. हस्याः अङ्गुल्यः, शोभनाङ्ग-
 लिक सोम ! “मृज्यमानः” शोध्यमानस्त्वं “समुद्रे” अन्तरिक्षे †
 कलशे वा “वाचं” शब्दम् “इन्वसि” प्रेरयसि ‡ । किञ्च । हे
 पवमान पूयमान सोम ! “पिशङ्ग” हिरण्यं रजतादिभिः पिश-
 ङ्गवर्णं “बहुलं” प्रभूतं “पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं “रयिंधनं”
 “अभ्यर्षसि” स्तोत्राणामभिचरसि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ५१

• “सुपांसु (३, १, ३२)”-इत्यादिना सुप आख्यरूपम् ।

† “समुद्रः”-इति अन्तरिक्षनामसु पञ्चदशं नैषण्टकम् (१, ३) ।

‡ “इन्वति”-इति गतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशततमं नैषण्टकम् (२, १४) ।
 व्याप्तिकर्मसु च प्रथमम् (१, १८) । अतएव “इन्वसि व्याप्नोषि”-इति वि० ।

३५०५,५,८]

कन्दार्चिकः ।

३ १८ २८३१२ ३ १ २
समुद्रस्याधिविष्टपेमनोपिणो

३ १ २ ३ १ २
मत्सरासोमदच्यतः ॥८॥ ५६*

२ २ १ २ १ २
(वैश्वदेवे) । चार्चद्वा । अभिसोमासाश्चाया-

२ २ १ २
१वारः । चार्चद्वा । पवन्तेमदीश्यामाशदाश्चम् ।

१ २ १ २ १ २
चार्चद्वा । समुद्रस्याधिविष्टपेमाश्नाइषाश्दणारः ।

२ १ २ १ २ २ २
चार्चद्वा । मत्सरासोमाश्दाच्यूतारः । चार्चद्वा-

१
३४३३ । ओ२३४५३ । डा ॥ १४ ॥

४ ५ ४ ५ २ ५ ४ ५
आमीसोमा । सआश्उवारः । यार३४वाः । पाव

४ ५ २ ५ ४ ५ ४
न्ताइमा । दियाश्उवारः । मार३४दाम् । सामुद्र-

५ २ १ २ २ ५ ४ ५
स्या । धिविष्टापेमनाश्उवायेः । षीर३४णाः । मात्सा

४ ५ २ ५
रासाः । महाश्उवारः । च्यूर३४ताः ॥ १५ ॥

* उ० २, १, ८, १ = ऋ० ०, ५, १४, ४ = ऊ० २, १, १४ — १५ ; — ४, २,
० — ८ — १० — ११ — १२ ; — ०, १, १२ ; — ०, २, १४ — १५ — १६ ; — ८, १, १६ ;
— ८, २, १८ ; — ८, २, १५ ; — ८, २, १६ ; — १२, १, २ ; — १२, २, १६ ; — १४, १, ८ ;
— १४, २, ५ — ० ; = १६, २, २ — ३ ; — १८, २, १ — १० ; — २२, २, १० = ऊ० १,
१, ६ ; — १, २, ११ ; — १, २, ८ ; — ५, १, १० ; — ५, २, १० ; — ६, १, ८ — १४ ।

१३ख,

८८

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ३, ८]

(इन्द्रसामनोद्वे ।) अभिसोमासत्रायवाः । पवन्ते

मदियम् । दा । औश्चे । आऔश्चे । समुद्र-

स्थाधिविष्टपेमनीषि । णा । औश्चे । आऔश्चे ।

मत्सरासोमदच्यु । ता । औश्चे । आऔश्चे । ३४-

३ । औश्चे ३४५३ । डा ॥ १६ ॥

अभिसोमासत्रा । चोपयवाः । पवन्तेमद्यम् । दग्ध-

वन्तेम । द्रियाश्चे । मारश्चाम् । समुद्रस्थाधिविष्ट-

पेमनीषिणाः । मनाश्चे । पारश्चिणाः । मत्सरासोमद-

च्युताः । मदाश्चे । चूरश्चाश्च ३४३ । औश्चे ३४५३ । डा ।

॥ १७ ॥

(स्वः पृष्ठम् ॥) अभारद्सोमाश्च । औचोपसत्रा-

यवाः । पवारन्तेमाश्च । औचोपुदियम् । दाम् । समू-

रद्रस्थाश्च । औचोपधिविष्टपाश्च । ओयेश्च । मारनारश्च-

१००

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ३, ८]

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

पुनानः सोमजागृविरव्यावारैः*परिप्रियः ।

१२ २२

३१

त्वं विप्रो अभवो†‡ रस्तम

२ ३ १ २

मध्वायज्ञं मिमिक्षणः‡ ॥ ८ ॥ पू३१

५

२ २ १

२ १

२

४

५

२३४ दाम् । समुद्रस्या । धिविष्टपाद् । मनाश्छषाड्णाः ।

१ १ २ १

१

३

५ २ २

३

५

मात्सरासो२३ । मारदार२३४ औहोवा । चूर३४ताः ॥ २१ ॥ पू३२

“आयवः” § गमनशीलाः “सोमासः” सोमाः मयं” मदकरं
मदं आत्मीयं रसं “अभिपवन्तः” अभितो निर्गमयन्ति । कुत्वे-
त्युच्यते—“समुद्रस्य” अन्तरिक्षस्य “अधिविष्टपे” अधिकं समु-
च्छितपवित्ते । यद्वा । समुद्रस्य यस्मात्समुद्रवन्ति रसाः तस्य
कलशस्य “अधि” उपरि “विष्टपे” स्थाने “पवित्ते” निर्गम-
यन्ति । कीदृशाः ? “मनौषिणः” मनसर्द्धशितारः “मात्सरासः”
मदकराः “मदच्युतः” मदकरेण रसेन आवयितारः ॥

“विष्टपे”, “विष्टपि”—“मदच्युतः”, “स्वर्विदः”—इति च
पाठौ ॥ ८ ॥ पू२

* “अव्योवारैः”—इति

† “वोहिरस्तमो”—इति,

‡ “भिचनः”—इति च

¶ सू० ७, ५, १३, १ ।

§ ‘आयवः सवृषाः’—इति नि० । ‘आयवः’—इति सवृषणामस्तु सप्तदशं नैघण्ट-
कम् (२, ३) ।

३५० ५, ५, ८]

छन्दःशास्त्रिकः ।

१०१

अथ दशमी ।

१ २   २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ ३
इन्द्रायपवतेमदःसोमोमरुत्वतेसुतः ।

५ २ ४ ५ २ ४ २ ५ ४   १ २ २
(सोमसाम ॥) पुनानःसोमजागृविरव्याः । वारैःपा-

०   १ २ २   २ २
रिप्रिया २ः । त्वंविप्रोअभवोङ्गाइरा२३४ । स्तमा३ ।

१ २ २ १   १ ३ ५ २ २   ३ ५
माध्वायज्ञा२३म् । मार२इमार३४औचोवा । चार२३४णाः ।

॥ २२ ॥ ५३

हे सोम ! “जागृविः” जागरणशीलः “प्रियः” प्रीणयिता*
त्वं “पुनानः” पूयमानः सन् “अव्याः” मेघाः “वारैः” वालै-
र्निर्मिते दशापविते परिचरसि । “अङ्गिरस्तम” हे अङ्गिरसां
वरिष्ठ ! “विप्रः” मेधावी त्वं पितृणां नेता “अभवः”† भवसि ।
स त्वं “नः” अस्मदीयं “यज्ञ” “मध्वा”‡ मधुना आत्मीयेन
रसेन “मिमिच”§ सेक्तुमिच्छसि । मिहेः सेवनार्थस्य (आ०प०)
सनि रूपम् ॥ ८ ॥ ५३

० ‘प्रियः प्रियतरः, भूतानां प्रियः’-इति वि० ।

† ‘सर्वकालिकोलङ्’ (३, ४, ६) ।

‡ कुप आले रूपम् (२, १, २८) ।

§ ‘मिमिच सिच’ इति वि० ।

१०२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, २, १०]

३ १ २ ३ १२ २२ ३
सहस्रधरो अत्यव्यमर्षति

१२ ३ १२
तमीमृजन्त्यायवः ॥ १० ॥ ५४*

५२ २ १ १२ २
इन्द्रायपा । वता इमादाः । सोमोमरुत्वता इ-
१ १ २ १
क्षताः । स । हासधारः । अतिअव्यमा र्षाती २ ।
१ १ २ १
तमा इमार्जा २ । तिआया रश्वा ३४३ः । ओर ३४५५ ।
डा ॥ २३ ॥

५२ २ १ १
(स्वःपृष्ठमाङ्गिरसम् ॥) इन्द्रायपा । वतेमदाः ।
१२ १ १ १ २
सोमोमाह २ । त्वतेहो २३ । क्षता २ः । स । हासधारः ।
१ २ ३ ५ २ ५ १
अतिअव्यमा । पाताओर ३४वा । ज २३४पा । तमीहो-
१ १ २ १
२३ । मार्जा २ । तिआया रश्वा ३४३ः । ओर ३४५५ ।
डा ॥ २४ ॥

५ २ २ ४ ५ ४ ५ १२ २
(सोमसाम ॥) इन्द्रायाश्पावता इमदाः । सोमोम-
२ २ १ २ १ २
रुत्वता इह ३ताः । स । हासधारः । अतिअव्यमा ३ ।

०. ५८०, ४, १५, २।

३५०५, ५, ११]

कन्दार्चिकः ।

१०३

अथैकादशी ।

१२ २१ २४ १२ २२ ३ १ २
पवस्ववाजसातमोभिविश्वानिवार्या ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २२
त्वत्समुद्रः प्रथमविधर्म

३ १ २ ३ २
न्देवेभ्यः सोममत्सरः ॥ ११ ॥ ५५ *

४ ५ २ १ २ २ ४ ५ १ २ ३ ५ २ २
पाती । तमा औश्चोश्च । मार्जा । तारवा २३४ औचो
वा । यार ३४ वाः ॥ २५ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ १ २ २
पवस्ववाजसा । इच्छा । तार ३४ माः । अभिविश्व-
निवारिया । त्वत्सारमूर ३४ औचोवा । द्वः प्रथमे विधर्म-
न् । दादवाये ३ । भ्यारः सो २३४ औचोवा । ममत्स-
रा १ः ॥ २६ ॥ ५४

“मदः” मदकरः “सुतः” अभिषुतः “सोमः” “मरुत्वते”
मरुद्भिस्तद्वते “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “पवते” क्षरति । ततः “सह-
स्रधारः” बहुधारोपेतः सोमः “अव्यम्” अविमयं पवित्रम्
“अत्यर्षति” अतिगच्छति तमिमं “आयवः” मनुष्या ऋत्विजः
“मृजन्ति” शोधयन्ति ॥ १० ॥ ५४

. ५० ७, ४, १६, २।

१०४

सामवेदसंहिता ।

[अ० १, ३, १२]

अथ द्वादशी ।

१२

२ २२९ ३१ २

पवमानाअष्टक्षतपवित्रमतिधारया ।

२१२

२१२ ३ १२२२२

मरुत्वन्तोमत्सराइन्द्रियाहया

२२ ३ १२२

मेधामभिप्रियांसिच ॥१२॥पुई *

॥ इति तृतीय-दशति ॥

(पवित्रम् ॥) पवमानाअष्टक्षतपवाइ । चामतिधार

हे "सोम !" "विश्वानि" सर्वाणि "वार्या" वरणीयानि
 स्तोत्राणि "अभि" लक्ष्य "वाजसातमः" अतिशयेनाश्वस्य लक्ष्य-
 कस्त्वं "पवस्व" चर । हे सोम ! "देवेभ्यः" देवानांः "नक्तारः"
 मन्दारः "समुद्रः" समुन्दनशीलः ॥ "विधर्मन्" विशेषेण
 पोषक ! ॥ त्वं "प्रथमे" मुख्ये अष्टे यज्ञे देवेभ्यस्तदर्थं चर ॥

"विधर्मन्"- "विधारयस्"-इति, "वाजसातये"- "वाज-
 सातमः"-इति, "वार्या"- "काव्या"-इति च क्रमेण सान्द्रकृतचः
 पाठाः ॥ ११ ॥ पुपु

* अ० ७, ३, १६, ५१

† 'वार्या वरणीयेन उदकेन' इति वि० ।

‡ "पष्ठार्थे चतुर्थीति वाच्यम्"—इति का० (पा० २, ३, ६२) ॥

॥ "समुन्दनशीलः" इत्यादि निबन्धोक्तेः (२, १०) । 'समुद्रः समुद्रसंस्थानीयः'
 इति वि० ।

॥ "विधर्मन्=विधर्मन्, विविधकर्मणि कर्मकारणे देवे' इति वि० ।

३५० ५, ५, १२]

छन्दश्चाचिकः ।

१०५

१   २   २   २   १   १   २
 यामरुत्वन्तोमत्सराइन्द्रियाः । हयाः । मारश्चधाम् ।

१   २   १   ३   ५२२   ३   ५
 अभाये३ । प्रारयारश्चऔहोवा । सीरश्च४चा ॥ २० ॥ ५६

“पवमानाः” पूयमानाः सोमाः “धारया” आत्मीयया “पवि-
 त्रम्” * “अति” अतीत्य “असृक्षत” सृज्यन्ते । कीदृशाः ? “मरु-
 त्वन्तः” मरुद्भिर्युक्ताः “मत्सराः” मदकराः “इन्द्रियाः” इन्द्र-
 जुष्टाः । “मेधा”† स्तुतिं “प्रियांसि” अन्नानि च “अभि” लक्ष्य
 स्तोत्रम्य उभयं कर्तुं वा “हया” यज्ञे गन्तारः सृज्यन्ते ॥ १२ ॥ ५६

इति त्रीमत्सामचार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य पञ्चमखण्डः ॥ ५ ॥

॥ इति बार्हतम् ॥

० “पवित्रं पुनातेः । सन्तः पवित्रमुच्यते । येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनन्ते सदे-
 त्यपि निगमो भवति ॥ इत्यर्थः पवित्रमुच्यते । ‘गमस्त्रिपूतानृभिरद्रिभिः क्षुण्डत्यपि
 निगमो भवति ॥ आपः पवित्रमुच्यते । ‘शतपवित्राः खन्तेषा मदनी’ बह्वदक्तः ॥
 अग्निः पवित्रमुच्यते । वायुः पवित्रमुच्यते । सोमः पवित्रमुच्यते । सूर्यः पवित्रः
 मुच्यते । इन्द्रः पवित्रमुच्यते । ‘अग्निः पवित्रं स मा पुनातु वायुः सोमः सूर्य इन्द्र
 पवित्रं ते मा पुनन्तु’ इत्यपि निगमो भवति” इति (नि० ५, ६) ।

† ‘मेधां प्रज्ञाञ्’ इति वि० ।

१४ख,

१०६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ४, १]

अथ षष्ठे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१२ २२ ३२ ४२ २ ३ १२ २१ १ ३ २ ३ १२ १२
 प्रतुद्रवपरिकोशं निषीद नृभिः पुनानो अमिवाजमर्ष ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ४ १ २ २
 अश्वं नत्वा वाजिनं मर्जयन्तो अक्का

१ २ ३ १ २
 बर्हो रश्नाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥ ५७ *

(अशनम् ॥) ओइ प्रतु । इद्वा ३१ । द्रवा । परि
 २ २ ३ ४ ५ २ ३ ५ ३ २ २ १
 कोइ । शनिषीदा । ओइ नभिः । इद्वा ३१ । पुना ।
 २ १ २ ३ ४ ५ २ ३ ४ ३ २ २ १
 नोइ अमि । वाजमर्षा । ओअश्वम् । इद्वा ३१ । नत्वा ।
 २ १ २ ३ ४ ५ २ ३ ५ ३ २ ३ १
 वाश्जिनम् । मर्जयन्ताः । ओअक्का । इद्वा ३१ । बर्होइः ।
 १ २ २ २ ४
 रश्ना । भा ३४ ३इः । नाश्या पुन्ताइ ५६इ ॥ २८ ॥

(वृषीशनं साम ॥) प्रतु । एप्रतू । द्रवा । द्रवा ।
 २ २ ३ ४ ५ ४ ५ ३ ५ २ १
 परिकोइ । शनिषीदा । नृभिः । एनृभिः । पुना ।
 २ १ २ १ २ ३ ४ ५ ४ ५ ४ ५
 पुना । नोइ अमि । वाजमर्षा । अश्वम् । एअश्वाम् ।
 २ १ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ ४ ५ ४ ५
 नत्वा । नत्वा । वाश्जिनम् । मर्जयताः । अक्का । एअक्का ।

● सं० १, १, १०, १=अ० ७, ३, २२, १=जहे १, १, ४—१८, १, ७ ।

३५०५,५,६]

छन्दःआर्चिकः ।

१०७

^{२ १} वर्चाइः । ^{२ १} वर्चाइः । ^{२ १ २ २} रशनाभिः । ^{३ २} नये३४ । ^{५ ५} द्रियाइचा-

^{३ १ १ १ १} उवा । तार३४पुइ ॥ २८ ॥

(जानस्याभीवर्तौदौ ॥) ^{४ ५ ४} प्रतुदा । ^{१ २} वापरिकोशाम् ।

^{२ २} निषीइदा । ^{१ २} साइदा । ^{३ २ २} औचोइ । ^{३ २ ५ २ १} औचोइवा । ^१ नृभिः

^{२ २} पुनानोअभिवा । ^{० २} जमार३र्षा । ^{१ २} आर्षा । ^{३ २ २} औचोइ ।

^{३ २ ५ २} औचोइवा । ^{१ २ २} अश्वन्नत्वावाजिनम्मा । ^० जयार३न्ताः ।

^{१ २} यांता । ^{३ २ २} औचोइ । ^{३ २ ५ २} औचोइवा । ^{१ २ २ १} अक्कावर्चाइः । ^२ रश-

^{१ २ २} नाभिः । ^{३ २} नये३४ । ^{५ ५} द्रियाइचाउवा । ^{३ १ १ १ १} तार३४पुइ ॥ ३० ॥

^{५ २} चाओइचा । ^{५ ३ २} उऊवा३४ । ^{५ ५} ओइचा । ^{२ १} प्रतुद्रवा ।

^२ परिको३ । ^{२ ३ ४ ५} शन्निषीदा । ^{२ १ २ १} नभाइःपुना । ^{२ १} नो३अभि ।

^{२ ३ ४ ५} वाजमर्षा । ^{२ १} अश्वन्नत्वा । ^{२ १} वा३जिनम् । ^{२ ३ ४ ५} भर्जयन्ताः ।

^{२ ५} चाओइचा । ^{३ २} उऊवा३४ । ^{५ ५} ओइचा । ^{२ १ २ १} अक्कावर्चाइः ।

^{२ १ २} रशना । ^२ भा३४३इः । ^{२ ४} नाइयापु०ताइ५इइ ॥ ३१ ॥

१०८

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ४, १]

(त्रिष्टुवौशनम् ॥) ^{४५}प्रातू । ^१द्रवापरिकोशाम् ।
^२निषी३दा । ^२नृभाइःपुना । ^१नो३अभि । ^२वाजमर्षा ।
^१अश्वन्नत्वावाजिनम्मा । ^७जया२३ताः । ^{१२}अक्कावर्हाइः ।
^{२१}रशना । ^२भा३४इः । ^१ना३यापु०ताईपुईइ ॥ ३२ ॥ पु०

उशनाऋषिः* । हे सोम ! “नु” चिप्रं + “प्रद्रव” प्रगच्छ
 आगत्वाच “कोशं” द्रोणकलशं परिनिषीद” निषसोभव ।
 “नृभिः” नेटभिः “पुनानः” पूयमानः “वाजम्” अन्नं यजमानार्थ-
 मुद्दिश्य “अभ्यर्षं” [वाजं सङ्ग्रामं वा] “वाजिन” दलवन्तं
 “अश्वं न” अश्वमिव तं यथामार्जयन्ति तद्वत् ताम् “अर्जयन्तः”
 शोधयन्तः “वर्हि” यज्ञम् अच्छ “प्रतिरशनाभिः” रशनावदाय-
 ताभिरङ्गुलीभिः “नयन्ति” अध्वर्युं प्रमुखाः ॥ १ ॥ पु०

* “काव्यः”-इति ऋषि नै० ।

† ‘अच्छ आप्तुम्’-इति वि० । मन्त्रश्रुती ‘अच्छा’-इति दीर्घा निपातत्वात् (६,
 १, १३६ पा० ।)

‡ ‘रशना शृपयोजनी’-इति वि० ।

॥ “नु-इत्येषोनेकक्रमा, इदम् करिष्यतीति हेलपदेशे, कथम् करिष्यतीत्यनुपृष्टे,
 नन्वेतदकार्षीदिति चाथाप्युपमार्थं भवति वृत्तस्य तु ते पुरुहूतवयाः वृत्तस्येव ते पुरुहूत
 शाखाः”-इत्यादि नि० १, ४ । “नु”-इति चिप्रनामसु च प्रथमत्रैषण्टकम् (२, १५) ।

§ ‘वर्हिः प्रष्टवम्’-इति वि० ।

॥ ‘रशना’-इति अङ्गुलिनामसु षष्ठं नैषण्टकम् ।

३५०५, ६, २]

छन्दार्चिकः ।

१०८

अथ द्वितीया ।

१ २२ ३ १ २ ३ २ ३ २ २ १ २
प्रकाव्यमुशने वब्रुवाणेदेवोदेवानांजनिमाविवक्ति ।

१ २ ३ १ २ ३ २
महिब्रतःशुचिवन्धुःपावकः

३ १ २ २ २ २ २ २ ३ १ २
पदावराहोअभ्येतिरेभन् ॥ २ ॥ ५८*

४५ १२ १
(वाजसनीदे ॥) प्रा । काविया२म् । उशनेवा२ ।

१ २ १२ १२ १
ब्रवार३णाः । देवोदेवा२ । नाञ्जनिमा२ । विवा-

२ १ १ १ १
२३क्तो । महिब्राता२ः । शुचिवन्धूः । पवार३काः ।

१ २ १२ ३ २ ५ २ ३
पदावारा२ । होअभिया२इ । तिरा३४औहोवा । भा

१ १ १ १
२३४पून् ॥ ३३ ॥

१ २ १ १ १ २ १ २
प्रकाविया२म् । उशनेवा२ । ब्रुवाणा२ः । देवो

१ १ १ १ १
देवा२ः । नाञ्जनिमा२ । विवाक्ती२ । महिब्राता२ः ।

१ १ १ १ १
शुचिवन्धूः । पवाका२ः । पदावारा२ । हो२ ।

२ २ ५ २ २ १ १ १ १ १
भिया३४औहोवा । तिरेभार३४पून् ॥ ३४ ॥

* उ० ४, २, १, १ = ऋ० ७, ४, १२, २ = ऋ० ६, २, ५; — १६, २, १८; — २९,

१, ३—६ ।

[६ प्र० १, ४, २,

॥ इति पञ्चदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

† 'देवः सोमः'-इति वि० ।

३५०५, ६, ३]

छन्दश्चावधिकः ।

१११

अयमृषिर्वृषगणोनाम “देवानाम्” इन्द्रादीनां “जनिमा”
जन्मानि* “प्रविवक्ति” प्रकर्षेण वर्तते । [वच परिभाषणे
(अदा० प०) । व्यत्ययेन विकरणस्य स्त्रुः (३, १, ८५) बहुलं
छन्दसीति (७, ४, ७८) अभ्यासस्य इत्वम्] “महिन्नतः प्रभूत-
कर्माणि” । “शुचिवन्धुः” वन्नन्ति शत्रूणि वन्धूनि तेजांसि
बलानि वा दीप्ततेजस्कः† “पावकः” पापानां शोधकः “वराहः”
वरश्च तदहश्च वराहः [“राजाहःसखि भ्यष्टच्”-इति टच् समा-
सान्तः । तस्मिन्नहनि अभिषूयमाणत्वेन तद्वान् । अर्शआदित्वा-
न्मत्वर्थीयोऽच्] तादृशः॥ सोमः “रेभन्” शब्दं कुर्वन्‡
“पदानि” स्थानानि पात्राणि “अभ्येति” अभिगच्छति । यदा ।
यदा कश्चन वराहः “पदा” पदेन भूमिं विक्रियमाणः शब्दं
करोति तद्वत् ॥ २ ॥ ५८

* ‘जन्मानि कर्माणि वा’-इति वि० ।

† ‘महिन्नतः महतः कर्मणः अन्नस्य वा धारयिता’ इति वि० ।

‡ ‘शुचिवन्धुः शोभनबन्धुः शुद्धबन्धुर्वा’-इति वि० ।

॥ ‘वराहः सोमः’-इति वि० । “वराहो मेघो भवति वराहारः । वरमाहार
माहाधीरिति च ब्राह्मणम् । विध्यदुवराहन्तिरोऽद्रिमस्तेत्यपि निगमो भवति ।
अयमपीतिरो वराह एतस्मादेव । दृष्टि मूलानि वरं वरं मूलदृष्टतीति वा । वराह-
मिन्द्र एव मुषमित्यपि निगमो भवति । अक्षिरसोऽपि वराहा उच्यन्ते ‘ब्रह्मणस्पति
दृष्टमिर्वराहैः । अथाप्येते माध्यमिका देवगणा वराहव उच्यन्ते—‘पश्यन् हिरण्यचक्रा
नयो दंष्ट्रान् विधावतो वराहान्’-इति नि० ५, ४ ।

§ ‘रेभन् कुर्वन्’ इति वि० ।

[६ प्र० २, १, ३]

२५०५, ६, ३]

कन्दार्चिकः ।

११३

वापु । ^{२ १}इहोवार३ । ^{२ ५}ई३४हहाइ । ^४ई५ । ^४इहा ।

^{२ १ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३रय । ^{२ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः । ^{२ १}इहोवार३ ।

^{२ ५}ई३४हहाइ । ^४इहा । ^{२ १ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३४रय । ^{२ ३}तिप्र-

^{४ ५}वक्त्रीः । ^{१ २ २}आओरहो । ^{१ २ २}आओरहो३४ । ^{५ २ २}ओहोवा ।

^{२ २}हा३हाइ । ^{१ २ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३रय । ^{२ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः । ^१आ ।

^{२ २ २ २}ओरहोवाहा३४ । ^{३ ४ ५}ओहोवा । ^{२ १ २ २}तिस्रोवाचाः । ^२ई३

^१रय । ^{२ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः ॥ २ ॥

^{३ २}ओहो३ । ^{४ ५ ४ २}ओहाओहा । ^{२ १}ऋतस्यधाइ । ^{२ १}तौ३०ब्रह्म ।

^{२ ३ ४ ५}णामनीषाम् । ^{१ २ १}हहहोइ । ^{२ ३ २ १}हहहाहहो३ । ^{२ २ १ २}गावोयन्ताइ ।

^{२ १}गो३पतिम् । ^{२ ३ ४ ५}पृच्छमानाः । ^{१ २ १}इहहोइ । ^{२ ३ २ १}इहहाहहोइ ।

^{२ २ १}सोमंयन्ताइ । ^{२ १}मतयः । ^२वा३४३ । ^{२ ४}वा३शा५ना६५६ः ॥

॥ ३ ॥ ५८

१५ख,

पराशरऋषिः* । “वक्त्रिः” वोढा यजमानः “तिस्रो वाचः” ऋग्यजुःसामात्मिकाः स्तुतौः प्रेरयति । तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य “धीति” धारयितौ† “ब्रह्मणः”‡ परिवृढस्य सोमस्य “मनीषां” मनस ईशितौ कल्याण-वाचं च प्रेरयति । किञ्च । “गोपति” ॥ वृषभं यथा गावोऽभिगच्छन्ति तद्वत् गवां स्वामिनं सोमं “गावः” “पृच्छमानाः” पृच्छन्त्यः सत्यो “यन्ति” स्व-पयसा माश्रयितु मभिगच्छन्ति । तथा “वावशानाः” कामयमानाः “मतयः” स्तोतारः§ “सोमं” “यन्ति” स्तोतु मभिगच्छन्ति॥ ॥ ३ ॥ ५८

* “शाक्त्य”-इति ऋषि-ने० । “पराशरः पराशरीणस्य वसिष्ठस्य स्थविरस्य जज्ञे । पराशरः शतयातुर्वसिष्ठ इत्यपि निगमो भवति । इन्द्रोऽपि पराशर उच्यते परा-शरादिता यातूनाम् इन्द्रो यातूना मभवत् पराशर इत्यपि निगमो भवति”-इति नि० नै० ६, ३० ॥

† “धीतिं कर्म”-इति वि० ।

‡ “ब्रह्मणो मनीषां वेदोक्तानि कर्माणि”-इति वि० ।

॥ “गोपतिं यजमानं दक्षिणासम्बन्धेन पृच्छमाना इव, वृषभं वा” इति वि० ।

§ मतय इति स्तोत्रनामसु न दृश्यते परं मेधावि-नामसु द्वाविंशतितमस्रै घण्टुक-) मिति लक्ष्यते (३, १५) । “मतयः बुद्धयः”-इति वि० ।

॥ यास्क्याख्याननित्यम्—“वक्त्रिः” इति भवति स तिस्रो वाचः प्रेरयत्युचो यजुंषि सामान्यतस्यादित्यस्य कर्माणि ब्रह्मणो मतान्येष एवेतत् सर्वमनुभवेत्यात्मगति माचष्टे”-इति (प० १, १४) ॥ विवरणकारस्तु पूर्वं यथावत् व्याख्यायानन्तरमपरमपि व्याख्यानजाल्प-विस्तृतवान् । तद्यथा—“यद्यपि प्रावसानौषु सोममुक्ता अन्या देवता न सम्भवति तथा-प्यष्टादशे व्याख्यातेति कृत्वा तेनापि आत्मनानुस्मरणार्थं मालिख्यत । तिस्रो वाचः । ऋग्यजुःसामानि अथवा तिस्रो वाचः सत्वरजस्तमांसि अथवा जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ति-एतत्तयः । ईरयति प्रेरयति उदकरणींश्च वृद्धतीति वक्त्रिः इति । ऋतस्य आदित्यस्य

३५०५, ६, ४]

कन्दार्चिकः ।

११५

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

अस्यप्रेषा हेमनापूयमानो देवो देवेभिः समपृक्तरसम् ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

सुतः पवित्रमर्थेति रेभन्मि तेव सद्मपशुमन्ति चेता ॥४॥ ६० ॥*

३ २ ३ २ ४ २ ५ १ २ २

(अगस्त्यस्य यमिके द्वे ॥) अस्या ३४ औ होवा । प्रेषा । हे ३

१ २ २ ३ ४ ५ ३ २ ४ २ ३ २ ४ २ ५ ३ २ ४ २ ५
मना । पूयमानाः । उज्जवा । अस्या ३४ औ होवा ।१ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २
प्रेषा । हे ३ मना । पूयमानाः । हा । उज्जवा ।३ २ ३ २ ४ २ ५ १ २ २ ३ ४ ५
देवा ३४ औ होवा । देवा । भौः सम । पृक्तरसम् ।

धीतिः । अथवा कृतस्य सत्यस्य ब्रह्मणः । अथवा कृतस्य धीति यज्ञस्य वा
आदित्यस्य वा च य इव 'अग्नौ प्राप्ताऽऽतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते' । 'ब्रह्मणो मनीषां
गावः रश्मयः तेन विहृष्टा अथवा उदकानि । एतमेव गोपति रश्मि-स्वामिनं वा
पृच्छन्त इव सोमं यन्ति पृथिवीं वसाना सर्वोपकाराय सोमं आदित्यं मतयः । प्रजायते
विषयाः अतिप्रकाशत इति रश्मयः । वावशाना आदित्यं यन्ति प्रविशन्ति । अध्यात्मेन
वह्निरात्मा भवति । वज्रादिगुणसंयोगात् । सः तिष्ठो वाचः प्रेरयति । विद्या
बुद्धिमनांसि । विद्या महान् । बुद्धिरहङ्कारं मन इति प्राधान्याद् भूतेन्द्रियाणि
कृतस्यात्मनः धीतिं मनसः दृष्टानि कर्माणि प्रेरयन्ति ब्रह्मणः आत्मनः । गोपाः
गोपायति । आत्मानं इन्द्रियाणि स्वामिनं पृच्छमानाः । आत्मानं तदभिप्रायेण
शब्दाद्यनुगमनात् । एतमेवमात्मानं सोमह्वासयमाना इव यन्ति न भयः तदर्थं प्रादु-
र्भवन्ति-इति ।

* उ० ६, २, ८, १ = ऋ० ७, ४, ११, १ = ऊह ११ ७

११६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ४, ४]

२ ३ २ ३ ४ ५ १ २ १
 छाउ । होइ । सुता३४ औहोवा । पवाइ । चा३म्परि ।

२ ३ ४ ५ २ ३ १ ३ २ ३ ४ ५ १
 एतिरेभान् । हा । हा औहोइ । मिता३४ औहोवा । वसा ।

२ १ २ ३ ४ ५ १ २ २ ४
 द्वा३पशू । मन्तिहोता । पशू । मा३४३ । ती३होपू

ताईपूई ॥ ४ ॥

१ २ १ २ ३ २ १ २ १ २ २
 औहोवाहा३होइ । इहा । अस्यप्रेषा । हे३मना ।

२ ३ ४ ५ २ २ १ २ २ ३ ४ ५
 पूयमानाः । देवोदेवाइ । भी३ःसम । पृत्तरसाम् ।

२ १ २ १ २ ३ ४ ५ १ २ २ ३ २
 सुतःपवाइ । चा३म्परि । एतिरेभान् । औहोवाहा-

१ ३ २ १ २ १ २
 ३होइ । इहा । मितेवसा । द्वा३पशू । मा३४३ ।

२ ४
 ती३होपूताईपूई ॥ ५ ॥ ई०

वसिष्ठऋषिः* । “अस्य” सोमस्य “प्रेषा” [प्रेषतिर्गत्यर्थः
 (म्वा० प०) क्विपि रूपं । सावेकाच इति विभक्तेरुदात्तत्वं ‘
 प्रेषा] प्रेरकेणः ‡ “हेमना”॥ हिरण्येन “पूयमानः” हिरण्य-

* “मैत्रावरुणः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सावेकाचलृतीयादिविभक्तिः”—इति पा० ६, १, १६८ ।

‡ ‘प्रेषा प्रकर्षेच्छया’—इति वि० ।

॥ बाहुल्यकादलोपाभावः ।

३५०५, ६, ५]

कुन्दाचिकः ।

११७

अथ पञ्चमी ।

१२   ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 सोमःपवतेजनितामतीनाञ्जनितादिवोजनितापृथिव्याः ।

० १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ २
 जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्यजनितेन्द्रस्यजनितातविष्णोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ १ ॥

२२   २   २   १
 (कालकाक्रन्दौ ॥) सोमःपवतेजनितामाश्ताइना २म् ।

२   २   २   १   १२ २   २
 जनितादिवोजनितापृथ्वाइव्या २ः । जनिताग्नेर्जनितासू ।

पाणिरभिषुणीतीति हिरण्यसम्बन्धः । तादृशः “देवो” दीप्य-
 मानः अंशुः “रसम्” आत्मीयं “देवेभिः” देवैः सह† “समपृक्त”
 सम्पर्कयति संयोजयति । [पृची सम्पर्के (अदा० आ०)
 ततः “सुतः” अभिषुतः सोमः “रेभन्” शब्दायमानः सन् “पवि-
 त्रम्” उर्णास्तुकेन निर्मितं‡ “पर्येति” परिगच्छति । कथमिव ?
 “हीता” देवाना माह्वाताणा ऋत्विक् “मितेव” निर्मातेव§
 “पशुमन्ति” वद्धपशून् “सद्य” सदनानि यज्ञगृहान् यथा
 पर्येति तद्वत् ॥ ४ ॥ ६०

० उ० २, १, १८, १ = ऋ० ७, ४, ६, ५ = ऊहे ३, २, १८;—८, २, १;—

१२, १, १०—१६ ।

† ‘देवेभिः देवेभ्यः वस्त्रादिभ्यः’ इति वि० ।

‡ दशार्पविव्रमित्यर्थः ।

¶ हीतेति व्हेजोरूपम् (६, १, ३४ पा०) ।

§ ‘मिता कर्त्ता’ इति वि० ।

११८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ४, ५]

० २ १२ २ १ २ २
रियार३स्या । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । तार

४
वापु३ष्णो३५६ः ॥ ६ ॥

३ ४ ५ २ २ २ ४ १
सोम पवतेजनिता । ए३ । औ३हो३पुवाऽ । माता

२ १२ २ १२ २ १२ २ १२
र३४पु३ना३५६म् । जनितादिवोजनितापृथिव्याः । जना-

३ ५ २ २ २ ४
२इ३तार३४मे । जनिता । सू३४३ । री३यापु३स्या३५६ ।

२ १२ २ १२ २ ११११
जनितेन्द्रस्यजनितातविष्णोर३४५ः ॥ ७ ॥

५ ४ ४ ५
(जनित्रे द्वे ॥) हाउजनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ ।

१ १ २ १ २ १
होइ । जनत् । २ । होइ । जनात् । सोमःपवा । ते३

१ २ ३ ४ ५ २ १२ २ १ २ ३
जनि । तामतीजाम् । जनितादाइ । वो३जनि । तापृ

५ ५ २ १२ २ १ २ २ ३ ४ ५ ४२
थिव्याः । जनिताग्नाइः । जनिता । सू३रियस्या । हाउ

४ ४ ५ १
जनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ । होइ । जनत् । २ । होइ ।

१२ २ २ २ ४
जनात् । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । ता३वा

पु३ष्णो३५६ः ॥ ८ ॥

३५०५, ६, ५]

कुन्दार्चिकः ।

११८

४ ५

४ ५

१

जनद्वाउ । ३ । जनदाउ । ३ । जनत् । होइ । ३ ।

२२ १

२ १

२, ३, ४, ५

२ १२

सोमःपवा । ते३जनि । नामतीनाम् । जनितादाइ ।

२ १

२, ३, ४, ५

२ १२

२ १२ २ ३ ४ ५

वो३जनि । तापृथिव्याः । जनिताग्नाइ । जनितासूरियस्या ।

४ ५

४ ५

१

२

२

जनद्वाउ । ३ । जनदाउ । ३ । जनत् । होयि । ३ । जनि-

१ २

२

१

२

२ ४

तेन्द्रा । स्या३जनि । तो३३३ । ता३वापृथिव्यो३पृथः

॥ ८ ॥ ६१

प्रतर्दनऋषेः* । “सोमः” अभिपूयमाणः “पवते” पात्रेषु
 क्षरति । कौटुशः ? “मतीनां” बुद्धीनां । यद्वा । मननीयानां
 स्तुतीनां “जनिता” जनयिता । [“जनिता मन्त्रे” (६, ४, ५३)
 इति निपातेन णि-लोपः] किञ्च “दिवः” द्यलोकस्य “जनिता”
 प्रादुर्भावयिता । तथा “पृथिव्याः जनिता” । “अग्नेः” “जनिता”

* “देवोदासिः”-इति वि० ।

† अत्रेदं विवरणम्—“सोमः पवते । विनियोगोऽस्य चतुर्थऽहनि । अधियज्ञपत्रे
 पर्णसोमस्य पृथिव्यादीनां । जनयित्वेन सम्भवात् । यज्ञद्वारेण स्थितिहेतुत्वात्
 जनयतीति जनिता मतीनां जनयिता दिवः जनयिताग्नेर्जनयिता सूर्यस्य जनयिता ।
 इन्द्रस्य जनयिता । उत अपि विष्णोर्व्याप्तिमत इति । जनयिता पृथिव्यादिभ्यः रसेन
 वर्द्धयिता । अधिदेवेन्द्रः सोमः यदात्मनि तदायमर्थः । सर्वमिदं अयति । आत्मा सोमः
 पवते साधयति भोक्तृत्वात् । आत्मा सत्कारण वा । प्रधानभूतेन्द्रियाणां जनयिता
 पृथिव्यादीनाञ्च द्योर्दृष्टेर्नान्यज्जिज्ञापि अग्नादीनाञ्च स्थानानां तिष्ठूणां विष्णोश्च
 व्याप्तिमतः ॥ ”

१२०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ४, ६,

अथ षष्ठी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अभिन्निपृष्ठं वृषणं वयोधामङ्गेषिणः मवावशन्तवाणीः ।
 ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वनावसानो वरुणो नसिन्धुः विरत्नधा दयते वार्याणि ॥ ६ ॥ ६२ ॥ ३

२ २ ५ १ ४ २ २
 (अङ्गिरसां व्रतोपोहः ॥) ओश्चायि । ओश्चा । ओहा ।

१ ५ २ २ १ २ १ २ ३
 इयार । ओश्चाश् । अभिन्निपा । छारं वृष । एंव-

४ ५ २ १ २ २ २ १ २ २ २ ४ ५
 योधाम् । अङ्गेषिणाम् । अवाव । शन्तवाणीः ।

२ १ २ २ १ ० ३ ४ ५ २ १ १ २
 वनावसा । नोश्वरुणो नसिन्धुः । ओश्चायि । ओश्-

५ २ १ २ २ २ १
 हा । ओहा । इयार । ओश्चाश् । विरत्नधाः ।

२ १ २ २ २ ४ ५
 दयते । वार४३ । रोश्चापूणाई५ईयि ॥ १० ॥ ६२

प्रकाशयिता । 'सूर्यस्य' सर्वप्रेरकस्यादित्यस्य "जनिता"

"इन्द्रस्य" जनिता पानेन मदस्य जनयिता । "उत" अपि च ।

"विष्णोः" व्यापकस्य "जनिता" जनयिता । एतत्सर्वं सोमेऽ

भिषूयमाणे भवति सोमेन हि देवताप्यायन्तइति ॥ ५ ॥ ६१

• "आङ्गूषाणाम्"-इति, } ५० ।
 † "सिन्धून्"-इति च

‡ उ० ६, २, ११, १=५० ७, ६, २६, २ = ऊहे ७, २, १७ ।

¶ अत्राह यास्कः—“सोमः पवते सोमः सूर्यः प्रसवनाज्जनिता मतीनां प्रकाश-
 कर्मणा सादित्यरश्मिनां दिवो द्योतनकर्मणा सादित्यरश्मिनां पृथिव्याः प्रथनकर्मणा

२२०

१ २   ३ १ २ ३ १ ४ २ ४   ३ १ ३ ३ १ ४ २ ४   १ ५

वसिष्ठऋषिः। “विष्ट” त्रीणि पृष्ठानि द्रोणकलगादि-
स्थानानि भवनानि वा यस्य स तथोक्तम्। “वृषण” वर्षकम्।
“वयोधाम्” अन्नस्य दातारम्। “अङ्गोषिणं” आघोषन्तं सोमं वा।
“वाणीः” स्तोत्ररूपा वाचः। “अवावशन्त” कामयन्ते शब्दायन्ते वा।
“वना” वनानि उदकानि “वमानः”। आच्छादयन् “वरुणो न”
वरुण इव “सिन्धुः” अपां स्यन्दयिता पर्यन्तप्रदेशानाच्छादयति
तद्वत्। “रत्नधाः” रत्नानां दाता सोमः। “वार्याणि” धनानि॥
“दयते” स्तोत्रभ्यः प्रयच्छति ॥ ६ ॥ ६२

१६ख,

[इप्र० १, ४, ७]

२२
अद्रिः ॥ ७ ॥ ६३०

पराशरऋषिः॥ “समुद्रः” अस्मादापः सन्द्ववन्ति स
समुद्रः अपां वर्षकः । “गोपाः” यज्ञस्य रक्षकः सीमः “प्रथमे”
विस्तृते “भुवनस्य” उदकस्य ॥ “विधम्नन्” विधारकेऽन्तरिक्षे
“प्रजाः” “जनयन्” उत्पादयन् “अक्रान्” सर्वमतिक्रामति [क्रमते-
लुङि, तिप्, इङ्भावे वृद्धौ च कृतायां सिज्लोपे मकारस्य

॥ “भूषणम्”-इति उदकनामसु पञ्चाशत्तमं नैवष्टु क्रम् (१,१२) ।

३५० ५, ६, ८]

छन्दःशास्त्रिकः ।

१२३

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ ३ ३ १ २ ३ २

कनिक्रान्तिहरिरासृज्यमानःसौदन्वनस्यजठरेपुनानः ।

१ २ ३ १ ३ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २

नृभिर्यतःकृणुतेनिर्णिजङ्गामतोमतिञ्जनयतस्वधाभिः॥८॥६४ *

मोनोधातोरिति नकारे रूपम्] “वृषा” कामानां वर्षिता
“स्नानः” अभिषूयमाणः† ॥

“अद्रिः”-“इन्द्रः” इति च साम्प्रतः चः पाठौ ॥ ७ ॥ ६३

* सू० ७, ५, ५, १ ।

† अत्रेदं विवरणम्—

अक्रान् समुद्रः विनियोगोऽस्य नवमेऽहनि, क्रान्तत्वात् प्रथमे परमे उतकृष्टे विधर्मणि धारणेन जनयन् प्रजाः प्रजायन्त इति प्रजाः देवाः याः भुवनस्य गोपाः भूतानां रचिता वृषा सक्ता पवित्रे वा लमाय । अधि उपरि सानो समुत्थनो अये अविमये । वृद्धत्सोम वावृषे वर्द्धते स्नानः अद्रिः अदरणः । वज्रः अक्रान् समुद्रः सामर्थ्यात् अत्यक्रमीत् अतीतं गच्छत्युदयादक्षं सदा समुद्रः । आदित्यः प्रथमे प्रकृष्टे योमन् सामर्थ्यादन्तरिक्षे प्रजा जनयन् वर्षकर्मणा । भुवनस्य त्रैलोक्यस्य गोपा रचिता वृषा वर्षणशीलः । पवित्रे व्याप्तिमये अधिसानः अधिषिच्यमाणः सोम्यैः । वावृषे वर्द्धते वृद्धदिति वृद्धदिशे षणम् । स्नानः सुतः अद्रिरादित्य अदरणः अत्यक्रामत् अधिष्ठितवान् । समुद्रः आत्मा अभिद्रवत् तं भूतानि परमेभ्यः धने भूतेन्द्रियमिश्रशरीरे जनयन् ज्ञानकर्मणा बोध्य मृत्पादयन् प्रजा वर्द्धयन् । भुवनस्य गोप्ता प्रकाशरूपत्वात् । वृषा पवित्रे सत्यमये आत्मा वर्षिता भवति शरीररूपेण पवित्रे ज्ञानमये अवतर्गत्यर्थः । गत्यर्थाश्च बुद्धार्थाः । अधिसानो सम्बध्यमान-शब्दादिषु महत्त्ववृद्धे सुष्ठु वर्धितं पवित्रे । प्रवः अद्रिः अदरणः—इति ॥

यास्तस्त्वेवं व्याख्यातवान्—“अत्यक्रमीत् समुद्र आदित्यः परमे यवने वर्षकर्मणा जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । वृषा पवित्रे अधिसानो अये वृद्धत्सोमो वावृषे सुवान इन्द्र, रित्यधिदैवतम् । अथाध्यात्ममत्यक्रमीत् समुद्र आत्मा परमे यवने ज्ञानकर्मणा जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । वृषा पवित्रे अधि सानो अये वृद्धत्सोमो वावृषे सुवान इन्द्र, रित्यात्मगतिमाचष्टे”—इति प० २, १६ ।

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ४, ८

मा३३ना३ः । सायिदान् । वाना२वाना२ । स्यजठरेपुना२३-

गाश्म। आताः। मातीश्मातीश्म। जनयताश्स्वारम्बा

५२२ ३ ११११
२३४ओहावा । भीर३४पूः ॥ १२ ॥

कनिक्रन्तिहा । होयि । हरिराष्ट्रज्य । मार३४ना ।

२२१   २   २२१   २   २२१
 हाहोयि । सोदन्वनस्यजठरेपुनारश्नाः । हाहोयि । नृभिः

र १ १ १ र १ र
र्यतःकुण्डतेनिर्णिजारश्ङ्गाम् । हाहोयि । अतोमतायिम्

जनयतार३। स्वारधार३४ औहोवा। भोर३४पुः॥१३॥६४

प्रस्कण्ठपिः* । “सृज्यमानः” आ समन्तादिसृज्यमानो-
 ऽभिषूयमाणः† “हरिः” हरितवर्णः सोमः “कनिक्रन्ति” पुनः
 पुनः शब्दायते [क्रन्दतेर्यङ्लुकि, तिपि, इडभावे, “दाधर्त्तिर्धर्त्तौ
 त्यादिना‡ निपातनादभ्यासस्य निगागमः । अभ्यस्तस्वरः¶]

* "काणः"-इति ऋषि-नै० ।

+ 'सञ्जगमानः संस्तूयमानः'-इति वि० ।

‡ “दाघर्षिर्दहतिर्दर्विषोभूतेतिक्तोऽलघ्यापनीफणत्तुः सनिष्ठदत्तकणिक्कत् कनि
क्रदद्भुभरिभद्भुदरिधत्तोद्विद्युत्तत्तुरिखतः सरीसृपत्तं वरीवृजन्मसृग्यागनीगन्तीति च”
—इति पा० ७, ४, ६५ ।

॥ “अभ्यस्तानामादिः”-इति पा० ६, १, १८९ ।

३५०५, ६, ८]

हृन्द्वाचिः ।

१२५

अथ नवमी ।

३२७ ३१२

३ २ ३ २३२ २ १ २ ३ १ २

एषस्यतेमधुमा^३इन्द्रसोमोवृषावृष्णःपरिविनेअक्षाः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ ३ ३ ३ २ ३

सहस्रदाःशतदाभूरिदावाशश्वत्तममर्चिरावाज्यस्थात्॥८॥६५

४ ५ ४ ५ ३ २

४ ५ २

४ २ ५

(ऐषम्॥) एषाएषाः । स्यता३१२३४यि । मधुमा^३इन्द्रसोमः ।

२

३ २

५ ४ ५ २ २

वृषावृषाईए । वृष्णा३१२३४ः । परिविनेअक्षाः । सहस्रदा

५ ३ २

५ ४ २ ५

४ २ ५ २

५

ईए । सदा३१२३४ः । शतदाभूरिदावा । शश्वच्छाईदे ।

३ २

२ ५ २ ४ ५

५

५

तमा३१२३४म् । वर्चिरावाजिपे । हियाईहाउवा स्या२

१ १ १ १

२३४५त् ॥ १४ ॥ ६५

तथा “पुनानः” पूयमानः “वनस्य” वननीयस्य चास्य द्रोण-कल-
शस्य “जठरे” “सीदन्” उपविशन् शब्दायते । किञ्च “वृभिः”
कर्षणेन तृभिर्ऋत्विग्भिः “यतः” संयतः सोमः “गाः” गो-विका-
रान् जीरादीन् आच्छादयन् “निर्णिजं” शुद्धम् आत्मनीरुपं +
“कण्ठुते” ग्रहादिषु करोति । अतोऽस्मै सोमाय “मतिं” मननीयां
स्तुतिं “स्वधाभिः” हविर्भिः सह “जनयत” स्तोतारोऽजनयन्
[भक्ष्यान्तादेशाभावः क्कान्दसः । अदादेशः] यद्वा हे स्तोतारः
अस्मै सोमाय स्तुतिं जनयत उत्पादयत कुरुतेति यावत् ॥ ८ ॥ ६४

* ऋ० ७, २, २९, ४ ।

† “निर्णिज्” इति रूपनामसु प्रथमं नेषय कम् (३, ७) ।

१२६

रामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ४, १०]

अथ दशमौ ।

१२ ३१२ २२ ३१२ २२३ २ ३२ ३ १ २
 पवस्वसोममधुमा^१च्यतावापावसाने^२अधिसाने^३अव्ये ।

३१ २ २१२ ३ १ १ ३१२३
 अवद्रोणानिघृतवन्ति^४रोहमदिन्तमोमत्सरइन्द्र-

१ २
 पानः ॥ १० ॥ ६६+

॥ इति चतुर्थ-दशति ॥ ४ ॥

उशनाऋषिः^५ । हे इन्द्र ! “वृष्णः” वर्षकस्य “ते” तुभ्यं
 [चतुर्थ्यथ षष्ठी] “एषः” “स्यः” स सोमः “मधुमान्” माधुर्यो-
 पेतः “वृषा” वर्षकः “पविते” “पर्यक्षाः” पर्यस्ववत् [चरतेर्लुङि
 रूपम्] स एव “सहस्रदाः” सहस्रसङ्ख्याकस्य धनस्य दाता
 “शतदाः” शतसङ्ख्याकस्य दाता “भूदिदावा” ततोऽपि भूरे-
 दाता ‘वाजी’ बलवान् सोमः “शश्वत्तमम्” अतिशयेन पुराणं
 “बर्हिः” यज्ञम् “अस्थात्” अधितिष्ठति ॥

“वृषा वृष्णाः”-“वृषा वृष्ण”-इति, “सहस्रसाः”-“शतसाः”
 इति च साग्नऋचः पाठाः ॥ ८ ॥ ६५

* “घृतवन्ति”-इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, ८, ३ ।

‡ “काव्यः”-इति ऋषि-नै० ।

¶ “षष्ठ्यर्थे चतुर्थीति वाच्यम् (२, १, ६२)”-इति कात्यायनवचनादित्यर्थः ।

§ “स्यः” इति बङ्गलम् (पा० ६, १, १३३)-इतीदं नन्ते स्य इत्यस्य सोर्लोपः ।

|| “आतोमनिप्लवनिवनिपस्य (पा० ३, २, ७४)”-इति वविपि रूपम् ।

३५०५, ६, १०]

कन्दार्चिकः ।

१२७

(माधुच्छन्दसम् ॥) ^{२ ४ ५ ३२} हाओर३४हाइ । इहा३१ ।
^{२१ २ १ २ ३ ४ ५ २१२} पवस्वसो । मा३मधु । माच्छतावा । अपोवसा ।
^{२ १ २ ३२ ४ ५ २१ २ २ १} नो३अधि । सानोअव्याइ ! अवद्रोणा । नी३घृत ।
^{२ ३ ४ २ २ ३ ५ ३२ २ १} वन्तिरोहा । हाओर३४हाइ । इहा३१ । मदिन्तमो ।
^{२ १ २ २ ४} मत्सरः । आ३४इइ । द्रा३पा५नाईपूईः ॥ १५ ॥ ६६

प्रतर्दनऋषिः* । हे “सोम !” “मधुमान्” [मत्वर्थीयः]
 तादृशस्त्वं “अपः” वसतीवरीः एकधनाः “वसानः” आच्छा-
 दयन् “अधि” अधिकं “सानौ” समुच्छिते “अव्ये” अविभवे-
 पवित्ते “पवस्व” चर । ततः “मदिन्तमः” अतिशयेन मदकरः
 “इन्द्रपानः” इन्द्रेण पातव्यः “मत्सरः” मादयिता सोमः “घृत-
 वन्ति” उदकवतः† “द्रोणानि” द्रोणकलशान् “अवरोह”
 प्रादुर्भवसि ॥

“रोद”-“सीद”—इति पाठौ ॥ १० ॥ ६६

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 कन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

* “देवोदासिः”—इति ऋषि-नै० ।

† “घृतम्”—इत्युदकनामसु दशमं नैषण्टुकम् (१, २) ।

१२८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ५, १]

अथ सप्तमे खण्डे--

सेवा प्रथमा ।

१ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रसेनानीः शूरो अग्नेरथानाङ्गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना ।
 ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
 भद्रान् कृण्वन्निद्र हवांसखिभ्य आसोमो वस्त्रारभसानि-

दत्ते ॥ १ ॥ ६७ *

(कुत्सस्थाधिरथीयानि त्रीणि ॥) हो० वा । उज्जवा
 ३ ५ ३ ५

४ ५ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ ३ ४
 ३ । हो० वा । प्रसेनानाङ्गः । शूरो अग्नेः । अग्नेरथा
 ५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ १ २
 नाम् । गव्यन्नेताङ्गः । हर्षताङ्गः । अस्य सेना । भद्रा
 १ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ १ २ २ १
 न्कृण्वन् । इन्द्रहाः । वांसखिभ्याः । आसोमो वा ।
 २ १ २ २ ३ ४ ५ ३ ५ ३ २ ४
 स्त्रारभ । सानिदत्ताङ्गः । हो० वा । उज्जवाः । हो
 ५ ५
 वाङ् । हो० वा ॥ १६ ॥

५ २ ४ २ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २ २
 औहोश्वाङ्गः । प्रसेनानाङ्गः । शूरो अग्नेः । अग्नेः
 १ ४ ५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ १ २ ४ ५
 रथानाम् । गव्यन्नेताङ्गः । हर्षताङ्गः । अस्य सेना ।
 २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ ४
 भद्रान्कृण्वन् । इन्द्रहाः । वांसखिभ्याः । औहोश्वा

* म० ७, ४, ६, १ ।

३५०५, ७, १]

छन्दमार्चिकः ।

१२८

२, १११ २२ १२ २२ १ २ १ २ २
 वा३४५ । आसोमोवा । स्वा३रभ । सा३४३ । नी३

४

दापृत्ताई५६इ ॥ १७ ॥

५२४ २, १११ ३२२२ २२ २ २,
 औहो३वा३४५ । प्रसेनानाइः । शूरोआ३ । गाइ

३४ ५ ३ २२ १ २ २ ३ ४ ५
 रथानाम् । गव्यन्नेताइ । हर्षताइइ । अस्यसेना ।

३२ २ १ २ २, ३ ४ ५ २ ४ २,
 भद्रान्कणवान् । इन्द्रहाइ । वांत्सखिभ्याः । औहो३वा

१११ ३२ २, २२ १ २ १ २ २ ४
 ३४५ । आसोमोवा । स्वा३रभ । सा३४३ । नी३दा५ ।

२ १ १ १

तार३४५इ ॥ १८ ॥ ६७

प्रतर्दनऋषिः* । “सेनानीः” सेनाना मये नेता । “शूरः”
 शत्रूणां बाधकः “सोमः” “गव्यन्”† इच्छन् यजमानानां पश्चा-
 दिकं सृच्छन् “रथानाम्” “अग्ने” पुरतः “प्रेति” प्रकर्षेण सङ्ग्रा-
 मङ्गच्छति । “अस्य” सोमस्य “सेना” च “हर्षते” हृष्यति [वाक्य-
 भेदादनिघातः] किञ्च “सखिभ्यः” समानस्थानेभ्यो यजमा-
 नेभ्यः “इन्द्रहवान्” तैः कृतानि इन्द्रस्य आह्वानानि “भद्रान्”
 कल्याणानि यथार्थानि “कणवन्” । आहूतो हीन्द्रः सोमं पीत्वा

* “देवोदासिः”—इति ऋषि-ब्रै० ।

† “इन्द्रसि परेच्छाया मापे क्वञ् वक्तव्यः”—इति तृतीयाध्यायीय-कात्यायन-
 वचनादिह क्वचि रूपम् ।

१७ख,

१३०

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ५, २

अथ द्वितीया ।

२३२३१२   २ २३२३२ २१२ २२
 प्रतेधारामधुमात्तादूरद्वयान्वारंयत्पूतोअत्येव्यव्यम् ।

१२ ३१२३१ २१ २ ३२३ १२   २२
 पवमानपवसेधामगोनाञ्जनयत्सूर्यमापिन्वेवाअर्कैः ॥२॥६८*

(वैयश्वाज्योतिषाणि त्रीणि ॥)   १२ २ २
 हाउहोवाश्चाइ ।

२२ २   १ ७   ११११   २२ २ २
 प्रतेधारामधुमात्तादूरद्वयान्वारंयत्पूतोअत्येव्यव्यम् । हाउहोवाश्चाइ ।

२ २२   १ ७   ११११   २२ २
 वारंयत्पूतोअतौइयाद्विआव्या२३४५म् । हाउहोवाश्

२   २   ५२ १७   ११११   २२ २
 चाइ । पवमानपवसेधामगोना२३४५म् । हाउहोवा

कामान् प्रयच्छतीति । “रभसानि” इन्द्रस्य वेगेनागमन-निमि-
 त्तानि “वस्त्रा” वस्त्राणाच्छादकानि पयःप्रभृतीन्याश्रयणानि
 “आ दत्ते” आ गृह्णाति ॥ १ ॥ ६७

• ऋ० ७, ४, १७, १ ।

↑ अथ विवरणं यथा—“प्रसेनामौ । सेनां नयति इति सेनानीः । शूरः विक्रान्तः ।
 अग्रे रथानां ये देवरथाः गन्तुं इच्छन् । धनं पृथिव्यां भवं प्रैति प्रयाति । हर्षति
 अस्य सेना भद्रान् भन्दनीयानि । कुर्वन् कृणुम् । इन्द्रहवान् इन्द्रियाणि ।
 सखिभ्यः ऋत्विभ्यः । एवं गुणविशिष्टः । सोमः वस्त्राणि रभसानि पतन्ति । आदत्ते
 परसैन्येभ्यः । अथवा सेनामौः स्कन्दः शूरः विक्रान्तः । अग्रे पुरतः देवरथानां
 गन्तुम् । पृथिव्यां भवन्तम् । राति गृह्णाति ददाति सैन्येभ्यः सोम इव रश्मौ वस्त्राणि
 सैन्येभ्यो ददाति ॥”—इति ॥

३५०५, ७, ३]

कन्दार्चिकः ।

१३१

अथ तृतीया ।

१२ एक २२ २ १२ २२ ३१२ २२
 प्रगायताभ्यर्चामदेवांस्तेमहि नो तमहते धनाय ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 स्वादुःपवतामतिवारमव्यमासीदतु कलशन्दे वइन्दुः ॥ ३ ॥ ६८ *

२ २ १ ७२ ११११ २२
 रक्षाद् । जनयन्सूर्यमापादन्वो अर्का ३३४५६ः । चाउ

२ २ ११११
 होवाश्चाउ । वा ३४५ ॥ १८ ॥ ६८

धराशरऋषिः† । तदा प्रसृज्यन्ते “यद्” यदा “पूतः”
 वसतीवरीभिस्त्वं “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पवित्रम्
 “अलेषि” अतीत्य गच्छसि । किञ्च हे “पवमान” शोधमान
 सोम ! “गोनां‡” गवां॥ “धाम” धीयते पीयत इति धाम पयः
 तत् वसनीकृत्य “पवसे” क्षरसि । ततः “जनयन्” जायमानस्त्वं
 “अकः” अर्चनीयैः स्वतेजोभिः “सूर्यम्” आदित्यम् “अपिन्वः”
 पूरयसि ॥

“वारं यत्पूतो अलेष्यव्यम्” -- “वारान्यत्पूतो अलेष्यव्यान्” -- इति,
 “जनयन्” -- “जज्ञानः” -- इति च साम्नऋचः पाठौ ॥ २ ॥ ६८

* ऋ० ७, ४, ११, ४ ।

† “शाक्त्यः” -- इति ऋषि-न० ।

‡ “गोः पादान्ते (७, १, ५७)” -- इति सिद्धं गोमामिति ।

॥ ‘गवां रक्ष्मीना मदकानां वा’ -- इति वि० ।

१६३

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ५, ३]

२१२

प्रगायता ।

२ १

अभिय ।

२, ३, ४, ५

चामदेवान् ।

२२ १

सोमः-

२ १

हिनी ।

२ ३ ४ ५

ताश्मच्च ।

२२ १

तेधनाया ।

२

स्वादुःपवा ।

२

ताश्

२

मति ।

२ ३ ४ ५

वारमव्याम् ।

२२ १२

आसीदतु ।

२ १

कलशम् ।

२

दा-

२ ४

३४३६ । वारः आपू इन्द्र ईषू ईः ॥ २० ॥ ६८

इन्द्रप्रमतिर्वासिष्ठऋषिः । हे स्तोतारः ! “प्रगायत” “सोम” प्रकर्षेणाभिष्टुत । वयन्तु “देवान्” “अभ्यर्चामः” अभिष्टुमः* । यद्वा । देवानभ्यर्चामोऽभ्यर्चत [पुरुष-व्यत्ययः] । किञ्च । “महते” महत् प्रभृतं धनाय धनं प्राप्तुं सोमं “हिनीत”† अभिषवार्थं प्रेरयत [त्रिधार्योपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः (२, ३, १४)-इति धन-शब्दस्य चतुर्थी] ततः “स्वादुः” मधुरः सोमः “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पवित्रम् “अतिपवेताम्” अतीत्य क्षरतु । “देवः” द्योतमानः । सोमः “इन्दुः” दीप्तः सन् “कलशं” द्रोणम् “अति आसीदतु” अभिसुखेन तिष्ठतु ॥

“पवतां”-“पवाते”-इति, “देवइन्दुः”-“देवयुर्न”-इति साज्जक्तचः पाठौ ॥ ३ ॥ ६८

* ‘स्तोतारस्य’-इति वि० ।

† “तप्तनप्तनयनाश्च (७, १, ४५ पा०)”-इति तर्हि सिद्धं हिनीतेति ।

३५०५, ७, ४]

छन्दश्चाधिकः ।

१३३

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ २ १२ २२ ३ १ २
 प्रहिन्वानोजनितारोदस्योरथोनवाज्मनिषन्नयासीत् ।

३ १ ३ १ २ ३ १ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
 इन्द्रङ्गच्छन्नायुधासर्गप्रानोविश्ववसुहस्तयोराद-

२
 धानः ॥ ४ ॥ ७० *

२२ २ ३ २ २ २ २ २ ३ २ २
 चाउहोवाश्चाइ । प्रहिन्वानोजनितारो३४३दसीयोः ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चाउहोवाश्चाइ । रथोनवाज्मनिषा३४३नयासीत् ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चाउहोवाश्चाइ । इन्द्रङ्गच्छन्नायुधासा३४३प्रिषानः ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चाउहोवाश्चाइ । विश्ववसुहस्तयोरा३४३धानः । दधा

पूनाउ । वा ॥ २१ ॥ ७०

वसिष्ठऋषिः† । “प्रहिन्वानः” अश्वर्युभिः प्रेर्यमाणैः‡
 “जनिता”॥ उत्पादयिता “रोदस्योः” व्यावाप्रयिव्योः§ तयो-
 र्जनयितृत्वं वृष्टिप्रदान-हविः-प्रापणाभ्याम् । तांश्च सोमो
 “वाजम्” अन्नं “सनिष्यन्” दास्यन्॥ “प्रायासीत्” प्रगच्छति ।

* ऋ० ७, ३, २९, १ ।

† “सितावरुणः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘प्रीणानः गच्छन् वा’—इति वि० ।

॥ “जनिता मन्त्रे (६, ४, ५३)”—इति पा० ।

§ “रोदसी”—इति व्यावाप्रयिवी नामसु चतुर्थे नैघण्टकम् (२, २०) ।

॥ ‘सनिष्यन् मन्त्रजमानः’—इति वि० ।

११४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ५, ५]

अथ पञ्चमी ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यधर्मन्दुक्षारनीके ।
 १ २ २ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टम्यतिक्लशगावद्वन्दुम् ५७१

३ ४ ५ २ १ १ १ १ २ ४
 (वाचःसामनी द्वे) ॥ तक्षद्यदी । होर३४५इ । मन-
 २ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ २ ४ ५ ३ १ १ १ १
 सोवेनतः । वार३४५क् । ज्येष्ठस्यधा । होर३४५ ।
 ४ २ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ २ ४ ५ ३ १ १ १ १
 मन्दुक्षारनी । कार३४५इ । आदीमायन् । होर३४५इ ।
 २ ४ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १
 वरमावावशा । नार३४५ः । जुष्टम्यतिम् । होर३४५इ ।

४ २
 कलशेगाधवः । इ । दाउ । वा ॥ २२ ॥

२ १ २ ३ ४ २ ३ ४ ५ २ १ १ १ १
 तक्षद्यदा३१२३४इ । मनसोवेनतः । वार३४५क् ।
 २ २ १ २ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १ २ २ १
 ज्येष्ठस्यधा३१२३४ । मन्दुक्षारनी । कार३४५इ । आदा-

“इन्द्रङ्गच्छन्” प्राप्नुवन् “आयुधा” “आयुधानि” “संश्रिणानः”
 सम्यक् तीक्ष्णीकुर्वन् इन्द्रं सहायगमनार्थं तीक्ष्णायुधः सन्
 “विष्वा”† सर्वाणि “वसु”‡ वसूनि धनानि “हस्तयोरादधानः”
 अस्मभ्यन्दानाय एवं कुर्वन् प्रायासीत् ॥ ४ ॥ ७०

* प्र० ७, ४, १५, २ ।

†, ‡ ‘विष्वा’—इति सुप आत्वे, ‘वसु’—इति सुपो लुकि च रूपम् (७, १, ३८) ।

३५०५,७,५]

छन्दश्चाच्चिकः ।

१३५

२ ४ ३२ ४२५ २ ११११ २१
 इमाया३१२३४न् । वरमावावशा । नार३४पुः । जुष्ट-

२ २
 स्यता३१२३४इम् । कलशेगा५वः । इ । दाउ । वा ।
 ॥ २३ ॥ ७१

सृडीको वासिष्ठऋषिः । “वेनतः” [वैनो वेनतेः कान्ति-
 कर्मणः (दे, ४, ३८)]—इति यास्कः] कामयमानस्य “मनसः”
 [मनो मन्यतेः स्तुतिकर्मणः*] स्तोतुः “वाक्” स्तुतिलक्षणा+
 यद्येनं “तच्चत्” संस्करोति† । “धर्मन्” धारके‡ यज्ञे “ज्येष्ठस्य”
 प्रशस्यस्य “द्युतोः” दीप्त-स्तुतिकस्य [ट्, च् शब्दे (अ० प०) इत्यस्मात्
 कु-प्रत्ययः] सवनस्य “अनीके” प्रमुखे यदा यज्ञेषु सवन-मुखे
 स्तोतुर्वाक् सोमं स्तोतीत्यर्थः । “आ” अनन्तरमेव “वरं” वरणीयं
 “जुष्ट” देवानां मदाय पर्याप्तं “पतिं” सर्वस्य पालकं “कलशे”
 स्थितं “इन्दुम्” “ईम्” एनं सोमं “वावशानाः” कामयमानाः
 “गावः” “आयन्” पयसा स्वीयेन मिश्रयितुं मागच्छ । ”

“धर्मन्”-“धर्मणि”—इति पाठौ ॥ ५ ॥ ७१

* “मन्यते”—इति लु-ति-कर्मसु अष्टदिशंश्चै घण्टकम् (३, १४) ।

+ ‘वाक् सखिलम्’—इति वि० ।

‡ ‘तच्चत् करोति’—इत्येष वि० ।

॥ धारणार्थ-ध-धातोः कर्तरि मनिपि धर्ममिति ततश्चाह-लुकि रूपम् ।

१३६

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ५, ६]

अथ षष्ठी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 साकमुत्तोमर्जयन्तस्वसारोदशधौरस्यधीतयोधनुत्रोः ।

३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
 हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणं ननक्षे अत्योनवाजी ॥ ६॥ ७२*

४ ५ १ २ २ १
 (दशस्यत्वे द्वे ॥) साकाम् । उत्तोमर्जयन्त । स्वसा

२ १ १ २ २ १ २ १
 रश्मिः । दशार् । धौरस्यधीतयोधनुश्चोः । हारी

१ २ ० २ १ १
 रः । पर्यद्रवज्जाः हरियारश्म्या । द्रोणाश्मम् । नन-

२ २ १ १ १ १
 क्षे अत्योनवाश् । हाउवा । जीरश्म्य ॥ २४ ॥

५ ५ २ ५ ४ ५ २
 साकमुत्तादृष्ट । ए३१२३४ । मर्जयन्तस्वसारः ।

२ ५ २ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५
 दशधौरादृष्ट । ए३१२३४ । स्यधीतयोधनुत्रोः । हरिः

५ २ ५ ४ २ ५ २ ५
 पर्यादृष्ट । ए३१२३४ । द्रवज्जाः सूर्यस्य । द्रोणन्ननादृष्ट ।

२ २ ५ ४ ५ ५ ३ १ १ १ १
 ए३१२३४ । क्षे अत्योनवा । हाउवा । जीरश्म्य ॥ २५ ॥ ७२

० उ० ६, २, १५, १ = ऋ० ७, ४, २, १ = ऊ० ८, १, ७ - १२, १, ८ - १८, २, ४ ।

१३८

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ५, ७]

४ ५ ४   ३ ५ २

(कश्यपस्य च शोभनम् ॥) अधियदा । स्माइन्वारजि

२ २ १ २   २ ३ ४ ५

नौरवशु । भाः । स्पृष्टन्तेधियःसु । राइनविशाः ।

२ १ २   ७ २   १

अपोवृणानःपवताइ । कवीरश्यान् । व्रजन्न । पा ।

२ १   २   २ ४

शुवर्द्ध । नाइ४इ । याइमापून्माईपूई ॥ २६ ॥ ७३

कण्वृष्टिः* । “यद्” यदा “अस्मिन्” सोमे “वाजिनीव शुभः”† अश्वे यथा वस्त्रप्रभृत्यलङ्कारा भवन्ति । यदा वास्मिन् सोमे “सूरे न” सूर्ये न यथा सूर्ये “विशः” रश्मयः उदिता भवन्ति तदा “धियः” अङ्गुलयः “अधिस्पृष्टन्ते” अहं पुरस्ताच्छोधयाम्यहं पुरतः शोधयामीत्यहमिकया उपतिष्ठते । ततोऽयं सोमः “अपः” वसतीवरीः “वृणानः” आच्छादयन् “पवते” पात्रेषु चरति कलशानभिगच्छति । कीदृशः ? “कवीयान्” कविरिवाचरन् । यदा । कवयः स्तोतारः तानिच्छन् । तत्र दृष्टान्तः—“व्रजं न” “मन्त्र” मननीयं बोद्धव्यं रक्षितव्यं गवां गोष्ठं पशुवर्धनाय गोपालः परिगच्छति यथा तथा देवानां प्रीणनाय पात्राणि पवते ॥

“सूर्ये”-“सूरे”-इति, “कवीयान्”-“कवीयन्”-इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ ७३

* “घौरः”—इति ऋषि० नै० ।

† शुभइति शुभ शोभायाम् (भा०च्चा०)—इत्यस्य रूपम् । विसर्गस्तु न दृश्यते मूले ।

१३८

१४०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ५, ८

^५ २३४वा । ^{१ २ १ २} वरिवस्कुण्वन् जना३ । ^१ स्या । ^{५ २} रा३जीवा-

^५ ओ२३४वा । ^४ हो५इ । डा ॥ २८ ॥

^५ इन्द्रौहोवाहार्इयावाजाउ । ^२ वा३ । ^२ हाउवा ।

^{२ २ १ २} पवतेगोनियोघाउ । ^२ वा३ । ^{१ २} हाउवा । ^{१ २} इन्द्रा३सोमः ।

^{१ २} सद्दइन्वाउ । ^२ वा३ । ^{१ ३ ५ २} हाउवा३ । ^२ मा२दार३४औहोवा ।

^{३ १ १ १ १} या२४५ । ^{२ १ २} हन्ता३रहो । ^{२ १ २} बाधाता३पाउ । ^२ वा३ ।

^२ हाउवा३ । ^{१ ३ ५ २} र्गार२३४औहोवा । ^{३ १ १ १ १} ती२३४५म् । ^{२ ३} वरा-

^२ इवस्कु । ^{१ २} एवन्वृजनाउ । ^२ वा३ । ^{१ ५} हाउवा३ । ^{१ ५} स्या२-

^{३ ५ २ २} रा२३४औहोवा । ^{३ १ ५ १ १} जा२३४५ ॥ २९ ॥

^{५ २ २ २ ४ ५} इन्द्रर्वाजीपवतेगोनियोघाः । ^{५ २} इन्द्रे सोमः सद्दइन्वन्म-

^{४ ५} दाया । ^{३ २ २ २ ४ ५} हन्तिरहोबाधतेपर्यरातीम् । ^{४ ५} वरिवस्कु एवन्वृज-

३५०५, ७, ८]

छन्दार्चिकः ।

१४१

४ ५ ३२२ ५२ २ २ १२ ३ १ १ १ २
 नखराजा । राजा ३४ औहोवा । ए३ । खराजार ३४५

॥ ३० ॥ ७४

॥ इति ग्रामे गेये पञ्चदशः प्रपाठकः ॥

मन्युर्वासिष्ठ ऋषिः । “इन्दुः” क्षरणशीलः* “वाजी” बल-
 वान् “गोन्योघाः” गमनशील-नीचीनाग्र-रससङ्घातः† “इन्द्रे”
 “सहः” बलकरं रसम् “इन्वन्” प्रेरयन्‍‡ “सोमः” “मदार्य”
 तस्य मदार्थं “पवते” क्षरति । किञ्च । “रक्षः” रक्षःकुलं
 “हन्ति” हिनस्ति । किञ्च । “अरातीः” अरातीन्‍§ शत्रून्
 “परिबाधते” परितः संहरति । कीदृशः ? “वरिवः” वरणीयं
 धनं “कृण्वन्” स्तोदृणां कुर्वन् “वृजनस्य” बलस्य§ “राजा”
 ईश्वरः॥ सोम इति ॥ ८ ॥ ७४

* अतएव “इन्दुः”—इति उदकनामसु दृश्यते च (नै० १, ११, ८३) “उन्द ॥
 चादेः—(उ, १)”—इत्यु नत्तेरिन्दुरिति ।

† गो—गमनशीलः, नी—नीचिनः, (तस्य अग्रे विद्यमानः) योघः—रससङ्घातः ।
 “गोनी”—शब्दो गमनशीलायैऽपधं श इत्युदाजहार च पप्रपशे पतञ्जलिः ।

‡ “इन्वति”—इति गतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशतं नैघण्टु, कम् १, १४ ।

§ भाष्यकारस्त्वव ऋग्वेदीयपाठ मनुद्यत्य व्याचक्षौ, सामवेदीयपाठसु “अरा-
 तिम”—इति ।

§ “वृजनम्”—इति बलनामसु एकविंशतितमं नैघण्टु, कम् १, ९ ।

॥ “राजति”—इति ऐश्वर्यकर्मसु चतुर्थं नैघण्टु, कम् २, ११ ।

१४२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, ५, ८]

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अयापवापवसूनावसूनिमांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १
 ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूति

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पुरुमेधाश्चित्तकवेनरन्धात् ॥ ८ ॥ ७५ १

(औष्ठानि त्रीणि ॥) औहोहाइ । अयोहाइ ।

१ २ २ २ २ १ २ ३ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
 पवापवसूनावसूरनी । औश्होइ । इहा । ईश्या ।

२ १ २ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 मांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधारशन्वा । औश्होइ । इहा ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 ईश्या । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूरशतीम् । औश्होइ । इहा ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 ईश्या । पुरुमेधाश्चित्तकवेनरारशन्धात् । औश्होइ ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 इहा । ईर । याश्श ४ । औहोवा । ए३ । दोदिही १ ॥

॥ १ ॥

५ ४ ५ ४ ५ १ २ २ २ १ २ २
 अयोहाइ । पवोहाइ । पवसूनावसूरनी । इहो

* “पुरुमेधश्चि” — इति कृ० ।

† ७०४, १, २१, १ = ४०७, ४, २१, २ = ऊहे १, २, १० — ८, २, १० — १३, २, १ ।

३५०५, ७, ८]

कुन्दार्चिकः ।

१४३

इया३। ई३या। मा॒श्चत्वइन्दोसरसिप्रधा३न्वा। इ

होइया३। ई३या। ब्र॒ध्नश्चिद्यस्यवातेनजू३तीम्।

इहोइया३। ई३या। पु॒रुमेधाश्चित्तकवेनरा३न्धात्।

इहोइया३। ई३। या३३४। औ॒होवा। ए३। दौ

दया३३४५त् ॥ २ ॥

हा॒ओर३४वा। २। हा॒ओर३४वा। हाउवा। अया-

पवापवस्वैनावसूनि। इ॒हइ। हिया३। इ॒हा। इ॒हा।

मा॒श्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व। इ॒हइ। हिया३। इ॒हा।

इ॒हा। ब्र॒ध्नश्चिद्यस्यवातेनजूतिम्। इ॒हइ। हिया३।

इ॒हा। इ॒हा३। हा॒ओर३४वा। २। हा॒ओर३४वा।

हाउवा। पु॒रुमेधाश्चित्तकवेनरन्धात्। इ॒हइ। हिया

२। इ॒हा। इ॒हा३३४५त् ॥ ३ ॥ ७५

कुल्लच्छपिः* । हे सोम ! “अया” अनया “पवा” पवमानया
 धारया सह “एना” एनानि “वसूनि” धनानि “पवस्व” चरे
 [पवा—पूज् पवने (क्या० उ०) “अन्येभ्योपि दृश्यन्ते (३, २, १०१)”
 —इति विन् प्रत्ययः । आर्धधातुकलक्षणो गुणः । “सावेकाचः
 (६, १, १६६)” —इति तृतीयाया उदात्तत्वम्] । तथा हे “इन्दो” !
 त्वं “मांश्चत्वे” मन्यमानानां चातके “सरसि” उदके वसती-
 वर्ध्यास्ये कलशे “प्रधन्व” प्रगच्छधं । ततः “यस्य” यं “ब्रध्न-
 श्चित्” सर्वेषां प्रज्ञापकः मूलभूतो वा आदित्यः ॥ “वातो न”
 वात इव “जूति” वेगं कुर्वन् । किञ्च । “पुरुमेधाश्चित्”
 बहुविधप्रज्ञ इन्द्राय “तकवे” [तकतिर्गतिकर्मसु पठितः ॥ ।
 अस्मादीणादिक उन् प्रत्ययः यस्येति (२, ३, ३७) कर्मणि षष्ठी ॥
 “न लोकाव्ययेति (२, ३, ६६) षष्ठी-प्रतिषेधश्चान्दसः] सोम
 मभि गच्छता मिल्यर्थः ॥

“यस्य”-“यच्च”—इति, “जूति”—“जूतः”—इति,—“नरन्धात्”-
 “नरन्धात्”—इति च साम्न ऋचः क्रमेण पाठाः ॥ ६ ॥ ७५

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सरः”—इत्युदकनामस्त्वृत्ति शब्दम् नै० १, १२ ।

‡ “धन्वति”—इति गतिकर्मसु चतुःपठितमत्रैषण्ट् कम् २, १४ ।

॥ “ब्रध्नः ब्रध्न, सविता वा महान् वा”—इति वि० ।

§ जघतेर्गैकर्मण कतिजूतीत्यादिना (३, ३, ६७) निपातनात् जूतिरिति ।

॥ नि० नै० २, १४, ६८ ।

३५०५, ७, १०]

कुन्दआर्चिकः ।

१४५

अथ दशमी ।

३१२ २२ ३१२ २ ३ १२ २२ ३२
महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान् ।

१२३ २ ३ १२ ३ १२
अदधादिन्द्रे पवमानञ्जो

२२ ३२ ३ २ ३ १ २
जनयत्सूर्येज्योतिरिन्दुः ॥ १० ॥ ७६ *

२ २ २ १
(आत्रम् ॥) महत्तत्सोमोमहिषश्चकारा २ । अपां

२ २ १ २ २ २ १
यद्गर्भोवृणीताश्दाइवा २न् । अदधादिन्द्रे पवमानाश्चो

२ २ १ २
जा २ः । अजनयत्सूर्येज्यो २३ । तिरिन्द्राउवा ३ । ए ३ ।

१ २ १२ २२ १२ २ १ १ १ १ १
अजनयत्सूर्येज्योतिरि । दू २३४५ः ॥ ४ ॥ ७६

“पराशरऋषिः* । “महिषः” महान्धं पूज्यो वा “सोमः”
“महत्” प्रभूतं ॥ “तत्” कर्म “चकार” अकरोत् । किं तत् ?

* उ० ५, २, १, २ = ऋ० ७, ४, १९, १ = ऊहे १७, २, १—२३, २, ५—२३, २, ८—२३,
२, ९ = ऊहो ६, २, ५ ।

+ “शाक्ताः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ अत्राह यास्कः—‘महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापां यद्गर्भोवृणीत देवानाधिपत्य
मदधादिन्द्रे पवमानञ्जो जनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुरादित्य इन्द्रात्मा’—इति
नि० प० २, १७ ।

॥ ‘महत् अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

१८ख,

[६४०२, ५, २२]

“अपाङ्गर्भः” उदकानां गर्भभूतः‡ जनयित्वाज्जन्यत्वाद्वा ।
 स सोमः “देवान्॥” “अवृणोत”§ समभजतेति “यत्” तत्
 कृतवानिति । किञ्च । “पवमानः” पूयमानः॥ सोमः “ओजः” +
 सोमपानजन्यं बलम् “इन्द्रे” ÷ “अदधात्” न्यधात् तथा “इन्दुः”
 सोमः × “सूर्ये” ** “ज्योतिः” तेजः†† अजनयत्†† ॥ १० ॥ ७६

†† 'तथाचोक्तः—येन सूर्यस्तपति'—इति वि० ।

३५०५, ७, ११]

कन्दार्चिकः ।

१४७

^{२ १ २ २ १ १}
 (वासिष्ठम् ॥) असाञ्जो^२ । जिवाका^१र^१ । रथ्या^१
^{२ ५२ ३ १ १ १ २ १ २ १}
 इया^२३४ । था । जा^{५२}२४५^{३ १ १ १}उ । धिया^{२ १ २ २}ञ्जो^१ । मनो-
^{१ २ ५२ ३ १ १ १ २ १ २}
 ता^१र । प्रथमा^२मा^{५२}३४ । नी । पा^{३ १ १ १}२४५ । दशा^{२ १ २ २}ञ्जो^१ ।
^{१ १ २ ५ २ १ १ १ १ १}
 स्वसारा^१र । अधिसानो^१३४ । अ । व्या^{२ १ १ १ १}२४५ । मृजा^{१ १}
^{२ २ १ २ ५}
 औ^२ञ्जो^२ । तिवा^१क्की^१रम् । सद्ना^१इषू^२३४ । अ^५ञ्जो^५२उ ।
^{१ १ १}
 वा^{१ १ १}३४५ ॥ ५ ॥ ७७

कश्यपऋषिः* । “वक्ता” शब्दायमानः [वच परिभाषणे
 (अदा०प०) वनिष्] तादृशः पवमानः सोमः “आजो” अजन्ति
 कर्मार्थं मृत्विजइति आजिर्गन्तः तस्मिन् “धिया” कर्मणा स्तोत्रेण
 दाता साकम् “असर्जि” पात्रेषु सृज्यते† । तत्र दृष्टान्तः । “रथ्ये
 यथा” रथ्ये रथाहं [आजो सङ्गामनामैतत् । अजन्ति प्रक्षिपन्त्या
 युधान्यत्रेति तस्मिन्] अश्वो यथा सृज्यते तद्वत् । कीदृशः ?
 “मनोता” यस्यां देवानां मनांसि प्रोतानि सा [तथाच ब्राह्म-
 णम्—“तस्यां हि तेषां मनास्थोतानि”—इति] “प्रथमा”

* “मारीचः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘धिया प्रज्ञया कर्मणा वा’—इति वि० ।

‡ ‘दृष्टवाम्’—इति वि० ।

॥ नि० नै० २, १७, ८ ।

१४८

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १, ५, १२]

अथ द्वादशी ।

३२ ३२२२ ३१२ ३ १२ ३१२ ३२ ३१ २
 अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाः प्रमनीषा ईरते सोममच्छ ।

३ २३ १ २२२ ३१२
 नमस्यन्तीरुपचयन्ति सञ्चा

२२ ३२ ३१ २
 चविशन्त्युशतौरुशन्तम् ॥ १२ ॥ ७८*

॥ पञ्चमदशति ॥ ॥ अर्द्धः प्रपाठकः ॥

५ ४२ ५ ४२ ५ ४ ५ ४२
 (अपाञ्च साम ॥) अपामिवेदूर्मयस्तौ । होवा ।

५ ३२ ३ ३२ २ १ २२ १ २२
 द्वाइ । तुराणा २३४ । चाहोइ । प्रमनी । पाः । ईर-

मुख्या “मनीषा” मनस ईषा मनीषा स्तुतिः तद्वान् । यहा ।
 धिया विदधाति स्तुतीरिति धीः स्तोता तेन स्तुतिः प्रेर्यते ।
 किञ्च । “दश खसारः” दशसङ्ख्याका अङ्गुलयः† “सदनेषु”
 यज्ञगृहेषु पात्राण्यभिमुखीकृत्य “वह्नि” वोढारं सोमं “सानौ”
 समुच्छिते [अधिः सप्तम्यर्थानुवादकः] “अव्ये” अविभवे
 अविवालेन कृते पवित्रे “अञ्जन्ति” प्रेरयन्ति‡ ॥

“प्रथमा मनीषा”—“प्रथमो मनीषी”—इति, “सदनेषु”—
 “सदनानि”—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ११ ॥ ७७

* ऋ० ७, ४, ५, २ ।

† “खसारः”—इति अङ्गुलिनामसु षष्ठ्यं नैषण्डकम् २, ५ ।

‡ “अञ्जन्ति”—इति तु ऋग्वेदीयः पाठः, तमेवावावलम्बितं साधनेन ।

सामवेदीयपाठसु “अञ्जन्ति”—इति ; अतएव ‘अञ्जन्ति शोधयन्ति’-इति वि० ।

३५०५,०,१२]

कुन्दआर्चिकः ।

१४८

ते३। सोमम। च्छा३४। हाहोइ। नमस्य। ताइ।

उपचाइ। यान्तिसम। चा३४। हाहोइ। आचवि।

शा। तियुश। तौरुश। ता३४म्। हाहा३४। औ

होवा। वा३हा२३४५ः ॥ ६ ॥ ७८

प्रक्षयवृष्टिः* । “अपामिव” यथा उदकानाम् “जर्मयः” त्वरन्ते । “इत्”—इति पूरणः । तद्वत् “तर्तुराणाः” कर्मणि देवान् स्तोतुन्त्वरमाणाः । [तुर त्वरणे जीहोत्यादिकः (आ०) । यङ्लुगन्तस्य शानचि रूपम् । अभ्यासस्य उवर्णस्य रेफादेश-म्हान्दसः । अभ्यस्तस्वरः† । तादृशा ऋत्विजः “मनीषाः” मनस ईशित्वीः स्तुतीः “सोममच्छ” सोमं प्रति प्रेरयन्ति । “नमस्यन्तीः” नमस्यन्त्यः सोमं योजयन्त्यः सत्यः तम् “उपयन्ति” च । उप समीपे गच्छन्ति । तमेव “संयन्ति च” सङ्गच्छन्ते । “[च वा योगे प्रथमा (८, १, ५८)—इति न निघातः] “उग्रतीः” कामयमानाः स्तुतयः “उग्रन्त” कामयमानं सोमम् “आविशन्ति च” प्रविशन्ति च ॥ १२ ॥ ७८

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माध्वीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
कुन्दोद्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य सप्तमः खण्डः ॥

॥ इति वैष्टुभम् ॥

* “काण्डः”—इति ऋचि-ने० ।

† “अभ्यस्तानामादिः (६, १, १८६)”—इति पा० ।

१५०

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, १, १]

पुरोजितीति-मुख्यास्तु नवर्चो बृहतीत्यसौ—
 “आहर्ष्यतायष्टणवे” शिष्टा अनुष्टुभः स्मृताः* ॥
 ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदधहे † ॥

तत्राष्टमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३१ ३ ३ १ २ ११ २ ११२
 पुरोजितीवोअन्धसःसुतायमादयिन्नवे ।

११ २ ३१ २ ११ २
 अपश्चान्अयिष्टनसखायोदीर्घजिह्वयम् ॥ १ ॥ ७८

५ २ २ ५ २
 (प्रह्वनौ द्वौ ॥) पुरोजिती । वाअन्धार३४साः । सु-

१२ २ ५ १
 तायामाऽरदया३१उवाये३ । त्वा२३४वे । अपश्चाना२५

* पुरोजितीतिमुख्याः ‘पुरोजितीवोअन्धसः’-इतिप्रभृतयः नव ऋचः, अत्राष्टमे खण्डे अयुक्त इति शेषः । तत्र आहर्ष्यतायेति सप्तमी ऋक् बृहतीच्छन्दस्का, शिष्टा अष्टौ अनुष्टुप्छन्दस्का इत्यर्थः ।

† ‘विनियोगस्वासां ज्योतिष्टोमे’-इति वि० ।

‡ उ० १,१,१८,१=ऋ०७,५,१,१=आरण्ये१,२,२२=ऊह्ये१,१,११-१,१,१२-
 २,२,१८-४,१,१३-४,१,१४-६,२,१८-७,२,१०-८,२,१५-८,२,१६-८, २,१७-
 १०,१,३-१०,१,१७-१२,१,६-१२,२,११-१२,२,१२-१२,२,१३-१२,२,१४-१३,
 १,६-१३,२,६-१६,१,६-१६,१,८-१६,१,९-१६,१,६-१७,१,३-१७,१,४-१७,
 १,१७-२०,१,१८-२०,२,१२-२०,२,१३-(२१,२,११)-२१,३,२-२२,१,६-२२,१,
 ७-२२,१,८-२२,२,१३-२२,२,१५-२२,१,८=ऊह्ये ३,१,१-२,१,१८-२,२,२-
 २,२,५-३,१,१-३,१,१८-३,२,२-४,१,८-४,२,५-४,२,८-४,२,१४-४,२,१६-
 (५,१,८-५,१,१२)-५,२,१४-६,१,१२ ।

३५०५, ८, १]

छन्दश्चिकित्सा ।

१५१

अथा^२३१उवाये^५३ । छा^{१२}३४ना । सखायोदी^५२र्घजा^{१२}३१
वाये^२३ । क्षी^५२३४याम् ॥ ७ ॥

पुरोजिती । वो^{५२}३ओन्वा^२३साः । ह्यतायमा^{१२२}२ । ऊ^{१२२}२ ।

हा^१२इ । ओ^१२२ । दा^१३याइत्ता^१३वे । आपश्चाना^{१२२}२रम् ।

ऊ^१२ । हा^१२इ । ऊ^१२२ । आ^१३थाइष्टा^१३ता । साखा^{१२२}२

योदा^२२इ । ऊ^१२ । हा^१२इ । ऊ^१२३ । घा^१२जार^१३४

औ^{५२}२वा । ए^१३ । क्रिया^{११११}२३४५म् ॥ ८ ॥

(कार्तियशम् ॥) पुरो^{५२}२हा^३हाउ । जा^५२३४इती । वो^{२२}२

आ^१२औ^२३हो^४३ । धा^४साः । सुता^{२१}औ^२३हो^२३ । यामा^४ई ।

हाउवा । दयि^५त्नवे^२२ । उपा । अपश्चान^{१२}श्च^१था^२इष्टा^२

इना । सखा^२औ^१३हो^२३ । योदा^४ई । हाउवा । घजि^५

क्रियम् । उपा^{२११११}२३४५ ॥ ९ ॥

१५२

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, १, १]

^{५ ४ ५ ४ ५ ४}
 (औद्ध^० सन्ननम् ॥) पुरोजितीवोअन्धसः । ओवा-
^{५ २ २ २ १ २}
 हाइ । सुतायमादयित्ववओवार३होइ । अपश्चान^५
^{१ २ २ १ २ ३}
 अथिष्टनओवार३होइ । साखायोदाइ । घाजिक्कार३
^{२ २ १ २ १ २ ३ २}
 ४५याई५६म् । सुवृत्तिभिर्नृमादनभरेरषुवा१ ॥ १० ॥
^{३ २ २ ४ २ ५ २}
 (श्यावाश्वम् ॥) पुरो३१ । जी३ती । वोअ । धा
^{४ ५ १ २ २ २ १}
 ३सः । एहिया । सू । तायमादा । यि । त्वार३इ ।
^{१ २ १ २ ४ ५ २ २}
 एहियार । अपश्चान^५आ३थी३ । षार३४ना । ऐहा
^{१ २ १ २ ४ २}
 रइ । एहियार । सखायोदाइर्घा३जी३ । क्कार३४पूयो
^५
 इहाइ ॥ ११ ॥
^{५ २ २ ५ २ १ २}
 (आन्धीगवम् ॥) पुरोजितीवोअन्धासाः । सुताय ।
^{२ २ १ १ २ २ २}
 मादार३या । ऊम्मार३५२ । त्वेअपश्चान^५अथिष्टन ।
^{१ २ २ १ २ १}
 साखा३उवा । यो३रदौ । घार३जी । क्रियाम् । औ
^{४ ५ ४}
 र३होवा । हो५इ । डा ॥ १२ ॥ ७८

३५०५, ८, २]

छन्दःशार्ङ्गिकः ।

१५३

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ ३ २ ३

३ १ २

३ १ २

अयमूपारयिर्भगः सोमः पुनानो अर्पति ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यस्यद्रोदसी उभे ॥ २ ॥ ८०*

श्यावाश्वच्छविः† । हे “सखायः” सखिभूताः समानस्थाना
वा हे स्तोतारः ! “वः” यूयं “पुरोजितौ” [पष्ठ्याः पूर्वसवर्ण-
दीर्घः] पुरः-स्थित-जयस्य “अन्यसः” अदनीयस्य सोमस्य स्व-
भूताय “सुताय” अभिषताय “मादधिवन्ते” अत्यन्तं मदकराय
रसाय “दीर्घजिह्व” [दीर्घा जिह्वा अस्य स दीर्घजिह्वी “दीर्घ-
जिह्वी च छन्दसि (४, १, ६८)—इति “ङीषन्तत्वेन” निपातितः ।
तादृशं] “खानं” च “अपश्यिष्टन” अपश्ययत॥ अपवाधध्वम् ।
यथा खा राक्षसा वा “सुतं” सोमं न लिहन्ति तथा कुह-
तेत्यर्थः ॥ १ ॥ ७८

* उ० ४, १, १६, १ = ऋ० ७, ५, २, २ = शारण्य १, २, ८—२, २, १७—२, २, १८—१, १, १८
ऊहे १, २, ८—२, २, ८—७, १, ८—११, २, १०—११, १, १०—१३, १, २—१५, १, ११—१५, १,
१४—१५, १, १७—२०, १, ५—२०, २, १८—२२, २, ८=ऊहे २, १, ६—२, १, ८—३, १, ११—२,
२, ११—५, २, ८—६, १, ८ ।

† ‘श्यामीगुः श्यावाश्वः’—इति ऋषिर्न० ।

‡ सुपांसुसुगित्वादिना (७, १, १८) ।

॥ ‘मिथिलीकरोम’—इति वि० ।

२०ख,

१५४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, २

(क्रौञ्चानि त्रीणि ॥) ^{१ १ २ २}अयम्यूपौक्षो । ^{२ २ १}रयिर्भगाः । ^{२ २}सो

^{१ २ ४}मःपुनार । ^{२ १ २}नोअर्षापुताइ५इइ । ^{२ २}पतिर्विश्वौक्षो । ^{२ २}स्या-

^{१ २}भूमनाः । ^२वियख्यद्रो । ^{१ २ ४}दासीरुजपुभाइ५इइ ॥ १३ ॥

^{५ २}अयम्यूषा । ^२अयम्यूषा । ^{२ १}रयिर्भगाः । ^{२ २ १}सोमःपूना

^{२ १}२ । ^{२ १}नोअर्षताइ । ^{२ १}पतिर्वाइश्वा २ । ^{१ २}ओस्याभूमाना २ ।

^१ओइवियख्यारइद्रो । ^{१ २}दासीउभ । ^{१ २}इडारइभाइइइ ।

^१ओरइइ५इ । ^१डा ॥ १४ ॥

^{४ २ ४ २ ५ २}अयम्यूषा । ^{२ १}क्षो । ^{२ ४ ५ ५ १}रयिर्भगाइण । ^{१ १}सोमारःपुनार ।

^{२ २}नआइइ५ । ^{३ ५}षारइइती । ^{१ २ १ २}पतिर्विश्वस्यभूमनः । ^१विय-

^२ख्यारइद्रो । ^{१ २}दासीजरइभाइइइ । ^१ओरइइ५इ । ^१डा ॥

॥ १५ ॥ ८०

३५०५,८,३]

छन्दःप्रार्थिकः ।

१५५

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २   ३ १ २
 सुतासोमधुमत्तमाः सोमाइन्द्रायमन्दिनः ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
 पवित्रवन्तो अक्षरन्द वान् गच्छन्तु वीमदाः ॥ ३ ॥ ८१*

५ ४ ४   २   २   १२
 (त्वाङ्गीसाम ॥) सुतासोमा । धुमाश्तमाः । सो-

२   २   २   २ ३ २   १   २   २
 माइन्द्रायमाश् । ए३ । दिनया । पवाइत्रवाश्तो

वयातिर्नाहुषच्छपिः† । “पूषा” पोषकः सर्वेषाम्‡ । “भगः”
 भजननीयः॥ “रयिः” धनहेतुः “अयं” सोमः “पुनानः” पवित्रे
 पूयमानः सन् “अर्षति” कलशमभिगच्छति । तथा “विश्वस्व”
 सर्वस्य “भूमनः” भूतजातस्य “पतिः” पालयिताऽ “सोमः”
 “उभे” “रोहसी” आवापृथिव्यौ “व्यव्यत्” स्व-तेजसा प्रकाश-
 यति । अनेन लोकद्वयपतित्वं सूचितम् ॥ ३ ॥ ८०

* छ० २,२,१५,१= ऋ० ७,५,१,४=ऊ० २,२,२-२,२,३-२,२,४-०,१,२०-१५,
 ९,२-१६,१,२-१०,१,१२-२७,१,१३-२२,२,११=ऊ० २,१,१०-४,१,७-५,२,
 ११-५,२,१२-६,१,१०-६,१,१५-६,२,९ ।

† ‘नाहुषो मानवः’—इति ऋषि-ने० ।

‡ ‘पूषा पुष्कतेः । सोमः । अथवा पूषा आदित्यः’—इति वि० ।

॥ ‘भजः स एव सोमः भोजनः’—इति वि० ।

§ ‘आदित्यात्मना’—इति वि० ।

॥ ‘विमित्रोऽस्य द्वितीयेऽवमि’—इति वि० ।

१५६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, ३]

३। ए३। चरन्ना । दाइवान्गच्छा३न्तुवा३ः । ए३। मदा-
 २
 आ ॥ १६ ॥

(जङ्घ्वे ड्वाष्ट्री ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सोमा २
 १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 इन्द्रा २। यमा३४५ । दी२३४नाः । पवित्रवन्तोअक्ष-
 ३ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 रन् । देवानगच्छा । तुवोमा२३दा३४३ः । ओ२३४५
 इ । डा ॥ १७ ॥

(वासिष्ठम् ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सोमाइन्द्रा ।
 २ १ ० १ २ १ २
 यमन्दिनः । पावित्रावा २ । तोअक्षरन् । दाइवान्
 २ ३ ५ २ २ २ ४ ५ ४
 गच्छौवा । तू२३४वाः । मदा । औ३होवा । होपूइ ।
 डा ॥ १८ ॥

(आष्कारणिधनं त्वाष्ट्री ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सो
 ५ २ ५ १ ० १ २ १ ० १
 माहा । इन्द्रा३यामन्दिना२ः । इन्द्रा३हो । यमा२

३५० ५, ८, ३]

छन्दःशार्ङ्गिकः ।

१५७

^३दा^५३^२४^{१ ७}इनाः । पवित्रवा^{३ २}३^१न्तो^१अ^{३ २}क्षारा^१३न् । चवा^३३^१हो ।
^{७ १ ३}तो^५३^{२ २}क्षार^{१ २}३^{३ २}रान् । देवान्^{१ २}ग^{३ २}च्छा^३३^{३ २}न्तू^१वो^{३ २}१^३मा^{३ २}दा^३३ः । देवा
^१३न्^३हो^५इ । म^{१ ३}च्छो^{३ २}३^३४^३हा । तू^{३ २}रवा^३३^३४^३औ^३होवा । म^३दा-
^{१ १ १ १ १}३^३आ^३३^३४^३५ ॥ १८ ॥

^{५ २ २}(वासिष्ठम् ॥) सुता^५सो^{३ २}म^३धु^{३ २}म^३त्त^{३ २}मा^३३ण । सो^{३ २}मा^३इ
^{३ २ १ ७}न्द्रा^१३^१याम^{१ ७}न्दिना^१३ः । दा^१इना^{१ ७}३ः । पवित्रवा^१३^{१ ७}न्तो^१अ^{१ ७}क्षा-
^१रा^३३न् । क्षा^{३ २}रा^{१ २}३न् । देवान्^{१ २}ग^{३ २}च्छा^३३^{३ २}न्तू^१वो^{३ २}१^३मा^{३ २}दा^३३ः ।
^{१ १ ३ २ १ ३ ५ १ ३ ५ २}मा^३दा^३३ः । देवा^{३ २}३न्^३हो^{३ २}इ । ग^{३ २}च्छा^३३^{३ २}४^३हा । तू^{३ २}रवा^३३^३४^३औ
^{३ २ १ १ १ १ १}होवा । म^३दा^३३^{३ २}इ^{३ २}३^{३ २}४^३५ ॥ २० ॥

^{१ २ २ १ २ ३ ३ २ १}(स्वारत्वाष्ट्री ॥) सुता^{३ २ १}सो^{३ २ १}मा^{३ २ १}३^{३ २ १}हा । धु^{३ २ १}म^{३ २ १}त्ता^{३ २ १}मा^{३ २ १}३ः ।
^{१ २ २ २ ३ ३ २ १ १ २ २ ३ २}सो^{३ २ १}मा^{३ २ १}इ^{३ २ १}न्द्रा^{३ २ १}३^{३ २ १}हा । यम^{३ २ १}न्दा^{३ २ १}इना^{३ २ १}३ः । पवित्रवा^{३ २ १}३^{३ २ १}हा । ता-
^{२ १ १ २ २ २ ३ २ १ ५}अ^{३ २ १}क्षारा^{३ २ १}३न् । देवान्^{३ २ १}ग^{३ २ १}च्छा^{३ २ १}३^{३ २ १}हा । तु^{३ २ १}वो^{३ २ १}३^{३ २ १}हो^{३ २ १}३^{३ २ १}४^३ । वा ।
^{४ ५}मा^{३ २ १}पु^{३ २ १}दो^{३ २ १}३^{३ २ १}हा^{३ २ १}इ ॥ २१ ॥

१५८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १, १, ३,

(द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्री ॥) सुता^{५ २}। सोमा^{३ २}। चार^{२ १}चा^२।
^{३ २ ३}धुमत्तामा^{२ ५ २}३४ः। सोमाः^{३ २}। इन्द्रा^{२ २}। चार^{२ २}चा^{२ २}। यम^{२ २}
^१न्दाइना^{५ ३ २}३४ः। पवि^{२ २}। चवा^{२ २}। चार^{२ २}चा^{२ २}। तोअ^{२ २}त्ता^{२ २}
^{२ ५ २}रा^{३ २}३४न्। देवान्। गच्छा^{२ २}। चार^{२ २}चा^{२ २}। तुवो^{२ २}३४^१चा^१२
^{५ ४ ५}३४। वा। मापृ^५दो^४३४^५३४ ॥ २२ ॥

(वासिष्ठम् ॥) सुता^{५ २}सो^{२ ४}मा^{५ ४}धुमत्त^५माः^{२ २ २ २}। सोमा^{२ २ २ २}
^{२ १}इन्द्रा^{२ १}। यम^{२ १}न्दिनः^{२ ३ ५ २ २}। पावा^१ओ^१३४^१वा^१। चवन्त^१अ^१क्षरन्^१।
^{२ २ २ १ २ २ २}देवान्^२गच्छ^१। तुवो^१मा^१३४^१दा^१३४^१३ः। ओ^१३४^१५^१३४^१। डा ॥
 ॥ २३ ॥ ८१

ययातिर्नाहुषऋषिः* । “मधुमत्तमाः” अतिशयेन माधुर्यो-
 पेताः अतएव “मन्दिनः” मदकराः “सुतासः” अभिषुताः सोमाः
 “पवित्रवन्तः”† पवित्रे वर्त्तमानाः सन्तः “इन्द्राय” इन्द्रार्थम्
 “क्षरन्” पात्रेषु क्षरन्ति । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः । “वः” युष्माकं

* ‘विनियोगोऽस्य तृतीयेऽहनि’—इति वि० ।

† ‘दशापविदाक्ताः’—इति वि० ।

३५०५, ८, ४]

छन्दःआर्चिकः ।

१५८

अथ चतुर्थी ।

१ २   ३ १ २ ३   १ २   ३ १ २
 सोमाः पवन्त इन्द्रवोऽसभ्यज्ञातुवित्तमाः ।

३ २   ३   १ २ ३ १ २   ३ २ ३   ३ १ २
 मित्राः स्वानाऽरेपसः स्वाध्यः स्वविदः ॥ ४ ॥ ८२*

४   ५   २   १ ७   २
 (कौञ्चे द्वे ॥) हाउसोमाः । पवाऽन्ता इन्द्रावाउ ।

२   १   १   ७   २   २
 वा३ । हाउवा । असभ्यज्ञातुवित्तमाउ । वा३ । हा

१२   २ २   २   २   २
 उवा । मित्राः स्वानाऽरेपसाउ । वा३ । हाउवा

५२   ३ २   १   ४   २   ५
 ३४ । सुवा । धिया३ः । स्वर३वा३ः । वा३४५इदाईहा

इ ॥ २४ ॥

५ २ २   ३ २ ३ ४ ५   २ १ २ १   २ ३ २ १
 सोमाः पवन्त इन्द्रवाः । अस्माभ्यज्ञा । तुवित्तमाः ।

२   ३   ५   २ २ १ २   २ २ १ २   ३ २ २ १   १ १
 माइत्राओ२३४वा । स्वानाऽरेपसः । सुवाधियाः । सुव

२   १
 वार३इदा३४३ः । ओ२३४५इ । डा ॥ २५ ॥ ८२

“मदाः” मंद-हेतवो रसाः “देवान्” इन्द्रादीन्† “गच्छन्तु” ॥

॥ ३ ॥ ८१

* उ० ४, १, २०, १—४० ०, ५, २, ५—कछे ३, २, १३—३, २, १४—३, २, १५—३, २, १६
 —१५, २, १६—१५, २, १७—१५, २, १८—१६, १, १—२३, १, १४—कछे ६, १, २० ।

† ‘वसादीन्’—इति वि० ।

१६०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, ५]

अथ पञ्चमी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
अभीनेवाजसातमं रयिमर्षशतस्पृहम् ।

१ २ ३ १ २   २ १ २ ३ १ २
इन्दोसहस्रभर्णसन्तुविद्युन् विभासहम् ॥ ५ ॥ ८३*

५ २ २   १ ४ ३
(सोमसामानि त्रीणि ॥) अभीनेवा । जारसारश्च

५ २ २   १ ४ ५   २ १ २ १ २   १ २
४ औद्दोवा । तारश्चमाम् । रयिमर्षशतस्पृहम् । इन्दो

मनुः सांवरणऋषिः । “गातुवित्तमाः” अतिशयेन मार्गस्थ
लक्षकाः† “इन्दवः” दीप्ताः‡ सोमाः “पवन्ते” अस्त्रभ्यं
मदर्थं “क्षरन्ति” आगच्छन्ति वा । कीदृशाः ? “मित्राः”
देवानां सखिभूताः “स्वानाः” अभिषूयमाणाः “अरेपसः”
पापरहिताः अतएव “स्वाध्यः” शोभन-ध्यानाः “स्वविदः”
सर्वज्ञाः ॥

“स्वानाः”—“सुवानाः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ८२

* उ० ५, १, १६, १ = ऋ० ७, ४, २३, १ = ऊ० ५, १, ३ = ४, १, ४ = ५, १, ५ = ५, १, ६—
५, १, ७—५, १, ८—१९, १, १५—१२, १, १६—१७, १, १२—१७, १, १३—१७, १, १४—१७, १,
१६—१६, १, १०—१६, १, २—१६, १, ८ ।

† “गातुः”—इति वृथिवौ-नामसु विंशतितमं नैषण्डकम् १, १ । किञ्च निरुक्त-
चतुर्थे—“गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतये इत्यपि निगमो भवति । गमनं यज्ञाय गमनं
यज्ञपतये”—इति च यास्कः ।

‡ ‘ओतिरिन्दुः’—इत्यादि नि० नै० प० १, १७ ।

३५० ५, ८, ५]

कन्दार्चिकः ।

१६१

^१सहस्रभा^७र^१हो । ^१णसा^१र^२म् । तुविद्यु^१न्विभा^१र^२होये

^२३। सहस्र^२मो^३र^३४५इ । डा ॥ २६ ॥

^५र^२र^१र^२ ^१र^२ ^१र^२ ^२र^२
अभी^५नो^२वा । जासा^१त^२म^२म् । रयि^१म । षा^२उ^२वा^२र^२३ ।

^१र^२ ^२र^१ ^१र^२ ^१र^२ ^१र^२ ^१र^२
होवा^१र^२होइ । शत^१स्पृ^२ह^२म् । इ^१न्दा^२र^२स । हा^१उ^२वा^२र^२३ ।

^१र^२ ^२र^१ ^१र^२ ^२र^१ ^१र^२ ^१र^२ ^५र^२ ^२र^२
होवा^१र^२होइ । स्व^१भर्ण^२स^२म् । तुवा^१ये^२३ । दू^१र^२न्ना^२र^२३४औ^२हो

^२र^२ ^१र^२ ^१र^२ ^१र^२ ^१र^२ ^१र^२
वा । विभा^२स^२ह्वा^२र^२३४५म् ॥ २७ ॥

^२र^२ ^१र^२ ^२र^२ ^४र^२ ^२र^२ ^५र^२ ^५र^२
अभी^२र^२होइ । नोवा^२जा^२र^२सा^२३ । हा^२ता^२र^२३४मा^२म् ।

^२र^२ ^१र^२ ^२र^२ ^४र^२ ^२र^२ ^५र^२ ^२र^२
रयी^२र^२होइ । अर्ष^२शा^२र^२ता^२३ । हा^२स्पृ^२र^२३४हाम् । इ

^१र^२ ^२र^२ ^४र^२ ^२र^२ ^५र^२ ^२र^२
न्दो^१र^२होइ । सह^२स्रा^२भा^२३ । हा^२र्णा^२र^२३४सा^२म् । तुवा

^१र^२ ^२र^२ ^४र^२ ^२र^२ ^५र^२ ^२र^२
र^१होइ । द्यु^२न्नि^२वी^२भा^२३ । हा^२र^२सा^२५हा^२ई^२५ई^२म् ॥ २८ ॥

^२र^२ ^२र^२ ^५र^२ ^५र^२
(क्रौ^२च्च^२म् ॥) अभी^२नो^२वा^२३१२३४ । जसा^२ । तमा^२३

^२र^२ ^५र^२ ^२र^२ ^२र^२ ^२र^२
म् । रयि^२मर्षा^२३१२२४ । शत^२ । स्पृ^२हा^२इ^२म् । इ^२न्दो

२१ख,

१६२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, ५]

सा^१चा^५३१२३४ । स^{३२}भ । ण^{२१}सा^२३म् । तु^२वा^२इ^२द्यु^२स्त्रा^२३१२३
म् । वि^४भा^४पू^४स^४चा^४उ । वा ॥ २८ ॥

(सोमसाम ॥) अ^४भी^४नो^४वौ^४हो^४पू^४ज^४सा^४त^४मा^४म् । र^४यि
म^४षौ^४हो^४पू^४श^४त^४स्यृ^४हाम् । इ^४न्दो^४स^४हौ^४हो^४पू^४स^४भर्ण^४साम् ।
तु^४वि^४द्यु^४न्मौ^४हो^४पू^४वि^४भा^४स^४हाम् । स^४हम् । तु^४वि^४द्यु^४न्मं^४वि^४भा^४हम् ।
हा^४उवा । स^४हा^४३मे^४२३४५ ॥ ३० ॥ ८३

अम्बरीषऋजिश्वा^{*}नौ^{*} हाउषी । हे “इन्दो” दीप्यमान सोम !
“वाजसातमम्” अत्यन्तं बलप्रदं मन्त्रप्रदं वा धनं पुत्रं “नः”
अस्माकम् “अभ्यर्ष” अभिगमय[†] । कौटुम्भम् ? “शतस्यृहं”
बहुभिः स्पृहणीयम् । “सहस्रभर्णस” बहुविधभरणम् अनेक-
पोषण-युक्तं मित्यर्थः । “तुविद्युन्म” [युन्म द्योततेर्यशो वाक्नं
वेति[‡] यास्तुः] बह्वन्नं बहुयशोयुक्तं वा । “विभासह”[॥] महतः
प्रकाशस्याभिभवितारम् अतितेजस्विन मित्यर्थः ॥

* “अम्बरीषः वार्षागिरः”—“ऋजिश्वा भारद्वाजः”—इति ऋषि-ने० ।

† अर्पेति अरुषतेर्गति-कर्मणो रूपम् (२, १४) ।

‡ “युन्मं द्योततेर्यशो वाक्नं” वा “अस्मै युन्म मधि रत्नस्य धेहि” अस्मात्तु युन्मं च
रत्नं च धेहि—इति निरु० ने० ५, ५ ।

॥ “विभासह” इन्दोऽसौ एकत्राद्वैव श्रूयते त्रिवेद-संहितास्ति ध्येयम् ।

३५० ५, ८, ६]

छन्दश्चाङ्गिकः ।

१६३

अथ षष्ठी ।

^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{१ १ २} ^{२ २ ३} ^{१ २}
 अभीनवन्ते अदुः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।

^{१ २ ३} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
 वत्सन्नपूर्व आयुनिजात् रिचन्ति मातरः ॥ ६ ॥ ८४

^३ ^५ ^१
 (आङ्गिरसानि त्रीणि ॥) आ२३४भी । ओइनवन्त

^२ ^१ ^२ ^१
 आङ्गु१हा२ः । ओइप्रियमिन्द्रस्य कामा१या२म् । ओइ

^२ ^१ ^२ ^१
 वत्सन्नपूर्व आयु१नी२ । ओइ । जात् रिचन्ति मा१२३

^५ ^४ ^५
 ४ । वा । तापुरोईहाइ ॥ ३१ ॥

^{५ २} ^{४ २} ^४ ^२
 अभी । नवी३२ । तआ५द्रुहाः । प्रियामिन्द्रा३ ।

^{१ १ ३} ^५ ^२ ^{१ २ ३} ^५
 स्याकामा२३४याम् । वत्सन्नपू३ । वा१आयू२३४नी ।

^{१ २ २} ^१ ^{२ १} ^२ ^१
 जाता३४हाइ । रिचा३हा । तिमाता२३रा३४३ः । ओ

२३४पुइ । डा ॥ ३२ ॥

“ग्रतसृह” — “पुरुसृहम्” — इति, “विभासह” — “विम्बासहम्”

— इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ५ ॥ ८३

* ऋ० ०, ४, २०, १ = चारण्ये १, २, २४ — १, १, २ — ३, १, ४ — ४, १, ११ ।

१६४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, ७]

अथ सप्तमी ।

१ २ १ २ २ २ २ १ २ ३ १ २
 आहय^१तायधृष्णवेधनुष्टन्वन्ति*पौ^१स्यम् ।

३ २ ७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 शुक्राविययन्त्यसुरायनिर्णिजेविपामग्रेमहीयुवः ॥ ७ ॥ ८५ ॥

५ ४ २ ५ २ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ २ ५
 अभौनवन्ते अद्रुहः । ओद्वाह । प्रियमिन्द्रस्य कामि

४ ५ ४ २ ५ ४ २ ५ २ ४ ५
 यम् । ओद्वाह । वत्सन्नपूर्व आयुनि । औहोवाहा

१ २ ३ ५ २ १ ४
 इ । जात^१रिहोवा । तीर^२३४मा । तरा । औहो

५ ४
 वा । हो^४५इ । डा ॥ ३३ ॥ ८४

ऋभ-सूनु काश्यपौ द्वयोः† । यथा “मातरः” गावः “पूर्वे”
 प्रथमे “आयुनि”‡ वयसि “जातं” वत्सं “रिहन्त” लिहन्ति
 तथा “अद्रुहः अद्रोहाः वसतीवर्याख्या आपः इन्द्रस्य “प्रियं”
 काम्यं सर्वैः काम्यमानं सोमम् “अभि नवन्ते”§ अभिगच्छन्ति ॥
 ॥ ६ ॥ ८४

* “घनुष्टन्वन्ति”—ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, २५, १ ।

‡ अस्याः परस्याच्चेत्यर्थः । न चात्र यथासङ्गम् ।

§ “आयुवः”—इति मनुष्य-नामसु सप्तदशं नैघण्टुकम् (२, २) । इह तु तस्यैव
 स्त्रीवता वयोऽर्था चेष्टा भगवतः सायणस्य ।

§ “नवन्ते”—इति गति-कर्मसु कनक्तिं शप्तमन्त्रैघण्टुकम् २, १४ ।

३५०५,८,७]

कन्दार्चिकः ।

१६५

(गृह्यमदस्य हक्तानि चत्वारि ॥) आहा३ । ओ२३

५ २ १२ २ १ ५ ३ २ १ ५ २
४वा । र्यतायणावे२ । धनू३ः । ओ२३४वा । तन्

१ २ ३ २ १ ५
न्तिपौ३सियम् । शुक्रा३ः । ओ२३४वा । वियन्त्यसु

२ २ १ ५ ३ २ १ ५ १ ५ २
रायनिर्णिजे२ । विमा३ । ओ२३४वा । अग्र२मही

१ १ १ १ १
युवा२३४५ः ॥ ३४ ॥

२ २ १ ० २ ३ ५ २ २
द्वा३द्वा३ । आर्च्यता । यार३४धृ । द्वा३द्वा३४ ।

५ २ २ ५ २ २ १ २
औद्वा३वा । णार३४वे । द्वा३द्वा३ । धनू३ष्टान्वा ।

२ ५ २ २ ५ ३ ५
ती२३४पौ । द्वा३द्वा३४ । औद्वा३वा । सी२३४याम् ।

२ २ १ २ २ १ ० २ ३ ५
द्वा३द्वा३ । शुक्राविय । ताअसुरा । यार३४नौ ।

२ २ ५ २ २ ५ २ २
द्वा३द्वा३४ । औद्वा३वा । णी२३४जे । द्वा३द्वा३ ।

१ २ ३ ५ २ २ ५ २
विपामाग्राई । मार३४द्वा । द्वा३द्वा३४ । औद्वा३वा ।

३
यू२३४वाः ॥ ३५ ॥

[६ प्र० २, १, ७]

“हृथ्यताय”* सर्वैः स्मृहणीयाय “धृष्णवे” शत्रूणां धर्षण-
शौलाय सोमाय “पौंस्यं” पुंस्त्वस्याभिव्यञ्जकं वरं “धनुरा-
तन्वन्ति” धनूषि ज्यां कुर्वन्तीति सोमस्य धारा-विसर्गार्थं विताय-
मानं पवित्रं मभिधीयते । तदेव विद्वणोति—“विपां” मेधाविनां
“अग्ने”† पुरस्तात् “महीयुवः”‡ पूजाकामा अध्वर्यवः

+ 'सहस्रोमं मिश्रयन्ति रश्मयः उदकानि वा'—इति वि० ।

३५०५,८,८]

छन्दःशास्त्रिकः ।

१६७

अथाष्टमी ।

^{२३ १ २४ १२ २५ ३१ २ ३१ २}
परित्यङ्क्ष्यतश्चरिम्बभुमुनन्तिवारेण ।

^{३२७ ३ २७ ३ १२ ३ १२ २२}
योदेवान्विश्वाङ्इत्यरिमदेनसद्गच्छति ॥ ८ ॥ ८६*

^{३ ४ ३ ४ ३ ४}
(द्विरभ्यस्तमाकूपारम् ॥) परित्यङ्क्ष्यतश्चरिम् ।

^{३ ४ ३ ४ ३ ४}
पार३४ । रित्यङ्क्ष्यतश्चराइम् । बभुमुनन्ति

^{२ ४ २ ४ ३ ४ २}
वारेण । वार३४ । भुमुनौक्षोपन्तिवारेणा । यादे

“शुक्रा”† शुक्लवर्णानि गो-पयांसि “असुराय”‡ बलवते
“निर्णिजे” स्वरूपाय शोधनार्थं “वयन्ति”॥ आच्छादयन्ती-
त्यर्थः ॥

“शुक्रावियन्त्यसुरायनिर्णिजे”-“शुक्रावयन्त्यसुरायनिर्णिजम्”
—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ७ ॥ ८५

* उ० ५,२,१८,१—८,२,८,३ = ऋ० ७,४,२४,१ = ऊ० ५,२,१८—५,२,२०
—६,१,१—६,१,२, — ६,१,३—१२,२,१— १२,२,२—१४,२,१६—१४,२,१७—१४,२,
१८—१४,२,१९—१४,२,२०—१४,२,२१—१७,१,८—१७,१,९—१७,२,२—२०,२,४ =
ऊ० ४,२,२ ।

† ‘शुक्राः शुचिष्मन्तः’—इति वि० ।

‡ ‘असुराय सुबाय वसुदानवते’—इति वि० ।

॥ वयन्तीति पाठस्तु ऋग्वेदीयः । तमेवावलम्ब्यतेऽव व्याख्यान भगवता सायणे-
नेति बोध्यम् । सामवेदीय-पाठस्तु विद्यन्तीति ।

१६८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, १, ८]

अथ नवमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १२ २२
प्रसुन्वानायान्धसोमर्त्तानवष्टतद्वचः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२
अपश्चानमराधसंक्षतामखन्नभृगवः ॥ ८ ॥ ८७*

॥ प्रथम-दशति ॥

४२ ४२ ३ ४ ५ १ २ २ २ २ ४
वान्विश्वाङ् इत्यरि । यो २३४ । देवान्वौहोपुश्वाङ् इत्य

३ ४२ २ ४ ५ १ २ २
राइ । मदेनसहगच्छति । मा २३४ । देनसौहोपुह-

४ ५
ग । ङ्कापुतोईहाइ ॥ ३८ ॥ ८६

ऋजिश्वाम्बरीषावृषी । “हर्यतः” सर्वैः स्पृहणीयं “हरिं
हरितवर्णं” “बभ्रु” बभ्रुवर्णं च “त्यं” तं सोमं “वारिण” बालेन
पवित्रेण “परिङ् पुनन्ति” परिशीलयन्ति । “यः” सोमः
“विश्वान्” सर्वानिन्द्रादीन् “देवानित्” देवानेव “मदेन”
मदकरेण रसेन सह “परिण गच्छति” इति § ॥ ८ ॥ ८६

० उ० ६, २, ३, १—१, २, २, ३, २ = ऋ० ७, ५, ३, ३ = ऊ० १, २, १०—१, २, १८—६, २, १७
—६, २, २०—११, २, २—११, २, ३—११, २, ३—१५, १, १६—१६, १, १४—१८, १, १०—१८,
२, १८—१८, २, २०—१८, २, २१—२२, २, ७ = ऊ० २, १, ४—३, २, ४—६, १, ६ ।

† “ऋजिश्वा भारद्वाजः—अम्बरीषो वार्हस्पत्यः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘परि समन्तात्’—इति वि० ।

¶ ‘परि देवं लक्षयित्वा’—इति वि० ।

§ ‘विनिर्गोगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

३५०५, ८, ८]

कुन्दार्चिकः ।

१६८

(वैरूपम् ॥) ^{२१} प्रसुन्वार^{४२}नाय^५अन्धसाः । ^{१९} मर्त्तः ।

^१ नवा^{३२३} । ^५ दृष्टद्वार^२३४चाः । ^३ अपश्चानमरा । ^५ धार^{३४}सा-

^{२१२} म् । ^३ क्षतामार^{३२४}खम् । नभृग्गा^३पवा^४ईपूईः ॥ ३८ ॥ ८७

॥ इति अर्द्धः प्रपाठकः ॥

प्रजापतिर्ऋषिः* । “सुन्वानाय” अभिषूयमाणाय [षष्ठप्रथ चतुर्थी†] अभिषूयमाणस्य “अन्धसः” सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः” वचनं योषं “मर्त्तान” मर्त्य इव कर्म-विघ्न-कारी “तवष्टन” कामयतां न शृणोत्विति यावत् । तथा हे स्त्रीतारः “अराधस” साधक-कर्म-रहितः‡ । “खानम्” “अपहत” । तत्र दृष्टान्तः—“मखन्न”॥ यथा पुरा अराधसं मखम् एतन्नामानं भृगवोऽपहतवन्तः तथा अपहतेत्यर्थः ॥

“सुन्वानाय”—“सुन्वानस्य”—इति, “वष्ट”—“वृते”—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ८ ॥ ८७

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कुन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्याष्टमः खण्डः ॥ ५ ॥

॥ इत्यानुष्टुभम् ॥

* “वाणः”—इति ऋषि-ने० ।

† “षष्ठप्रथे चतुर्थी” इति वाच्यम् (२, ३, ६२)—इति का० वा० ।

‡ “अधनं धन-रहितम्”—इति वि० ।

॥ “क्षतामखम्”—इति सन्त-पाठस्य ‘क्षता’—‘मखम्’—इति पदकारस्य हेतुः ।

२२ ख,

जगत्तोऽभिप्रियाणीति मुख्या द्वादश सन्धताः* ।
 आद्यास्तिस्त्र ऋचो दृष्टाः कविनाम्ना महर्षिणा ।
 उत्तरा विप्रकीर्णत्वाद्वक्ष्यन्ते ऋषयः पृथक्पृथक् ॥

अथ नवमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३
 अभिप्रियाणिपवतेचनोद्धितो

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २
 नामानियङ्गोऽधियेषुवद्भूते ।

१ २ २ ३ २ ३ २ ३
 आह्वयस्यवृद्धतोऽवृद्धनधि

२ ३ १ २ ३ २
 रथंविष्वच्चमरुहद्विचक्षणः ॥ १ ॥ दृष्ट ॥

भगवान् साक्षणीऽपि तथैव व्याख्यातवान् । अत्र नये हतेत्याकारस्य द्वाचोऽनरति
 (६,२, १३५) दीर्घे 'हता'—इति रूपम् ॥ विवरणकारस्तु 'हत्'—'अमहत्'—
 इत्येवं हत् स्त्रीकृत्य 'अमहत्' घञ्-बहिष्कृतम्—इति व्याचष्टौ ।

* अत्र नवमे खण्डे अभिप्रियाणीत्याद्याः द्वादश ऋचः सन्धताः पूर्वाचार्या-
 स्तामिति शेषः ।

† “कविः भार्गवः”—इति ऋषिर्नै० ।

‡ तत्र द्वादशसु आद्यास्तिस्त्र ऋचः कविनाम्ना महर्षिणा दृष्टाः । उत्तराः ऋचः
 जैकेन दृष्टा इति तत्र ऋषि-विप्रकीर्णत्वम् तस्मात् तत्र ऋषयः पृथग् वक्ष्यन्ते ।

॥ उ० १,१,१८,१=ऋ० ७,२,३३,१=आरण्य २,१,६ ऊहे=१,१,१९—८,१,२—
 १४,१,१८—१६,१,१५—१८,१,१४=उच्चै १४,१,१—१४,१,१८ ।

३५०५, ८, १]

हृन्द्वाचिकः ।

१७१

ओम् ॥ (कावम् ॥) आभिप्री^२र^३३^५या । णोपा^२वार^३३४
 ताइ । चानो^५दिता^{२२ १२}३३ । नामानी^२र^३३^५या । क्लो^२अधि^३
 २३४ये । पुव^५र्द्धता^{२२ १}ये३ । आह^२री^३र^५३४या । स्या^२बृ^३ह्वा
 २३४ताः । बृ^५हन्न^{२२ १}धाये३ । रायं^२वा^३२३४इ^५ष्टा । चामा^२रु^३
 २३४हात् । विचा^५३१उ^३वार३ । क्षार^२३४णाः ॥ १ ॥

(ऐडकावम् ॥) ए५ । अभिप्रि^४यार^४ । णिप^५वताइ ।
 ए५ । चनो^४दिताः । ए५ । नामानी^४यार^४ । क्लो^४अधि^४
 याइ । ए५ । पुव^४र्द्धताइ । ए५ । आह^४रियार^४ । स्य
 बृ^४हताः । ए५ । बृ^४हन्न^४धी । ए५ । रायं^४वि^४ष्टार^४ । चम
 रु^५हात् । ए५ । विच^४क्षणाः । क्षो^४प्रइ । डा ॥ २ ॥

(वाजसनि ॥) अभ्यौ^५होवा^५ह्वाइ^५प्रियाणी । पव^१ता^२
 इचा^३र^५३४नो । दिताः । नामानि^{२२ १}यक्लो^२अधि^२ये^२पुव^२र्द्धताइ ।

१७२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, १

^{२२ १ २} आह्वर्यस्य ^२ बृहतो ^१ बृहन्नधाइ । ^{२ १} रथम् । ^{२ १ २} वाइष्टन्मरुदन् ।

^{२ १ १ १ १ १} विचारश्उवारइ । ^{२ १ १ १ १ १} क्षाशणाश्उवारइ ॥ ३ ॥

(वाजजित् ॥) ^{२ १} अभिप्रिया । ^{२ १} णीपवताइ । ^१ होइहो

^{२ १ २} वाइहोयेइ । ^{५ २ ४} चनोहिताः । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ । ^{२ २} ना

^{२ १} मानिया । ^{२ २ १} क्रीअधियाइ । ^{१ २ १ २} होइहोवाइहोयेइ । ^५ पुव

^४ हताइ । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ । ^{२ २ १ १} आह्वरिया । ^{२ २ १} स्याबृहताः

^{१ २ १ २} होइहोवाइहोयेइ । ^{५ ४} बृहन्नधी । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ ।

^{२ १} रथविष्ठा । ^{२ २ १} चामरुदन् । ^{२ १ २} होइहोवाइहोयेइ । ^५ विच

^४ क्षणाः । ^{५ २ ४} हाहो । ^{५ ५} वाइहाउ । ^{२ २ १ २} वा । ^{२ १} वाजीजिगीइवा

५१ ॥ ४ ॥

(वाजजित्काम ॥) ^{२ १} अभिप्रिया । ^{२ २ १} णीपवताइ । ^{२ २ १ २} चानी

^{१ १} हिताः । ^{२ २ १} होवाइहोइ । ^{२ २ १} नामानिया । ^{२ २ १} क्रीअधियाइ ।

^{२ २ १} पूवहताइ । ^{२ १} होवाइहोइ । ^{२ २ १} आह्वरिया । ^{२ २ १} स्याबृहताः ।

३५०५, ८, १]

छन्दार्चिकः ।

१७३

^{२२१} बृहन्नधाइ । ^{२ १} होवाइहो । ^{२ १} रथविष्ठा । ^{२२१} चामरुद्धात् ।

^{२२१} वीचक्षणाः । ^{२ १} होवाइहो । ^{३ ५२ २} वारइ४औहोवा । ^{२२१२} वाजी

^{२२१२ २२ १२२ २ ११११} जिगीवाविश्वाधनारनीरइ४पु ॥ ५ ॥

^{५ ४} (स्वारकावम् ॥) ^{२१२} अभ्योवा । ^२ प्रियाणिपवताइ । च

^{२ १} नोद्धाइताइ । ^{२२२ २} नामानियक्कोअधियाइ । ^{२ १} पुवर्द्धाताइइ ।

^{१२२} आस्वर्यस्यबृहतो । ^{२ १} बृहन्नाधोइइ । ^{१ २ ४ ५} राथाइ०वाइष्ठा ।

^{२ १} चमरुद्धाइइत् । ^{१ २ ४} वाइचाइत्तापूणाइपूइः ॥ ६ ॥ ८८

“चनोहितः” [चन इत्यन्ननाम* चायतेरसुनि चन इत्याणा-
दिक-सूत्रेण निपातितः] चनसेऽन्नाय हितः । यद्वा । हितान्नः
सोमः “प्रियाणि” जगतः प्रीणयितृणि नामानि नमनशीलानि
तान्युदकानि “अभिपवते” अभितः चरति करोति । “येषु”
अन्तरिक्ष-स्थितेषु उदकेषु “यद्धः” महानहं सोमः “अधि

* “अहोन्न प्रांस्थतानीमानि हवींषि चनो दधिष्व । चन इत्यन्ननाम”—इति
मै० ६, १६ ।

१७४

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, २, २]

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३

अचोदसोनोधन्वन्विन्दवः

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

प्रस्वानासोबृहद्देवेषुहरयः ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३

विचिदश्मानादृषयोअरातयो

१ २ ३ १ २ ३ १ २

र्योनःसन्तुसनिषन्तुनोधियः ॥ २ ॥ ८८*

२ २ १

२ २ १

(आङ्गिरसानि त्रीणि ॥) अचोदासो२३। नोधनूवा

२ २ १

२ २ १

२ १

२ २

२३। तूइन्दवाः । प्रस्वानासो२३। बृहद्दाइवे३३। षू

१

२

१

२ २ १

२ २ १

हरयाः । विचिदाश्ना२३। नादृषाया२३ः । आरातयाः ।

वर्हते" अधिकं प्रवृद्धो भवति । अपां मध्ये सोमो वसति खलु ।

ततः "बृहन्" महान् सोमः "बृहतः" महतः परिवृढस्य

"सूर्यस्य" "विष्वच्च" विष्वग्गमनं रथम् "अधि" उपरि† "विच-

क्षणः"‡ विष्वस्य द्रष्टा सन् "आरुहत्" आरोहति । "अग्नौ

प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य मुपतिष्ठते(म० ३, ७६)"—इति ॥१॥ ८८

* ऋ० ७, ३, ४, १ ।

† 'अधि उपरि आदित्यमण्डलात् चतुर्थं मण्डलं रथं विष्टब्धं नाम'—इति वि० ।

‡ 'विष्वक्षणः विविधं प्रकाशयत इत्यर्थः'—इति वि० ।

३५०५, ६, २]

छन्दमार्चिकः ।

१७५

२ २ १   २२ १   २२ २२ २   १
 अर्थानाः सार३ । तू सनाइषार३ । तूनाधिया३ उवार-
 १ १ १
 ३४५ ॥ ७ ॥

१ २२ ३ २   ४२ ४   ५   ४   ५   १ २२
 आचोदसो । नोधनुवन्तु । इन्दवाः । प्रास्वा
 १ २ २   ३ ४ २ २ ५   ४ ५   १ २ ३ २   २२ ४
 नासो । बृहद्देवेषु । हरयाः । वाइचिदम्ना । नाइ
 २ ५   ४२ ५   १ २२ ३ २   ३ ४ ५   ४
 षयोअ । रातयाः । अर्थानः सा । तुसनिष । तुनो
 पुधियाउ । वा ॥ ८ ॥

२२ २   २   २   २ २ २ २ १   २   ४
 हाउहोवाइहाइ । अचोदसोनोइधा । नुवाइन्तू
 २   ३ १ १ १ १   २२ २   २   २ २ २
 ३ । इन्दवार३४५ः । हाउहोवाइहाइ । प्रस्वानासोवृ३
 १   २२ ४   २   ३ १ १ १ १   २२ २   २
 इहात् । देवेइषू३ । हरयार३४५ः । हाउहोवाइहाइ ।
 २ २ २ १   २   ४   २२ ३ १ १ १ १   २२
 विचिदम्नानाइहाइ । षयोइआ३ । रातयार३४५ः । हा
 २   २   २   १   २   ४   २२
 उहोवाइहाइ । अर्थानः सन्तूइसा । निषाइन्तू३ । नोधि
 १ १ १
 यार३ उवार३४५ ॥ ८ ॥

१७६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, २

^{५ ४} ^{१ २ २} ^१
 (सामराजम् ॥) अचोहाइ । दासोनोधनुवा । तु
^१ ^{१ २ २ २} ^२ ^१ ^१ ^३
 इन्दावाः । प्रस्वानासोवृद्धदेवाइ । षुहरायाः । वि
^५ ^२ ^५ ^{२ २} ^१ ^२
 चोः३४हाइ । अश्रोः३४हाइ । नाइषयः । अरोः३४
^५ ^{१ २} ^३ ^५ ^३ ^५ ^२
 हाइ । तायाः । अर्योः३४हाइ । नःसोः३४हा । त्
^३ ^५ ^{१ ५} ^२ ^५
 सानीः३४षा । तूनाः३उवाः । धीः३४याः ॥ १० ॥

^{५ २ ४ ५} ^{१ २ २}
 (सामराजम् ॥) अचौहोवा । दासोनोधनुवाः ।
^{२ १} ^{१ २ २ २} ^२ ^१
 तुइन्दावाः । प्रस्वानासोवृद्धदेवाइ । षुहरायाः३ ।
^{१ २ ४ ५} ^{२ ३} ^५ ^२ ^{२ २ २}
 वाइचोः३दाश्रा । नाइषाः३४या । होइ । अराताः
^५ ^३ ^{१ २ ४ ५} ^२ ^३ ^५
 ३४याः । होइ । अर्योः३नाःसा । तूसानीः३४षा ।
^१ ^{३ २ ४}
 हो । तुनोः३धा५याई५इः ॥ ११ ॥

^{५ २} ^{४ ५} ^{१ २}
 (सिमानानिषेधः ॥) अचो । वाहाइ । दासो
^२ ^{१ १} ^{१ २ २ २} ^२
 नोधनुवा । तुइन्दावाः । प्रास्वानोसोवृद्धदेवाइ । षुह

३०५, ६, २]

इन्द्राश्विनः ।

१७७

राया^१२३ः । वार^१३इ^१चौत् । आ^१२३ । आ^२३४ । नाइ^{२२ ४}

षयो^{३ ४ २ ५ २}अरा । ता^{२ ६}र्याः । आ^२२३र्या । ना^{१ २}२३ःसा^{३ ४}३४ ।

तु^{३ ४ ५}सनिष । तु^{३ २ ४}नो^३रधा^५या^६ई^५पू^६ईः ॥ १२ ॥ ८८

“अचोदसः”* अचोदनाः अनन्यप्रेरिताः “इन्द्रवः” सोमाः
 “नः” अस्माकं† “प्रधन्वन्तु” प्रगच्छन्तु [धन्वतिर्गति-कर्माङ्गः] ।
 कुत्र ? “बृहद्देवेषु हरयः” प्रभूत-देवयुक्तेषु यज्ञेषु [यथा वा
 बृहद्देवकुलजेषु मध्यते इति सम्बन्धः] कौटुशा इन्द्रवः ? “स्व-
 नासः” सूर्यमानाः “हरयः” हरितवर्णाः॥ किञ्च । “अरातयः”
 धनादि-दान-रहिताः “नः” अस्माकम् “अर्यः”‡ अरयः “इषयः”
 इषोऽन्नानि इच्छन्तः “अश्वानाः”॥ अशनेन भोजनेन वियुक्त
 एव सन्तु । किञ्च । नोऽस्माकं “धिया” कर्माणि देव-विषयाणि
 स्तोत्राणि+ “सनिषन्तु” देवान् सम्भजन्तु ॥

* ‘चोदयति’—इति वि० ।

† ‘नः अस्मान्’—इति वि० ।

‡ निष २, १४, ६४ ।

॥ ‘हरयः हरणशैलः’—इति वि० ।

§ ‘अर्यः स्वाग्निः’—इति वि० ।

॥ ‘अश्वानाः दिनाश्वन्ति’—इति वि० ।

+ ‘धियः कर्माणि प्रज्ञा वा’—इति वि० ।

२३ख,

१७८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ३]

अथ दधीया ।

२१७ ३ १ २ ३
 एषप्रकोशेमधुमा^३अचिक्रद-

१ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 दिन्द्रस्यवज्रोवपुषोवपुष्टमः ।

३ २ १ ३ ३ १ २ २ १ २
 अभ्यु^३तस्यसुदुघाघृतश्वतो

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वाश्राअर्षन्तिपयसाचधेनवः ॥ ३ ॥ ८०*

२२१ १
 (वासिष्ठम् ॥) एषप्रकोशे^२ । म । धुमा^१२ ।

२ २ ३ ५ २ १ २ १ १ ३
 अचाइक्रार^३३४दात् । इन्द्रास्यवाज्रा^२ः । पुषो^१२ । व

३ २ ५ २ १ २ १ १ ३
 पुष्टा^२३४माः । अभा^३कृतास्या^२ । सु । दुघारः^१ । घृ

२ ३ ५ २ २ १ २ १ १
 ताश्व^२२३४ताः । वाश्राअर्षन्ती^२ । प । यसार^१३ ।

२ ४
 चधा^२इनापुवा^४ईपू^४६ः ॥ १३ ॥ ८०

“देवेषु”—“दिवेषु” इति पाठौ ॥ “विचिदश्राना इषयो
 अरातयोर्या नः सन्तु सनिषन्तु नः धिया”—इति छन्दोगाः ।
 “विचिनश्न इषो अरातयोर्या नः सन्तु सनिषतनो धिया”
 बह्वृचाः ॥ २ ॥ ८८

* ऋ० ७, २, १, १ ।

३५० ५, ८, ३]

छन्दःप्रार्थिकाः ।

१७८

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ ४ १ २ ३ २ ३
 प्रोअयासीदिन्दुरिन्द्रस्यनिष्कृतं

३ २ ३ १ २ २ ३ १ २
 सखासख्यं नमिनातिसङ्गिरम् ।

“एषः” अयं सोमः “मधुमान्” मधुर-रसः “कोशे” द्रोण-
 कलशे “प्राचिक्रदत्” प्रकर्षेण शब्दायते । कीदृश एषः? “इन्द्रस्य”
 “वज्रः” वज्रस्थानीयः बलकरत्वेन वज्रवत् प्रहरण-साधनत्वाद्
 वज्रत्वोपचारः* । “एषः” एष हि सोमः “वपुषः” वीजानां
 वसुधैव कुटुम्बकत्वात् “वपुष्टमः”† अतिशयेन वप्ता । वीजावापस्य सोम-
 कर्तृकत्वात् [सोमो वै रेतोधा इति श्रुतेः] । “कृतस्य”
 सत्यफलस्य सोमस्य धारा इति शेषः । ता “अभ्यर्षन्ति” अभि-
 गच्छन्ति‡ । कीदृशः? “सुदुषः” सुष्ठु दोग्ध्रः फलानाम् । “वृत्त-
 सुतः” उदकस्य रसस्य वा चारयित्र्यः “वाग्माः” शब्दयन्त्रः॥
 पयसा युक्ता वाग्मा धेनव इव§ लुप्तोपममेतत् ॥

“वपुष्टमः”-“वपुष्टरः”—इति, “अभ्युतस्य” “अभीष्टस्य”
 —इति, “पयसा च धेनवः”-“पयसेन धेनवः”—इति च छन्दोग-
 ब्रह्मचानां पाठाः ॥ ३ ॥ ८०

* ‘पीते वज्रं क्षेमं समर्थः’—इति वि० ।

† ‘दीपितारः’—इति वि० ।

‡ ‘अर्षन्ति चरन्ति’—इति वि० ।

§ वाग्माः कामयमानाः—इति वि० ।

§ ‘चरन्ति पयः धेनव आदित्यरश्मयश्च’—इति वि० ।

१८०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ४]

^{१ २   ३ २ ४ १ २ ३}
मर्यद्वयवृत्तिभिः समर्षति

^{१ २ ४ १ २ ४ १ २   ३ २}
सोमः कलशेशतयामनापथा ॥ ४ ॥ ८१ *

^{२ २   ५   १   ४}
(लौशम् ॥) प्रोयार३४सीत् । इन्द्रिन्द्रार३ । स्या

^{२ ४ ५   ३ २ ४ ३ ५   १   ४ २ ३}
हनिष्कृतम् । सखासख्यः । नप्रमिनार३ । तौ३सज्जि

^{५   ३ २ ३ ५   १   ४ २ ३ ५   ३ २ २}
रम् । मर्यद्वय । युवतिभार३इः । सा३मर्षति । सोमः

^{४ ५   १ २   २ ४}
कला । शेशतयार३ । मना३पापुथा६पुई ॥ १४ ॥

^{३ ४ ४ २ २ ४ ४ ४ ५   ३ २}
(उत्तरलौशम् ॥) प्रोयासीदिन्द्रिन्द्रस्थनिः । कृता

^{२ १ १ १ १   ३ २   ५ ४ ५ २}
म् । कृतार३४पुम् । सखा३१२३४ । सख्युर्नप्रमिना

^{४ ५ ४ ५   ३ २   ५ ४ ५}
तिसम् । गिराज्जिराम् । मर्या३१२३४ः । द्वयवृत्तिभिः

^{४ ५   ४ ५   ४ ५   ३ २   ५ २ ४ ५ २}
सम । षताइषताइ । सोमा३१२३४ः । कलशेशतया ।

^{३ २ ४}
मना३पापुथा६पुई ॥ १५ ॥

१ ८० ४, २, ०, १ = ४० ०, ३, १५, १ = कवे ४, १, ०—६, २, १०—०, २, ११—१०, १, ५
—१३, ६, १५—१४, ९, १८ ।

३५०५, ८, ४]

छन्दःआर्चिकः ।

१८१

(प्रवङ्गार्गवम् ॥) ^{२२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{२ १} इन्दुरिन्द्रा । ^१ स्या
^१ निष्कृताम् । ^{२२ १} सखासख्युः । ^{२१} नप्रमिना । ^१ तारइसङ्गि
^{२ १} राम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^१ युवतिभाइः । ^{२२} सारमर्षताइ । ^१ सो
^१ मः कला । ^{२२ १} शेषतया । ^{१२ २} मारनापथा२१उ । ^{११११} वा२३४५ ॥
 ॥ १६ ॥

(तन्त्रम् ॥) ^{२२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{२ १} इन्दुरिन्द्रा । ^{२२} स्या
^१ निष्कृता२३म् । ^{२२ २ ५} सखासख्युः । ^{३२, ३ ५२} नप्रमिना । ^{२ २ ३} तिसङ्गा
^५ २३४इराम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^{२ १} युवतिभाइः । ^{२२ १} सामर्षताये३ ।
^{२२ ३ ५} सोमः कला । ^{३२ २, ३ ५२} शेषातया । ^{२ २ ४} मनाइपा५था६५ई ॥ १७ ॥

(यामम् ॥) ^१ आ२इ । ^{२ २} इया । ^० प्रोअयासाइदिन्दु
^{४ २ ३ ५} रिन्द्रा२३ । ^{१ २} स्यानिष्कृतम् । ^० सखासख्यु, नप्रमिना-
^{४ २ ३ ५} २३ । ^{१ ०} ती३सङ्गिरम् । ^{४ २} मर्यईवायुवतिभा२३इः । ^० सारम

१८२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ४

^{३ ५} षति । ^१ आ २३ । ^२ इया । ^२ सोमः कलाशेशतया २३ ।

^२ ^४ मनाइपापूथाईपूई ॥ १८ ॥ ८१

ऋषिगणऋषिः* । “इन्दुः” सोमः “इन्द्रस्य” “निष्कृतं” संस्कृतं स्थानं मुदरं “प्रो अयासीत्” प्रकर्षणैव गच्छति । गत्वा च “सखा” सखिभूतः सोमः “सख्युः” इन्द्रस्य “सङ्घिरं” सम्यग्गिरणाधारभूतं मुदरं† “न प्रमितानि” न हिनस्ति । किञ्च । सः “मर्य इव”‡ “युवतिभिः” मर्या यथा तरुणीभिः सह सङ्गतो भवति तद्वत् अयं अपि सोमो युवतिभिर्मिश्रणशीलाभिर्वसतीवरीभिरङ्घ्रिः सह “समर्षति” सङ्गच्छते अभिषवकाले । स च सोमः “शतयामना” यान्त्रा अनेकया मनसाधनच्छिद्रोपेतेन “पथा” मार्गेण दशापवित्रसम्बन्धिना “कलशे” द्रोणकलशे गच्छतीति शेषः । यदैकमेव वाक्यम् । यथा मर्या युवतिभिः सह सङ्गच्छते एवं कलशे शतयान्त्रा पथा सङ्गच्छतेऽङ्घ्रिः ॥

“शतयामना”-“शतयान्त्रा”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ८१

*“सिकतानिवारो”—इति ऋषि-ने० ।

† “सङ्घिरं क्षुमम्”—इति वि० ।

‡ “निष्कृतं समयायम्”—इति वि० ।

¶ “मर्याः”—इति मनुष्यनामसु एकादशं जैषणु कम् २, १। “इन्द्रसिनिष्टर्का (पा० २, १, ११२)” —इत्यादिना सिध्यति मर्यइति ।

३५० ५, ८, ५]

कन्दार्चिकः ।

१८३

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३

धर्तादिवःपवतेकृत्योरसो

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ २ ३

हरिःसृजानोअत्योनसत्वभि

२ ३ १ २

वृथापाजांसिक्वणुषे*नदीषा ॥ ५ ॥ ८२ १

२ १

२

४२

(वात्सगिरसो द्वे ॥) धर्तादाइवा३ । ओवापू३ ।

२ २

१ २

४२

२ १

२

पवतेकृत्योइयोरासा३ । ओवापू३ । दक्षोदाइवा३ ।

४२

२२

२

१ २

४२

२

ओवापू३ । नामनुमादोइयोनभा३ । ओवापू३ । ह

१

२

४२

२२

२

१ २

राइःसार्जा३ । ओवापू३ । नोअतियोना३सात्वाभा३ ।

४२

२ १

२

४२

२

ओवापू३ । वृथापाजा३ । ओवापू३ । सिक्वणुषाइन

१

२

४२

४

दाइपूवा३ । ओवा३ । होपू३ । डा ॥ १८ ॥

• “कणुते”—इति ऋग्वेदीय-पाठः ।

† उ० ५, १, १२, १ = ऋ० ७, १, १ = आरण्ये १, २, ४—१, २, २५—१, २, २६—१, २, २७—१, २, २८ = कहे ४, २, १४—८, १, १६—१५, १, १५—१७, १, २०—२३, २, १६—२९, २, १८ = कहे ३, १, १०—४, १, ४ ।

१८४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ५]

^{५ २ २ ४} धर्त्ता^५ औहोहोहाइ । ^{२ १} दिवः । ^२ पवतेका । ^{३ २ ५} औहो३
^२ हा३ । ^२ हा । ^{१ २} त्वियोरसो । ^{२ २} दक्षोदेवा । ^{३ २ ५ २} औहो३हा३ ।
^२ हा । ^{१ २} नामनुमा । ^{२ १ २} दियोनुभाइः । ^२ हराइःसार्जा । ^{३ २} औ
^{५ २} हो३हा३ । ^२ हा । ^{१ २} नोअतियो । ^{२ १} नसत्वभाइः । ^२ वृथापा
^२ जा । ^{३ २ ५ २} औहो३हा३ । ^२ हा । ^{१ २} सिक्कणूपा । ^{३ २ ५ २} औहो३हा३ ।
^२ हाइ । ^{३ २ २ १} नदीषुवा । ^{२ २ ५ २} औहो३हा३ । ^२ हा३४ । ^{५ २ २} औहोवा ।
^२ ए३ । ^{३ १ २ २} नदीषुवा१ ॥ २० ॥ ८२

कविऋषिः* । “धर्त्ता” सर्वस्य धारकः सोमः “दिवः” अन्त
 रिचात् अन्तरिक्षस्थिताद्वापवित्रात् “पवते” पूयते । कौटुशः
 सोमः ? “सत्वाः” कर्त्तव्यः शोध्य इत्यर्थः । “रसः” रसात्मकः ।
 “देवानां” “दक्षः†” बलप्रदः । यद्वा । दक्षः प्रवर्धनीयो देवानां

* “भार्गवः”—इति ऋति-ने० ।

† ‘दक्षः शोधः’—इति वि० । “दक्षः”—इति बलनामसु तयोद्गमं नैष्यत् ५२, ८ ।

३५०५, ६, ६]

कन्दार्चिकः ।

१८५

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३
 वृषामतीनाम्यवतेविचक्षणः

३ १ २   ३ १ २ २ २   ३ २
 सोमो अक्लाः स्मृतरीतोषसाऽन्दिबः ।

३ १ २   २ २ ३ १ २   ३
 प्राणासिन्धूनां कलशाऽचिक्रद

१ २ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
 दिन्द्रस्य द्वाद्याविशन्मनीषिभिः ॥ ६ ॥ ६३ ॥

मर्षाय । तथा “नृभिः” नेटभिकर्तृत्विभिः “अनुमाद्यः” अनु-
 मादनीयः स्तुत्यो वा । “हरिः” हरितवर्णः । “सत्वभिः” प्राणिभिः
 अस्मदादिभिः “सृजानः” सृज्यमानः “अत्यो न” वा अश्व इव स
 यथाशितोऽनसेन गच्छति तद्वत् । “वृथा” अप्रयत्नेन “पाजांसि”
 बलानिऽस्त्रीयान् वेगान् “कुरुते” कुरुते “नदीषु” ॥ वसती-
 वरीषु ताभिरित्यर्थः । असित इत्यर्थः । अयं मभिषव-समया-
 भिप्रायः+ ॥ ५ ॥ ६२

• “अक्लाः”—इति
 + “उषसो”—इति } ऋग्वेदीय-पाठौ ।

‡ उ० २, १, १७, १ = ऋ० ७, ३, १५, ४ = ऊ० १, १, १०—६, १, ५—१६, १, १७ = ऊ०
 ४, १, २ ।

¶ “अत्यः”—इति अश्व-नामसु प्रथमं नैषण्ड कम् १, १४ ।

§ “पाजांसि अन्नानि”—इति वि० । “पाजः”—इत्यन्ननामसु पाठभेदेन तृतीयं
 नैषण्ड कम् (२, १)—बलनामसु च द्वितीयम् (२, ६) ।

॥ “नदीषु रश्मिषु”—इति वि० ।

+ “योगोऽस्याष्टमेऽहनि”—इति वि० ।

२४ ख,

१८६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ६]

(ऐडयामम् ॥) ^{२ २ १} वृषामातीर३ । ^{२ २ १} नापवातार३इ ।

^२ ए३ । ^२ विचक्षणए३ । ^{२ २ १} सोमोआक्का२३म् । ^{२ १} प्रतराईतार

^२ ३ । ^२ ए३ । ^२ उषसान्दिवए३ । ^{२ २ १} प्राणासाइन्धूर३ । ^{२ २} नाक्क

^१ लाशा७२३ । ^२ ए३ । ^२ अचिक्रददे३ । ^{२ १} इन्द्रस्याचा२३ ।

^{२ २ १} दियावाइशार३न् । ^२ ए३ । ^{२ २} मनिषिभिरे३४३ । ^१ ओर३४५

इ । डा ॥ २१ ॥

(यामम् ॥) ^{१ २ २ २ १ २} वृषामतीनाम्यव । ^२ ताइवाइचा२३४ ।

^५ । ^{३ १ १ १ १} च । ^{१ २ २ १ २ २ १ २ २} ए२३४५ः । ^{१ २} सोमोअक्काम्यतरी । ^{१ २} तोषा१सा२३४

^५ म् । ^{२ १ १ १ १} दि । ^{२ २ १ २ २ २ १} वार३४५ः । ^१ प्राणासिन्धूनाकल । ^१ शा७

^२ आ१चार३४इ । ^५ क्र । ^{३ १ १ १ १} दार३४५त् । ^{१ २ १ २} आइन्द्रस्यचादिं

^२ यावि । ^३ शान्मा१नार३४इ । ^५ षिभाऽर३ । ^{१ १ १ १} वा३४५ ॥ २२ ॥

३५०५, ६, ६]

कन्दार्चिकः ।

१८७

^१ वृषा^१रमता^{१२}३३ । नाम्पवतेविचक्षार^{२२१}३णाः । सोमो^२
^१रअज्ञा^१२म् । प्रतरीतोषसान्दार^{२२१}३इवाः । प्राणा^२रक्षि^{१२}
^{१२}न्धू^२२ । नाङ्गलशा^{२१}अचिक्रा^२र३दात् । इन्द्रा^{१०}रस्यहा^१२ ।
^{१२}दियाविशन्मनीषा^{१२}३इभा^२३४३इः । ओ^१र३४पूइ । डा ॥

॥ २३ ॥ ६३

खिगण ऋषिः* । अयं “सोमः” “पवते” अभिषूयते† ।
 कीदृशः सोमः ? “मतीनां” मतयः स्तोतारस्तेषां‡ “वृषा” वर्षकः
 कामानाम् । “विचक्षणः” विद्रष्टा ¶ “अज्ञाम्” उषसां “दिवः”
 द्युलोकस्वादित्यस्य वा “प्रतरीता” प्रवर्द्धयिता§ । किञ्च ।
 “सिन्धूनां” स्यन्दमानना मुदकानां ॥ “प्राणा” [प्रकर्षेण अनिति
 चेष्टते इति प्राणा] कर्त्ता सोमः “कलशान्” “अचिक्रदत्”
 धारया अध्वनयत् प्रवेष्टुम् । यद्वा । “सिन्धूनां” [द्वतीयार्थे षष्ठी]

* “कविः भार्गवः”—इति ऋषि-नै० ।

† यक्षपात्रेण चरते इत्यर्थः ।

‡ “मतीनां प्रज्ञानाम्”—इति वि० । “मतयः”—इति सेवावि-नामसु च दान्ति-
 शतितमं नैघण्टु कम् ३, १५ ।

¶ “विचक्षणः विविधं प्रकाशयिता सोमः”—इति वि० ।

§ “प्रतरीता प्रकर्षेण तारयिता”—इति वि० ।

“सिन्धवः”—इति नदीनामसु एकविंशतितमं नैघण्टु कम् १, १३ ।

१८८

सामवेदसंहिता ।

[६५०२, २, ७]

अथ सप्तमौ ।

१ २   ३ २ ३ १ २
त्रिरस्मै सप्तधेनवो दुदुह्विरे

३ २   ३ १ २   ३ १ २
सत्यामाशिरम्यरमेव्योमनि ।

३ २   ३ १ २   २ २   ३ २ ३
चत्वार्यन्याभुवनानि निर्णिजे

१ २   ३ २ ३ १ २   २ २
चारुणिचक्रेयदतैरवर्द्धत ॥ ७ ॥ ८४ *

(मरुताम्बेनुसाम ॥)   १   ५ २ ४ ५ २ ४
त्रार३४इः ।   अस्मै सप्तधेन

५ २ २   ४   ५   २ १ २ २   १ २
वोदुदौ ।   होह्राइराइ ।   सत्यामाशिरम्यरमाइ ।   वियो

सिन्धुभिरद्भिः “प्राणा” [प्रा पूरणे (अ० प०) पूर्णः “सोमः”
कलशान् “अभि” लक्ष्य क्रन्दते । किं कुर्वन् ? इन्द्रस्य “हार्दि”
हृदयम् “आविन्” प्रविशन् “मनीषिभिः” मनसईशित्रीभिः
स्तुतिभिः सदेति शेषः [यद्वा । व्यवहितमपि मनीषिभिरि-
त्येतत् पवतइत्यनेन सम्बध्यते † ॥

“प्राणा”—इति, “क्राणा”‡—इति, “अचिक्रदद्”—“अवी-
विशत्”—इति पाठाः ॥ ६ ॥ ८३

* उ० ६, २, १७, १ = ऋ० ७, २, २३, १ = ऊ० ८, १, १२ ।

† “विनियोगोऽस्य तृतीयेऽहनि”—इति वि० ।

‡ क्राणाः—इत्यस्य कुर्वाणा इत्यर्थः स्वीकृतो याज्ञेय न० ४, १८ ।

३५०५, ६, ७]

कन्दार्चिकः ।

१८६

१ २ २ २ १ २
 मानी२ । चत्वार्यन्याभुवना । निनिर्णइजा२३इ । चा
 १ २ ५ २२ २२ १ २ ४
 १ २ ३ ४ इचा । क्रियतैः । आवा३र्द्धा१पूता३पू३ ॥२४॥६४

रेणुर्ऋषिः* । “असौ” पवमानाय “परमे” उत्कृष्टे “व्योमनि”
 [विविधं ओम अवनं गमनं देवाना मत्वेति] व्योमा यज्ञः तस्मिन्
 स्थिताय । यद्वा । परमे व्योमन्यन्तरिक्षे वर्त्तमानाय “त्रिः सप्त”
 एकविंशति-सङ्ख्याकाः “धेनवः” प्रीणयित्रो गावः “सत्याम्”
 यथार्थभूतं “आशिरम्” आश्रयण-साधनं क्षीरादि “दुदुक्त्रिरे”
 दुहन्ति [यद्वा । त्रिःसप्त = द्वादश मासाः—पञ्चर्त्तवः—त्रयद्वये
 लोकाः—असावादित्य एकविंशदिति । एतैः सर्वैः सह गोषु पय
 उत्पाद्यते तद्वावो दुहन्तीति] । किञ्च । अयं सोमः “अन्या”
 अन्यानि चत्वारि “भुवना” उदकानि वसतीवरीस्तिस्त्रैकधना
 इति तानि चतुःसङ्ख्यानि† “चारुणि” कल्याणानि “निर्णजे”
 निर्णजनाय परिशोधनाय परिपोषणाय वा “चक्रे” तदा करोति ।
 “यद्” यद्वा अयम् “ऋतैः” यज्ञैः “अवर्द्धत” वर्द्धितवान् तदा
 करोति ‡ ।

“दुदुक्त्रिरे”—“दुदुक्त्रे”—इति, “परमे”—“पूर्व्ये”—इति च
 पाठः ॥ ७ ॥ ६४

* “वैश्वामित्रः”—इति ऋषि-नै० ।

† वसतीवरीसङ्ख्याना मया साधार एको घटः, एकधन-नामकाश्च त्रयः । तत्र
 वसतीवरी-घटोदकेनाभिषुतसोमसस्य वर्द्धनं भवति, एकधनघटानान्, सोमाभिषवे
 उपयोगः ।

‡ विनियोगोऽस्याभिप्लवे । असौ सोमाय । सप्त धेनवः सप्त ऋन्दांसि । त्रिः=प्रातःसवन-

१८०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २२, ८

अथाष्टमी ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २ १ १ २
इन्द्राय सोमसुषुतः परिस्रवा

२ २   ३ १ २   ३ २
पामीवाभवतुरक्षसा सह ।

३ १ २   ३ २ ३
मातेरसस्य मत्स्यतद्वयाविनो

१ २   ३ २ ३ १ २
द्रविणस्वन्तद्रहसन्विन्दवः ॥ ८ ॥ ८५ *

• उ० ७, ३, १०, १ ।

माध्यन्दिन-तृतीयसवनेषु दुदुह्निरे । अथवा विसृभिः सवनैः सप्त धेनवः सप्ताहोरात्रा
वषट्कारिणः होता मैत्रावरुणः ब्राह्मणाच्छंसी पोता नेष्टा अक्षावाक अग्रोधः ।
एतेषां वाचः दुह्यन्ते । अथवा धेनवः दुह्यन्ते सत्या माशिरम् । आश्रयणीयं
मिश्रणं वा परमे प्रकृष्टे व्योमनि स्थाने यज्ञे वा । चत्वारि अत्यग्निष्टोम उक्थः
षोडशी अतिरावस्यतुर्यः । अथवा पृथिवी अन्तरिक्षं द्यौर्दिशदति । अथवा चत्वारो
वेदाः । अथवा चत्वारो महर्त्विजः । अथवा चत्वारः समुद्राः । भुवनानि
निर्णिजे चतुर्दश भुवनानि सप्त भूरादयो लोकाः सप्त पातालानि तान्यपि
चारुणि चक्रे हतवान् । केन प्रकारेण नयतः ऋतैः रत्नैः यज्ञैः सत्यैर्वा अत-
र्द्धत । अथवा तत् तस्मै सप्त धेनवः सप्त रश्मयः । दुदुह्निरे । अथवा सप्ताश्वाः ।
अथवा सप्त पावकजिह्वाः । सप्त मातरो वा सप्त भूरादयो लोकाः । सप्त पाता-
लानि सप्त सोमसंस्थाः सप्त समुद्राः सप्त द्वीपानि सप्त खराः । एता दुदुह्निरे
सप्त । आशिरम् उदकं परमे व्योमनि । चत्वारि अन्याः भुवनानि पृथिव्यादीनि
चारुणि चक्रे । यत् ऋतैः यज्ञैः अवर्द्धतेत्यथवा त्रिः अस्मै सप्त धेनवः सप्त प्राणाः
शौर्यंणादति त्रिः उत्पत्ति-स्थिति-प्रलयेषु स सत्याम् अवितथाम् आशिरं ज्ञानं चत्वारि
भुवनानि जाग्रत्-स्वप्न-सुषुप्ति-तुरीयास्तु अद्वैतावस्थे नित्याम् तैर्जनेः अवर्द्धत विज्ञा-
नाय'—इति वि० ।

३५० ५, ८, ८]

छन्दःशास्त्रिकः ।

१८१

(अपामीवम् ॥) इन्द्रा । यसोमसुषुताः पाश्चरिस्व

५ २१ २२२ ४ २२ २३ २२१
व । अपा । मौवाभवतुराश्चाश्चासह । माताइ ।

२ ४ २२ ३ ५ २१ २
रसस्यमत्सताश्चाश्चाविनः । द्रवाइ । एस्वन्तइहस ।

३ २ ४
तुवाइइन्द्राप्रवाइप्रहः ॥ २५ ॥

(वायोरभिदः ॥) इन्द्रायसोमसुषुतः पर्यौ ॥ होइसा

५ १२ २ २ २ २ २ १२ २
वा । अपामीवाभवतुरक्षसाश्चाश्चा । मातेरसस्यमत्स

२ २ २ ३ ५ २ ५ १ २ ३ २
तदयाश्चीनो । द्राश्च३४वा । एाश्च३४स्वा । ताइहसा

३ । हाश्च । तुवाइइन्द्राप्रवाइप्रहः ॥ २६ ॥ ८५

वेनीभार्गवऋषिः । हे “सोम !” त्वं “सु सुतः” सन् “इन्द्राय”
तदर्थं “परिस्वव” परितो गच्छ रसं सुच । “अमीवा” रोगः
“रक्षसा सह” “मा ते रसस्य मत्सत हयाविनो द्रविणस्वन्त इह”
“अप भवतु” अपगतो वियुक्तो भवतु “ते” तव “रसस्य” स्वांशं
रसं पीत्वा “मा मत्सत” मा मयन्तु । कः ? “हयाविनः” हयं सत्या-
नृतं तेन युक्ताः पापिन इत्यर्थः । किञ्च “इन्द्रवः” ते रसाः

१८२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ८

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३
असाविसोमोअरुषोवृषाहरी

१ २ ३ ३ २ ३ १ २ २ २
राजेवदस्मोअभिगाअचिक्रदत् ।

३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानोवारमत्येध्ययश्शेनो

२ २ ३ १ २ ३ १ २
नयोनिङ्घृतवन्तमासदत् ॥ ८ ॥ ८६ *

(यामानि त्रीणि ॥) असाविसो । मोअरुषो २३४ ।

५ ४ २ २ १ २ २ १ ५ ४
वृषाहाराः । राजेवदा । स्मोअभिगा २३४ः । अचिक्र

२ २ १ २ २ १ ५ ४
दात् । पुनानोवा । रामतिया २३४इ । पिअव्ययाम् ।

२ २ १ २ १ ४ ४
श्येनोनया । निङ्घृतवा २३ । तमाप्रसदात् । चोपइ ।

डा ॥ २७ ॥

“इह” अस्मिन्यन्त्रे “द्रविणस्वन्तः” अस्माकं धनवन्त “सन्तु”
भवन्तु † ॥ ८ ॥ ८५

* उ० ५, २, १३, १ = ऋ० ७, ३, ७, १ = ऊ० ५, २, ८—८, १, २—१७, २, ४—२२, २,
१७—२३, २, १० = ऊ० १, २, ८ ।

† ‘रसवन्तो भवन्तु देवानां न तु राक्षसादीनाम्’—इति वि० ।

३५७५, ८, ८]

कन्दार्चिकः ।

^{२ १ ३ ५ २ ३ ५ २२ १ २}
 आसावीर३४सो । मोअरु२३४षाः । वर्षाहरायै
^{२ १ ३ ५ २ ३ ५ २२ १}
 ३ः । राजेवार३४दा । सोअभीर३४गाः । आचिकदा
^{२ १ ३ ५ २ १ ३ ५ २२ १}
 २३त् । पुनानोर३४वा । रामातौर३४ये । धौअव्यया
^{२ २ ५ २ १ ३ ५ ३ २}
 २३म् । श्येनोनार३४ये । निङ्गार्त्तार३४वा । तमा३ ।
^{१ २ ५२ २ २ १ ११११}
 सारदार३४औहोवा । दे३ । दिवीर३४पु ॥ २८ ॥

^{४ ५२ ४२ ५२ ३२ ५२ ४ २ ५२ ४२}
 असाविसोमोअरुषोवृषाह । राइः । राजेवदसो
^{५ ४ २ ५ ४ ५ २ ४२ २ ५ ४ ५२ ४}
 अभिगाश्चिक्र । दात् । पुनानोवारमलेष्यव्य । याम् ।
^{५२ ४२ २ ५ ४ ३ २ १ १ ३ ५२}
 श्येनोनयोनिङ्गुत् । वा । तमा३ । सारदार३४औ
^{२ २ १ ११११}
 होवा । ए३ । दिवीर३४पु ॥ २८ ॥ ८६

भरद्वाजो वसु ऋषिः । “सोमः” “असावि” अभिषुतोऽभूत् ।
 कौटुशः सोमः ? “अरुषः” अरोचमानः* “वृषा” वर्षकः “हरिः”

* ‘अरुषः अहिंसितः’—इति वि० । “अरुषम्”—इति रूपनामसु पञ्चदशं वैष-
 ण्यकम् ३, ७ ।

२५ख,

१८४

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, २, १०]

अथ दशमी ।

२२३ ३ १२ ३२ ३१
 प्रदेवमच्छामधुमन्तइन्दवो

२ २ २३ २३ ३१२
 सिध्यदन्तगावआनधेनवः ।

३ १२ २ १२ ३१ २
 बर्हिषदोवचनवन्तऊधभिः

२ १२ ३ १२ ३ १२
 परिस्रुतमुखियानिर्णिजन्धरे ॥ १० ॥ ८७ *

हरितवर्णः† । स च “राजेव” “दस्मः” दर्शनीयः सन् “गाः”
 उदकानि‡ “अभि” लक्ष्य “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति स्वरस-नि-
 र्गम-समये । पश्चात् “पुनानः” पूयमानः “अव्यम्” अविभवं “वारं”
 वालं पवित्रम् “अत्येषि”॥ हे सोम ! अतिक्रम्य गच्छसि । ततः
 “श्वेनो न” श्वेन इव “योनिं” स्वीयं स्थानं “घृतवन्तम्” उदक-
 वन्तम् § “आसदत्” वसतीवरीष्वासीदतीत्यर्थः ॥

“अत्येषि”-“पर्येति”—इति, “आसदत्”-“आसदम्”—इति
 च पाठः ॥ ८ ॥ ८६

* ऋ० ७, २, १८, १ ।

† ‘हरिः हरणशीलः’—इति वि० ।

‡ इह मानं नृग्यम् ।

॥ ‘अत्येषि अत्येति व्यत्ययेन’—इति वि० ।

§ “घृतम्”—इति उदकनामसु दशमं नैषण्टु कम् ११२ ।

॥ ‘विनिषोगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

३५० ५, ६, १०]

छन्दश्चर्चिकः ।

१६५

(मरुतान्धेनु॥) प्रादे । वमच्छामधुम । तत्रार-
 इन्द्रवाः । आसिष्यार३४दा । तगावत्रा । नधारइन
 वाः । बर्हिषार३४दाः । वचनावार । तज्ज२धभाइः ।
 पारिस्वर३४ताम् । उस्त्रियानिर्णिजन्धाइराये३ । धाइ
 रा३४औहोवा । धा३इरा३३३५इ ॥ ३० ॥ ८७

वत्स ऋषिः* । “मधुमन्तः” मदकर-रस युक्ताः “इन्द्रवः”
 सोमाः “देवं” द्योतमानं सोमात्सकम् इन्द्रम् “अच्छ” प्रति
 “प्रासिष्यदन्त” परिस्यन्दन्ते ग्रहादिषु † प्रचरन्ति । [स्यन्दते-
 र्यन्तस्य लुङि चङि रूपम्] तत्र दृष्टातः । “गाव आ न धेनवः”
 पयस्विन्यः प्रीणयित्वाः गावी यथा वत्सं प्रति पयांसि प्रस्रवन्ति

* “वत्सप्रीः भालन्दनः”—इति ऋषि-नै० ।

† यज्ञीयदेवानुद्दिष्टांशशोऽहीतसोमा तदाधारत्वात्तदोद्युद्गष्टादयोऽपि ग्रहा
 उच्यन्ते । ते च प्रातःसवने, पञ्चविंशति-सङ्क्राका भवन्ति । तथाहि—१२उपांशुः
 —२अन्तर्यामः—३इन्द्रवायवः—४ मैत्रावरुणः—५ आश्विनः—६ शुक्रः—७ भन्वी—
 ८ आग्रयणः—९उक्थः—१०ध्रुवः—११-१२ऋतुग्रहाश्च तयोदश—१३इन्द्राग्रः—
 १५वैश्वदेवश्चेति । माध्यन्दिनसवने चलारि—३व, मारुत्वतीयास्तयो माहेन्द्रश्च चतुर्थः ।
 ऋतीयसवने तु पञ्च, तद्यथा—१आदित्यः—२मावितः—३महावैश्वदेवः—४पालीवतः
 —५हारियोजनश्चेति ।—इत्येवं सङ्कलनया ग्रहाश्चतुस्त्रिंशदिति ।

१८६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, ११]

अथैकादशी ॥

१ २ ३क१२ ३१ २ ३
अञ्जतेव्यञ्जतेसमञ्जते

१ २ ३२ ३क २२
क्रतुर्ऋतिमध्वाभ्यञ्जते ।

१ २ ३ २३१२ ३१२
सिन्धोरुच्छासेपतयन्तमुक्षण्

३२ ३ २ ३१ २
हिरण्यपावाःपशुमशुगृभ्णते ॥ ११ ॥ ८८ *

२ १ २ १ २
(शार्गानि त्रीणि ॥) अञ्जताइ । वियञ्जताइ । सम

१ १ २२ १ २ १
ञ्जाताइ । क्रतुर्ऋ । तीमध्वा । भियञ्जाता

तद्वत् । किञ्च । “बर्हिषदः” बर्हिषि सीदत । “वचनवन्तः”
हन्मार्वादि-शब्दवन्तः [उस्त्रियेति गोनाम +] तादृश्यो गावः
जधभिः पयआधारकैः स्वैः स्वरूधोभिः तेभ्यः “परिस्रुत”
परितः स्रवणशीलं “निर्णिजं” शुद्धं पयोभूतं सोमरसं “धिरे”
दधिरे इन्द्रार्थं धारयन्ति ॥ १० ॥ ८७

० उ० ७, ३, २१, १ = ऋ० ७, ३, २०, ३ = ऊ० १२, १, १० ।

† “उस्त्रिया” — इति गोनामसु तृतीयं नैषण्डकम् २, ११ ।

३५०५, ८, ११]

कन्दार्चिकः ।

१८७

^{२ १} २इ । ^{२२ १} सिन्धोरुच्छा । ^{२ १} सेपतया । तमुच्चाणां २म् । हिर

^१ एयपा । ^{२२ १} वाः शुमा । ^{२२ १} णसूगुभ्णता ३१ उवार ३४५ ॥ ३१ ॥

^{३ २} अञ्जा ३हो । ^{२ १} ते ३हो । ^२ वियञ्जते ३सा ३मञ्जताइ ।

^{३ २} क्रतू ३हो । ^{२ १} रिहा ३हो । ^२ तिमधुवा ३भी ३अञ्जताइ

^{३ २} सिन्धो ३हो । ^{३ २} उच्छा ३हो । ^{२२} सेपतया ३न्ता ३मुच्चाणम् ।

^{३ २} हिरा ३हो । ^{२ १} एयपा ३हो । ^{२२} वाः पशुम् । ^{३ २} णसूगा ३र्भ्णा ५

ताइ ५ईइ ॥ ३२ ॥

^४ हावाञ्जा । ^५ तार ३४इ । ^१ वियञ्जते ३समञ्जते । ^{३ ४ ५ २ ३ ४ ५ २} एहिया ।

^{१ २ ३} एहिया ३४ । ^५ हाउक्रातूम् । ^१ रार ३४इ । ^{३ ४ २ २} हन्तिमधुवाभि

^{४ ५ २} यञ्जते । ^{१ ३ २} एहिया । ^{१ २ २} एहिया ३४ । ^५ हाउसाइन्धोः । ^१ ऊ२

^{३ २ २ ४ ३ ४ ५} ३४त् । ^{१ ३ २} आसेपतयन्तमुच्चाणम् । ^{१ ३ २} एहिया । ^{१ ३ २} एहिया ३४ ।

१८८

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, २, १२]

अथ द्वादशी ।

३ १ २ ४ १ २

पवित्रन्तेविततम्ब्रह्मणस्पते

३ १ २ २ २ ३ १ २ ४ १ २

प्रभूर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः ।

५

१

२ ३ २ ४ ३ ४ ३ ४ ५ २ १ २

हाउहाइरा । एया२३४ । पावाःपशुमपसृग्भूणते । एहि

२

१ ३ २

५

४

या । एहिया३४ । हाउ । होपुइ । डा ॥ ३३ ॥ ८८

अत्रिऋषिः* । सोमम् ऋत्विजः “अञ्जते” गोभिः तथा
 “व्यञ्जते” विविध मञ्जति “समञ्जते” सम्यगञ्जति । स्तुत्यर्थ-
 त्वादपुनरुक्तिः † तथा “क्रतु” बलकर्त्तारं “रिहन्ति” लिहन्ति
 आस्वादयन्ति देवाः तथा पुनः “मध्वा” मधुना गव्येनाभ्यञ्जते ।
 तमेव सोमं “सिन्धोः” उदकस्य रसस्याधारभूते “उच्छ्राप्ते”
 उच्छ्रिते देशे “पतयन्तं” गच्छन्तं [पटल गतावित्यस्मात् स्वार्थिके
 णिचि वृद्धप्रभावश्चान्दसः] “उच्चणं” सेत्तारम् “हिरण्यपावाः”
 हिरण्येन पुनन्तः “पशु” द्रष्टारं ‡ [पशुः पश्यतेरिति निरुक्तम्]
 “अप्सु” वसतीवरीषु “गृभ्णते” गृह्णन्ति ॥

“मध्वा”-“मधुना”—इति, “अप्सु”—“आप्सु”—इति च
 पाठः ॥ ११ ॥ ८८

* “भौमः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ पुनरुक्तिदोषो नेति भावः ।

† ‘पशु’ सोमम्—इति वि० ।

॥ ‘विनियोग उपद्वये प्रवर्ग्ये ध’—इति वि० ।

३५०५,८,१२]

हृन्दार्चिकाः ।

१८८

१ २ ३ २ ३ ३ १ २
अतप्तनूनु तदामोअश्रुते

३ २ ३ १२ २ २ १२ २२
श्रुतासइद्वहन्तःसन्तदाशत ॥ १२ ॥ ८८ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

१ १ २ २ १ २ १ २ १
(अर्कपुष्पम् ॥) पवित्रन्ते विततम्बह्मणस्पतेः । ऊवे

१ २ १ २ १ २ २ २ १ ०२
२३ । २ । होवा३हा३ । हाइ । प्रभुर्गात्राणिपरियेषि

१ १ १ २ १ २ १ १
विश्वता२३ः । ऊवे२३ । २ । होवा३हा३ । हाइ । अत

२ २ १ २ १ २ ३ १ १ २ २ २
प्तनूर्नतदारमोअश्रुते३ । ऊवे२३ । २ । होवा३हा३हा

१ २ १ २ १ २ १ २ १
इ । श्रुतासइद्वहन्तःसन्तदारशत । ऊवे२३ । २ । हो

२ २ २ ५ २ २ २ १ २ २ २ २ १
वा३हा३ । हा३४ । औहोवा । अर्कदिलाना२म्परमेवि

२ २ २ १ १ १ १
यो२मा२३४५न् ॥ ३४ ॥

२ १ २ २ १ २ १ २
(अर्कपुष्पोत्तरम् ॥) पवित्रन्ते विततम्बह्मणस्पतेः ।

० उ० २,२,१६,१ = ह० ०,३,५,१ = चारणे १,१,११-१,१,१२-ऊवे ०,२,१
-०,२,२-१५,१,१ = ऊवे १,१,५-४,१,३ ।

२००

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, २, १२

१ २२ १ २ २२ १ २२ १
 ऊवाइ । औहोवा २ । प्रभुर्गात्राणिपरियेषिविश्वतार३ः ।

१ २२ १ १ २ २१ २ २२ २ १
 ऊवाइ । औहोवा २ । अतप्ततनूर्नतदारमोअश्रुते३ । ऊ

२२ १ १२२१ २ १ २२
 वाइ । औहोवा २ । श्रुतासइहहन्तःसन्तदारशत ।

१ २२ १ ३ ५२२ २ १ २
 ऊवाइ । औ । हो २ । वार३४ । औहोवा । अर्कस्य

२२ २ १२ २ ३ ११११
 देवाःपरमेवियोरमार३४५न् ॥ ३५ ॥ ८८

॥ इति ग्रामे गेये षोडशः प्रपाठकः ॥

पवित्रऋषिः* । हे “ब्रह्मणस्पते” मन्त्रस्य स्वामिन् !
 सोम ! “ते” “पवित्र” शोभन मङ्गं “विततं” सर्वत्र विस्तृतम् ।
 स “प्रभुः” प्रभविता त्वं “गात्राणि” पातुरङ्गानि “पर्येषि” परि
 गच्छसि । “विश्वतः” सर्वतः तव तत्पवित्रम् “अतप्ततनूः” पयो-
 ब्रतादिना असन्तप्तगात्रः † “आमः” अपरिपक्वः “नाश्रुते” न
 व्याप्नोति । “श्रुतासः ‡ इत्” श्रुताएव परिपक्वाएव “वहन्तः”
 धागं निर्वहन्तः तत् पवित्रं “समासत” व्याप्नवन्ति ॥

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† “अतप्तशरीरः सूक्ष्मरपि द्विद्वैः दशापवित्रस्य”—इत्यादि वि० ।

‡ ‘श्रुतासः निष्पन्न-सोमाः’—इति वि० ।

॥ व्याप्नवन्ति दोषकलशम्—इति वि० ।

३५०५, १०, १]

छन्दमार्चिकः ।

२०१

“सन्तदाशत”-“तत्समासत”—इति पाठो * ॥ ६ ॥ ८८
 इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य नवमः खण्डः ॥

॥ इति जागतम् ॥

—०—०—

इन्द्रमच्छेतिखण्डेऽस्मिन् ऋचो द्वादश संस्थिताः ।
 सकला उष्णिहस्तत्र वक्ष्यन्ते ऋषयः पृथक् ॥

तत्र दशमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 इन्द्रमच्छसुताइमेवृषणंयन्तुहरयः ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अष्टौ[†]जातासइन्द्रवःस्वर्षिदः ॥ १ ॥ १०० ‡

५ २ १ २ ५ २ ५
 (पदे द्वे ॥) इन्द्रमच्छा । सुताइमा । आहो^५२३४वा ।

* तत्रमुद्राधारिणां वेद्यावसम्प्रदाय-विशेषाणां नयेऽयमेव मन्तः शरीरे तत्र-चक्रा-
 यङ्कवत्स्य ; तथाच “अतस्तनूः” शङ्खचक्रादिभिः न तत्रा तनूः यस्य स पुरुषः “आमः”
 अपरिपक्वः असंस्कृतः अतएव “तत्” प्रसिद्धं कैवल्यं “न अश्रुते” इत्यर्थः । वसुतोऽस्य
 विनियोगो ज्योतिष्टोम-द्वितीयेऽहनि ।

† “अष्टौ”—॥० ।

‡ ७० १,१,१०,१ = ॥० ०,५,८,१ = ऊहे १,१,१०—२,१,०—६,१,१०—६,१,५
 —८,१,२०—१०,१,१६—१०,२,१—११,१,१०—१३,१,१—१२,१,१०—१४,१,११—
 १४,१,१० ।

२६ख,

२०२

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, ३, १]

१ २   १ ७ २   ३ ४   ५   २ १   ५ ४ १
 वृषण्य । तूहरया । औहो२३४वा । शुष्टाइजाता ।

२ ३ २ १   २ १   २   १
 सइन्दवाः । सुवर्वा२३४दा३४३ः । ओ२३४५इ । डा ॥ १ ॥

५   २ १   २   १ २ २   १
 इन्द्रमच्छा । सुताइमाइ । ताइ३माइ । वृ

२   १ ७   १ २ २   २ २ ५ ४ १
 षण्य । तूहरया२ः । दारा३याः । शुष्टेजाता३सा

७   १ २ २   १ २   ५ ४ २
 इन्द्रवा२ः । आइन्दा३वा३ः । सुवरा३४ । औहोवा ।

२ २   १ १ १ १ १
 विदोव्री३दा२३४५ः ॥ २ ॥

४ ५   ४   १   १ २
 (अनुपदे द्वे ॥) इन्द्रम् । इन्द्राम् । अक्का३सुता

१   १ २   १ ७   १
 १इमे२ । आइमे२ । वृषण्य । तूहरया२ः । राया

२ २ ५ ४   ७   १   १ २
 २ः । शुष्टेजाता३साइन्द्रवा२ः । दावा२३ः । सुवरा

५ ४ २   २   १   १ १ १ १ १
 ३४ । औहोवा । विदो३विदा२३४५ः ॥ ३ ॥

३ ४ ३ ४   ३ ४ ३ ४ ५   २   २ २ ३
 इन्द्रमच्छसुताइमेवृषण्यन्तुहा । हो३४३ । रयआ ।

३५०५, १०, २]

कन्दार्चिकः ।

२०३

अथ द्वितीया ।

^{१२} ^{३१ २ ३१ २} ^{२१ २}
 धन्वासेमजागृविरिन्द्रायेन्द्रोपरिखव ।

^{१२ ३} ^{२ ३ १ २} ^{३ १ २}
 द्युमन्तं शुश्रूषामाभरस्वर्विदम् ॥ २ ॥ १०१ *

^{१ २} ^{१ २} ^{३ ४ ५} ^२
 अष्टाउवा । जाताउवा ३४ । सइन्द्रवः सुवा । हो ।

^{१ २}
 विदओर ३४ ५इ । डा ॥ ४ ॥

^{१ १ २} ^{४ ५} ^{१ १ २} ^५
 (पौष्कलम् ॥ इन्द्रमाश्चक्षु । तार्इर ३४ माइ ।

^{२ १ २ १} ^{२ ३} ^५ ^{२ १ २} ^०
 वृषाणिया । तूहारा ३४ याः । अष्टाइजाता । सर्वर

^३ ^२ ^{१ ३ १ १ १ १}
 न्दार् ३४ ५ वाई ५इ । सुर्वविदा ३४ ५ः ॥ ५ ॥ १००

अग्निश्चाक्षुषऋषिः । “शुष्टे” अष्टी क्षिप्रं “जातासः” जाताः
 “इन्द्रवः” पात्रेषु चरन्तः “स्वर्विदः” सर्वज्ञाः † “हरयः”
 हरितवर्णाः “सुताः” अभिषृताः “इमे” सोमाः “वृषण” कामानां
 सेतार मिन्द्रम् “अच्छ यन्तु” अभि गच्छन्तु ॥ १ ॥ १००

* ऋ० ७, ५, ९, ४ = ऊष्टे ११, २, १ ।

† ‘स्वर्विदः स्वयं’ लोकं विदन्ति—इति वि० ।

२०६

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, ३, २

(ऐषिराणि पञ्च ॥) प्रधन्वासौहोइ । औश्हो२३४
 वा । मजागृविः । इन्द्रायेन्दौहोइ । औश्हो२३४वा ।
 परिस्त्रव । द्युमन्तःशौहोइ । औश्हो२३४वा । अमा
 भर । सुवर्विदौहोइ । औश्हो२३४५वा६५६ । ऊ२३
 ४पा ॥ ६ ॥

प्रधन्वासौहो । वाश्हो । मजागृवी२ः । इन्द्राये
 न्दौहो । वाश्होइ । परिस्त्रावा२ । द्युमन्तःशौहो ।
 वाश्हो । अमाभारा२ । सुवर्विदौहो । वाश्हो२ ।
 वा२३४औहोवा । ऊ२३४पा ॥ ७ ॥

औहोहोइ । प्रधन्वासो२ । औहोहो । मजागृ
 वी२ः । औहोहोइ । इन्द्रायाइन्द्रा२ । औहोहोइ ।
 परिस्त्रावा२ । औहोहोइ । द्युमन्ताःशू२ । औहोहो ।

३५०५, १०, २]

छन्दःआर्चिकः ।

२०५

^{१ २ १} षममाभारा^२ । ^{१ १ २} औक्षौक्षे^३ । ^१ सुवः । ^{२ १} वार^३ । ^३ दार^३४ ।

^{५ २ २} औक्षौवा । ^५ ऊर^३४पा ॥ ८ ॥

^१ ऊवार^२ । ^१ ऊवार^२ । ^{१ १} हुवार^३क्षेयि । ^{२ १} प्रधन्वा^३सो

^{२ १} २ । ^{२ १} मजागृवी^३ २ । ^१ इन्द्रायाइन्द्रा^३ २ । ^१ परिस्त्रावा^३ २ ।

^१ द्युमन्ता^३ऽशु^२ २ । ^{२ १} षममाभारा^३ २ । ^१ सुवर्वा^३इदा^३ २म् ।

^१ हुवा^३ २ । ^१ हुवा^३ २ । ^{१ १} हुवार^३क्षे^३ २ । ^{३ ५ २ २} वार^३४औक्षौवा ।

^{३ ५} ऊर^३४पा ॥ ९ ॥

^{१ १} प्रधन्वा^३२^३सोमजागृवीः । ^{१ २} इन्द्रार^३या^३२३४इन्द्रो । ^{५ १} ओइ ।

^{२ १ २ २} पाश्रा^३इस्त्रा^३वा । ^{१ ३ ३} द्युमार^३न्ता^३२३४ऽशु^३ । ^{१ ०} ओ । ^० षममा

^{२ १ १ १ १} भार^३३४पूरा^३इ^३पुई । ^{१ ० ॥ १०१} सुवर्वा^३इदा^३२३४५म् ॥ १० ॥ १०१

चक्षुर्मानवऋषिः । हे “सोम !” “जागृविः” जागरण-
शीलस्त्वं “प्रधन्व” प्रध्वर । हे “इन्द्रो” सोम ! “इन्द्राय” “परि

२०६

सामवेदसंहिता ।

[६प्र०२.३.३]

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २}
सखायआनिषीदतपुनानायपूगायत ।

^{३ २ ३ १ २} ^{३ २}
शिगुन्नयज्ञैःपरिभूषतश्रिये ॥ ३ ॥ १०२ *

^{२ १ २ १} ^{१ २}
(शौक्तानि पञ्च ॥) सखायाआर । निषीदता ।

^{२ २} ^{१ २} ^{२ २} ^{२ २}
पुनानारथा । पूगायता । शिगुन्नारथा । ज्ञैःपरा

^{१ २} ^{१ २} ^{१ २}
इभूर । षताआरथा३४३इ । ओर३४५इ । डा ॥ ११ ॥

^{४ ५ ४ ५} ^{२ ३ ५} ^{१ २ ३ ५}
साखायाआ । निषीदार३४ता । पुनारनार३४था ।

^{१ २} ^{५ २} ^{३ ५} ^{२ १ २ १} ^{२ ३}
प्रारगा३४औहोवा । यार३४ता । शिगुन्नया । ज्ञैःप

^{२ १} ^{१ २} ^{५ २} ^२
रिभूर३ । षारतार३४औहोवा । श्रिये ॥ १२ ॥

स्रव" परितः पात्रेषु चर । किञ्च "द्युमन्त" दीप्ति-युक्तम् † ।
"स्वर्विद" सर्वस्य लभ्यकं "शुष्म" शत्रूणां शोषकं बलम् ‡
"आभर" आहर ॥ २ ॥ १०१

* उ० ४,२,९,१ = ऋ० ७,५,७,१ = ऊ० २,२,२—४,१,२—७,१,१८—७,१,१९—
८,१,१८—१४,२,२५ ।

† "द्युमन्त"—इति दीप्ति-कर्मसु अन्तिमं नैषण्टु कम् १,१६ ।

‡ "शुष्मम्"—इति बलनामसु एकादशं नैषण्टु कम् २,९ ।

३५०५, १०, ३]

कन्दार्चिकः ।

२०७

४ ५२ ४२

५२

५

२ २ १२ २

सखायआनि । षौदाईता । पुनानायप्रगायाता ।

२
शिषुन्नयज्ञैःपरा २३ । भूषार३ता३ । आ२३या३४३३ ।

१
आ२३४५३ । डा ॥ १३ ॥

५२२

४ ५२ ४२

५२

५ २ २ १२

आ३हाइ । सखायआनि । षौदाईता । पुनानौहाइ ।

२२ १२ ५

४ ५ ४

२२ १२

२२ १२ २

पुनानौहोये३ । यापायापा । गायतौहोइ । गायतौहोये३ ।

४ ५ ४ ५

२१ २

२१ २

२ ४ ५

शाइशूँशाइशूम् । नयज्ञौहोइ । नयज्ञौहोये३ । पारी ।

३२

५२२

२

२२ ३ २

पारा३४औहोवा । ए३ । भूषतश्रिये१ ॥ १४ ॥

५२

३२ ३

५

२ १

२ ५ ५

सखा । यआआ३३४वा । निषाइ । दाताआ३३४वा ।

२ २ १२ ५२

१

२ ३

५

१ २

पुनानायप्रगायत । शाइशाआ२२४वा । नयज्ञैःपरि

२

१ २ ३

५

२

भू३ । पाताआ३३४वा । श्रिये१ ॥ १५ ॥ १०२

पर्वतनारदावृषी* । हे "सखायः" सखिभूताः ! "स्तोतारः"

* पर्वतो वैदः काश्यपिः, नारदस्तु शैखण्डी सप्तरसः इति ऋषि-नेगेय-जभ्यः ।

२०८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र१२, ३, ४]

अथ चतुर्थी ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २
तंवः सखायो मदाय पुनानमभिगायत ।

३ २ ३ १ २   ३ १ २
शिष्टुन्नह्व्यैः स्वदयन्तगूर्तिभिः ॥ ४ ॥ १०३ *

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥) ता२३४०वः । सा२३४

५   २२ १   २   १ २ २   १२   ३
खा । योमदा२३या । पुनानम । भिगाया२३ता ।

१ २ १ २   ३२ २ १   २ ३ २   २   १
शा३ष्टुन्नह । व्यः स्वदया२३ । तङ्गूर्तिभा३४३इ । ओ२

३४५इ । उा ॥ १६ ॥

ऋत्विजः “आ नि षीदत” स्तोतुमुपविशत । अथ “पुनानाय”
पूयमानाय सोमाय “प्रगायत” प्रकर्षणं गायत तमभिष्टुत ततः
अभिष्टुतं सोमं “यज्ञैः” यजनीयैः हविर्भिः मिश्रितैः “अग्नि-
शोभार्थं” परिभूषत परितोऽलङ्कुरुत । तत्र दृष्टान्तः—“शिष्टु-
न” यथा शिष्टुं बालं पुत्रं पितरः † आभरणैरलङ्कुर्वन्ति
तद्वत् ॥ ३ ॥ १०३

* उ० ४, १, १८, १ = ऋ० ५, ८, १ = ऊ३ ३, २, १२—५, १, १०—५, १, ११—८, २,

२०—१८, १, १ ।

† ‘मातरः’—इति वि० ।

३५०५, १०, ४]

कन्दार्चिकः ।

३०६

^१ ^३ ^४ ^५   ^२ ^२   ^१ ^२   ^५   ^३ ^२ ^३ ^५
 ओइतंवःसखा । योम । दायाओर३४वा । पुना
^१ ^५   ^२   ^३ ^५   ^३ ^२ ^३ ^५
 नमभिगा३ । आ । ओर३४वा । यताओर३४वा ।
^१ ^२ ^१ ^२   ^१ ^२ ^२   ^१   ^३ ^५   ^३ ^२ ^३
 शिशुनह । व्यैःसदया३ । आ । ओर३४वा । तगा
^३ ^५   ^३ ^५
 ओर३४वा । तीर३४भीः ॥ १७ ॥

^५   ^२ ^२   ^५   ^२ ^२ ^१   ^३ ^२   ^१
 तंवःसखायोमदाद्या । पुनानमभिगा२यत । शा
^७ ^२   ^४ ^५   ^३ ^२   ^१ ^४   ^२
 इशुनहा३ । व्यैःख । दया३ । तार३गू३ । तार४पूइ
^५
 भोइहाइ ॥ १८ ॥ १०३

पर्वतनारदावधी । हे “सखायः !” ऋत्विजः “वः” यूयं
 “मदाय” देवानां मदार्थं “पुनानं” पूजमानं “तं” सोमम्
 “अभिगायत” अभिष्टुत । तमिमं सोमं “शिशुं न” शिशुमिवा-
 लङ्कारैः चीरादिभिश्चालङ्कुर्वन्ति तद्वत् । “हव्यैः” हविर्भिर्मिश्र-
 यणैः “गूर्तिभिः” स्तुतिभिश्च * “खन्दयन्त” खादूकुरन्त ।

“हव्यैः”-“यज्ञैः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ १०३

* गूर्तिभिरिति अर्चन्ति-कर्मणो (ने० ३, १४) गूर्धयन्ते रूपमिदम् भाष्यकारस्य ।
 ‘गूर्तिभिः उद्यमाने रत्नैर्धनैर्वा’—इति वि० ।

२७ख,

२१०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, ५]

अथ पञ्चमी ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 प्राणाशिशुर्महीना^३हिन्वन्^२तस्यदीधितिम् ।

३ १ २ २ १ २ ३ १ २ ३ २
 विश्वापरिप्रियाभुवदधदिता ॥ ५ ॥ १०४ *

४ ५ ३ ५ २ ३
 (वाचः सामनी द्वे ॥) प्राणा । शा३३४इशूः । महा

५ १ ३ ५ २ १ २ २
 २३४इनाम् । हिन्वान्नार३४त्ता । स्या३दाइधी३तीम् ।

१ २ २ २ ३ २ २ २ १
 वाइश्वापरि । प्रियाभुवार३त् । अधदिता३४३ । ओ३३

४५इ । डा ॥ १८ ॥

८ ५ ४ ५ १ १ ५
 प्राणाप्राणा । शाइशूः२ःशाइशूः२ः । महा३१उवाये३ ।

१ १ १ १ २ १ २
 नार३४५म् । हिन्वन्नार्त्तस्यदा३१उवाये३ । धी३३४

५ १ २ २ ५ २
 तीम् । विश्वापारिप्रिया३१उवार३ । भूर३४वात् । अधी

१ २ १ ३ ५ २ २
 २ । हौ३ । ऊवाये३ । दारइता३३४औदोवा ।

२, ५
 ऊ३३४पा ॥ २० ॥

* उ० ३, २, १८, १ = ऋ० ७, ५, ४, १ = कहे ३, १, १२ — ४, १, २ — ७, ९, ९० — ७, २, २१
 — ८, १, १४ — ८, ९, ९ — १९, १, ५ — १५, २, ८ — १६, ९, ८ ।

इप० ५, १०, ५]

छन्दः आर्चिकः ।

२११

(इन्द्रसामनी द्वे ॥) प्राणाग्निशूः । महाऽऽइनाम् ।

अौहोवा । चिन्वन्नतस्यदीधितिम् । वाइश्वाउवा ।

पाराउवा । प्रियारभुवत् । अधाउवाइ । ए३ । द्विता१
॥ २१ ॥

प्राणा । होइइ । इयाहाइ । शाइशुर्महाइ । ना

र३म् । आउहाउ । होइवा । चिन्वन्नृतस्यदीधिता-

इम् । आउहाउ । होइवा । विश्वापा । र्याउहाउ ।

होइवा । प्रियार३ । भूरवार३४ अौहोवा । अधहि
ता१ ॥ २२ ॥

(मरुतां प्रेह्वम् ॥) प्राणा । हहोइ । शार३४इशूः ।

हहोइइ । महीनार३म् । होवार३होये३४ । चिन्वन् ।

हहाइ । आर३४त्ता । हहोइ । स्यदीधितार३इम् ।

२१२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, ६]

^{१ २} ^{१ २} ^{५ २} ^{३ २} ^१ ^५ ^{१ २}
 होवा^१होये^२३४ । विश्वा^५ । ह^३हो^२इ । पार^१३४री । ह^५हो^२
 इ^२ । प्रियाभूवा^२र^१इत् । होवा^२होये^१३ । आ^१र^३धा^३ ।
^२ ^५
 द्वा^२३४भू^५इतो^५ई^५हो^५इ ॥ २३ ॥ १०४

त्रितऋषिः* । “प्राणा” यज्ञं कुर्वाणा इत्यर्थः † । “महतीनां”
 महतीनां मंहनीयानां वा अपां ‡ । “शिशुः” स्थानीयः सोमः § ।
 “ऋतस्य” यज्ञस्य “दीधिति” दीप्तिमन्तं प्रकाशकं वा स्वीयं
 रसम् “हिवन्” प्रेरयन् § । “विश्वा” सर्वाणि “प्रिया” प्रियाणि
 हवींषि “परि भुवत्” परिभवति व्याप्नोति । अपि च “हिता”
 हिधा भवति ॥ । दिवि पृथिव्यां च वर्तत इत्यर्थः । †

“प्राणा”—“क्राणा”—इति पाठः ॥ ५ ॥ १०४

* “आप्ताः”—इति ऋषि-नै० ।

† भाष्यकारस्तु क्राणा इति ऋग्वेदीयपाठमनुसृत्यैवं व्याख्यातवान् ; तथाच यास्कः
 —‘गोभिः क्राणा अनूषत—गोभिः कुर्वाणा असोषत’—इति ४, १८ । सामवेदीय-
 पाठस्तु प्राणा इति अतएव ‘प्राणभूताः’—इति विवरण-व्याख्यानम् ।

‡ ‘गवाम्’—इति वि० ।

§ ‘शिशुः शंसनीयः’—इति वि० ।

§ ‘व्याप्तं वन्’—इति वि० ।

॥ ‘हैमवर्णा सोमदेवता एव’—इति वि० ।

† ‘विनिधो गोऽस्य षष्ठेऽहनि’—इति वि० ॥

३५०५, १०, ६]

कन्दार्चिकः ।

२१३

अथ षष्ठी ।

^{१ २ ३ १ २ ३ २ ४ १ २ ३ १ २}
पवस्वदेववीतयइन्दोधाराभिरोजसा ।

^{२ ३ १ २}
आकलशमधुमांसीमनःसदः ॥ ६ ॥ १०५ *

^{१ ३ २ ३ ५}
(प्राजापत्ये द्वे ॥) पवस्वदारइ । ववीतार३४याइ ।

^{१ २ २ ३ २ ३ ५ १ २}
आइन्दोधारा२ । भिरोजार३४सा । आकालशाम् ।

^{२ ३ ५ १ २ २ ४ ४}
माधूमा२३४०त्सा । मनणमानार३ः । सदापूए । होपू
इ । डा ॥ २४ ॥

^{५ २ १ २ २ २ २}
पवस्वदा । ववीतयाइ । इन्दोधार३३रा३४ । भिरो

^{५ ५ १ २ २ १ १ २ २}
जसाईए । आका३हा । लाशा२म् । माध३हाइ ।

^{१ २ १ ५ ४ ५}
मांसीर३ । मनार३४वा । सापूदोपूहाइ ॥ २५ ॥ १०५

मदुर्ऋषिः † । हे “इन्दो” सीम ! “देववीतये” देवानां भक्ष-

* उ० ५, २, १७, १ = ऋ० ७, ५, १०, ५ = ऊ० ५, २, १० — ११, २, १८ — ८, ३, ४ — २४, १, २३ ।

† “आपूषवः” — इति ऋषि-ने० ।

२१४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, ७]

अथ सप्तमी ।

^{१ २ ३ २३ २२ ३ २६ ६ २}
 सोमः पुनानजर्मिणाव्यंवारं विधावति ।

^{१ २ ३ १२ २२ ४ ३ १ २}
 अग्नेवाचः पवमानः कनिक्रदत् ॥ ७ ॥ १०६ *

^{५२ २ २ १ २}
 (सुज्ञाने द्वे ॥) सोमः पुना । नजर्मिणा । अव्यं

^{१ २ १ २ २ १ १}
 वाराश्म । विधावताइ । अग्नेवाचा २ः । पव । मार

^{३ ५२ २ १ २ २ १ २ १ १ १ १}
 २ नार ३४ औ होवा । कनिक्रददे उपार ३४ ५ ॥ २६ ॥

^{५२ २ २ १ २ १ १ ३ १}
 सोमः पुना । नजर्मिणावाइ । ओर । वार ३४ । औ

^{२ १ २ २ २ २ १ २ १}
 होवा । अव्यंवारं विधावति । अग्नेइ । होवाइ । हो

णाय “ओजसा” बलेन “धाराभिः” आत्मीयाभिः “पवस्व”
 कर । हे “सोम” “पवमान्” मदकाररसवांस्त्वं “नः” अस्म-
 दीयं “कलशं” द्रोणाख्यम् “आसद्” आसीद् । [सदेर्लङि रू-
 पम् + ॥ ६ ॥ १०५]

० उ० ३, १, १८, १ = ऋ० ७, ५, १०, ५ = ऊ० २, २, १० — ७, २, ८ — ८, ३, ४ — १५, २, ११ ।

+ ‘विनिधोगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

३५०५,१०,७]

छन्दःप्रार्चिकः ।

२१५

३   ५ २ २   २ २   ३ २
२। वार३४। औहोवा। वाचःपवमानः। कना३।

१ २   १ ४   ३   ५ २   ५
होवा३। हो३। वार३४। औहोवा। कार३४दात् ॥ २० ॥

४ २ ५   २ ४   १   २
(द्यौते द्वे ॥) सोमःपुनानज। मिणा। अव्यवार-

२ १ २   २   १ २ २   २ १ २   २ ४ ५
विधावार३ती। अग्नेवाचाः। पवमानाः। कार्शिनक्र।

३ १ १ १ १
दार३४पुत् ॥ २८ ॥

२ २   २ २   ३   ५ २   २ २   २ ३
सोमःपुनानजर्मिणार३४ऐहो। अव्यंवारंविधावता

५ २   २ २ २   २ ३   ५ २   ४ ५   २
२३४ऐहो। अग्नेवाचःपवमानार३४ऐहो। कानी। क्र

५   ५   ४
ददे३४। हियाईहा। होपु३। डा ॥ २९ ॥

२ २ ४   ५ २   २ २   १ ३   ५
(आतीषादीये द्वे ॥) सोमःपुना। नज३२मोर३४णा।

१ २ २   १ २   १ ५   १   ५
अव्यंवारम्। विधावति। अग्रा३२इ। वार३४चाः।

१ ५   ५   ५   ३ २   ४
पवा३२। मार३४नाः। कना३इका५दाईपुईत् ॥ ३० ॥

२१६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, ८

अथाष्टमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रपुनानायवेधसेत्सोमायवचउच्यते ।

३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
भृतिन्नभरामतिभिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ १०७ *

३ ४ ५ २ ३ ४ ५ ५ ५ १ २ २
सोमःपुना । हो । नजर्मिणाद्दृष्ट । अव्यंवारविधा

२ २ ३ ३ १ १ १ १ १ १ २ २
१वा३ती । अग्नेवा३४५ । चार३४५ । पवमा३३ना३ ।

१ ३ ५ २ २ २ ३ १ १ १ १ १
कारना३३४औहोवा । क्रददे३३४५ ॥ ३१ ॥ १०६

अग्निर्ऋषिः † । “पुनानः” पूयमानः “सोमः” “उर्मिणा”
स्वीयया धारया “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पवित्रं “विधा-
वति” विविधं गच्छति । कीदृशः ? “पवमानः” पूतः “वाचः”
स्तोत्रस्य “अग्ने” “कनिक्रदत्” पुनः पुनः शब्दं कुप्यते
विधावति ‡ ॥

“अव्यम्”—“अव्यः”—इति साम्न ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ १०६

* ऋ० ७, ५, ६, १ ।

† “वाचुषः”—इति ऋषि-ने० ।

‡ दाघर्त्तिर्दधतीत्यादिना (पा० ७, ४, ६४) सिद्धम् ।

¶ ‘विनियोगेऽस्य चतुर्थेऽहनि’—इति वि० ।

३५०५, १०, ८]

छन्दश्चाचिकः ।

२१७

(सोमसामानि चत्वारि ॥) ^{२१} प्रपुनार^{४२}र^{५२}नायवेधसाइ ।

^१ होइ । ^१ होइ । ^१ सोमायवचाउच्याता^०रइ । ^१ भृतिन्नभरा

^० मतिभारइः । ^{१२} जुजोषार^२रता^१इ३इ ॥ ^१ ओर^१इ३इ५इ । डा
॥ ३२ ॥

^४ प्रपुनानौहो^२यवेधसाइ । ^{२४} सोमाओ^{२१}इ^२हो^२इ३ । ^२ यव

^५ चउच्यताइ । ^४ भृताओ^२इ^१हो^२इ३ । ^५ नभरामतिभाइः । ^४ जु

^५ जा^५इ१उवा^५इ३ । ^५ षार^५इ३ते ॥ ३३ ॥ १०७

द्विती नाम ऋषिः* स्वात्मानं प्रत्याह । “पुनानाय” पवि
त्रेण पूयमानाय † “वेधसे” कर्मणो विधात्रे सोमाय‡ “वचः”
स्तोत्र-लक्षणं “प्रोचते” त्वया प्रोचताम् । किञ्च । “मतिभिः”
स्तुतिभिः “जुजोषते” प्रीयमाणाय स्तुतिं “प्रभर” प्रकर्षेण धार-
य । तत्र दृष्टान्तः । “भृतिन्न” यथा भृतकाय भृतिं सम्पादयति
तद्वत् ।

“वच उच्यते”-“वच उद्यते”—इति साम्न ऋचः पाठः ।

॥ ८ ॥ १०७

* “चाप्रः”—इति ऋषिर्नै० ।

† ‘सोमपानाय’—इति वि० ।

‡ ‘मेधाविने सोमाय’—इति वि० । ‘वेधाः’—इति मेधाविनामसु षष्ठं नैष-

ण्डुकम् १, १५ ।

२८ख,

२१८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, ८]

अथ नवमी ।

^{१ २} गोमन्नइन्दो^{३ १ २} अश्वत्सुतः^{३ १ २} सुदक्षधनिव ।

^{१ २ ३} शुचिच्च^{२ ३ २ ३ १ २} *वर्णमधिगोषुधारय ॥ ८ ॥ १०८ ।

^{१ ५} गोमन्नः । ^२ होइ । ^{३ ४ २} इन्दो^{५ ५} अश्ववा^१ ईहे । ^१ सुतः सुदक्ष

^{२ २ २} धा^१ नीइवा । ^३ शुचिच्च^{२ ३ ४ ५} वार^{१ ३ ५ २ २} ३४५ । ^{१ ३ ५ २ २} णमधिगो^{१ ३ ५ २ २} २३४ औहो

^{३ ५} वा । ^{२ १} पूर^{२ ४ ५} ३४धा । ^४ रया । ^४ औइहोवा । ^४ होइइ । डा ॥

॥ ३४ ॥ १०८

पर्वतनारदावृषी । हे “सुदक्ष” सुबल ! हे “इन्दो” सोम ।
 “सुतः” अभिषुतस्त्वं “नः अस्माकम्” ‡ “गोमत्” यज्ञ-साधन-
 गो-युक्तं धनं “धनिव” धन्व [वणविकारः ॥] गमय [धन्व-
 तिर्गत्यर्थः §] ततो हं “शुचिं” पूतन्दीप्यमानं “वर्णं” रसञ्च
 “गोषु” क्षीरादिषु “अधिधारय” अधिकं प्रापयामि ॥

* “ने” — इति क० ।

† उ० ७, ३, २०, १ = क० ७, ५, ८, ४ = ऊहे १२, १, १४ — १७, १, २ — १८, २, ६ ।

‡ “नः अस्मभ्यम्” — इति वि० ।

§ “अत्यथोवज्जलम् (३, ४, ९८)” — इति पाणिनी-सूत्रस्य-सुप्तिङित्यादिवचने-

नेत्यर्थः ।

§ नि० नै० २, १४, ६४ ।

३५०५, १०, १०]

छन्दःश्रविकः ।

२१६

अथ दशमी ।

३ १ २   ३ १ २ ३ १ २   २ २
 अस्मभ्यन्वावसुविदमभिवाणीरनूषत ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 गोभिष्टे वर्णमभिवासयामसि ॥ १० ॥ १०६ *

४   ५   ३   ५   २ १ ३   ५
 द्वावास्मा । भ्यार३४न्त्वा । वास्त्वौ२३४दाम् ।

१   १   २   ५   ३ १ २   ५   २   ५
 आभारद्वार२३४णीः । अनाओर३४वा । धार३४ता ।

१ २ २ २ १   २ ३ २ १   २ २   ३
 गोभिष्टे व । णमभिवा२३ । सयामसिहो२३४पूइ । डा ॥

॥ ३५ ॥ १०६

“धनिव”-“धन्व”—इति, “धारय” “दीधरम्”—इति च

छन्दोग-बह्वृचानां पाठभेदः ॥ ६ ॥ १०८

पर्वतनारदावृषी । सोम ! “वसुविदं” धनस्य दातारं “त्वी”
 त्वाम् “अस्मभ्य” धनादिदानार्थं “वाणीः” अस्मदीयावाचः
 “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने (अदा०प०)] । वयं
 “ते” तव “वर्णम्” आवरकं रसं “गाभिः” गो-विकारैः क्षीरा-
 दिभिः “अभिवासयामसि” अभिवासयामः अभित आच्छाद-
 यामः ॥ १० ॥

० ऋ० ७, ५, ७, ४ ।

२२०

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, ३, ११]

अथैकादशी ।

^{१२} ^{३२३} ^{३२} ^{४१२} ^{२१} ^२
 पवतेह्यतोहरिरतिक्करा^२सिर^२ह्या ।

^{३१२२} ^२ ^{१२} ^{३२३१२}
 अभ्यर्षस्तोतभ्योवीरवद्यशः ॥ ११ ॥ ११०

^५ ^२ ^{२१२} ^२
 (यशा^२सि त्रीणि ॥) पवतेहा । र्यतोहरिः । औ

^२ ^४ ^५ ^{१२१२२} ^१ ^{२२}
 ३हो३१इ । औ२हो२३४वा । आतिक्करा^२सिर^२ह्या ।

^{४२२} ^४ ^५ ^{२१०} ^२ ^{१२२१}
 औहो३१इ । औ२हो२३४वा । अभ्यर्षस्तोतभ्योवा ।

^२ ^२ ^३ ^५ ^१ ^४ ^{५२२}
 औ३हो३१इ । औ२हो२३४वा । रा^२वार३४औहोवा ।

^{१२} ^१ ^३ ^{११११}
 यशोयशा२३४५ः ॥ ३६ ॥

^{३२} ^४ ^{५२} ^{२१२} ^{२२१} ^५
 पवा३ । पवतेहा । र्यतोहरिः । औहोइ । औ३

^२ ^{४२२} ^१ ^{२१२२} ^१ ^{२२} ^२ ^१
 होइ । औहोइ । आतिक्करा^२सिर^२ह्या । औहो

^५ ^२ ^{४२२} ^१ ^{२२} ^२ ^{१२२१} ^{२२}
 इ । औ३होइ । औहोइ । अभ्यर्षस्तोतभ्योवा । औ

* ७० १, २, २२, २ = ऋ० ७, ५, ११, ३ = ऊ० १, २, १६ — ६, २, १५ — ६, २, १६ — ६, २, २ =
 ऊ० १, १, १६ ।

३५०५, १०, ११]

छन्दश्चाचिकः ।

२२१

^१होइ । ^५औ^२होइ । ^{३२२}औहोइ । ^१र^५र^५वार^५र^५३४औहोवा ।

^{२२}य^१शो^१य^१श^१र^१३४^१पुः ॥ ३७ ॥

^{३४५२}पवते^{३२}ह^१र्यतः । ^{५२}ह^४रीः । ^{५२}आ^४र^४३४ । ^{५२}ति^४क्करा^४सिर ।

^५हिया । ^{२१}अ^२भ्य^५र्षा^{३२}र^२३४ । ^१स्तो^५ट । ^१भ्यो^५वा^५३इ । ^१रा^५र^५वा

^{५२}र^५३४औ^५होवा । ^५या^५र^५३४शः ॥ ३८ ॥ ११०

अग्निश्चाक्षुष ऋषिः । “हर्यतः” स्पृहणीयः* “हरिः”
हरितवर्णः सोमः “रह्यां” [तृतीयाया आकारः†] साधु वेगेन
“ह्वरांसि” कुटिलानि अनृज्जनि पवित्राणि “अति पवते” अती-
त्य गच्छति । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः—हे सोम ! त्वं “स्तोतभ्यः”
“वीरवत्” पुत्रयुक्तं “यशः” “अभ्यर्ष” अभिगमय प्रयच्छे-
त्यर्थः ‡ ।

“अभ्यर्ष”-“अभ्यर्षन्”—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ११ ॥ ११०

* ‘हरिभिर्यन्ता’—इति वि० ।

† “सुपांसुलुक् (७, १, ३८)” —इत्यादिनेति भावः ।

‡ ‘विनियोगोऽस्य प्रथमेऽहनि’—इति वि० ।

२२२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ३, १२]

अथ हादशी ।

^{३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}
परिकोशमधुश्रुतः सोमः पुनानो अर्पति ।

^{३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २}
अभिवाणी ऋषीणां सप्तानूषत ॥ १२ ॥ १११ †

॥ तृतीय-दशति ॥

^{२ १ २ ४ ५} (भारद्वाजम् ॥) परिकोशमधुश्रुताम् । ^{१२} सोमः
^{२ २ १ २ २} पुनानो अर्पति । ^{१ २} होये ३ । ^{२ ३} अभिवार ३४५ । ^{२ २ १ २ २} णी ऋषी
^२ णां स । ^{१ २ ३ ५ ३ ५} प्रानां ओ २३४वा । ^{३ ५} पार ३४ता ॥ ३८ ॥ १११

॥ इति अर्द्धः प्रपाठकः ॥

द्वितऋषिः ‡ । सः “पुनानः” पूयमानः सोमः “मधुश्रुतः”
मधुर-रसस्य च्यावयितारं द्रोणकलशं प्रति आत्मीयं रसं “पर्य-
र्पति” परि गमयति । तमिमं सोमम् “ऋषीणां” “सप्त
वाणीः” सप्तच्छन्दासि ॥ “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने
कुटादिः (प०)] ।

• “सप्त”—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ५, ६, ३ ।

‡ “आप्तः”—इति ऋषि-नै० ।

॥ गायत्री, उष्णिक्, अनुष्टुप्, वृद्धती, पङ्क्तिः, तिष्टुप्, जगती चेति सप्त-
च्छन्दांसि ।

३५, ५, ११, १]

छन्दोऽर्चिकः ।

२२३

“सोमः पुनानो अर्षति”-“अव्यये वारे अर्षति”—इति साम्न
ऋचः पाठौ ॥ १२ ॥ १११

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य दशमः खण्डः ॥

॥ इत्यौष्णिहम् ॥

—०—०—

स्युः पवखेति खण्डेऽस्मिन्नृचोऽष्टौ ककुभोऽत्र तु ।

“ससुन्वे”—इति गायत्री यवमध्येति* केचन ।

अक्षरव्यूहनादेषा ककुबेवेति केचन ।

“एष धारयासूतः” प्रगाथः काकुभोऽन्तिमः ।

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात् तत्र तत्राभिदधहे ॥

/ तत्र एकादशे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
पवस्वमधुमत्तमइन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २

महिद्युत्तमोमदः ॥ १ ॥ ११२

* “विपरीता यवमध्या (पि० ३, ५८)” यदायनौ पादौ लब्धचरौ भवतः
मध्यमस्य बक्रचरः तदा यवमध्येति कथ्यते ।

१ उ० १, १, १६, ७=ऋ० ७, ५, १७, १=ऊहे १, १, ६—७, १, ५—८, २, ७—१०, १, ५—
१०, २, ५—१३, १, ४—१३, २, १८—१४, १, ५ ।

२२४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, १]

४ ५ १ २
 ओम् ॥ (वासिष्ठम् ॥) पावा । खमाधुमा । तामा
 ३ ५ २ ५ २ २ १ २ २ २
 ओ२३४वा । ई२३४न्द्रा । यसोमक्रतुवित्तमोमदा३ः ।

१ १ ३ ५ १ १ २ २ १ २ १ २ १ १
 ओइ । माहाओ२३४वा । द्युत्तमोमदार३४पूः ॥ १ ॥

१ ५ ४ ५ ५ १
 (सफम् ॥) पा३४ । वस्वम । धुमत्ताइमाः । आ
 १ १ २ ४ २ २
 इन्द्रा२ । यसोमा२ । क्रतुवाइत्ता३मो३ । मा३दाः ।

१ २ ४ २ ५
 महिद्युत्ताता३मो३ । मा३४पूदोईहाइ ॥ २ ॥

४ ५ ४ ५ २ ४ १ २ २ २
 पवस्वमधुमा । इहा । तमः । इन्द्रायसोमक्रतुवित्त
 १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 मोमा२३दाः । इहा । महाइद्यु२३त्ता । इहा । तमो

२ १
 मा२३दा३४३ः । ओ२३४पूइ । डा ॥ ३ ॥

४ ५ ४ २ ४ १
 (वासिष्ठम् ॥) पवस्वमा । एपु । धुमा । तमाः ।
 २ २ १ २ २ १ २
 इन्द्रायसो३ । हा । औ३हो । माक्रातूवी२३दा३ ।

३५० ५, ११, २]

छन्दःआर्चिकः ।

२२५

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ ३ १७ ३ १२   ३ १ २   ३ २
 अभिद्युम्नम् हृद्यशङ्खस्पतेदिदीहिदेवदेवयुम् ।

१२   २२   ३ १ १
 विकोशम्माध्यमंयुव ॥ २ ॥ ११३ *

१   २   २   ३ २   ३ १   १   २   १ ५ ३
 हा । औ३हो३४ । तमो३४मदाः । मदाये३ । द्यूरत्ता ३

५ २ २   २ २ १ ३ १ १ १ १
 ३४औहोवा । तमोमदा२३४५ः ॥ ४ ॥

२ १ २   ४ ५   २ ३   ५   २ १ ८
 (सफम् ॥) पवस्वा३मधु । मत्ता२३४माः । इन्द्रा

२ १   १   २ ४   २ १ ५   २ १
 यसोमा२ । क्रतुवाइत्ता३मो३ । मा३२३४दाः । महा

२ ४   २   ५
 इ । द्युत्ताता३मो३ । मा३४५दोईहाइ ॥ ५ ॥ ११२

गौरिवीतिः ऋषिः† । हे “सोम” ! “मधुमत्तमः” अति-
 शयेन माधुर्योपेतस्त्वम् “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “मदः” मदकरः सन्
 “पवस्व” चर । कीदृशः ? “क्रतुवित्तमः” अत्यन्तं प्रज्ञायाः
 कर्मणो बालम्भकः “महि” “महान्” मंहनीयो वा “द्युत्तमः”
 अत्यन्तदीप्तः “मदः” हृष्टः ॥ १ ॥ ११२

* उ० ३, २, १७, १ = ऋ० ७, ५, १८, ४ = ऊ० ३, १, २ — ५, १, १ — ६, १, १३ — १४, २, १४

† “मात्ताः” — इति ऋषि-नै० ।

२२६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, २

^{२ १} ^२ ^{४ २}
 (ऐषिराणि चत्वारि ॥) अभाइ । द्युम्नाइम्बृश्च
^{३ ५} ^{२ १} ^{२ २} ^२ ^४ ^{२ २ ३ ५} ^{२ १}
 द्यशः । इषाः । पतेदिदीहिदेश्वाइदेवयुम् । विको ।
^२ ^{३ २} ^४
 शम्मा । ध्यमाइ० यू५वाइ५इ ॥ ६ ॥
^५ ^४ ^५ ^{२ १} ^२ ^१
 अ । भ्येद्युम्नाम् । वृद्धाद्या१शाः । इषास्पता
^{१ २ ३} ^५ ^{४ २ ३} ^५ ^२ ^१
 इ । दीदीद्वा२३इदे । वदाइवा२३४युम् । विकौवा
^३ ^५ ^{१ २} ^५
 ओ२३४वा । शम्माध्यमा३१उवा२३ । यू२३४वा ॥ ७ ॥
^{५ ४ ५ ४ ५ ४} ^१ ^{२ २}
 अभिद्युम्नाम्बृश्चत् । इद्वा । यशः । इषस्पतेदिदीहि
^{२ २ १ २} ^२ ^{२ १ २} ^२ ^{१ ५ २} ^{१ २}
 देवदेवा२३युम् । विकौहोवा३द्वाइ । शम्मा२ध्यमंयुव ।
^१ ^२ ^१
 इडा२३भा३४३ । ओ२३४५ । डा ॥ ८ ॥
^५ ^५ ^{२ १} ^{२ २ १}
 अभिद्युम्नाम्बृश्चद्यशः । इषस्पताइ । दिदीहिदा
^{२ २ १ २} ^२ ^१
 इ । वादेवयुम् । विकोशम्माध्यमा२३५द्वाइ । यू२३४
^५ ^{५ २} ^५ ^४
 वा । एहियाइद्वा । हो५इ । डा ॥ ९ ॥ ११३

अप० ५, ११, ३]

कन्दार्चिकः ।

२२७

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 आसोतापरिषिञ्चताश्चन्नस्तोममन्त्रं रथरजस्तुरम् ।

३ १ २ ३ १ २
 वनपुरुमुदप्रुतम् ॥ ३ ॥ ११४ *

जर्धसञ्ज्ञा ऋषिः† । हे “इषस्यते” अन्नस्य पते ! हे “देव”
 स्तोतव्य सोम ! “देवकाम” त्वां वयं अभिष्टुम इति शेषः । किञ्च ।
 त्वं “द्युम्न” द्योतमानं “वृहत्” प्रभूतं “यशः” अन्नम् अस्माभ्यम्
 “अभिदौदिहि” आभिमुख्येन प्रकाशय प्रयच्छेत्यर्थः [आमन्त्रि-
 तस्याविद्यमानत्वेन ‡ पादादित्वान्न निघातः॥] किञ्च “मध्य-
 मम् §” अतरिक्षस्थितं “कोशम्” मेघं ॥ “वि युव” वृद्धयर्थं गमक
 विस्तेषय + ॥

“देवयुम्”-“देवयुः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ११५

* उ० ६, २, ६, १ = ऋ० ७, ५, १८, १ = कहे २, २, १—७, १, १७—१२, १, १३ ।

† “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ “आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत्”—इति पा० ७, १, २० ।

॥ “आमन्त्रितस्य च (पा० ८, १, १८)”—इत्याद्यमिको निघातो न, अपि तु

“आमन्त्रितस्य च (पा० ६, १, १८८)”—षाष्ठाद्याद्युदात्तरवेति भावः ।

§ ‘मध्यमं मध्यमे सवने’—इति वि० माध्वन्दिने इति तस्यार्थः ।

॥ “कोशम्”—इति मेघनामसु त्रिशतमं नैषण्डु कम् १, १० ।

+ ‘विनियोगोऽस्य पञ्चमेऽहनि’—इति वि० ।

३२८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, ३]

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥) आसीतापा । रा२इ
 ३ ५ ३ ५ १ २ १ २ २ १ ५ २
 धार३४औद्वा । चार३४ता । अश्वन्नस्तोमममुरार२५
 १ २ २ १ २ १ २
 जस्तुरम् । आयि३ । वना३ । आयि । प्रशा३४ ।
 ५ २ १ ३ १ १ १ १
 औद्वा । उदप्रुता२३४५म् ॥ १० ॥

५ २ २ २ १ १
 आसीतापा । रिषि । चता२ । ऊ२ । हा२इ ।
 १ २ १ २ २ १
 ऊ२ । अश्वन्नस्तोमम । मुरार२म् । ऊ२ । हा२इ ।
 १
 ऊ२ । रज । स्तुरार२म् । ऊ२ । हा२इ । ऊ२ ।
 १ ३ २
 वन । प्रशा२म् । ऊ२ । हा२इ । ऊ२ । उद ।
 १ २ ५ ५ ५
 प्रुता२३४औद्वा । ऊ३२३४पा ॥ ११ ॥

५ २ २ २ १
 आसीतापा । रि । षा३ । चता । अश्वन्नस्तो ।
 २ ३ ५ ३ २ ३ ५ ४ १
 माममुरार२३४राम् । रजास्तूर३४राम् । वनोद्वा । प्रा
 २ २ १ २ ५
 क्षाम३दा । हम्माये३ । प्रु२३४ताम् ॥ १२ ॥

३५०५, ११, ३]

छन्दःआर्चिकः ।

२२८

(वाचःसामानि त्रीणि ॥) ^{५ २ २ २ २ ५} आसोतापारीषिञ्चता ।

^{१ २ ३ ५ १ २ २ १ ५ १} आश्वोओर३४वा । नस्तोममपूरा^२रजस्तुरा^२३म् ।

^{१ २ ३ ५ २ १ २ १ २ १ १ १} होइ । वानाओर३४वा । प्रक्षमुदप्रता^२३४म् ॥ १३ ॥

^{३ २ २ ३ ४ ५ १ २ ७ १} आसो३४ओहोवा । तापराइषिञ्चाता^२ । आश्व-

^{२ २ १ ० ३ २ ३ ५ ४} नस्तो । मामपूरा^२२म् । रजास्तू^२३४राम् । वनो

^{१ २ ५} होइ । प्राक्षमुदा^३१उवा^२३ । पू^२३४ताम् ॥ १४ ॥

^{३ २ ४ ५ २ ३ ४ ५ १ २ २} आसोतापा । हो । रिषिञ्चता^६१ । आश्वनस्तो

^{१ ० १ २ १ ० १} मामपूरा^२२म् । राजस्तुरम् । वानप्राश्वा^२३म् । ज

^{४ २ ५} २३दा३ । प्र३४५तो^६होइ ॥ १५ ॥

ऋजिश्वा ऋषिः* । हे ऋत्विजः ! "आ सीत" सोम मभिषुत
[षुज् अभिषवे (स्वा० उ०) लोटि छान्दसो विकरणस्य लुक् +

* "भारद्वाजः"—इति ऋषि-नै० ।

+ "सुपांसुलुक् (३.०, १८)"—इत्यादिनेति भावः ।

२३०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, ४]

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 एतमुत्थम्नदच्युत्सहस्रधारंवृषमन्दिबोदुहम् ।

३ १ २ २ १ २
 विश्वावहनिविभ्रतम् ॥ ४ ॥ ११५ *

(कौत्समलवर्हिषे द्वे ॥) एताम् । ४५ १ ७
 जत्याम् । नदा

१ ५ २ १ २ १ २ १
 रच्युत्सहताम् । सहास्रधा । रांवृषभाश्म् । दिवौ

“तप्तनप्तयनाश्च (पा० ७, १, १४५)” — इति तस्य तवादेशः] किं
 च । “परि पिच्चत” परितः वसतीवर्यादिभिः सिच्चत । कीदृ-
 शम् ? “अश्वं न” अश्वमिव वेगिनम् । “स्तोमं” स्तोतव्यम्
 “असुरम्” † अन्तरिक्षस्थितानां मुदकानां प्रेरकं “रजस्तुरं”
 तेजसां वा प्रेरकम् । “वनप्रक्षम्” उदकैः सम्पृक्तम् । यद्वा ।
 काष्ठेषु पात्रेषु चारकं प्रकीर्णम् “उदप्रुतम्” उदकं गच्छन्तं
 भ्रवमानं सोममभिषुतमभिषिच्चत ॥

“वनप्रक्षं” — “वनक्रक्षम्” — इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ ११४

* ऋ० ७, ५, १८, १ ।

† ‘नरति नम्’ — इति वि० ।

‡ ‘विनियोगोऽस्य द्वितीयेऽहनि’ — इति वि० ।

३५०५, ११, ४]

छन्दश्चाङ्गिकः ।

२३१

^{४ ३} २दु^५२३४हाम् । ^१ विश्वा^१२हो^१३ । हो^१३ । वार^१३हृ३ ।

^{१ ४} नार^२इवा^{५ २}२३४ओ^२होवा । आ^५२३४ताम् ॥ १६ ॥

^{४ ५ ४ ५} एता^२मू^५त्याम् । मदा^१३१ओ^५वार३ । चू^५२३४ताम् ।

^{२ १} स^{२ २}हस्र^१धार^{२ २ १ ३}वृषभ^४न्दि^{५ ४ ५}वो^२दु^२हृ३३म् । वा^२इ^२श्वा^२वाह । नि^२वा

^२ ३१ओ^५वाये३ । आ^५२३४ताम् ॥ १७ ॥

^{५ ४ ५ ४} (शङ्कः ॥) एत^४मु^१त्यम् । ए^४५ । मदा^१ । चू^१ताम् ।

^२ स^{२ १ २}हस्र^२धार^१वृषभ^१न्दि^१वो^१दू^१र३हाम् । वा^१इ^१श्वा^१२वाह३३ ।

^४ नि^५वो^५२३४वा । आ^५पू^५तो^५इ^५हृ३ ॥ १८ ॥

^{५ ४ ५ ४} (कौलमलबर्हिषाणि त्रीणि ॥) एत^४मु^१त्यम् । ओ

^{५ ४ ५} हृ३ । मदा^४चू^२तम् । ओ^४हृ३ । सा^२ह^३स्रा^५३३४धा ।

^{२ ३} र^५वा^{२ २}र्षा^२३३४भाम् । दि^५वो^१दु^१हृ^१मे^१२३४हृ३ । विश्वा^१२हृ३

२३२

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, ४, ४]

१३। वार३३३। ^{१ २ ३ ५ ६ ७} नार३वार३३औचोवा। ^३ भार३३४

^५ ताम् ॥ १८ ॥

^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११} णनामुत्यम्मदाच्युताम् । ^{१ २} साहस्रधा । ^{१३} रांवृषाभा-
^१ रम् । ^२ दिवो२ । ^३ दुहमो३ । ^{४ ५} विश्वावसूनिवार३३चो३ ।

^२ भ्रातमा३३उवार३ । ^{३ ४ ५} ऊ३३३४पा ॥ २० ॥

^{३ ४ ५} एता३४म् । ^{६ ७ ८ ९} उत्त्यम्मदा । ^{१० ११ १२} च्युताम् । ^{१३ १४ १५} सहस्रधार२
^१ वृ । ^२ षभम् । ^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} दिवो२३३३३३ । ^{१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०} दू२३४हाम् । ^{३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०} विश्वा
^{४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५०} वसूनिवार३औये३ । ^{५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०} भार३३४ताम् । ^{६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७०} एहिया६हा । ^{७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८०} हो५इ ।

डा ॥ २१ ॥ ११५

कृतयशाऋषिः* । “दिवः” देवान् कामयमानाऋत्विजः† ।

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि नै० ।

† ‘दिवो दुहम—दिव आहृत्य इमं लोकं मुदकेन पूरयति’—इति वि० ।

३५०५,११,५]

कुन्दार्चिकः ।

२३३

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ २ २ २ २ २ १ २ २ १ २ २
 ससुन्वेयोवहनायोरायामनेतायइडानाम् ।

२ ३ १ २ ३ २
 सोमोयःसुत्तितौनाम् ॥ ५ ॥ ११६ *

(दीर्घम् ॥) साह । न्वेयोवह्मर३नाम् । योरा

१ २ २ १ २ १ २ १
 रयामा२ । नेतायइडा२३नाम् । सोर३माः । यःसु

२ १ ५ ५
 शितार३४इनोईहाइ ॥ २२ ॥

“एतं” “त्यसु” सोममेव “दुहम्” अदुहन् [दुहेर्लिङि रूपम्]।
 दुहन्ति स्म [छान्दसो नकारस्य मकारः ‡]। “ग्रावाणो वत्सा
 ऋत्विजो दुहन्तीति” तैत्तिरीयक ब्राह्मणम्] कीदृशं सोमम् ?
 “मदच्युतं” मदस्य प्रेरकं “सहस्रधार” बहुधारम् “वृषभं”
 कामानां वर्षकं “विश्वा” सर्वाणि “वसूनि” धनानि “बिभ्रतं”
 धारयन्तम् ॥

“दिवोदुहम्”—इति, “दिवं दुहुम्”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ११५

* उ० ४, १, १८, १=३०५, १८, २=ऊहे ३, २, २—२७, १, १४ ।

† “दुह प्रपूरणे”—अदा० प० ।

‡ “अत्ययोवहलम् (पा० २, ४, ८८)”—इत्यनेनेति भावः ।

३० ख,

२३४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, ५]

^४ ^५ ^{१२} ^२ ^२
 (लोमसाम) ॥ ससुहाउ । न्वेयोवह्ननार३५
^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^२
 हाउ । योरायामार । नेतायः । इडानार३५हा
^{१२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 उ । सोमोयःह३हाउ । क्षितीनाम् । और३हो
^५ ^४
 वा । होपूइ । डा ॥ २३ ॥

^४ ^५ ^१ ^२
 सोमसामानि त्रीणि ॥ सः । खेसाह । न्वेयो
^२ ^{११११} ^{१२} ^{१२} ^२ ^२
 वसा३१उवार३ । नार३४पुम् । योरायामारनेताय
^{१२} ^२ ^२ ^५ ^१ ^२
 इडारना३म् । सोमोवाओर३४वा । यःसुक्षिता३१उ
^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 वाये३ । नार३४पुम् ॥ २४ ॥

^२ ^१ ^४ ^५ ^२ ^२ ^२ ^२
 ससुन्वे३योवह्ननाम् । योरायाशमार३ने । ताय
^१ ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^२
 इडार३४पुना३पू३म् । सोमोरयःसुक्षितीनाम् । सो
^{११११}
 मार३४पुः ॥ २५ ॥

^४ ^५ ^२ ^२ ^४ ^५ ^२ ^२ ^२ ^२
 ससुन्वयाः । एवाह । नायोराश्यार३मा । नेता

३५०५, ११, ६]

छन्दश्चाष्टिकः ।

२३५

अथ षष्ठी ।

२   १ २ २ १ २   ३ १ २   ३ १ २
 त्वं ह्यारङ्ग*दैव्यम्यवमानजनिमानिद्यु मत्तमः ।

३   १ २ ३ १ २
 अमृतत्वायघोषयन् ॥ ६ ॥ ११७ ‡

१   २   २ २ २   १   २   १
 यइडारइना३४म् । सोमा३ः । यःसुक्षि । ता२३४५इ ।

३ १ १ १ १
 ना२३४५म् ॥ २६ ॥ ११६

ऋणवऋषिः॥ “यः” “सः” “सोमः” “सुन्वे” अभिसुषुवे
 ऋत्विग्भिः § । यः सोमः “वसूनां” धनानां “अनेता” यश्च
 “रायां” [रान्ति प्रयच्छन्ति क्षीरादिकमिति] रायो गावस्तेषां
 आनेता विद्यते यश्च सोमः “सुक्षितीनां” शोभन-मनुष्याणाम् ॥
 आनेता सोऽभिसुतोऽभूदिति + ॥ ५ ॥ ११६

* “ह्यारङ्ग” — इति
 † “दैव्या” — इति च } ऋ०-पाठौ ।

‡ उ० २, १, १७, १ = ऋ० ७, ५, १७, ३ = ऊ० २, २, १६ — ५, १, १६ — ११, २, १८ — १८,
 १, १२ ।

॥ “आङ्गिरसः” — इति ऋषि नै० ।

§ “सुन्वे सुमः” — इति वि० ।

॥ “क्षितयः” — इति मनुष्य-नामसु षष्ठं नैषष्टकम् २, ३ ।

+ ‘विनियोगोऽस्य षष्ठोऽहनि’ — इति वि० ।

२३६

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० २, ४, ६]

^५ ^२
 (श्रौतोष्माणि चत्वारि ॥) त्व^५हिया । गदाइवियप
^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 वमानजनिमानीइयूमा^२ । तामा^२ः । आमा^१रत्ता^१
^२ ^५ ^४ ^५
 त्वा^२३ । यघो^२३४वा । षाप्रयोइ^५चाइ ॥ २७ ॥
^५ ^{२१} ^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२
 त्व^५हिया । गदाइविय । पवमान । होवाइ^२चाइ ।
^१ ^२ ^५ ^२ ^२ ^१ ^१
 जनिमा^१२३नी^२३४ । द्युम । ता^५श्माः । अमा^२२३ । ता^१
^३ ^५ ^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 इत्वा^३२३४औ^५होवा । यघो^२इषया^१२३४पुन् ॥ २८ ॥
^४ ^५ ^४ ^१ ^२ ^२ ^{२१}
 त्व^४ह्यङ्गदा । विय । पवमानजनिमानिद्युमत्ता^२२
^२ ^१ ^२ ^{२१} ^५ ^४
 इमाः । अमा^२र्त्ता^१इत्वा^२३ । यघो^{२१}३४वा । षाप्रयोइ^५
^५
 चाइ ॥ २९ ॥
^५ ^२ ^४ ^५ ^४ ^५ ^{२१} ^१ ^२ ^१ ^१
 त्व^५ह्योइअङ्गदैविया । पवमा^{२१}रना । जनिमा^२रना
^२ ^५ ^२ ^२ ^१ ^२ ^२ ^{२१}
 ये^२३४ । द्युम । ता^५श्माः । अमा^१र्त्ता^२इत्वा^२३ । यघो^{२१}२
^५ ^४ ^५
 ३४वा । षाप्रयोइ^५चाइ ॥ ३० ॥ ११७

३५०५, ११, ७]

छन्दार्चिकः ।

२३७

अथ सप्तमी ।

२१   २२   ३ २   ३ १ २   २ १ २
 एषस्यधारयासुतीव्यावारेभिःपवतेमदिन्तमः ।

१ २ ३   ५ २ १ २
 क्रीडन्नूमिरपामिव ॥ ७ ॥ ११८ *

४ ५   १ ३ २
 (गायत्रपाश्वर्म ॥) एषाः । स्याधारया३१उवा

५   १ ५ २   १ २ २ २   २ १ २   २
 २३ । ह्र२३४ताः । अव्या२वारेभिःपवतेमदिन्तमः । क्री

१ २   ३ २   १ ४   १   १ १ १ १
 डानू१मी२ः । अपा३म् । ह्र२३वा३ । आइवार३४५ ॥ ३१॥

शक्तिः ऋषिः † । हे “पवमान” पूयमान सोम ! “द्युमत्तमः”
 अतिशयेन दीप्तिमान् “त्वं हि” त्वमेव “दैव्यं” देवसम्बन्धीनि
 “जनिमानि” जन्मानि देवानित्यर्थः । जानासीति शेषः । तानभि
 लक्ष्य “अमृतत्वाय” तेषाम् अमरणाय “अङ्ग” क्षिप्रं ‡ “घोष-
 यन्” ऋत्विजो ग्रावाणीव शब्दमुदपादयन् उत्पादयन्ति ॥ [हि
 योगादनिघातः § ॥

“घोषयन्”-“घोषः”—इति पाठौ ॥ ६ ॥ ११७

* ऋ० ७, ५, १७, ५ = ऊहे ४, १, ११ - १८, १, १ ।

† “वासिष्ठः”—इति ऋषि-ने० ।

‡ “अङ्गेति क्षिप्रनामाक्षितमेवाङ्कितं भवति”—इति यास्कः (निरु० ने० ५, १७) ।

¶ “घोषयन् स्यूयसे”—इति वि० ।

§ “यद्वितु परश्छन्दसि”—इति पा० ८, १, ५६ ।

॥ ‘विनियोगोऽस्य ततोयेऽहनि’—इति वि० ।

२३८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, ७]

(सन्तनि) ॥ ^{४२ ५} एषाहाउ । ^{१ २ २} स्थाधारया३१उवार३ ।

^५ ह२३४ताः । ^{१ ५२ १२२ २} अव्यारवारेभिःपवतेमदिन्तमा२३ । ^{४२} क्रीडन्

^५ हाउ । ^{१ २} ऊर्मिरपा३१उवार३ । ^५ ई२३४वा ॥—*

(सोमसामानि चैव त्रीणि ॥) ^{२ १२ २} एषस्यधा । ^२ राया१

^{३ २ १२ १} सूतारः । ^{२५} अव्यावाराइ । ^{३ २ १} भाइःपवते । ^{३ २ १} मदिन्तमाः ।

^{२२ १} क्रीडन् ^२ २३मी३ः । ^{१ ४} आर३पा३म् । ^२ आ३४पूइवोईहाइ ॥२३॥

^{२ १ २} एषस्या३धारयासुताः । ^{४२ ५२} अव्याहा २इ । ^१ वारेभिःपव

^{२ ७} तेमादिन्नामा३ः । ^{१२} क्रीडा २न्हो१इ । ^२ ऊ२३मीः । ^{३ २} अपा

^{२ १} मिवा । ^{२ ४ ५} औ३होवा । ^४ होपूइ । ^४ डा ॥ ३४ ॥

* एतस्यैव सामः परार्द्धं यउखियेत्यसौ गानम् । तत्रयोः सप्तमाष्टमयोः ऋचोः प्रगाथो भवति । सोमांसादर्शनाधिकरणशालायां नवमाध्याय-द्वितीयपाद-षष्ठाधिकरणयोः तल्लक्षणादयोऽपि विचारिताः । अस्मि चात्रैव भाष्यकृतो भूमिकायां तद्वृत्तेः समन्तात् (२५ पृ०—३८ पृ०) तेनानयोः व्युत्पत्तं सम्पद्यते, अत्रैतादृशविभिन्य-मूलक-गान-दर्शनस्यायमेव हेतुः । तादृश-वृत्-मूलक-गानानि चान ऊचे (४, १, ११—१८, २, १) स्फटानि ।

३५०५, ११, ७]

छन्दश्चादिकः ।

२३८

४२

२४

२१२ २२१

२ ३ २ १

एषस्यधाप्रयासुताः ।

अव्यावाराइ ।

भिःपवता२

३३ २ १२ २ १ ५ ४
 ३इ । मदिन्तमाः । क्रीडन्मूर्मिरपोवा३ओ२३४वा । आ-

५
 ५इवोईहाइ ॥ ३५ ॥ ११८

॥ इति ग्रामे गेये सप्तदशः प्रपाठकः ॥

॥ इति गेयगानं सम्पूर्णम् ॥

उरुक्लृषिः* । “स्यः” सः “एषः” “सुतः” अभिषुतः सोमः
 “अव्या वारेभिः” अवेर्वालैः तेभ्यः पवित्रे “धारया” आत्मीयया
 “पवते” कलश मभिलक्ष्य चरति । कीदृशः ? “मदिन्तमः”
 मादयित्तमः । “अपामिव” उदकानाम् “जर्मिः” सङ्घात इव
 “क्रीडन्” इतस्ततः सङ्कीडमानः पवते † ॥

“अव्यावारेभिः”—“अव्योवारेभिः”—इति साम्न ऋचः
 पाठभेदः ॥ ७ ॥ ११८

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-ने० ।

† “विनियोगोऽस्य सप्तमेऽङ्गिनि”—इति वि० ।

[६प्र० २, ४, ८]

§ इदं हि, पूर्व-प्रदर्शित-‘सन्नति’-नामकस्य ‘एषाहाउ’—इत्येतस्य (१३८ पृ०) साम्प्रदायिकं दलम् । ततश्च न तु गेयगानादन्यदिति ध्येयम् । अतएव द्वात्रिंशदङ्गा-न्वितमिति शम् ।

३५० ५, ११, ८]

छन्दशास्त्रिकः ।

२४१

ऋजिश्वाऋषिः * । “यः” सोमः “उत्सियाः” उत्तरणशीलाः†
 “अपियाः” अप्याः [आपइत्यन्तरिक्षनाम (नै० १, ३, ८)। अस्माद्
 “भवे छन्दसि (पा० ४, ४, ११०)”—इति यत्] अन्तरिक्षस्थाः ।
 अहि-प्रभृतिभिरसुरैः ‡ अपाहृत्य निहिता “गाः” आपः ¶
 “अश्वनि” मेघे § “अन्तः” मध्ये स्थिता इत्यर्थः । “ओजसा”
 जलेन “निरक्षन्तत्” निरच्छिनत् निरगमयत् अन्तरिक्षाद्वृष्टि
 मकार्षीदित्यर्थः । स त्वम् असुरै रपहृतं “गव्यम्” गो-सम्बन्धि
 “अश्वाम्” अश्वेषु भवं “व्रजं” समूहं “अभि तद्विषे” अभितो
 व्याप्नोति [तनु विस्तारे—छान्दसे लिटि ॥ “तनिपत्योश्छन्दसि
 (पा० ६, ४, ८८)”—इत्युपधालोपः] । किञ्च । हे “धृष्णो” शत्रु-
 धर्षणशील + सोम ! स त्वं “वर्माव” कवचीवः “आरुज”
 असुरान् जहि ॥

* “भारद्वाजः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘उत्सियाः’ आदित्य-रश्मयः अनङ्गाहा वा—इति वि० । ‘उत्सियाः’—इति गोनामः,
 तृतीयं नैघण्टुकम् (१, ११) । “उत्साः”—इति तु रश्मिनामसु नवमं नैघण्टुकम्
 (१, ४) । “उत्सियेति गोनामोत्प्राविणोऽस्या भोगा उहेति च”—इति यास्कः
 (निघ० नै० ४, १८) ।

‡ अहिरिति असुरइति चेमी द्वावेव मेघपर्यायौ नै० १, १०, २७-२८ ।

¶ इह मानं मृग्यम् ।

§ “अश्वाम्”—इति मेघनामसु अष्टमं नैघण्टुकम् १, १० ।

॥ “छन्दसि लिट्”—इति पा० १, २, १०५ ।

+ ‘धृष्णो धारयन्’—इति वि० ।

÷ ‘वर्मा’ सचिता—इति वि० ।

३१ख,

२४२

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २, ४, ८]

“अपियाअन्तरश्मनि”-“अप्याअन्तरश्मनः”-इति छन्दोग-
बह्वचानां पाठभेदः ॥ ८ ॥ ११८

इति श्रीमत्सायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दो-
व्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्यैकादशः खण्डः ॥ ११ ॥

॥ इति काकुर्भ समाप्तम् ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाहं निवारयन् ।
युमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-श्रीवीर-
बुक्-भूपाल-साम्राज्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते
माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ५ ॥

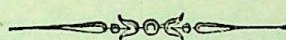
॥ सौम्यं पावमानं वा पर्व काण्डं वा समाप्तम् ॥

॥ इति तृतीयं पर्व ॥

ॐ नमः सामवेदाय ।

अथ षष्ठोऽध्याय आरभ्यते ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

आरण्यकाभिधः* षष्ठोऽध्यायो व्याक्रियतेऽधुना† ॥ २ ॥

तत्रेन्द्रेत्यादिकानान्तु पञ्चपञ्चाशतां क्रमात् ।

ऋषिं कृन्दो दैवतञ्च तत्र तत्राभिदध्महे ॥ ३ ॥

तत्राद्याया ऋचो द्रष्टा भरद्वाजः प्रकीर्तितः ।

द्वितीयस्या वसिष्ठः स्यात्तृतीयाया ऋचः स्मृतः ॥ ४ ॥

वामदेव स्ततश्कृन्दो बृहती त्रिष्टुबेव च ।

गायत्रीति क्रमादिन्दो भवेत्तिसृषु देवता ॥ ५ ॥

* “आरण्यकानुष्ठे” (४, २, १२९ पा०) । अत्यल्पमिदमच्यते मनुष्यरति (प०) । पथ्यध्यायन्यायविहारमनुष्यहस्तिष्विति वक्तव्यम् (का०) । आरण्यकः पन्थाः । आरण्य-कोऽध्यायः । आरण्यको न्यायः । आरण्यको विहारः । आरण्यको मनुष्यः । आरण्यको हस्ती (प०) । वा गोमयेषु (का०) । वा गोमयेष्विति वक्तव्यम् । आरण्यका गोमयाः आरण्या गोमयाः (प०) ।

† नय आर्षिक-ग्रन्था इति विवरणादि-सकल-ग्रन्थ-सम्पत्ता वेदिक-प्रवादानुगताः पुस्तकाद्यन्त-समीक्षणेनोपलभ्यास । तथाच षडध्यायात्मकश्चन्दो नाम एकः, अपरो

२४४

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, १]

तत्र प्रथम-मण्डले—

सैषा प्रथमा ।

२३१ २३१ २३१ २ ३१ २ ३१ २
 इन्द्रज्येष्ठन्नभ्ररओजिष्ठस्युपुरिश्रवः

१२ २२ ३ १ २ ३ १२ १२२
 यद्दिधृक्षेमवज्रहस्तरोदसीउभेसुशिप्रप्राः ॥ १ ॥ १ *

२२ २२ २ २ २ २२
 १ हाउ । ३ । औहोइन्द्रज्येष्ठन्नभ्रराश्ण । हाउ ।

१२ १ २ २ १ २ २२ २ १ २
 ३ । औहो २ । ओ २ । जिष्ठस्यूपारा । औहोवाश्रावाः ।

२२ २२ १ २ २ १ २
 हाउ । २ । औहो २ । यारत् । दिधृक्षेमाव । अ

२२ २ २ १ २ २२ २२
 हस्त । औहोवारोदासी । हाउ । ३ । औहो २ ।

१ २२ १ २ २२ २ १ २ २२
 ओ २ । भेसुशाइप्रा । औहोवापाप्राः । हाउ । ३ ।

२२ २ २ २ २ १
 औहो २ । ओ २ । उऊवाश्हाउ । वा ३ । हस् ॥ २४ ॥ १ †

नवाध्यायात्मक उत्तरः, ताभ्यामन्यत् एधीऽध्याधैकात्मकः आरण्यक इति व्यवहृतः । साधन-
 मते तु नैवम् । अयं हि प्रज्ञोपविभागे रेव कृत्योपग्रहं परिसनाय तस्यैव षष्ठीपभाग
 एष इति मन्यते ।

* ऋ० ४, ७, १७, ५ ।

† “नारदसूत्रम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ९ ।

‡ आ० पा० १५० १, १, २४ ।

४५०६, १, १]

कन्दार्चिकः ।

२४५

हे “इन्द्र” !* “ज्येष्ठ” प्रशस्यतमम् “ओजिष्ठम्” अतिशयेन
बलकरम् “पुपुरि” पूरकं “श्रवः” अन्नं “नः” अस्मभ्यम्
“आभर” आहर प्रयच्छ । हे “वज्रहस्त” वज्रबाहो !† हे
“सुशिप्र” शोभन-हतुक ! एवम्भूत ! हे “इन्द्र” ‡ “यत्” “अन्न”
“दिधृक्षेम” धारयितु मिच्छेम यच्चान्नं इमे परिदृश्यमाने
“उभे” “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ “आ पपाः” आपूरयसि ।
तदन्न माहरेत्यन्वयः ।

“येनेमेचिवज्रहस्त”—इति बह्वृचानां पाठः ॥ १ ॥ १

* “इन्द्रो वै प्रवृष्य-कर्षणः”—इति नैरुक्तम् (३का० १०ख० ८ख०) ईश्वरस्यायमिति
तद्भाष्यम् ।

† “अथाकारचिन्तनन्देवतानां । पुरुषविधाः स्युरित्येकं चेतनाववद्वि स्तुतयो भवन्ति
तथाभिधानानि । अथापि पौरुषविधिकैरङ्गैः संस्तूयन्ते—‘कृष्या त इन्द्र स्थविरस्य
बाह्व यत् संश्रभ्या सघवन् काशिरित्ते’ । अथापि पौरुषविधिकैर्द्रव्यसंयोगैः—‘आ द्वाभ्यां
हरिभ्या मिन्द्र आहि कल्याणीज्जाया सुरणं गृहे ते’ । अथापि पौरुषविधिकैः कर्मभिः—
‘अद्वौन्द्र पिव च प्रस्थितस्य आश्रुत्कर्णं शुधी हवम्’ ॥६॥ अपुरुषविधाः स्युरित्यपरमपि
तु यदृश्यतेऽपुरुषविधनययाग्निर्वायुरादित्यः पृथिवी चन्द्रमा इति । यथो एतच्चेतना-
वद्वद्वि स्तुतयो भवन्तीत्यचेतनान्यप्येवं स्तूयन्ते यथाक्षप्रभृतीन्योषधिपर्यन्तानि यथो
एतत् पौरुषविधिकैरङ्गैः संस्तूयन्त इत्यचेतनेष्वप्येतद्भवत्यभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभि
रिति प्रावस्तुतिर्यथो एतत् पौरुषविधिकैर्द्रव्यसंयोगैरित्येतदपि तादृशमेव सुखं रयं
युयुजे सिन्धुरप्रिव्रन मिति नदी-स्तुतिर्यथो एतत् पौरुषविधिकैः कर्मभिरित्येतदपि
तादृशमेव होतुश्चित् पूर्वं हविरस्यमाशनेति प्रावस्तुतिरेवापि बोभयविधाः स्युरपि वा
पुरुषविधानामेव सतां कर्मात्मान एते स्युर्यथा यज्ञो यजमानस्येवाह्वानसमयः ॥ ७ ॥”
—इति निरु० दे० ।

‡ “शिप्रं हन नासिके वा”—इति निरु० नै० ६, १७ ।

२४६

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, २]

अथ द्वितीया ।

२३ २ ३ १ २   ३ १२ २२२२ ६ १ २ ३ १ २
इन्द्रो राजा जगत् चर्षणीनामधिशमा विश्वरूपं यदस्य ।

१२   ३ २ ३ १ २   ३ २३ ६ १ २   ३ २
ततो ददाति दाशुषेवसूनि चोदद्राध उपस्तु, तच्चिद्वर्वाक् ॥ २ ॥ २

१   २   २२ १   १ १   २   २   २
* हावौन्द्राः । राजा । जगतः । चर्षणीनाम् । नाम् ।

२२ १२   २२ १२   २२ १२
२ । नाओइनम् । ३ । नाहोइनम् । ३ । हावौहो

२   १ १   २ १ २   २   २
हाउ । अधिक्त्तमा । विश्वरूपं । पंयदस्या । स्या । २ ।

२२ १२   २२ १२   १२   २२ १२
स्याओइनम् । ३ । स्याहोइनम् । ३ । औहोहावौहोहा

२ १२   २ १२   २   २   २
ततो ददा । तीरदाशु । षावसूनी । नौ । २ ।

२२ १२   २२ १२   २२ १२   २
नाओइनम् । ३ । नाहोइनम् । ३ । हावौहोहाउ ।

२२ १२   २ १   २   २   २२
चोदद्राधाः । उपस्तु, तच्चिद्वर्वा । वर्वा । २ । वर्वा

१२   २२ १२   १२   २२   १२
ओइनम् । ३ । वर्वाहोइनम् । ३ । औहोहावौहो

२   ३ १ १ १ १
३ । हाउवा ३ । ई२३४५ः ॥ ८ † ॥

* “इन्द्रस्याको द्वौ”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† आ० गा० १५० १, १, ८ ।

४५०६, १, २]

इन्द्रार्चिकः ।

२४७

^{१ २ २२१ २१ २ २ २}
 इन्द्राहाउ । राजा । जगतः । चर्षणीनाम् । नाम् ।
^{१२२ १२२ २२ १२ २}
 २ । नोवा । ३ । नोवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा
^{२ २ १ २ १ २ २ १}
 ३हाउ । अधिक्त्तमा । विश्वरू । पंयदस्या । स्या ।
^{१२२ १२२ २२ २२ २ २}
 २ । स्योवा । ३ । स्योवाहाइ । ३ हाओ३ । हा३हा
^{२ १२ २ १२ २ २ २}
 उ । ततोददा । ती३दाशु । षाड्वहजी । नी । २ ।
^{१२२ १२२ २२ २२ २ २}
 नोवा । ३ । नोवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा३हाउ ।
^{२२ १२ २१ २ २ १२}
 चोदद्राधाः । उपस्तु । तच्चिदर्वा । र्वा । २ । र्वा
^{२ १२२ २२ २२ २ २}
 वा । ३ । र्वावाहाइ । ३ । हाओ३ । हा३हाउ ।
^{२ ३ १ १ १ १}
 वा३ । ई२३४५ । ॥ १० * ॥ २

यः “इन्द्रः” “जगतः” जङ्गमस्य पश्चादेः यतो “राजा”
 ईश्वरो भवति । चर्षणीनां मनुष्याणां च † राजा भवति । किञ्च
 “अधि” क्षमा [सप्तम्येकवचनस्य लृक् ‡] क्षमायां ¶ “विश्व-

* आ० गा० १, १, १० ।

† “चर्षण्यः”—इति मनुष्य-नामस्त्वष्टमं नैघण्टुकम् २, ३ ।

‡ “सुपांसुलृक् (पा० १, १, ३६)”—इत्यादिना ।

¶ “क्षमा”—इति पथिवी-नामसु षष्ठं नैघण्टुकम् १, १ ।

२४८

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ३]

अथ तृतीया ।

१ ३ १ ३ १ ३ १ २ ३ २ ७ ३ २ ३ क १ २
 यस्येदमारजोयुजस्तु जेजेनेव नः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
 इन्द्रस्य रन्त्यम्बृहत् ॥ ३ ॥ ३

१ २ २ १ २ २ २ १ २ २
 * हाउयास्या । इदमारजोयूजाः । तुजेजेनेव

२ १ २ २
 नासूवाः । आइन्द्रस्या ३ ४ ५ रा ६ ५ ६ । तियं

१
 बृहत् ॥ ११ + ॥

रूपं “यत्” धन मस्ति “अस्य” तस्यापि राजा भवति । “ततो
 ददाति दाशुषे वसूनि” यजमानाय ‡ वसूनि धनानि ददाति ।
 स इन्द्रः अस्माभिः “उपस्तुतं” सम्यक् स्तुतं “राधः” धनम्
 “अर्वाङ्” अस्मदभिमुखं “चोदत्” प्रेरयतु ।

“अधिचमा”—“अधिचमि”—इति, “विश्वरूपम्”—“विषु-
 रूपम्”—इति, “उपस्तुतम्”—“उपस्तुतः”—इति च साम्न ऋचः
 पाठभेदः ॥ २ ॥ २

* “चर्केशिरः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† आ० गा० १५० १, २, ११ ।

‡ दाशुषे—इति दानकर्मणो दाशतेः (नै० ३, १०, १) रूपम् “दाश्वान् साक्नान्
 मोक्षांश्च (८) १, १२”—इति सिद्धम् ।

४५०६, १, ४]

इन्द्रार्चिकः ।

२४६.

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

उदुत्तमंवरुणपाशमस्मद्वाधमंविमध्यमं^७अथाय ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अथादित्यव्रतेवयन्तवानागसोअदितयेस्याम ॥ ४ ॥ ४ *

२ २

१ २

२

२ २ १ २

१

१^७ हाउ । ३ । आयुश्चक्षुर्ज्योतिः । औद्देवा । ई

२

१

२ २ १

२

१ २

या । उदुत्तमंवरुणपाशमारश्मात् । अवाधमंविमध्यमं^७

२ १

२

१ २

२ २ १

२

१ २ १ २

अथाश्वा । अथादित्यव्रतेवयन्तारश्वा । अनागसोअ

“रजोयुजः” ज्योतिर्भिर्युक्तस्य (ज्योतीरजउच्यतइतियास्कः †)

अत्यन्त-तेजस्विनः “यस्य” इन्द्रस्य “इदं” पुरोवर्ति स्तोत्रयुक्तं

हविरस्ति तद्धविः “स्वः” स्वर्गे सर्वत्र वा “तुजे” दातरि वा

“जने” यजमानविषये “वनं” यतो वनमीयं सम्भजनीयं खलु ।

अतः “इन्द्रस्य” दानं “रन्त्यम्” अत्यन्त-रमणीयं “बृहत्” प्रभूतं

भवति ॥ ३ ॥ ३

* ऋ० १, २, १५, ५ । † “वरुणगेतमथोरकः”—इति आ० ब्रा० २, १० ।

‡ “रजो रजते । ज्योतीरजउच्यते । उदकं रज उच्यते । लोकाराजांस्यु
च्यन्ते । अमृगहनी रजसो उच्यते । “रजांसि चित्रा विचरन्ति तन्ववः”—इत्यपि
निगमो भवति—इति निरु० नै० ४, १६ ।

१। तुजे इति तुष्टतेर्दानकर्मणो रूपम् नै० २, २०, ६ ।

३२ख,

२५०

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ४]

१११ २ २२ १२ २
 दितयेसिया२३मा३ । हाउ । ३ । आयुश्चक्षुर्ज्योतिः ।

२२ १ २ १ ३ ५२ २ ३ १ १ १
 औहोवा । ई२ । या२३४ । औहोवा । ई२३४५

॥ १३* ॥ ४

आद्ये ऋचौ चतुष्पादे ह्येकपादयुतान्तिमा ।

शौनःशेपी गार्त्तमदी वामदेवीति ताः क्रमात् ।

वारुणी पावमानी च वैश्वदेवीति संस्मृताः ॥

हे “वरुण !” † “उत्तमम्” उत्कृष्टं शिरसि बद्धं “पाशम्”
 “अस्मद्” अस्मभ्यम् “उच्छ्रयाय” उत्कृष्टं शिथिलं कुरु । “अधमम्”
 निम्नं पादेऽवस्थितं पाशम् “अव अथाय” अवाधस्तात् शिथिली-
 कुरु । “मध्यमम्” नाभिदेशगतं पाशं “विअथाय” त्रियुज्य शिथि-
 लीकुरु । “अथ” अनन्तरं हे “आदित्य” अदितेः ‡ पुत्र !

* अ० मा० १५०१, २, १३ ।

† “दक्षस्य, वादिते जन्मनि व्रते राजाना मित्रावरुणा विवाससि । अतूर्त्तं पन्थाः
 पुच्छरथो अर्थमा सप्तशेता विश्वरूपेषु जन्मसु (ऋक् १० म० ६, ४, ४)”—इति मन्त्र-
 स्मृतात्—“अचोरात्रं मित्रावरुणौ (३ का० ११ अ० २३ ख०)”—नैरुक्तभाष्याच्च मित्र-
 शब्देन दिवा, वरुण-शब्देन च रात्रिः सुग्रहः । “वरुणः वृणोतीति सतः (३ का०
 १० अ० १३०)”—इति व्युत्पादनात् सर्वेषां घटपटादीनां तमोरूपेण आवरकश्च ।

‡ “अदितिरदोना * * अदितिर्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स
 पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्चजना अदितिर्जातमदितिर्जनिन्मम्—इत्यदितेर्विभूति
 साधयत् एमाव्यदोमानोति वा”—इति नैरुक्तम् २ का० ४ अ० २२-२३ ख० । दितिः
 खण्डनं तदभावोऽदितिरिति निष्पन्नोऽर्थो भाष्यादि-सम्भवः ।

४५०६, १, ५]

छन्दःशास्त्रिकः ।

२५१.

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १२ २२   २
त्वयावयम्यवमानेनसोम

१ २ ३ १२ २२   ३ १ २
भरेकृतंविचिनुयामशश्वात् ।

१ २ ३ १२ २२   ३
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्ता

१ २ ३ १ २   ३ २ ३ २
मदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥ ५ ॥ पू *

२ २ १   १   ३ २ २   ५ २
+ छपायपूष्ट । पा । ओहा । ईश्या । (एवं त्रिः)

२ २   २ २ १   २   २ २   २ १   २
त्वयावयम्यवमानेनसोमा । भरेकृतंविचिनुयामशश्वात् ।

३ २   २   २ २ १   २   २   २
तन्नोमित्रोवरुणोमामहान्ताम् । अदितिःसिन्धुःपृथिवी

वरुण ! “वयं” शुनःश्रेपाः “तव” व्रते त्वदीये कर्मणि “अदितये”
खण्डन-राहित्याय “अनागसः” अपराध-रहिताः “स्याम”
भवेम ॥

“अथादित्यव्रतेवयन्तव”-“अथावयमादित्यव्रतेतव”—इति
सान्न ऋचः पाठभेदः ॥ ४ ॥ ४

* ऋ० ७, ४, २२, १ ।

† “अपां सर्पसाम”—इति आ० ब्रा० ३, १, १२ ।

२५२

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ५]

^२ उताद्यौः । ^{२ २ १} हपायप्रह । पा । ^{२ २ २} ओहा । ^{५ २} इया ।

^{२ २ १} २ । हपायप्रह । पा । ^{२ २ २} ओहा । ^{१ १} ईर । ^३ यार३४ ।

^{५ २ २} ओहावा । ^{२ २} ए । ^१ सुवः । ^{२ २} २ । ^{१ १ १ १} ए । सुवा २ ३ ४ ५ः ।

॥ ७ ॥

^{२ २ १} हपायप्रह । पा । ^{१ २ २ २} ओहा । (एवं त्रिः) । ^{२ २} तयावयम्यवमानं ।

^{१ २} नसेमा । ^{२ २} भरेकृतं विचिनुयामशास्त्रात् । ^{२ २} तन्नो मित्रो वरु

^{२ २ १ २} णो मामहान्ताम् । ^{२ १} अदितिः सिन्धुः पृथिवी उता । ^२ द्यौः ।

^{२ २ १} हपायप्रह । पा । ^{२ २ २} ओहा । ^{२ २ १} २ । हपायप्रह । पा ।

^१ ओर । ^२ हार३४ । ^{५ २ २} ओहावा । ^१ सुवः । ^{२ २} ए १ । ^१ सुवः ।

^{३ १ १ १ १} ए२३४५ ॥ ८ ‡ ॥ ५

* ‡ आ० मा० १५० २, १, ७-८ । † "समुद्रस्य सर्पसाम"—इति आ० ब्रा० १, २, १२ ।

४५०६, १६.]

छन्दमार्चिकः ।

२५३

अथ षष्ठी ।

३ १२ २२ ३२७ ३ २

इमं वृषणकुणुतैकमिन्माम् ॥ ६ ॥ ६

३ २२ ३२ २

३ २

१

३ २

* इमाओवा । ३ । इमा३ । ओइ । २ । इमा

१

५

३ २२ ३२ २

३ २

१

३ । ओर३४वा । वृषाओवा । ३ । वृषा३ । ओइ ।

हे “सोम !”† पवमानेन पवित्रेण पूयमानेन “त्वया” सहा-
येन “भरे” [सङ्ग्राम-नाम (नै० २, १७, ६)] सङ्ग्रामे “शश्वद्”
बहु “कृतं” कर्तव्यं “वयं” “विचिनुयाम” विशेषेण कुर्याम ।
यस्मान्त्तव साहाय्येन कर्माणि कुर्मः “तत्” तस्मात्, अस्मान्
“मित्रः वरुणः अदितिः” एतन्नामिकाः । “सिन्धुः”
एतदभिधाना । तथा “पृथिवी” “उत” अपिच “द्यौः” । एते
मित्रादयः “नः” अस्मान् “मा” “महन्तां” पूजयन्तु धनादि-
दानेन ॥ ५ ॥ ५

० “वृषा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

† “सोमः क्षुनोते यदेन मभिषुषवन्ति । वज्रस्य मस्य नैषष्टुं वृत्तमाश्रयं मित्र
प्राधान्येन । तस्य पावमानोषु निदर्शनायोदाहरिष्यामः”—इत्यादि नैषष्टुं १५०
११५० २५० ।

‡ सिन्धुः समुद्रः । समुद्रइति अन्तरिक्षनामसु पञ्चदशम् पदम् नि० १, २ ।

३५४

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ७]

अथ सप्तमी ।

२२१२ ३१ २३१२ २१२
सनइन्द्राययज्यवैवर्णायमरुह्यः ।

३ १२ २२
वरिवोविन्परिस्त्रव ॥ ७ ॥ ७ *

२२ १ ५ २ २२ ३२ २२ २२ ३२
२ । वृषा३ । ओ२३४वा । णङ्कणावता । णकाओ
२ ३२ २ १ ३२ २ १ ५
वा । एका३ । ओइ । २ । एका३ । ओ२३४वा ।
२३ १११
इन्मा२३४५म् ॥ १३ † ॥ ई

१ ५ २ २२ १२ २ २
‡ एऊच्चा । तेजातमन्धसोदिविसङ्गू मिया २२
१ १ १ २ २ २ १ २
दाइ । इडा । उग्रश्मर्मचा१ईआ३वाः । सानः ।

पूर्वस्या मृचि प्रकृता हे मित्रादयो देवाः । यूयम् “एकम्”
अद्वितीयं दानकर्मणि “इमं” सोमं “वृषणं” कामाना मभिवर्षकं
“कणुत” कुरुत । तथा “इमां” क्रियां फलाभिवर्षिकां कुरुत ॥

६ ॥ ई

* अ० ७, १, १९, १ ।

† आ० ब्रा० १५० २, १, १३ ।

‡ “शाकरवर्णम्”—इति आ० ब्रा० १, २, १३ ।

४५०६,१,७,]

छन्दोऽर्थिकः ।

२५५

१२   २   २   १   १   १   २
 इन्द्राययज्यवेवरुणायमरु-रुहियाः । इडा । वरिवोवि

२   २   २   १   २   १२   २   २   २
 त्वरा१इसा३वा । आइना । विश्वान्ययआद्युस्मानिमानुषा

१   २   २   १   २   २
 रणाम् । इडा । सिषासन्तोवना२३होइ । माहा३१उ

२   १   १   १   १   १
 वार३ । इट् । इडा२३४५ ॥ १८ * ॥ ७

गायत्री पावमान्यौ तु सन इत्यादिके ऋचौ ।

अमहीयुस्तयोरेवं छन्दोदैवतनिर्णयः ॥

हे सोमः ! † “सः” “नः” “वरिवोवित्” धनस्य लभकस्त्वं
 “नः” अस्माकं “यज्यवे” यष्टव्यायेन्द्राय “वरुणाय” ‡ “मरुद्भ्यः” ॥
 च “परिस्त्रव” धारया क्षर ॥ ७ ॥ ७

* षा० पा० १५० २, १, १८ ।

† “अथैषा परा भवति चन्द्रमसो वैतस्य वा”—इति नि० ३का० ११५० ४ख० ।

‡ “वरुणः कवम्” प्र-समर्ज (ऋ० ५, ६, १३, २) —इत्यादि-मन्त्र-लिङ्गात् इह वरुणो
 मेघ-वर्षण-हेतुभूतः । “कवम्भोमेघम्”—इत्यादि निरु० दे० १०, ४ ।

॥ “मरुतो मितराविणो वा, मितरोचिणो वा, मरुद्भ्योवन्तो वा इति नैदम्
 रका० ११५० १३० । ‘वायु वै क्षेपिष्ठा देवता’—इति च श्रूयते । ततो मरुतो
 वायव इति सिद्धान्तः ।

२३६

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ८]

अथाष्टमी ।

३१२ २२ १२३ १ २ ३ १ २

एनाविश्वान्यर्यआद्य, न्नानिमानुषाणाम् ।

१ २

सिषासन्तोवनामहे ॥ ८ ॥ ८

१२

२२ २२ १

२

२२

* हाउ । ३ । उच्चातेजातमारश्मसाः । हाउ । ३ ।

१

२ १

१

२२

२

१

दिविसङ्गमियारश्मदाश्इ । हाउ । ३ । उग्रशर्ममहारश्इ

२

१

३

५

२२

२

२ १

अवाउ । वा३ । ई२३४डा । हाउ । ३ । सनइन्द्रायया

१

२२

१

२ १

१

२२

रश्म्यवाश्इ । हाउ । ३ । वरुणायमरुश्मियाः । हाउ ।

२

२

१

२

२

३

५

२२

३ । वरिवोवित्पराश्इसवाउ । वा३ । ई२३४डा । हाउ ।

२२

२

१

१

२२

२

२

२

३ । एनाविश्वानिआरश्म्यआ । हाउ । ३ । द्यु, न्नानिमा

१

२

२२

२

२

२ १

१

नुषारश्माम् । हाउ । ३ । सिषासन्तोवनारश्महाउ ।

१

१

११११

वा३ । इट् । इडा२३४५ ॥ १२ + ॥ ८

* "अपत्यम्"—इति आ० ब्रा० १, २, १२ ।

† आ० गा० २५० ३, १, १२ ।

४५०६, १, ८]

छन्दश्चाङ्गिका ।

२५७

अथ नवमी ।

३ १ २

३ २ ३ २ ३

अहमस्मिप्रथमजाकृतस्य

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

पूर्वन्देवेभ्योऽमृतस्यनाम ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २

योमाददातिसइदेवमाव

३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २

दहमन्नमन्नमदन्तमस्मि ॥ ८ ॥ ८

॥ प्रथम-दशति ॥

२२

१२२ २

२ १

१२२२

* हाउ । ३ । सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । दाने

१२ २ २

२२

२

२ १

नादानम् । ३ । हाउ । ३ । अहमस्मिप्रथमजाकृतार३

२, ११११

२२

१२२ २

२ १

स्या२३४५ । हाउ । ३ । सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ ।

“एना” एनेनान्नेन सोमेन “मानुषाणां” मनुष्याणां “वि-
 श्वानि” “द्युम्नानि” अन्नानि “अर्यः” अभि गच्छन्तः † “सिषा-
 सन्तः” सम्भक्तु मिच्छन्तश्च वयं “वनामहे” भजामहे ॥ ८ ॥ ८

° स्वर्ग्यम् । सेतुसाम । पुरुषगतिर्वा । विश्लोकं वा—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “अर्यः”—इति ईश्वरनामसु द्वितीयं नैषण्डकम् २, २२ । इह तु ऋगता
 वित्यस्य रूपमिष्टम् ।

३३ख०

३५८

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ८]

२ २२ १२२ १ २ २२ १२ २२
अक्रोधेनक्रोधम् । २ । अक्रोधेनक्रोधम् । हाउ । ३ ।

२२ २ २ १ २ १ १ १ १ २ २
पूर्वन्देवेभ्योऽमृतस्यना २ ३ मा २ ३ ४ पू । हाउ । ३ ।

१२२ २ २ १ २ १ २ २
सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । अद्वयाश्रद्धाम् । ३ ।

२२ २ २ २ १ २ १ १ १ १ २ २
योमाददातिसद्देवमा २ ३ वा २ ३ ४ पू त् । हाउ । ३ ।

१२२ १ २ १ २ १ २ २
सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । २ । सत्येनानृतम् । ३ ।

२२ २ १ २ १ १ १ १ २ २
हाउ । ३ । अहमन्नमन्नमदन्तमा २ ३ द्वी २ ३ ४ पू । हाउ ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
३ । वा । एषागतिः । ३ । एतदमृतम् । ३ । स्वर्गच्छ । ३ ।

१२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ज्योतिर्गच्छ । ३ । सेतूँस्तीर्त्वाचतुरार २ ३ ४ पू ॥ ३ ४ * ॥ ८

चिष्टुभा अन्नदेवता आत्मान मेवाह आत्मा एव ऋषिः ।
“देवेभ्यः पूर्व” अग्नि-वरुणादि-देवेभ्यः पुरा “अहम्” “अन्नम्”
देवता “अमृतस्य” विनाश-रहितस्य “ऋतस्य” सत्यस्य पर-
ब्रह्मणः सम्बन्धिनी “प्रथमजा अस्मि नाम” प्रथमत एवीत्यन्ना

● आ० १५० २, १, १४ ।

४५० ६, १, ८]

छन्दश्चाश्विनः ।

२५८

भवामि खलु । “यः” पुमान् “मां ददाति” अन्नरूपां माम् अति-
 ष्यादिभ्यो ददाति “स इत्” स एव “एवं” परिदृश्यमान-प्रकारेण
 “आवत्” अवति सर्वान् प्राणिनो रक्षति । यस्तु लोभ-युक्तः सन्
 प्राणिभ्योऽन्नमदत्वा स्वयं मेव तदन्नमन्ति “अन्नम् अदन्तं” नाना-
 विधान-भक्षकं तं लोभिनम् अहमन्नम् अन्न-देवता “अग्नि”
 भक्षयामि विनाशयामीत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ *

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

छन्दोव्याख्याने षष्ठाध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

● अत्राह शास्त्रः—याख्यातं देवतं यज्ञाङ्गत्वात्तत्कर्तृमार्गगतिं याख्यास्यामः ॥
 सूर्यं आत्मेत्युदितस्य हि कर्मदृष्टायेतदनुप्रवदन्यथैतं महान्तमात्मानमेवर्गयः प्रवदन्ती-
 न्द्रः सितं वरुणमग्निमाहुतित्यथैष महानात्मात्मजिज्ञासयात्मानं प्रोवाचाग्निरस्मि जन्मना
 जातवेदा हहमस्मि प्रजमजा इत्येताभ्याम् ॥ १ ॥ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे
 चक्षुरन्धतम् स आसन् । अर्कं जिघातूरजसो विमानो जखो घर्मो हविरस्मि नाम ॥ अह-
 मस्मि प्रथमजा ऋतस्य पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य नाम । यो मा ददाति स इदेवमावा-
 अहमन्नमन्नमदन्तमस्मि इति स इ ज्ञात्वा प्रादुर्बभूवेवन् याजहाराय तमात्मानमभ्या-
 त्मजमन्तिकमन्यस्माश्चाचचक्षेति ॥ २ ॥ अपश्यङ्गोपासनिपद्यमानमा च परा च पथि-
 भिषरन्तम् । स सधीचीः सविषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः । आवरी-
 वर्ति भुवनेष्वन्तरित्यथैष महानात्मा सत्वलक्षणस्तत्परानन्दब्रह्म तत्पत्यन्तस्यलिलं तदव्यक्तं
 तदस्यर्शं तदरूपं तदरसं तदगन्धं तदमृतं तच्छुक्लं तन्निष्ठो भूतात्मा । सैषा भूत-
 प्रकृतिरित्येके तत् चेत् तद् ज्ञानात् चेत्तज्ज मनु प्राप्य निरात्मज मथैष महानात्मा
 त्रिविधो भवति सत्त्वं रजस्तम इति सत्त्वं तु मध्ये विशुद्धं तिष्ठत्यभितो रजस्तमसो
 इति । कामदेषस्तमइत्यविज्ञातस्य विशुध्यतो विभूतिं कुर्वतः चेत्तज्ज-पृथक्काय
 वरूपते प्रतिभाति लिङ्गो महानात्मा तमोलिङ्गो विद्या प्रकाशलिङ्गस्तमोपि निश्च-

२६०

सामवेदसंहिता ।

[आ० १, ८]

यत्किञ्च आकाशः ॥ ३ ॥ आकाशगुणः शब्द आकाशाद्वायुर्दिग्गुण स्थलेन वायो
 ज्योतिस्त्रिगुणं रूपेण ज्योतिष आपश्चतुर्गुणारसेनाद्गाः पृथिवी पञ्चगुणा गन्धेन
 पृथिव्या भूतग्रामस्यावरजङ्गमास्तदेतदहर्गुगसहस्रं जागर्त्ति तस्यां ते सुषुप्सन्नज्जानि
 प्रत्याचरन्ति भूतग्रामाः पृथिवी मपि यन्ति पृथिव्यप आपो ज्योतिषं ज्योतिर्वाय
 वायुराकाश माकाशो मनो मनो विद्यां विद्या महान्त मात्मानं महानात्मा प्रतिभां
 प्रतिभा प्रकृतिं सा स्वपिति युगसहस्रं रात्रिस्तावेतावक्षोराचावजसं परिवर्त्तते स
 कालस्तदेतदहर्भवति । युगसहस्रपर्यन्त मर्ह्यद् ब्रह्मणो विदरात्रिं युगसहस्रान्तं
 तेक्षोरात्रिविदो जनादिति ॥ ४ ॥ तं परिवर्त्तमान मन्योनुप्रवर्त्तते सद्य द्रष्टा विभ-
 क्कान्तिमावोह मिति गम्यते स मिथ्यादृष्टेनेदं पावकं महाभूतेषु चिरोष्णाकाशाद्वायोः
 प्राणश्चक्षुष वक्ताश्च तेजसोद्गाः स्वेचं पृथिव्या मूर्तिः । पार्थिवांस्त्वष्टौ गुणान्वि-
 द्यात् चीन्मादतस्त्रीन् पितृती ऽस्थिस्त्रायुर्मज्जानः पितृतस्त्वङ्मांसशोणितानि मातृ-
 तोम्रं पान मित्यष्टौ सोयं पुरुषः सर्वमयः सर्वज्ञानोपि कृष्टः ॥ ५ ॥ स यद्यनु-
 रूध्यते तद्भवति । यदि धर्ममनुरूध्यते तद्देवो भवति यदि ज्ञानमनुरूध्यते तदमृतो
 भवति यदि काम मनुरूध्यते सं ज्यवते । इमां योनिं सन्दध्यात्तदिदमव मतस्—
 स्त्रेया रेतसः सम्भवति स्त्रेयाणो रसो रसाच्छोणितं शोणितान्मांसं मांसाग्नेदो
 मेदसः स्त्रावा स्त्रावोस्थीन्यस्थिभ्यो मज्जा मज्जातो रेतस्तदिदं चोनो रेतः सित्तं पुरुषः
 सम्भवति । शुक्रातिरेके पुमान् भवति शोणितातिरेके स्त्री भवति द्वाभ्यां समेन
 नपुंसको भवति शुक्रभिन्नेन यमो भवति शुक्रशोणितसंयोगान्मातृपितृसंयोगाच्च
 नत् कथमिदं शरीरं परं संयम्यते सौम्यो भवत्येकरात्रोपितं कलसं भवति पञ्च-
 रात्राद्द्विदः सप्तरात्रात्तेशी द्विसप्तरात्राद्बुधुदः पञ्चविंशतिरात्रः स्वस्थितो घनो
 भवति मासमात्रात् कठिनो भवति द्विमासाभ्यन्तरे शिरः सम्यग्यते मासत्रयेण
 ग्रीवाद्यादेशो मासचतुष्केण त्वग्रादेशः पञ्चमे मासे नखरोमयादेशः षष्ठे मुख
 नासिकाक्षित्रोत्रं च सम्भवति सप्तमे चलनसमर्थो भवत्यष्टमे बुद्ध्याध्यवस्यति नवमे
 सर्वाङ्गसम्पूर्णो भवति ॥ मृत्याश्च पुनर्जातो जातस्याश्च पुनर्मृतः । नाना योनि
 मद्यथापि मयोषितानि यानि वै ॥ आहारा विविधा भुक्ताः पीता नानाविधा-
 नानाः । मातरो विविधा दृष्टाः पितरः सुहृदस्तथा ॥ अवाङ्मुखः पीड्यमानो
 जन्तुश्चैव समन्वितः । साङ्गं योगं समभ्यस्येत् पुरुषं वा पञ्चविंशकमिति ॥ ततश्च
 दशमे मासे प्रजायते जातश्च वायुना स्पृष्टस्तत्र स्मरति जन्ममरणम् । अन्ते च

४५०६,१,८]

कन्दार्चिकः ।

२६१

शुभाशुभं कर्मैतच्छरीरस्य प्राप्ताण्यम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरं सन्निशतं सष्टाकपालं शिरः सम्य-
 द्यते षोडश वषापलानि नव स्त्रायुशतानि सप्तशतं पुरुषस्य मर्मणा मर्द्धयतश्चो रोमाणि
 कोट्यो हृदयं द्वादशकपालानि द्वादशकपालानि जिह्वा वषकौ द्वादशसुपर्णा तथोपस्थ-
 २दपाप्येतन् मूत्रपुरीषं कक्षादाहारपानसिक्तत्वादनुपचितकर्माणावन्योन्यं जायेते
 इति । तं विद्याकर्मणी समन्वारभेते पूर्वप्रज्ञा च महत्यज्ञानतमसि मग्नौ जरामरण-
 चुत्पिपासाः शोक-क्रोध-लोभ-मोह-मद-भय-मत्सर-हर्ष-विषादेष्टास्त्रयात्मकैर्द्वैतैरभि-
 भूयमानः सोस्मादार्जवं जषीभावामानन्त्रिमुच्यते सोस्मात्याग्नं महाभूमिकावच्छरीराग्नि-
 जेषमावैः प्रक्रम्य प्रकृतिरधिपरीत्य तैजसं शरीरं कृत्वा कर्मणोऽनु रूपं फलं मनु-
 भूय तस्य सङ्क्षये पुनरिदं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ७ ॥ अथ ये हिंसा मात्रित्य विद्यामु-
 त्पृष्य महत्तपस्तेऽपिरे चिरेण वेदाङ्गानि वा कर्माणि कुर्वन्ति ते धूम मभि सम्भवन्ति
 धूमा द्वाचिं रात्रेरपक्षीयमाक्षपक्ष मपक्षीयमाणपक्षाद्विचिणायनं दक्षिणायनान्
 पितृलोकं पितृलोकाश्चन्द्रमसं चन्द्रमसो वायुं नाबोर्दृष्टिं दृष्टे रोषधयश्चैतद्भूत्वा तस्य
 सङ्क्षये पुनरेवेमं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ अथ ये हिंसामुत्पृष्य विद्या मात्रित्य
 महत्तपस्तेऽपिरे ज्ञानोक्तानि वा कर्माणि कुर्वन्ति तेर्षिरभि सम्भवन्त्यर्षिषोऽहरहश्चापू-
 र्यमाणपक्ष मापूर्यमाणपक्षादुदगयनमुदगयमाद्देवलोकं देवलोकादादित्यमादित्या-
 वैद्यन्तं वैद्युतान् मानसं मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोकं मभिसम्भवति न ते पुनरावतन्ते
 शिष्टा दन्दशुका यत इदं न जानन्ति तस्मादिदं वेदितव्यं मथाप्याह ॥ ९ ॥ न तं
 विदाथ य इमा जजानान्यश्चुष्माक मन्तरं बभूव । नीहारेण प्राहता जह्या
 चासुतृष उक्थशासश्चरन्ति ॥ न तं विद्यया विदुषो यमेवं विद्वांसो वदत्यचरं
 ब्रह्मण्यस्यति मन्युश्चाक मन्तरं मन्यदेषा मन्तरं बभूवेति नीहारेण प्राहतास्तमसा जह्या
 चासुतृष उक्थशासः प्राणं सूर्यं यत्पथगामिनश्चरन्त्यविद्वांसः चेन्नज्ञं मनु प्र वदन्यथा
 चो विद्वांसः चेन्नज्ञोऽनु कथयते तस्य तपसा सहाप्रसाद मेत्यथाप्रयो भवति तेना सन्तत
 मिच्छन्तेम सुखी मिच्छं देष हि सखा श्रेष्ठः सञ्जानाति भूतं भवद्भविष्यदिति । ज्ञाता
 कक्षाज्जायते सखा कक्षात्यस्यते सह भूतेन्द्रियैः शरते महाभूतानि सेन्द्रियाणि प्रज्ञया
 कर्म कारयन्ति इति वा तस्य तपः प्रतिष्ठाशील मुपशम आत्मा ब्रह्मेति स ब्रह्मभूतो
 भवति साक्षिमात्रो व्यवतिष्ठते बन्धो ज्ञानक्षतः ॥—इति १४,१—१० ।

२६२

सामवेदसंहिता ।

[आ० २,१

अथ द्वितीय-खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ २ १ २

३ २ ३ १ २

त्वमेतदधारयः कृष्णासुरोद्दिष्टीषुच ।

१ २ ३ २ ३ १ २

परुष्णीषु*रुशन्पयः ॥ १ ॥ १० †

२२

२

२२ १ २

१ २ ३ ४

‡ हाउत्वमेतात् । एतदेतात् । आधारा२३४याः ।

२ १ २

२

२

२ २

२ १

२

२ १

१

कृष्णासुरोद्दिष्टाश्चैषूच । परुष्णा२३४पू । रुशन् । पा

१ ३

५ २ २

२या२३४औहोवा ॥ २० ॥

२ २ १ २

१

१ २

१

त्वमेतद्वोहाइ । होइ । आधाशराया२ः । हाइ ।

१ २

१

१ २

१

कार्णाशसुरो२ । होइ । हाइषीशुचा२ । होइ ।

१ ०

१

२ १

१ ३

५ २ २

पारुष्णाइपू२ । होइ । रुशन् । पारया२३४औहोवा ॥ २१ ॥

२ २

२

२ १

२

१

आईत्वमेतात् । आ । आधाशराया२ः । आईका

२

१

२

१

१ ०

र्णाशसुरो२ । आईआईषीशुचा२ । आईपारुष्णा

० "परुष्णीषु"—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ६, २२, ३ ।

‡ "नीषि वार्षाहराणि"—इति आ० ब्रा० १, २, १५ ।

४५०६,२,१]

कन्दार्चिकः ।

२६३

१   २१   १ ३   ५२२   २१
 इषू२। आइ। रुशत्। पारयार३४औहोवा। अभि

२ २१ २१   २२२ १२ ५१ २१   २१ २२
 स्फूर्जयं द्विष्मः । समोषाभिस्फूर्जयं द्विष्मः । अस्मभ्यङ्गात्

१ २ ३ १ १ १ १
 वित्तमार३४धूम ॥ २२ * ॥ १०

श्रुतकच्चक्रविरिन्द्रो गायत्री । अस्य सामर्थ्यं सेवोपपादयति—
 हे इन्द्र ! “कृष्णासु” कृष्णवर्णासु गोषु तथा “रोहिणीषु च” [“वर्णा
 दनुदात्तान्नोपधात्तोः (४,१,३८)”—इति डीप्.] “परुष्णीषु”
 रोहितवर्णासु [“परुष्णी पर्ववतीति यास्कः*] पर्वशः पर्वशो
 नानावर्णासु च गोषु “रुशत्” [रोचते दीप्तिकर्मणः†] दीप्यमानं
 श्वेतम् “एतत्” परिदृश्यमानं “पयः” क्षीरं त्वम् “अधारयः”
 धारयसि । तस्मात् तद्वत् पूजयाम इति समन्वयः ॥ १ ॥ १०

* आ० २५० २, २, २०—२२ ।

† दनुदात्तस्य “वर्णानाम्बन्धनितान्नानाम् (२ पा० १० सू०)”—फिट् सूत्रेण ।

‡ “हरावती परुष्णीत्याहुः पर्ववती भास्वती कुटिलगामिनी”—इति निष० ८, २६ ।

॥ “रुशदिति वर्णनाम रोचते ज्वलति वर्मणः । सूर्यं मस्या वत् साह साहचर्याद्
 रुचरेणाद्वा”—इति यास्कः नै० १, २०—नै० ६, १२ ।

२६४

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, २]

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

अरुरुचदुषसः पृश्निरग्रिय

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

उक्षामिमे तिभुवनेषुवाजयुः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

मायाविनोममिरे अस्यमायया

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

नृचक्षसः पितरोगर्भमादधुः ॥ २ ॥ ११ *

१ २

१ २

१ २ ३

१ हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । अरुरुचत् ।

१ २

१

१ २

१ २

। ३ । उषसः पृश्निरा रयायाः । हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ ।

१ २ ३

१ २ ३

१

१ २

१

उक्षामिमे । ३ । तिभुवनेषुवा रजायूः । हाउ । ३ । स्वर्वि

१

१ २ ३

१ २

१

१ २

श्वम् । ३ । मायाविनः । ३ । ममिरे अस्यमा रयाया । हाउ

१ २

१ २

१ २ ३

१

। ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । नृचक्षसः । ३ । पितरोगर्भमा रदा

* उ० २, २, १६, ३ ।

† “सर्वोतिषो ह” — इति आ० ब्रा० २, २, १६ ।

४ प० ६, २, २२]

इन्द्रार्चिकः ।

२६५

^{२२} धूः । ^१ ^२ हाउ । ३ । ^१ ^२ स्वर्विश्वम् । २ । ^२ सुवार३र्विश्वाउ । वा३ ।

^२ ए३ । ^{१ १ १ १ १} सुवार३४५ः ॥ ८ * ॥

^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१ २ २} अरुरुचत् । ३ । ^१ उष

^२ सःपृश्निरा३ । ^{४ ५} ^{२२} ^{१२} ^२ ग्रायाः । हाउ । ३ । ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ ।

^{१ २} ^{२ २} उक्षामिमे । ३ । ^{१ २ २} ^{४ ५} ^{२२} तिभुवनेषुवा३ । जायूः । हाउ । ३ ।

^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१ २ २} ^{१ २} ^२ मायाविनः । ३ । ^{१ २} ^२ ममिरेअस्यमा३ ।

^{४ ५} ^{२२} ^{१२} ^२ या या । हाउ । ३ । ^{१ २} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१ २} नृचक्षसः । ३ ।

^{२ १ २} ^२ ^{४ ५} ^{२२} ^{१ २} ^२ पितरोगर्भमा३ । दाधूः । हाउ । ३ । ^२ ज्योतिर्विश्वम् । २ ।

^{१२} ^२ ^२ ^{१ २ १ १ १ १} ज्योता२३र्विश्वाउ । वा३ । ए३ । ^{१ २ १ १ १ १} ज्योती२३४५ः ॥ १०† ॥ ११

अरुरुचदिति त्वेतां पवित्रो दृष्टवानृषिः ।

पवमानो देवता स्याच्छन्दश्च जगती स्मृता ॥

“उषसः” सम्बन्धी “पृश्निः” आदित्यः ‡ [“पृश्निरादित्यो

०† चा० गा० २५० ३, १, ८-१० ।

‡ “तथापि निगमो भवति ‘सप्तर्षीरः शृणोतु नः’ इत्युषस मस्य सप्तार माह साहचर्यादसत्तरणाद्वापि”—इति निब० नै० ३, १६ ।

३४ख,

२६६

सामवेदसंहिता ।

[आ० २,२

भवति प्राश्रुत एनं (नै० २,१४) वर्णः”-इति नैरुक्ताः ।] “अग्नि-
यः” अग्नी मुख्यः सोमः * “अरुरुचत्” रोचयति । सः “उक्षा”
जलस्य सेक्ता पर्जन्यः सन् “मिमेति” भृशं शब्दायते । “भुव-
नेषु” भूतजातेषु “वाजयुः” तेषां मन्त्र मिच्छन् । “मायाविनः”
माया प्रज्ञा तदन्तो देवाः “अस्य” सोमस्य “मायया” प्रज्ञया
“ममिरे” निर्मितवन्तः [सोमस्य एकैकांश-पान-वशात् अग्न्या-
दयः स्व-स्व-व्यापारेण जगत् सृजन्तीत्यर्थः] । तस्यास्य मायया
“नृचक्षसः” नृणां द्रष्टारः “पितरः” पालकाः देवाः † अङ्गिरसः‡
पितरो वा “गर्भम्” “आ दधुः” धारयन्ति ओषधीषु । [स
चात्र सूर्यात्मा सोमः स्तूयते । सूर्यरश्मानुगमाधीनवर्द्धना-
च्चन्द्रस्य । यदा । अयमुषसः पृथ्विः सविता अरुरुचत् रोचयति
रोचते वा सर्वं शिष्टं समानं तत् सम्बन्धिनी नृचक्षसो नृणां
द्रष्टारः पितरो जगद्रक्षकाः रश्मयो गर्भं मादधुर्ह्यर्थम् ॥

“मिमेतिसुवनेषु”—“विभर्तिभुवनानि”—इति साम्न ऋचः
पाठ-भेदः ॥ २ ॥ ११

* “अग्रगमनेनेति वा । गरणेनेति वापसम्यादिन इति वा । अपिवाय मित्येतद-
नर्थकं सुप्रबन्धं माददीत”—इति निरु० नै० ६,१६ ।

† “पिता पाता वा पालयिता वा”—इत्यारभ्य “पिता दुहितुर्गर्भं दधाति
पर्जन्यः पृथिव्याः”—इत्यन्तं यास्कः नै० ४,२१ ।

‡ “अङ्गारेष्वङ्गिराः । अङ्गारा अङ्गना अङ्गना”—इति निरु० नै० ३,१७ ।

२३७

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रोवजीहिरण्ययः ॥ ३ ॥ १२ *

हयोर्मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः द्रष्टा स्याद् गायत्री छन्दः इन्द्रो
देवतेति । “इन्द्र इत्” इन्द्र एव “हर्योः” हरिनामकयोरश्वयोः ।
“सचा” सह युगपत् “आ सम्मिश्रः” सर्वतः सम्यङ्मिश्रयिता ।
कौटुम्भयोः हर्योः ? “वचोयुजा” इन्द्रस्य वचनमात्रेण रथे युज्य-
मानयोः सुशिक्षितयोरित्यर्थः । अयम् “इन्द्रः” ‘वज्री’ वज्रयुक्तः
“हिरण्यः” हिरण्यमयः ॥ सर्वाभरणैरुपेतइत्यर्थः ॥ ३ ॥ १२

॥ “ऋत्वप्रवास्त्वप्रवास्त्वमाध्वीर्हिरण्यगानि बन्दसि”—इति पा० ६, ४, १७५ ।

२६८

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, ४]

अथ चतुर्थी ।

२ ३ १ २   ३ १ २
इन्द्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषुच ।

२ २ २ १ २ ३ १ २
उग्रउग्राभिहृतिभिः ॥ ४ ॥ १३ *

३   २ २ २ २   २ २ १ २   २ २ २ १
जा३ । औहोवा । ३ । औहोहाइ । ३ । इन्द्रोवज्रीहि

२   ५   २ २ २ २   २ २
रा२३ण्ययाउ । वा३ । ई२३४डा । औहोवा । ३ । औ

१ २   २ २ २ १   २
होहाइ । ३ । इन्द्रवाजेषुनो२३अवा३ । सहस्रप्रधना

२   २ २ २ २   २ २ १ २   २ २
२३इषुचा३ । औहोवा । ३ । औहोहाइ । ३ । उग्रउग्रा

१   २   २   १ १ १ १
भिहृ२३तिभाउ । वा३ । इट् । इडा२३४पु ॥ ११ ॥ १२, १३

हे “इन्द्र” ! “उग्रः” शत्रुभिरप्रष्टव्यस्त्वं “उग्राभिः” अप्र-
ष्टव्याभिः “जतिभिः” अस्मद्देशपरपक्षाभिः “वाजेषु” युद्धेषु +
“नः” अस्मान् “अव” रक्ष तथा “सहस्रप्रधनेषु च” सहस्र-
सङ्ख्याक-गजाश्वादि-लाभयुक्तेषु महायुद्धेष्वपि रक्ष ॥ ४ ॥ १३

* ऋ० ८, ८, ३६, १ ।

+ आ० गा० २५० २, १, ११ ।

‡ “वाजे”—इति सङ्ग्रामनामसु द्विवचनानि रक्षितं नैषष्टकम् २, १७ ।

४५० ६, २, ५]

कन्दार्चिकः ।

२६८

अथ पञ्चमी ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २

प्रथमस्यसप्रथमनामा

२ २ ३ १ २ २ २

नुष्टभस्यहविषोहविर्यत् ।

३ १ २ २ ३ २ ३ १ २

धातुद्युतानात्मवितुश्चविष्णो

३ १ २ २ २ १ २

रथन्तरमाजभारावसिष्ठः ॥ ५ ॥ १४ *

१ २ १ २ २ २

† हाउप्राथाः । चयस्यसप्रथः । चना २ । माउवा ३ ।

२ २ १ २ ५ ३ ५ १ २ २

ईहा । ३ । ऊवा ५ । ओर३४वा । ईर३४डा । आनुष्टुभस्य

१ २ १ २ २ २ २ २ १

हविषः । हवा २इः । याउवा ३ । ईहा । ३ । ऊवाइ

३ ५ ३ ५ २ २ २ २ १ २

ओर३४वा । ईर३४डा । धातुद्युतानात्मवितुः । चवा-

२ २ २ २ २ २ ३ ५

इइ । षाउवा ३ । ईहा । ३ । ऊवाइ । ओर३४वा ।

३ ५ २ ३ २ २ २ १ २ २

ईर३४डा । रथन्तरमाजभारा । वसा २इ । षाउवा ३ ।

२ २ १ ३ ५ ३ ५ २

ईहा । ३ । ऊवाइ । ओर३४वा । ईर३४डा । ए३ ।

१
द्युत् ॥ ५ ॥

* ऋ० २, ८, ७, २ ।

† “वसिष्ठसूक्तौ द्वौ” — इति आ० ब्रा० ३, १, २६ ।

२७०

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, ५]

^{१ २} प्राथाः । ^१ चयस्यसप्रथः । ^२ चना२ । ^२ मा३१उवार३ ।
^{२२२} इडा । ^१ ३ । ^२ होइ । ^{२२} हो । ^{४ ५} वाहा३१उवार३ । ^{४ ५} इ२३४हा ।
^{१२ २} आनुष्टुभस्यहविषः । ^{१ २} हवा२इः । ^२ या३१उवार३ । ^{२२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ हाइ । ^२ हो । ^{२२} वाहा३१उवार३ । ^{३ ५} इ२३४हा । ^{२२१ २ २२} धातुर्द्युताना
^१ त्सवितुः । ^२ चवा२इ । ^२ ष्णा३ । ^१ उवा३ । ^{२२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^२ हो । ^{२२} वाहा३१उवार३ । ^{४ ५} इ२३४हा । ^{२ १} रथन्तर
^{२ २२२} माजमारा । ^१ वसा२इ । ^{२ २} छा३१उवा३इ । ^{२२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^{२ २२} होवाहा३१उवार३ । ^{२ ५} इ२३४हा । ^{२ १ २} ए३ । ^{१ २} द्यूता
^{११११} २३४पूः ॥ ६ ॥ १४

अपश्यत् प्रथद्रव्येतां त्रिष्टुभं प्रथनामकः ।

वैश्वदेवीं भवेदेवं छन्दी दैवतनिर्णयः ॥

“यस्य” वसिष्ठस्य “प्रथः” नाम पुत्रः यस्य भरद्वाजस्य “स प्रथः नाम” पुत्रः तयोर्मध्ये “वसिष्ठः” मम पिता “अनुष्टुभस्य” अनुष्टुप् छन्दसा युक्तस्य “हविषः” वर्माख्यस्य “यद्वविः” हविष्ठा

ॐ आ० गा० २५० ३, २, ५—६ ।

४५० ६, २, ६]

कन्दार्चिकः ।

२७१

अथ षष्ठी ।

३११ ३१२ ३२ ३१ २
नियुत्वान्वायवागद्ययः शुक्रो अयामिति ।

१२ ३ २ १ २
गन्तासि* सुन्वतो गृहम् ॥ ६ ॥ १५

२२ २१ २१ २ २ १
† हाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शुक्रः शुक्रम् । ३ । शुक्रः
२ ३ २ १ २ २ २ २ १ २
शुक्रम् । २ । शुक्रः शुक्रम् । नियुत्वान्वायाश्वागा
२ २ १ २ २ २
ही २ । अयः शुक्रा आश्यामाशता २३ । गन्तासि
१ २ २ २ २ १ २
सुन्वाश्तो गृहश्च २३म् । हाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शु-
१ २ १ १ २ ३ २ १ २
क्रः शुक्रम् । २ । शुक्रः शुक्रम् । शुक्रः शुक्रम् । २
पादकं “रथन्तरं” साम तद्रथन्तरं “धातुः” धातुसञ्ज्ञादेवात्
“द्युतानात्” द्योतमानात् सवितुश्च ॥ विष्णोश्च § “आज-
हार” आहृतवान् । [हृग्रहोर्भ इति भत्वं रथशब्दीपपदात्
तरतेः संज्ञायां भृत्वृज्जीति खच् । अरुर्दिषदजन्तस्येति सुमा-
गमः ॥ ५ ॥ १४

* “गतासि”—इति ऋ० ।

† “शुक्रम्”—इति ऋ० ब्रा० ३, २, १९ ।

‡ ‘धाता-विधाता’ सर्वस्य इति नैरुक्तम् ३का० ११ख० १०ख० ।

§ ‘सविता सर्वस्य प्रसविता’-इति नैरुक्तम् ३का० १०ख० ३१ख० ।

§ ‘विष्णु विश्वतेर्वा व्यश्नोतेर्वा’-इत्यादि नैरुक्तम् ३का० ११ख० १५ख० ।

एवञ्च विष्णुशब्देन सर्वव्यापी सर्वान्तर्यामीति सिद्धान्तः ।

२७२

सामवेदसंहिता ।

[आ० २०५]

अथ सप्तमी ।

१ २२ ३१२ २१२
यज्जायथाअपूर्वमघवन्वृत्रहत्याय ।

१ २ ३ १२ ३१० ३१२२
तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्नाउतोदिवम् ॥ ७ ॥ १६ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

३२ १ ३ ५२ २ २२ २१
शुक्रम् । शूर । वार३४ । औहीवा । ए । शुक्रम् ।

३ ॥ ७ + ॥ १५

नियुत्वानिति गायत्र्या वायुं गृह्णमदोऽब्रवीत् ॥

हे “वायो” ! ‡ “नियुत्वान्” नियुतो वाहनानि [वायोः
नियुतोरिति (१, १५, १०) निघण्टुः] तैर्युक्तस्त्वं “आगहि”
आगच्छ । “अयं” “शुक्रः” दीप्यमानः सोमः ते तुभ्यं “अयामि”
[यामेः कर्मणि लुङि रूपम्] नियतो गृहीत आसीत् यतः
‘सुन्वतः’ सोमाभिषवं कुर्वतो यजमानस्य “गृहं” “गन्तासि”
यातोसि ॥ ६ ॥ १५

• उ० ६, १, १९, १=४० ६, ६, १२, ५—६—०—ऊर्ध्व १, २, १६=२, १, २=३, २, १६ ।

† आ० मा० २५० ३, २, ७ ।

‡ ‘वायुर्वीतेर्वेत्ते वास्याद् गति-कर्मणः’—इत्यादि नैरुक्तम् ३का० १०१, १४० ।

४५०६, २, ७]

कन्दार्चिकः ।

२७३

^{२२ २} * एयज्यायथाः । ^{२२ १} अपूर्वि्या । ^२ हाउ । ^{२ १} मघवन्वृ । ^२ हा-
^{२ १२} उ । ^२ चहत्याया । ^{२ १} हाउ । ^२ तत्पृथिवीम् । ^{२ १} हाउ । अ-
^१ प्रथयाः । ^२ हाउ । ^{२२ २ २ १ २} एऔहोवादीशाः । ^{२ १} तदस्तम्नाः ।
^२ हाउ । ^{२ २ १} उत्तोदिवाम् । ^२ हाउ । ^{२ २ २} एऔहोवा३ । ^१ अस्

^{१११}
 पया२३४५ः ॥ ९ ॥

^{२२ २} एहाउयज्यायथाः । ^{२ १} अपूर्वि्या । ^{२ १} होइ । ^{२ १} हाउहाउ-
^१ हाउ । ^{२ १} मघवन्वृ । ^{२ १} होइ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} चहत्याया ।
^१ होइ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} तत्पृथिवीम् । ^{२ १} होइ । ^{२ १} हाउ
^{२ १} ३ । ^{२ १} अप्रथयाः । ^{२ १} होइ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} एऔहोवादीशाः ।
^{२ १} तदस्तम्नाः । ^{२ १} होइ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} उत्तोदिवाम् । ^{२ १} होइ ।
^{२ १} ३ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} एऔहोवा३ । ^{२ १} हस् पया२३४५ः ॥ १० ॥

० "वायोः षट् क्षाराणि"—इति भा० ब्रा० १, २, १८ ।

३५ख,

२७४

सामवेदसंहिता ।

[आ०२,७]

^{२२२} ^{१२} ^{२ २} ^{२ २} ^१
 एहाउ । औहो२ । यज्जायथा३ । अपूर्वि॒या । हो
^१ ^१ ^१ ^२ ^१ ^१
 ववार३होइ । मा । घवन्वृत्रहत्याया । होववार३हो
^१ ^१ ^२ ^१ ^१ ^{२२२}
 इ । तात् । पृथिवीमप्राथयाः । होववार३होइ । एऔ
^{२२} ^{१ २} ^१ ^१ ^१ ^१ ^२ ^२
 होवादीशाः । होववार३होइ । तात् । अस्तम्नाउतो
^१ ^१ ^{२२२ २} ^१ ^२
 दिवाम् । होववार३होइ । एऔहोवा३ । ह्सूडापया
^{११११}
 २३४५ः ॥ ११ ॥

^{१ २ १ २} ^{१२ २} ^{२ २} ^{१ १}
 याज्जायाज्जा । यथाअपूर्वि॒याऔ३हो । हारइया ।
^{२ २ १} ^{२ २ २} ^{१ १ २}
 औ३हो । माघवन्वृत्रहत्यायाऔ३हो । हारइया । औ३
^{२ १ २} ^{२ २ १ १} ^{२ २}
 हो । तात्पृथिवीमप्राथयाऔ३हो । हारइया । औ३हो ।
^{१ २ २} ^{२ २} ^{१ १} ^२
 तादस्तम्नाउतोदिवा । मौ३हो । हारइया । औ
^{२ २ २} ^{१ १११}
 ३होवाहाउवा३ । पयार३४५ः ॥ १२ ॥

^२ ^{१२२} ^{२ १ २ १} ^{२ १ २ १} ^२
 ऊ । वौहोइ । ३ । यज्जायथाः । अर्विपूया । म

४५०६, २, ७]

कन्दार्चिकः ।

२७५

^{१ २ १} घावनक् । ^{२ १ २ १} चहत्याया । ^{२ १ २ १} तत्पृथिवीम् । ^{२ १ २ १} अप्राथयाः । त

^{१ २ १} दस्तम्नाः । ^{२ १ १ १} उतोदिवाम् । ^२ ऊ । ^{१ २ २} वौहो१इ । ^२ ऊ ।

^{१ २ २} वौहो१२ । ^२ उऊवा३हाउ । ^२ वा३ । ^१ हस् ॥ १३ ॥

^{२ २} योरयिंवोरा३यिन्तमाः । ^{२ १ २} योद्युम्नार३इद्यू । ^५ म्नाव

^{२ १ २} त्तमार३ः । ^५ सोमःस्वर३४ताः । ^{१ २ १} साइन्द्रताये३ । ^२ अस्ति

^३ स्वार३४धा । ^५ एते३ । ^{३ २} मार३४दाः । ^१ उऊवाइहाउ । ^५ वा ।

^१ अस् ॥ १४ ॥

^{१ २} * हाउहोहाइ । ^{२ १ २ १} ३ । ^२ अन्तरिक्षुवर्दिवज्जग । ^१ न्मा ।

^{१ २} (त्रिः) । ^{२ २} परात्परमैरय । ^१ ता । ^{१ २} परात्पर । ^{२ २} मैरय । ^१ ता ।

^{१ २} परात्परमैरय । ^२ त । ^{१ २ २ २} औहोवाहाउ । ^२ वा । ^{२ २} ए । ^{२ १ २} यज्ञो

^{२ १ २ २ १ २ १ २ २ २} दिवोमृद्वादेवमादनोघर्मोज्योतिः ॥ १५ ॥

* “विष्णोस्त्रीणि खरीयाणि”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ ।

२७६

सामवेदसंहिता।

[आ० २, ७]

^{१२ २} ^{२ १ २ १} ^२ ^१
 छाउहोछाउ । ३ । अन्तरिक्षं सुवर्दिवज्जग । न्मा ।
^{१२} ^{२ २} ^१ ^{१२} ^{२ २}
 (त्रिः) । परात्पर मैरय । ता । परात्पर मैरय ।
^१ ^{१२} ^{२ २} ^२ ^{१२} ^{२२} ^२
 ता । परात्पर मैरय । त । औहोवाछाउ । वा ।
^{२२} ^२ ^१ ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^{२ १२२२ १ २ २२}
 ए । पृथिव्यन्तरिक्षन्द्यौरापः कनिक्रदात्सिन्धुरापोमरुतोमा
^२ ^{१२ २}
 दयन्ताङ्घ्रिर्मौज्योतिः ॥ १६ ॥

^{१२ २} ^{१५} ^{२ १२ २}
 छाउहोछाउ (इत्यादिपूर्वपाठः) ता । दिवोमूर्ध्नि
^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१ २ २ १२ २}
 स मैरयन् । होये ३ । हो २ ३ ४ वा । यशोघर्माज्यो
^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१२ २}
 तिः । यशःसमैरयन् । होये ३ । हो २ ३ ४ वा । तेजो
^{२ १२ २} ^{२२} ^{२ २} ^{१ २} ^३
 घर्माज्योतिः । तेजःसमैरयन् । होये ३ । हो २ ३
^५ ^{१ २ १२ २} ^१ ^{२ २} ^{१ २}
 ४ वा । सुवर्धर्माज्योतिः । सुवःसमैरयन् । होये ३ ।
^५ ^५ ^{१२} ^{२ १२ २} ^{१२} ^{२ १}
 हो २ ३ ४ वा । २ । ज्योतिर्घर्माज्योतिः । ज्योतिःसमैर
^{१ २} ^३ ^{२ १५ २ १२ २}
 यन् । होये ३ । हो २ ३ ४ ५ वा ६ ५ ६ । घर्माघर्माज्यो
 तिः ॥ १७ ॥

४५० ६, २, ७]

छन्दःआर्चिकः ।

२७७

^{१२ २} ^{१५ १२ ३२९ २}
 * छाउहोहाइ (इत्यादि) ता। औहोवाहाउ। वा
^{२२ १२२ १ २} ^{२२ १२१२२ २} ^{२२ १२}
 ए। इडांयच्छ हस्कृतिंयच्छ। ए। मनओजोयच्छ। ए। मनो
^{२ १२ २} ^{२२ १} ^{२ २२ २१२ २ २}
 महिमानंयच्छ। ए। यशस्विषिंयच्छ। ए। प्रजवचायच्छ।
^{२२ १२ २} ^{२२ १ २१ २} ^{२२ १२}
 ए। पशून्विशंयच्छ। ए। ब्रह्मन्त्रंयच्छ। ए। स्वर्ज्याति-
^२
 यच्छ ॥ १८ ॥

^{१२ २} ^{१५ २ २ २}
 छाउहोहाइ। (इत्यादि) ता। यज्जायथा। अ
^{२१ २} ^२ ^{१२} ^{२ २ २ १}
 पूर्वाया। मघवन्वृत्रहत्याया। या। तत्पृथिवीमप्राथा
^{२ २ २ २ १ २} ^{१२ २}
 याः। तदस्तम्भाउतोदाइवाम्। छाउहोहाइ (इत्या
^{२ १२ ३२२} ^{२ २२ १२२ २ २}
 दि) ता। औहोवाहाउ। वा। ए। तेजोघर्मःसङ्गी
^{२ २ १ २२ २ २ २२ १२ २ २} ^{१२ १ २२}
 डन्ते शिशुमतीर्वायुगोपाग्नेजस्वतीर्मरुद्भिर्भुवनानिचक्रदुः।
^{१ ११११} ^{३ १११}
 इट् इडा२३४५। ई२३४५ ॥ १९ ॥

* "पञ्चावुगानम्"—इति आ० ब्रा० ३, १, २, १९।

२७८

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, ७]

^{१२ २} ^{१२ २ २} ^१ ^{१२}
 हाउहोवा । ३ । परात्परमैरय । ता । परात्प
^{२ २} ^१ ^{१२ २ २} ^२ ^{१२ ३२ २}
 रमैरय । ता । परत्परमैरय । त । औहोवाहा
^२ ^{१ २} ^{२२ १} ^{१२ २} ^{२२ १}
 उ । वा । इन्द्रो । धेनुः । ३ । आपो धेनुः ।
^{१२} ^{१२ १} ^{२ १} ^{२२ १} ^{१२}
 ३ । भूमि र्धेनुः । ३ । अन्तरिक्षं धेनु । ३ । द्यौ
^{२२ १} ^१ ^{२२} ^{२ १} ^{२२ १}
 र्धेनुः । ३ । परं धेनु । ३ । व्रतं धेनु । ३ ।
^{२ १} ^{२२ १} ^१ ^{२२ १} ^{१ २}
 सत्यं धेनु ३ । ऋतं धेनु । ३ । इडा
^{२२ १} ^१ ^{२२ १} ^{१ २} ^{२२ १}
 धेनुः । ३ । स्व र्धेनुः । ३ । ज्योति र्धेनुः ।
 ३ ॥ २० ॥

^{१२ २} ^{१५ २ १२ २२}
 हाउहोवा । ३ । (इत्यादि) ता । यज्जा यथाः ।
^{२१२ २} ^{२१२ २} ^{१ २ ३ ५} ^{१ २}
 अपूर्विष्या । अपूर्विष्या ३ । आपूर्वार्३४या । मघवन्वृ ।
^{२१ २२} ^{२१ २ २} ^{१ २ ३ ५} ^१
 त्रहत्याया । त्रहत्याया ३ । त्राहत्या२३४या । तत्पृ
^{२१२} ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २ ३ ५}
 थिवीम् । अप्राथयाः । अप्राथया ३ । आप्राथा२३४याः ।
^{१ २ २} ^{२१२ २} ^{१ २ २} ^{१ २}
 तदस्तम्नाः । उत्तोदिवाम् । उत्तोदिवा ३म् । ऊतो

४५०६, २, ७]

छन्दश्चादिकः ।

२७८

^३ दार^५३४इवाम् । ^{१२} हाउ^२होवा । ३ । (इत्यादि) ^२ त ।

^{१२} औ^३होवा^२हाउ । ^२ वा । ^{१२२} तेजोघर्मः^{२१} सङ्क्षौडन्तेवायुगोपास्ते

^{२२} जखतीर्म^१ रुद्धिर्भुवनानिचक्रदुः ॥ २१ ॥

^१ हा^१रज्जवाक् । ३ । ^{१२} होवा । २ । ^{१२} होवा^२३ । ^२ हाउवा ।

^{२२} ष । ^{२२१} तोकम्प्रजाङ्गर्भो^{२१} नायमदध्वा^२द्याचपराचपथिभिश्चर-

^३ न्ता^{११११}२३४५ः ॥ २२ ॥

* ^१ हा^१रज्जवाक् । ३ । ^{१२} होवा । ३ । ^{११} अय^२सशिङ्ते३ ।

^१ होइ । ^{१२२१२} यस्माद्यावापृथिवी^{२२} भूवनानिचक्रदुः । ^१ हो

^{२१} इ । ^२ अय^१सशिङ्ते३ । ^१ होइ । ^{१२२१२१२} यस्मादापऔषधयोभुव-

^{२२} नानिचक्रदुः । ^१ होइ । ^{२१} अय^१सशिङ्ते३ । ^१ होइ । ^{१२२} यस्मा

^२ त्समुद्रियामुवनानिचक्रदुः । ^१ होइ । ^{२१} अय^१सशिङ्ते३ ।

^१ होइ । ^{१२२१} यस्मादिश्वाभूताभवनानिचक्रदुः । ^{२२} होइ । ^१ हा

• “द्युतुगानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ ।

२८०

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, ७]

^१रजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा । ^२हाउवा । ^{२२ १ २}ए । आपः । २ ।

^{३ ११११}
आपार३४५ः ॥ २३ ॥

^{१ १}हारजवाक् । ^३३ । ^{१ १}होवा । ^३३ । ^{२२}येभिर्विया । ^{३ २२ १}श्वमैरा
^{२२}यारः । ^१तेभिर्विया । ^{३ २२ १}अहीमादारम् । ^{२२ २ २}येभिर्भूताम् ।

^{२ २ १}सहःसाहारः । ^{२२ १२ २ २ २}तेभिस्तेजआपः । ^{१२}आपार । ^{२२ १}येभिर्व्य

^{२ १ २ २}नरिक्तमैरयाः । ^२हाउवा । ^{२२ १ २}ए । आपः । २ । आपा

^{१ १ १}
र३४५ः ॥ २४ ॥

^{१ १}हारजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा । ^३३ । ^{१ २ २}यज्जायथा । अ

^१पूहो । ^१वाया । ^१मघवनवृत्रहाहो । ^१त्याया । ^१तत्

^२पृथिवीमप्राहो । ^१थायाः । ^{१ २}तदस्तन्नाउतोहो

^१रइ । ^{१ १}दाइवारम् । ^{१ २}हारजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा । २ ।

^२होवा । ^२हाउवा । ^{२२ १ २ १ १}ए । ^{२ २ २ १}तेजोघर्मःसङ्गीडन्तेशि

४५०६,२,७]

कन्दार्चिकः ।

२८१

२२ २ १ २ २२ २२ २२ १ २ २ २२ ३ १ १ १ १
 शुभतीर्थायुगोपास्तजस्वतीर्मरुद्भिभुवनानिचक्रदू २ ३ ४ ५ः
 ॥ २५ * ॥ १६

नृमेध-पुरुमेधौ हावधौ ऐन्द्र्या अनुष्टुभः ॥

हे “अपूर्व्य” त्वत्तोव्यतिरिक्तेन पूर्वेण वर्जित ! † । हे “मघ-
 वन्” मंहनीयतम धनवन्निन्द्र । “तत्तहत्याय” ‡ तत्रासुर-
 हननाय “यद्” यदा त्वं “जायथाः” उत्पन्नः प्रादुर्भूतोसि “तत्”
 तदानीमेव “पृथिवी” प्रथमानाम् “अप्रथयः” प्रसिद्धां दृढाम-
 कारोः । “उत” अपि च “दिव” द्यां द्यलोकम् अन्तरिक्षेण
 “अस्तम्नाः” निरुद्धा मकार्षीः ॥ ईदृशं वीर्यं त्वदन्यस्य न भवती-
 त्यर्थं द्योतयितुम् अपूर्व्येति पदम् ॥ ७ ॥ १६

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कन्दोव्याख्याने षष्ठस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

० आ० गा० २५० ६, २, ८—२५ ।

† ‘अपूर्व्या पूर्वेषु मध्वराचादिकालेषु विद्यमाना’—इति २५० २, ७, ४र्थे चिं सायणः ।
 ‘यतः पूर्वं’ नास्ति सा अपूर्वा, अपूर्वा एव अपूर्वा, स्तार्थिकस्तद्धितः ; प्रथमेत्यर्थः—
 इति च तत्रैव वि० ।

‡ ‘अथास्य कर्म—रसातुप्रदानं एववधो या च का च बलवतिरिन्द्रकर्मव तत्’—
 इति नैरुक्तम् ३का० ७अ० १०ख० । ‘एववधो मेघवधः’—इति च तत्रत्य-भाष्यम् ।
 “तत्कोट्योमेघ इति नैरुक्ताः । लाङ्घोऽसुर इत्येतिहासिकाः । अपाच ज्योतिषस्य मित्रो-
 भावकर्मणो वर्षकर्म जायते तत्रोपमार्थेन युद्धवर्णा भवन्ति”—इति निरु० नै० २, १६ ।

३६ख

२८२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, १]

अथ तृतीय-खण्डे —

सैषा प्रथमा ।

२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ १ २ २
 मयिवर्चोअथोयशोथोयज्ञस्ययत्पयः ।

३ २ २ १ २ ३ १ २ २
 परमेष्ठीप्रजापतिर्दिविद्यामिवदृष्टतु ॥ १ ॥ १७ *

† छाउ । ३ । आनो२ब्रुवाइ । २ । आनो२ब्रु
 वा । २ । यार३४ओहोवा । रक्षतनोरक्षितारार३४पुः ।
 छाउ । ३ । आनो२ब्रु(पूर्वपाठः) गोपायतगोपायि
 तारार३४पुः । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । मयिवर्चः ।
 अथोया१शा२ः । अथोयज्ञ । स्ययात्पा१या२ः । पर
 मेष्ठी । प्रजापा१ती२ः । दिविद्यामि । वहृ०छा१नूर
 ३ । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । रक्षतनोरक्षितारार
 ३४पुः । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । गोपायतगोपायि

* ऋ० ८, ७, १७, ७ । † “प्राजापत्यस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

४५० ६, ३, २]

कन्दार्चिकः ।

२८३

अथ द्वितीया ।

२ ३ १   ३ १ २   १ २ ३
सन्ते पयांसिसमुयन्तुवाजाः

१२   २२   ३ १ २
संवृष्णान्यभिमातिषाहः ।

२ ३ १ १ १ १   २२   १   १२   १
तारा२३४५ः । हाउ । ३ । आनो२ब्रु० । ए । रत्न

२२   २२ २ २ १   २२२   २   १२   १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारः । २ । ए । रत्न

२२   २ २ २ २   २ २२२   २ ३ १ १ १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारा२३४५ः ॥ ७ * ॥ १७

वामदेवऋषिः प्रोक्तो मयीत्यस्याः प्रजापतिः ।

देवता स्यात्ततश्चन्द्रोऽनुष्टुप् सद्यद्वतीरितम् ॥

“परमेष्ठी” परमे लोके तिष्ठतीति परमेष्ठी “प्रजापतिः”[†]
“दिवि” द्योतमाने स्वर्गे “द्यामिव” द्योतमानां कान्ति मिव ।
“मयि” अस्मदीये शरीरे “वर्चः” तेजः ब्रह्माख्यं “दृंहतु” वर्द्ध-
यतु । “अथो” अपिच “यशश्च” दृंहतु । “अथो” किञ्च
“यज्ञस्य” यागस्य सम्बन्धि अतएव स उत्तमं “पयः” हविलक्षण
मन्नं च दृंहतु ॥ १ ॥ १७

* आ० मा० १५० ४, १, ७ ।

† ‘प्रजापतिः प्रजानां पाता पालयिता वा’—इत्यादि नैरुक्तम् ३का० १०च० ४२,

४३ ख० ।

२८४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, २]

३ १ २   ३ १ २
 आप्यायमानोऽमृतायसोम

३ १ २ २ ३ १ २
 दिविश्रवाः स्युत्तमानिधिष्व ॥ २ ॥ १८ *

१ २   २ १ २   २ १   २ ३
 † औवा२ । ३ । सन्तेपया । सी३समु । यन्तु
 ४ २ ५   २ १   २ १   २ २ ३ ४ २ ५
 वाजाः । संवृष्ण्या । नौ३अभि । मातिषाद्वाः ।
 २ २ १ २   २ २   २ २ ३ ४ २ ५   २ १
 आप्यायमा । नो३अमृ । तायसोमा । दिविश्रवा ।
 २ १   २ २ ३ ४ ५   १ २   १
 सी३उत्त । मानिधिष्व । औवा२ । २ । औ२ ।
 ३   ५ २ २
 वार३४ । औहोवा । ३ ॥ ८ † ॥

१   २ १ २   २ १   २ ३ ४ २ ५
 ‡ ई२ । ३ । सन्तेपया । सी३समु । यन्तुवाजाः ।
 २ १ २   २ १   २ २ ३ ४ ५   २ २ १ २
 संवृष्ण्या । नौ३अभि । मातिषाद्वाः । आप्यायमा ।
 २ १   २ २ ३ ४ २ ५   २ १ २   २ १ २ २ ३ ४
 नो३अमृ । तायसोमा । दिविश्रवा । सी३उत्तमानिधि
 ५   १   १ २   ५ २ २   १
 ष्वा । ई२ । २ । ई२आ२३४ औहोवा । च ॥ ११ § ॥ १८

* ऋ० १, ६, २९, २ ।

† “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

‡ आ० मा० २५० ४, १, ८ ।

§ “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

§ आ० मा० २५० ५, १, ११ ।

४५०६,३,३]

इन्द्रार्चिकः ।

२८५

अथ तृतीया ।

२ ३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २
 त्वमिमाओषधीःसोमविश्वास्त्वमपोअजनयस्त्वङ्गाः ।

१२ २२ ३ २५ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २२
 त्वमातनोरुर्वा३न्तरिचन्वञ्जोतिषावितमोववथं ॥३॥१८

२२ २ ३२ २२
 * हाउ । ३ । दौवा३ । ३ । हाह । दौवा३ ।

२२ ४ २ १ १ १ ४ २
 ३ । दौवा३ । ३ । दौवा३४५ । २ । दौवा३४ ।

४२२ १ २ २ २२ २ १ २२ १ २ १२ २
 औहोवा । त्वमिमाओषधीःसोमविश्वाः । त्वमपोअज

विष्टुभः पावमान्यः स्यादृषिर्गौतमनामकः ।

हे “सोम !” “अभिमातिषाहः” अभिमातीनां शत्रूणां हन्तुः
 ‘ते’ तव एवभूतं त्वां ‘पयांसि’ अपणार्थानि क्षीराणि ‘संयन्तु’
 सङ्गच्छन्ताम् । तथा ‘वाजाः’ हविलं चणान्यन्नानि च त्वां सङ्ग-
 च्छन्ताम् । ‘वृष्णानि’ वीर्याणि च सङ्गच्छन्ताम् । हे “सोम !”
 त्वम् “अमृताय” आत्मनः अमृतत्वाय अमरत्वाय “आ” समन्ता-
 इर्द्विमानः सन् “दिवि” नभसि स्वर्गे “उत्तमानि” उन्नततमानि
 उत्कृष्टानि “अवांसि” अन्नानि अस्माभिर्भोक्तव्यानि हविलं च-
 णानि “धिष्व” धारयते । [“क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति (पा० २,
 ३, १३) कर्मणः सम्प्रदानत्वात् चतुर्थ्यर्थे षष्ठी + ॥ २ ॥ १८

० “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

+ “चतुर्थ्यर्थे बहुलं इन्द्रसि”—इति पा० २, ३, ६२ ।

२८६

सामवेदसंहिता ।

[आ० २, ३]

^{१ २} नयस्त्वङ्गाः । ^{१ २ ३ १ २} त्वमातनोरुवन्तरिक्षं । ^{१ २ २ १ २} त्वञ्ज्योतिषावितमो
^२ ववर्थ । ^{२ २} हाउ । ^२ ३ । ^{३ २} होवा ३ । ^२ ३ । ^२ हाह । ^२ होवा
^{२ २} ३ । ^३ ३ । ^{४ २ १ १ १} होवा ३ । ^४ हो ३ ४ ५ । ^२ २ । ^{२ २ २} हो ३
^२ वा ३ ४ । ^{५ २ २} औहोवा । ^{२ २} ६ । ^{१ २ १ २} जनदिवमन्तरिक्षमृथिवीवि
^{१ २ २} श्वभोजसम्पूरुपाअजीजनः । ^{१ १ १ १} इट् । ^{१ १ १ १} इडा २ ३ ४ ५ ॥ १० * ॥ १८

हे “सोम !” “त्वम्” “इमाः” भूस्यां वर्तमानाः “विश्वाः”
 सर्वाः “ओषधीः” “अजनयः” उत्पादितवानसि । तथा “त्वम्”
 “अपः” तासां ओषधीनां कारणभूतानि वृष्ट्यदकानि अजनयः ।
 तथा त्वं “गाः” सर्वान् पशून् + उदपादयः । “उरु”
 विस्तीर्णम् “अन्तरिक्षं” “त्वम्” “आ तनोः” विस्तारितवानसि ।
 तस्मिन्नन्तरिक्षे यत् “तमः” अस्मदृष्टि-निरोधकम् अन्धकारं
 तदपि “त्वं” “ज्योतिषा” आत्मीयेन प्रकाशेन “वि ववर्थ” वि-
 शिष्टं कृतवानसि । [ववर्थं वृज् वरणे लिट्स्थलि, “बभूयातत-
 यजगृभ्रववर्थति” (पा० ७, २, ६४) निपात्यते ॥

“आतनोः”—“आततम्य”—इति साम्ब ऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ १८

* आ० गा० ३५० ४, १, १० ।

† “अथापि पशूनामेव भवत्येतस्मादेव”—इति निरु० नै० २, ५ ।

४५०६,२,४]

छन्दःशार्ङ्गिकः ।

२८७

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ६ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
अग्निमीडेपुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् ।

१ २ ३ १ २
होतारं रत्नधातमम् ॥ ४ ॥ २० *

२ २ २ १ २ २ २ २ २ १ १
† मनोहाउ । वयोहाउ । वर्चोहाउ । अग्निम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
ईडा२इ । पुरोहा२३४इताम् । इहहाउ । इडाहा

२ २ २ १ १ १ ३ २ ३ ५
उ । आयुर्हाउ । यज्ञ । स्यदा२इ । वमृत्वी२३४जाम् ।

२ १ २ २ २ २ २ २ १ २ २ १
स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ । ऋतं हाउ । होता । रं

३ २ ४ २ १ २ १ १ १ १
रा२३ । रत्नधा३तापूमा६पूईम् । ए३ । महार३४पुः ॥ १३ ॥

२ ५ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २
‡ हाउ३वा । अग्निमीडेपुरोहितम् । देवेषु निधिमां

२ १ २ ५ २ १ २ २ १ २ १ २ २ २ २
अहम् । हाउ३वा । यज्ञस्य देवमृत्विजम् । देवेषु नि

१ २ २ १ २ ५ १ २ २ २ १ २ २ २
धिमां अहम् । हाउ३वा । होतारं रत्नधातमम् । दे

* ऋ० १, १, १, १ ।

† गवां व्रतान्तिमम् (आ० ब्रा० ३, २, २१) ।

‡ आ० मा० ३५० ४, १, १३ । ॥ वमव्रताद्यम् (आ० ब्रा० ०३, २, ११) ।

२८८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ४]

१२ २ १२ २ १ २५ १२ १२ १२ २ १२
 वेपुनिधिमा० अहम् । हाउ३वा । ए । देवेषुनिधिमा०
 २ १
 अहम् । (एवं त्रिः) ॥ १८ * ॥ २०

अग्नि मीडे मधच्छन्दा गायत्रेऽषाग्नि-संस्तुतिः ।

“अग्नि”-नामकं “देवम्” “ईडे” स्तौमि [ईड स्तुताविति
 (अदा० आ०) धातुः मन्त्रस्यास्य होत्रा प्रयुज्यमानत्वात् अहं
 होता स्तौमीति लभ्यते] कीदृशम् अग्निम् ? “यज्ञस्य पुरोहितं”
 यथा राज्ञः पुरोहितः तदभीष्टं सम्पादयति तथाग्निरपि यज्ञ-
 स्थापेक्षितं होमं सम्पादयति । यद्वा यज्ञस्य सखन्भिनि पूर्वभागे
 आहवनीयरूपेणावस्थितम् । पुनः कीदृशम् ? “होतारम्” ऋत्वि-
 जम् [देवानां यज्ञेषु होतृनामकं ऋत्विगग्निरेव । तथाच श्रूयते—
 “अग्निर्वै देवानां होतेति” । पुनरपि कीदृशम् ? “रत्नधातमं”
 यागरूपाणां रत्नानाम् अतिशयेन धारयितारं पोषयितारं
 वा ॥ अत्राग्नि-शब्दस्य यास्को बहुधा निर्वचनं दर्शयति—
 “अथातोनुक्रमिष्यामीऽग्निः पृथिवीस्थानस्तं प्रथमं व्याख्यास्यामी
 अग्निः कस्मादग्रणी भवति, अग्रं यज्ञेषु प्रणीयतेऽग्नं नयति सन्न-
 ममानोऽक्तोपनो भवतीति श्रौलाष्टौविर्न क्तोपयति न स्नेहयति
 त्रिभ्य आख्यातेभ्यो जायतइति शाकपूणिरितादक्ताद्गु धाहानी
 तात्स खल्वेते रकार मादत्ते गकारमनक्तेर्वा दहते वा नीः
 परस्तस्यैषा भवति(७, ४, १)” इति ॥ ४ ॥ २०

• आ० गा० २५०४, १, १८ ।

† यास्कस्त्वमुमेवं व्याख्यातवान्—“अग्निमीलेऽग्निं याचामीलिरधो षण्कर्मा पूजा-
 कर्मा वा पुरोहितो व्याख्यातो यज्ञश्च । देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा द्युस्थानी

४५०६, ३, ५]

छन्दःशास्त्रिकः

२८८

अथ पञ्चमी ।

१२   २२३   ३२ ३
 तेमन्वतप्रथमन्नामगोना

२०   ३१२३१२ २२
 न्निःसप्तपरमन्नामजानन ।

१ २ ३ २३क २२ ३२
 ताजानतीरभ्यनूषतक्षा

३ १२   ३ १२   २२३ १ २
 आविर्भुवन्नरुणीर्यशसागावः ॥ ५ ॥ २१

२२   २२ २२   २   २   २
 * हाउ । ३ । गावोहाउ । ३ । वृषभपत्नीर्हाउ । ३ ।

भवतीति वा यो देवः सा देवता । होतारं कृतारं । जुहोते ह्येते त्वीर्णवाभः ।
 रत्नधातमम् रमणीयानां धनानां दातृतमम्—इति ०, १५ । “पुरोहितः पुर एतं
 दधति”—इति च यास्कः २, १२ ॥ अथ ऋचि खरसन्निवेशविधानप्रकारन्विन्य-
 माह दौचितः—“तवाग्निशब्दोऽयुत्यन्तिपक्षेऽपि इत्यन्तोदात्तः युत्यन्तौ तु नि-प्रत्यय-
 खरेण । अम् । सुप्तादनुदात्तः अमिपूर्वइत्येकादेशस्त्वेकादेशउदात्तनेत्युदात्तः । इङ् ।
 तिङ्तिङ्इति निघातः । संहितायां तूदात्तादनुदात्तस्येतीकारः खरितः । खरितात्
 संहितायामिति ले इत्यस्य प्रचयापरपर्याया एकश्रुतिः । पुरः शब्दोऽन्तोदात्तः पूर्वाधरा-
 वराणामित्यसि प्रत्ययखरात् । हित-शब्दोऽपि धाञो निष्ठायां दधातेर्हिरिति ह्यादेशे
 प्रत्ययखरेणान्तोदात्तः । पुरोऽय्यमिति गति-सञ्ज्ञायां कुगतौति समासे समांसान्तो-
 दात्ते तत्पुरुषे तुल्यार्थेत्यय्य-पूर्वपद-प्रकृतिखरेण गतिकारकोपपदात् छदिति छदु-
 त्तरपद-प्रकृतिखरे याथादिखरे च पूर्वपूर्वापमर्द्धेन प्राप्ते गतिरनन्तर इति पूर्वपद-
 प्रकृतिखरः । पुरः-शब्दोकारस्य संहितायां प्रचये प्राप्ते उदात्तखरितपरस्य सन्नतर
 इत्यायनुदात्तः । ऋत्विक् शब्दः छदुत्तर-प्रकृतिखरेणान्तोदात्तः । होह-शब्दश्चान्-
 प्रत्ययान्तो नित्खरेणान्तोदात्तः । रत्न-शब्दो नब्बिषयस्येत्यादुदात्तः रत्नानि दधातीति
 रत्नधाः । समासखरेण छदुत्तरपद-प्रकृतिखरेण वान्तोदात्तः । तमपः पितादनुदा-
 त्तले खरितप्रचयवित्यादि यथाशास्त्रमुनेयम्—इति वै ।

* “गवां व्रते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तत्र पूर्वम् ।

३७ख,

२८०

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ५]

^{१ २ २} ^{२ २ २} ^{२ २}
 वैराजपत्नीर्हाउ । ३ । विश्वरूपाहाउ । ३ । अस्मासुरम
^२ ^{१ २} ^२ ^१
 ध्वंहाउ । ३ । तेमन्वतप्रथमन्नामगोर्नाम् । त्रिःसप्त
^२ ^{१ २ २} ^२ ^१ ^{२ २}
 परमन्नामजाऽनान् । ताजानतीरभ्यनूषताऽक्षाः । आ
^१ ^२ ^२ ^१ ^{२ २} ^{२ २ २}
 विभुवन्नरुणीर्यशसागाऽवाः । हाउ । ३ । गावोहाउ ।
^१ ^{२ २} ^{२ २} ^{२ २} ^२ ^{२ २}
 ३ । वृषभपत्नीर्हाउ । २ । वैराजपत्नीर्हाउ । ३ । विश्वरूपा
^२ ^{२ २} ^२ ^{२ २}
 हाउ । ३ । अस्मासुरमध्वंहाउ । ३ । अस्मासुरमध्वाऽ
^२ ^२ ^{२ २} ^{१ २ २ २} ^१ ^{१ २ २ २} ^{२ २} ^{१ २ २ २}
 हाउ । वा । ए । गावोवृषभपत्नीर्वैराजपत्नीर्विश्वरूपा
^{१ २} ^२ ^{२ २} ^{१ २ २ २} ^१ ^{२ २ २ २} ^{१ २}
 अस्मासुरमध्वम् । २ । ए । गावोवृषभपत्नीर्वैराजपत्नीर्वि
^{१ २ २ २} ^{१ २} ^२ ^३ ^{१ १ १ १}
 श्वरूपाअस्मासुरमध्वाऽ३४५म् ॥ १७ * ॥

^{२ २} ^{१ २} ^२ ^१
 † हाउ । ३ । तेमन्वतप्रथमन्नामगो । नाम् । ३ ।
^{२ २} ^१ ^२ ^१ ^{२ २}
 हाउ । ३ । त्रिःसप्तपरमन्नामजा । नान् । ३ । हाउ ३ ।
^{१ २ २} ^२ ^१ ^{२ २}
 ताजानतीरभ्यनूषता । क्षाः । ३ । हाउ । ३ ।

* आ० गा० १५० ४, १, १७ ।

† “मयां व्रते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ । तत्र पूर्वम् ।

४५०६, ३, ५]

छन्दार्चिकः ।

२८१

१२ १   २   २   १   २   २
 आविभुवन्नरुणीर्यशसागा । वाः । ३ । हाउ३ । वा ।

१२   १ २२   २२   १ ३ १ १ १ १
 ए । दुघाः । २ । ए । दुघार२३४५ः ॥ १८ * ॥ २१

त्रिष्टुभा वामदेवोऽस्तौदग्निं तेमन्वतेति च ।

हे “अग्ने !” “ते” स्तोत्रं कुर्वाणा अङ्गिरसः “गोनां” + गवां
 वाचां ः सम्बन्धि नाम स्तुति-साधकं शब्दमात्रं “प्रथमं” पूर्वम्,
 “अमन्वत” अजानत पश्चात्तस्या वाचः सम्बन्धीनि “त्रिःसप्त”
 एकविंशतिसङ्ख्याकानि “परमं” परमान्युकृष्टानि “नाम”
 नामानि स्तुति-साधकानि स्तोत्राणि [जातावेकवचनम् ॥]
 छन्दांसि वा [तानि च गायत्र्यादीनि जगत्यादीनि सप्त §, अति-
 जगत्यादीनि अतिष्टत्यादीनि सप्त ||, कृतिप्रभृतीन्युत्कृतिपर्यन्तानि
 सप्त +] ‘जानन्’ अजानन् अलभत एवंविधच्छन्दोयुक्तैर्मन्त्रै
 रग्निं मस्तुवन्नित्यर्थः । “ताः” वाचः “जानतीः” सर्वं जानत्यः
 “क्षाः” [क्षियन्ति गच्छन्त्युषः कालं प्रापयन्ति ताः] “अभ्यनू-

आ० गा० १५० ५, २, १८ ।

+ “गोः पादान्ते (७, १, ५७)” — इति पा० ।

+ “गौः” — इति वाङ्नामस्य चतुर्थं नैषण्डकम् (१, ११) ।

॥ “जात्याख्यायामेकवचनं बहुवचनमन्यतरस्याम्” — इति पा० १, २, ६० ।

§ गायत्री, २ उष्णिक्, ३ अदुष्टुप्, ४ वृहती, ५ पङ्क्तिः, ६ त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

|| अतिजगती, २ अक्षरी, ३ अतिशक्ती, ४ अष्टिः, ५ अत्यष्टिः, ६ धृतिः,

७ अतिधृतिः ।

+ छतिः, २ प्रछतिः, ३ आछतिः, ४ विछतिः, ५ संस्कृतिः, ६ अतिछतिः,

७ उत्छतिः ।

२८२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ६]

अथ षष्ठी ।

१३ १२

२२ ६ १

समन्यायन्तु उपयन्त्यन्याः

१३ २३ २३ २३ २३

समानमूर्वन्नद्यस्पृणन्ति ।

२३ २३ २३ २३ २३

२३ २३ २३ २३ २३

तमूष्णचिंशुचयोदीदिवांस

२३ २३ २३ २३ २३ २३

मपान्नपातमुपयन्त्यपः ॥ ६ ॥ २२ *

षत” अस्तुवन् । ततः सूर्यस्य “यशसा” तेजसा सह “अरुणीः” अरुणवर्णाः “गावः” + “आविर्भूवन्” प्रादुरभूवन् । यद्वा “ते” अङ्गिरसः “प्रथमं” पुरातनं “नाम” एहि सुरभि गुग्गुलु-गन्धिनीति धेनु-नामधेयम् “अमन्वत” उच्चारयामासुः । पश्चात् स्व-भूतानि पणिभिरपहृतानि त्रिःसप्त-रत्नान्यविन्दन् । तत उच्चारितं जानत्यो “गावः” “अभ्यनूषत” हम्भारवलक्षणं शब्द-मकुर्वत । तदानीं मुषाः प्रादुरभूदिति ॥

“तेमन्वतप्रथमन्नामगोनान्त्रिःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतच्चाविर्भूवन्नरुणीर्यशसागावः”—इति छन्दो-गाः । “तेमन्वतप्रथमन्नामगोनान्त्रिःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतच्चाविर्भूवन्धेनोस्त्रिःसप्तमातुःपरमाणिविन्दन् । तज्जानतीरभ्यनूषतच्चाविर्भूवदरुणीर्यशसागोः” — इति बह्वृ-चाः ॥ ५ ॥ २१

* ऋ० ८, ७, १४, २ ।

† “अरुणो गाव उषसाम्”—इति निष० १, १४, ७ ।

४५०६, ३, ६]

कन्दार्चिकः ।

२८३

^{२२} ^{१२२} ^{२१} ^२ ^२ ^{२२१}
 * हाउ । ३ । ऐरयत् । ३ । अपःसमैरयत् । ३ । भूत
^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^२
 मैरयत् । ३ । अपाङ्गर्भोग्निरिडा । पाङ्गर्भोग्निरिडा । २ ।
^२ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२
 पृथिव्यागर्भोग्निरिडा । ३ । समन्यायन्त्युपयन्तियारश्न्याः ।
^{२२१२} ^१ ^१ ^२ ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^१
 समानमूर्वनद्यस्पृणाश्नन्ती । तमुष्णुचिष्णुचयोदीदिवाश्
^२ ^{११२२} ^{२१} ^२ ^{२२}
 श्णुसाम् । अपान्नपातमुपयन्तियारश्पाश् । हाउ । ३ ।
^{१२२} ^{२१} ^२ ^२ ^{२२१२} ^२ ^{२२}
 ऐरयत् । ३ । अपःसमैरयत् । ३ । भूतमैरयत् । ३ । अपा
^२ ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 ङ्गर्भोग्निरिडा । पाङ्गर्भोग्निरिडा । २ । पृथिव्यागर्भोग्निरिडा
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^१
 । २ । पृथिव्यागर्भोग्निरिडा ३ । हाउवा । ए । अग्निःशि
^{२१} ^{२२} ^{२१} ^{२१} ^{२२} ^{१२} ^{२१} ^{२१} ^{२२}
 षूकः । ए । षूकःशिषूकः । ए । तेजःशक्रस्यशक्रम् । ए ।
^{१२} ^{२१२} ^{२१२} ^{२२} ^{१२२} ^{१२२} ^{१२२} ^{२२} ^१ ^२ ^३
 तेजःसप्राःसमीचीः । ए । तेजउषोनजारः । ए । सुवर्ज्याती
^{११२१}
 २३४५ः ॥ ३ ॥

^{२२} ^{१२२} ^{१२२} ^१
 हाउ । ३ । ऐरयन् । ३ । समैरयन् । ३ । सम
^२ ^१ ^२ ^{२१} ^२ ^{२२१२}
 स्वरन् । ३ । समन्यायन्त्युपयन्तियारश्न्याः । समानमूर्व

* “अपां व्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २९ ।

२८४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ६]

^{२ १} ^२ ^{१ २} ^{२ २ २ १}
 न्नद्यस्पृणा^{२३}न्ती । तमू^{१ २}शुचिं^{२ २ २ १}शुचयोदीदिवार ३ ७
^२ ^{२ १ २} ^२ ^{२ १} ^२ ^{२ २} ^{१ २}
 साम् । अपान्नपातमुपयन्तिया^{२३}पाः । हाउ । ३ । ऐर
^२ ^{१ २ २} ^{१ २} ^{२ २}
 यन् । ३ । समैरयन् । ३ । समस्वरन् । २ । समस्वराश्न ।
^२ ^{३ १ १ १ १}
 हाउवाः । ई२३४५ ॥ ४ * ॥ २२

इतीयं त्रिष्टुबाग्नेयो दृष्टा गृह्यमदेन सा ।

“अन्याः” वर्षाणाः “आपः” “संयन्ति” भूम्यां सङ्गच्छन्ते
 “अन्याश्च” “पूर्व” तत्रावस्थिताः “उपयन्ति” उपगच्छन्ति । ताः
 सर्वा आपः “समानं” सह “नद्यः” नदीभूत्वा “ज्व” समुद्र-
 मध्ये वर्तमानं वडवानलं “पृणन्ति” प्रीणयन्ति [पृण प्रीणने(प०)
 तौदादिकः] “तसु” तमेव “अपान्नपातम्” “शुचिं” निर्मलं
 “दीदिवांसं” दीप्यमानं [दीदिवेति छान्दस्यो दीप्तिकर्मा लिटः
 कसुः ॥ वस्त्रेकाजादवसा मिति नियमादुभावः । छन्दसीवेति
 वक्तव्य मिति वचनाद्विवचनाभावः] एवमभूतं “शुचयः” शुद्धाः
 “आपः” “उपयन्ति” समीपे गच्छन्ति ॥

एष हि वैद्युताग्निरूपेण मेघे वर्तमानोऽस्मान् अजीजनदिति
 बुद्ध्या वडवानलरूपेण वर्तमानं तं पर्युपासत इत्यर्थः । यद्वा अन्या

* आ० गा० ३५० ४, २, ३-४ ।

४५० ६, २, ६]

छन्दार्चिकः ।

२८५

एकधनाख्या * आपः संयन्ति । चात्वालीत्करयोर्मध्ये + वस-
तीवरीभिः सङ्गच्छन्ते । अन्या वसतीवर्याख्या आपश्च ‡ उपर्यति
उपगच्छन्ति एकमत्यं प्राप्ता भवन्ति । एताश्च मिलित्वा यज्ञं
साधयन्त्यः तत्साध्य-वृष्टि-द्वारा नद्यो भूत्वा ऊर्वं पृणन्तीत्यादि
समानम् ! एवं हि आपो वा अस्पृक्षन्त वयं पूर्वं यज्ञं वक्ष्याम
इत्यादिको बह्वच-ब्राह्मण-विनियोगश्चानुगृह्यते ॥

“अपानपातमुपयन्त्यापः”—“परितस्युरापः”—इति साम्न-
ऋचः पाठ-भेदः ॥ ६ ॥ २२

* “सोमकण्डनाय यैर्जलमानीयते ते कुम्भा एकधनाः । एकं धनं सोमरूपं
यवेति”—इति वेददीपः (य० मा० शा० स० ५ अ० ७ क०) ।

† “उत्तरवेदिनिचयार्थं यत्त भूप्रदेशे ऋदं खनति स प्रदेशस्यात्वाल उच्यते”—
इति वेददीपः (य० मा० शा० स० ५ अ० ७ क०) । “स्फोत्खातां ऋदं मुत्करे
त्यजेत्”—इति वेददीपः (य० मा० शा० स० १ अ० २५ क०) ।

‡ “अग्नीषोमीयस्य कप्तामार्जनान्ते वसतीवरौग्रहणम् स्पन्दमानानामनक्षसिते-
ऽलमितश्चेन्निनाद्यात्यु रेजानश्चेदनीजानोऽन्यस्यापि समीपावसितस्य पुरेजानस्योभया
भाव उल्कषीं हिरण्यं वोपर्युपरि धारयन् हविष्मतीरिति”—इति का० सू० ८, ९,
७-१० । अग्नीषोमीयस्य पश्चोर्वपामार्जनपर्यन्ते कर्मणि कृते अनक्षज्ञते रवौ
वहन्तीनामपामेकदेशाद् वसतीवरौसञ्ज्ञानां सोमार्थानां मपां ग्रहणं कार्यं हवि-
ष्मतीरिति (य० मा० शा० स० ६ अ० १३ क०) मन्त्रेण । यदि रविरक्षज्ञतो यजमानस्य
पुरा ईजानः सोमयाजौ तदा गृहे एव निनाद्यान्मणिकाद् वसतीवरौग्रहणम् निनह-
नीयो निनाद्यः । यदि च यजमानः पुरा न सोमयाजौ तर्हि समीपस्थितस्य यष्टुः
मणिकाद् ग्रहणम् स्वस्य अन्यस्य च यज्ञकर्तृत्वाभावे उल्कां कनकं वा वहन्तीनामपां
समीपे धारयन् वहन्तीभ्यो वसतीवरौगृहीयादिति सूवार्थः ॥

२८६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ७]

अथ सप्तमी ।

१२ २२ ११-२१ १२ २२ ३१ २२
 आप्रागाद्वायुवतिरङ्गः केतूँत्समीर्त्सति ।

१२ ३२ ४१ २३ १ २३ १२ ३१ २
 अभूद्भद्रानिवेशनीविश्वस्य जगतोरात्री ॥ ७ ॥ २३ *

१ १२ २ २ १२ २ १
 † हो२इ । ३ । आप्रागाद्वायुवतिः । हो२इ । ३ ।

१ २२ १२ २ २ १ १२ २ १२ २ १२ २
 अङ्गःकेतूँत्समीर्त्सति । हो२इ । ३ । अभूद्भद्रानिवेशनी ।

१ १ २१ २२ १२ २ १
 हो२इ । ३ । विश्वस्यजगतोरात्री । हो२इ । २ । हो२ ।

२ २ ३१ ११ १
 वा३ । हाउवा३ । ई२३४५ ॥ ६ † ॥ २३

अस्तीदनुष्टुभा रात्रिं वामदेव ऋचानया ।

“भद्रा” सूर्यप्रकाशसन्तापं निवारयन्ती सुखकरी “युवतिः”
 तमसो मिश्रयित्वी॥ “रात्रिः” “आ प्रागाद्” आभिमुख्येन प्रगच्छति ।
 “अङ्गः” १ चन्द्रमसः “केतून्” रश्मीन् “समीर्त्सति” सम्यक्सम्बन्धयितु

* ऋ० ४, ५, १०, १ ।

† “रात्रे वृत्तरम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २२ ।

‡ आ० गा० ३५०४, २, ६ ।

॥ युवतिरिति मिश्रणार्थ-योते रूपम् ; तथाचैवमर्थः प्रकृति-लब्धः ।

§ “अहर्नामान्युत्तराणि द्वादश । अहः कस्मादुपाहरन्त्यस्मिन् कर्माणि”—
 इत्यादि निब० नै० २, २० ।

४५०६,३,८]

कन्दार्चिकः ।

२६७

अथाष्टमी ।

३ २ ३ १ २   ३ २ ३ २ ३
 प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूहः

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रनोवचोविदथाजातवेदसे ।

३   १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३
 वैश्वानरायमतिर्नव्यसेषुचिः

१ २   ३ १ २ ३ १ २
 सोमइवपवतेचारुग्रये ॥ ८ ॥ २४ *

२२   १   १५   २   २
 † हाउ । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । हाउवा३ ।

१ २ १ २ १ २ २ २ १ २ २ १ २
 हसहस्रार्चिः शोचिस्तपोहरः । प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमा

२   १ २ २   २ २ २ १ २   २   २ २ २ १ २
 २३हाः । प्रनोवचोविदथाजातवेदा२३साइ । वैश्वानराय

२ १ २   २   १ २   २ २ २ १   २
 मतिर्नव्यसेषु२३चीः । सोमइवपवतेचारुग्रया२३या३इ ।

मिच्छति च । अतएव “भद्रा” कल्याणी रात्री “विश्वस्य” सर्वस्य
 “जगतः” “निवेशनी” निवेशकारिणी “अभूत्” भवति ।

अहनि स्व-स्व-व्यापारात् खिन्नान् सर्वप्राणिनः स्वाश्रयेषु स्थाप-

यतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ २३

* ऋ० ४, ८, १६, ३ ।

† “विष्णोर्नतम्”—इति आ० भा० २, १, १२ ।

३८ ख,

२६८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ८]

२२ १२ १५ २ २ २
 छाउ । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । छाउवा३ । ई२

१११

३४५ ॥ ७ * ॥

२२ २२ ३२ २२ २ २ १
 † छाउछाउछाउ । ओहा । २ । ओहाइ । वयोहोइ ।

२२ १ २ १ २२ १ २२ १
 ३ । पयोहोइचतुर्होइ । ३ । ओत्रहोइ । ३ । आयुर्होइ ।

२२ १ २२ १ २२ १ २
 ३ । तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुव

१ २२ १ २१ २ २२ १
 होइ । ३ । ज्योतिर्होइ । ३ । पुत्तस्यवृष्णो अरुषस्यनूमा२३-

२ १२ २ २२ २ २ २२ १२
 छाः । पुनोवचोविदथाजातवेदार३साइ । वैश्वानरायमति

२ १२ २ १२ २ २ २ २
 न्यसेशू२३चीः । सोमइवपवतेचारुग्ना२३या३इ । छाउ

२ ३२ २२ ३२ २२ २ २ २
 रछाउ । ओहार । आहाइ । वयोहोइ । ३ । पयोहोइ ।

२ १ २ १ २ १ २ १
 ३ । चतुर्होइ । ३ । ओत्रहोइ । ३ । आयुर्होइ । ३ ।

२ १ २ १ २ १ २ १
 तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुवर्हो

२ १ २ १ २ १ २ १
 इ । ३ । ज्योतिर्होइ । २ । ज्योतिर्हार । वा२३४ओहो

* आ० गा० ३५० ४, २, ७ ।

† “महाविश्वानरव्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्र पूर्वम् ।

४५०६,३,८]

छन्दःआर्चिकः ।

२६६

२२ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
वा । ए । अग्निःसमुद्रमाक्षयन् । ए । अग्निमूर्द्धाभवद्विवः ।

२२ २२ १२ २ २ २ १२ २ २ २ २ २
ए । आयुर्द्धाअस्मभ्यं वचोधादेवेभ्याम् २३४५ ॥ ३ * ॥ २५

वैश्वानरं जगत्यास्तौद्धरद्वाजो बार्हस्पत्यः ।

“प्रक्षस्य” सम्पृक्तस्य व्याप्तस्य [यद्वा पृक्तं हविलक्षण मन्त्रं
तद्वतः] “वृणः” सेक्तुः “अरुषस्य” अरोचमानस्य “वैश्वान-
राय” “महः” पूजायुक्तं बलं तेजो वा “नु” क्षिप्रं स्तौमि । अत-
एव “नः” अस्मदीयं “वचः” वचनं “विदधे” यागे § “प्रयच्छति”
स्तौतीत्यर्थः । “जातवेदसे” जातप्रज्ञाय जातधनाय ॥ वा तमुहि-
ष्येत्यर्थः । उक्तमेव प्रकारान्तरेणादरादाह—“नव्यसे” नव-
तराय “वैश्वानराय” अग्नये “शुचिः” निर्मला स्तोत्राणां

* आ० गा० ३५० ६, १, २ ।

† “पृक्तः”—इति अत्रनामसु पञ्चमं नैघण्टुकम् १, ७ ।

‡ “अरुषीराचनान्”—इति निरु० दै० ६, ७ ।

॥ वैश्वानरः कस्माद् विश्वान् नरान् नयति विश्व एनं नरा नयन्तीति वापि वा
विश्वानरा एव स्यात् प्रत्युतः सर्वाणि भूतानि तस्य वैश्वानरः । तस्यैषा भवति ०००
इतो जातः सर्वमिदमभिविपश्यति वैश्वानरः संयतते सूर्येण राजा यः सर्वेषां भूतानां
मभिश्चरणीयस्तस्य वयं वैश्वानरस्य कल्याणां मतो स्यामेति । तत्को वैश्वानर मध्यम
इत्याचार्या वर्षकर्मणाहोते स्तौति”—इति निरु० दै० १, २१-२२ ।

§ “विदधः”—इति यागनामसु पञ्चमं नैघण्टुकम् ३, १७ । “विदधानि वेद-
नानि । विदधानि प्रचोदयन्नित्यपि निगमो भवति”—इति नि० नै० ६, ७ ।

॥ “जातवेदाः कस्माज्जातानि वेद जातानि वै न विदुर्जाते जाते विद्यत इति वा
जितविद्यो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञानो यत्तज्जातः पशून्विन्दतेति तज्जात-

३००

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ८]

शोधयित्वा वा “चारुः” कल्याणौ “मतिः” मननीया स्तुतिश्च
“पवते” मत्सकाशात् प्रभवति स्वयमेव गच्छतीत्यर्थः । “सोमः
इव” यथा सोमो दशापवित्रात् स्रवति तद्वदित्यर्थः * ॥

“प्रक्षस्य”- “पृक्षस्य”—इति “महः”—“सहः”— इति,
“प्रनोवोच” “प्रनोवोचम्”—इति, “जातवेदसे”—“जातवेदसः—
इति, “नव्यसे”—“नव्यसि”—इति च साम्न ऋचः पाठ-
भेदः ॥ ८ ॥ २४

वेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणं तस्मात् सर्वानृतून् पशवोग्निं सभि सर्पन्तीति च
तस्यैषा भवति ॥ जातवेदसे सुनवामसोममरातीयतो निदहति वेदः । स नः पर्षदति-
दुर्गाणि विश्वानावेव सिन्धुं न्दुरितात्यग्निः । जातवेदस इति जातवेदस्यां वैवं जात-
वेदसेर्चाय सुनवाम सोममिति प्रसवायाभिषवाय सोमं राजान ससृत मराती यतो
यज्ञार्थं मनिष्मो निदहति । निस्त्रयेन दहति भस्मीकरोति सोमोददित्यर्थः ।
स नः पर्षदतिदुर्गाणि विश्वानि दुर्ग्रामानि स्थानानि नावेव सिन्धुं नावा सिन्धुं
सिन्धुं नावा नदीं जलदुर्गां महाकुलां तारयति दुरितात्यग्निरिति दुरितानि
तारयति । तस्यैषा परा भवति ॥ प्रनूतं जातवेदसमश्चिन्नोतवाजिनम् । इदमो
वर्द्धिरासदे । प्रक्षिणुत जातवेदसं कर्मभिः समञ्जवान सपि वोपमार्थे स्यादश्वमिव
जातवेदसमितीदमो वर्द्धिरासीदलिति तदेतदेक मेव जातवेदसङ्गायचं तृचं दशत-
थीषु विद्यते । यत् किञ्चिदाग्नेयन्तजातवेदसानां स्थाने युज्यते स न मन्येताथ अवाग्नि
रित्यप्येते उत्तरे ज्योतिषी जातवेदसौ उच्येते । ततो तु मध्यमः । अग्निप्रवन्तसममेव
योधा इति तत्पुरस्ताद्वाक्यात् मथासावादित्य उदुत्यजातवेदसमिति तदुपरिष्ठाद्
वाक्यास्यामो यस्तु क्लृप्तं भजते यस्मै हविर्निर्गच्छते यमेव सोमिर्जातवेदा निपात-
मेवैते उत्तरे ज्योतिषी एतेन नामधेयेन भजेते—इति निरु० दै० १. १६—२० ।

* “दशापवित्रेण परिमृज्यैष ते योनिरिति ग्रहसादनमिति का० ९, ५, २५ ।
दशापवित्रेण गृहीतं ग्रहं परिमृज्य पात्राद्वर्हिर्निर्गतं सोमं सार्जयित्वा एष ते योनि-
रिति मन्त्रेण ग्रहस्य सादनं करोति । वीप्सा सर्वग्रहार्था इति सूचार्थः ॥

४५० ६, ३, ८]

छन्दार्चिकः ।

३०१

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ २ ३ २
 विश्वे देवाममष्टण्वन्तु यज्ञ-

३ १ २ २ २ १ २ २ २ १ २
 मुभेरोदसी अपान्नपाच्चमन्म ।

२ २ १ २ २ १ २
 मावोवचां सिपरिचक्ष्याणि

३ २ ३ २ १ २
 वोचं सुग्ने ष्विदो अन्तमामदेम ॥ ८ ॥ २५

२ २ १ २ १ १
 * हाउ । ३ । आइही । ३ । आइही २ । ३ । आइ-

२ १ २ १ १ २ २ २ २ २ १
 हिहा २इ । २ । आइहिहाइ । विश्वे देवाममष्टण्वन्तु या

२ १ १ २ २ २ २ २ २ २ १ २ १ २
 २इज्ञाम् । उभेरोदसी अपान्नपाच्चमे २३न्मा । मावोव

२ २ २ १ २ २ २ १ २ १ २
 चां सिपरिचक्ष्याणिवो २३चाश्म । हाउ । ३ । आइही

१ १ २ १ २ १ २ १
 । ३ । आइही २ । ३ । आइहिहा २इ । २ । आइहिहाइ ।

१ २ २ २ ३ २ ३ १ १ १ १
 सुग्ने ष्विदो अन्तमामदा २इमाउवा ३ । इ २३४५ ॥ ८ + ॥ २५

* “विश्वे देवानां व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २९ ।

† आ० गा० ३५० ४, २, ८ ।

एषा त्रिष्टुब् वैश्वदेवी भरद्वाजेन वीक्षिता ।

“विश्वे” सर्वे “देवाः” “मम” मदीयं “मन्त्र” मननीयं
“यज्ञं” यजनीयं पूजां हवींषि वा “शृण्वतु” गृह्णन्वित्यर्थः ।
“अपान्नपात्” मध्यस्थानीऽग्निश्च* “उभे रोदसी” द्यावा-पृथिव्यौ
अस्मदीयं स्तोत्रं शृण्वन्तु चित्ते अवधारयन्तु ।

अथ प्रत्यक्ष-क्षताः—हे “देवाः” ! “वः” युष्माकं “परि-
चक्ष्याणि” परिवर्जनीयानि यानि “वचांसि” स्तोत्राणि “मा

“अपान्नपात् तनूनन्ना व्याख्यातः”—इत्यादि निरु० दे० ४, १८—१९ । “तनून-
पादाञ्च” भवति नपादित्यनन्तरायाः प्रजाया नामधेयम्—इत्यादि निरु० दे० २, ५ ॥
“आपः—इत्यन्तरिक्षनामसु अष्टमं नैघण्टुकम् १, २ । “नपात्”—इति अपत्यनामसु
तयोदशं नैघण्टुकम् १, २ । अग्रे मध्यस्थानत्वं जातत्वादिकञ्च यथा—“अपा सुपस्थ
उपस्थाने महत्यन्तरिक्षलोक आसीना महान्त इति वा गृह्यत माध्यमिका देवगणा विश्व
इव राजान् सुपतस्युर्हस्मिन् मृग्यन्त मिति वार्चनीय मिति वा पूजनीय मिति वा
हरयं दूतो देवानां विवस्वत आदित्यादिवस्त्वान्निवासनवान् प्रेरितवतः परागता-
द्वास्याग्रे वस्त्वानरस्य मातरिश्वा न माहर्तार माह । मातरिश्वा वायुर्मातृर्धन्तरिक्षे
श्वसिति मातर्याश्वनितेति वायेनमेताभ्यां सर्वाणि स्थानान्यभ्यापादंस्तीति ॥
मूर्द्धाभुवोभवतिनक्तमग्निस्तस्यूर्ध्वो जायते प्रातरुच्यन् । माया मृतुयास्त्रिधाना मेताम-
पो यत्तूष्णिश्चरति प्रजानन् । मूर्द्धा मूर्त्तं मस्मिन् धीयते मूर्द्धा यः सर्वेषां भूतानां
भवति नक्त मग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुच्यन् एव । प्रज्ञां लेतां मन्यन्ते यज्ञि-
यानां देवानां यज्ञसम्पादिना मपो यत् कर्म चरति प्रजानन् सर्वाणि स्थानान्यनु-
सञ्चरति त्वरमाणस्तस्योत्तरा भृयसे निर्वचनाय ॥ स्तोमेन हि दिवि देवासोऽग्निमजी-
जनञ्छक्तिभीरोदसिप्राम् । तमूच्यन्ते घाभुवेकं सञ्चोपधीः पचति विश्वरूपाः । स्तोमेन
यं हि दिवि देवा अग्निमजनयञ्छक्तिभिः कर्मभिर्द्यावापृथिव्यो रापूरणन्तमकुर्वं
स्वेधा भाषाय पृथिव्या मन्तरिक्षे दिवोति शकपृणिर्यदस्य दिवि हतौयं तद-
सावादित्य इति हि त्राक्ष्णं तदग्नीहोतृ स्तोत्येनमेतयादित्य हतौ स्तोति”—इति निरु०
दे० १, १६—१८ ।

४५०६,३,१०]

कन्दार्चिकः ।

३०३.

अथ दशमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ २
 यशोमाद्यावापृथिवीयशोमेन्द्रबृहस्पती ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 यशोभगस्यविन्दतुयशोमाप्रतिमुच्यताम् ॥

२ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 यशस्वप्रःस्याः स॒सदोहम्वदितास्याम् ॥ १० ॥ २६

२५ १२ २२ १२ २ १२ २५
 * हाउश्वा । यशोमाद्यावापृथिवी । हाउश्वा ।

१२ २२ २२ २५ २२ २
 यशोमेन्द्रबृहस्पती । हाउश्वा । यशोभगस्यविन्दतु ।

२ २ २ २ १ २ २ २५ २
 हाउश्वा । यशोमाप्रतिमुच्यताम् । हाउश्वा । यश

१ २ २ १ २५ २१ २ १२ २
 स्विद्यस्याःस॒सदः । हाउश्वा । अहम्वदितास्याम् ।

२५ १ २ १
 हाउश्वा । अश्वमिष्टयेश्हस् ॥ १२ † ॥ २६

वोचं' न ब्रवीमि अपितु समीचीनानीति । अतः, "वः" युष्माकम्
 "अन्तमाः" अन्तिकतमाः सन्तो वयं "सुन्नेष्वित्" युष्माभि-
 र्दत्तेषु सुखेष्वेव † वर्तमानाः "मदेम" मोदेम ॥

"यज्ञम्"—"यज्ञियाः"—इति पाठौ ॥ ८ ॥ २५

* "यशः"—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

† आ० गा० २५०४, २, १२ ।

‡ "सुखम्"—इति सुखनामसु षोडशं नैषण्ड, कम् ३, ६ ।

३०४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ११]

अथ एकादशी ।

११ ६ २ ५क १२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 इन्द्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचंयानिचकारप्रथमानिवज्रौ ।

२३२ ३ २ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अहन्नहिमन्वपस्ततर्द्दं प्रवक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ ११ ॥ २७*

वामदेवो महापङ्क्त्या स्तौति लिङ्गीकृतदेवता ।

“द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्योः “यशः” “मा” स्तौतारम्
 “आविन्दतु” लभतां प्राप्तात्वित्यर्थः । किञ्च, “इन्द्रवृहस्पती”
 इन्द्रावृहस्पत्योः † “यशः” “मा” मां विन्दतु । किञ्च, “भगस्य”
 आदित्यस्य ‡ “यशः, “मा” मां विन्दतु । बहुलेन यशसा यशोमया
 “मा प्रतिमुच्यताम्” न प्रमुच्यताम् । “यशस्त्रयस्याः” अस्याः मम
 “संसदः” समूहस्य “यशः” न प्रमुच्यताम् । “अहं” प्रवदिता
 सर्वत्र प्रवक्ता “स्याम्” भूयासम् ॥ १० ॥ २६

* ऋ० १, ९, ३६, १ ।

† “तिस्रण्व देवता इत्युक्तं पुरस्तात्तासां भक्ति-साहचर्यं व्याख्यास्यामः । . . . ।
 “अथैतानौन्द्रभक्तीनि । . . . । अथास्य संस्तविका देवा अग्निः सोमो वरुणः पूषा
 बृहस्पतिः ब्रह्मणस्पतिः पर्वतः कुल्यो विष्णुर्वायुः । अथापि मिदो वरुणेन संस्तूयते
 पूषा रुद्रेण च सोमोऽग्निना च पूषा वातेन च पर्जन्यः”—इति निरु० दै० १, १० ।

‡ “भगो व्याख्यातः तस्य कालः प्रागुत्तरपक्षात्”—इत्यादि निरु० दै० ६, १२—१४ ।
 “जार आ भगम् । जार इव भग मादित्योऽत्र जार उच्यते”—इत्यादि निरु० नै०
 ९, १६ ।

४५०६,३,११]

छन्दशास्त्रिकः ।

३०५

^{२ १ २} * वृत्रहत्यायहोइ । ३ । ^{२ १ २} अधुष्णवेहोइ । ३ । ^{२ १ १ २} अपूर्वे
^{२ १ १} होइ । २ । ^{२ १ २ २} अपूरावारइ । ^{२ १ २} पृथिवीच्चाहोइ । ^{२ १ २} विवर्त्तयाहो
^{२ १} इ । २ । ^{२ १} विवर्त्तया २ । ^{२ १ १ २} अन्तरिक्षहोइ । ३ । ^{२ १ १ २} सुधारया
^{२ १ १} होइ । २ । ^{२ १ २ २} सुधाराया २ । ^{२ १ १ २} दिवंपेपाहोइ । ३ । ^{२ १ १} अवपयो
^{२ १ १} होइ । २ । ^१ अवपाया २ः । ^{१ १ १} होइ । २ । ^{१ १ १} ऊवे २ । ^{१ १ १} हा
^{१ १ १} इशवा २ । ^{१ १ १} इन्द्र २ । २ । ^{१ १ १} इन्द्र । ^{१ १ १} स्यनू । २ । ^{१ १ १} स्यनू ३ । ^{१ १ १} आ
^{१ १ १ १} उ । ^{१ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १} वीर्याणि । ^{१ १ १ १} प्रवा । २ । ^{१ १ १ १} प्रवा ३ । ^{१ १ १ १} उ । ^{१ १ १ १} वा २ ३ ।
^{१ १ १ १ १} चार ३ ४ ५ । ^{१ १ १ १ १} यानी २ । २ । ^{१ १ १ १ १} यानि । ^{१ १ १ १ १} चका । २ । ^{१ १ १ १ १} चका ३ १
^{१ १ १ १ १} उ । ^{१ १ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १ १} रप्रथमा । ^{१ १ १ १ १} निवा । २ । ^{१ १ १ १ १} निवा ३ १ । ^{१ १ १ १ १} वा २ ३ ।
^{१ १ १ १ १} जी २ ३ ४ ५ । ^{१ १ १ १ १} अह २ न् । २ । ^{१ १ १ १ १} अह न् । ^{१ १ १ १ १} अहाइम् । २ ।
^{१ १ १ १ १} अहा ३ १ । ^{१ १ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १ १} अन्वपः । ^{१ १ १ १ १} तता । २ । ^{१ १ १ १ १} तता ३ १ । ^{१ १ १ १ १} वा
^{१ १ १ १ १} २ ३ । ^{१ १ १ १ १} दा २ ३ ४ ५ । ^{१ १ १ १ १} प्रव २ । २ । ^{१ १ १ १ १} प्रव । ^{१ १ १ १ १} क्षणाः । २ । ^{१ १ १ १ १} क्षणा ३ १

* "वार्चस्त्रम्"—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

३८ ख,

३०६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ११]

^{१ २ १ २ १} उ । वा२ । अभिनत्या । ^{२ १} वर्ता । २ । ^२ वर्ता३१उ । वा२३ ।
^{१ १ १ १ १} नार३४५म् । ^{१ १ २} वृत्रहत्यायहोइ । ३ । ^{२ १ २} अधष्णवेहोइ । ३ ।
^{२ २ १ २} अपूरवेहोइ । २ । ^{२ २ १} अपूरावा२इ । ^{२ १ २ २} पृथिवीच्चाहोइ । ३ ।
^{२ १ २} विवर्त्तयाहोइ । २ । ^{२ १} विवर्त्ताया२ । ^{२ १} अन्नरिक्श्चहोइ । ३ ।
^{२ २ १ २} सुधारयाहोइ । २ । ^{२ २ १} सुधाराया२ । ^{२ १ २ २} दिवंपेपाहोइ । ३ ।
^{२ २ १ २} अवेपयोहोइ । २ । ^{२ २ १} अवेपाया२ः । ^१ होइ । २ । ^{१ ५} ऊवे । २ ।
^२ हा३१उवा२ । ^{१ २ २ १ २ २ १ २} ण । वृत्रहासपत्नहा । ३ ॥ १७ * ॥ २७

दृष्टा हिरण्यस्तूपेन त्रिष्टुबेषेन्द्रदेवता ।

“वज्री” वज्रयुक्त इन्द्रः “प्रथमानि” पूर्वसिद्धानि मुख्यानि वा
 “यानि” “वीर्याणि” पराक्रमयुक्तानि “कर्माणि” चकार । तस्य
 “इन्द्रस्य” तानि वीर्याणि । “नु” क्षिप्रं “प्रवोचं” प्रव्रवीमि ।
 कानि वीर्याणीति ? तदुच्यते—“अहिं” मेघम् † “अहन्” हत-
 वान् । तदेकं वीर्यम् । “अनु” पश्चाद् “अपः” जलानि

० आ० गा० ३५० ४, २, १७ ।

† “अहिः”—इति मेघनामसु एकविंशतितमं नैवष्टकम् १, १० ।

४५०६, १, १२]

छन्दश्चार्चिकः ।

३०७

अथ द्वादशी ।

३ १० ०१ २ २ १ २
अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदा

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
घृतमीचक्षुरमृतम्मासन् ।

३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
त्रिधातुरर्कोरजसोविमानो

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
जस्रञ्जोतिर्दिवरस्मि सर्वम् ॥ १२ ॥ २८ *

२९ २ १ २ १ २ २ २ १ २ २ २ १ २
+ द्वाउश्वा । अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदाः । इडा ।

१ १ २ २९ २ १ २ २ १ २ २ १
सुवः । इडा । द्वाउश्वा । घृतमीचक्षुरमृतम्मासन् ।

१ २ १ १ २ २९ २ १ २ १ २ १ २
इडा । सुवः । इडा । द्वाउश्वा । त्रिधातुरर्कोरजसो

“ततर्ह” हिंसितवान् भूमौ पातितवानित्यर्थः । इदं द्वितीयं
वीर्यम् । “पर्वतानां” सम्बन्धिनीः “वक्षणाः” प्रवहणशीला नदीः†
“प्राभिनत्” कूलद्वय-कर्षणेन प्रवाहितवानित्यर्थः । इदं तृतीयं
वीर्यम् ‡ ॥ ११ ॥ २७

* ऋ० २, १, २१, १—३, १, २०, २—३, २, ५, १ ।

† “अग्ने रिलादम्यञ्चातुगानम्—इति आ० ब्रा० ४, २, २४ । अथैव द्वितीयमेतत् ।

‡ “वक्षणाः”—इति नदीनामसु मवसं मेघण्डु कम् १, १३ ।

§ “अथास्य कर्म रसातुप्रदानं एवमथो या च का च बलवति रिम्भ-कर्मव तत्”—
इति निरु० दे० १, १० । एवमथो मेघ-वक्ष इति च तद्भाष्यम् ।

३०८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, १२

^{११२} विमानः । ^{११} इडा । ^१ सुव । ^{११} इडा । ^{२५} हाउश्वा । ^१ ^२ अजस्र
^{११} अग्रेतिर्हविरस्मिस्त्वम् । ^{२१} ^२ ^{२२} इडा । ^{११} ^१ सुवः । ^{११} इडा ॥ २ * ॥ २८

विश्वामित्रऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दस्त्वग्निरिति द्वयोः ।

उत्तराग्नेः स्तुतिः पूर्वा स्तुतिः सर्वात्मनात्मनः ।

हे कुशिकाः ! भोक्तृ-भोग्य-भावेन द्विविधम् इदं सर्वं जगत् ।
 “एतावद्वा इदमन्नं चैवान्नादश्च सोम एवान्न मग्नि रन्नादः”—
 इति श्रुतेः । तत्र सकल-भोक्तृ-वर्ग-रूपेणान्नादोऽग्निः । स च
 अग्निवायादित्यभेदेन त्रेधा भूत्वा पृथिव्यन्तरिक्ष-द्युलोकानधि-
 तिष्ठति । तदुक्तं वाजसनेयके—“स त्रेधात्मानं व्यकुरुतादित्यं
 द्वितीयं वायुं तृतीयम्”—इति ।

तत्र सः “अग्निः” अहं “जन्मना” एव “जातवेदाः” “अस्मि”
 श्रवण-नननादि-साधन-नैरपेक्ष्येण स्वभावत एव साक्षात्कृत-पर-
 तत्त्वस्वरूपोऽस्मि । “घृतं मे चक्षुः” यदेतद्विश्वस्यावभासकं मम
 स्वभावभूतप्रकाशात्मकं चक्षुः तद् घृतम् इदानीं मत्पुत्रं दीप्तम् ।
 यदेतद् “अमृतं” कर्म-फलं दिव्यादि-विविध-विषयोपभोगात्मकं
 तत् “मे” मम “आसन्” आस्ये वर्तते । सकल-भोक्तृ-वर्गात्मना
 स्वयमेवावस्थानात् † । एवं स्वात्मनः पृथिव्यधिष्ठातृ-रूपता मभि-
 धाय वायात्मनान्तरिक्षाधिष्ठातृता माह—अर्को जगतः स्वष्टा

० आ० मा० ३४० ३, १, १ ।

४५०६,३,१२]

छन्दार्चिकः ।

३०८

प्राणः । “सोर्चन्नचरत्तस्यार्चत आपो जायन्तार्चतैव मेक मभू-
दिति तदेवार्कस्यार्कत्वम्”—इति श्रुतेः । स प्राणः अहं “त्रिधा-
तुः” त्रिधात्मानं विभज्य तत्र वाय्वात्मना “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विमाता अधिष्ठातास्मि ॥ तथा आदित्यरूपेण द्युलो-
काधिष्ठातृता माह—“अजस्रं ज्योतिः” अनुपचीणं नित्यं
तेजः प्रकाशात्मा द्युलोकाधिष्ठाता आदित्योऽप्यह मस्मि । एवं
भोक्तृरूपता मात्मनोनुसन्धाय भोग्यरूपता मप्यनुसन्धत्ते । यत्
“हविः” भोग्यं प्रसिद्धे मस्ति तत् “सर्वम्” अप्यह मेवास्मि* ।

यद्वा । अहम् “अग्नि रस्मि” देवानां हविः-प्रापणात् अङ्ग-
नादिगुण-युक्तोऽस्मि । किञ्च, “जन्मना” उत्पत्त्या “जातवेदाः”
जातज्ञानोऽस्मि । उत्पत्ति-क्षण एव सर्वज्ञोऽह मस्मि । अथवा
जातं सर्वं स्वात्मतया वेत्तीति जातवेदाः सर्वात्मक इत्यर्थः । तत्
कथम् ? इत्युच्यते—“घृतं मे चक्षुः” यदेतद् घृतं प्रसिद्धमस्ति
तन्मे चक्षुः-स्थानीयम्, यथा लोके चक्षुर्भासकम् एवं घृतमपि
प्रक्षिप्तं ज्वालामुत्पादयत मम भासकम् । “अमृतं” प्रभारूपं यद्-
मृत मविनाशि ज्योतिः “मे” मम “आसन्” आस्ये वर्तते ।
“त्रिधातुः” प्राणापानव्यानात्मकस्त्रिधा वर्तमानोऽर्काऽर्चनीयो
यः प्राणोऽस्ति सोऽप्यह मेवास्मि । तथा “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विशेषेण माता परिच्छेत्ता वायुश्चाह मस्मि ।
किञ्च । “अजस्रं ज्योतिः” नैरन्तर्येण तापकः सूर्यश्चाह मस्मि ।
किं बहुना । आज्य-पुरोडाशादिरूपं यदेतद्वि रस्ति तदुप-
लक्षितं तत्सर्वं मप्यह मस्मि । “सर्वं खल्विदं ब्रह्म”—इति

* अत्र यद्वैकीकृत्यतः तत् पुरस्तादेवाहमस्मिप्रथमजातस्येत्येव टीकितम् ।

३१०

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, १३]

अथ त्रयोदशी ।

२ ३ २ ३ १२ २२ ३ १२
पात्यग्निरिपोअग्रमदंवेः

२२ ३ १२ २२ २ १ २
पातियक्कश्चरणसूर्यस्य ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२
पातिनाभासप्रशीर्षाणमग्निः

२२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
पातिदेवानामुपमादमृष्टः ॥ १३ ॥ २८ *

॥ तृतीय-दशति ॥

२२ २२ २ १ २२ २
† छाउ । ३ । पात्यग्निरिपोअग्रमदंवेः । छा३१उवा

३ ५ २ २ ३
२३ । सूर३४वाः । इह । छा३१उवार३ । ज्यो२३४

५ २२ २२ २ १ २२ २
तीः । छाउ । ३ । पातियक्कश्चरणसूरियास्या । छा३

३ ५ २ २ ३
१उवा२३ । सूर३४वाः । इह । छा३१उवार३ । ज्यो२

श्रुतेः । तमनेकधाग्नेः सर्वात्मकत्व-प्रतिपादनेन परब्रह्मस्य मुक्तं
भवति ॥

“अजस्र”-“वर्मः”—इति साम्न ऋचः पाठ-भेदः ॥ १२ ॥ २८

* आ० ३, १, ८, १—३, १, २५, २—३, १, २५, ३ ।

† इदमपि मल्लेवामर्गसं तृतीयम् ।

वृन्दप्रार्थिकः ।

३९९

५
४तीः ॥ ३ * ॥ २८

“अग्निः” “वेः” गन्त्राः + सर्वत्र व्याप्तायाः “विपः” रिपः
भूत्याः ‡ “अय” मुख्यं “पदं” “स्थानं” “पाति” रक्षति ।
“यद्धः” महान् अग्निः “सूर्यस्य” “चरणं” चरत्यनेनेति चरण
मन्त्रिचक्षुः “पाति” । “नाभा” ॥ नाभौ अन्तरिक्षस्य मध्ये “सप्त-
शीर्षाणं” सप्तगणं मरुत्तणं “पाति” । “ऋष्वः” दर्शनीयोऽयम् +

+ "शब्दः"—इति घञ्ज्ञाते रूपनिष्ठम् निब० १३० १०, ११ १२३०—१४, १३।

३१२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, १]

अथ चतुर्थखण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१२

२१ १ ३ १३ १ १

भ्राजन्त्यग्नेसमिधानदीदिवोजिह्वाचरत्यन्तरासनि ।

१२ २२ ३१२ २ २ ३१२ २२ ३१२

सत्वन्नोअग्नेपयसावसुविद्रयिवर्चोदृशेदाः ॥ १ ॥ ३०

२२ २ २ १ २ १ २ २ २

* भ्राजाऔहोहोहोहो । त्यग्नेसमिधानादी१दिवा२ः ।

२२ २ १ २ १ २ २ २ २

जिह्वाऔहोहोहोहो । चरत्यन्तरा१सानी२ । सत्वाऔ

१ २ १२ २ २ २ २ २ २ २ २ २

होहोहोहो । नोअग्नेपयसावसू३वीत् । रयिवर्चोदृशौहो

१ १ २ ४ ५ ४

३ । ऊम्मा२ । हा । औ३होवा । होपुइ । डा ॥ ५ † ॥ ३०

“अग्निः” “उपमादम्” “देवानाम्” उपमादकं यज्ञं “पाति”
रचति ॥

“पात्यग्निर्विपोअयम्” — “पातिप्रियेरिपोअयम्” -- इति
पाठौ ॥ १३ ॥ २८

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कन्दीध्याव्याख्यानि षष्ठ्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

* तस्यैव पञ्चमं मिदम् ।

† आ० गा० २ प० ५, १, ५ ।

४५० ६, ४, २]

छन्दःशास्त्रिकः ।

३१३

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ १२ २२
वसन्तइन्नुरन्त्योग्रीष्मइन्नुरन्त्यः ।

३ १२ २२ ३ १ २ २ २ २ २
वर्षाण्यनुशरदोऽहमन्तःशिशिरइन्नुरन्त्यः ॥ २ ॥ ३१

३ ४ २ ४ ५ १२ २
* वा५सन्तः । ई३न्नूरन्तायाः । ग्रीष्मइन्नुरा१

२ २ २ १२ १ १ २ २ १२
नौश्याः । वर्षाण्यनुशा३ । ऊम् । राशदाः । हेमन्तः

३ २ २ १ १ १
शिशिरइन्नुरा१रन्तियाउ । वा३४५ ॥ ६ १ ॥ ३१

वामदेव ऋषिः पङ्क्तिभ्राजन्त्यग्नइति द्वयोः ।

आग्नेयी प्रथमर्तव्या द्वितीया दृश्यते तयोः ॥

“समिधान” ऋत्विग्भिः समिध्यमान ! दीप्त ! हे “अग्ने !”
“भ्राजन्ती” प्रकाशमाना “आसनि” आस्ये “अन्तर्” मध्ये
स्थिता त्वदीया “जिह्वाः” † हवींषि “चरति” भक्षयति । हे
“अग्ने” ! “वसुवित्” ! धनलभक ! त्वम् “अस्मभ्यम्” “पथमा”
अग्नेन सह “रयिं” रमणीयं धनं “दृशे” दर्शनाय “वर्चः” तेजश्च
तेजस्वित्व वा “अदाः” देहि ॥ १ ॥ ३०

* “ऋतुष्ठा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

† आ० गा० १५० ५, १, ६ ।

‡ “जिह्वा”—इति वाङ्मामसु च दृश्यते १, ११ । अग्रे च जिह्वाः सप्त काली-
करालीत्येवमादयः प्रसिद्धाः, ता एव पुनः सप्तार इत्यप्युच्यन्तेऽप्येव ।

४० ख,

३१४

मासवेदसंहिता ।

[आ० ४,२

“वसन्तः इन्द्र” वसन्त एव चैत्र-वैशाखरूपो वसन्तऋतुरेव
 “रन्ध्यः” रमणीयः भवति । “ग्रीष्मइन्द्र” ज्येष्ठाषाढरूपो ग्रीष्म-
 ऋतुरेव “रन्ध्यः” रमणीयः । “वर्षाणि” वर्षा आवण-भाद्रपद-
 रूपेणावयवीभूतः प्राष्ट्य ऋतुरेव “रन्ध्यः” रमणीयः । “तान्यनु”
 “शरदः” आश्विन-कार्तिकरूपेणावयवीभूत ऋतुः “रन्ध्यः”
 रमणीयः । “हेमन्तः” मार्गशीर्ष-पौषरूप एव “रन्ध्यः” रमणी-
 यः । “शिशिरइन्द्र” माघ फाल्गुनरूप एव “रन्ध्यः” रम-
 णीयः * ॥ २ ॥ ३१

* अत्रोपनिषत् तद्व्याख्यानञ्च यास्क-कृतम्—सप्तयुञ्जितरथमेकचक्रमेकोऽश्वो
 वहतिसप्तनामा । त्रिनाभियुक्तमजरसनर्वचने सावित्राभुवनाधितरथः । सप्त युञ्जति
 रथ मेकचक्र मेकचारिणम् चक्रस्य कतेर्वी चरतेर्वी प्रासतेर्वीको अश्वो वहति सप्तनामा-
 दित्यः सप्ताश्वैरस्यथो रसानभिसन्नामयन्ति सप्तैव सृषयस्तु वन्तीति वन्द सपीतरन्नामै-
 तस्मा देवाभिसन्नामात् । संवत्सरप्रधान उत्तरोर्ध्वस्त्रिनाभियुक्तं तृतुः संवत्सरो ग्री-
 ष्मो वर्षा हेमन्त इति । संवत्सरः संवसन्तेऽस्मिन् भूतानि । ग्रीष्म प्रस्यन्ते अस्मिन् सा
 वर्षा वर्षात्यासु पर्जन्यो हेमन्तो हिमयान् । हिमं पुनर्हन्ते वा हिनोतेर्वा न अजर
 मजरणधर्माणं सनर्वमस प्रत्युत सन्यस्मिन् । यत्रेमानि सर्वाणि भूतान्यभि सन्तिष्ठन्ते
 तं संवत्सरं सर्वमात्राभि स्रोति । पश्चारे वक्त्रे परिवर्त्तमान इति पञ्चतृतया ।
 पञ्चर्त्तवः संवत्सरस्येति च ब्राह्मण हेमन्त-शिशिरयोः समासेन षष्ठर आह्वयितं किति
 षडृतुतया । अराः प्रत्युतः नाभौ । षट् पुनः सङ्गतेः । द्वादशारब्धितप्तराय ।
 द्वादशप्रथयस्यक्रमेकमितिसासानां मासा मानात् । प्रथिः प्रहितो भवति । तस्मिन्
 साकन्तिभूतानश्चोर्पिताः षडिर्नचलाचलासः । षष्ठिश्च वै द्वौषि च भूतानि
 संवत्सरस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं समासेन । सप्तभूतानि विंशतिस्तस्युः । सप्त
 च वै भूतानि विंशतिश्च संवत्सरस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं विभागेन—इति
 निब० नै० ४, २० ।

४५०६, ४, ३]

छन्दमार्चिकः ।

३१५

अथ तृतीया ।

३१२ १ १२ ३ २ ३१२
सहस्रशीर्षाः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

१२ २२ ३१ २३० २ ३२
सभूमिः सर्वतोऽवृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ ३२ ॥

२१ १ २१ २ २ २
ॐ उज्जवाक्षाउ । ३ । सहस्रशीर्षाः पुरुषः २३पाः । सह-

२१ २२ १ १२ ११२ २ १
स्त्राक्षः सहस्रार३पात् । सभूमिः सर्वतोवा२३र्त्वा । अत्यति

२१२ २ २१ २ २१ २
ष्ठद्दशाङ्गु २३लाम् । उज्जवाक्षाउ । २ । उज्जवा३क्षाउ ।

२ १ ११११
वा३ । इट् इडा २३४५ ॥ १३ ॥ ३२

सर्व-प्राणि-समष्टि-रूपो ब्रह्माण्ड-देहो विराडाख्यो यः
पुरुषः सोऽयं “सहस्रशीर्षाः” सहस्र-शब्दस्योपलक्षणत्वात् ॥
अनन्तैः शिरोभिर्युक्त इत्यर्थः । यानि सर्व-प्राणिनां शिरांसि
तानि सर्वाणि तद्देहान्तःपातित्वात्तदीयान्येवेति सहस्र-शीर्ष-
त्वम् । एवं सहस्राक्षत्वं सहस्रपादत्वं च । स पुरुषो “भूमिः”

• “विश्वतो”—इति ऋ० । † ऋ० ८, ४, १०, १ ।

‡ “द्वे पुरुषव्रते”—इति आ० ब्रा० ३.१.२५ ।

॥ आ० गा० ३५० ५, १, १३ ।

॥ “सहस्रम्”—इति षड्नामसु दशम नैषण्, कम ३, १ ।

३१६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, ४]

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्रिपादूर्ध्व^{२४}उदैत्पुरुषःपादोस्थेहाभवत्पुनः ।

२ ३ २ ३ क १ र ३ १ ३ २
तथा*विष्वङ् व्यक्रामदशना † नशने अभि ॥ ४ ॥ ३३ †

२ १ २ र २ १ २ र २
॥ उज्ज्वौहोवा २ । ३ । त्रिपादूर्ध्व^{२४}उदैत्पुरुषः २ ३ १ ।

१ र २ २ २ २ १ २ १ र २ १ २
पादोस्थेहाभवत्पुरुषः २ ३ १ । तथाविष्वङ् वियक्रामदशनात् ।

२ २ २ २ २ १ २ १ २ र २ २ १
अशनानशनेआरश्मौ । उज्ज्वौहोवा २ । २ । उज्ज

२ १ २ ३ ५ र २ ३ ५ २ १
वौ । होर । वारश्म । औहोवा । ईरश्मडा । उज्ज

२ र २ १ २ १ २ ३ ५ र २
वौहोवा २ । २ । उज्ज्वौ । होर । वारश्म । औहो

ब्रह्माण्ड-गोलक-रूपां सर्वतः “आ” समन्तात् “वृत्ता” परिवेष्ट्य
दशाङ्गुल-परिमितं देशम् “अत्यतिष्ठत्” अतिक्रम्य व्यवस्थितः ।
दशाङ्गुलमित्युपलक्षणम् । ब्रह्माण्डाद्वहिरपि सर्वतो व्याप्या-
वस्थितइत्यर्थः ॥ ३ ॥ ३२

* “ततो”—इति ऋ० ।

† “लाशना”—इति च ऋ० ।

‡ ऋ० ८, ४, १७, ४ ।

॥ तच्च द्वितीयम् ।

४५० ६, ४, ५]

छन्दःश्रविक।।

३१७

अथ पञ्चमी।

१२ १२६

३२ ३२७ ३१ २

पुरुषवेदः*सवयङ्मृत्यञ्चभाव्यम् †।

वा। ^१२३४वाः। ^५उज्ज्वौहोवा^२२। ^{२१ २ ७२}२। ^{२१ २}उज्ज्वौ।

^१होर। ^५वा२३४। ^{५२ २}औहोवा। ^{३१ १ १ १}ऊ२३४५ ॥ १४ ‡ ॥ ३३

योऽयं “त्रिपात् पुरुषः” संसार-स्पर्श-रहितः बहुल-स्वरूपः सोऽयम् “जध्वं उदैत्” अस्मादज्ञान-कार्यात्मसारादहिर्भूतः सन् तत्रत्यैर्गुणदोषै रसृष्टः उत्कर्षेण स्थितवान्। “अस्य” योऽयं “पादः” लेशः सोऽयमिह मायायां प्रादुरभवत्। सृष्टि-संहाराभ्यां पुनः पुनरागच्छदिति [अस्य सर्वस्य जगतः परमात्म-लेशत्वं भगवताप्युक्तम्—“विष्टभ्याह मिदं कृत्स्न मेकांशेन स्थितो जगदिति”] तथा मायाया मागत्यानन्तरं “विषड्” देव-तिर्यगादि-रूपेण विविधः सन् “व्यक्रामत्” व्याप्तवान्। किं कृत्वा? “अशनानश्ने” अभिलक्ष्य अशनं भोजनादि-व्यवहारो-पेतं चेतनं प्राणि-जातम्, अनशनं तद्रहित मचेतनं गिरि-नद्या-दिकम्। तदुभयथा यथा स्यात्तथा। यमेव विविधो भूत्वा व्याप्तवानित्यर्थः ॥ ४ ॥ ३३

* “पुरुषवेदः”—इति

† “भयम्”—इति।

} ऋग्वेदीय-पाठौ।

‡ आ० गा० १५० ५, १, १४।

३१८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, ५]

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
पादोस्य सर्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि * ॥ ५ ॥ ३४ †

२ २ १ २ २ २
‡ इयौक्षोवा २ । ३ । पुरुषएवे द० सार३र्वाम् ।

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
यद्भूतं यच्च भावा २ ३ याम् । पादोस्य सर्वाभूता २ ३ नी । त्रि

१ २ २ २ १ २ १ २ २ १ २ २
पादस्यामृतन्दार २ ३ इवौ । इयौक्षोवा २ । २ । इयौक्षो २

३ ५ २ ३ ५ १ २ २
वार ३ ४ । औक्षोवा । ईर ३ ४ डा । इयौक्षोवा २ । २ ।

१ २ १ ३ ५ २ ३ ५ १ २
इयौक्षो २ । वार ३ ४ । औक्षोवा । ज्यो २ ३ ४ तीः । इयौ

२ १ २ ३ ५ २
क्षोवा २ । २ । इयौ । क्षो २ । वार ३ ४ औक्षोवा ।

३ १ १ १ १
ईर ३ ४ पु ॥ १ ५ ॥ ३४

यत् “इदं” वर्त्तमानं जगत् तत् “सर्वं” “पुरुषएव” । “य-
द्भूतम्” उत्पन्नं जगत् “यच्च भाव्यं” भविष्यज्जगत् तदपि पुरुषएव
यथास्मिन् काले वर्त्तमानाः प्राणिनः सर्वेऽपि चराचरात्मकपुरुष-

* “उतामृतत्वं”—इत्यादिष्व ऋग्वेदीयः ।

† ऋ० ८, ४, १७, ४ ।

‡ “त्रिषु लोकाणां त्रयानि, दिवः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

॥ आ० गा० १५०५, १, १५ ।

४५० ६, ४, ६]

कन्दार्चिकः ।

३१६

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ २७ ३   १ १३ १ २
 तावानस्य*महिमाततो† ज्यायांश्चपूरुषः ।

२१ २३ १ २२ ३ १२ २२   ६ १ २
 उतामृतत्वस्येशानेयदन्नेनातिरौदति‡ ॥ ६ ॥ ३५॥

२२   १२ २ २   १   २   २२
 § छाउ । ३ । तावातस्य । महा२३इमा३ । छाउ

स्यावयवाः तथैव गतागामिनी रपि कल्पशोर्द्रष्टव्यमित्यभिप्रायः ।
 एतदेवोभयं अष्टौक्रियते—“अस्य” पुरुषस्य “सर्वाणि भूतानि”
 काल-त्रय-वर्तीनि प्राणि-जातानि “पादः” चतुर्थीऽशः । “अस्य”
 पुनस्तस्यावशिष्टं “त्रिपात्” स्वरूपम् “अमृतं” “विनाश-रहितं”
 सत् “दिवि” द्योतनात्मके स्व-प्रकाश-स्वरूपे व्यवतिष्ठत इति
 शेषः । [यद्यपि “सत्यं ज्ञान मनन्तं ब्रह्म”—इत्यनन्तस्य परब्रह्म-
 णोहीयदन्तत्वाभावात् पादचतुष्टयं निरूपयितुं मशक्यं, तथापि
 जगदिदं ब्रह्म-स्वरूपापेक्षया अल्पमिति विवक्षितत्वात् पादत्वो-
 पचारः ॥ ५ ॥ ३४

० “एतावानस्य”—इति,

† “यतो”—इति,

‡ “पादोऽष्टौ”—इत्यादिषु

॥ ३० ७, ४, १७, ३ ।

§ “अन्तरिक्षस्य”—इति आ० ब्र० १, २, २५ । व्रतमिति शेषः ।

३२०

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, ७]

अथ सप्तमी ।

१ २ २ १ २ ३ २ ३ १ २
ततो*विराड† जायतविराजोअधिपूरुषः ।

१ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ २
सजातोअत्यरिच्यतपश्चाङ्गमिमथोपुरः ॥ ७ ॥ ३६ ‡

१ २ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २
३ । ततो ज्यायाश्चपूरुषाः । हाउ । ३ । उता-

२ २ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २
मृतत्वस्थेशाः । हाउ । ३ । यदन्नेनातिरोद्धा

२ २ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २
२३ती३ । हाउ३ । वा३ । इट् इडा२३४५ ॥ १६ ¶ ॥ ३५

अतीतानागतवर्तमान-रूप-जगदाद्याधारो योऽस्ति “तावान्” सर्वोऽपि “अस्य” पुरुषस्य “महिमा” स्वकीय-सामर्थ्य-विशेषः । न तु तस्य वास्तवं स्वरूपम् । वास्तवस्तु “पुरुषः” “ततः” महिम्नोऽपि “ज्यायान्” अतिगयेनाधिकइत्यर्थः । “उत” अपिच “अमृतत्वस्य” देवत्वस्य “अयम् ईशानः” स्व-मायया “यत्” यस्मात् कारणात् “अन्नेन” प्राणिनां भौम्येन अन्नेन निमित्त-भूतेन “अतिरोहति” स्वकीयां कारणावस्था मतिक्रम्य परिदृश्यमान-जगदवस्थां प्राप्नोति । तस्मात् प्राणिनां कर्म फल-भोगाय जगदवस्था-स्वीकारात् नेदन्तस्य वस्तु-तत्त्व मित्यर्थः ॥ ६ ॥ ३५

० “तस्माद्”—इति,

† “विराज” इति च,

‡ अ० ८, ४, १७, ५ ।

} अ० ।

¶ आ० मा० २५० ५, १, १६ ।

४५०६,४,७]

कन्दार्चिकः ।

३२१

२५   १ २ २ १ २ २ २   २५   २ १ २
 * हाउश्वा । ततोविराडजायत । हाउश्वा । विरा
 २ २ २ २ २ २   २ ५   १ २ २ १ २   २
 जोअधिपुरुषः । हाउश्वा । सजातोअत्यरिच्यत ।
 ५   २ १ २ २ २ १ २ २ १   २ ५   २ १ २ २ १
 हाउश्वा । पश्चाद्भूमिमथोपुरः । हाउश्वा । ईर २३
 १ १
 ४५ ॥ १७ + ॥ ३६

“विष्वङ् व्यक्रामत्”—इति यदुक्तं तदेवात्र प्रपञ्चयते—
 “ततः” तस्मादादि-पुरुषात् “विराट्” ब्रह्माण्ड-देहः “अजायत”
 उत्पन्नः । [विविधानि राजन्ते वस्तू न्यत्रेति विराट् †] “विराजो
 अधि” विराड्-देहस्योपरि तमेव देहमधिकरणं कृत्वा “पुरुषः”
 तद्देहाभिमानी कश्चित् पुमानजायत । योऽयं सर्व-वेदान्त-वेद्यः
 परमात्मा स एव रूपेण प्रविश्य ब्रह्माण्डाभिमानी देवतात्मा जीवो
 ऽभवत् [एतच्चाथर्वणिकउत्तरतापनीये विख्यष्टमामनन्ति—“स
 वा एष भूतानीन्द्रियाणि विराजं देवताः कोशांश्च सृष्ट्वा प्रविश्य
 मूढो मूढ इव व्यवहरन्नास्ती माययैवेति] । “स जातः” विराट्
 पुरुषः “अत्यरिच्यत” अतिरिक्तोऽभूत् । विराड्व्यतिरिक्तो देव-
 तिर्यङ्मनुष्यादिरूपोऽभवत् । पश्चाद्देवादि-जीव-भावादूर्ध्वं भूमिं
 ससर्जति शेषः । “अथा” भूमि-सृष्टेरनन्तरं तेषां जीवानां “पुरः”
 ससर्ज [पूर्यन्ते सप्तभि र्धातुभि रिति पुरः] शरीराणि ॥ ७॥ ३६

* “पृथिव्याः”—इति ॥ १० ब्रा० २, २, २५ । अतस्मिन्ति शेषः ।

† अथा ॥ १० ब्रा० ३५० ५, १, १७ ।

‡ “विराट् विरमणाद्विराजनाद्वाविराधनाद्वा”—इति दै० ब्रा० १, १२ ।

४१ ख,

३२२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, ८]

मन्येवामिति पञ्चर्चा वामदेवेन वीक्षिताः ।
 अत्रायै कान्तिमे च द्वे त्रिष्टुभस्तासु चादिता ॥
 उपरिष्ठाज्जगोतिरिति बह्वृचैव विधीयते ।
 अन्ये अनुष्टुभौ द्यावा-पृथिव्योः प्रथमा तथा ॥
 द्वितीयैन्द्री चतुर्थी च तृतीयाशीर्निजात्मनः ।
 स्तुतिर्गवा मन्तिमेति छन्दोदेवत-निर्णयः ॥

अथ अष्टमी ।

१ २   ३ १ २ ३
 मन्येवान्द्यावापृथिवीसुभोजसौ

१२ २२ ३ १ २   ३ १२ २२
 येअप्रथेथाममितमभियोजनम् ।

१ २   ३ १ २   ३ १२ २२   ३ १ २
 द्यावापृथिवीभवत्स्थोनेतेनोमुच्चतमच्छतः ॥ ८ ॥३७*

१   २२ १   २ २ २ २   २   २
 † ऊवाइ । ३ । रूपम् । मन्येवान्द्यावापृथिवीसू३

१ २   २   २ २   १ २
 भोजा१सा२उ । येअप्रथेथाममितमभी३योजा१ना२म् ।

* छ० आ० ५, १९, २०, २१ ।

† “द्यावापृथिव्योः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

४५० ६, ४, ८]

छन्दःप्रार्चिकः ।

३२३

२२ २ २ १ २ २२ १
 द्यावापृथिवीभवाश्तास्योऽना रेइ । तेनोमुच्चताश्मा

२ १ २ ३ ५ २
 द्यासाः । ऊवाइ । ३ । रूपार । वार३४ औचौवा ।

२२ २ १
 ए । रूपम् । ३ ॥ १८ * ॥

२ १२ २ १ २२ २ २२
 † प्रतिष्ठासिप्रति । छा । ३ । वर्चोसिमनोसि । ऐच्ची ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 मन्येवान्द्यावापृथिवीसुभोजसावैच्ची । येअप्रयेथाममितम्

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 भियोजनामैच्ची । द्यावापृथिवीभवतास्योना । ऐच्ची ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तेनोमुच्चतमद्दसाऐच्ची । प्रतिष्ठासिप्रति । छा । ३ । व

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 र्चोसिमनोसि । ऐच्ची ३ । द्याउवा । ए । भूतम् । ३ ।

॥ २१ † ॥ ३७

हे “द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ ! “वां” युवां “सुभोजसौ”
 शोभन-पालयित्राविति “मन्ये” अहं जानामि हे द्यावापृथिव्यौ !
 “अमितम्” अपरिमितं “योजनं” [युज्यते पुरुषोऽनेनेति
 योजनम्] धनादि, तत् “अभ्यप्रयेथाम्” अभिविस्तारयतम् । हे

* आ० गा० ३५० ५, १, १८ ।

† “विपरीते”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २५ । तत्र द्वितीयम् ।

‡ आ० गा० ३५० ५, १, २१ ।

३२४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ३, ८]

अथ नवमी ।

१२   ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
हरीतइन्द्रश्मश्रूण्युतोतेहरितौहरी ।

१२   ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तन्त्वास्तुवन्तिकवयःपुरुषासोवर्गवः ॥ ८ ॥ ३८

१२   १ २   २ १ २ २   १   २   २   २ १ २
* हरीतइन्द्रश्मश्रूणी । उतोतेहरिता१ उच्चाहरी । तान्त्वा
२   ४ ५   २ १ २ २   २   ४ ५
स्तुवन्तिक्ता३ । वायाः । पुरुषासोवर्ना३ । गावाः ।

१ २ २   १   २   १ २   १   २ १   २
चक्ष्यासइन्द्रभुङ्क्तिमघवन्निन्द्रभुङ्क्तिभुङ्क्तिप्रभुङ्क्ति
२ २ २ १ १ १ १
न्द्रस्तसरपूता२३४५ः ॥ २२ + ॥ ३८

“द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ ! युवां अस्माकं “स्योने” सुखरूपेऽ
स्व-सुख-कार्ये “भवतम्” “ते” द्यावापृथिव्यौ “वः” अस्मान्
“अंहसः” पापात् “मुञ्चतम्” मोचयतम् ॥ ८ ॥ ३७

हे “इन्द्र !” “ते” तव “श्मश्रूणि” “हरी” सोम-पानेन
हरितवर्णानि [तथाच श्रूयते—“इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि
पुष्पते”—इति । “शेष्कन्दसि बहुलम् (६, १, ८०)”—इति हरि-

* “क्षयस्य साम व्रतं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

† आ० गा० ३५० ५, १, २२ ।

‡ “स्योनम्”—इति सुखनामसु पञ्चदशं नैघण्टुकम् २, ६ ।

४५०६, ४, १०]

छन्दःप्रार्चिकः ।

३२५

अथ दशमी ।

१३ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २
 यद्दर्वर्चाहिरण्यस्य यद्वावर्चागवामुत ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सत्यस्य ब्रह्मणो वर्चस्तेन मासः सृजामसि ॥ १० ॥ ३८

२२ २१ २१ २२ १ १
 * छाउ । ३ । अहमन्नम् । ३ । अहमन्नादो । अहम
 २२ १२ २२ १२ २२ १ २२
 न्नादो । २ । हविधारयो । २ । हविधारयः । छाउ ।

१ २२ १ २ १ १ २ १ २ २ १ २ १ २
 ३ । यद्दर्वर्चाहिरण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । स
 १ २ २२ १ १ १ २ २ १ २ २ १ २
 त्स्य ब्रह्मणो वर्चः । चाः । तेन मासः सृजाम । साइ । छाउ
 शब्दात्परस्य शैलुक्] । “उतो” अपिच । “ते” “हरी” अश्वौ †
 “हरितौ” हरिद्वर्णौ । “कवयः” मेधाविनः “पुरुषासः” ‡
 पुरुषाः “वनगवः” [वननीयाः सम्भजनीयाः सेवनीयाः गावो
 येषां ते वनगवः मध्यरेफश्छान्दसः ¶ । गोस्त्रितो (१, २, ४८)
 रितिः स्रस्त्वम्] तादृशाः “कवयः” “तं” “त्वा” त्वां स्तुवन्ति ॥
 ॥ ८ ॥ ३८

* “दिशां व्रतं दशानुगानम्”—इति आ० ब्रा० १, २, २६ ।

† “हरी इन्द्रस्य”—इति निघ० १, १५, १ ।

‡ “आज्जसेरसुकु”—इति पा० ७, १५७ ।

¶ “वर्णागमोवर्णविपर्ययश्च”—इति पा० १, ४, ८८ वा० ।

३२६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, १०]

२१ २१ २२ १२ १ २२ १२
 ३। अहमन्नम् । ३। अहमन्नादो । हमन्नादो । २।
 १ २२ १२ १ २२ १ २२ २ २२
 हंविधारयो । २। हंविधारयः । हाउ३ । वा । ए ।
 २१ २१ २२ १२ १ २२ १ १ २१
 अहमन्नमहमन्नादोहंविधारयः । ३। ए । अह॑सुव
 २ ३ १ १ १ १
 ज्योति॑र३४५ः ॥ १ * ॥

२२ २१ २२ १ २२ १
 हाउ । ३। अह॑स॒हो । ह॑स॒हो । २। ह॑
 २२ १ २१ २२ १ १ २ २ २ १२
 सास॒हिः । अह॑स॒सास॒हिः । २। अह॑स॒सास॒हानो ।
 १ २ २ २ १२ १ २ २ २ १ २२ १ २२ १
 ह॑स॒सास॒हानोह॑स॒सास॒हानः । हाउ । ३। यद॒र्चो॒हिर
 २ १ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ २ १ १
 ण्य । स्या । यद्वाव॒र्चो॒गवामू । ता । सत्य॑स्यब्र॒ह्म॒णोव । चाः ।
 १२ २२ १ २२ १ २२ १ २१ २२
 तेनमास॑ह॒जाम । साइ । हाउ । ३। अह॑स॒हो ।
 १ २२ १ २२ १ २१ २२ १
 ह॑स॒हो । २। ह॑स॒सास॒हिः । अह॑स॒सास॒हिः । २।
 ११ २ २ २ १२ १ २ २ २ १२ १ २ २ १
 अह॑स॒सास॒हानो । ह॑स॒सास॒हानो । ह॑स॒सास॒हानः ।

० आ० गा० ३५० ५, २, १ ।

४५० ६, ४, १०]

छन्दार्चिकः ।

३२७

१५   १   २२ २ १   २२ १   २२ १   २ २ २
 हाउ । ३ । वा । ए । अह्महोह्मासहिरह्मासहा
 १   २२   २ १   २   २ १ १ १ १
 नः । ३ । ए । अह्मसुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ २ * ॥

२२   २ १   २२   १   २२   १   २२
 हाउ । ३ । अह्वर्चो । ह्वर्चो । ह्वर्चः । हाउ ।
 १   २२ १   २   १   १ २२ १ २२ १ २ २   २ १
 ३ । यद्वर्चोहिरण्य । स्या । यदावर्चो गवामू । ता । सत्य
 २ १   २२ १ १   १ २ २ १   २२   १   २२
 स्यब्रह्मणोव । चाः । तेनमासृजाम । साइ । हाउ ।
 १   २२   १   २२   १   २२   २   २२
 ३ । अह्वर्चो । ह्वर्चो । ह्वर्चः । हाउ । ३ । वा । ए ।
 २ १   २२   १   २   २ १ १ १ १
 अह्वर्चः । ३ । ए । अह्मसुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ३ † ॥

२२   २ १ २ २२   १ २ २२   १ २
 हाउ । ३ । अहन्तेजो । हन्तेजो । हन्तेजः ।
 २२   १ २२ १   १   १   १ २२ १ २२ १ २ २
 हाउ । ३ । यद्वर्चोहिरण्य । स्या । यदावर्चो गवामू ।
 १   २ १ २ १   २२ १   १   १ २ २ १   २२   १
 ता । सत्यस्यब्रह्मणोव । चाः । तेनमासृजाम । साइ ।
 २२   २ १ २ २२   १ २ २२   १ २   २२
 हाउ । ३ । अहन्तेजो । हन्तेजो । हन्तेजः । हाउ ।
 २ १ २   २ १   २ २ १ १ १ १
 ए । अहन्तेजः । ३ । ए । अह्मसुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ४ ‡ ॥

*, †, ‡ आ० गा० ३५० ४, २, २-३-४ ।

३२८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, १०]

^{१२} ^१ ^{२२} ^१ ^{१२} ^१ ^२
 हाउ । ३ । दिशन्दुहे । दिशन्दुहे । २ । दिशौ

^{१२} ^१ ^{२२} ^१ ^{२२} ^{२२} ^१ ^{२२} ^१
 दुहे । ३ । दिशौदुहे । ३ । सर्वादुहे । ३ । हाउ । यदूर्वाहिर

^२ ^१ ^{१२२१२२१२२} ^१ ^२ ^{१२२१} ^{२२१} ^१
 ण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यब्रह्मणोव । चाः ।

^{१२} ^{२२१} ^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२
 तेनमासृजाम । साइ । हाउ । ३ । दिशन्दुहे ।

^१ ^{२२२} ^१ ^{२२२} ^{१२२} ^२
 ३ । दिशौदुहे । ३ । दिशौदुहे । सर्वादुहे । ३ ।

^{२२} ^२ ^{२२} ^१ ^{२२१२२२२} ^{१२२२२२२२} ^२
 हाउ । वा । ए । दिशन्दुहेदिशौदुहेदिशौदुहेसर्वादुहे ।

^{२२} ^{२१} ^२ ^{२११११}
 ३ । ए । अहसुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ५ * ॥

^{२२} ^{१२२} ^१ ^२
 हाउ । ३ । मनोजयित् । ३ । हृदयमजयित् । ३ ।

^{१२२} ^{२१} ^{२२} ^{२२} ^१ ^{२२} ^१
 इन्द्रोजयित् । ३ । अहमजैषम् । ३ । हाउ । यदूर्वाहिर

^२ ^१ ^१ ^{२२१२२१२२} ^१ ^२ ^{१२१} ^{२२१}
 ण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यब्रह्मणोव ।

^१ ^{१२२२१} ^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२
 चाः । तेनमासृजाम । साइ । हाउ । मनोजयित् ।

^१ ^२ ^१ ^२ ^{२१} ^{२२}
 ३ । हृदयमजित् । ३ । इन्द्रोजयित् । ३ । अहमजैषम् ।

आ० गा० १५० ५, २, ५ ।

४५०६, ४, १०]

छन्दश्चाक्षिकम् ।

३२६

^{२५} ३। ^२हाउ^{२२}श्वा। ^{१२२}ए। ^१मनोजयि^१द्वृ^१दयमजयि^१दिन्द्रो^१जयिदह

^{२२}मजैषम्। ^{२२}३। ^{२१}ए। ^२अह^३सुवर्ज्योती^{११११}२३४५ः ॥ ६ ॥

^{२२}हाउ। ^१३। ^{१२२}वयः। ^{२२}३। ^{२२}वयोवयः। ^{२२}३। ^{२२}हाउ। ^{२२}३।

^१यद्वर्चा^{२२१}हिरस्य। ^२स्या। ^१यद्वावर्चा^१गवाम्। ^१ता। ^{२२१}सत्यस्य

^१ब्रह्मणोव। ^{२२१}चाः। ^१तेनमास^{१२२१}सृजाम। ^{२२}साह। ^१हाउ। ^{२२}

^१३। ^{१२२}वयः। ^{२५}३। ^२वयोवयः। ^{२२}३। ^१हाउ३। ^{२२}वा। ^१ए। ^{२२}वयो

^{२२२}वयोवयः। ^{२२}३। ^{२१}ए। ^२अह^३सुवर्ज्योती^{११११}२३४५ः ॥ ७ ॥

^{२२}हाउ। ^{२२१}३। ^{२२१}रूपम्। ^{२२}३। ^{२२}रूपरूपम्। ^{२२}३। ^{२२}हाउ

^१३। ^{२२१}यद्वर्चा^१हिरस्य। ^१स्या। ^१यद्वावर्चा^१गवाम्। ^२ता। ^२स

^१त्यस्यब्रह्मणोव। ^{२२१}चाः। ^१तेनमास^{१२२१}सृजाम। ^{२२}साह। ^१

^{२२}हाउ। ^{२२१}३। ^{२२१}रूपम्। ^{२२}रूपरूपम्। ^{२२}३। ^{२२}रूपम्। ^{२२}३। ^{२२}ए।

^{२१}अह^२सुवर्ज्योती^{११११}२३४५ः ॥ ८ * ॥

* आ० गा० १५० ५, २, ६-७-८ ।

३३०

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, १०]

^{१ २} हिद्वियज२ । ३ । ^{१ २} उदपप्तम् । ^{१ २} उदपप्तम् । २ ।

^{२२ १२ २ २} जड्वानिभा॒स्यकृषि । ३ । ^{१ २२} व्यद्यौत्सम् । ३ । ^{१ २} अततनम् ।

^{२२ २२ २२ १ २२ १ २ १} ३ । हाउ । हाउ । हाउ । यद्वर्चो॒हिरण्य । स्या ।

^{१ २२ १ २२ १ २ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २} यद्वावर्चो॒गवामू । ता । सत्यस्यब्रह्म॒णो व । चाः । तेन

^{२२ १ १२ १ ० १ २ १ २} मास॒ष्टजाम । साइ । हिद्वियज२ । ३ । उदपप्तम् ।

^{२२ २२ २ २ १ २२ १ २} ३ । जड्वानिभा॒स्यकृषि । ३ । व्यद्यौत्सम् । ३ । अतत

^{२५ २ २२ १ २ २२ २ २ १} नम् । ३ । हाउ३वा । ए । उदपप्तमू॒र्द्वानिभा॒स्यकृषिव्य

^{२२ १ २ २ १ ३ १ १ १ १} द्यौत्समतनम् । ए३ । पिन्वस्वा२३४५ ॥ ८ * ॥

^{२२ १२ १ २२ २२} हाउ । ३ । प्रथे । ३ । प्रत्यष्ठाम् । ३ । हाउ । ३ ।

^{१ २२ १ २ १ १ २ १ २२ १ २ २ २ १} यद्वर्चो॒हिरण्य । स्या । यद्वावर्चो॒गवामूता । सत्य

^{२१ २२ १ १ २२ २२ १ २२} स्यब्रह्म॒णो व । चाः । तेनमास॒ष्टजाम । साइ । हाउ ।

* आ० गा० ३५० ५, २, ८ ।

४५० ६, ४, ११]

कृन्तुआर्षिकः ।

३३१

अथ एकादशी ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ २
सहस्तन्नद्वन्द्वद्विज

३ ३ १ २
ईमेक्षस्यमहतोविरपश्चिन् ।

१ २ १ २ २ ३ २ १ २
३। प्रये । ३। प्रत्यष्टाम् । ३। हाउ३ । वा । ए । प्रयेप्रत्य
२ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
ष्टाम् । ए । चक्षुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ १० * ॥ ३६

वामदेव ऋषिः । अनुष्टुप् कृन्तुः । आशासने विनियोज्या ।

“हिरण्यस्य” हित-रमणीयस्य एतन्नामकस्य “यद्वर्चः” तेजो-
ऽस्ति । “यद्वा” अपिच । “गवाम्” एतन्नामकानां † “यद्वर्चः”
तेजोऽस्ति । “उत” अपिच । “सत्यस्य” सर्वैः सम्मतस्य ‡ “ब्रह्मणः”
यद्वर्चोऽस्ति तेन तैः “संयुजामसि”॥ सम्पादयामः । न-
वन्तः पशुमन्तः श्रोत्रिया भवेमेति तात्पर्यार्थः ॥ १० ॥ ३६

* आ० गा० ३५० ५, २, १० ।

† “हिरण्यं कल्लादुद्भिद्यत आयस्यमानमिति वा ह्रियते जनाज्जनमिति वा हित-
रमणं भवतीति वा हृदयरमणं भवतीति वा वर्धतेर्वा स्यात् प्रेप्साकर्षणः”—इति निरु०
नै० २, १० ।

‡ गौरिति निबन्धौ वक्ष्यते (१, १, १—१, ४, ४—१, ५, २—१, ११, ४—१, १५, ७—
२, ११, १० ।

॥ “सत्यं कक्षात् सशु नायते सप्तप्रभवं भवतीति वा”—इति निरु० नै० ३, १२ ।

॥ “इदमोमसि”—इति पा० ७, १, ४६ ।

३३२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ४, ११]

२३ १ ११२ २२ ३ १ २
 क्रतुन्ननृमण्यस्यविरञ्चवाजं

३ २ ३ १ २ २ १ २
 वृत्रेषुशत्रून्सहनाकृधीनः ॥ ११ ॥ ४०

२२ १ २ १ २ १
 * हाउ । ३ । आइही । ३ । आहा । २ । ओ

२ २२ १ १ १२
 हा३ । हाउ । ३ । सहस्तन्नइन्द्रदध्यो रजाः । आया

१५ २२ १ १२ २
 रउ । ऊ । आयाउ । ३ । ईशेह्यस्यमहताविरार

१ १२ १५ २२ १ १
 णायिन् । आया रउ । ऊ । आयाउ । ३ । क्रतुन्न

१ १२ १५ २२ १
 नृमण्यस्यविरञ्चवा रजाम् । आया रउ । ऊ । आया

११२ २ २ १ १२
 उ । ३ । वृत्रेषुशत्रून्सहनाकृधा रइनाः । आया र

१५ २२ १ २ १
 उ । ऊ । आयाउ । ३ । हाउ । ३ । आइही ।

१ २ १ २ १ २ १५ २२
 ३ । आहा । आहा । आहा३ । हाउ३ । वा । ए

२२ १२ २ १ २२ १२ २२ २ ११११
 आयर्द्धाअस्मभ्यं वर्चोधादेवेभ्यार३४५ः ॥ १० † ॥ ४०

* “कक्षपत्रतं दशानगानम्” * * * गवां व्रते—इति आ० ब्रा० १, २, ९० तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

† “पशारन्”—इति क० पु० पाठः ।

‡ आ० गा० ३५० ५, २, १७ ।

४५० ६, ८, १२]

कन्दार्चिकः ।

३३३

अथ द्वादशी ।

२ १ २   ३ १ २   ३ १ २
सहर्षभाःसहवत्साउदेत

१ २ ३ २ ३ १ २
विश्वारूपाणिविभ्रतीर्दूधनीः ।

३ २ ३ २ ३ १ ०   ३ २
उरुःपृथ्वरयंवोअस्तुलोक

३ १ २   २ २   ३ २ ३ १ २
इमाआपस्सुप्रपाणाइहस्त ॥ १२ ॥ ४१

॥ चतुर्थ-दशति ॥

२   १ १   २ २   १ २ २   १ २   २
* हाउ३वा । सहर्षभाःसहवत्स । उदेत । हाउ३

हे “विरप्शिन्” विशेषेण रपणं व्यक्त-वचनं तदस्यास्तीति विरप्शो, तस्य सम्बोधनं हे विरप्शिन् ! विशेषेण स्तोत्र-विषये सव्यवाक्य ? “इन्द्र !” “ते” तव “सहः” शत्रूणां मभिभवन-रूपम् “ओजः” बलं “नः” अस्माभ्यं “दधि” देहि [ददाते-ऽहान्दसं रूपं लोडि हेर्द्धिभावादिना] यस्मात् त्वं तस्य “अस्य” “महतः” बलस्य “इशे” ईश्वरो भवसि । अतो हे इन्द्र ! “नः” अस्माकं “क्रतुं न” यन्नमिव “नृम्णं” धनं “स्यविरम्” अतिशयेन प्रवृद्धं, “वाजं” बलं च “कधि” कुरु । किञ्च नोऽस्माकं “शत्रून्” “वृत्रेषु” आवरकेषु उपायेषु “कधि” कुरु ॥ ११ ॥ ४०

* “निक्रवाभिमिक्रवौ द्वा वनडुद्धते वा”—इति ऋ० ब्रा० १, २, २७ । तत्र प्रथमं मिदम् ।

[आ० द, १२]

इति श्रीमत्सायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दी-
व्याख्याने षष्ठस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

CC-0. Shri Vipin Kumar Col. Deoband. In Public Domain.

४५०६, ५, १]

छन्दःशास्त्रिकः ।

३३५

अथ पञ्चम-खण्डः—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ १ २

३ २ ४ २ ३ १ २

अग्न्यायूष्पिपवसासुवोर्जमिषच्चनः ।

३ १ २

३ १ २

आरेबाधस्वदुक्कुनाम् ॥ १ ॥ ४२ *

२२ १

२२

१

१ २ १ २ २

† भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वार । अग्न्यायूष्

२ २

१ २ २ १ २ १

२

२ २ १ २ २ २

१ २

पिपवसे । आसुवोर्जमिषच्चनः । आरेबाधस्वदुक्कुनाम् ।

२२ १

२२

१

२२

१ २

भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वार । ए । भ्राज ।

३ ॥ ५ † ॥ ४२

चतुर्दशान्नयायूष्मीत्याद्यास्तत्र जगत्सौ ।

विभ्राट् त्रिष्टुप् चित्रमिति गायत्री वादशेतराः ॥

आद्याग्नेः पवमानस्य स्तुतिः सौर्यस्त्वयोदग ।

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदधहे ॥

अतं वैखानसा एवं दृष्टवन्तो महर्षयः ।

* ऋ० ७, २, १० ३=उ० ६, ३, १०, १ ।

† “सूर्यस्य भ्राजाभाजे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्र प्रथममिदम् ।

‡ आ० गा० ३५० ६, १, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २३

विभ्राड्वृहत्पिबतुसोम्यम्माध्वा

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

यद्दधद्यज्ञपतावविहृतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रजाःपिपत्तिवज्रधाविराजति ॥ २ ॥ ४३ *

१ २

१ २

— १

१ २

१ हाहाउ । ३ । इडा । ३ । हस् । ऋतम् ।

२ १ २

२

१

१ २

३ । विभ्राड्वृहत्पिबतुसोमिया रम्माधू २ । आयुर्दधद्य

२

१

१ २ २ २ २

ज्ञपताववा रइहृतारम् । वातजूतोयोअभिरक्षता २ इ

१

२ १ २

२

१

१ २ ३

त्माना २ । प्रजाःपिपत्तिवज्रधाविरा रजाती २ । हाहाउ ।

हे “अग्ने” पवमान-रूप ! अस्माक मायूंषि अन्नान्येतन्नाम-
कानि वा “पवहे” चरसि “नः” अस्माकम् “जर्जम्” अन्नरसम्
“इषम्” अन्नं च “आसुव” आभिसुख्येन प्रेरय । किञ्च । “दु-
च्छूनां” [रक्षीनामैतद्] रक्षांसि “आरे” अस्मत्तो दूरएव †
“बाधरू” सम्पीडय ॥ १ ॥ ४२

* उ० ६, ३, ५, १ = ऋ० ८, ८, २८, २ ।

† “षायोर्विकर्णभासे दे मृत्योर्वा” — इति आ० ब्रा० ३, ३, २८ । तत्र विकर्णं
नाम प्रथमसिद्धम् ।

‡ “आरे” — इति दूरनामसु पञ्चमं नैवण्णुकम् ३, १६ ।

४५०६, ५, २]

ऊन्दआर्चिकः ।

३३७

३। ^{१ २}इडा। ३। ^१हस्। ३। ^{२ १ २}कृतम्ने। ३। ^{१ २}औहो
^{३ २}वाहाउ। वा। ^२फारट्। ^१कृतम्ने। ३। ^{२ १ २}औहोवा
^२हाउ। वा। ^२फारट्। ^१कृतम्ने। ३। ^{१ २}औहोवा
^२हाउ। वा। ^२भारट् ॥ ७ * ॥ ४३

विभ्राण्नामक एतान्तु-सूर्य-पुत्रो ददर्श सः ।

“विभ्राट्” विभ्राजमानः विशेषेण दीप्यमानः[†] सूर्यः “बृहत्” परिवृढं “सोम्य” सोममयं[‡] “गधु” पिबतु। किं कुर्वन् ? “यज्ञ-प्रतौ” यजमाने “अविहृतम्” अकुटिलम् अकण्टकम् “आयुर्दधत्” अन्नं वा कुर्वन् § । “यः” सूर्यो “वातजतः” वातेन वायुना प्रेर्यमाणः सन् ॥ “त्मना”+ आत्मना स्वयमेव “अभि रक्षति” सर्वं जगद्भिमृशन् पालयति [राशि-चक्रस्य वायु-प्रेर्यत्वात् सूर्यस्यापि तत्प्रेर्यत्वम्] स सूर्यः “प्रजाः” “पिपति” वृष्ट्यादि-प्रदानेन

० आ० मा० ३५० ६, १, ७ ।

+ विभ्राडिति ज्वलतिकर्मणो “आजते”—इत्यस्य रूपम् (नै० १, १६.१) ।

‡ “सोमं मर्हति यः”—इति पा० ४, ४, १३७ ।

§ “ऋकौटिल्ये (भा० प्र०)”—इत्यस्येदं रूपमिष्टं विहृतमितीत्यभिप्रायः ।
 “ऋ, ऋरेन्द्रसि (७, २, ३१)”—इति ऋ, आदेशः । “अविहृतं मखण्डितं मायुः”—
 इति वेददीपः य० मा० शा० स० ३३, २० ।

§ “आयुः”—इत्यन्ननामसु त्रयोविंशं पदम् २, ७ ।

॥ “जह् गतो (भा० आ०)”—इत्यस्यैव णिजन्तस्येदं जत इति रूपमित्यभिप्रायः ।

+ “मन्त्रे आह्यादेरात्मनः”—इति पा० ६, ४, १४१ ।

४३ख,

३३८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, ३]

अथ तृतीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
चित्रन्देवानामुदगादनीक

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षं

१ २ ३ १ २ २ ३ १ २
सूर्यआत्माजगतस्तस्युषश्च ॥ ३ ॥ ४४ *

१ १ १ १ १ १
† उवी२उवि । उविहो२उवि । त्रिः । इती२इति ।

१ १ १ १ १ १
इतिहो२इति । त्रिः । असी२असि । असिहो२अ

१ २ २ २ १ २ १ २ १ १
सि । त्रिः । अरुहोदिवम्पृथिवीम् । असी२असि ।

१ १ १ २ ३ १ २ २ २ २ २
असिहो२असि । एवन्त्रिः । पतिर । स्यपामोषधीना

पूरयति पालयति वा । “बहुधा” “विराजति” विशेषेण
दीप्यते च ॥

“पिपति”-“पुपोष”-इति, “बहुधा”-“पुरुधा”-इति च
पाठौ ॥ २ ॥ ४३

* ऋ० १, ८, ७, १ ।

† “आदित्यव्रतम्”-इति आ० ब्रा० ३, ९, २९ ।

४५० ६, ५, ३]

छन्द आर्चिकः ।

३३८

१ २ १ २ ३ ५ १
 ३म् । ओइ । पताइरा२३४सी । एवम् । त्रिः । चा
 १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । चन्देवानामुदगादनौकम् । वाइश्वेषान्देवानां
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 समिदजस्रञ्जयोतिरातता२म् । होइ । ३ । आयुर्यन् ।
 १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 ३ । अवः । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । सुवःसं
 ३ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 सर्पसंसापा ३ । जनावनं सुवारं सुवः । जनावना
 १ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २म् । सुवारं सुवः । त्रिः । आप्राद्यावापृथिवीआन्त
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 रीर३क्षा३म् । हृदिप्रसृपीऐही । ३ । अस्तोषतस्वभा
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नवाऐही । विप्रानविष्टयामताएही । ग्रावाणोवर्चिषिप्रि
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 याऐही । इन्द्रस्यरं हिम्बृहादैही । इन्द्रांरस्यरांर ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हियांरम् । बृहदिन्द्रस्यरं हियम्बृहादैही । ३ । एवं
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 त्रिः । सूर्यआत्माजगतस्तास्युषार३श्वा ३ । अन्तश्चरति
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 रोचनाऐही । ३ । अस्यप्राणादपानता । ऐही । ३ ।

[आ० पृ३]

† "सौर्यातिथ्यज्ञः"—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

४५० ६, ५, ३]

छन्दार्चिकः ।

३४१

रु ३२ २२ २२ २ २ २ १
 रहाउ । भ्राजाओवा । ३ । यसूर्यम् । २ । यसूरररि

२ २ २२ २ २ ३ १ १ १ १
 याउ । वा३ । ए३ । देवादिवाज्योतीर३४५ ॥ ४* ॥

२२ २२ १ २ २ २२ २ २
 † हाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । ३ । आयूरायुः ।

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 ३ । उदुत्यञ्जा । ३ । तवेदसम् । ३ । चित्रन्देवाना-

० २ २२ २२ १ २ २ २
 मुदगादनी२३का३म् । हाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । आ

१ २ २ १ २ २ १ ० २
 यूरायुः । देवंवहा । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुण । स्यआर३ग्ना

२२ १ २ २ २ २ २ २ २
 ह३ः । हाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । आयूरायुः । ३ ।

१ २ २ १ २ २ २ २ ० २
 तिकेतवः । ३ । आप्राद्यावापृथिवीआन्तरी२३क्षा३म् ।

२२ २२ १ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । आयूरायुः । २ । दृशेवि

२ १ २ २ २ ० २ २ २
 श्वा । ३ । सूर्यआत्माजगतस्तास्युषार३श्वा३ । हाउ । ३ ।

२२ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 भ्राजाभ्राज । ३ । आयूरायुः । ३ । यसूर्यम् । ३ ।

* आ० गा० २५० ६, २, ४ ।

† “सिवावरुणयो ओदमित्याचक्षते”—इति आ० ब्रा० १, २, १६ ।

३४२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५,३

^१ यस् ^२ २ ^३ रियाउ । ^२ वा३ । ^२ ए३ । ^{२२१२} देवादिवाज्येती ^२ २ ^३ ३

^१ ४ ^१ ५ : ॥ १८ * ॥ ४४

कुत्साः । “देवानां” दीव्यतीति देवा रश्मयः तेषां, देवाना-
मेव वा प्रसिद्धानाम् † “अनोकं” तेजः समूह रूपं “चित्रम्”
आश्चर्यकरं सूर्यमण्डलम् “उदगात्” उदयाचलं प्रयासीत् । कीदृ-
शम् ? “मित्रस्य वरुणस्याग्नेश्च चक्षुः” उपलक्षणमेतत्, एतदुपल-
क्षितानां जगतां चक्षुः प्रकाशकं चक्षुरिन्द्रियस्थानीयं वा । उदयं
प्राप्यैव “द्यावापृथिवी” दिवं च पृथिवीं च “अन्तरिक्षं” च
“आप्राः” स्वकीयेन तेजसा “आ” समन्तात् अपूरयत् । ईदृग्-
भूत-मण्डलान्तर्वर्ती सूर्यः अतर्यामितया सर्वस्य प्रेरकः परमात्मा
“जगतः” जङ्गमस्य “तस्थुषश्च” स्थावरस्य च “आत्मा” स्वरूप-
भूतः स हि सर्वस्य स्थावर-जङ्गमात्मकस्य कार्य-वर्गस्य [कारणाच्च
कार्यं नातिरिच्यते । तथाच पारमर्षिं सूत्रम् ‡—“तदनन्यत्वं
मारभ्येण शब्दादिभ्यः”—इति] यद्वा । स्थावर-जङ्गमात्मकस्य
सर्व-प्राणिजातस्य जीवात्मा । उदिते हि सूर्ये मृतप्रायं सर्वं जगत्
पुनश्चेतनयुक्तं सत् उपलभ्यते ¶ [तथाच श्रूयते—“योऽसौ तमो
मुदेति सर्वेषां प्राणानादायोदेतीति” ॥ ३ ॥ ४४

• आ० गा० ३५० ६, २, १८ ।

† “देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा द्युस्थानो भवतीति वा यो देवः । सा
देवता”—इति निरु० दे० १, १५ ।

‡ “साङ्ख्यशास्त्र-प्रणेतृ-कपिलनामर्षि-कृतमित्यर्थः ।

¶ “चायनीयं देवाना मुदगम दनौकं स्थानं मित्रस्य वरुणस्याग्नेश्चापूपरद् द्यावापृ-

४५०६, ५, ४]

छन्दःत्राचिकः ।

३४३

अथ चतुर्थी ।

१२   २२   ३   १ २ ३ ३   १ २ ३ २
 आयङ्गौःपृश्निरक्रमोदसदन्मातरस्युरः ।

२ १ २   ३ १ २
 पितरञ्चप्रयन्तस्वः ॥ ४ ॥ ४५ *

१ ५   १ ५   १   २
 उवौ२ । ३ । चिगी२ । ३ । चिगिगि । ३ ।

यिष्यौ चान्तरिच सहेन तेन सूर्य आत्मा जङ्गमस्य च स्यावरस्य च—इति निरु०
 दे० ६, १६ । अथ वेददोषकद्राव्यान्तवेवम्—“परापररूपेण स्थितः स्वर्योऽव
 स्तूयते । सूर्यः चित्र साक्षर्यं यथा तथा उदद्गात् उदयं प्राप्नोति वा । लङ्घ
 लुङ् । उदयमेव स्वतेजसा नैशं तमो हन्ति अन्येषां ज्योतीषादत्त इत्याक्षर्यम् ।
 किम्भूतः सूर्यः ? देवानां दीव्यन्ति द्यौतन्ते इति देवाः किरणाक्षेपा मनोकां मुख मायय
 इत्यर्थः । यद्धानीकं समूहः किरणपुञ्ज इत्यर्थः । तथा मितस्य वरुणस्य अग्नेः चक्षुः नेत्र-
 वत् प्रकाशक इत्यर्थः । मित्रादय उपलक्षकाः सर्वस्य सदेवमनुष्यस्य विश्वस्य रूपाणि
 सूर्योदयेऽपि व्यञ्जन्ते अतो मित्रादीनां चक्षुः स सूर्य उद्गतः सन् यावा पृथिवी दिवं
 भूमिं चान्तरिचं चाप्राः आपूरितवान् आपूरयति वा स्वतेजसेति शेषः । एवमपररूपेण
 स्तुत्वापररूपेण स्तौति—किम्भूतः सूर्यः ? जगतो जङ्गमस्य तस्युषः स्यावरस्य च जगत
 आत्मा अन्तर्यामी । यमेतमादित्ये पुरुषं वेदयन्ते इन्द्रः स प्रजापतिस्तद्ब्रह्मेति ‘युनेः’
 सूर्योद्वैतमनेनोच्यते इति भावः” (य० सा० ब्रा० स० ७, ४२) ॥ “हिरण्यस्येन पा-
 जेण सत्यस्यापिहितं सुखम् । योसावादित्ये पुरुषः सोऽसावहम्”—इति वाजसनेयो
 पनिषदन्तिमा ऋक् ॥ “पुरुषः पुरिषादः पुरिषयः पूरयतेवा पूरयत्यन्तरित्यन्तर
 पुरुषसमिप्रेत्य”—इति निरु० नै० २, ३ ।

* उ० ६, १, ११, १=ह० ८, ६, ४०, १ ।

† “गन्धर्वाप्सरसा मानन्दप्रतिनन्दौ पचौ”—इति आ० ब्रा० ३, २, २६ । तत्रेद
 मानन्दनाम साम ।

४५० ६, ५, ४]

कन्दार्चिकः ।

३४५

वा। ३। पितरञ्चप्रयत्नस्वायेही। हाउश्वा। दीयौः।
॥ ७ * ॥ ४५

आयङ्गौः पृथ्विरित्यस्य सार्पराज्ञी समैक्षत ।

नृचस्त्रिस्तो भवेदासां विकल्पेनात्मदेवता ॥

“गौः” गमनशीलः † “पृथ्विः” प्राष्टवर्णः व्यासतेजाः‡ “अयं”
सूर्यः “आक्रमीत्” आक्रान्तवान् उदयाचलं प्राप्तवानित्यर्थः ।
आक्रम्य च “पुरः” पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि “मातरं” सर्वस्य
भूतजातस्य निर्मात्रीं “भूमिम्” “असदत्” आसीदति प्राप्नोति
[सदेष्कान्दसो लेट् ॥ लृदित्वात् च्चे रङादेशः §] ततः “पितरं”
पालकं द्युलोकम्, ; “च” शब्दादन्तरिक्षं “प्रयन्” प्रकर्षणं शीघ्रं
गच्छन् “स्वः” सू अरणः ॥ शोभन-गमनी भवति । यहा । पितरं
स्वर्गलोकं प्रवर्तते ॥ ४ ॥ ४५

० आ० गा० ३५० ६, २, ७ ।

† “गौरादित्यो भवति गमयति रसान् मच्छत्यन्तरिक्षेऽथ द्यौर्धत् पृथिव्या अधि-
दूरं गता भवति यक्षाणां ज्योतीषि गच्छन्ति”—इति निरु० ने० २, १४ ।

‡ “पृथ्विरादित्यो भवति प्राश्नत एनं वर्ण इति नैरङ्गाः संस्पृष्टा रसान् संस्पृष्टा
भासं ज्योतिषां संस्पृष्टो भासेति वाय द्यौः संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुण्ड्रद्विभ” —इति
निरु० ने० २, १४ ।

¶ “लिट् थें लेट्”—इति पा० ३, ४, ७ ।

§ “पुषादिद्युताद्युदितः परस्मैपदेषु”—इति पा० ३, १, ५५ ।

॥ “स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः स्तुतो रसान् स्तुतो भासं ज्योतिषां
स्तुतो भासेति वैतेन द्यौर्वाख्याता”—इति निरु० ने० २, १४ ।

४४ख,

३४६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, ५]

अथ पञ्चमी ।

३ २ २ ३ २ ३ २ २ ३ २
अन्तश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती ।

२ २ ३ १ २ २
व्यख्यन्महिषोदिवम् ॥ ५ ॥ ४६ *

१ २ २ २ २ २ १ १ २ २ २ २ १
१ औहोऔहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१
१ २ ५ २ १ २ २ १ २ १ २
ओ । वा२३ । भू२३४वात् । अन्तश्चरतिरोचना । औ
२ २ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २
होऔहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
वा२३ । जा२३४नात् । अस्यप्राणादपानती । औहो
२ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २
औहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
१ ३ ५ १ २ १ २ १ २ १ २ २
वा२३ । वा२३४वात् । व्यख्यन्महिषोदिवम् । औहो
२ २ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २
औहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
१ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २ २ १
वा२३ । का२३४रात् । औहोऔहोवा । होइ । २ । औ
२ २ २ २ १ १ ३ ५ १ २ २
होऔहोवा । हा३१उ । वा२३ । भू२३४तीः । औहो

* उ० ६, १, ११, २ = ऋ० ८, ८, ४७, १ ।

† “नयतां भुक्तिः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

३४७

३४८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, ५]

^२चा^२ना^२ । ^२अ^२स्य^२प्रा^२णा^२दा^२श^२पाना^२शता^२र^२इ । ^२व्य^२ख्यन्म^२दी^२श
^१षो^१दा^१श^१इवा^१र^१म् । ^२अ^२न्त^२र्दे^२वेषू^२श्रो^२चा^२शसा^२र^२इ । ^२२ । अ^२न्त
^२र्दे^२वेषू^२श्रो^२र^२३ । ^१चा^१र^१सा^१र^१३४^१श्रौ^१हो^१वा । ^२ए^२३ । दे^२वादि^२वा
^२ज्यो^२ती^२र^२३४^२पुः ॥ १८ * ॥ ४६

“अस्य” सूर्यस्य “रोचना” † रोचमाना दीप्तिरन्तःशरीर-मध्ये
 मुख्य-प्राणात्मना “चरति” वर्तते । किं कुर्वती ? “प्राणादपा-
 नती” [मुख्य-प्राणस्य प्राणाद्याः पञ्च वृत्तयः । तत्र प्राणनं
 नाडीभि रूर्ध्वं वायोर्निर्गमनम्] तथाविधात् प्राणात् प्राण ना
 दनन्तरम् अपानती [अपाननं नाडीभि रवाङ्मुखं वायोर्नयनम्]
 तत् कुर्वन्ती [अपपूर्वादितिलटः शब्द, (३, २, १२४)
 अदादित्वाच्छपो लुक् (२, ४, ७२) । उगितश्चेति (४, १, ६)
 ङीप् । शतुरनुम इति ‡ नद्या उदात्तत्वम् । यद्वा ॥ “अन्तः”
 व्यावापृथिव्योर्मध्ये “अस्य” सूर्यस्य “रोचना” रोचमाना दीप्तिः
 “चरति” गच्छति [रुच दीप्ती (म्वा० आ०) । अनुदात्तेतश्च

० आ०. गा० ३५० ६, ९, १८ ।

† रोचना इति “रोचते”—इति ज्वलतिकर्मणोरुपमित्यभिप्रायः । (निघ० १
 १६, ८) ।

‡ “शतुरनुमीनयजादौ”—इति पा० ६, १, १०३ ।

४ ०६, ५, ६]

छन्दःशास्त्रिकः ।

२४८

अथ षष्ठी ।

३ २७ ३ १ २ २ १ २ २ २
त्रिंशद्वामविराजतिवाक्पतङ्गायधीयते ।

२ ३ २ २ २ २ १ २
प्रतिवस्तोरद्वयुभिः ॥ ६ ॥ ४७ *

२५ १ २ ३२ २२ ३२ २ २
१ हाउश्वा । आपः । भ्राजाओवा । ३ । त्रिंशद्वा
२ २ २ २ २ २ २ २ ३२ २२ ३२ २
मविराजताऐही । हाउश्वा । ऊषा । भ्राजाओवा ।
२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
३ । वाक्पतङ्गायधीयताऐही । हाउश्वा । दीशः ।
हस्तादेरिति (३, २, १४८) युच्] । किं कुर्वन्ती ? “प्राणात्”
प्राणनादुदयादनन्तरम् “अपानती” सायाह्न-समये अस्तङ्ग
च्छन्ती । ईदृश्या दीप्त्या युक्तः अतएव “महिषो” महान् सूर्यः †
“दिवम्” अन्तरिक्षं उदयास्तमयोर्मध्ये “व्यख्यत्” विचष्टे
प्रकाशयति [महे रचि महेष्टिषजिति ओणादिकष्टिषच् प्रत्ययः ।
चच्छिडः ख्याज् (२, ४, ५४) छान्दसे लुङि णा अस्यतिवक्ति
ख्यातीत्यादिना (२, १, ५२) लृट् रङादेशः ॥ ५ ॥ ४६

* उ० ६, १, ११, ३ = ऋ० ८, ८, ४७, ३ ।

† तत्तैवान्निमिदम्—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ ।

‡ “महिषः”—इति महद्गमस्य अष्टमं नैषण्टकम् ३, ६ । “महान् कस्मान्वानेना
न्यान् जहातीति शाकपूणि मंहनीयो भवतीति वा”—इति निरु० नै० ३, १२ ।

§ “छन्दसि लुङ् लङ् लिटः”—इति पा० ३, ४, ६ ।

३५०

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, ६]

३२ ३२ ३२ २ १ २ २ २ २ २५
 भ्राजाओवा । ३ । प्रतिवस्तोरह्यभाणेहो । छाउश्वा ।

१ २
 ज्योतिः ॥ ८ * ॥ ४७

“त्रिंशद्वाम” धामानि स्थानानि [वचनव्यत्ययः (३, १, ३८)] “वस्तोः” वासरस्य † अहोरात्रस्यावयवभूतानि । “अह” शब्दोऽवधारणे ‡ । “द्युभिः” सूर्यस्य दीप्तिभिरेव ¶ “विराजति” विराजते विशेषेण दीप्यते [व्यत्ययेनैकवचनम् (३, १, ३८)] । मुहूर्तान्यत्र धामान्युच्यन्ते । पञ्चदश रात्रेः पञ्चदशार्कः] “पतङ्गाय” पतति गच्छतीति पतङ्गः सूर्यः § तस्मै सूर्याय स्तुति-रूपा “वाक्” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं स्तोत्रमभिर्विधीयते क्रियते । यदा “वस्तोः” अर्कः “त्रिंशत्” “धाम” धामानि [घटिकाभिप्रायमेतत्] त्रिंशद्घटिकाः [अत्यन्तसंयोगे द्वितीया (२, ३, ५)] एतावत् कालं “द्युभिः” दीप्तिभि रसौ सूर्यो “विराजति” विशेषेण दीप्यते । तस्मिंश्च समये “वाक्” त्रयी-रूपा तस्मै “पतङ्गाय” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं धार्यते तं पूर्वं

० आ० गा० ३५० ६, २, ८ ।

† “वस्तोः”—इति अश्वनामसु प्रथमं नैषण्ड कम् (१, ८) ।

‡ “अह इति च ह इति च विनिग्रहाद्यौ पूर्वेण सम्प्रयुज्येते । अथ महेदं करोत्ययमिदं च करिष्यतीदं न करिष्यतीति”—इति निष० नै० १, ५ ।

¶ “द्योतत इति सतः”—इति निष० नै० १, ६ ।

§ “पतङ्गाः”—इति अश्वनामसु द्वाविंशं नैषण्ड कम् १, २४ ।

४५० ६, ५, ७-८]

छन्दश्चाचिः कः ।

३५१

अथ सप्तमी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अपत्येतायवोयथानक्षत्रायन्यक्तुभिः ।

१ २ ३ १ २
ह्वरायविश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ ४८ *

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
अहश्चन्नस्यकेतवोविरश्मयोजनाश्चनु ।

१ २ ३ १ २
भ्राजन्तोअग्नयोयथा ॥ ८ ॥ ४९ †

२ २ २ ३ २ २ ३ २ २ ३ २ २
‡ छाउछाउछाउ । भ्राजाओवा । ३ । दिदीद्विवि
२ १ २ २ १ २ ३ २
श्वतस्पृथुः । उदुत्यञ्जाताश्वाइदा१सा२रम् । देवंवह
सेवत इत्यर्थः ॥ [अभूयते हि—“ऋग्भिः पूर्वाङ्गे दिवि देव
इयते, यजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अङ्गः । सामवेदेनास्तमये
महीयते वेदैरशून्यस्त्रिभिरेति सूर्यः”—इति । यदा त्विह
सूक्ते सार्षपराज्ञा आत्मस्तुतिस्तदा सूर्यात्मना स्तूयत इत्यवगन्त-
व्यम् ॥ ६ ॥ ४७

* ऋ० १, ४, ७, २ ।

† ऋ० १, ४, ७, ३ ।

‡ “षडेन्द्राः परिधयकृतूनाम्”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २२ । तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

[পাতা ৫, ৩-৬]

१ नक्षत्रे द्वितीयम् । (अ० ब्रा० २, २, २९)

४५०६-५-७-८]

छन्दश्चर्चिकः ।

३५३

२   २   १   २   २२   २   १   २
 विरश्मयो जाशनाश्चाशून् २ । भ्राजन्तो अग्राश्रयो याश्रयार ३ ।

२२   २   ३   २२ ३२ २   ३   २   ४
 हाउरहाउ । शुक्राश्चोवा । ३ । शुक्राश्चोपुवा ६५६ ।

३ १ १ १ १
 ई २ ३ ४ ५ ॥ १२ * ॥ ४८ ॥ ४९

“त्ये” “तायवः” “यथा” प्रसिद्धास्तस्करा इव “नक्षत्राणि”
 देवगेहरूपाणि [“देवगृहा वै नक्षत्राणि”—इति श्रुत्यन्तरात् ।
 यद्वा, इह लोके मानुषा ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते नक्षत्ररूपेण
 दृश्यन्ते । तथाच श्रूयते—“यो वा इह यजते अमुं स लोकं
 नक्षते तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम्”—इति । यद्वा, तेषां सुकृतिनां
 ज्योतींषि नक्षत्राण्युच्यन्ते । “सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्न-
 क्षत्राणीति”—आम्नानात् । यास्कस्त्वाह—“नक्षत्राणि नक्षतेर्गति-
 कर्मणो नेमानि नक्षत्राणीति च ब्राह्मणम्”—इति] यथाविधानि
 नक्षत्राणि “अक्षुभिः” रात्रिभिः सह “अप यन्ति” अपगच्छन्ति ।
 “विश्वचक्षसे” विश्वस्य सर्वस्य प्रकाशकस्य “सूराय” सूर्यस्य
 आगमनं दृष्टेति शेषः [तस्करा नक्षत्राणि च रात्रिभिः सह सूर्य
 आगमिष्यतीत्याकुलायन्त इत्यर्थः । तायुरिति स्तेननाम (नै ३,
 २४, ७) तायुस्तस्कर इति तन्नामसु पाठात् । अक्षुरिति
 रात्रिनाम (नै ० १, ७, ४) शर्वरी अक्षुरिति तन्नामसु
 पाठात् ॥ ७ ॥ ४८

● आश्रगा० १५० ६, २, १२ ।

४५५५

३५४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५-८-१०-११]

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ १ २   २ १ २
 तरणिर्विश्वदर्शितोज्योतिष्कृदसिसूर्य ।

२ १ १ २   ३ २
 विश्वमाभासिरोचनम् ॥ ८ ॥ ५० *

अथ दशमी ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २   २ २ ३ १ २
 प्रत्यङ्देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेषिमानुषान् ।

३ २ ३   ३ २ २ २ २
 प्रत्यङ्विश्वस्वर्दंशे ॥ १० ॥ ५१ †

अथ एकादशी ।

१ २   ३ १ २   २ २ ३ २ २   १ २
 येनापावकचक्षसाभुरण्यन्तञ्जनाञ्चनु ।

१ २   ३ १ २
 त्वंवरुणपश्यसि ॥ ११ ॥ ५२ ‡

“अस्य” सूर्यस्य “केतवः” प्रज्ञापकाः “रश्मयः” दीप्तयः “जनान् अनुव्यद्वयन्” जनान् सर्वान् अनुक्रमेण प्रेक्षन्ते । सर्वं जगत् प्रकाशयन्तीत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—“भ्राजन्तः” दीप्यमाना “अग्नय इव” ॥

“व्यद्वयन्”—“अद्वयम्”—इति पाठौ ॥ ८ ॥ ४८

* ऋ० १, ४, ७, ४ ।

† ऋ० १, ४, ७, ५ ।

‡ ऋ० १, ४, ७, ६ ।

४५०६-५-८-१०-११]

कन्दार्चिकः ।

३५५

^{२२} ^२ ^{३२ २२ ३२ २} ^{२ २ १} ^२
 * छाउरछाउ । भूताओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्पृ
^१ ^२ ^{१ २} ^{२२} ^{३ १ २}
 युः । तरणिर्विश्वाइदार्शाश्ताः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^२ ^{२ २ २} ^{१ २} ^२ ^{२ २}
 यार । विश्वमाभासीश्रोचाश्नारम् । प्रत्यङ् देवा
^{१ २} ^२ ^२ ^{१ २}
 नांवाइशाः । प्रत्यङ् देषीइमानूषारन् । प्रत्यङ्
^{१ २} ^{२ २ २} ^{१ २}
 विश्वस्सश्वाह्शशाइ । येनापावकाइचाक्षाशार ।
^२ ^{१ २} ^२ ^{१ २}
 भुरण्यन्तञ्जाइनाश्नाश्नूर । त्वंवरुणाइपाग्याशारइ ।
^{२२} ^२ ^{३२ २२ ३२ २} ^{३२ २ ४ ५}
 छाउरछाउ । भूताओवा । २ । भूताओपुवाइ५६ ।
 ३११११
 ईरइ४५ ॥ १३ † ॥

^{२२} ^२ ^{३२ २२ ३२ २} ^{२ २ १} ^२
 ‡ छाउरछाउ । तेजाओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्पृ
^१ ^२ ^{१ २} ^{२२} ^{३ १ २}
 युः । तरणिर्विश्वाइदार्शाश्ताः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^२ ^{२ २ २} ^{१ २} ^२ ^{२ २}
 श्यार । विश्वमाभासीश्रोचाश्नारम् । प्रत्यङ् देवा

* तत्र तृतीय मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २८) ।

† आ० मा० ३५० ६, २, १३ ।

‡ तत्र चतुर्थ मिदम् (आ० ब्रा० १, २, २८) ।

२५६

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५-८-१०-११]

^{१ २} नावाश्इशा^२रः । ^२ प्रत्यङ्^२ दुषी^{१ २}श्मानू^२षा^२रन् । ^२ प्रत्यङ्
^{१ २} विश्व^२स्सू^२र्वा^२र्ह^२श्शा^२रइ । ^{२ २ २} येना^{१ २}पावका^२श्चा^२क्षा^२श्सा^२र ।
^२ भुरण्यन्त^{१ २}ञ्जा^२श्ना^२श्चा^२श्नू^२र । ^२ त्वंवरुणा^{१ २}श्पा^२श्म्या^२श्सा^२रइ ।
^{२ २} हाउ^२रहाउ । ^{२ २ २ २ २ २} तेजा^{२ २}श्चा^२वा । ^{२ २ २ ४} २ । तेजा^{२ २}श्चा^२ओ^२पु^२वा^२ई^२पु^२इ । ^{३ १} ई^२र
 १११
 ३४पु ॥ १४ * ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२

हे “सूर्य” त्वं “तरणिः” प्रगन्ता अन्येन गन्तुं मशक्यस्य मह-
 तोऽध्वनी गन्तासि + [तथाच स्मर्यते—“योजनानां सहस्रे हे हे
 शते हे च योजने । एकेन निमिषार्धेन क्रममाणं नमोस्तु ते”
 —इति] यद्वा । उपासकानां रोगात्तारयितासि [“आरोग्यं
 भास्करादिच्छेत्”—इति स्मरणात्] तथा “विश्वदर्शतः” विश्वैः
 सर्वैः प्राणिभिर्दर्शनीयः [आदित्य-दर्शनस्य चण्डालादि-दर्शन-
 जनित-पाप-निवर्हण-हेतुत्वात् । तथाचापस्तम्बः—“दर्शने ज्योतिषां
 दर्शनम्”—इति यद्वा, “विश्वं” सर्वं भूतजातं “दर्शतं” द्रष्टव्यं
 प्रकाश्यं येन स तथोक्तः] तथा “ज्योतिष्कृत्” ज्योतिषः प्रका-

* आ० गा० ३५० ६, २, १४ ।

† “तरणिः”—इति निघण्टौ तु (२, १५) क्षिप्रनामृपान्त्यं पदं । तरणिर्वोज-
 नानां (४३७ पृ०) मिति मन्त्र-याव्यायान्त्य मेव व्यचक्ष्यो तारकमिति ; माघवसु
 ‘क्षिप्रं दातारं वा’—इति ।

४५० ई-५-८-१०-११]

छन्दःआर्चिकः ।

३५७

ग्रस्य कर्त्ता, सर्वस्य वस्तुनः प्रकाशयितेत्यर्थः । यद्वा, चन्द्रादीनां [रात्रौ हि अस्तमये चन्द्रादिषु सूर्य-किरणाः प्रतिफलिताः अतोऽन्धकारं निवारयन्ति । यथा हारस्य दर्पणीपरि निपतिताः सूर्यरश्मयो गृहान्तर्वर्ति तमो निवारयन्ति तद्वदित्यर्थः] यस्मादेवं तस्मात् “विश्वं” प्राप्तं “रोचनं” रोचमानम् “अन्तरिक्षम्” “आ” समन्तात् “भासि” प्रकाशयसि ॥

यद्वा, हे “सूर्य” अन्तर्यामितया सर्वस्य प्रेरक परमात्मन् ! “तरणिः” संसाराब्धेस्तारकोसि । यस्मात् त्वं “विश्वदर्शतः” विश्वैः सर्वैर्मुमुक्षुभिर्दर्शतो द्रष्टव्यः साक्षात्कर्तव्य इत्यर्थः [अभिष्ठान-साक्षात्कारे हि आरोपितं निवर्तते] “ज्योतिष्कृत्” ज्योतिषः सूर्यादेः कर्त्ता [तच्चास्मायते—“चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत”—इति*] ईदृशस्त्वच्चिद्रूपतया “विश्वं” सर्वं दृश्यजातं “रोचमानं” दीप्यमानं यथा भवति तथा “आ भासि” प्रकाशयसि [मेवं न्यङ्करणे हि सर्वं जगत् दृश्यते ।†]

* “चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । ओताद्वायुः प्राणश्चक्षुः स्यादग्निर्जायत”—इति य० मा० शा० स० ३१ अ० १२ क० । ‘यथा दध्यादि-द्रव्याणि, गवादयः पशवः, ऋगादयो ज्वराः, ब्राह्मणादयो मनुष्याश्च तस्मादुत्पन्नाः सन्ति चन्द्रादयो देवाः अपि तत्रादेवोत्पन्ना इत्याह । मनसः सकाशात् चन्द्रमा जातः चक्षोः चक्षुषः सकाशात् सूर्यः अजायत । वायुः प्राणश्च ओतात् कर्णादजायत । संखादग्निर्जायत’—इति च ६ दशाख्यानं मञ्जौषर-कृतम् ।

† “हे सूर्य ! त्वं ज्योतिष्कृत् तेजसः कर्त्तासि विश्वं माभासि प्रकाशयसि च अग्निं विश्वं वक्ष्यन् वक्ष्यन्तारकादिषु लक्ष्यं तेज इत्यर्थः । कीदृशं विश्वम् ? रोचनं दीप्यमानं

३५८

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५-६-१०-११

तथाचाम्नायते—“तमेवभान्तमनुभाति सर्वं” तस्य भासा सर्वमिदं विभाति”—इति * ॥ ६ ॥ ५०

हे सूर्य ! त्वं “देवानां” “विशः” मरुन्नामकान् देवान् †
[“मरुतो वै देवानां विशः”—इति श्रुत्यन्तरात् । तांश्चरुत्सज्-
ज्ञकान्देवान्] “प्रत्यङ् उदेषि” प्रतिगच्छन्नुदयं प्राप्नोषि ‡ ।
तेषां मभिमुखं यथा भवति तथेत्यर्थः । तथा “मानुषान्” मनु-
ष्यान् प्रत्यङ् उदेषि । तेऽपि यथास्मदभिमुख एव सूर्य उदेतीति
मन्यन्ते तथा “विश्वं” प्राप्तं “स्वः” द्यां लोकं “दृशे” द्रष्टुं
“प्रत्यङ्” उदेति । यथा स्वर्लोक-वासिनी जनाः स्वस्याभिमुख्येन
पश्यन्ति तथा उदेष्टीत्यर्थः [एतदुक्तं भवति—ये लोकाः

त्वत् प्रकाशेनेति भावः । कीदृशस्त्वं तरणिः तरत्यतिक्रामसि नभोवर्त्मनेति तरणिः ।
‘अश्वविहभ्योऽनिरिति (उणा० २, ६८) तरन्तेरनिप्रत्ययः । विश्वदर्शतः विश्वस्य
दर्शतः दर्शनीयः दृशेरतच् ॥”—इति वेददीपः ।

• हिरण्यमये परे कोशे विरजं ब्रह्म निष्कलम् । तच्छुभं ज्योतिषां ज्योतिस्तददा-
त्माविदो विदुः । न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयं मयिः ।
तमेव भान्तं मनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वं मिदं विभाति”—इति मुण्डकोपनिषत्
२, १० ।

† “विशः”—इति, अग्नेजरितरिति व्याख्यायां (१५७ पृ०) प्रजाः । विशोविश
इति व्याख्यायां (२४४ पृ०) प्रजाः । यद्वाज इति व्याख्यायां प्रजाः, तत्रैव विशे गृहे
इति च । प्रवोमहे इति व्याख्यायां (६६० पृ०) प्रजाः । निघण्टु-द्वितीय-तृतीये मनु-
ष्यनामसु चतुर्थे च ।

‡ “प्रत्यङ् उदेति सर्वं मुदेषि । प्रत्यङ् उदेति सर्वं मभि विपश्यसीति”—इति निरु-
दे० ६, २४ ।

४५०५-८-१०-११]

छन्दःशास्त्रिकः ।

३५८

पश्यन्ति ते जनाः सर्वेऽपि स्वस्वाभिमुख्येन सूर्यं पश्यन्तीति * ।
तथाचास्नायते—“तस्मात्सर्वं एव मन्यन्ते मां प्रत्युदगात्”—
इति ॥ १० ॥ ५१

हे “पावक” सर्वस्य शोधक ! “वरुण” अनिष्ट-वारक सूर्य !
त्वं “जनान्” प्राणिनः “भुरण्यन्तं” धारयन्तं पोषयन्तं वा इमं
लोकं † “येन” ‡ “चक्षसा” प्रकाशेनानु पश्यसि अनुक्रमेण
प्रकाशयसि तं प्रकाशं स्तुम इति शेषः । यद्वा, उत्तरस्या मृचि
सम्बन्धः तेन चक्षुसा उदेषीति ¶ । तथाच यास्केनोक्तं §—
तत्ते वयं स्तुम इति वाक्यशेषोऽपि वीत्तरस्या मन्वयस्तेन व्याख्या-
तीति (निरु० दै० ६, २२) ॥ ११ ॥ ५२

* “अपि वैतस्या मेव । येनापावक . . . । तेन नो जनानभि वि पश्यसि”—
इति निरु० ६, २५-२६ ।

† “भुरण्युमिति चिप्रनाम भुरण्युः शकुनिभूरि मध्वानं नयति स्वर्गस्य लोक-
स्यापि वोढा तत्पम्पाती भुरण्युरनेन पावकस्थानेन भुरण्यन्तं जनांश्चतुलं वरुण पश्यसि”
—इति निरु० दै० ५, २२ ।

‡ ऋचि तु “येना”—इति पाठः । तत्र द्वयच इति (६, ३, १२५) दीर्घः ।

¶ “सर्वमेधे पक्ष्याकारेणाग्निधीयते तद्रूपं मात्मानं सम्पाद्य मुक्तिं माप्नोति तदयं
प्रार्थ्यते—इ पावक शोधक येन चक्षसा दर्शनेन त्वं भुरण्यन्तं मनुपश्यसि ; चिप्रपाती
पक्षी भुरण्युः, भुरण्युमात्मानं करोति भुरण्यति, भुरण्यतीति भुरण्यन् तम् ; क्षिबन्नात्
शतप्रत्ययः । सर्वमेधयाजिनं भुरण्युपक्षिर्रूपात्मानं कृत्वा स्वर्गच्छन्तं येन चक्षसा तु-
पश्यस्यतीत्यर्थः । तेन चक्षसा जनानस्मानपि भुरण्यतः हे वरुण त्वं पश्य वरुणः सूर्यः”—
इति वेददीपः य० मा० शा० स० ३३ अ० ३२ क० ।

§ “अपि वीत्तरस्यामित्यन्तमेव यास्क वचनम् । अन्वयेत्यादिलर्थसम्बन्धः ।

[आ० ५.१३-१३-१४]

४५० ६, ५, १२-१३-१४]

छन्दःशास्त्रिकः ।

३६१

^{२२} ^२ ^{३ २२३२२} ^{२ २ १}
 * हाउरहाउ । सत्याओवा । ३ । दिदीहिविश्चत
^{२ १} ^{२ २ २} ^{१ २} ^{२ २ २ ०२}
 स्पृयुः । उद्यामेषिराज्ञाःपार्थ २ । अहामिमानोऽ
^{१ २} ^२ ^{२ १ १} ^२
 आक्तूभा २इः । पश्यञ्जन्मानीऽसूराश्या २ । अयुक्त
^{१ २} ^{२ २} ^{१ २} ^{२२}
 सप्ताऽशून्यश्वारः । सूरोरथस्याऽनाप्ताश्या २ । ता
^२ ^{१ २} ^{२ २} ^{१ २}
 भिर्यातिस्वाऽयुक्ताऽइभी २ । सप्तत्वाहरीऽतोराश्या २
^२ ^२ ^{१ २} ^{२२} ^२ ^{१ २}
 इ । वहन्तिदेवाऽसूराश्या २ । शोचिष्केश्वीऽचाक्षाणा
^{२२} ^२ ^{३ २२३२२} ^{३ २ ४}
 २३ । हाउरहाउ । सत्याओवा । ३ । सत्याओवाऽप्रवाऽ५
^{४ १ १ १ १}
 ६ । ईरऽ४५ ॥ १५ ॥

^{२२} ^२ ^{३ २२३२२} ^{२ २ १} ^२
 † हाउरहाउ । ऋताओवा । ३ । दिदीहिविश्चतस्पृ
^१ ^{२ २ २} ^{१ २} ^{२ २ २ ०२ १ २}
 युः । उद्यामेषिराज्ञाःपार्थ २ । अहामिमानोऽआक्तू
^२ ^२ ^{१ २} ^२
 श्भा २इः । पश्यञ्जन्मानीऽसूराश्या २ । अयुक्तसप्ताऽ

• तत्र पञ्चम मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २६) ।

† आ० गा० ३५० ६, २, १५ ।

‡ तत्रान्तिमं षष्ठ मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २६) ।

४६ख,

३६२

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, १२-१३-१४]

१ २   २ २   १ २   २ २   २
 शून्धूश्वा२ः । सूरोरथस्याश्नाप्ताश्या२ः । ताभिर्याति

१ २   २ २   १ २   २
 स्वाशूक्ताश्वभी२ः । सप्तत्वाहरीशताराश्या२इ । वह

२   १ २   २ २   २   १ २   २ २
 निदेवाश्सूराश्या२ । शोचिष्केश्वीश्चाक्षाशणा२इ । द्वाउ

२   २   ३ २ २ २ २   ३ २   ४   ३ १
 द्वाउद्वाउ । ऋताओवा । ३ । ऋताश्ओ५वा६पु६ । ई२

१ १ १

३४५ ॥ १६ * ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५

हे “सूर्य !” त्वं “पृथु” सुविस्तीर्णं “रजः” लोकं [“लोका रजांस्युच्यन्ते” †—इति यास्क-वचनात्] द्युलोकं “द्याम्” अन्तरिक्षलोकम् “उदेषि” उदग्च्छसि ‡ । किं कुर्वन् ? अहानि “अक्तुभिः” रात्रिभिः सह “मिमानः” उन्मानयन् [आदित्यगत्य-धीनत्वादहोरात्र-विभागस्य] तथा “जन्मानि” जननयन्ति भूतजातानि “पश्यन्” प्रकाशयन् ॥

“उद्याम्”-“विद्याम्”—इति पाठौ ॥ १२ ॥ ५३

* आ० गा० ३५० ६, २, १६ ।

† “रजो रजतेः । ज्योती रज उच्यते । उदकं रज उच्यते । लोका रजांस्युच्यन्ते अहगहनी रजसी उच्यते । रजांसि चित्रा विचरन्ति तन्वव इत्यपि निगमो भवति”—इति निरु० ४, १८ ।

‡ “येषि द्यां रजश्च पृथु महान्तं लोकमहानि च मिमानोऽक्तुभीरात्रिभिः सह पश्यन्मानि जातानि सूर्य । एषि वा पर्वस्याम्”—इति यास्कः दे० ६, २१ ।

४५० ६, ५, १२-१३-१४]

छन्दार्चिकः ।

३६३

“सूरः” सर्वस्य प्रेरकः सूर्यः* “शुभ्युवः” शोधिका अश्व-
स्त्रियः † । तादृशीः “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः ‡ “अयुक्त” स्व-रथे
योजितवान् ॥ । कीदृशीः ? “रथस्य” “नयः” नपातयित्राः ।
याभिर्युक्ती रथो याति न पतति इदंशीरित्यर्थः । एवम्भूताभिस्ता-
भिरश्वस्त्रीभिः “स्वयुक्तिभिः” स्वकीय-योजनेन रथे सम्बद्धाभिः
“याति” यज्ञगृहं प्रत्यागच्छति । अतस्तस्मै हविर्दातव्य मिति
वाक्यशेषः ॥ १३ ॥ ५४

हे “सूर्य !” “देव” द्योतमान ! “विचक्षण !” सर्वस्य प्रका-

* सूरशब्दः सूर्यार्थोऽत्र सर्वत्र—छ० १, १, ४, ३—२, १, ४, ४—५, २, ३, ७—७०
४, १, ८, १—४, २, १, १२—५, १, ८, २—५, १, ८, २—६, १, २, १—६, १, ४, २
—६, १, ४, १ । सोमार्थेऽन्यथोरेव—उ० ३, १, ५, १—४, १, २०. २॥

† “शुभ्युवः शुभ्युरादित्यो भवति शोधनात् तस्यैव । * * * । * ० शकुनिरपि
शुभ्युवश्च शोधनादेवोदकचरो भवति । आपोऽपि शुभ्युव उच्यन्ते शोधनादेव”
—इति निरु० नै० ४, १६ ।

‡ “सप्त वृक्षा सप्तप्रा सप्तादित्यरश्मय इति वदन्ति”—इति निरु० नै० ४, २६ ।
“सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमित्यादि निरु० नै० ४, २७ । “सप्त प्राणाः प्रभवन्ति तस्मात्
सप्तार्चिषः समिधः सप्त होमाः । सप्त इमे लोका येषु चरन्ति प्राणा गुहाशया नि-
हिताः सप्त सप्त”—इति मु० उ० २, १ ।

॥ “रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरस्तात् सतो यत् यत् कामयते सुधारयिः । कल्याण-
सारयि रभौशूनां महिमानं पूजयामि मनः पश्चात् सन्तोऽनुयच्छन्ति रश्मयः”—इति
निरु० दे० ६, १६ । अपिच—“रथं क्षिप्रं मारुतं मेघं वयं श्रवणौघ माक्रयामह
आ यस्मिन्नस्थौ सुरमणौयान्मुदकानि बिभ्रती सचा मरुद्भिः सह रोदणौ”—इति
निरु० दे० ५, ५० ।

३६४

सामवेदसंहिता ।

[आ० ५, १२-१३-१४]

शयितः ! “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः “हरितः” अश्वाः*रस-हरण-
शीला रश्मयो वा†“त्वा” त्वां “वहन्ति” प्राप्नुवन्ति । कौटुशम् ?
“रथे” अवस्थित मिति शेषः । तथा “शोचिष्केशं” शोचींषि ‡
तेजांस्येव यस्मिन् केशा द्वव ॥ दृश्यन्ते स तथोक्तस्तु मिति § ॥
॥ १४ ॥ ५५

इति सायणाचार्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
कन्दोव्याख्याने षष्ठीऽध्यायस्य पञ्चमः खण्डः ॥

• “हरितादित्यस्य”—इति अश्वविशेषनामसु निघ० १, १५, ३ । “अश्वः
कस्मादश्रुतेऽध्वानं महाशनो भवतीति वा । * * * । तस्याश्ववत् देवतावच्च निगमा
भवन्ति”—इत्यादि निरु० नै० २, २७ ; दै० ४, ३०-३१ ।

† “सप्त ऋषयः”—इति रश्मिनामसु निघ० १, ५, १२ । अत च यास्तुः “रश्मिर्य-
मनात्”—इत्यादि निरु० नै० २, १५ ।

‡ “शोचिः”—इति ज्वलन्नामधेयेषु षष्ठं नैघण्टुकम् १, १७ ।

॥ “केशी केशा रश्मयस्तेस्तद्धान् भवति काशनाद्वा प्रकाशनाद्वा । तस्यैषा
भवति * * ० । केशीदं सर्वं मिदं मभि विपश्यति केशीदं ज्योतिरुच्यत इत्यादित्य साह ।
अथाप्येते इतरे ज्योतिषौ केशिनी उच्येते धूमेनाग्नी रजसा च मध्यमः । * * * ।
एक एषा मित्यग्निः पृथिवीं दहति । सर्वं मेकोऽभि विपश्यति कर्मभि रादित्यो गति-
रेकस्य दृश्यते न रूपं मध्यमस्य”—इति निरु० दै० ६, १५-२६-२७ ।

§ “सप्तैतानादित्य रश्मीनयमादित्यो गिरति मध्यस्थानोर्ध्वं शब्दो यत एतस्मिंस्त्रिंशति
तानि धीतिभिश्च मनसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वाणि कर्माणि वर्ष-
कर्मणेत्यधिदेवतम् । अथाध्यात्मं सप्तैतानोन्द्रियाण्यमात्मा गिरति मध्यस्थानोर्ध्वं शब्दो
यान्यस्मिंस्त्रिंशति तानि धीतिभिश्च मनसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वा-
णोन्द्रियाणि ज्ञानकर्मणेत्यात्मगतिमाचष्टे”—इति निरु० प० १, ५१ ।

प० ६, ५, १२-१३-१४]

कन्दार्चिकः ।

३६५

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देवाह्नियातीर्थमहेश्वरः ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिक-मार्ग-प्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कन्दोव्याख्याने आरण्येवाध्येतव्यः

षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ समाप्तम् आरण्यम् पर्व आरण्यङ्गाण्डं वा ॥

 ॥ इति चतुर्थमपर्व ॥

॥ सामवेद-संहितायां कन्दार्चिकः समाप्तः ॥

॥ ओं नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तव

॥ अथ महानाम्न्यार्चिकः ॥ *

(भाष्यकृतोभूमिका)

ऐन्द्रीरथ महानाम्नीः शक्नवीर्वा विकर्षिताः ।

पञ्चभिः संहिता अन्ते पुरीषपदनामभिः ॥

एताः प्रकृतितस्मिन् उपसर्गैस्तु संयुताः ।

नव सङ्ख्या इति प्राहुर्वेदाध्ययनशालिनः ॥

ऐतरेय-ब्राह्मणेऽपि शस्त्रे षोडशि-नामके ।

तिस्रः प्रोक्ता महानाम्नास्त्रैलोक्यात्मत्ववर्णनात् ॥

० महानाम्नीनां पाठस्तु न तु ऋन्ध्यार्चिके नापि उत्तरार्चिके परं ऋन्ध्यार्चिके समाप्ते तत्पुस्तकान्त्यभागे एव सर्वत्र दृश्यते, एव मारण्यगाने समाप्ते च ततोऽनन्तरं महानाम्नी-सामपाठस्तयैव पुस्तके सर्वत्रेति परिशिष्टत्वं मासा मस्य च ज्ञायत इति ऋन्ध्यार्चिकान्तं एव व्याख्यातवान् भगवान् सायणः ।

भा० भू०]

महानाम्नाच्चिकः ।

३६७

तत्र हि महानाम्नीना मुपसर्गानुपसृजलयं वै लोकः प्रथमा
महानाम्नान्तरिचलोकी द्वितीयाऽसौ लोकस्तृतीयेति । नन्वेताः
शक्करीच्छन्दस्का व्याक्रियन्त इ युक्ताश्चेत् षट्पञ्चाशदक्षराः स्युः ।
तथा च समाम्नातं चतुर्विंशत्यादि चतुरुत्तरमिति (पि०) ।
अस्यार्थः—गायत्र्यादीना मतिष्ठत्यन्तानां छन्दसां चतुर्विंशत्यक्षरा
ण्यारभ्य उत्तरोत्तरं चतुर्षु चतुर्षु अक्षरेष्वधिकेषु सत्सु उष्णि-
गादि-च्छन्दांसि जायन्ते* । एवं क्रमशोऽक्षराधिक्ये सति शक्करी
षट्पञ्चाशदक्षरा सम्भवतीति । एता ऋचस्तु शक्करीभ्योऽधि-
काक्षरा दृश्यन्ते । तस्मादासा मुपसर्गाक्षरैराधिक्यं न तु स्वत
इति ज्ञायते । तर्हि के पुनरुपसर्गाः ? के पुनः शाक्कराः पादाः ?
इत्युच्यते—

* छन्दांसि		अतिच्छन्दांसि		विच्छन्दांसि	
छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या
१ गायत्री	२४	१ अग्निजगती	५२	१ छतिः	८०
२ उष्णिक्	२८	२ शक्करी	५६	२ प्रछतिः	८४
३ अनुष्टुप्	३२	३ अतिशक्करी	६०	३ आछतिः	८८
४ वृद्धती	३६	४ अष्टिः	६४	४ विछतिः	९२
५ पङ्क्तिः	४०	५ अत्यष्टिः	६८	५ संस्कृतिः	९६
६ त्रिष्टुप्	४४	६ छतिः	७२	६ अतिछतिः	१००
७ जगती	४८	७ अतिछतिः	७६	७ उत्छतिः	१०४

३६८

सामवेदसंहिता ।

[भा० भू०

प्रथमा । “विदामघवन्विदा”—इति द्विपदा ऋगुपसर्गः ।
 ततः “शिचाशचीनाम्पते”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाकराः ।
 ततः “स्वर्णांशुः”—इति पञ्चाक्षरः पादः । अत्राक्षर-विश्लेषेण
 पञ्चाक्षरत्वं द्रष्टव्यम् । “प्रचेतनप्रचेतयः”—इत्यष्टाक्षरः । एतौ
 ङावुपसर्गसञ्ज्ञौ । “इन्द्रद्युम्नायनइषे”—इति पादोऽष्टाक्षरः
 शाकरः । “एवाहिशक्रः”—इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । “रायेवा-
 जायवज्जिवः”—इत्याद्यास्त्रयः पादाः शाकराः । “आयाहिपि-
 बमतृस्व”—इति पादोऽष्टाक्षर उपसर्गः । इत्येव ऋक्
 प्रथमा ॥

अथ द्वितीया । “विदारायेसुवीर्यम्”—इति द्विपदा उपसर्गः ।
 “म॒ह्निष्ठवज्रिन्तृञ्जसे”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः पादाः शाक-
 राः । ततः “अंशुर्नशीचिः”—इति पञ्चाक्षरः पादः । “चिकि
 त्वोअभिनोनय”—इति पादः । एतौ ङावुपसर्गौ । “इन्द्रोविदे-
 तमुस्तुहि”—इति पादोऽष्टाक्षरः शाकरः । “ईशेहिशक्रः”—इति
 पञ्चाक्षरः पाद उपसर्गः । “तमूतयेहवामहे”—इत्याद्यास्त्रयो-
 ऽष्टाक्षराः पादाः शाकराः । “क्रतुश्छन्दःकृतम्बहत्”—इति पाद
 उपसर्गः । इत्येवं द्वितीया ॥

तृतीयस्याः । “इन्द्रधनस्यसातयेहवामहे”—इति द्विपदा
 उपसर्गः । “सनःस्वर्षत्”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाकराः
 पादाः । “अंशुर्मदाय”—इति पञ्चाक्षरः पादः । “सुम्नआधेहि

भा० भू०]

महानाम्नाश्विकः ।

३६८

जीवसो”—इत्यष्टाक्षरः पादः । एतौ ढावुपसर्गौ । “पूर्तिः-
शविष्ठशस्यते”—इति पादोऽष्टाक्षरः शाकरः । “वशीहिशक्रः”—
इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । “नूनन्तत्रव्यंसत्र्यसे”—इत्याद्यास्तयो
ऽष्टाक्षराः शाकराः । “शूरोयोगोषुगच्छति”—इति पादौ
ढावुपसर्गाविति तृतीया ऋक् सम्पन्ना ॥

अत्र प्रथमायाः सप्त शाकराणि पदानि, पञ्चोपसर्गाः ।
एवं द्वितीयस्या अपि पदान्युपसर्गाः । तृतीयायास्तु सप्त शाक-
राणि पदानि, षडुपसर्गाः । इत्युक्तार्था निदानकल्पे सूत्रादिकं
सम्यगालोचयद्भिः पूर्वाचार्यैः श्लोकद्वये सङ्गृह्य दर्शितः—

“प्रथमं द्विपदा, त्रीणि शाकराणि पदान्यतः ।

पञ्चाष्टाक्षरौ चोपसर्गावेकश्च शाकरः ॥ १ ॥

पञ्चार्य उपसर्गोऽथ त्रयस्ते वहिरन्तिमः ॥

इय माद्या ; द्वितीयैवं ; तृतीया पुनरन्तिमः ।

अधिकोऽष्टाक्षरः पाद उपसर्ग इति स्थितिः ॥ २ ॥”—इति ॥

अत्र सर्वत्रोपसर्गान् परित्यज्य केवल-पदगताक्षर-सङ्ख्यायां
कृतायां षडधिकपञ्चाशत्-सङ्ख्याकान्यक्षराणि जायन्ते । अतस्तद
द्वितीया शकरीति न विरोधः ॥ एतासु गीयते साम यत्तच्छा-
कर मुच्यते । तत्पञ्चमेऽङ्गि पृष्ठेषु होतुःपृष्ठं विधीयते ।

उपसर्गैः संयुताना मासा मिन्द्रोऽधिदेवता ।

माश्वन्दिनं यत् सवनं सर्वं मैन्द्र मिति स्थितम् ॥

४७ख,

३७०

सामवेदसंहिता ।

[भा० भू०

अत्रैवाश्वलायनेन स्व-ब्राह्मण मनुसरता कश्चिद्विशेषोऽनुष्टुब्
गायत्री सम्पादनादिर्दर्शितः—

“प्रचेतनप्रचेतयायाहिषिबमत्स्र ।

क्रतुच्छन्दऋतम्बृहत्सुन्नआधेहिनीवसः ॥ ”—इति । *

“चिकित्वोअभिनोनयशूरीयोगोषुगच्छति ।

सखासुशेवोअदयुः ॥ ”—इति । †

गायत्रादिरित्येव मादिः एष तु प्रयोग-सौकर्यार्थः ।
अस्माभिस्त्रिदानीं मर्थ-सौकर्यार्थं क्रमेण सोपसर्गा ऋचो
व्याख्याताः । ‡

* एषानुष्टुप् सम्यग्ना, अष्टाक्षर-चतुष्पदात्मस्य सम्पादनात् ।

† एषा गायत्री सम्यग्ना, अष्टाक्षर-विपदात्मस्य सम्पादनात् ।

‡ ग्रन्थकारादयो हि प्रथनीयं व्याख्येयं वा प्रथमं स्व-मनस्येव सम्पाद्यते, ततश्च ले-
ख्यादिभिः काश्यतेऽतोऽत्र ‘व्याख्याताः’—इति भूतप्रयोगो नासाधुः, “कौमुदीयं विर-
च्यते”—इत्यादावप्येव मेव ।

३७१

(प्रथमास्तिस्त्रः)

सहानाम्नी साम (आ० ब्रा० ३, २, २६) ।

३७२

सामवेदसंहिता ।

[१,१-२-३

^१भिद्वमभा^{१ २}रइ । ^{२ ५}ष्टिभिरा^{१ २}३१उवार^{१ २}३ । ^{१ २}ई३४डा । ^{१ २}स्वर्ना^{१ २}७
^१भूरः । ^२हा३२उवार^{२ ५}३ । ^{१ १२}ई३४डा । ^२प्राचे । ^२तनप्रचेतया ।
^{१ २}इन्द्रा । ^{२ १२}द्युम्नायना^१रइषा^१इ । ^१इडा । ^{१ २}ईन्द्रा । ^{२ १२}द्युम्नाय
^१नारइषा^१इ । ^{१ २}अथा । ^{२ १२}इन्द्रा । ^१द्युम्नायना^१रइषा^१इ ।
^१इडा । ^{१२२}एवाहिशक्रोरायेराजायवा^{२ २ २}१जी^{२ १}श्वाः । ^{२ १}शर्विष्ठ
^{२ ४ ५}वज्रिन्ना^१३ । ^१जासा^१इ । ^{१ २}म^{१ २}हिष्ठवज्रिन्ना^{१ २}३३हो । ^{१ २}जासा^{१ २}३२
^१उवार^{१ ११११}३ । ^{१ २}इट^{२ १}इडा^{२ १}३३४५ । ^{२ १}आया । ^{२ १}हिपिवमा^{२ १}र
^१त्सुवा । ^{१ ११११}इडा^{१ ११११}३३४५ ॥—

तत्र तावद्वक्तु, प्रथमं द्विपदा माह—“विदामघन्विदागा-
तुमनुशंसिषोदिशः”—इति । हे “मघवन्” मघं धनं [मंहते-
र्दानकर्मणः *] धनवन्निन्द्र ! “विदाः” त्वं विद्धि, अत्र वेदितव्य-
कर्म-विशेषस्यानुपादानात् सर्वं जानीहीत्यर्थः [विदेः पञ्चम-

“मंहते”—इति दानकर्मसु अन्तिमं नैषण्ण्यं कम् ३, २० ।

म० सा०]

महानाम्नाचिकः ।

३७३

लकारे रूपम् *] यतस्त्वं सर्वज्ञः तस्मात् “गातुं” यजमान-
गन्तव्यं देशं † “विदाः” जानीहि । यद्वा, गातुर्गायतेः
स्तुतिकर्मणः ‡ त्वदर्थं क्रियमाणां स्तोतुः स्तुतिं विद्धि । ततो
“दिशः” यजमानस्य साधुमार्गेण स्वर्गं गन्तुं मार्गान् “अनु-
शंसिषः” अनुशंसोऽपदिशं बोधयेति यावत् [शंसतेः
पञ्चम-लकारे (पा० ३, ४, ७,) रूपम् । अडागमः ॥]—अथ
मुपसर्गभागः ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“शिक्षाशचीनाम्पतेपूर्वीणाम्पुरु-
वसो । आभिष्टमभिष्टिभिः”—इति । हे “शचीनाम्पते” शची-
शब्देन कर्म प्रज्ञा वा § “पूर्वीणां” बद्धीनां ॥ शचीनां पते
स्वामिन् ! हे “पुरुवसो” पुरु प्रभूतं वसु धनं यस्य तस्य
सम्बोधनं हे प्रभूतधनेन्द्र ! “आभिः” इदानीं क्रियमाणाभिः
“अभिष्टिभिः” अभ्येषणाभिः प्रार्थनाभिः स्तुतिभि रस्मदीयाभि

* लेटीत्यर्थः (पा० ३, ४, ७) ।

† “गातुः”—इति पृथिवी-नामसु विंशं नैघण्टुकम् १, १ । “गातुं यज्ञाय गातु
यज्ञपतये इत्यपि निगमो भवति । गमनं यज्ञाय गमनं यज्ञपतये”—इति निरु० नै
४, २ ।

‡ “गायति”—इति स्तुति-कर्मसु द्वितीयं नैघण्टुकम् ३, १४ ।

॥ “लेटोऽडाटो”—इति पा० ३, ४, ८४ ।

§ “शची”—इति कर्मनामसु द्वाचत्वारिंशत्तमं नैघण्टुकम् (२, १) ; प्रज्ञानामसु
षष्ठमम् (३, ८) ।

॥ “पुरु”—इति वज्रनामसु तृतीयं नैघण्टुकम् ३, १ ।

३७४

सामवेदसंहिता ।

[१,१-२-३]

हेतुभिः “श्चि” * [श्चितिर्दानकर्मा (निघ० ३, २०, ८)]
देहि वसुनीति] शेषः । पुरुवसो-इति सम्बोधन-सामर्थ्यादसु-
नीति लभ्यते ॥

अथोपसर्गभाग माह—“स्वर्णांशुः । प्रचेतनप्रचेतये”—
इति । स्वः, न, अंशुरिति पदत्रयम् । स्वरादित्यः, † नकार
उपमाधीयः ‡ । स्वः, इव [अंशुः अश्रोतेर्व्याप्तिकर्मणः (निघ०
२, १८, १०)] व्याप्तो भवतीन्द्रः । हे “प्रचेतन” प्रकृष्टा चेतना
बुद्धिर्यस्यासौ तस्य सम्बोधनं हे प्रशस्तज्ञानेन्द्र ! “प्रचेतय”
अस्मदीयां भक्ति मवधारय जानीहि ॥

अथोभयभाग माह—“द्युम्नायनइषएवाहिशक्रः”—इति । हे
इन्द्र ! “नः” अस्मभ्यं “द्युम्नाय” [“द्युम्नं द्योततेर्यशोवान्नं वा”
—इति यास्कः (नै० ५, ५)] यशसे यद्वा, द्युम्नाय [धननामेतत्
(निघ० २, १०, १३) धनलाभाय] “इषे” अन्नलाभाय च भव
[आख्याताध्याहारः । हि शब्दः कारण-परः] “हि” यस्मात्
त्वं “शक्रः” धन-दाने समर्थ एव भवसि । तस्माद्वनादिकं
प्रयच्छ ॥

* मन्त्रे तु “श्चि” —इति दीर्घान्तः पाठः “दाचोऽतस्त्रिः (पा० ६, ३, १२५)
—इति दीर्घः ।

† स्वरादित्यो भवति—इत्यादि निरु० नै० २, १४ ।

‡ “नेति प्रतिषेधाधीनो भाषाया मुभय मन्वध्यायं नेन्द्रं देव मंसतेति प्रतिषे-

भ० सा०]

महानाम्नाच्चिकः ।

३७५

(द्वितीया स्तिष्ठः)

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 विदाराये सुवीर्यं भवोवाजानाम्पतिर्वशां अनु ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 मंहिष्ठवज्रिन् वृञ्जसे यः शविष्ठः पूराणाम् ॥ ४ ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“रायेवाजायवज्रिवः । शविष्ठवज्रिन् वृञ्जसे मंहिष्ठवज्रिन् वृञ्जसे”—इति । हे “वज्रिवः” वज्रवन्निन्द्र ! एकोमत्वर्थीयोऽनुवादः । यद्वा, वज्रः व्रजनं गमनं तद्वान्वज्री । अथवा वज्रायुधं तद्वन्निन्द्र ! “राये” धनलाभाय “वाजाय” अन्नलाभाय च प्रसन्नो भवेति शेषः । हे “शविष्ठ” अतिशयेन बलवन् ! हे “वज्रिन्” इन्द्र ! “वृञ्जसे” [वृञ्जतिः प्रसाधन-कर्म] (निघ० ३, ५, ८)] अस्माभिर्धनलाभार्थं प्रसाध्यसे । यद्वा, [वृञ्जतिः पञ्चमे लकारे (पा० ३, ४, ७) रूपम्] प्रसाधय अस्मान्धनादिभिः समृद्धान् कुर्वित्यर्थः । हे “मंहिष्ठ” [मंहतेर्दानकर्मणः] अतिशयेन दानशील पूज्य ! वा हे “वज्रिन्” “वृञ्जसे” अस्माभिः प्रसाध्यसे ॥

अथापरभाग माह—“आयाहिपिबमत्स्व”—इति । यस्मादेवं तस्मात् “आयाहि” अस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छ । आगत्य च पिब । तं सोमं पीत्वा “मत्स्व” हृष्टो भवेति ॥ (१-२-३) ॥

धार्थीयः पुरस्तादुपचारस्तस्य यत् प्रतिषेधति । दुर्मदासो न सुराशमित्युपमाधीय उपरिष्टादुपचारस्तस्य येनोपसिमौते—इति निरु० नै० १, ४ ।

३७६

सामवेदसंहिता ।

[२, ४-५-६]

^{१२ २२ ३ १ २ ३ २३ ३ २}
योम॒हिष्ठोमघोनाम॒शुर्न शोचिः ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २}
चिकित्वो॒अभिनोनयेन्द्रो॒विदेतुमुस्तहि ॥ ५ ॥

^{२ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २}
ईशे॒हिशक्रस्तमूतये॒हवामहेजे॒तारमपराजितम् ।

^{१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २}
सनः॒स्पर्षदतिद्विषः॒क्रतुश्चन्द्र॒तम्बृहत् ॥ ६ ॥ २

^{१ २ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २}
ए॒२ । विदाराये॒सुवीरियाम् । भुवो॒वाजानाम्पतिर्व

^{१ २ २ ५ १ १}
शा॒२ । अनु॒आ३१उवा॒२३ । ई३४डा । ए॒२ । म॒हि

^{२ १ १ २ ५ २ २}
ष्ठवजि॒नृञ्जसाइ । यःशविष्ठः॒शूरारणा३१उवा॒२३ । ई३४

^{५ १ २ ५ २ २ ५}
डा । योम॒हिष्ठोमघोर । ना३१उवा॒२३ । ई३४डा ।

^{२ १ २ ५ २ ५ १}
अ॒शुर्नशोचा॒२इः । हा३१उवा॒२३ । ई३४डा । चाइ ।

^{१ २ २ १ २ १ १ १}
कित्वो॒अभिनोनया । ईन्द्रो । विदेतमू॒रस्तुहाइ । इडा ।

^{१ २ २ १ २ १ २ १ २}
ईन्द्रो । विदेतमू॒रस्तुहाइ । अथा । ईन्द्रो । विदेतमू

^{१ १ १ २ २ २ २ २}
रस्तुहाइ । इडा । ईशे॒हिशक्रस्तमूतये॒हवा१मा३हाइ ।

म० सा०]

महानाम्नार्चिकः ।

३००

^{२२१२} ^२ ^४ ^५ ^१ ^१
 जेतारमपरा३ । जाइताम् । मनःस्वर्षदता२३होड ।

^१ ^२ ^१ ^{२१११} ^१ ^२ ^१ ^१
 द्वाइषा३१उवा२३ । इट्इडा२३४५ । क्रातूः । कन्द

^१ ^१ ^{११११}
 कृतारम्बृहात् । इडा२३४५ ॥—

अथ द्वितीयाया मृचि प्रथमं द्विपदा माह—“विदाराये
 सुवीर्यभुवोवाजानाम्यतिर्वशांश्चान्विति । हे इन्द्र ! “सुवीर्य”
 शोभनोवीरः पुत्रः शोभनपुत्रोद्धव-सामर्थ्यम् । यद्वा, शोभनवीर्यं
 युद्धादिष्वपराजयं “विदाः” लभ्य प्रापय । किमर्थम् ? “राये”
 धनार्थम् धनं रक्षितु मित्यर्थः । “वाजानां” सेनानां बलानां
 वा “पतिः” स्वामी त्वं “भुवः” भवसि । “वशान्” वशेः
 कर्मणिवशिरण्योरित्यप्रत्ययः । काम्यमानानर्थान् “अनु” अभि
 लक्ष्य यथाकाम मित्यर्थः । यद्वा वशांस्वदधीनान् यजमानान्
 “भुवः” भावयसि [भवतेः पञ्चमलकारे (पा० ३, ४, ७) रूपम् ।
 “भूसुवोस्तिष्ठि” (पा० ७, ४, ८८ —इति गुण-प्रतिषेधः ॥

अथ स्त्रीयमाग माह—“मंहिष्ठवज्रिन्बृहसेयःश्विष्ठः
 शूराणाम् । योमंहिष्ठोमघोनाम्”—इति । हे “मंहिष्ठ”
 अतिशयेन बलवन् ! “यः” च “मघोनां” मघशब्दो धनवाची
 तद्वतां मध्ये मंहिष्ठः अतिशयेन दाता तस्मादस्माभिर्जनार्थं
 प्रसाद्यसे ॥

४८ख,

३७८

सामवेदसंहिता ।

[२, ४-५-६]

अथोपसर्गभाग माह—“अंशुर्न शोचिः । चिकित्वो अभिनोनया”-
इति “अंशुर्न” व्यास आदित्य इव शोचिर्दीप्ति भवतीन्द्रः [शुच
दीप्ति (स्वा० आ०)] शुद्धः [शुचेर्मत्वर्थीयलोपः] शोचिष्मान् । अथ
प्रत्यक्षस्तुतिः—हे “चिकित्वः” चिकित्वन् [मतुवसोरुसम्बुद्धौ
कन्दसि (पा० ८, ३, १)]—इति कत्वम्] ज्ञानवन्निन्द्र ! “नः”
अस्मान् अभि लक्ष्य “नय” धनादि प्रापय ॥

अथ भागद्वयं मिलित्वाह—“इन्द्रो विदेत मुस्तुहि । ईशेहि
शक्रः”—इति । “इन्द्रः” परमैश्वर्ययुक्तः । “विदे” विद्यते सर्वै
र्ज्ञायते “तमु” तमेवेन्द्र “स्तुहि” स्तुतिं कुर्विति । ऋषिरात्मान-
मेव यास्ति । “हि” यस्मात् “शक्रः” शत्रु-हनन-समर्थ इन्द्रः
“ईशे” ईष्टे सर्वस्येति तस्मात् तमेव स्तुहीति समन्वयः ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“तमूतयेहवामहे जेतारमपराजितम् ।
सनः स्वर्षदतिद्विषः”—इति । “तम् इन्द्रम्” “ऊतये” अस्मद्रक्ष-
णार्थं “हवामहे” आह्वयामहे । कौटुम्भम् ? “जेतारं” युद्धेषु
शत्रुजयशीलं [ताच्छील्ये लृन् प्रत्ययः (पा० ३, २, १३५)] ।
अतएव अपराजितं न काप्यन्यैः पराजितम् । “सः” इन्द्रः “नः”
अस्माकं “द्विषः” द्वेष्टृन् “अति स्वर्षत्” अत्यर्थं मुपतपतु विना-
शयतु । स्तु शब्दोपतापयोरित्यस्मात् पञ्चम-लकारेरूम् । अथ वा

● “इन्द्रतेव स्वर्ष-कर्मणः”—इति निरु० दै० ४, ८ ।

भ० सा०]

महानाम्नाचिक ।

३७६

(तृतीया स्तम्भः)

२३१२ ३ १२ ३ १२ ३ १२ ३ १२
 इन्द्रन्धनस्यसातये चवामहे जेतारमपराजितम् ।

१२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 सनः स्वर्षदतिद्विषः सनः स्वर्षदतिद्विषः ॥ ७ ॥

१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पूर्वस्ययत्ते अद्रिवोऽशुर्मदाय ।

३ १ २ २ ३ १ २
 सुम्न आधेहि नो वसो पूर्त्तिः शविष्ठ शस्यते ॥

३ १ ३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 वशीहि शक्रो नूनन्तन्नव्यसन्त्यसे ॥ ८ ॥

स्वरतिर्गतिकर्मा (निघ० २, १४, ५४) अस्मत्तः शत्रूनतिगमयतु
 अतिपारयतु । तथा च बह्वृचाः—“सनः पर्वदित्यामनन्ति ॥

अथोपसर्गभाग माह—“ऋतुः कृन्दः ऋतुः बृहत्”—इति ।
 शत्रुहननानन्तरं “ऋतुः” अस्माभिरनुष्ठेयमानं कर्म* ।
 “कृन्दः”† गायत्र्यादिकं शस्त्रलक्षणम् । “ऋतम्” उदकं‡
 सोमरस इत्यर्थः । यद्वा ऋतं सत्यभूतं ¶ कर्मफलं तत्सर्वं
 “बृहत्” प्रभूत मस्त्विति शेषः ॥ (४-५-६) ॥

* “ऋतुः”—इति कर्मनामसु एकादशं नैघण्टुकम् २, १ ।

† “कृन्दांसि कृन्दनात्”—इति निरु० दै० १, १९ ।

‡ “ऋतम्”—इति उदकनामसु अष्टषष्ठितमं नैघण्टुकम् १, १२ ।

¶ “ऋतम्”—इति सत्यनामसु षष्ठं नैघण्टुकम् ३, १० ।

३८०

सामवेदमोहिता ।

[३,०८-८

^{३ १ २ २ ३ १ २}
प्रभोजनस्यवृत्रहत्समर्थेषु ब्रवाव है ।

^{२ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ २}
शूरोयोगीषु गच्छति सखा सुशेवो अद्वयुः ॥ ८ ॥ ३

^{१ १ २ २ १ १ २ २ २}
ए२ । इन्द्रन्धनस्य सातयाइ । हवामहे जेतारमप

^{१ २ २ ५ १ १ २}
रा२ । जितमा३१ उवा२३ । इ३४डा । ए२ । सनः स्वर्ष

^{१ १ १ २}
दति द्विषाः । सानः स्वर्षदता२इ । द्विषा३१ उवा२३ ।

^{२ ५ १ १ २}
इ३४डा । पर्वस्य यत्त आ२ । द्विषा३१ उवा२३ । इ३४

^{५ २ १ २ ५ १ ५}
डा । अ५ शुर्मदाया२ । हा३१ उवा२३ । इ३४डा ।

^{१ १ २ २ १ १ २ १}
सूम्न आधे हि नो वसाउ । पूर्त्तीः । शविष्ठशा२स्यताइ ।

^{१ १ २ १ १ १ २}
इडा । पूर्त्तीः । शविष्ठशा२स्यताइ । अथा । पूर्त्तीः ।

^{५ १ १ १ २ २ २}
शविष्ठशा२स्यताइ । इडा । वशी हि शक्रो नूनन्तन्नव्यसा

^{२ २ २ १ २ ४ ५ १ २}
श्या३साइ । प्रभोजनस्य वा३ । चाहान् । समर्थेषु ब्रवा

^{१ १ १ १ १ २}
२३होइ । वाहा३१ उवा२३ । इट्इडा२३४५ । शूरो ।

म० सा०]

महानाम्नाचिकः ।

३८१

२२ १२   १   १   १   २   २ १२   १
योगीषुगाश्चताइ । इडा । साखा । सुशेवो रदयूः ।

१   १ १ १ १
इडार२४५ ॥—

अथ तृतीयस्या ऋचि प्रथमं द्विपदा माह—“इन्द्रमनस्यसात-
येहवामहेजेतारमपराजिम्”—इति । “धनस्य” “सातये”
लाभार्थम् । शेषं स्पष्टम् ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“तनःस्वर्षदतिद्विषः । पूर्वस्ययत्ते
अद्विवः”—इति । “सः” इन्द्रो “नः” अस्माकं “द्विषः” द्वेष्टृन्
“अति स्वर्षत्” विनाशयतु । येऽप्यन्ये स्वयं द्वेषं न कुर्वन्ति
तथापि “द्विषः” अस्माभिर्द्वेष्याः तानप्यति स्वर्षत् [सर्वत्र हि
वेदेषु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष इत्यादौ द्वेष्टृणां द्वेष्या-
णाञ्च विनाशः प्रार्थ्यते] । हे “अद्विवः” अद्वयः पर्वताः तद-
न्निन्द्र ! इन्द्रो यतः पर्वतान् भिनत्ति अतः पर्वतेन्द्रयोर्भेदभेदक-
सम्बन्धः * । यदा आदृणात्यसुररक्षांसीति वा अन्यैः स्वयं न
दीर्यते प्रहत इति वा अद्विर्वज्रः तदन्निन्द्र ! “पूर्वस्य” पुरा-
तनस्य “ते” तव “यद्” धन मस्ति तदस्मभ्य माहरेति शेषः ॥

अथापरभागमाह—“अंशुर्मदायसूम्नआधेहिनोवसः”—इति ।
हे इन्द्र ! योऽयम् “अंशुः” सोमलताखण्डः तज्जन्यः सोमरस
इत्यर्थः [जन्ये जनकव्यवहारः] स च “मदाय” भवति ।

* “तवोपमार्थेन युद्धवर्णा भवन्ति”—इति निरु० नै० १, १६ ।

३८२

सामवेदसंहिता ।

[३, ७-८-६

यस्मादस्माभिर्दत्तः सोमः तव मदाय भवति तस्मात् हे “वसो”
निवासहेतो इन्द्र ! “नः” अस्मान् “सुम्ने” सुखे धने वा* “आ-
धेहि” स्थापय ॥

अथ स्त्रीयपरभागौ सहैवाह—“पूर्तिः शविष्ठशस्यते वशी हि शक्रः”
—इति । हे “शविष्ठ” बलवत्तमेन्द्र ! तव “पूर्तिः” त्वदीयं
धनपूरणं दानं मित्यर्थः । “शस्यते” सर्वैः स्तूयते । “हि” यस्मात्
“शक्रः” समर्थ इन्द्रः “वशी” सर्वस्य नियन्ता खलु । यद्वा,
“वशी” वसुविषय-स्त्रीकारवान् । अतएव “शक्रः” दाने शक्ति-
मान् । तस्मात्ते दानं स्तूयते ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“नूनन्तन्नव्यं सव्यसे । प्रभोजनस्य
वृत्रहन्तत्समर्थेषु ब्रवावहे” —इति । हे “प्रभो” सर्वस्य जनस्य
स्वामिन् ! हे “वृत्रहन्” वृत्रो मारकः शत्रुः तद्वननवान् शत्रु-
घातिन् † । “नव्यम्” नूतनं ‡ बली-पलितादि-लक्षणेन पुराण-
त्वेन वर्जितं तमिन्द्र त्वां “नूनम्” अवश्यं “सव्यसे” अहं सम्यक्
नितरां प्रक्षिपामि । अस्मिन् कर्मणि हविषो भोक्तृत्वेन स्थापया-
मीत्यर्थः [असु चेषणे (दि० प०) । व्यत्ययेनात्मने पदम् (पा० ३, १, -
८५) विकरण-लृक् च । सह सुपेत्यत्र सहेति योगविभागात् सन्नि-

* “सुम्ने” —इति सुखनामपु षोडशं नैषण्टकम् ३, ६ ।

† “वृत्रो मेघ इति नैषण्टाः त्वाष्ट्रोऽसुर इत्येतिहासिकाः” —इति निरु० नै० २, १६ ।

‡ “नव्यम्” —इति नूतननामपु चतुर्थं नैषण्टकम् ३, १८ ।

म० सा०]

महानाम्नाधिकः ।

३८३

भ्या सुपसर्गाभ्यां सह समासः । यद्वा, हे इन्द्र ! नव्यमिति क्रिया-
विशेषणम् नूतनम् अन्यै रक्षत-पूर्वं यथा भवति तथा “नूनम्”
इदानीं “सद्यसे” अस्माभिः सेव्यसे । षण् सम्भक्तौ (स्वा० प०)
किं रूपम् । “छन्दस्यनेकं मपि साकाङ्क्षम् (पा० ८, १, ३५) —
ख्याख्यातस्योदात्तत्वम् । किञ्च । “अर्थेषु” अर्थेषु प्राप्तव्येषु
यज्ञादिषु कर्मसु “सम्प्रवावहै” त्वच्चाहच्चावां सम्भाषां करवावहै ।
सर्वस्य यजमानस्येन्द्रसाक्षात्कारो भवति तमर्थं द्योतयितुं मेकत्र
सहवदनं मिल्यर्थः ॥

अथोपसर्गभाग माह — “शूरोयोगोषुगच्छतिसखासुशेवोअ-
द्वयुः” — इति । य इन्द्रः “शूरः” समर्थः [गोषु निमित्त-सप्तमी
(पा० २, ३, ३७)] “गोषु” गवार्थं युष्ठादिषु शत्रुभ्यो गवान-
यनार्थं गच्छतीत्यर्थः । कीदृशः ? “सखा” समानख्यानः सखि-
वदत्यन्तस्निग्धः । अतएव “सुशेवः” शोभन-सुखः अकृच्छ्रेण
सुखकरः । “अद्वयुः” द्वपरहितः सत्यानृतवर्जितः केवल-सत्य-
स्वरूप इत्यर्थः । यद्वा । यद्वन्दं मनसि वचसि क्रियायां वान्यत्
कार्यं मिति तद्रहितः । अथवा एतत्सदृशी द्वितीयो नास्त्यौ-
द्वयुः [मत्वर्थीय उपप्रत्ययः] अपिच । एताभ्यां यजमानेन्द्रयोः
सम्भाषा-प्रकारोऽभिधीयते । हे इन्द्र ! “यः” यजमानोऽस्ति
सोऽयं गोषु दक्षिणारूपेण दातव्यासु उदारः सन् प्रवर्तते, सर्वा
अपि ददातीति । यद्वा, गोषु आश्रयण-क्षीरानयनार्थं गच्छ-

३८४

सामवेदसंहिता ।

(पञ्च पूरौषधदानि)

३ २ ५ ५ ५ ५ ५ २ २ १ १ २ १ २
 एवाहोऽ३ऽ३ऽ३वएवाह्यमेवाहीन्द्र ।

३ १ २ २ ३ १ २ २
 एवाहिपूषन् एवाहिदेवाः ॥ १० ॥ ४

१ २ २ २ १ १ १ १ १ १ १ २ २
 आइवा । हियेवार३४५ । होइ । हो । वाहा३१

२ ५ १ २ २ १ १ १ १ १ १
 उवार३ । ई३४डा । आइवा । हियेमार३४५इ । हो

१ २ २ ५ १ २ २
 इ । हो । वाहा३१उवार३ । ई३४डा । आइवा । हि

१ १ १ १ १ १ १ २ २ ५
 इन्द्रा३४५ । होइ । हो । वाहा३१उवार३ इ३४डा ।

१ २ २ १ ५ ५ १ १ २ २
 आइवा । हिपूषा३४५न् । होइ । हो । वाहा३१

२ ५ १ २ २ २ १ १ १ १ १
 उवार३ । ई ३ ४ डा । आइवा । हिदेवा २ ३ ४ ५ः ।

१ १ २ २ ५
 होइ । हो । वाहा ३ १ उवा २ ३ । ई ३ ४ डा ॥ १ ॥

तीत्येवं मदीयं गुणं त्वं देवेषु ब्रूहि । अहमिन्द्रोऽयं स्तोत्रेषु
 सखा सन् सुखकरो भवतीत्येवं त्वदीयं गुणं मन्येषु स्तोत्रेषु
 ब्रवीमीति । एव सृचो व्याख्याताः ॥ (७८-८) ॥

म० सा०]

महानाम्नाचिकः ।

३८५

अथ पुरीषपदानि व्याख्यायन्ते—तानि सर्वाण्यैन्द्राख्येव तद्गुण-योगात्तत्रत्यतृतीयपदेन वाग्न्यादिपदैरिन्द्र एव * सम्बोध्य स्तूयते ॥

तत्र प्रथमं पद माह—एवाह्येवेति । हे “इन्द्र !” त्वम् “एव + हि” एव सुक्तगुणोऽसि खलु । यद्वा, एव शब्द इण-गतौ (अदा०प०)—इत्यस्मात् “इणशीभ्यावतीति वत्प्रत्ययान्तः । सुपो लुक् (पा० ७, १, ३८) । अस्मदीयं यज्ञं प्रत्येव आगन्ता भवेति शेषः । एवेति पुनरुक्तिरादरार्था ॥

अथ द्वितीयं पद माह—एवाह्यग्नेइति । हे “अग्ने” अथस्य नेतः देवानां पुरतो गन्तरिन्द्र ! एतदात्मक वा इन्द्र ! † “एव हि” एवं गुणयुक्तः खलु यज्ञं प्रत्यागन्ता वा भव ॥

अथ तृतीयं पद माह—एवाहीन्द्रेति । हे “इन्द्र” परमैश्वर्ययुक्त ! यद्वा, इन्धे प्रकाशयति तेजसा भूतानीतीन्द्रः । अथवा इदं सर्वं जगत् प्रथमं मपश्यदितोन्द्रः । तथाच ऐतरेयोपनिषदि श्रूयते—“इदं मदर्शं मिति । तस्मादिन्द्रो

* “एकरथा मित्यग्निः पृथिवीं दहति सर्वमेकोभि विपश्यति कर्मभिरादित्योगति-रेकस्य दह्यते—इति निरु० दै० ५, २७ ।

† मन्त्रे तु “एवा”—इति “निपातस्य च (६, १, १३६)”—इति दीर्घः ।

‡ “इमं मेवाग्निं महान्तं मात्मानं मेकं मात्मानं वज्रधा मेधाविनो वदन्तीन्द्रं मितं वरुणं मग्निं दिव्यं नवतानास्”—इति निरु० दै० १, १८ ।

४८ख,

३८६

सामवेदसंहिता ।

नामेन्द्रो ह वै नाम तमिन्द्रत्वं सन्त मिन्द्र इत्याचक्षते परी-
क्षेणेति । त दृश्यम् “एव हि” ॥

अथ चतुर्थं पद माह—एवाहिपूषन्निति । “पूषन्” विश्वस्य
पोषक एतदात्मक वा इन्द्र ! * एव सुक्तगुणः खलु त्वम् ॥

अथ पञ्चमं पद माह—एवाहिदेवाइति । हे “देवाः”
इन्द्रादयः ! यदा सर्वदेवानां बलरूपेण इन्द्रस्यावस्थानात् † इन्द्र
एव बहुत्वेन सम्बोध्यते । हे “इन्द्र” ! एव सुक्तगुणः खलु त्वम् ।
यद्वा, एवशब्दात् सुपांसुलुगिति (पा० ७, १, ३८) जसो लुक् ।
अंसदीयं यज्ञं आगन्तारो भवतेत्यर्थः ॥ (१०) ॥ १

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमार्थांश्चतुरो देयादिद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-श्रीवीर-

बुक्क-भूपाल-साम्राज्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते

माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने

महानाम्नी-व्याख्यानं समाप्तम् ॥

॥ सामवेदसंहितायां महानामन्याञ्चिकः समाप्तः ॥

* “अथ यद्रश्मिपोषं पुष्यति तत् पूषा भवति”—इत्यादि निरु० दे० ६, १६ ।

† “या च का च बलवतिरिन्द्रकर्मैव तत्”—इति निरु० दे० १, १० ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

मंत्र

॥ अथ छन्दार्चिक-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ अरण्यगानम् ॥ †

॥ हरिः ॐ ॥

२३२   २   ५   २२
 ‡ यद्यावद् । द्रता३१उवा२३ । शार३४ताम् । हा

३   ५   २१ २ २   २
 हा३१उवा२३ । ई३३४डा । शतम्भूमीः । उता३१उवा

* यद्यप्ययं भागो न आर्चिकग्रन्थस्य ऋग्लक्षणशून्यत्वात् प्रत्युतास्य ऋङ् मूलकगानत्वमेव स्फुटम् परमेतन्मूलकस्य छन्दस्येवार्चिके दृश्यतेऽतस्तस्यैव परिशिष्टमिति व्यवहृत्यतेऽस्माभिः, ऋग्गानात्मकस्यास्य सामवेदीय-मन्त्र-भागस्य व्याख्याने ऋग्गणस्यैव प्राधान्यात् भाष्यकारादिभिर्यथैव व्यवहारात्, गानग्रन्थानेव प्रधानीकृत्याच प्रकाशेऽप्रवृत्तत्वाद् एकपरिचय-पूर्वकस्यैव गानपरिचयस्य न्याय्यत्वाच्च । न सन्ति चेह श्रुतानां साम्नां कतिपयानां नृचः, तेषां स्तोभमात्र-मूलकत्वात् ; तेऽखिलस्तोभाः सायणादिभिर्याख्याता नवेत्यद्यापि न ज्ञायते परंतत्पुस्तकत्वधीतमस्माभिरार्चिकपद-ग्रन्थाध्ययनात् प्रागेवेति तमपि विच्छिद्य यथागानमिह दर्शयिष्ये ।

† अरण्ये गेयत्वादस्य पूर्वप्रदर्शितगेयगानात् पार्थक्यमरण्यगानमित्यभिधेति ।

‡ “अष्टौ वैरूपाणि । अजयवैरूपम्” — इति आ० ब्रा० ३, १, ८ ।

३८८

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०]

२३। सी२३४यूः। द्वाद्वा३१उवा२३। ई२३४डा। न

२२ १ २ २ ३ ५ २२
त्वावजिन्सहस्रसू। रिया ३ १उवा २ ३। आ२३४नू। द्वा

३ ५ १ २ २
द्वा३१उवा२३। ई२३४डा। नजातमाष्टरो३। आउ।

१ २ ५ २२ १ ११११
वार३। दा२३४सी। द्वाद्वा३१उवा२३। इट्३डा२३४५ ॥१॥

१ २ १ १ १ २ २ १ २ २ १ ५ ५
* यद्यावद्वन्तेशतम्। ए। शतम्भूमीरुत। स्योवा।

१ २ १ २ १ २ १ १
नात्वावजिन्। सहस्रसूरिया२आनू२। नाजा२त

१ २ १ १ २ ५ २ १
मा। एरो२३। दा२सा२३४औहोवा। दिशंविश्व

१ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १
स्। अश्वाग्निशूमती३। इट्। इडा२३४५ ॥ २ ॥

१ २ २ २ १ १ २ १ २ २ १ १ ५
† यद्यावद्वन्तेशतम्। ए। शतम्भूमीरुत। स्योवा।

१ १ १ २ ५ २ १ २ १
ओवा२। द्वा२३। ३। ओवा३। द्वाउवा। नत्वावजिन्

० “हस्ता व” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८। वैरूपमिति शेषः।

† “पञ्चनिधनम्” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८। वैरूपमिति शेषः।

१ अक्ष-पव]

छन्दश्चाङ्गिकपरिशिष्टम् ।

३८८

^{१ २ १२ २२ १ २ १२ १}
 त्वाहस्रसूर्यानु । ओवा२ । ह्र२ । ३ । ओवा३ । हा
^{१२}
 उवा । नजातमष्टरोदसी । ओवा२ । ह्र२ । ३ । ओ
^{५ २ १ १२ १}
 वा३ । हाउवा । दिशंविश्रहस् । ओवा२ । ह्र
^{१२ ५ २ १ २ २ २ १२}
 २ । ३ । ओवा३ । हाउवा । अश्वाशिष्टुमती । ओवा
^{१ १२ ५ २ १११}
 २ । ह्र२ । ३ । ओवा३ । हाउवा३ । इट्इडा२३४५ ॥३॥

^{१२ २ २ १ १२ २१ २ २ २ ५ ५}
 * यद्यावइन्द्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।
^{२५ ५ ५ १ २ २ १२ १२ २ २५}
 हाउहाउहाउवा । नत्वावज्जिन्सहस्रसूर्यानु । हा
^{१२ २१२ २२ २५ १}
 उ३वा । नजातमष्टरोदसी । हाउ३वा । दिशंविश्र
^{२५ १ २ २२ २५ २}
 हस् । हाउ३वा । अश्वाशिष्टुमती । हाउ३वा । यु
^{१ २ २ १ २ २५ १ ११११}
 वतिश्चकुमारिणी । हाउ३वा३ । इट्इडा२३४५ ॥ ४ ॥

^{१ २ २ २ १ १२ २१ २ २ २ ५}
 † यद्यावइन्द्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

• “वक्षिधनश्च” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

† “सप्तनिधनश्च” — इति आ० ब्रा० १, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

३८०

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०]

२५   १ २ २   १ २ १ २ २ १   २५
 हाउश्वा । नत्वावजिन्त्सहस्रं सूर्याअनु । हाउश्वा ।

१ २   २ १ २   २ २   २५   १   २५
 नजातमष्टरोदसी । हाउश्वा । दिशंविशं हस् । हा

१ २   २ २   २५   १ २   २५
 उश्वा । अश्वाशिष्णुमती । हाउश्वा । सूवः । हाउ

१ २   २५   १   १ १ १ १
 श्वा । ज्योतिः । हाउश्वा । इट् इडा २३४५ ॥ ५ ॥

१ २   १   २   १   १ २   २ १ २   २ २ १   २५
 * यद्यावद्वन्त्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

२५   १ २ २   १ २   १ २ २ १   २५   १
 हाउश्वा । नत्वावजिन्त्सहस्रं सूर्याअनु । हाउश्वा । न

२   २ १ २   २ २   २५   १   २५
 जातमष्टरोदसी । हाउश्वा । दिशंविशं हस् । हाउश्

१ २   २ २   २५   २   १   २ २   १   २
 वा । अश्वाशिष्णुमती । हाउश्वा । युवतिश्चकुमारिणी ।

२५   १ २   २५   १ २   २५
 हाउश्वा । सूवः । हाउश्वा । ज्योतिः । हाउश्वा ।

१   १ १ १ १
 इट् इडा २३४५ ॥ ६ ॥

१ २   २   २   १   १ २   २ १ २   २ २ १   ५
 † यद्यावद्वन्त्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

* “अष्टनिघनश्च” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

† “दादशनिघनश्च” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

१ अर्क-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

३८१

१ २ ३   १ २   १ २ ३   १ २
 ओहहाउहाउ । ओहहाउवा । नत्वावज्जित्सहस्रं

१२ १२ १   ३२ २२ १२ २२   ४२ २२ १२ २२   ३२ २२ १२ २२
 ह्यर्थाभ्यनु । ओहाओहा । ओहाओहा । ओहाओहा

२   १२   २ १२   २२   १ २ २
 ३ । हाउवा । नजातमष्टरोदसी । ओहहाउहाउ ।

१ २   १   ३२ २२ १२ २२
 ओहहाउवा । दिशंविश्वहस् । ओहाओहा । २ ।

४२ २२ १२ २२   २   १ २   २ २   १ २
 ओहाओहा ३ । हाउवा । अश्वाशिष्णुमती । ओह

२   १ २   १२ २   ३२ २२ १२ २२
 हाउहाउ । ओहहाउवा । सूवाः । ओहाओहा । २ ।

३२ २२ १२ २२   २   १२   १ २ २
 ओहाओहा ३ । हाउवा । ज्योतिः । ओहहाउहाउ ।

१ २   १२ २   ३२ २२ १२ २२   ४२ २२ १२ २२
 ओहहाउवा । ईडा । ओहाओहा । २ । ओहाओहा

२   १   १ २   १ २ २   १ २
 ३ । हाउवा । इट् । इडा । ओहहाउहाउ । ओहहाउ

२   २   २   ३ १ १ १ १
 वा ३ । ह्री ३ । आ ३ । ऊ ३ । ई २ ३ ४ ५ ॥ ७ ॥

१ २   २ २   १   १२ २ १   २ २ २ १   १
 * यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतभूमौरुत । स्योवा ।

* “पुष्पञ्च”—इति आ० ब्रा० ४, २, ८ वैरूपमिति शेषः ।

३६२

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०]

१२ ३२ २   १ २   २२ ३२ २   १ २   २ ३   ५
 हाओवा । २ । ऊवे । हाओवा । ऊवे । हाओ२३४वा ।

१ २ २   १ २   १२ २२ १   २२ ३२ २   १ २   २ २
 नत्वावजिन्सहस्रसूर्याअनु । हाओवा । ३ । ऊवे । हा

२ २ २   १ २   २ ३   ५   १ २   २ १ २ २ २
 ओवा । २ । चुवे । हाओ२३४वा । नजातमष्टरोदसी ।

२२ ३२ २   १ २   २२ २ २   १ २   २ ३ २ २ १
 हाओवा । ४ । चुवे । हाओवा । ४ । नाजातमष्टरोदसा

२ २ १   ३   ५   २ २ ३ २ २   १ २   २ २ ३ २
 इ । ऐहोइ । आ२३४इहो । हाओवा । ५ । चुवे । हाओ

२   २ ५ ५ ५ १   ५   २ ५   २ १ १ १ १
 वा । ५ । हैहैहैहोवा३ । हाउवा३ । ऊ२३४५ ॥ ८ ॥

रतेषां व्याख्यानम्—१भा० ५७१ षष्ठे द्रष्टव्यम् । १—८

२ २   २   २   १   ५   २ २ २ १ २
 * हाउपिवासुता । स्परसि । नाः । औहौहोवा२ ।

१ २   १ २ २   १ २   २ २ २ १ २   १ २
 इहा । मत्स्वानइन्द्रगोम । ताः । औहौहोवा२ । इहा ।

२ २ १ २ २ २   १ २ २ २   १   २ २ २ १ २   १ २
 आपिर्नोबोधिसधमाद्येव । धाइ । औहौहोवा२ । इहा ।

१ २   १   २ २ २ १ २   १ २   २ १   १
 अस्मा३ । वा । औहौहोवा२ । इहा । तुताइ । धा

• “अनरिचे द्वे”—इति भा० प्रा० १, १, ८ । तत्र पर्यमिदम् ।

१ अक्ष-पर्व]

छन्दमार्चिकपरिशिष्टम् ।

३८३

^{१ ३} रया^{५ २}२४^{२ १} औ^{२ २}होवा । सुष्टु^२भस्तुभोश्वाशिष्टुमक्रा^१शन् । इट्
^{१ १ १ १}इडा^{२ ३ ४ ५}२३४५ ॥ ९ ॥

* पिबासुता । स्यरसिनः । मात्स्वा^{१ २}१नाई^{१ २}२ । आ । औ^१३
^{२ २ २}होवा^{२ ५}हाउवा^{२ १ २}३ । ई^{१ ७}३४डा । द्रगोमतः । आपिर्नो^{१ ७}वो^२२ ।
^१आ । औ^{२ २ २ २}३^{२ ५}होवा^१हाउवा^{२ २ २}३ । ई^{२ ५}३४डा । धिसन्धमाद्येवुधे ।
^{१ २}आस्वा^११^०अवा^{२ २ २}२ । आ । औ^{२ ५}३^{२ ५}होवा^{२ ५}हाउवा^{२ ५}३ । ई^{२ ५}३४डा ।
^{२ १}तुताइ । धार^{१ ५}या^{५ २ २}२३४^{२ १} औ^{२ २}होवा^२ । विष्टु^२भस्तुभोश्वाशिष्टुम
^१क्रा^{१ १ १ १}शन् । इट्^{१ १ १ १}इटा^{२ ३ ४ ५}२३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ४८६ ४ष्ठे द्रष्टव्यम् । ९, १०

† हाह । होइया । ३ । पावी । चन्ताइ । वितता३
^१ब्र । ह्यणस्पार^{१ २ ३}३३ताइ । प्रामूः । गात्रा । णी३परि

० “अन्तरिक्षे दे” —इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । तच्चोत्तरमिदम् ।

† “अरिष्टे दे” —इति आ० ब्रा० ३, १, ८ । तच्च पूर्वमिदम् ।

५० ख,

३८४

सामवेदसंहिता ।

[१५० १ अ०

१ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
याइ । पिवाइश्वा२३४ताः । आता । प्रता । नूर्न

२ १२ २२ २३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
तदा । मोअश्म २३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वहन्तः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
मन्तदाशा२३४ता । हाह । होइया । ३ । होइडा ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
२ । हो२३४पुइ । डा ॥ ११ ॥

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
* हाह । हो३४पु । ३ । पावी । चन्ताइ । वितता

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अम्ब्रह्मणस्पा२३४ताइ । प्राभूः । गात्रा । णी३परियाइ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
पिवाइश्वा२३४ताः । आता । प्रता । नूर्नतदा । मोअश्म

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
२३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वहन्तः । मन्तदाशा२३४

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
ता । हाह । हो३४पु । ३ । होइडा । हो२३४पुइ ।

५
डा ॥ १२ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—२भा० १०० पृष्ठे दृष्टम् । ११, १०

“अष्टि इ” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । तत्रोत्तरमिदम् ।

१ अक्ष-पव]

छन्दश्चाच्चिकपरिशिष्टम् ।

३८५

१ २ २२ १२ २२ १ १ २ २
 * हावाभी । त्वापूर्वपीत । याइ । इच्चा३ । हाउ
 ३ ५ २ १ २२ १ २ ३ २ १ २
 वा३ । बृ२३४हात् । इन्द्रास्तोमाइ । भिरायवाः । इच्चा
 २ ५ २ १ २२ १ २ ३
 ३ । हाउवा३ । बृ२३४हात् । समाइचीना । सच्च
 २ १ १ १ २ २ ३
 भवाः । समारखरान् । इच्चा३ । हाउवा३ । बृ२३४
 ५ २ १ २ १ २ २ २ १ १ २ २ ३
 हात् । रुद्रागुणा । तपूर्वियाम् । इच्चा३ । हाउवा३ । बृ
 ५ २ २ २ १
 २३४हात् । ए । बृहत् ॥ १३ ॥

१ ५ २ १ २ २ १ २ २ २
 † अभीहाउ । त्वापूर्वपीतयाइ । इच्च । हा३१उवा
 ३ ५ १ २ २ २ १ २ २
 २३ । सू२३४वाः । इन्द्रस्तोमेभिरायवाः । इच्च । हा३१
 ३ ५ ३ २ २ २ १ २
 उवा२३ । सू२३४वाः । समी । चीनासच्चभवः समखरान् ।
 १ २ २ ३ ५ २ १ २ २
 इच्च । हा३१उवा२३ । सू२३४वाः । रुद्रागुणन्तपूर्विया-

१. † "अचरीते द्वे"—इति आ० ब्रा० १, २, ८ ।

३८६

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०]

१ २ २ ३ ५ २ १
 म् । इह । चा३१उवा२३ । सू२३३वाः । ए३ । सुवा
 १ १ १ १
 २३४५ः ॥ १४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्— १भा० ५९८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३, १४

२२ २ २ १ २ १५ २५
 * चाउपिवासुता । स्यरसिना३ः । होइ । ३ । चाउ
 १ २ १ २ २ १ २५
 ३वा । सहीनरः । मत्स्वानइन्द्रगोमता३ः । होइ । ३ । चा
 १ १ २ १ २ २ २ १ २ १
 उवा । सत्यमोजः । आपिर्नोबोधिसधमा३ । होइ । ३ ।
 २५ १ २ २ २ १ २ २५
 चाउ३वा । स्वर्ज्योतिः । दियेवधे३ । होइ । ३ । चाउ
 २ २ २ २ २ २ १ २ १
 ३वा । एस्यादिदम् । ३ । अस्मा३ अवन्तुतेधिया३ः । हो
 २५ १ २ २ २ २ १ २ २
 इ । ३ । चाउ३वा । द्यौरक्रान्भूमिरततनत्समुद्र३ समचू
 १ १ १ १ १
 कुपत् । इ३इडा२३४५ ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्— १भा० ४८६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५

२२ २ १ २ १
 † चाउ३ । वृ३हात् । ३ । वृ३हत् । ३ । वृ३हात् । ३ ।

* “वरुणस्य देवस्थानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

† “वृहदेवस्थानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

१ अर्क-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

३८७

२ १ २ २ १ २ २ २ १ २
 वृद्धिन्द्रायाश्गायाश्ताश्च । मरुतोवृत्राश्चान्ताश्माश्चम् ।
 २ २ १ २ २ २ २ १ २
 येनज्योतिरजनयन्दृशतावाश्वाश्च । देवन्देवायाश्जागृश्वी
 २ २ १ २ १
 २३ । छाउ३ । वृद्धात् । ३ । वृद्धत् । ३ । वृद्धात् । २ ।
 २ १ २ २ १
 वृद्धाश्च । वा२ । ए । वृद्धत् । ३ ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५९४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६

१ २ १ २ ३ २
 * ऐरायाश्चत् । ३ । ऐरायाश्चत् । सुवराश्च । छा
 २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 द्यौः । पुनानःसोमाश्धाराश्याश्च । अपोवसानोश्चार्षा
 २ २ २ १ २ २ २
 १सीश्च । आरत्नधायोनिमृतस्याश्चाद्दा१सीश्च । उत्सो
 २ २ १ २ १ २
 देवोद्दीर्घाण्याश्याश्च । ऐरायाश्चत् । २ । ऐरायाश्चत् ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सुवराश्च । छाद्दाश्च । औद्दीवा । ए३ । देवादिवाज्यो
 २ १ १ १ १
 ती२श्च४पुः ॥ १७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ७६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † छावौद्दीवा । अभित्वावार्षाश्भासुताद् । अभि

*, † “ऐरयैरिणे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, ९ ।

३६८

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०]

^२ त्वावा । ^{२२ १२} षाभासुताइ । ^२ अभित्वा^२वा^२र्षा^{२२}भासुताइ । ^{१२} औहो
^{२२ १२} हावौहो^२ । ^२ सुत^२ष्टजामी^{२२}ऽपीतयाइ । ^{२ १} सुत^२ष्टजा । ^{२२} मी
^{१२} पीतयाइ । ^२ सुत^२ष्टजामी^{२२}ऽपीतयाइ । ^{२२ १२} हावौहो^२हाउ ।
^{२२} तम्याविया^२श्रू^{२२}हीमदाम् । ^{२ १२} तम्याविया । ^{२२ १२} श्रू^२हीमदाम् ।
^{२२} तम्याविया^२श्रू^{२२}हीमदाम् । ^{१२} औहो^{२२ १२}हावौहो^२ । ^२ उहुवा
^२ ३हाउ । ^१ वा३ । ^१ हस् ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २६८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १८

^{२२} * हाउ३ । ^{२ १ ३} हौवा^५ओ२३४वा । ^{२२} हाहा३१उवा२ ।
^{२२ १ २२} पुनानः^{१२ २२} सोमधारया । ^{१२ २१} अवोवृ^२हदिहाइडा । ^{२ २} अपोवसानो
^{१२ २१} अर्षसि । ^{२ २} अवोवृ^{१२ २१२}हदिहाइडा । ^{२ १ २ २} आरत्न^२धायोनिमृतस्यसी
^{१२} दसि । ^{१ २} अवोवृ^{१२ २२ १२}हदिहाइडा । ^{२ १ २} उत्सो^{१२}देवो^२हिरण्ययः । ^२ अवो
^{२ १} वृहदिहाइडा । ^{२ २} हाउ । ^{२ १ ३} ३ । ^{२ २} हौवा^५ओ२३४वा । ^{२ २} हाहा३१

* “आङ्गिरसे द्वे”—इति आ० ब्रा० १, २, ८ । तत्र पूर्वमिदम् ।

३८८

४००

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

२ १ २ ५२ २ १२ २ २ १
वा । ३ । इडा२३भिरा३४ । औहोवा । इडासुवोबृहन्नमा

११११

२३४५ ॥ २१ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ५५७ पृष्ठे दृश्यम् । २०, २१

२२ २२ २ २ २ २ २२
* हाउ । ३ । औहोआत्वासहस्रमाशताम् । हाउ

२ १ २ २२ २ १ १
३ । युक्ताराश्या२३इ । हाउ । ३ । हिराण्याश्या२३इ ।

२२ १ २ २२ — १ २
हाउ । ३ । ब्रह्मायू१जा२३ः । हाउ । ३ । चारयइ ।

२ १ २ २२ १ २ २२
द्रकाइशा१इना२३ः । हाउ । ३ । वहान्तू१सो२३ । हा

२२ २ ३ २ १ ५ ५ ५ ५
हाउहाउ । मपी३ । ता२३४याइ । उहुवा३हाउ । वा ।

१
हस् ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५०७ पृष्ठे दृश्यम् । २२

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
† उहवाओहा । औहोवा । शन्नोदेवीः । उहुवा ।

२ २ १२ ३२ २ २ १ ३ २ १ २
ओहा । औहोवाहाउ । वा । आवत् । अभिष्टा२३या

* “भारद्वाज” — इति आ० ब्रा० ३, ९, ९ ।

† “शायर्वण” — इति आ० ब्रा० ३, २, ९ ।

१ अक्षर-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४०१

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३३। उहुवाओहा। औहोवा। शन्नोभवा। उहुवा
 २ २ १ २ ३ २ १ २ २ १ २ २
 ओहा। औहोवाहाउ। वा। ख्वः। तुपीतार३या३
 २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 ३। उहुवाओहा। औहोवा। शंयोरभी। उहुवाओ
 २ १ २ २ २ २ १ २ २ १ २
 हा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। सुवन्तूर३ना३ः।
 १ २ २ २ १ २ ३ २ २ ३ १ १ १ १
 उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा३। ई२३४५ ॥ २३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १४३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २३

२४ (चतुर्विंशतितमं) साम—२भा० २४४ पृष्ठे मुद्रितम् ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 * हाउ। ३। बृहद्वामम्। ३। बृहत्पार्थिवम्। ३।
 २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २
 बृहदन्तरिक्षम्। ३। बृहद्विवम्। ३। बृहद्वामम्। ३।
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ १ २ २
 कयानश्चित्रा३आभूश्वा३त्। ऊतीसदावृ३धाःसा३खा३२।
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ १ २ १
 कयाशचिष्ठा३यावा३र्त्ता३३। हाउ। ३। बृहद्वामम्।
 २ १ २ २ २ १ २ २ १ २ १
 ३। बृहत्पार्थिवम्। ३। बृहदन्तरिक्षम्। ३। बृहद्विवम्।

* “बृहतीवामदेवो द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, ९। तत्र पूर्वमुद्रितम्।

५१ख,

४०२

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

१ १ २ २ १   २ १ २   १ २   ३ २ १   २
 ३। बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । औहोवाहाउ । वा ।
 २   २ १ २ २ १   २ २   २ १ २   २ २ १   २ २ १ २ २
 ए। बृहद्वामम् । ए। बृहद्वामम् । ए। वामेभ्यो
 २ २ १   २ २   २ २ १   २ २ १   २ २ १
 वामम् । ए। वामम् । वामम् । वामम् ॥ २५ ॥

३ २ १ २   २ २ १ २   २ २ १
 * बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । कयानश्वाइ ।
 ३   ५   २ २ १   २ १   १ २ ३   ५   २
 चयानभूरश्वात् । ऊताइसदा । वार्द्धिसारश्वा । क
 १ २   ७   ३   ५   ३ २ १ २   ३ २
 याशचाइ । छयानवारश्वात् । बृहद्वामम् । २। बृहत् ।
 १ २ १ ५ २   २ २   २ १ २ २ १
 वामाश्वा । ए। बृहद्वामम् । ३ ॥ २६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१ भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । २५, २६

२ २ २   २   २   २ २ १ २ २
 † औहोर्द्वामिद्विद्वामहाश्वा । सातीवाजा ।
 १ २ ३   ५   १ २   ३ २ ४ २ ५   २ १
 स्याकाराश्वाः । तुवाश्वा । औहोवा । वृत्राद्विषुवा
 १ २   १ २ ३   ५   १ २ २
 इ । द्रासाश्वा । पतिन्नाश्वाः । त्वाङ्गाष्टाश्वा ।

• “बृहद्वामदेव्ये”—इति आ० ब्रा० ३, १, ८ । तमोत्तरमिदम् ।

† “भरद्वामस्य बृहत्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

१ अक्ष-पर्व]

छन्द आर्चिकपरिशिष्टम् ।

४०३

३२ ४२ ५   १   ५   ५   २
 औहोवा । स्रश्चर्वा२३४ । ताः । उहुवाह्वाउ ।
 ५   १
 वा । हस ॥ २७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८२ पृष्ठे दृश्यम् । २७

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमस्याङ्गप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

२ २   १   २ १   २२ १   २२ ३ ४ ५
 * इयाश्चोइ । ३ । इन्द्रन्नरो । नेशमधि । ताहवन्ताइ ।
 २ १२   २ १   २ १ ४ ५   २२ १२   २ १
 यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्चव ।
 २ ३ ४ २ ५   २२ १२   २ १२   २२ ३ ४ ५   ३ २
 सश्चकामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्ताः । इया
 १   २ १   १   ३   ५ २ २   २ १ १
 ३चोइ । २ । इयाश्चोइ । यारश्चौहोवा । ई २ ३
 १ १
 ४ ५ ॥ १ ॥

३२ २२ ३ २   २ १   २ १   २२ ३ ४ ५
 † औहोइया । ३ । इन्द्रन्नरो । नेशमधि । ताहवन्ता
 २ १२   २ १   २ १ ४ ५   २२ १२   २
 इ । यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ता

*,† “वसिष्ठ-जमदग्नौ रक्षौ द्वावगच्छ-जमदग्नौर्वी”—इति भा० ब्रा० २, १, १० ।

४०४

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

१ २ ३ ४ ५ १२ १२ २ १२ २ ३ ४
 ३श्रव । सञ्चकामाङ् । आगोमताङ् । ब्रजेभ । जातुव
 ५ १२ २२ ३ २ १२ २ १२ १२ १२
 न्नाः । औहोइया । २ । औहोइ४पुयाईपुई । ई२इ४पु ॥ २ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ६४९—पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १, २

३ २ २ १ २ ३ २ २ १ २ १ २
 * अयामायाम् । २ । अयामायाम् । स्वादिष्ठ
 ३ २ ३ ३ १ ३ २ ३ ५
 यार । मदाईष्टार३४या । पवस्वसो३ । मधारार३४या ।
 १ २ ३ २ ३ ५ ३ २ १ २
 इन्द्रायपार । तवाइसूर३४ताः । अयामायाम् । २ ।
 ३ २ १ ३ ५ ३ १ १ १ १
 अयाम् । आ२ । यार३४ । औहोवा । ई२इ४पु ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३

१ २ १ २ २ २ २ २ १ २ ३
 † छाउ । ३ । औहोवाण्हियाछाउ । धार्त्ता । दाइ
 २ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 वःपवतेकृत्वियः । रसोरसो । रसः । छाउ । ३ । औ
 २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ १ २
 होवाण्हियाछाउ । दाक्षाः । दाइवानांमनुमादियः ।
 १ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 नृभीर्नृभीः । नृभीः । छाउ । ३ । औहोवाण्हिया

● “स्वाशिरामर्कः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “दीर्घतमसोऽर्कः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

१ अर्क-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४०५

१ २ १ २ २ २ २ १ २ १ २ २
 हाउ । हारी । सार्जानोअत्योनस । त्वभीस्त्वभीत्वभीः ।

१ २ २ २ २ २ १ २ १ २
 हाउ । ३ । औहोवाएहियाहाउ । वार्था । पाजा

२ २ २ १ २ १ १ २ २ २ २
 सिक्कणुषेनदी । पुवापुवा । पुवा । हाउ । ३ । औहो

२ २ २ ३ १ १ १ १
 वाएहिया३हाउ । वा३ । ई२३४५ ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १८५ पृष्ठे दृश्यम् । ४

२ २ २ १ २ १ २
 * हाउ । ३ । पूवइन्द्रायवृहाताइ । हाताइ । २ ।

१ २ २ १ २ २ २
 हाउ । ३ । मरुतोब्रह्मअर्चिता । चाता । २ । हाउ ।

२ २ १ २ १ २ २
 ३ । वृत्रं हनति वृत्रहाशतक्रातूः । क्रातूः । २ । हाउ

२ २ १ २ १ २ २
 ३ । वज्रोणशतपर्वाणा । र्वाणा । २ । हाउ । ३ ।

२ १ १ १ १
 वा३ । इट्इडा२३४५ ॥ ५ ॥

२ २ २ २ २ २
 † हाउ । ३ । सन्त्वानोनवुः । ३ । अनोनवुः । ३ ।

२ २ १ २ १ २ १
 मरुतः । ३ । विश्वस्मात् । ३ । पूवइन्द्रायवृहाताइ । हा-

* “मरुतामर्कौ द्वौ”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “संलोभो यो नरः”—इति आ० ब्रा० १, २, १० । मरुतामित्येव ।

४०६

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०]

^१ताई । ^२२ । ^{१ २}मस्तोत्रह्यअर्चाता । ^{१ २}चाता । ^२२ । ^२वृत्रं
^२नतिवृत्रहाशतक्रातूः । ^{१ २}क्रातूः । ^{२ २}२ । ^{१ २}वज्रं ^{१ २}णशवपर्वाणा ।
^{१ २}र्वाणा । ^{२ २}२ । ^{१ २ २ २}हाउ । ^{१ २ २}३ । ^{१ २ २}सन्त्वानोनवुः । ^{१ २ २}अनोनवुः ।
^{२ २}३ । ^{१ २ २}मस्तुतः । ^{२ २}३ । ^{२ २}विश्वास्मात् । ^{२ २}२ । ^{२ २}वाइश्वस्मा २३४
^{२ २}औहोवा । ^{२ २ २ २ २}ई २ ३४५ ॥ ६ ॥

अनयोर्बाह्यान् — १ भा० ५३२ पृष्ठे दृश्यम् । ५, ६

^१* होहोवा । ^२ई । ^{१ २}ईया । ^{२ २ २}३ । ^{१ २}अग्निमूर्धादीश्वाःका१
^२कूरत् । ^२पतिःपृथिवीश्याआ१यारम् । ^{२ २ २ २}अपा३रेता३सी३
^{१ २}जाइन्वा१ती२ । ^{१ २}होहोवा । ^१ई । ^२ईया । ^{१ २}२ । ^{१ २}होहोवा ।
^१ई । ^१ई२ । ^२यार३४ । ^{२ २ २}औहोवा । ^{२ २ २ २ २ २ २}ए । ^{२ २ २ २ २ २}अग्निमूर्धाभव
^१दिवः ॥ ७ ॥

अस्य व्याख्यानम् — १ भा० ११५ पृष्ठे दृश्यम् । ७

* "अग्ने रक्षः" — इति आ० ब्रा० ३, ९, १० ।

१ अर्क-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४०७

^{१ २} होवा । ^{१ २} ईया । ^{१ २ २} और३होआ३ । ^{४ ५} आयाम् । ^{१२} पूषा
^{३ २ ३} २ । ^५ रयिर्भा२३४गाः । ^{४ ५} सोमाः । ^{१ १} पुनार । ^{२२ २ ३} नोअर्षा२३
^५ ४ती । ^{४ ५} पातीः । ^१ विश्वार । ^{३ २ ३} स्यभूमा२३४नाः । ^५ वाया ।
^१ ख्यद्रोर । ^{२ २ २} दसीऊ२३४भाइ । ^५ होवा । ^{१ २} ईया । ^१ और३
^{२ २} होआ३४ । ^{५ २ २} औहोवा । ^{४ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १५५ पृष्ठे दृष्टव्यम् । ८

६, १०, ११ सामानि—२४६, २४७, २४८ पृष्ठेषु मुद्रितानि ।

^१ १ पाती२ः । ^{१ २ १} ३ । ^१ दिवआ । ^{१ १} पाती२ः । ^{२ १} ३ । अन्तरि
^{२ १} क्षस्या । ^१ पाती२ः । ^{१ २ २} ३ । ^१ पार्थिव । ^१ स्या । ^१ पाती२ः । ^१ ३ ।
^{२ १ २ २ २ २} अपामोषधी । ^१ नाम् । ^१ पाती२ः । ^{१ २ २ १} ३ । विश्वस्यभूत ।
^१ स्या । ^१ पाती२ः । ^१ पाती२३ः । ^{१ २ ३} पारता२३४ । ^{२ २ २} औहोवा ।
^{२ २ १ २ १} ए । ^{२ २ १ २ १ २} पतिर्दिवः । ^{२ २ १ २ १ २} ए । ^{२ २ १ २ १ २} पतिरन्तरिक्षस्य । ^{२ २ १ २ १ २} ए । ^{२ २ १ २ १ २} पतिःपार्थि

• “प्रजापतेयार्कः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “अर्कपौवाच”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

४०८

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

२ २२ १ १ १२ २ २२ २ २२ १ २ १ २ २ १
 वस्य । ए । पतिरपामोषधीनाम् । ए । पतिर्विश्वस्यभूत
 २२ १ २ २ १ १ १ १
 स्य । ए । सुवर्ज्यातीर३४५ ॥ १२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपि तु सोमः, सचैवः—

१ २२ २ २ ३ १ २ १ २२ ३
 पतिः । दिवः । अन्तरिक्षम् । स्य । पार्थिवस्य । अ
 ० १ २२ १ २२ ३ १ २२
 पाम् । औषधीनाम् । औष । धीनाम् । विश्वस्य ।
 ३ १ २ १ २ १ २२ १ २२
 भूतस्य । आयुः । चक्षुः । ज्योतिः ॥ १ ॥ ६ ॥ १२ ॥

१३ साम २भा० २४६ पृष्ठे मुद्रितम् ।

* इय । होइ । इयइयईश्या । इय । होइ । इय
 ५ २ १ १ २ ५ २ १ १
 इयईश्या । इय । होइ । इयइयईश्या । इन्द्रनरो ।
 २ १ २२ ३ ४ ५ २ १ २ १ २
 नेशमधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ता
 ३ ४ ५ २ २ १ २ १ २ ३ ४ ५
 इधियस्ताः । शूरोनुषा । ताश्श्रव । सश्वकामाइ ।
 २ २ १ २ २ १ २ ३ ४ ५ १ १
 आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । इय । होइ ।

• “अर्कपुण्ये हो”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० । तत्र पूर्वमिदम् ।

१ अर्क-पर्व]

छन्दमार्चिकारिशिष्टम् ।

४०८

इयइयइइया । २ । इयहोइ । इयइय । ई२ । या२३४ ।
 औहोवा । ई२३४५ ॥ १४ ॥

* उव । होइ । उवउवऊइवा । ३ । इन्द्रनरो ।
 नेशमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइधिय
 स्ताः । शूरोनुषा । ताइश्रव । सश्रुकामाइ । आगो
 मताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । उव । होइ । उवउ
 वऊइवा । २ । उव । होइ । उवउव । ऊ२ । वा२३४ ।
 औहोवा । ई२३४५ ॥ १५ ॥

अनयोर्वाख्यानम्— १भा० ६४२ पृष्ठे दृष्टम् । १४, १५

† हाउ । ३ । आज्यदोहम् । ३ । मूर्ध्निनन्दायि ।
 वाइअर । तिमृथिव्याः । वैश्वानराम् । कृतआ । जात

* “अर्कपुष्पे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० । तत्र द्वितीयमिदम् ।

† “वैश्वानरस्य त्रीणाञ्चदोहायाञ्चदोहानि वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, ११ । तत्र प्रथममिदम् । ज्येष्ठसामाञ्चदोहमिति वैदिकसङ्केतः ।

५२ ख,

४१०

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०

^{४५} मग्नीम् । ^{२१} कवि^१सम्मा । ^{२ १} जाश्मति । ^{२ ३ ४ ५} थिञ्जनानाम् ।
^{२२ १} आसन्नःपा । ^{२ १} त्राश्ञ्जन । ^{२ ३ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२२} द्वाउ । ^{२२ ३} ३ । आज्य
^{४२ ५} दोहम् । ^{२२ ३ ४} २ । आज्यदो^५द्वाउ । ^५ वा । ^{२२} ए । ^{२२ १ २} आज्यदोह
^{२२} म् । ^{२२ १ ३ १ १ १ १} ए । आज्यदोहार^३४५म् ॥ १६ ॥

^{२२} * द्वाउ । ^{२२} ३ । ^{१ २} ऊम् । ^{२२ १२} चिदोहम् । ^{२२ १२} ३ । मूर्ध्निनन्दा
^{२ १} इ । ^{२ ३ ४ ५} वाश्अर । ^{२२ १२} तिम्युथिव्याः । ^{२ १ २} वैश्वानराम् । ^{२ १ २} ऋतआ ।
^{२२ ३ ४ ५} जातमग्नीम् । ^{२ १} कवि^१सम्मा । ^{२ १} जाश्मति । ^{२ ३ ४ ५} थिञ्जनानाम् ।
^{२२} आसन्नःपा । ^{२ १} त्राश्ञ्जन । ^{२ ३ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२२} द्वाउ । ^{२२} ३ । इमचि
^{१ १} दोहम् । ^{२ १ २} चिदोहम् । ^{२ ५ २} चिदोश्द्वाउ । ^२ वाइ । ^{३ १ १} ई२३
^{१ १} ४५ ॥ १७ ॥

^{२२} + द्वाउ । ^{१ २} ३ । ^{२२ १२} चोहम् । ^२ ३ । मूर्ध्निनन्दाइ । ^२ वाइ

• ई-निधन माव्यदोह मिति वैदिक-सङ्केतः ।

+ ऋत-निधन माव्यदोह मिति च वैदिक-सङ्केतः ।

१ अक्ष-पर्व]

छन्द आर्चिकपरिशिष्टम् ।

४११

^१ अर । ^{२ ३ ४ ५} तिमृथिव्याः । ^{२२ १२} वैश्वानराम् । ^{२ १ २} कृतआ । ^{२ ३ ४ ५} जातमग्नी
^{२ १} म् । ^{२ १} कविः ^{२ ३ ४ ५} सम्मा । ^{२२} जाश्मति । ^{२२} थिञ्जनानाम् । ^१ आ
^१ सन्नः ^{१ १} पा । ^{२ ३ ४ ५} चार्जन । ^{२२} यन्तदेवाः । ^१ छाउ । ^१ ३ । ^१ च्यो
^२ हम् । ^{१ २} २ । ^{२ १} च्योश्छाउ । ^{२ १} वाश् । ^{२ १} एश् । ^{२ १} कृतम् ॥ १८ ॥

एतेषां व्याख्यानं—१भा० २०५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६-१८

^{२ २} * ^{१ २ २} सुरुपकानुमूतये । ^{२ १ २ २ १ २} ३ । ^{१ ३} सुदुषामिवगोदुहे । ^{१ ३} जुह्म
^२ साइ । ^{२ २ १ २} द्याविद्यवाइ । ^{२ २ १ २} २ । ^{२ २ १ २} द्याविद्यवाश्शउ । ^{२ २ १ २} वाश्श ।
^१ उम् । ^१ उम् । ^१ उम् ॥ १९ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३६६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

^{२ २} † ^१ छाउ । ^२ ३ । ^१ आयि । ^१ ह्यी । ^१ ३ । ^१ आयि । ^१ ३ । ^१ इया
^२ छाउ । ^{२ १ २ २} ३ । ^१ पिवासोमाम् । ^{२ ३ ४ ५} इन्द्र । ^{२ १ २} मन्दतुत्वा । ^{२ १ २} यन्ते-

* “इन्द्रस्य चय ऋषभा रैवतो वैराजः शाक्नर इति”—इति आ० ब्रा० ३, ९, ११ ।
 तत्रेदं रैवतऋषभम् ।

† वैराजऋषभ निदं द्वितीयम् ।

४१२

सामवेदसंहिता ।

[१प्र० २अ०

^{१ १} सुषा । ^{२ ३ ४ ५} वा३चरि । ^{२२ १ २} अश्वअद्रीः । ^{१ १} सोतुर्बाह । ^१ भ्या३^५सुय ।
^{२२ ३ ४ ५} तोनअर्वा । ^{१२} द्वाउ । ^{१ २} ३ । ^१ आयिही । ^१ ३ । ^१ आयि । ३ ।
^{१ २} इयाद्वाउ । ^{१ ५ २} २ । ^२ इया३द्वाउ । ^{३ १ १ १ १} वा३ । ई२३४५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९०

^१ * ओ३१म् । ^{१२ २२ २ २ २ २ १} ३ । ^१ स्वादोरेइत्थाएविषूएवतआ । शं
^{१२} योः । ^{१ २ २ २ २ २ १} २ । ^{२ १} मधोरेपिबाएन्तिगोएरियआ । ^{२ १} द्दविः । २ ।
^{२ २ २ २ २ २ २ २} याआएन्ट्रेणाएसयाएवरिया । ^५ सुवः । २ । ^{१ २ २ २} वृष्णाएमदा
^{२ २ २ २ २ १ १ २} एन्तिशोएभथा । ^{१ २} आ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २} ज्योतिः । २ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २} वस्वीरेअनूएस्वराए
^{२ १} जियमा । ^२ ओ३१म् । २ । ^२ ओ३१२३४ । ^{५ १} वा । इट्इडा
^{१ १ १ १} २३४५ ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८२३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९१

^{१२ २} † एपुरोजिती । ^{२ २ १} वोअन्धसःसुतायमादया ^१ रई^१नवा

०. आकुर ऋषभमिति तृतीयम् ।

† “इन्द्रस्य वयोऽतीवक्रयः अथापरं रौद्रः”—इति आ० ब्रा० २, २, ११ ।

१ अर्क-पर्व]

छन्दश्चार्चिकपरिशिष्टम् ।

४१३

यि । इडा । जञ्जा । तेजातमा रन्धसाः । अथा ।

दायिवी । सङ्गमिया रददायि । अथा । जग्रम् । श

र्ममहा रयि । अवाः । अथा । अपश्चान् अथा इष्टा

ना । सखायो दीर्घजार रक्षोयि । क्वायमा इ उवार र । इट्

इडार र ४५ ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० इपृष्ठे दृश्यम् । १२

* एआसा । जिवकारथ्ये यथा रजाउ । इडा । आ

सा । व्यश्नुर्मदा रया । अथा । धाया । मनोतापूथ

मामना रयिषा । इडा । आप्त् । दक्षोगिरा रइष्टाः ।

अथा । दाशा । स्वसारोअधिसानो रअव्यायि । इडा ।

श्याइनो । नयोनिमा रसदात् । अथा । मार्जा । तिव

क्लि सदनेषुवार रक्का र उ । वार र । इट् इडा र ४५ ॥ २३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४पृष्ठे दृश्यम् । १३

* “इन्द्रस्य तयोऽतिपक्वाः अथापरं ० ०, वासवः”—इति आ० ब्रा० १, २, ११ ।

४१४

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०]

^{१ २} * एआभी । ^{२ १} नवन्तआ२ । ^{१ २} इहआ३१उवा२ । ^१ त
^{२ २ २} रत्समन्दीधावति । ^{१ २} प्रायम् । ^{२ १} इन्द्रस्यका२ । ^{१ २} मियमा३१
^{१ २ २ १ २} उवा२ । ^{१ २} धारासुतस्यान्धसः । ^{१ २} वात्सम् । ^{२ १ २} नपूर्वआ२ ।
^{१ २} युनिया३१उवा२ । ^१ तरत्समन्दीधावति । ^{२ २ २} जातम् । ^{१ २} रि
^१ दन्तिमा२ । ^{१ २} तरआ३१उवा२३ । ^{१ १ १ १} इट्इडा२३४५ ॥ २४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ५९ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २४

^{३ २} † हाह । ^{२ १ ३} हौवाओ२३४वा । ^५ ३ । ^{२ २} ए । ^{२ ३ २ १ २} औहौहौवा
^२ हाउ । ^२ वा । ^{१ २ २} ईडा । ^{२ १ २ १ २ २ १ २} धर्तादिवःपवतेकृत्योरसः । ^{१ २} ई
^२ डा । ^{१ २ २ १ २ २ २} २ । ^{१ २ २ १ २} दत्तोदेवानामनुमाद्योनुभिः । ^{१ २ २} ईडा । ^१ २ । ^१ ह
^{२ २ १ २} रिःहजानोअत्योनसत्वभिः । ^{२ २ २} ईडा । ^{१ २ २ १ २ २} २ । ^२ वृथापाजात्सि

* “इन्द्रस्य त्रयोऽतिपङ्काः अथापरं ००,००, पार्जन्यो वैश्वदेवो वा”—इति आ०
 ब्रा० ३, २, ११ ।

† “प्राजापत्याख्यत्वारः पदस्त्रोभा गोतसा वा वैश्वामित्रा वेन्द्राग्रा वा”—इति आ०
 ब्रा० ३, २, ११ । अष्टपदस्त्रोभमिदं प्रथममिति वैदिकसङ्केतः ।

१ अक्ष-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४१५

१ १२ २ ३ ४ ५ २२
 कृष्णेष्वेनदीषुवा१ । हाउ । हौवाओर३४वा । ३ । ए ।

१२ २ ३ ४ ५ २२
 औहौहोवाहाउ । वा । ईडा ॥ २५ ॥

२२ १ २ ३ ४ ५ २२ १२ २ ३ ४
 * हाउ । ३ । हौवाओर३४वा । ए । औहौहोवा

२ २ २१२ २ १ २२ १२ २ २२ १ २ २
 हाउ । वा । धर्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्योरसः ।

१२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ईडा । दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः । ईडा । हरिः

२ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हजानआ । ईडा । त्योनसत्वभिः । ईडा । वृथापा-

२
 जास्सिष्णुष्वेनदीषुवा१ । हाउ । ३ । हौवाओर३४वा ।

२२ १२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ए । औहौहोवाहाउ । वा । ईडा ॥ २६ ॥

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 + औहौहोवा२ । ओवा२ । ए । औहौहोवाहाउ ।

२
 वा । धर्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्योरसः । दक्षोदे

१२
 वानामा । ईडा । नुमाद्योनृभिः । हरिःहजानआ ।

० षड्विंशपदस्रोम मिदं द्वितीय मिति वैदिकसङ्केतः ।

† चतुरिंशपदस्रोम मिदं तृतीय मिति वैदिकसङ्केतः ।

४१६

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०

१२२ २२१ २ १२२१२२ २२ १२२ १
 ईडा । त्योनसत्वभिः । वृथापाजासिक्नु । ईडा । औ
 २२१२ १२ २२ १२२ २२२ २ २
 दौहोवा२ । ओवा२ । ए । औहौहोवाद्वाउ । वा । णु
 २ १२ २
 षेनदीषुवा१ ॥ २७ ॥

२ ३२ ४ ५ २२ १२ २ ३२ २ २
 * औहौहोवाद्वाइ । ए । औहौहोवाद्वाउ । वा ।

११२ १ १ २ २१ २ १२ १२
 धर्त्ता । दी२ । वःप । वा । तेकृत्यः । रसः । दक्षो
 २२१२२ २ १२२२ १ २ १२२ १ २ २२१२
 देवानामनुमाद्योनृभिः । ईडा । हरिः । सा । जानोअ ।
 २२१ १ २ १२२१२२ २ २ १२ २
 त्योन । सत्वभिः । वृथापाजासिक्नुषेनदीषुवा१ ।
 २ ३२ ४ ५ २२ १२ २ ३२ २ २
 औहौहोवाद्वाइ । ए । औहौहोवाद्वाउ । वा ।
 १२२
 ईडा ॥ २८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—२भा० १८४ पृष्ठे दृश्यम् । २५—२८

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमः प्रपाठकः ॥

* द्विरिड्, पदस्रोतमिदं चतुर्थं मिति च वैदिकसङ्केतः ।

१ अर्क-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४१७

॥ हरिः ॐ ॥

^१ * अभाइमाहे । ^२ ३ । ^२ ^२ चर्षणीधृतम्नघवानाश्मूक्याश्या
^२ रम् । ^२ इन्द्रजिरोबृहतीरभ्याश्नूषाशता^{१२} । ^{२२} ^२ वावृधानं
^२ पुरुहूतं ^१ ^२ सूश्वाक्ताश्इभी^२ । ^२ अमर्त्यञ्जरमाणन्दीश्वाइ
^२ दाश्इवे^२ । ^१ अभाइमाहे । ^२ २ । ^१ अभारश्इ । ^१ ^३ मार^१ । ^३ हा
^{१२} ^२ २३४ । ^{१२१} ^{११११} औहोवा । सर्पसुवार२३४पुः ॥ १ ॥

^२ † अभिप्रमं ^१ ^२ हीश्राइमाहे । ^२ ३ । ^२ ^२ चर्षणीधृतम्नघवा
^{१२} ^२ ^२ नाश्मूक्याश्या^{१२} रम् । ^२ इन्द्रजिरोबृहतीरभ्याश्नूषाशता^{१२} ।
^{२२} ^२ ^२ वावृधानमपुरुहूतं ^१ ^२ सूश्वाक्ताश्इभी^२ । ^२ अमर्त्यञ्जरमाण
^{१२} ^२ ^२ न्दीश्वाइदाश्इवे^२ । ^२ अभिप्रमं ^१ ^२ हीश्राइमाहे । ^२ २ । अ-

* “दश संसर्पाणि मद्यासर्पाणि सर्पसामानि वा । अथापरमन्त्रेण (सर्पमिति
 शेषः) । * * * अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र प्रथममिदम्)” — इति आ० ब्रा०
 ३, २, १२ ।

† “पृथिव्याश्च (सर्पमिति शेषः) । * * * अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र
 द्वितीयमिदम्)” — इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

५३ख,

४१८

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र० १ अ०

^१भिप्रम^१क्षी^१शरार^१३३। ^१मार^१। ^१हार^१३४। ^{५२२}औहोवा ।

^१११ ^{११११}
प्रसर्पसुवार^१३४५ः ॥ २ ॥

^{२५}* हाउश्वा । ^२चर्षणी^{२१}धृत^२मगवान^{२१}मुक्थ्यम् । ^{२५}हाउ

^१श्वा । ^{२२}इन्द्र^{१२}जिरोवृ^{२२}हतीर^{२५}भ्यनूषत । ^{२२}हाउश्वा । ^{२२}वावृधा

^{२२१}नमुरुह^{१२१}त^{२५}सुवृक्तिभिः । ^१हाउश्वा । ^{२२१}अमर्त्य^{२२}ञ्जरमाण

^{१२}न्दिवेदिवे । ^{२२}हाउश्वा । ^{२५}उत्सर्पसुवार^{११११}३४५ः ॥ ३ ॥

एतेषां व्याख्यानं—१भा० ७६८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १—३

^{२५}† हाउश्वा । ^१सुवः^२स^१सर्पन्तः । ^{१२}तवेदिन्द्रावमंवसु ।

^{२५}हाउश्वा । ^१सुवः^१स^१सर्पन्तः । ^१त्वम्य^२सिमध्यमम् ।

^{२५}हाउश्वा । ^१सुवः^२स^{२१२}सर्पन्तः । ^२सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसि ।

^{२५}हाउश्वा । ^१सुवः^२स^{१२२१२}सर्पन्तः । ^२नकिट्वागोषुवृण्वते । ^{२५}हाउ-

* “वायोष” — इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं वाधवाणि चत्वारि” — इति आ० ब्रा० ३, १, १२ । तत्र तृतीयमिदम् ।

† “अन्नरिषस्य” — इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं वाधवाणि चत्वारि” — इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । तत्र चतुर्थमिदम् ।

१ अर्क-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४१८

१ २ १ २ २२ १ २१ २ १ २२ २
 इवा । सुवःसर्पसर्पन्तः । ए । सर्पतप्रसर्पतसुवर्गमेमते-
 १
 वयम् ॥ ४ ॥

१ २ १ १ १ २ १ २ १
 * सुवःसर्पसर्पसर्पा २ । २ । सुवःसर्पसर्पसम् ।
 १ २ ३ ४ २ १ २ २ १ २
 सार । पार३४ । औहोवा । तवेदिन्द्रावमंवसु ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १
 त्वमुष्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसि । नकि-
 २ २ १ २ २ १ २ १ १
 द्वागोषुवृष्वते । सुवःसर्पसर्पसर्पा २ । २ । सुवःसर्-
 २ १ १ २ ३ ४ २ १ १
 सर्पसम् । सार । पार३४ । औहोवा । ए३ । सुव-
 २ २ ३ १ १ १ १
 र्गमेमार३४५ ॥ ५ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ५५०पृष्ठे दृश्यम् । ४, ५

२ २ १ १ ३ २ १ २ २
 † हपायप्रह । पा । इह । ईश्या । एवन्तिः । अभि-
 २ २ १ २ २ २ २ २ २
 प्रियाणिपवतेचारनोद्वा१इता २ः । नामानियक्कोअधियेषू-

* “आदित्यस्य च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अ-
 थापरं” * * पावसानानि चत्वारि । तत्र प्रथममिदम् ।

† “दिवश्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं”
 * * पावसानानि चत्वारि—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । तत्र द्वितीयमिदम् ।

^{१ २} श्वा^{२२ २}र्द्धा^२१ता^{१ २}२इ । आ^२सूर्य^{१ २}स्य^२वृ^२ह^२तो^२वृ^२श्चा^२ता^२१धी^२२ । रथं^२
^{१ २} विष्वं^२ च मरु^{२२ १}ह^१दी^१श्चा^१क्षा^१णा^१२ः । सृ^१पाय^१प्र^१सृ^१ । पा ।
^{२२} इ^१हा । इ^१र्या । २ । सु^१पाय^१प्र^१सृ^१ । पा । इ^१हा । इ^१२ ।
^३ या^{२२ २}२३४ । औ^{२२}हो^२वा । ए । सु^{२२ १}पाय^{२२}प्र^{२२}सृ^{२२}पाय । २ । ए ।
^{२२ १} सृ^{२२ ३ १ १ १ १}पाय^{२२ ३ १ १ १ १}प्र^{२२ ३ १ १ १ १}सृ^{२२ ३ १ १ १ १}पाय^{२२ ३ १ १ १ १}२३४५ ॥ ६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १०३ पृष्ठे दृश्यम् । ६

७, ८ सामनी २भा० २५१-२५२ पृष्ठयोर्मुद्रितौ ।

^{२२ २} * स्वा^२दो^२रि^२त्या^२वि^२षू^२व^२ता^२ए^२हा^२उ । म^{२२}धोः^२पि^२ब^२न्ति^२गौ^२रि-
^{२१ २} या^{२२ २}ए^२हा^२उ । या^२इ^२न्द्रे^२ण^२स^२या^२व^२रा^२ए^२हा^२उ । वृ^{२२}ष्णा^२म^२द^२न्ति^२शो-
^{२१ २} भ^{२२}था^२ए^२हा^२उ । व^{२२}स्वी^२र^२नु^२स्व^२रा^२जी^२या^२मे^२श्चा^२उ । वा । ए ।
^{१ २ १ २ १} दि^१शः^१प्र^१दि^१शः^१क । पा^१२ । ता^१२३४ । औ^{२२ २}हो^{२२}वा । ए ।
^{१२ २ २} राज^{१२ २ २ १ १ १ १}ङ्ग^{१२ २ २ १ १ १ १}मे^{१२ २ २ १ १ १ १}म^{१२ २ २ १ १ १ १}स्व^{१२ २ २ १ १ १ १}रा^{१२ २ २ १ १ १ १}ज^{१२ २ २ १ १ १ १}ङ्ग^{१२ २ २ १ १ १ १}मे^{१२ २ २ १ १ १ १}मा^{१२ २ २ १ १ १ १}२३४५ ॥ ८ ॥

• “माण्डवे द्वे”—इति आ० ब्रा० २, २, १२ । किञ्च “अथापरं” * * * “दिशां
 संसर्पे द्वे”—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

१ अक्षर-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४२१

२ २ २   २   २ २ १ २   २ २   २
 स्वादोरिन्थाविषूवताओहाउ । मधोःपिबन्तिगौ-
 २ १ २   २ २ २   २ २ १ २   २ २
 रियाओहाउ । याइन्द्रेणसयावराओहाउ । वृष्णा-
 २ २ १ १   २ २   २ २   २
 मदन्तिशोभथाओहाउ । वस्वीरनुस्वराजियामोहाउ ।
 २ २ २ १ २ २ १ २ १   १ १   ३   ४ २ २
 वा । ए । उद्दिशोविदिशःक । पार । तार३४ । औहोवा ।
 २ २ २ १ २ २ २   १ २ २ ३ १ १ १ १
 ए । विराजङ्गमेमस्वराजङ्गमेमार३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ८३३ पृष्ठे दृश्यम् । ८, १०

२ २ २   २   २ २ १   १
 * औहोइत्वमिन्द्रप्रतूर्तिषू३ए । अभाइवाइश्वाः । आ-
 २ २   ४   १ २ २   २   १   २
 सिस्पार३४र्द्धाः । आशस्तिहाजनितावृ । त्रतूर३२साइ ।
 १   २ २ ३ २ २   १   १ ५   २
 तुवार३३न्तूर्यातरौहो३ । ऊम्मार२ । ध्यारतो३५हाइ ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६२४ पृष्ठे दृश्यम् । ११

१   २   २ २ १   १   १   १
 † एवाण्मा । हाअसिह्मररिया । इडा । वृ ।
 २   १ २   १ २   २ १   १
 हाउवा । आथा । बाडा । दित्यमहाअसाइ ।

* “त्रिषधिच्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “यज्ञसारथि च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

४२२

सामवेदसंहिता ।

[२प्र० १अ०

^१ इडा । ^१ हरिः । ^२ छाउवा । ^{१ २} आथा । ^{१ २} माहः । ^{१२ १२} तेसतोमहि-
^२ मापना ^१ रेदृष्टमा । ^१ इडा । ^१ मतिः । ^२ छाउवा । ^{१ २} आथा ।
^{१ २} माह्ना । ^{२२१} देवमहा ^१ रेअसाह । ^{१ ११११} इडार३४५ ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५६८ पृष्ठे दृश्यम् । १२

१२ साम १भा० २५३ पृष्ठे मृदितम् ।

^{१२ २} * हाहम् । ^{१२ २} ३ । ^{१२ २ २२} योवा । ^{१२ २ २२} ३ । ^{१२ २ २२} योवाहाइ । ^{१२ २ २२} ३ ।
^{१२२ १ २१ २२} यएकइद्विदयते । ^{१२२ १२२ १२} एक ^{१२ १२ २२ १२ १२} समैरयदृधे । ^{१२ १२ २२ १२ १२} वसुमर्त्तायदाशुषे ।
^{१२२ १२२ १२} एक ^{१२२ २२ १ २} समैरयन्महे । ^{१२२ १ २२ १} ईशानोअप्रतिष्कृतः । ^{१२२ १ २२ १} एकोवृषावि-
^{२ २} राजति । ^{१२ २१ १२ २} इन्द्रोअङ्ग । ^{१२ २} हाहम् । ^{१२ २} ३ । ^{१२ २} योवा । ^{१२ २} ३ । ^{१२ २} योवा-
^{२२} हाइ । ^{१२ १ २} २ । ^२ योवा३हाउ । ^{१११११} वा३ । ^{१११११} ई२३४५ ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ७२८ पृष्ठे दृश्यम् । १४

^१ † होवाहाइ । ^१ योनः । ^{१२ २ २२} होवाहाइ । ^{१२ १२ २} ३ । ^{१२ १२ २} औहोवा-

• “एकदृष्टम्”—इति आ० ब्रा० १, २, १३ ।

† “विदयच्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

१ अङ्क-पर्व]

छन्दःशार्ङ्गिकपरिशिष्टम् ।

४२३

२   १   २   १   २   १   २   १ २ २ २
 चाइ । ३ । इदामे । इदामे । पुराण । होवाचाइ । ३ ।
 २ २ २ २   १   २   १   २   १   २   १ २ २ २
 औहोवाचाइ । ३ । प्रवाण । स्यआण । निनाण । होवाचाइ ।
 २ १ २ २   १   २   १   २   १   २   १ २ २
 ३ । औहोवाचाइ । ३ । यतामे । उवाण । स्तुषाण । होवा-
 २ २   २ २ २ २   १   २   १   २
 चाइ । ३ । औहोवाचाइ । ३ । सखाण । यआण ।
 १   २   १   २   १ २ २ २   २ २ २ २
 द्रमूण । तथाण । होवाचाइ । ३ । औहोवाचाइ । २ ।
 २ २ २ २ २   २   १   २ २   १ २ २ २
 औहोवाचाइ । वा३ । हसवृहन्नमार३४५ः ॥ १५ ॥

अथ व्याख्यानम् । १५

२ २   २ २   २   १   २   २ २ २ २
 * चाउ । ३ । ऊवेविराजस्वराजम् । १ । हाओवा ।
 २   १   २   २   १   ५   २   २ २
 ३ । हा३ओ२३४वा । हा३ओ२३४वा । चाउवा । मह
 २   २ २   २   २ २   १ २ २ २   २ २ २ २ २
 त्नामअजीजने । अभ्रातृव्योअनात्वम् । महद्द्रमजी-
 २   १ २ २   १ २ २ २   २ २   १   २ २   २
 जने । अनापिरिन्द्रजनुषासनाद । स्यभ्रातृव्यमजीजने ।
 २ २ २ २ २   २ २   २   १   २
 युधेदापित्वमिच्छसे । चाउ । ३ । ऊवेविराजस्वराजम् ।

* "भातृव्य" — इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

४२४

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र० १ अ०

^{२२ ३२ २} ३। हाओवा । ^{१ १ ५} ३। हाओर३४वा । ^२ २। हाउवा३ ।

^{२ २ १२ ३ १ १ १ १} ए३। अभिमूरसीर३४५ ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम् १ भा० पृष्ठे दृश्यम् । १६

^{१ १ २२ १ १ २ १२ ५ २} * हाउरेवा । तीर्नाः । इहा । सधमादार । हा

^{१ ५ २ १ १ २ १} ३१उवार३ । ई३४डा । इन्द्रा२इसन्तू । इहा । तुवि

^{२ ५ २ २ ५ २ २ १} वाजारः । हा३१उवार३ । ई३४डा । जुमा२तोया ।

^{१ २ १ २ ५ २ ५} इहा । भिमदेमा२ । हा३१उवार३ । ई३४डा ॥ १७ ।

^{१ २ १ १ २२ २ १ १} † रा । वता२इः । नाः । इहा । औहौहो । इडा ।

^{२ २२ १ १ २२ २ १ १ २} सधार । मादाइ । इहा । औहौहो । इडा । इन्द्रा२इ ।

^{२ १ १ २२ २ १ १ २ २२ १} सन्तू । इहा । औहौहो । इडा । तुवा२इ । वाजाः ।

^{१ २२ २ १ १ २ २२ १ १} इहा । औहौहो । इडा । जुमा२ । तोया । इहा ।

* † “रैक्ते-हो”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

१ अक्ष-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४२५

२२ २ १   १   २   २२ १   २२ २ १
 औचौचो । इडा । भिर्मा२ । देमा । इहा । औचौचो ।

१   २२ १ २२ १   २२ १ १ १ १
 इडा । एरा । एव । एरे२३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ३५३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७, १८

९१ साम—२भा० २५४ पृष्ठे सुद्धितम् ।

१   २   २ १ २   २   २ २   २ २ २
 * एआया । रुचाहरिस्थ्यापुनानोविश्वाद्देष्टासित-

१   १   १ २ २   २   २   १ २
 रतिसयू२ग्वभाइः । इडा । खरोनसयू१ग्वभाः । धारा ।

२ १   १   १   १ २   २   १
 पृष्ठस्यरो२चताइ । इडा । धारा । पृष्ठस्यरो२चताइ ।

१   १ २   २   १   १   १ २ २
 अथा । धारा । पृष्ठस्यरो२चताइ । इडा । पुनानो

२ २ २   २ १ २   २ २   २   २   ४ ५
 अरुषो१हा३रीः । विश्वायद्रूपापरिया । सिया३ । कामीः ।

२ १ २ २   १   १ २   १   १ १
 सप्तास्येभिरा२३चो । कामिरा३१उवा२३ । इट्इडा २ ३

१ १
 ४५ ॥ २० ॥

अथ आख्यानम्—१भा० ९२५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

२   २ २ २   १ २   १   २ २   २   २ २
 † आभित्वाभूरनोनुमोवा । आदुग्धाइवधेनवईशान

* “नित्यवत्साश्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “वसिष्ठस्य च रथेनारम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

४२६

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०

मस्यजगतः । सुवा^१२^२ईशाम् । आइशानमा^१२^२इन्द्रा ३ ।

तास्यू^१२^२४षा । ओवा^{४२५}६ । हाउवा । अस् ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पष्ठे द्रष्टव्यम् । २१

* अयंवायाउ । २ । अयंवायाउ । त्वामिद्धाड् ।

हावामहाड् । ३ । सातौवाजा । स्याकारवाः । ३ ।

त्वांवृत्राड् । शूइन्द्रसात् । पातिन्नराः । ३ । त्वाङ्गाष्टा ।

ह्रस्ववर्ताः । ३ । अयंवायाउ । २ । अयम् । वार ।

यार३४ । औहोवा । ए । त्रिवृतं प्रवृतम् । ३ । ए । त्रि

वृतं प्रवृता२३४५म् ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८१ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २२

आक्रन्दयकुरुघोषमहान्तं

हरीइन्द्रस्याभियोजयाशू ।

मर्माविधन्ददतामन्यो अन्यं

* “जमदग्नेष सप्तदम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

[अङ्क-पर्व]

छन्दशार्चिकपरिशिष्टम् ।

४२७

३ १ २   १ २ ३ १ २
शल्यात्मापततुश्लोकमच्छ ।

२ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
पुयञ्चक्रमराव्णोसनताअभ्यवर्त्तयत् ।

२ ३   ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ज्योगित्तिसओहातैशयातैकेशवच्छिरः ॥ २३ ॥

इदमृच्छ । गानप्रत्येऽस्याः पाठकारणं व्याख्यानञ्च नम्यम् । २३

२   ३   ३ २   १ २ २   ३ १ २
आ । क्रन्दय । कुरु । घोषम् । महान्तम् ।

२ ३ २ १ २   १ २ २   ३ २   ३   ३ १ २
हरीद्वेति । इन्द्रस्य । अभि । योजय । आशूद्वेति ।

३   १ २ २   ३   १ २ २   ३   ३ २
मर्माविधम् । मर्म । विधम् । ददताम् । अन्यः ।

३   २   ३ २   ३   २   ३ १ २   ३ २
अन् । यः । अन्यम् । अन् । यम् । शल्यात्मा । शल्य ।

३   ३   १ २ २   १ २ २   २   २   ३ २
आत्मा । पततु । श्लोकम् । अच्छ । पु । यत् । चक्रम ।

१ २ २   २   ३   ३ १ २   ३ १ २   ३
अराव्णो । अ । राव्णो । सनतै । अभ्यवर्त्तयत् । अभि ।

१ २ २   २   २   ३ १ २   ३   १ २ २
अवर्त्तयत् । ज्योक् । इत् । तिस्रः । ओहातै । शया

१ २ २   १ २ २
तै । केशवत् । शिरः ॥ २४ ॥

प्रदक्षिणार्चः प्रदपाठ एषः । गानप्रत्ये पदपञ्चमकारणं नम्यम् । २४

४२६

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०

मस्यजगतः । सुवा^१२^२ईशाम् । आइशानमा^१२^२इन्द्रा^४ ३ ।

तास्यू^१२^२४षा । ओवा^४६ । हाउवा । असु ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २१

* अयंवायाउ । २ । अयंवायाउ । त्वामिद्धाड ।

हावामहाड । ३ । सातौवाजा । स्याकारवाः । ३ ।

त्वांवृत्राड । शूइन्द्रसात् । पातिन्नराः । ३ । त्वाङ्गाष्टा ।

सूअर्वताः । ३ । अयंवायाउ । २ । अयम् । वार ।

यार३४ । औहोवा । ए । त्रिवृतं प्रवृतम् । ३ । ए । त्रि

वृतं प्रवृता२३४५म् ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८९ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २२

आक्रन्दयकुरुघोषमहान्तं

हरीइन्द्रस्याभियोजयाशू ।

मर्माविधन्ददतामन्यो अन्यं

* “जमदग्नेष सप्तहम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

१ अर्क-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४२७

३ १ २ ६ २ ६ १ २
शल्यात्मापततुश्लोकमच्छ ।

२७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रायश्चक्रमराव्णोसनताअभ्यवर्त्तयत् ।

२७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ज्योगित्तिस्त्रओहातैशयातैकेशवच्छिरः ॥ २३ ॥

इयमृक् । गानग्रन्थेऽस्याः पाठकारणं व्याख्यानञ्च नृग्यम् । २२

१ ३ २ १ २ २ ६ १ २
आ । क्रन्दय । कुरु । घोषम् । महान्तम् ।
२ ३ १ २ १ २ २ ३ २ ३ ६ १ २
हरीद्विति । इन्द्रस्य । अभि । योजय । आशूद्विति ।
३ १ २ २ ३ १ २ ३ ३ २
मर्माविधम् । मर्म । विधम् । ददताम् । अन्यः ।
६ २ ३ २ ६ २ ३ १ २ ३ २
अन् । यः । अन्यम् । अन् । यम् । शल्यात्मा । शल्य ।
३ ३ १ २ १ २ २ २ ६ २
आत्मा । पततु । श्लोकम् । अच्छ । प्र । यत् । चक्रम ।
१ २ २ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३
अराव्णो । अ । राव्णो । सनतै । अभ्यवर्त्तयत् । अभि ।
१ २ २ २ ३ ६ २ ३ १ २
अवर्त्तयत् । ज्योक् । इत् । तिष्ठः । ओहातै । शया
१ २ २ १ २ २
तै । केशवत् । शिरः ॥ २४ ॥

प्रदक्षितर्चः पदपाठ एषः । गानग्रन्थे पदपठनकारणं नृग्यम् । २४

^{२२} * आक्तन्दयोवा । ^१ कुरुषोषम्माहार । ^{२१२} आन्ता२म् । ^१

^१ हरीन्द्रस्याभियोजया२ । ^२ आशू२ । ^१ मर्माविधन्ददता ^{२२१}

^१ मन्यो२ । ^२ आन्या२म् । ^{२१२} शल्यात्मापततुश्लोकमा२३ । ^२

^२ आ२ । ^१ च्छा२३४ । ^३ औद्दोवा । ^{५२} अस् ॥ २५ ॥ ^१

^{२२} † द्वाउ । ^३ अस् । ^१ ३ । ^१ फट् । ^१ ३ । ^१ मृस् । ^१ ३ । ^१ हस् ।

^{१२} ३ । ^५ प्रायरत् । ^१ चक्र२म् । ^{१२} आरार । ^{१२२} आव्णारइ । ^५ सानर । ^{१२}

^{१२} ताअर । ^५ भ्यावर । ^{१२} ताय२त् । ^{१२} जीयो२क् । ^{१२२} इत्ती२ । ^५

^{१२} स्वाओर । ^२ द्वातैर । ^{१२२} शायार । ^{१२२} तैकेर । ^{१२} शावरत् । ^५

^{१२} शाइररः । ^५ द्वाउ । ^{२२} ३ । ^१ अस् । ^१ ३ । ^१ फट् । ^१ ३ । ^१ मृस् । ^१ ३ ।

* “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र प्रथम मिदम्) शर्वस्य प्रथमोत्तमे (तत्र प्रथम मिदम्) * * * अथापरमग्ने र्हरसी द्वे (तत्राष्टाय मिदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र द्वितीय मिदम्) * * * रुद्रस्य त्रीणि (तत्राय मिदम्) * * * अग्ने र्हरसी द्वे (तत्र द्वितीय मिदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, १, १३ ।

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४२८

२२१   २२१   ३११११
एम्हस् । एहस् । ई२३४५ ॥ २६ ॥

* अथाभूः । १ । पायस् । चक्रम् । आरा२ ।

१२ ५   १२ ५   १२ ५   १२ ५   १२ ५
 आव्णारइ । ३ । सानर । ताअर । भ्यावर । तायर

१२ र ५   १   ५   १२ र ५   १२ र ५
त। ३। जीयोरक्। इत्तीर। स्नाओर। द्वातैर। ३।

१२ २ ५   १२ २ ५   १२ ५   १२ ५   २ १ २
 शायार । तैकोर । शावस्तु । शाद्वरः । ३ । अभ्याभूः ।

१ १ १ ३ ५ १ २ २
२। अ। भ्या२। भूरु४। औहोवा। हसपुहसण

१ ३ १ १ १ १
चक्षुः २३४५ ॥ २७ ॥

१२   २१२   २   २   ११   १

+ हाउ । ३ । क्षुरोक्षुरोक्षुरोक्षुरः । ३ । वृश्चप्रवृश्च

● “पञ्च प्रविमन्ति महासामानि (तत्र तृतीयं मिदम्) ००* वदस्य त्रीणि
(तत्र द्वितीयं मिदम्) *०* चुरस्य हरसी द्वे (तत्र प्रथमं मिदम्)” — इति आ०
ब्रा० ३, ९, १३।

† “पञ्च पविमन्ति सामानि (तत्र चतुर्थं मिदम्) * * * रुद्रस्य त्रीणि (तत्र तृतीयं मिदम्) * * * क्षुरस्य क्षुरसी द्वे (तत्र द्वितीयं मिदम्)”—इति आ० ब्रा० ९, २, १२।

[१ प्र० २ अ०]

● “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र पञ्चम मिदम्) शर्द्धस्य प्रथमोत्तमे (तत्रोत्तम मिदम्) * * * मृत्योर्द्धरः * * * लोकानां शान्तिरुत्तमम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३।

१ अर्क-पवं]

छन्दमार्चिकपरिशिष्टम् ।

४३१

^{२१२} ^{२१} ^{२१२१२२} ^१ ^१ ^१
 स्वधा॑स्वय॑स्कुण्ड॑षमूर्ज॑रजः॒सुवः॑ । ऊ॒म् । ३ । हो ।
^१ ^२ ^{५२ २} ^{२२} ^{१२}
 ३ । ह॒ । २ । ह॒२३४ । औ॒होवा । ए । वाक् ।
^{१२} ^{१२} ^{२२} ^१ ^{२२} ^{२१} ^{२२} ^{१२} ^{२२} ^{२१}
 ए । इ॒डा । ए । सुवः । ए । वृ॒हत् । ए । भाः । ए । अर्क
^२ ^{२२१२} ^१
 म॒र्चत॑दे॒वावृ॑ध॒हस् ॥ २८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे दृश्यम् । २८

^१ ^२ ^२ ^१ ^{३२१११} ^{२२}
 * हो॒वा३॒हा३ । आ॒र॒इ । ह॒या३४५ । हा॒उ । ३ ।
^{१२२२} ^२ ^{१२२२} ^२ ^{५२} ^२
 ए॒ह॒या॒हा॒उ । ३ । ए॒ह॒या॒हा॒उ । ए॒ह॒या॒३४ । औ॒होवा ।
^{२१} ^२ ^{२२२१} ^१ ^२ ^१
 इ॒ह॒पू॒जामि॑हरयि॒ररा॑णो॒हस् । हो॒वा३॒हा३ । आ॒र॒
^{३२१११} ^{२२} ^{१२२} ^२
 इ । ह॒या॒३४५ । हा॒उ । ३ । ए॒ह॒या॒हा॒उ । ३ ।
^{२१२} ^० ^३ ^५ ^{१२२} ^१
 क॒या॒नश्चा॒इ । त्र॒आ॒र॒भू॒३४वा॑त् । हो॒वा३॒हा३ । आ॒र॒
^२ ^३ ^{१११} ^{२२} ^{१२२२} ^२ ^{१२२२}
 इ । ह॒या॒३४५ । हा॒उ । ३ । ए॒ह॒या॒हा॒उ । ए॒ह॒या
^२ ^{२२} ^२ ^{५२२} ^{२२१२२२} ^२ ^{१२२}
 हा॒उ । ए॒ह॒या॒३४ । औ॒होवा । रा॒य॒स्यो॒षाय॑सु॒कृता॑य

० "पञ्चनिधनं वामदेवम्"—इति आ० ब्रा० २, ९, १३ ।

४३२

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०]

१२ २२१ १ २ १ ३ २ १ १ १ २२
 भूयसेहस् । होवा३हा३ । आ२इ । हिया३४५ । ह ।
 १२२ २ २ २ १ २ १ १ २ २
 उ । ३ । एहियाहाउ । ३ । ऊताइसदा । वाङ्गःसार३४
 ५ १ २ १ ३ २ १ १ १ २२
 खा । होवा३हा३ । आ२इ । हिया३४५ । ३ । हाउ । ३ ।
 १२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 एहियाहाउ । एहियाहाउ । एहिया३४ । औहोवा ।
 १२ २२ १ २ १ २ १ १ २ २ १ ३
 आगन्वाममिदम्बृहद्वस् । होवा३हा३ । आ२इ । हि
 २ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २ २
 या३४५ । हाउ । ३ । एहियाहाउ । ३ । कयाशचाइ ।
 ३ ५ १ २ १ ३ २ २ २ १ १ १
 छयारवार३४र्ता । होवा३हा३ । आ२इ । हिया३४५ ।
 २२ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । एहियाहाउ । एहियाहाउ । एहिया३४ ।
 ५ २ २ २ २ २ १ २ २ २ १ १
 औहोवा । इद्वाममिदम्बृहद्वस् । होवा३हा३ । आ
 १ २ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २
 २इ । हिया३४५ । हाउ । ३ । एहियाहाउ । ३ । कया
 ० ३ ५ १ २ २ १ १
 शचाइ । छयारवार३४र्ता । होवा३हा३ । आ२इ ।
 ३ १ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २
 हिया३४५ । हाउ । ३ । एहियाहाउ । एहियाहाउ ।

१ अक - पव]

वृन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४३३

२२ २   ५२ २   २२ १२ २   १ २ १ २ २ १ २ १ २
 एहिया३४ । औहोवा । चराचरायवृहतद्वंद्वममिदम्
 १
 द्वन्द्वम् ॥ ३० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । ३०

२२ २ २ २ २   २२ २ २ २   २२
 * होइयाहोइयाहोइया३४३पिव । मत्स्वाहाउ । ओ
 २ २   २ २ २   २ २   २ २ २   २
 जोहाउ । सहोहाउ । बल॑हाउ । इन्द्रोहाउ । व
 २ २   २ २   २ २   २ २   २ २ २
 योहाउ । बृहद्वाउ । ऋत॑हाउ । स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ ।
 २ २   २ २ २   २ २   २ २ २ २
 दा३धे । हाउहाउहाउ । औहो१इ । ३ । पिवासोमाम् ।
 १ २   १ २ २   २ २   २ २   २ २ २
 इन्द्रमा । दतुत्वा । ३ । हाउ । २ । हाउ । औहो१इ । ३ ।
 २ २ २   १ २ १ २ २   २ २   २ २ २
 पिवासोमाम् । इन्द्रमा । दतुत्वा । ३ । हाउ२हाउ । औहो१
 २ २ २   १ २   १ २ २   २ २
 इ । ३ । पिवासोमाम् । इन्द्रमा । दतुत्वा । ३ । मत्स्वा
 २   २ २ २   २ २ २   २ २   २ २
 हाउ । ओजोहाउ । सहोहाउ । बल॑हाउ । इन्द्रो
 २   २ २ २   २ २   २ २   २ २
 हाउ । वयोहाउ । बृहद्वाउ । ऋत॑हाउ । स्वर्हाउ ।

* “इन्द्रस्य महावैराजं वसिष्ठस्य वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

५५ख,

४३४

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र० १ अ०]

^{२२} ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^{२२} ^२
ज्योतिर्द्वाउ । दा३धे । द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ ।

^{२१२} ^{२५} ^१ ^२ ^{१२} ^५ ^{१२} ^{२२}
यन्तेसुषा । वाहरिया । श्वाद्दी२ः । २ । श्वाद्रिः । द्वाउ ।

^२ ^{२२} ^२ ^{२१२} ^{२५} ^१ ^२ ^{१२}
२ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ । यन्तेसुषा । वाहरिया । श्वा

^५ ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^२
द्दी२ः । २ । श्वाद्रिः । मत्स्वाद्वाउ । ओजोद्वाउ । सहो

^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^२
द्वाउ । बलद्वाउ । इन्द्रोद्वाउ । वयोद्वाउ । बृह

^२ ^१ ^२ ^{२२} ^{२२} ^२ ^२ ^२
द्वाउ । ऋनद्वाउ । स्वर्द्वाउ । ज्योतिर्द्वाउ । दा३धे ।

^{२२} ^२ ^{३२} ^२ ^{२२} ^{१२} ^२ ^१
द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ । सोतुर्वाह । भ्यासु

^२ ^{१२} ^२ ^५ ^{१२} ^२ ^{२२} ^२ ^{३२} ^२
यतो । नार्वा२ । २ । नार्वा । द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो

^{२२} ^{१२} ^२ ^१ ^२ ^{१२} ^५ ^{१२}
१इ । ३ । सोतुर्वाह । भ्यासुयतो । नार्वा२ । २ । ना

^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२
र्वा । सधमे । २ । साधा३माइ । ऋतमे । २ । आर्त्ता३

^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२
माइ । इयाद्वाउ । २ । इयपिवमत्स्वा३ । द्वाउवा३ ।

४११११

ई२३४५ ॥ ३१ ॥

अथ याज्ञानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे दृश्यम् । ३१

१ अक्ष-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४३५

^{२२} * छाउ । ३ । ^२ प्रियहोइ । ३ । ^२ प्रियमोइ । ३ । अग्र
^{२ २} १ २ ^{२ २ २} १ २
 आयाहीश्वाइताश्याइइ । गृणानोद्व्याइदाताश्याइइ ।
^{२ २ २} १ २ ^{२ २} २ २
 निहोतासत्सीश्वाइर्षीइषीइ । छाउ । ३ । प्रियहोइ ।
^२ १ १ १ १ ^३ ४ २ २
 ३ । प्रियमोइ । २ । प्रियारम् । आरइइ । औहोवा ।
^{२ २} २ २ ^{२ २} २ २ १ २ २ १ २ २ २ २
 ए । प्रियम् । ३ । ए । ब्राह्मणानांयन्मनस्तन्मयिब्राह्म
^{१ २ २} २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ १
 णानाम् । ए । पशूनांयन्मनस्तन्मयिपशूनाम् । ए । गोषि
^{२ २ १} २ १ २ २ १ ३ १ १ १ १
 तांयन्मनस्तन्मयियोषिताइइइइइम् ॥ ३२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४ पृष्ठे दृश्यम् । ३२

^{२ २ २ १} २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † वीहायवाइ । ३ । वीहायवाइ । कयानश्वाइ ।
^७ ३ ५ ^{२ २ १} २ २ ^{१ २ ३} ५
 चआरभूइइइवात् । ऊताइसदा । वाईःसारइइखा ।
^{२ १ २} ७ ३ ५ ^{२ २ २ १}
 कयाश । चाइ । छयाइवारइइर्त्ता । वीहायवाइ । ३ ।

* “अग्रोऽप्रियम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “सर्गसाम कश्माषं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

४३६

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र० २ अ०

२२ १२ १ १ ५२ २ २२ १ २ १ २
 वीहा । आ२ । वा२३४ । औहीवा । ए । संयमन्नव्याय
 २ १ २ १२ १२ १ १२ २ २ १ २ १२ २ १ १ १
 मन्वियमन्नसमायमन् । येकेचोदरसर्पिणस्तेभ्योनमा २ ३
 १ १
 ४ पुः ॥ ३३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३८४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३३

३४ साम २भा० ५०-५८ पृष्ठयोर्मुद्रितम् ।

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने द्वितीयस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ इति अर्क-नाम प्रथमं पर्व समाप्तम् ॥

॥ हरिः ॐ ॥

१२ १२ १२ २ १
 * हाउ । ३ । आयुः । ३ । सात्यम् । ३ । इन्द्र
 २ १ २२ ३ ४ ५ २ १२ २ १
 नरो । नेशमधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज ।
 २५ २ ४ ५ २२ १२ २ १ २ ३ ४ ५
 ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्वकामाइ ।
 २२ १२ २ १२ २२ ३ ४ ५ २२ २ १
 आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ । आ

* "वसिष्ठस्य प्राजापानौ हौ"—इति आ० भा० ३.२.१४ ।

२ हन्व-पर्व]

छन्दःआर्चिकपरिशिष्टम् ।

४३७

युः । ३ । सात्यम् । २ । सत्या३४ । औहोवा । ई२

१११

३४५ ॥ १ ॥

हाउ । ३ । आनोद्विय । ३ । मनदोहम् । ३ ।

इन्द्रन्नरो । नेशमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः ।

युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्च

कामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ ।

३ । आनोद्विय । ३ । मनदोहम् । ३ । मनार३दोहा

३४ । औहोवा । ई२३४५ ॥ २ ॥

* हाउ । ३ । एन्यौ । ३ । एन्याहाउ । ३ । इन्द्र

न्नरो । नेशमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज ।

ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्चकामाइ ।

आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ ।

१. "इन्द्रस्यैन्यौ द्वौ"—इति आ० ब्रा० ३, २, १४ ।

४३८

सामवेदसंहिता ।

[२प्र० २अ०

^{१११} एन्यौ । ^{१११ २} ३ । ^{११ २} एन्याद्वाउ । ^२ २ । ^२ एन्याश्चाउ । वा३ ।

^{३११११}
ई२३४५ ॥ ३ ॥

^{२२} द्वाउ । ^{११ २ २२ २} ३ । ^{११ ११} आक्षोएन्यौ । ^२ ३ । ^२ आक्षो२एन्याउ ।

^{२ १} ३ । ^{२ १} इन्द्रन्नरो । ^{२२ ३ ४ ५} नेश्मधि । ^{२ ११} ताद्वन्ताइ । यत्पारियाः ।

^{२ १} युनज । ^{२ ३ ४ ५} ताद्विधयस्ताः । ^{२२ ११} शूरोनृषा । ^{२ १} ताश्श्रव । ^{२ ३} सश्च

^{४२ ५} कामाइ । ^{२२ ११} आगोमताइ । ^{२ ११} ब्रजेभ । ^{२२ २ ४ ५} जातुवन्नाः । ^{२२} द्वाउ ।

^{११ २ २२ २} ३ । ^{११ ११} आक्षोएन्यौ । ^{११} ३ । ^{११} आक्षो२एन्याउ । ^{११} २ । ^{११} आक्षो२

^{११} एन्याश्चाउवा३ । ^२ द्वाउवा३ । ^{३११११} ई२३४५ ॥ ४ ॥

^{२२} * द्वाउ । ^१ ३ । ^२ द्वाउ । ^{२२} ३ । ^{२ १} इन्द्र

^{२ १} न्नरो । ^{२२ ३ ४ ५} नेश्मधि । ^{२ ११} ताद्वन्ताइ । ^{२ १} यत्पारियाः । युनज ।

^{२ ३ ४ ५} ताद्विधयस्ताः । ^{२२ ११} शूरोनृषा । ^{२ १} ताश्श्रव । ^{२ ३ ४ ५} सश्चकामाइ ।

• "प्रजापतेर्प्रतिपक्षौदावक्षोरात्रयोवा" — इति आ० ब्रा० ३, २, १४ ।

२६-पर्व]

छन्दार्चिकपरिमिश्रम् ।

४३८

२११ २१२ २२३ ४५ २२ १
आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउः । ३ । ह्छ्छ्छ्

२ २५ २ ३११११
ह्छ्छ्छ् । ३ । हाउ । ३ । वा३ । ई२३४५ ॥ ५ ॥

२२ १ १ २ २२
हाउ । ३ । इहा । ह्छ्छ्छ्छ् । ३ । हाउ । ३ ।

२ १ २ १ २२ २ ४ ५ २१२
इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः ।

२१ २ ३ ४ ५ २२१२ २ १ २३
युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ता३श्रव । सश्र

४२ ५ २२ १२ २१२ २२ ३ ४ ५ २५
कामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ ।

२ २११११
३ । वा३ । ई२३४५ ॥ ६ ॥

१ २ १२ २ २ १ ५ १
* हावीन्द्राम् । नरोनेमधिताह । वा२१ । ता२इ ।

१ १२ २ १ १ १
यात्पा२ । या३युनजतेधि । या२१ । ता२ः । शूरो२ । नृ

२ २ १ ५ १ १ १
षाताश्रवसश्र । का२१ । मा२इ । आगो२ । मतिव्र

२ २ १ १ १ २ ५ २
जेभजातु । वा२३ । आ२ । ना२३४ । औहोवा ।

३११११
ई२३४५ ॥ ७ ॥

• “इन्द्राणा उत्पजरायुणो द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १४ ।

^१ उवा । ^{१ २} ओवा । २ । ^१ उवा । ^{१ ३} ओवा । ^४ आइन्द्राम् ।
^{१ २ २} नरोनेमधिताह्वारश्नाई । ^२ यान्पा । ^{४ ५} र्यायुनजतेधि
^२ यारश्नाः । ^{४ ५} गुरो । ^{१ २ २} नृषाताश्रवसश्चकारश्माइ । ^{२ -} आ
^५ गो । ^१ मतिव्रजेभजातुवारश्नाः । ^२ उवा । ^१ ओवा । ^{१ २} २ ।
^१ उवा । ^१ ओ२ । ^३ वारश्ना । ^{५ २ २} औहोवा । ^{३ १ १ १ १} ईरश्ना ५ ॥ ८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १—८ ।

^{२ २ २} * होवाइ । २ । ^{२ २} होवाइहाइ । ^{२ २} उपत्वाजाश्माइयो
^{३ ५} गिरः । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २} होवाइहाइ । ^{२ २} देदिशतीर्हाइवि
^{२ ५} ष्कृत । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २} होवाइहाइ । ^{२ २ २} वायोरनीश्काइ
^{२ ३ ५} अस्थिरन् । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २} होवाइहाइ । ^{५ २ २} औहोवा ।
^{३ १ १ १ १} ईरश्ना ५ ॥ ९ ॥

^{२ २ २} ओवा । २ । ^{२ २} ओवाइहाइ । ^{२ २} उपत्वाजाश्माइयो गिरः

* वृहस्पतेर्बलमिदी दे, इन्द्रस्य वीरिद्वैतयोः पूर्वम्—इति आ० ब्रा० ६, २, १४ ।

२३८-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४४१

२२ २   २२   २   २२   ४   १ ३ ५   २२
 ओवा । २ । ओवा३हाइ । देदिशती३र्हा३विष्कृतः । ओ
 २   २२   २   २२ २   ४   २ ३ ५   २२
 वा । २ । ओवा३हाइ । वायोरनी३का३अस्थिरन् । ओ
 २   २२   २   ५ २ २   २ १ १ १ १
 वा । २ । ओवा३हा३४ । औहोवा । ई२३४५ ॥ १० ॥

अनघोर्याख्यानम्—१भा० ११३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २, १०

२२ २   २२ २   २   २२ २   २२ २
 * हाउधामयत् । हाहाउधामधामायत् । हाहाउ
 २ १२ २   २   २   १ ३ ५   २
 बृहज्जामधामायत् । बृहदिन्द्रा । यगारया३३४ता । मरु
 २   १ ३ ५   २ २ २   १
 तोवृ । च्छार३न्तार३४माम् । येनज्योतिरजनयन् । कृ
 १ ३ ५   २ २ २   १ ३ ५   २ २
 तारवार३४र्द्धाः । देवन्देवा । यजार्यु३३४वी । हाउ
 २   २ २ २   २ १ २   २ २ २   २ १ २
 धामयत् । हाहाउधामधामायत् । हाहाउबृहज्जामधा ।
 १ ३ ५   २ २ २   २   १ १ १ १ १
 मार३ । यार३४ । औहोवा । ए३ । भर्गार३४५ः ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५३४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

२२   २ २ २   २ २ २
 † हाउ । ३ । यशोहाउ । ३ । वर्चोहाउ । ३ ।

● “भर्गयशसी द्वे”—इति आ० ब्रा० २, २, १५ । तदाद्यमिदम् भर्गम् ।

† द्वितीयश्चैतद् यशसं साम (आ० ब्रा० ३, २, १५) ।

५६ ख,

४४२

सामवेदसंहिता ।

[२प्र. २अ०

^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ २} आसिन्हा३१उ । ^१ वा२ । ^{१ २ २ २} तवेदिन्द्रा

^{१ २} वमंवसु । ^{१ २} त्वस्युष्यसिमध्यमम् । ^{२ १ २} सत्राविश्वस्यपरमस्यरा

^{१ २ २ १ २ २} जसि । ^{२ २ २} नक्षिद्वागोषुवृण्वते । ^{२ २ २} छाउ । ३ । ^{२ २ २} यशोछाउ । ३ ।

^{२ २ २} वर्चोछाउ । ३ । ^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ २} आसिन्हा३१उवा२ ।

^{१ २} आयुर्विश्वायुर्विश्वविषमायुरशीमद्दिप्रजान्त्वष्टरधिनिधेह्यस्मे

^{१ १ २ २ २} शतंजीवेमशरदोवयन्ते२३४५ ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५५० पृष्ठे दृष्टव्यम् । १२

^{२ २ २ २} * कायमानोवनातुवाम् । ^{१ २ २} यन्मातृरजगाना१पा२ः ।

^१ औ२ । ^१ हौ२ । ^१ ऊवाइ । ^{१ २ ५} औ३हो२३४वा । ^{१ २ २} नतत्तेअग्ने

^२ प्रमृषेनिवार्त्ता१ना२म् । ^१ औ२ । ^१ हौ२ । ^१ ऊवाइ । ^२ औ

^३ ३हो२३४५वा । ^{५ १ २ २} यद्दूरेसन्निहाम्१वा२ः । ^१ औ२ । ^१ हौ

^१ २ । ^{२ ३} ऊवाइ । ^{२ २ १ २} औ३हो२३४५वा६५६ । ^{२ १ २} ए । राजस्वराजा

^{१ १ १ १} २३४५ ॥ १३ ॥

* "यामे द्वे"—इति आ० ब्रा० २, २, १५ ।

। २६८-पर्व]

कन्दर्वाञ्जलिपरिशिष्टम् ।

४४३

^{२२ १२} औक्षोवा २ । २ । ^{२२} औ । ^{१ १} हो २ । ^३ वार ३४ । ^{५२ २} औक्षोवा ।
^{१२ २२ २ १२} कायमानोवनात्वम् । ^{१ २२ १२} यन्मातृरजगन्नपः । ^{२ १} नतत्तेअग्ने
^{१२ २१ २} प्रमृषेनिवर्त्तनम् । ^{१ २२ १२} यद्दूरेसन्निधाभुवः । ^{२ १२ १२} औक्षोवा २ । २ ।
^{१२} औ । ^{१ १} हो २ । ^३ वार ३४ । ^{५२ २} औक्षोवा । ^{१२ ११२} ए । ^{२ १२} विराजत्सराजा
^{११११} २३४५म् ॥ १४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० १८० पृष्ठे दृश्यम् । १३, १४ ।

^{२२} * छाउ । ३ । ^{१ २} प्रसोमदेवाश्वाइताश्या २३३ । ^{२२} छाउ ।
^२ ३ । ^{२ १ २} सिन्धुर्नपिष्ये ३आर्णा १सा २३ । ^{२२} छाउ । ३ । ^{२ २} अश्वोः
^{२ २} पयसामदिरोना ३जागृ १वी २३ । ^{२२} छाउ । ३ । ^{१ २ २} अक्काकोश
^{१ २} मा ३धूश्वा १ता २३म् । ^{२३} छाउ ३ । ^२ वा । ^{१ २} घर्मः प्रवृत्तस्तन्वास
^{२ २ २ १२} मानृधेवृधेसुवा २३४५ः ॥ १५ ॥

^{१ २ २} औक्षोश्वा । ३ । ^{१ २ २} ईश्या । ३ । ^१ आइक्षी २ । ३ । ^२ प्र

* "घर्मतन् द्वे"—इति आ० प्रा० ३, २: १५ ।

४४४

सामवेदसंहिता ।

[२प्र०२अ०

^२ ^{२१} ^३ ^५ ^२ ^{१२} ^३
 सोमदेववा^१इतार^२३४याइ । सिन्धुर्नपि । ष्ये^१आ^२र्णा^३२३४
^२ ^२ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२
 सा । अ^२शोःपयसामदिरः । नजा^१र^३गृ^५२३४वीः । अ
^२ ^२ ^१ ^५ ^१ ^२ ^२ ^१
 च्चाकोशम् । मधूर^१श्चू^५२३४ताम् । औहो^१श्वा । ३ । ई३
^२ ^१ ^१ ^१ ^५
 या । ३ । आइ^१ही^२२ । आइ^१ही^२२३ । आ^१इ । दार^५३४ ।
^५ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 औहोवा । घर्मःप्रवृत्तस्तन्वासमानशेमहेसुवा^१३३४५॥१६॥

अमयोर्बोह्यानम्—२भा० ८८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५, १६

^१ ^२ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
 * अयसू^१षा^२श्चो^५२३४वा । रयिर्भगः । रयिर्भागा^१श्चो
^५ ^३ ^५ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१
 २३४वा । चार^१३४क्षूः । सोमःपुना^२श्चो^५२३४वा । नोअ
^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२ ^५
 षति । नोअर्षति । नोअर्षा^१ता^२श्चो^५२३४वा । सू^१२३४वाः ।
^२ ^२ ^१ ^५ ^२ ^२ ^२ ^१
 पतिर्विश्वा^१श्चो^५२३४वा । स्यभूमनः । स्यभूमाना^२श्चो^५२३४
^५ ^३ ^५ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१ ^२
 वा । ज्यो^१२३४तीः । वियख्यद्रो^२श्चो^५२३४वा । दसीउभे ।
^२ ^२ ^१ ^५ ^३ ^५
 दसीजभा^१श्चो^५२३४वा । चार^१३४क्षूः ॥ १७ ॥

* “प्रजापतेस्त्रीणि चक्षुषि”—इति आ० ब्रा० ३, २, १५ ।

रहन्-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४४५

^{२ १} अयम् । ^{१ १ ३} पूरषार३४ ^{५ २ २} औहोवा । ^{२ १ २} रयिर्भगः । ^{२ १} रयिः ।
^{१ १ ३} भारगार३४ ^{५ २ २} औहोवा । ^{१ २ २ १ २} सोमःपुनानोऽर्षति । ^{२ २ १} नोअ ।
^{१ १ ३} षारतार३४ ^{५ २ २} औहोवा । ^{१ २ १ २ २} पतिर्विश्वस्यभूमनः । ^{२ १ २} स्यभू । ^{१ १} मार
^३ नार३४ ^{५ २ २} औहोवा । ^{१ २ १ २ २ १ २} व्यख्यद्रोदसीउभे । ^{२ १ २} दसी । ^{१ १ ३} ऊरभा
^{५ २ २} र३४ ^३ औहोवा । ^५ चार३४ ^{३ २ २} तूः । ^{१ १ ३} औहो३१इ । ^{१ १ ३} औरहो३
^५ ४वा । ^३ सूर३४ ^५ वाः । ^{२ २ २} औहो३१इ । ^{१ १ ३} औरहो३४वा । ^५ ज्यो
^५ र३४ ^{३ २ २} तीः । ^{१ १ ३} औहो३१इ । ^५ औरहो३४वा । ^३ चार३४ ^५ तूः ॥ १८ ॥
^{२ २ २ २} एअयम्पूषारयिर्भगाः । ^{१ २} सोमःपुना । ^१ इहा । ^१ नो
^१ रअर्षा । ^१ इडा । ^१ ताइपतिर्विश्वस्यभूमाइनाः । ^{२ २ २} वियख्य
^२ द्रोदसार३४ ^१ होइ । ^{१ २} ऊभआ३१उवा३३ । ^१ इट्इडार३४ ^{१ १ १ १} ५ ॥ १९ ॥

एषां व्याख्यानम् - २भा० १५५ पृष्ठे दृश्यम् । १७-१८

विंशत्यादि सामग्र्यं २भा० २६२-२६३ पृष्ठयोर्मुद्रितम् । २०-२२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने द्वितीयः प्रपाठकः ॥

४४६

सामवेदसंहिता ।

[३ प्र० १ अ०

॥ हरिः ॐ ॥

^{२२} ^२ ^२ ^१ ^३ ^५ ^३ ^५ ^३
 * हाउयच्छक्रासी । पारावार३५ती । ई४य । इया
^४ ^५ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२ ^१ ^३
 २३४ । इयाहाइ । याद्वार३४वा । ताइवृत्रार३४
^५ ^३ ^५ ^३ ^४ ^५ ^२ ^१ ^३
 चान् । ई४य । इया२३४ । इयाहाउ । आतस्त्वा
^५ ^२ ^३ ^५ ^२ ^१ ^३ ^५ ^३
 २३४गी । भाइर्युगार३४दि । द्राक्केशार३४इभीः । ई
^५ ^३ ^४ ^५ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२
 ४य । इया२३४ । इयाहाउ । सूतावा३४आ । वा
^१ ^३ ^५ ^३ ^४
 इवासार३४ती । ई४य । इया२३४ । इया५हाउ ।
^५ ^१ ^२ ^१
 वा । अश्वमिष्टये३४स् ॥ १ ॥

^३ ^५ ^३ ^१ ^१ ^१ ^१ ^४ ^५ ^४
 ई४य । इया२३४५ । (एवन्तिः) । इयाहाउ । या
^५ ^१ ^२ ^४ ^५ ^३ ^५ ^४ ^५ ^१ ^२ ^४
 च्छा । क्रा । सी३पा३रावती । यादा । र्वा । वा३ता
^२ ^३ ^५ ^४ ^५ ^१ ^१ ^२ ^२ ^४ ^२ ^२ ^३
 इवृत्रहन् । आताः । त्वा । गीर्भिर्युगदी३न्द्रा३केशि
^५ ^४ ^५ ^१ ^२ ^४ ^२ ^२ ^३ ^५ ^३ ^५ ^३
 भिः । सूता । वा३ । आ३वी३वासति । ई३य । इ

* “यौते द्व यौगते वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ ।

२६८-पर्व]

छन्दशास्त्रिकपरिशिष्टम् ।

४४७

१ १ १ १   ४   ५   १   २
 या२३४५ । (त्रिः) । इयापुद्वाउ । वा । अश्वदिष्टये

१
 इहस् ॥ २ ॥

अनयोर्थाख्यानम्—१ भा० ५४७ प्रश्ने द्रष्टव्यम् । १, २

२   १ २   १   १   २
 * आ । भीनव । तआ२१३ । इहआ३१उवा२३ ।

३   ५   २   १   १   १   २
 ई२३४डा । प्रा । यमिन्द्र । स्यका२१२ । मियमा३१उवा

३   ५   २   १   २   १   १
 २३ । ई२३४डा । वा । त्सन्नपू । वआ२१२ । युनि

२   २   ५   २   १   १
 या३१उवा२३ । ई२३४डा । जा । तएरिह । तिमा२

१   २   १   १ १ १ १
 १२ । तरआ३१उवा२३ । इट् । इडा२३४५ ॥ ३ ॥

३ १ २   २   ३   ५   १
 अभीनव । तआ३१उवा२३ । दूर३४हाः । होइ ।

१   १ २   ३   ५   १ १   २
 हो । वाहा३१उवा२३ । ई२३४डा । प्रियमिन्द्र । स्य

१   ५   १   १   १ २
 का३१उवा२३ । मी२३४याम् । होइ । हो । वाहा३

३   ५   १ १   २   १
 १उवा२३ । ई२३४डा । वत्सन्नपू । वआ३१उवा२३ ।

१   ५   १   १   २ २   ३
 यू२३४नी । होइ । हो । वाहा३१उवा२३ । ई२३४

० “तास्येन्द्रे इ तास्येन्द्रे वा”—इति भा० प्रा० ३, २, १६ ।

४४८

सामवेदसहिता ।

[३ प्र० १ अ०

डा । जात॑रिह । तिमा॑३१उवा॑२३ । तार॑३४राः ।
 होइ । हो । वाहा॑३१उवा॑२३ । इट्॑इडा॒३४५ ॥ ४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० १६४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

* यदिन्द्र॑शा॒सो॒अ॒ब्रा॒ता॒म । च्या॒वया॑सदा॒३सा॒र॒३स्य
 राइ । आ॒३३स्मा । कम । शु॒म्मा॑घा॒श्वार॑३न् । पू॒रु
 स्पृ॒३३४हाम् । वसा॑व्या॒आ॒३४ । औ॒हो॒वा । धा॒र॒३इ॒बा
 ३ । हा॒र॒वा॒र॒३४औ॒हो॒वा । या॒३३४५ ॥ ५ ॥

या॒पु॒दिन्द्र । शा॒३सो॒३अ॒ब्रा॒ता॒म । च्या॒वया॑सा
 २ । दसा॑स्या॒३रा॒इ । उवा॑३ । औ॒३वा । अ॒स्माका
 १मा॒३ । शु॒म्मा॑घा॒श्वार॑न् । उवा॑३ । औ॒३वा । पु॒रु
 स्पृ॒३३हाम् । वसा॑व्या॒श्या॒३ । उवा॑३ । औ॒३वा॒३ । धि
 वो॒वा । हा॒३पु॒यो॒३इ ॥ ६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ६०४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ६

* “तौरयवसे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ ।

२ इन्द्र-पर्व]

इन्द्रार्चिकपरिशिष्टम् ।

४४६

^{२२} ^२ ^२ ^{२२} ^{२२} ^{३२} ^{२२} ^१
 * हाउहाउहाउ । ओहा । २ । ओहाइ । इया
^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ ^१ ^१
 हाउ । २ । इयाहाउ । औहोइ । ३ । भूवत् । इडा ।
^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^१ ^१ ^२ ^१
 स्वादिष्ठया । मादिष्ठया । जनत् । इडा । पवस्वसो ।
^{२२} ^{२२} ^१ ^१ ^{२२} ^१ ^{२२} ^१
 माधारया । वृधत् । इडा । इन्द्रायपा । तावाइसुताः ।
^१ ^१ ^{२२} ^२ ^{३२} ^{२२} ^{३२}
 करत् । इडा२३ । हाउ । २ । हाउ । ओहा । २ । ओ
^{२२} ^१ ^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ ^{२२}
 हाइ । इयाहाउ । २ । इयाहाउ । औहोइ । २ । औ
^{२२} ^३ ^{५२} ^२ ^{२२} ^१
 हो२ । या२३४ औहोवा । ए३ । धेनु ॥ ७ ॥

अथ व्याख्यानम्—२भा० १० पृष्ठे दृश्यम् । ७

^२ ^{३२} ^१ ^१ ^२ ^२
 १. इयो३ । इया । इयो२इया । इयो३ । इया ।
^{२२} ^२ ^{२२} ^{२२} ^{२२} ^{२२} ^{२२}
 अग्नेयुङ्क्त्वाहीश्येतवा । अग्नेयुङ्क्त्वा । हीयेतवा । अग्ने
^२ ^{२२} ^२ ^२ ^१ ^१
 युङ्क्त्वाहीश्येतवा । इयो३ । इया । इयो२ । इया ।

* “धेनुपयसी द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ । तत्रेदमाद्यम् धेनुसाम ।

† द्वितीयमिदम् पयःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १६) ।

५७ख,

[३ प्र० १ अ०

CC-0. Shri Vipin Kumar Col. Deoband. In Public Domain.

२६८-पर्व]

हृन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४५१

१ २२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 * विश्वतोदावन्विश्वतोनाम् । भराओवा । ३ । हा
 ३२ २ २ १ ५ १ १
 ओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । विश्व
 २२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तोदावन्विश्वतोनाम्भर । भराओवा । ३ । हाओवा ।
 २ १ ५ २ १ २ २ २
 ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । यन्ताशविश्वविष्टमी
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 महे । महाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओ
 ५ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २३४वा । २ । हाउवा । ईडा । इडाओवा । ३ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । सूवः ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सुवाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउवा । ज्योतिः । ज्योताओवा । ३ । हाओवा ।
 २ १ ५ २ १
 ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । इट् इडा
 १ १ १ १
 २३४५ ॥ १४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० पृष्ठ ८८४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १२, १४

* गवस्तोभम् (आ० आ० २, २, १७) ।

४५२

सामवेदसंहिता ।

[३ प्र० १ अ०

* एखादोः । इत्याविषूवतोमधोःपिबन्ति गौरि
 याः । इडा । याइन्द्रेणसयाश्वाङ्गरीः । वृष्णामदन्ति
 शोः । भाथा । वस्वीरनुस्वरारङ्गोइ । जायमाश्उवा
 रङ् । इट्इडाङ्गु ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८३३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५

† इन्द्रोमदा । यवावृधेशवसेवुचहाङ्गुभाइ । अ
 था । तमिन्महत्सुवाङ्गुङ्गु । ऊतिमर्भेहवाङ्गु । मा
 हाइ । सवाजेषुप्रनारङ्गोइ । वाङ्गुषदाङ्गुउवारङ्गु ।
 आरङ्गुथा ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८४० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६

‡ एखादोः । इत्याविषूरङ्गोइ । वतारङ्गु । हा

• “रायोवाजीय-वार्द्धिरे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० । तवाचमिदम्
 रायोवाजीयं साम ।

† वार्द्धिरे (आ० ब्रा० ३, २, १०) ।

‡ “सङ्गुतिपार्थुरश्च द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० । तवाचमिदम्
 सङ्गुति साम ।

२ वृत्त-पत्र]

छन्दार्चिकपरिमिष्टम् ।

४५३

२ २ २ १ ५ २ १ २
 ओवा । ३ । हा३ओ२३४वा । २ । हाउवा । मधोःपिवन्ति

२ १ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 गौर्यः । याद्वन्द्रेणसयावरीः । वृष्णामदन्तिशोभया ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वस्तीरनुस्वराज्यम् । हाओवा । ३ । हा३ओ२३४वा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २ । हाउवा३ । हो३ । आ३ । ऊ३ । ई२३४५ ॥ १७ ॥

१ २ ३ ५ २ २ १ १
 * एखादोः । ओ२३४वा । इत्याविषू२वताः । अ

१ २ ३ ५ २ २ १ १
 था । एमधोः । ओ२३४वा । पिवन्तिगौरियाः । अ

१ २ ३ ५ २ २ १ १
 था । एयाद्व । ओ२३४वा । द्रेणसया२वराइ । अ

१ २ ३ ५ २ २ १ १
 था । एवृष्णा । ओ२३४वा । मदन्तिशो२भया । अ

१ २ ३ ५ २ २ १ १
 था । एवस्तीः । ओ२३४वा । अनुस्वरा२जियाम् । अ

१ १ १ १ १
 थार३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्वाख्यानम् - १भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७, १८

१ २ २ १ १ १ १ २
 † ऊभाइ । यदिन्द्रो२दसाइ । इडा । आपा ।

० पार्थुरश्म (आ० ब्रा० २, २, १७) ।

† "श्वेन-वृषके द्वे" - इति आ० ब्रा० २, २, १७ । तत्रायमिदम् श्वेनसाम ।

४५४

सामवेदसंहिता ।

[३ प्र० १ अ०]

^{१ २ १} प्रायउषा^१ रइवा । ^१ इडा । ^{१ २} माहा । ^{२ १ २} तन्त्वामहा^१ रइनाम् ।
^१ इडा । ^{१ २} साम्रा । ^{२ १} जन्वर्षणा^१ रइनाम् । ^१ इडा । ^{१ २} देवी ।
^{२ १} जनित्रपजा^१ रइजनात् । ^१ इडा । ^{१ २} भाद्रा । ^{२ १} जनित्रपजा^१ र
^१ इजनात् । ^{१ १ १ १ १} इडा २३४५ ॥ १९ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ७७८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

^{१ २} * एखादोः । ^{१ २} एखादोः । ^{२ १ २} इत्याविषू^१ रवताः । ^१ इडा ।
^{१ २} एमधोः । ^{२ १} २ । ^१ पिबन्तिगौ^१ ररियाः । ^{१ २} इडा । ^{१ २} एयाई । ^१ एया
^२ ई । ^{२ १ १} ट्रेणसया^१ र्वराई । ^१ इडा । ^{१ २} एवृष्णा । ^{१ १} एवृष्णा ।
^{२ १} मदन्तिशो^१ रभया । ^१ इडा । ^{१ २} एवस्त्रीः । ^{१ २} एवस्त्रीः । ^{२ १} अनु
^१ खरा^१ रजियाम् । ^{१ १ १ १ १} इडा २३४५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८३३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

^{१ २} † होइहा । ^{२ १ २} ३ । ^{१ २} इहोइहा । ^{१ २} ३ । ^१ औहो^१ र । ^१ इहा ।

* दृष्यम् (आ० ब्रा० ३, २, १०) ।

† “भद्रज्येष्ठी द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तदाद्यमिदम् भद्रसाम ।

२६८-पर्व]

छन्दश्चार्चिकपरिशिष्टम् ।

४५५

^{१२ २२ २ २} २ । ^{५२ २} औहोइहा३४ । ^{२ १२} औहोवा । ^{२२ २ २} इमानुकम्भुवनासीषधे

^१ मा३ । ^{१ २ १ २ २ २} इहा । ^{१ १२ २} इन्द्रश्चविश्वे च देवाः । ^१ इहा । ^{१२ २} होइहा । ३ ।

^{२ १२ २} इहोइहा । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इहा । २ । ^{१२ २२ २ २} औहोइहा३४ ।

^{५२ २} औहोवा । ^२ ए३ । ^{२ १} भद्रम् ॥ २१ ॥

^{१२ २} * होइया । ३ । ^{२ १२ २} इयोइया । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इया ।

^{१२ २२ २ २} २ । ^{५२ २} औहोइया३४ । ^{२ १२} औहोवा । ^{२२ २} इमानुकम्भुवनासिष

^२ धेमा३ । ^१ इया । ^{१ २ १ २ २ २ १} इन्द्रश्चविश्वे च देवाः । ^१ इया । ^{१२} हो

^२ इया । ३ । ^{२ १२ २} इयोइया । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इया । २ । ^{१२} औ

^{२२ ३ २} होइया३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^२ ए३ । ^{१२ १ १ १ १} अया२३४५ ॥ २२ ॥

अनयोर्वाङ्मनम्—१भा० ८०३ पृष्ठे मुद्रितम् । २१, २२

^{२२} † हाउतन्नुः । ३ । ^{२२} हाउविश्वम् । ३ । ^२ अचिक्रदद्वा

० अथःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “तन्नुतुनी द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रायमिदम् तन्नुसाम ।

४५६

सामवेदसंहिता ।

[३३०१ अ०]

१२ २२ २ २ १ २ २ २ २ १
 पर्षाहराईः । महान्मित्रोनादर्शताः । स॒ंस्वरियेणादियु

२२ २२ २२
 ताइ । हाउतन्तुः । ३ । हाउविश्वम् । २ । हाउ ।

१ ३ ५ २ २ १ ३ १ १ १ १
 वा२इ । आ२३४औहोवा । ए३ । तन्तू२३४५ः ॥ २३ ॥

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * हावोतुः । ३ । हावैही । ३ । अचिक्रदद्वार्षाहरा

२२ २ २ १ २ २ २ २ २
 इः । महान्मित्रोनादर्शताः । स॒ंस्वरियेणादियुताइ ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हावोतुः । ३ । हावैही । २ । हाउ । आ२इ । हा२३

५ २ २ २ १ २ २ १ १ १ १
 ४ । औहोवा । ए३ । औतू२३४५ः ॥ २४ ॥

अनयोर्बाह्यान्—भा० ५५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २३, २४

२२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 † हाउ । ३ । पिवासोमाम् । इन्द्र । मन्दतुवा । हा

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उ । ३ । यन्तेसुषा । वा३हरि । अश्वअद्रीः । हाउ ।

२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । सोतुर्बाह् । भ्या३सुय । तीनअर्वा । हाउ । ३ ।

० औतुसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “सहोमहसौ द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रायम् सङ्क्षेपम् ।

२६८-पय]

छन्दमार्चिकपरिशिष्टम् ।

४५७

१ २२ १ २५ २ २२ २ १ २५
वा । ए । दिशः । हाउ३ । वा । ए । प्रदिशः । हाउ३ ।

२२ २ १ २५ २ २ १ ३ १ १
वा । ए । उदिशः । हाउ३ । वा३ । ए३ । सुहा२३

११
४५: ॥ २५ ॥

२५ १ २ १ २ २ २५
* हाउ३वा । पिवासीममिन्द्रमन्दतुत्वा । हाउ३वा ।

१ २ २ १ २ २ २५ २ २ १ २ २ १
यन्ते सुषावह्यश्वादिः । हाउ । ३ । वा । सोतुर्वाङ्ग

२२ १ २ २ १ २ २५ २ २ १ २ २५
भ्यां सुयतो नार्वा । हाउ । ३ । वा । एभूमिः । हाउ ।

२२ १ २५ २ २ १
३ । वा । एअन्तरिक्षम् । हाउ । ३ । वा । ए । द्यौः ।

२५ २ १ ३ १ १ १ १
हाउ । ३ । वा३ । ए३ । महा२३४५: ॥ २६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २५, २६

२२ २ १ २ १ २ २
† हाउप्रवइन्द्रायवृद्धाताद् । मरुतो ब्रह्म अर्चता । हा

२ १ २ २ २ १ २ २
उ । वृत्रं हनति वृत्रं हा । शांताक्रातूः । हा

* महःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “वार्कजन्मे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रेदमाद्यं वार्कजन्मम् ।

५८ख,

४५८

सामवेदसंहिता ।

[३ प्र० १ अ०]

१ २ १ २ १ २ ५ २ २ १
 उ । वाञ्छे णशा । हाउ । तारपा२३४ औहोवा । वर्णा३ह
 स ॥ २७ ॥

२ २ १ २ २ १ २ २ १ २
 * हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । ३ । स्तो
 २ २ २ २ १ २ १ २ २
 भानाम् । ३ । प्रवइन्द्रायवृहाताइ । हाताइ । २ । मरु
 २ १ २ १ २ २ २ २
 तोब्रह्मअर्चाता । चाता । २ । वृत्रह्नतिवृत्रहाशत
 १ २ १ २ २ २ १ २ १ २
 क्रतूः । क्रतूः । २ । वञ्छे णशतपर्वाणा । बीणा । २ ।
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । स्तोभानाम् ।
 १ २ २ २ ३ २ २ २ ५ २ २ १ १ १ १
 स्तोभानाम् । स्तोभाना३४ । औहोवा । ई२३४५
 ॥ २८ ॥

अनयोः व्याख्यानम्—१ भा० ५३२ पृष्ठे दृष्टम् । २७, २८

३ २ २ ५ ४ ५
 † हाह । हा३ । ओ३४वा । (एवन्तिः) । आसा ।
 १ २ १ २ २ २ ४ ५ ४ ५ १
 विदाइ । वा३३गो३ । जीकमन्थाः । नाया । सिन्ना

* उत्तरं वार्कजभम् (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “इषविश्वज्योतिषी दे” — इति आ० ब्रा० १, २, १८ । तच्चेदमाद्य निषयाम् ।

२६८-पव]

छन्दार्थिकपरिशिष्टम् ।

४५८

इ । ^२द्रोश्नु । ^१पेमुवोचा । ^{२२२४५}बोधा । ^{४५}मसाइ । ^१त्वा
^१हरि । ^{२२४५}अश्वयज्ञैः । ^{४५}बोधा । ^१नस्तो । ^२माश्मन्ध । ^{२२}सो
^{३४२५}मदेषू । ^{२२}हाह । ^१चाइ । ^२ओश्वा । ^{३२}२ । ^२चाह । ^२चा
^२३ । ^{३२१११}ओश्वाइपुद् । ^{३२२४५}॥ २८ ॥

* ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^{३२२२}ऐही । ^{३२२२}ऐही । ^{३२२२}ऐही ।
^१ह् । ^१ह् । ^१ह् । ^{३२२२}ओहा । ^{३२२२}ओहा । ^{३२२२}ओहाइ । ^{२२}असा
^१विदाइ । ^{२१२}वज्रोच्चजी२ । ^{२१}कामाश्मन्धा । ^१ईरयो । ^१२ । ^१ई
^{३२२२}रयो । ^{३२२२}ऐही । ^१२ । ^{३२२२}ऐही । ^{३२२२}ह् । ^{३२}३ । ^{३२}ओहा । ^{३२}२ । ^{३२}ओ
^{२२}हाइ । ^२नियस्मिन्नाइ । ^{२२१}द्रोजनुषे२म् । ^{२१}उवो२वा । ^१ई
^१रयो । ^{३२२२}२ । ^{३२२२}ईरयो । ^{३२२२}ऐही । ^{३२२२}२ । ^{३२२२}ऐही । ^{३२}ह् । ^{३२}३ । ^{३२}ओ
^२हा । ^{३२२२}२ । ^{२२२}ओहाइ । ^{२२२}बोधामसाइ । ^{२२१}त्वाहरिया२ । ^२श्व
^१यारज्ञैः । ^१ईरयो । ^१२ । ^{३२२२}ईरयो । ^{३२२२}ऐही । ^{३२२२}२ । ^{३२२२}ऐही ।

* विश्वज्योतिःसाम (षा० ब्रा० २,१,१८) ।

[३ प्र० १ अ०

CC-0. Shri Vipin Kumar Col. Deoband. In Public Domain.

२६८-पर्व]

छन्दःशास्त्रिकपरिशिष्टम् ।

४६१

२२ ३२ २२   २ १   १ १ ३   ५२ २   २२
 हेमाद । २ । महि । मा२३३२३४औहोवा । ए ।

१   २२ १ ३ १ १ १ १
 महि । २ । ए । मही२३४५ ॥ १ ॥

२२   १ २ १   १२ २२ ३२ २२
 * चाउदिवी । ३ । दिवी२दिवि । ३ । दाइवेदाइवे ।

१ २ २   १   १ १   १   २
 ३ । महिनीणामवा२रस्त । द्य क्षमित्रस्या२र्यम्णाः । दु

२ १   १   २२   १   १
 राधर्ष॑वस्तु२णस्या । चाउदिवी । ३ । दिवी२दिवि ।

१२ २२ ३२ २२   २ १   १ १ ३   ५२ २
 ३ । दाइवेदाइवे । २ । दिवि । दा२इवा२३४औहोवा ।

२२ १   २२ १ ३ १ १ १ १
 ए । दिवि । २ । ए । दिवी२३४५ ॥ २ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ४२० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १, २

२२ २   २ २ २   २२ १ १ २   १ २२ १
 † औहोइ । इयाचाउ । औहोहो३वा । नाकेसु

२ १ २   २२ २   १ २ २   २२ १
 पा । एमुपयत्यन्तम् । औहोइ । इयाचाउ । औहो

२ २   १ २२ १२   २२ १ २ २   १२ २
 हो३वा । चादावेना । तीअभ्यचक्षतवी । होइ । इ

* विष्णुर्दाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† याम-माघुच्छन्दसे द्वे—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रेदं यामस ।

४६२

सामवेदसंहिता ।

[३ प्र० १ अ०]

^{२ २} ^{२२ १ २ २} ^{१ २ १} ^{२ १ २}
 याहाउ । औहौहोश्वा । हाइरण्यपा । ज्वहण्य
^२ ^{२२ २} ^{२ २ २} ^{२२ १ २ २} ^{१ २ १}
 दूतम् । औहोइ । इयाहाउ । औहौहोश्वा । यामस्य
^{२२ १ २} ^{२ २ २} ^{२ २ २} ^{२२}
 यो । नौशकुनगभुरण्यम् । औहोइ । इयाहाउ । औ
^{१ २ २ २} ^{२ १ १ १ १}
 हौहोश्वा । हाउवाइ । ई२३४५ ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३

^{२ २} ^{१ २२ १ २२ १ २२ १} ^२ ^{१ २}
 * सुरुपकान्तुमूतयेसुदुघामा । वगो२ । दुहया३१
^३ ^५ ^२ ^५ ^{२ १२} ^२ ^१
 उवार३ । ई२३४डा । सू२३४वाः । जुहमार३सी । द्य
^२ ^३ ^५
 विद्यविया३१उवार३ । ज्यो२३४तीः ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६६६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

पञ्चम-पष्ठे सामनी २भा० २६६-२७० पृष्ठयोर्मुद्रिते । ५, ६

सप्तमं साम २भा० २७१ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

^{२२} ^{२ १} ^{२ १ २} ^{२ १}
 † हाउ । ३ । चन्द्रम् । ३ । चन्द्रं चन्द्रम् । २ । चन्द्रं

* माघुच्छन्दसं साम (आ० ब्रा० ३, २, १६) ।

† “शुक्रचन्द्रे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ । तत्रेदमुत्तरं चन्द्रं साम ।

२६६-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४६३

^२ चन्द्रम् । ^{३ २ १ २} चन्द्रं चान्द्रम् । ^{२ २ १ २} २ । ^{२ २ १ २} चन्द्रं चान्द्रम् । ^{२ २ २} अत्राहगो

^{१ २} राशमान्वा१ता २ । ^{२ २} नामत्वष्टुराशपाइचा१या २म् । ^{१ २} इत्था ^{२ २}

^{१ २} चन्द्रमा३सोष्टृ१हार३इ । ^{२ २} हाउ । ^{२ १} ३ । ^{२ १} चन्द्रम् । ^{२ १} ३ । ^{२ १} चन्द्रं

^२ चन्द्रम् । ^{२ १} २ । ^२ चन्द्रं चन्द्रम् । ^{३ २ १ २} चन्द्रं चान्द्रम् । ^{३ २} २ । ^{३ २} चन्द्रम् ।

^१ चार । ^३ द्वा२३४ । ^{५ २ २} औहोवा । ^{२ २} ए । ^{२ १} चन्द्रम् ॥ ८ ॥

अथ याव्यामम्—१भा० ३४४ पृष्ठे दृष्टव्यम् । ८

नवमार्दि-पञ्चविंशान्यानि सप्तदश सामानि २भा० २७३ प्रभृति १८१ पृष्ठेषु
मुद्रितानि । ९—१५

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने तृतीयः प्रपाठकः ॥

॥ इति छन्द-नाम द्वितीयं पर्व समाप्तम् ॥

४६४

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० १ अ०]

॥ हरिः ॐ ॥

^{१ २ २} * ऊवेवाचाम् । ^{२ २ २ १} वाचंवाचञ्ऊवेर । ^{१ २ २} वाक्शृणोतु
^{२ १} शृणोतुवाक् । ^{२ २ २ १} वाक्समैतुसमैतुवाक् । ^{२ २ १ २ २} वाग्रमता
^{१ २ २} म् । ^१ रमताम् । ^{३ २ ५ २ २} रमा२३ । ^{२ २ १ २} तुवा३४ औहोवा । ईहा ।
 ३ ॥ १ ॥

^{२ १ २ २ १} † ऊवाइवाचाम् । ^{२ २ १} वाचञ्ऊवाइ । ^{२ २ १ २} वाक्शृणोतू२३ ।
^{४ २ २ ३ ५ २} शा३र्षुतिवाक् । ^{२ २ १ २} वाक्समैतू२३ । ^{४ २ २ ३ ५ २ २} सा३र्षमैतुवाक् । वाग्र
^{२ १} मतार३म् । ^{३ २ ५ २ २} रम । ^{३ १ १ १ १} तुवा३४ औहोवा । ^{३ १ १ १ १} मार३४५इ ॥ २ ॥

अनयोर्मूलं न ऋक्, अपि तु स्तोमः सचैषः—

^{३ २ १ २ २} ऊवे । ^{१ २ २} वाचम् । ^{३ २} वाचम् । ^{३ १ २} ऊवे । ^{३ १ २} वाक् । ^{३ १ २} शृणोतु ।

* 'वाचोव्रते द्वे'—इति आ० ब्रा० ३, २, २० । तच्चाद्य मिदम् ।

† उत्तरं वाचःसाम (आ० ब्रा० ४, २, २०) ।

श्रवत-पर्व]

हृन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४६५

^{३ १ २} शृणोतु । वाक् । वाक् । ^{३ १ २} समैतु । ^{३ १ २} समैतु । वाक् ।

^{१ २ २} वाक् । ^{१ २ २} रमताम् । रमतु । वाक् । ^३ मे । ^२ वाक् ॥ २ ॥ १ ॥ १, २

^{२ २ १ २} * आतूना २ ३ इन्द्रवृत्रहन्हाउ । ^४ आस्माकमाहाउ । ^५ धा

^{२ २} मागहाहाउ । ^{१ २ २} माहान्महाहाउ । ^{२ २} भिरु ३ । ^१ तार ३ ४ इ

^५ भाइ । ^५ उज्जवाईहाउ । ^५ वा । ^{१ १ १ १ १ २} अस्फट्मृसहस्वाक् ।

२ १ १ १ १

ऊर ३ ४ ५ ॥ ३ ॥

अथ व्याख्यानम्—१ भा० ४०४ पृष्ठे दृश्यम् । ३

^{२ २ २ २ २ २ २} † औहोवा औहोवा औहोवा । ^२ अगन्मज्योतिः । ^{१ २ १ २ २} २ ।

^{१ १ १ २} अगन्मज्योतिः । ^{२ १ २ २ २} अमृता अभूम । ^{२ १ २ १ २ २} २ । अमृता अभूमा ।

^{१ २} तरिक्तमृथिव्या अध्यारुहामा । ^{१ २ २ २ २} २ । ^{१ २ १ २ २} तरिक्तमृथिव्या अध्यारु

^{२ २} हाम । ^{१ २ १ २ २ २ २ २} दिवमन्तरिक्षादध्यारुहाम । ^{१ २ २ २ २ २} ३ । अविदामदेवान् ।

• “अग्नस्य कर्षू शयस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

† “सचस्यर्चिः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

५८ ख,

४६६

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० १ अ०

१ २२१२ २ २२ २ २ २ २ २ २
३। समुदेवैरगन्महि । ३। औहोवा औहोवा औहोवा ।

१ २ ३ १ १ १ १
सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ४ ॥

अस्य मूलं न चक, अपि तु सोमः । स चैषः—

२ १ २ २ १ २ २ १ २ २ ३ १ २ २ ३
उ । अगन्म । ज्योतिः । अमृताः । अ । मृताः । अ

१ २ २ २ १ २ ३
भूम । अन्तरिक्षम् । पृथिव्याः । अधि । आ । अरु

१ २ २ २ १ २ ३
हाम । दिवम् । अन्तरिक्षात् । अधि । आ । अरु

१ २ २ २ ३ २ ३
हाम । अविदाम । देवान् । सम् । उ । देवैः । अग
न्महि ॥ २ ॥ २ ॥ ४

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
* इममूषू । त्वमस्मा । काम् । सनिङ्गायन्नन्व्यात्

२ १ २ २ १ २ १ २ ३ २ १ २
सम् । आग्ने देवाइ । पुप्रा२वो२३४ औहोवा । चार३

११

४५ः ॥ ५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५

* “प्रजापतेः प्रतिष्ठा”—इति आ० ब्रा० ६, २, २० ।

३ व्रत-पर्व]

हृन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४६७

२२   २२२   २३   ५२ २   २   २२२२
 * हाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहोवा । ए३ । भूताया
 ११११   २२   २२२   २३   ५२ २   २
 २३४५ । हाउ । ३ । एवाहियेवार२३४५औहोवा । ए३ ।
 २२२२   ११११   २२   २२२   २ ३   ५२ २
 रूपाया२३४५ । हाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहोवा ।
 २   १२   ३११११   २२   २२२   २ ३   ५२ २
 ए३ । आयुषे२३४५ । हाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहो
 २   १२   ३११११
 वा । ए३ । ज्योतिषे२३४५ ॥ ६ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः ; सर्वेषः—

३२   ३२   २१२   ३१२   १ २२   १ २२
 एव । हि । एव । भूताय । रूपाय । आयुषे । ज्योति
 षे ॥ २ ॥ ३ ॥ ६

सप्तमं साम—२भा० २८४ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

२२   २   २   १११२   १   २
 * सोमासोऽमा । ३ । यत्रचक्षुः । तदाभाशरा२ ।
 १२१२२   १   २   १२१२२   १   २
 यत्रश्रोत्रम् । तदाभाशरा२ । यत्रआयुः । तदाभा
 १ २२१   १   २   १२१२   १
 शरा२ । यत्ररूपम् । तदाभाशरा२ । यत्रवर्चः । तदा
 २   १२१२२   १   २   १२१२२
 भाशरा२ । यत्रतेजः । तदाभाशरा२ । यत्रज्योतिः ।

* व्याहृतीय—इति आ० ब्रा० ४, २, २० ।

† “परमेष्ठिनः प्राजापत्यस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ४, २, २० ।

४६८

सामवेदसंहिता ।

[४प्र० १ अ०]

१ २ १२ २ २ १२ १ २
तदाभा१रा२ । सीमासी३मा । २ । सीमारा३जा३न् ।

१ २ ५ २ २ १ १ १ १ १ १
हो२रहा२३४ औ३होवा । इट्३डा२३४५वा ॥ ८ ॥

अस्य मूलं न ऋक्. अपितु सोम; सचैषः—

१ १२ १ २ ३ १ २ १ २
सोमसोम । सोम । सोम । यत्र । चक्षुः । तत् । आ ।

२ १ २ २ २ ३ १ २
भर । यत्र । ओत्रम् । तत् । आ । भर । यत्र ।

१ २ २ २ १ २ ३ २
आयुः । तत् । आ । भर । यत्र । रूपम् । तत् । आ ।

२ १ २ १ २ २ २ १ २ १ २
भर । यत्र । वर्चः । तत् । आ । भर । यत्र । तेजः ।

३ १ २ १ २ ३
तत् । आ । भर । यत्र । ज्योतिः । तत् । आ । भर ।

१ २ २
सोम । राजन् ॥ २ ॥ ५ ॥ ८

नवमं साम २भा० २८४ पृष्ठे मुद्रितम् । ९

दशमं साम—२भा० २८५ पृष्ठे मुद्रितम् । १०

२ २ १ २ २ १ २ १ २ २
* हाउ । ३ । वाग्दद । ददा२या । इन्द्रो३राजा ।

२ १ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ २ २ ३ ४
जगतः । चर्षणीनाम् । अधि३त्तमा । विश्व३रू । पं३यद

० "भरद्वाजस्य व्रतम्"—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ ।

३व्रत-पर्व]

छन्दश्चाचिकपरिशिष्टम् ।

४६८

^४ ^{२ १२} ^{२ १२} ^{२ ३४२५} ^{२२ १ २}
 स्या । ततोददा । तीक्ष्णदाशु । षाड्वसूनी । चोदद्रा
^{२१} ^{१ ३ ४ ५} ^{२२} ^१ ^२
 धाः । उपस्तु । तच्चिद्वार्क । छाउ । ३ । वाग्ददद ।
^२ ^२ ^{२ १ १ १ १}
 ददा-रया३ । छाउवा३ । ई२३४५ ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४७ पष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

^{२२} ^{१२ ५} ^{१२ २} ^{१२ १२ ५}
 * छाउ । ३ । वाज२म् । २ । वाजम् । ए । वाज२म् ।
^{१२ २} ^१ ^{१२ ५} ^{१२ २} ^१
 ३ । वाजम् । ए२ । वाज२म् । ३ । वाजम् । ए२ ।
^{१२ ५} ^{१२ २} ^{१२} ^२ ^१
 वाज२म् । वाजमो२इ । (त्रिः) । वाजम् । विवी२वि
^{२ १} ^१ ^{१ २} ^१ ^{२ १२}
 वि । ३ । विविहो२इविवि । ३ । व्यम्नवाइवि । ३ । अभी
^१ ^१ ^{३ २२ १} ^{२ १}
 नवन्तआ२ । द्रू॒हारः । द्रू॒होद्रुहः । ३ । प्रियमिन्द्रस्य
^१ ^{३ २ १} ^{२ १} ^२ ^१
 का२माया२म् । मियम्मियम् । ३ । वत्सन्नपूर्वआ२यूनी
^{२ २२ १} ^{२२ १} ^१ ^{३ २२}
 २ । युनीयुनि । ३ । जात्॒रिहन्तिमा२तारा२ः । तरो
^१ ^{२२} ^{१२ ५} ^{१२ २} ^१
 तरः । ३ । छाउ । ३ । वाज२म् । २ । वाजम् । ए२ ।

* “भरद्वाजिनां व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ९, २, २१ ।

४७०

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० १ अ०]

^{१२५} वाजरम् । ३ । ^{१२२} वाजम् । ^१ ए२ । ^{१२५} वाजरम् । ३ । ^{१२२} वाजम् ।
^१ ए२ । ^{१२५} वाजरम् । ^{१२२} वाजमो२इ । ३ । ^{१२} वाजम् । ^२ विवी२
^१ विवि । ३ । ^{२१} विविहो२इविवि । ३ । ^१ व्यश्नवाइवि । २ ।
^१ व्या२३श्नवाउ । ^२ वा । ^{२२} ए । ^{२१२} सुधामधाम । २ । ^{२२} ए । ^{२१२} सुधाम
^२ धामा२३४धू ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १६४ पृष्ठे दृश्यम् । १२

अथोदशं साम २भा० १८७ पृष्ठे मुद्रितम् । १३

^{२२} * छाउ । ३ । ^२ छा३ । ^१ ओ२३४वाक् । (त्रिः) । ^५ ओम् ।
^१ ३ । ^२ ओम् । ३ । ^१ छा३ । ^५ ओ२३४वाक् । ३ । ^{२२२} एआयुः । ३ ।
^{१२} आयु । ३ । ^१ इन्द्रन्नरोनेमधिताहवा२न्ताइ । ^२ यत्पार्यायुन
^२ जतेधिया२स्ताः । ^{१२२} षूरोनुषाताश्रवसश्चका२माइ । ^१ आगो
^२ मतिव्रजेभजातुवा२न्नाः । ^{२२} छाउ । ३ । ^१ छा३ । ^५ ओ२३४वाक् ।

* “यमप्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तत्रेदमुत्तरम् । “अक्षिरसां
 वीतरम्”—इति य आ० ब्रा० ३, २, २१ ।

३ व्रत-पर्व]

छन्दार्चिकपरिमिश्रम् ।

४७१

(त्रिः) । ओम् । ३ । ओम् । ३ । हा३ । ओ२३४वाक् । ३ ।

२२ २ १२ ३२२ ५२ २ १२
एआयुः । ३ । आयुः । २ । आयु३४ । औहोवा । ए ।

२२ १२ २१ २ २ १२ २ ३ १२ ११
आयुर्वा अस्मभ्यं वर्चोधा देवेभ्यार३४पुः ॥ १४ ॥

अथ व्याख्यानम् - १ भा० ६४२ पृष्ठे दृष्टव्यम् । १४

२२ २ २ २ २ २
* होइहा३ । इहोइहा३ । (एवन्निः) । इमाउवा

२ १ २ २ २ २ २ १ २ २
न्दिविष्टयाओहाउ । उसाहवन्ते अश्विनाओहाउ । अयं

२ २ २ २ २ १ २ २ २ १
वामङ्गे वसे शचीवसूओहाउ । विशंविशं हिगक्तयाओ

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउ । होइहा३ । इहोइहा३ । २ । होइहा३ । इहो

५२ २ १५ १ २२ ३२ २
इहा३४ । औहोवा । ईपूहीहीहीहीहि ॥ १५ ॥

१ ३२ १ ३ २ २ २ २
† होइहा । इहोइहा । (एवन्निः) । इमाउवान्दिवि

२ १ २ २ २ २ २ १ २ २ २
ष्टयाहोहाउ । उसाहवन्ते अश्विनाहोहाउ । अयंवा

• “अश्विनोर्त्रते द्वे” — इति आ० ब्रा० ३, २, ११ । तत्ते दमायम् ।

† अश्विनोर्त्रतमुत्तरम् (आ० ब्रा० ३, २, ११) ।

४७२

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० १ अ०]

^{२ २ २ १ २} मङ्गे वेसे शचीवहोहाउ । ^२ विशंविशं ^{२ १ २} विगच्छथाहोहा

^{१ २ २ १ ३ २} उ । ^{१ २ २} होइहा । ^{१ ३ २} इहोइहा । २ । ^{१ ३ २} होइहा । ^{१ ३ २} इहोइहा ३

^{५ २ २} ४ । ^१ औहावा । ^१ ई२ । ३ ॥ १६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ६१३ पृष्ठे दृश्यम् । १५, १६

सप्तदशं साम १भा० १८८ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

अष्टादशं साम २भा० २८७ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

^{२ २} * हाउ । ३ । ^२ सुवन्तरा । ३ । ^{१ २ २} कोज्योतिः । ^{२ १ २} अर्को-

^२ ज्योतिः । २ । ^{१ २} सुवर्द्धेनुः । ३ । ^२ कश्यपस्यसूत्रवार्वाश्रुदार्ः । ^{१ २}

^{२ २ २} यावाङ्गः सयूत्रजावाश्रुती २ । ^{१ २} ययोर्विश्वमात्रपाइत्राश्रुता २

^२ म् । ^{२ २ २} यज्ञन्धीरानोश्चाश्रुता २३ । ^{२ २} हाउ । ३ । ^२ सुव

^२ त्तरा । ३ । ^{१ २ २} कोज्योतिः । ^{२ १ २ २} अर्कोज्योतिः । २ । ^{२ २} सुवर्द्धेनुः ।

^{१ २} २ । ^{१ २} सुवर्द्धेनुः । ^{१ २ २} औहोवाहाउ । ^२ वा ३ । ^{१ १ १ १} इट्इडा २३४५ ॥ १८

* “कश्यपव्रते ह” — इति आ० ब्रा० २, २, २१ । तत्रे दमाद्यम् ।

३ व्रत-पर्व]

छन्दश्चाक्षिकपरिशिष्टम् ।

४७३

^{२२} * हाउ । ^३ ३ । ^१ ऊ२ । ^२ ३ । ^३ कक्का२उ । ^३ ३ । ^१ कश्यपस्यसुवा
^२ २३विदाः । ^{२२२} यावाङ्गःसयू३जावा१इती२ । ^{२२} ययोर्विश्वमपा
^२ २३ईव्रताम् । ^२ यज्ञम्भीरानी३चाआश्या२३ । ^{२२} हाउ३ ।
^१ ऊ२ । ^२ ३ । ^{२१} कक्का२उ । ^२ कक्का२३उ । ^२ काउवा३ ।
^{३११११} ई२३४५ ॥ २० ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ७३० पृष्ठे मुद्रितम् । १८, २०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्थस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{२२} १ हाउ । ^{१२} ३ । ^{२२} इन्द्रा३१२३म् । ^{२२२} हाउ । ^३ ३ । ^{२२२} नरोने
^२ मधिताह्वान्ताइ । ^{१२} ह्वान्ताइ । ^{२१२} ह्वान्ताइ । ^{२१२} औइ ।
^{२४५} ह्वान्ताइ । ^{१२२} वन्ता । ^{२२१२} औहोवा । ^{२२} एहिया । ^{२२} हाउ । ^३ ३ ।

० उत्तरं कश्यपव्रत मिदम् (आ० ब्रा० २, २१) ।

† “अङ्गिरसां व्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २२ । तत्राय मिदम् ।

६० ख,

४७४

सामवेदसंहिता ।

[४प्र० २अ०

^{१ २} यत्या३१२३ । ^{२२} हाउ । ^{२२} ३ । ^{२ २} र्यायुनजतेधियास्ताः । ^{२ १ २} धियास्ताः ।
^{२ १ २} धियास्ताः । ^२ ओइ । ^{३ ४ ५} धियस्ताः । ^{१ २२} यस्ता । ^{२२ १ २} औहोवा ।
^{१२ २२} एहिया । ^{२२} हाउ । ^{१२ २} ३ । ^{२२} गुरो३१२३ । ^{२२} हाउ । ^{२ २ २} नृषाता
^{१ २} अवसश्चकामाइ । ^{२ १ २} चकामाइ । ^{२ १ २} चकामा३इ । ^२ ओइ ।
^{२ ४ २ ५} चकामाइ । ^{१२ २२} कामा । ^{२२ १ २} औहोवा । ^{१२ २ २} एहिया । ^{२२} हाउ । ^२ ३ ।
^{१२ २} आगो३१२३ । ^{२२} हाउ । ^२ ३ । ^{२ २ २} मतिव्रजेभजातुवान्नः । ^२ तु
^{१ २} वान्नः । ^{२ १ २} तुवान्नाः । ^१ ओइ । ^{३ ४ ५} तुवन्नाः । ^{१ २२} वन्ना । ^{१२} औ
^{१ २} होवा । ^{१२ २ २} एहिया । ^{२५} हाउ । ^२ ३ । ^{३ १ १ १ १} वा३ । ^१ ई२३४५ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे दृश्यम् । १

^{२२} * हाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} हाहाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} इहाहाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} इयाहाउ ।
^{१ ५} २ । ^२ इया३हाउ । ^२ वा । ^{२ १ २ २२ २} अभित्वागुरनोनोमोहस् । ^{२ १} अदु
^{२२} गधाइवधेनवोहस् । ^{१२ २ २ १} ईशानमस्यजगतःसर्वं शृद्धस् । ^{१ २ २ २} ईशान

• अक्षरसां व्रत मुत्तरम् (आ० ब्रा० ३, २, २२) ।

३व्रत-पर्व]

छन्दश्चाक्षिकपरिशिष्टम् ।

४७५

१ २   १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 मिन्द्रतस्थुषोहस् । सहस्रांत्सहसस्पतिरदिद्यवद्वस् । खर्जि
 २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 दाजसातमोदिद्यवद्वस् । हाउ । ३ । हाहाउ । ३ । इहा
 १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 हाउ । ३ । इयाहाउ । २ । इया३हाउ । वा । इडाहस
 २
 हसइडा ॥ २ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे दृश्यम् । २

तृतीय-चतुर्थे सामनी २भा० २८३ पृष्ठे मुद्रिते । ३, ४

१५   १२   २ २ १ २ २ १ २ २
 * हाउ३वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
 १ १ २ २ २ १ २ १ २
 षतिभ्यसा । हाउ । ३ । उदुत्यञ्जाता३वाइदा१सा२३
 १५   १२   २ २ १ २ २ १ २ २
 म् । हाउ३वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
 १ २ २ २ १ २ १ २
 तिम्यसा । हाउ । ३ । देवंवहन्ती३काइता१वा२३ ।
 २५   १२   २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
 हाउ३वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे षतिभ्यसा ।
 २५   २ २ २ १ २ २ २ २ १ २
 हाउ । ३ । दशेविश्वाया३हरा१या२३म् । हाउ३वा ।

• “अहोरात्रयोर्वेदे” — इति आ० ब्रा० २, २, २२ । तत्रायमिदम् ।

४७६

सामवेदसंहिता ।

[४४०२३०]

१२ १२२ १२ २२ १२ २ १२२२ १२२ २ १ १
 ए । अरुचदुषसान्दिविसूर्याविभाती २ ३

१ १

४ पू ॥ पू ॥

अथ व्याख्यानम्—१भा० १४० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५

षष्ठं साम १भा० २९६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

सप्तमं साम २भा० २९७ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अष्टमं साम २भा० ३०१ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

१२ १ २ १ २
 * हाउ । ३ । ऊ२ । ३ । षी । ३ । इयाहाउ । ३ ।

११ २ १२ २ ३ ४ ५ २ १
 उदुब्रह्मा । णी३ए२ । तश्रवस्था । इन्द्र३समा । र्ये३

१ २२ ३ ४ ५ २२ १२ २ १ २२ ३ ४२
 मद् । यावसिष्ठा । आयोविश्वा । नी३श्रव । सातता

५ २ १ २ २ १२ २२ ३ ४२ ५ १२
 ना । उपश्रोता । मईव । तोवचा३सी । हाउ । ३ ।

१ २ १ २ १ २ २
 ऊ२ । ३ । षी । ३ । इयाहाउ । २ । इया३हाउ । वा३ ।

३ १ १ १ १

ई२३४५ ॥ ९ ॥

१२ १ २ २
 † हाउ । ३ । ऊ२ । ३ । षी । ३ । इयो । ३ ।

• “वसिष्ठव्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २२ । तत्रायमिदम् ।

† उत्तरं वसिष्ठव्रतम् (आ० ब्रा० ३, २, २२) ।

३ व्रत-पर्व]

छन्दश्चाक्षिकपरिणिष्टम् ।

४७७

^{१ १ १ १ २} इयोवा । ३ । ^{२ १ १ १ १} इयोवाहाइ । ३ । ^{१ १} उदू२ । २ । ^{१ १ १} उदु । ^{१ १ १} उदो
^{१ १ १ १ २} वा । ३ । ^{१ १ १ १ १} उदोवाहाइ । ३ । ^{१ १ १ १ १} ब्रह्मा । ^{१ १ १ १ १} णी३णेर । त
^{१ १ १ १ १} श्रवस्या । ^{१ १ १ १ १} स्या । २ । ^{१ १ १ १ १} स्योवा । ३ । ^{१ १ १ १ १} स्योवाहाइ । ३ ।
^{१ १ १ १ १} इन्द्र२म् । २ । ^{१ १ १ १ १} इन्द्रम् । ^{१ १ १ १ १} इन्द्रोवा । ३ । ^{१ १ १ १ १} इन्द्रोवाहाइ ।
^{१ १ १ १ १} ३ । ^{१ १ १ १ १} समा । ^{१ १ १ १ १} र्ये३मह । ^{१ १ १ १ १} यावमिष्टा । २ । ^{१ १ १ १ १} षोवा । ३ ।
^{१ १ १ १ १} षोवाहाइ । ३ । ^{१ १ १ १ १} आयो२ । २ । ^{१ १ १ १ १} आयः । ^{१ १ १ १ १} आयोवा ।
^{१ १ १ १ १} ३ । ^{१ १ १ १ १} आयोवाहाइ । ३ । ^{१ १ १ १ १} विश्वा । ^{१ १ १ १ १} नो३श्रव । ^{१ १ १ १ १} सातता
^{१ १ १ १ १} ना । ना । २ । ^{१ १ १ १ १} नोवा । ३ । ^{१ १ १ १ १} नोवाहाइ । ३ । ^{१ १ १ १ १} उप२ । २
^{१ १ १ १ १} उपोवा । ३ । ^{१ १ १ १ १} उपोवाहाइ । ३ । ^{१ १ १ १ १} श्रोता । ^{१ १ १ १ १} मईव । ^{१ १ १ १ १} तो
^{१ १ १ १ १} वचा३सी । ^{१ १ १ १ १} सी । २ । ^{१ १ १ १ १} सोवा । ३ । ^{१ १ १ १ १} सोवाहाइ । ३ ।
^{१ १ १ १ १} द्वाउ । ३ । ^{१ १ १ १ १} ऊ२ । ३ । ^{१ १ १ १ १} षी । ३ । ^{१ १ १ १ १} इयो । ३ । ^{१ १ १ १ १} इयोवा ।
^{१ १ १ १ १} ३ । ^{१ १ १ १ १} इयोवाहाइ । २ । ^{१ १ १ १ १} इयोवा३द्वाउ । ^{१ १ १ १ १} वा३ । ^{१ १ १ १ १} ई२३

११

४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाप्यानम्—१भा० ६७० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ६१०

^{१२} ^{१२} ^{२२} ^१ ^२ ^{१२२२} ^२
 * हाउ । ३ । विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः ।
^१ ^{१२} ^{२२} ^१ ^२ ^{१२२} ^२ ^१
 होइ । विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ ।
^{१२} ^{२२} ^१ ^२ ^{१२२२} ^१ ^{२१२}
 विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । उरुघोष
^{२२२} ^१ ^{२१२} ^{२२२} ^१
 च्चक्रोलोकम् । होइ । उरुघोषच्चक्रोलोकम् । होइ ।
^{२१२} ^{२२२} ^१ ^१ ^{२१२२} ^{२२१२२} ^२
 उरुघोषच्चक्रोलोकम् । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुनु
^{२१} ^१ ^{२१२२} ^{२२} ^{१२२} ^२ ^२ ^१
 दानः । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुनुदानः । होइ ।
^{२१२२} ^{२२१२२} ^२ ^{२१} ^१ ^{२१} ^२
 वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुनुदानः । होइ । इन्द्रन्नरो । ने
^१ ^{२२३४} ^५ ^{२१२} ^{२१} ^२
 इमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइ
^{३४५} ^{२२१२} ^२ ^१ ^{२२४२} ^५ ^{२२}
 धियस्ताः । शूरोनृषा । ताइश्रव । सञ्चकामाइ । आ
^{१२} ^{२१२} ^{१२३४५} ^{२२} ^{१२}
 गोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ । विश्वा
^{२२} ^१ ^२ ^{१२२२} ^२ ^१ ^{२१२}
 धनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । ३ । उरुघोष
^{२२१२} ^१ ^{२१} ^२ ^{२२१२} ^{२२} ^{२१}
 च्चक्रोलोकम् । होइ । ३ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुनुदानः ।

• “इन्द्रस्य सञ्जयम्”—इति आ० ब्रा० १, २, २२ ।

३व्रत-पर्व]

छन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४७६

^१ होइ । ^{२ १ २ २ २ १ २ २ २ १} २ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुदानः । ^{१ १} होइ । ^२ वार३४ ।

^{५ २ २} औहोवा । ^{२ २ २ २ २ २ २ २ १} ए । वृत्रञ्जघन्वाꣳअपतद्ववारयत्तमः । २ ।

^{२ २ २ २ २ २ २ २ १ १ १ १} ए । वृत्रञ्जघन्वाꣳअपतद्ववारयत्तमा२३४५ः ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

द्वादशं साम २भा० ३०३ पृष्ठे मुद्रितम् । १२

^{२ २ १ २ २ २ १ २ ५} * ए३१ । ४ । प्रवोमहाइ । मच्चैवृधाइभरा२३४धाम् ।

^{१ २ २ १ २ १ १} लौ । ४ । ए३१ । ४ । प्रचेतसाइ । प्रसुमताइङ्गणूर३४

^{५ १ २ २ १ २ २} ध्वाम् । लौ । ४ । ए३१ । ४ । विशःपूर्वाइः । प्रचरचर्ध

^{३ ५ १ २ २ १ १} णार३४इप्राः । लौ । ४ । ए३१ । २ । ए३१२ । आ२३४ ।

^{१ २ २ २ १ २ २ १} औहोवा । ए । व्रतमेसुवसुवरेशकुनः ॥ १३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३

^{१ १ २ २ १ २ १ २} † ए२ । ५ । योवा । ५ । योवाहाइ । ५ ।

• “प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत् सम्मितम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, २३ ।

† “चतुस्त्रयस्त्रिंशत् सम्मितम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ । प्रजापतेरित्येव ।

४६०

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० २ अ०]

^{२ १} इन्द्रनरो । ^{२ १} नेत्रमधि । ^{२२ २ ४ ५} ताहवन्ताइ । ^१ ए२ । ^{१२ २} पू । योवा ।

^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ । ^{१२ ५ २} ४ । योवाइहाउ । ^२ वा । ^१ क्षौ । ३ ।

^१ ए२ । ^{१२ २} पू । योवा । ^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ । ^{२ १२} पू । यत्पा

^{२ १} रियाः । ^{२ ३ ४ ५} युनज । ताइधियस्ताः । ^{१२ २} ए२ । ^१ पू । योवा ।

^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ । ^{१२ ५ २} ४ । योवाइहाउ । ^२ वा । ^१ क्षौ ।

^२ ३ । ^{१२ २} ए२ । ^{१२ २ २२} पू । योवा । ^{२२} पू । योवाहाइ । ^{२२} पू । शू

^{१२} रोनृपा । ^{२ १} ताइश्रव । ^{२ ३ ४ ५} सश्रुकामाइ । ^१ ए२ । ^{१२} पू । यो

^२ वा । ^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ । ^{१२ ५ २} ४ । योवाइहाउ । ^२ वा ।

^१ क्षौ । ३ । ^१ ए२ । ^{१२ २} पू । योवा । ^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ ।

^{२२ १२} पू । आगोमताइ । ^{२ १२} ब्रजेभ । ^{२२ ३ ४ ५} जातुवन्ताः । ^१ ए२ । ^१ पू ।

^{१२ २} योवा । ^{१२ २ २२} पू । योवाहाइ । ^{१२ ५ २} ४ । योवाइहाउ । ^२ वा ।

^{१२} ए । ^{२ १ २ २२} व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १४ ॥

अथ व्याख्यानम्—१ भा० ६४९ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

४८२

६१ ख,

४ ८२

सामवेदसंहिता ।

[४प्र २अ०

उ। ३। ^{१ २}हृहृहाउ। ३। ^१कपार३उ। ३। ^{२ १}हारओर३।

२। ^२हार३उवार२। ए। ^{२२ २१ २ २२ १}व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४७८ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १५

^{२२ २ २ १ २२ २२ २२ २२ २}
* हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा। हाओवा।

^{१ १ २२ १२ १२}
३। ऊ२। ३। ओ२। ३। हाउवाक्। ३। आयुर्यन्।

^{२२२ १२ १ १}
३। एआयुः। ३। आयुः। ३। वयाः। २। वयः।

^{१ २२ २ १ १ २ २ २}
इन्द्रन्नरोनेमधिताहवारन्ताइ। यर्त्यार्ययुनजतेधिया२

^{१ १२२ २ २ १ १२ २ २}
स्ताः। शूरोनृषाताश्रवसश्चकारमाइ। आगोमतिव्रजेभ

^{२ १ २२ २ २ २२ २२ २२ २२}
जातुवारन्ताः। हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा।

^{२२ २२ २ १ १ २२ १२}
हाओवा। ३। ऊ२। ३। ओ२। ३। हाउवाक्। ३।

^{१२ २२२ १२ १}
आयुर्यन्। ३। एआयुः। ३। आयुः। ३। वयाः। २।

* “यग्यश्च दशस्त्रीभम्”—इति आ० प्रा० ६, २, २६।

३व्रत-पर्व]

छन्द आर्चिकपरिशिष्टम् ।

४८३

^१वा२ । ^३यार३४ । ^{५२ २}औहोवा । ^{२२}ए । ^{२२ १२ २ १ २}आयुर्द्धाअस्मभ्यं व
^{२ १२ २२ ३ १ १ १}र्चीधादेवेभ्यार३४पूः ॥ १६ ॥

अस्य आख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १६

सप्तदशं साम—२भा० ३०५ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

^{२ १}* अभिप्रप्ता । ^{२२ १}तमोजसा । ^{२२ १}तमोजासार२ । एवं
^{२२ १}त्रिः । ^{२ २ १}तमोजसा । ^{२२ १}सुवोजासार२ । ^{२ २ १}२ । तमोजसा । सु
^२वो । ^१जार२ । ^३सार३४ । ^{५२ २}औहोवा । ^{१ २ २२ १}असिप्राणएअसि ।
^{२२ १}३ । एअसि । ^२३ । सत्यमित्यावृषारइदार३४सी । ^{१ २ १}एअसि ।
^{२२ १}२ । ए । ^३आर । ^{५२ २}सार३४ । ^{१ २ २}औहोवा । ^{१ २ १ १ २}इडाङ्गसूर्यङ्गच्छे ।
^{१ २ १}डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे । ^{१ २ १}डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे । ^{१ १}अभिप्रप्ता ।
^{२ २ १}तमोजसा । ^{२ २}तमोजासार२ । ^{२ २ १}एवन्त्रिः । ^{२ २ १}तमोजसा ।
^{२ २ १}सुवोजासार२ । ^{२ २ १}२ । तमोजसा । ^{२ २}सुवो । ^१जार२ । ^३सार३४ ।

* "प्रजापतेयाष्टानिधनम्"—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

४८४

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० २ अ०

^{५२ २} ^१ ^{२२ १} ^{२२ १} ^१
 औहोवा । असिचक्षुरेअसि । ३ । एअसि । ३ । वृष
^३ ^५ ^{२२ १२} ^{२२} ^१ ^३
 जूतिर्नो^१रवार^३३४इता । एविता । २ । ए । वार^१इ । ता
^{५२ २} ^{२ १} ^२ ^{१२२२ १ २ २}
 २३४ । औहोवा । अन्तरिक्षं^१कनाकेविभाहि । ३ ।
^२ ^१ ^{२२ १} ^{२२ १} ^{२ २}
 अभिप्रघ्ना । तमोजसा । तमोजासा^२ । ३ । तमो
^१ ^{२२ १} ^{२२ १} ^{२२} ^१
 जसा । सुवोजासा^२ । २ । तमोजसा । सुवो । जा^१र ।
^{५२ २} ^१ ^{२ २२ १} ^{२२ १}
 सार^३३४ । औहोवा । असिओत्रमेअसि । ३ । एअसि ।
^{१ २} ^२ ^५ ^{२२ १}
 ३ । वृषा^१ह्यग्रष्टण्विषेपरार^३वा^३३४तौ । एवति । २ । ए ।
^१ ^३ ^{५२ २} ^{१ २} ^{१२} ^२
 वार । ता^३३४ । औहोवा । स्वर्ग^१कज्योतिर्ग^३च्छ । ३ ।
^२ ^१ ^{२२ १} ^{२ २ १}
 अभिप्रघ्ना । तमोजसा । तमोजासा^२ । ३ । तमोजसा ।
^{२ २ १} ^{२ २ १} ^{२ २} ^१ ^३
 सुवोजासा^२ । २ । तमोजसा । सुवो । जा^१र । सार^३३४ ।
^{५२ २} ^१ ^{२ २२ १} ^{२२ १} ^{१ २}
 औहोवा । असिज्योतिरेअसि । ३ । एअसि । ३ । वृषो
^२ ^३ ^५ ^{२२ १} ^{२२} ^१ ^३
 अर्वावितार^१इअर^३३४ताः । एअरुतः । २ । ए । अरू^१ । तार

३ व्रत-पर्व]

छन्दःशास्त्रिकपरिमिटम् ।

४८५

४२ २   १   २   २ २२ १   १
 ३४ । औहोवा । अतिज्योतिर्विभाक्षेति । २ । अति
 २   २ २२ १ ३ १ १ १ १
 ज्योतिर्विभाक्षेति २३४५ ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ५४५ पृष्ठे दृश्यम् । १८

१   १   १   २२ २२
 * ऊम् । २ । हो । ३ । ह॒ । ३ । औहा । ३ ।
 ३   २   २ २ २२   २ १   २ १   २२
 औहाइ । २ । औहोइ । इन्द्रनरो । नेत्रमधि । ता
 २ ४ ५   १ २ २ १   १ ३ २ २ १   २ २
 हवन्ताइ । ३ । वयोवृहत् । ३ । विभ्राष्टयेविधर्मणे । ३ ।
 २ १ २   २ १   २   २ ४ ५   २ १ २
 यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । सत्यमोजः ।
 १   २ २ १ २   २ १   २ २ ४ २ ५
 ३ । रजःसुवः । ३ । शूरोनृपा । ताश्श्रव । सञ्चकामा
 २ १   २   २ १   २   १ २   १
 इ । ३ । भद्र॑सुधा । २ । भद्र॑सुधे । षमूर्जम् । इष
 २   २ २ १ २   २ १ २   २ २ ४ ५
 मूर्जम् । २ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्ताः ।
 २ १   २ १   २ १   २ १ २
 ३ । बृहद्यशः । ३ । दिविदधे॑हम् । २ । दिविदधे॑ ।
 १   १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ १ १ १
 हाउवा । वागीडासूवोबृहद्गा २३४५ ॥ १९ ॥

• “इन्द्रस्य राजन-रोहिणे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २३ । तत्र राजनमिदम् ।

४८६

सामवेदसंहिता ।

[४ प्र० २ अ०

^{१२} * ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 ङाउ । ३ । आइहो । ३ । आइहिया । ३ । आ
^१ ^{१ २} ^{१ २} ^१
 साउ । ३ । आयाम् । ३ । नामाः । ३ । किट् । किट् ।
^१ ^{२ २} ^२ ^१ ^{१ २} ^२
 इन्द्रन्नरोनेमधिताह्वान्ताइ । यत्पार्यायुनजतेधिया २
^१ ^{१ २} ^{२ २} ^१ ^{१ २}
 स्ताः । शूरोनृषाताश्रवसश्चकाह्माइ । आगोमति
^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^{१ २} ^१
 ब्रजेभजातुवाह्नाः । मनारश्चोइ । प्राणारश्चोइ ।
^१ ^१ ^{१ २} ^१ ^{१ २} ^२
 चक्षूरश्चोइ । ओन्नारश्चोइ । घोषारश्चोइ ।
^१ ^१ ^{१ २} ^१ ^{१ २} ^१
 व्रतारश्चोइ । भूतारश्चोइ । पानारश्चोइ ।
^१ ^१ ^{१ २} ^१ ^१ ^{१ २} ^{१ २}
 चित्तारश्चोइ । धीतारश्चोइ । सुवारश्चोइ । ज्यो
^१ ^१ ^{५ २} ^२ ^{३ १ १ १ १}
 तारश्चोइ । वारश्चोइ । ऊरश्चोइ ॥ २० ॥

अनयोर्बाह्वानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १८, १०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्थः प्रपाठकः ॥

* “इन्द्रस्य राजन-रौहिणे दे” — इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तत्रोत्तरं मिदं रौहिणम् ।

३वत-पर्व]

छन्दश्चाक्षिकपरिशिष्टम् ।

४८७

॥ हरिः ॐ ॥

२२   १   १   १ २
* हाउ । ३ । ऊ२ । ३ । ऊऊ२ । इयाहाउ ।

१ ५ २   ३   १   १ १ १
२ । इया३हाउ । वा३ । इट्टइडा२३४५ ॥ १ ॥

अथ मूलं न ऋक्, अपि तु लोभः सचैषः—

२
ऊ ॥ २ । १ । ५

द्वितीय-तृतीये सामनि—१भा० ३०७-३१० पृष्ठयोः मृदिते । २,३

१   १ २   २ १   २ १
† इया२ । ३ । इयाहाउ । ३ । इन्द्रन्नरो । ने३म

२२ ३ ४ ५   २   १   २२ ३२ २
धि । ताहवन्ताइ । हवन्ते३ । ह् ह् ह् हा ह् हा ह् ह् ।

१ २   २ १ २   २ १   १ ३ ४ ५
३ । हवन्ते । ३ । यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः ।

२   १   २ २ २ २   १ २
धियस्ताः । ह् ह् ह् हा ह् हा ह् ह् । ३ । धियस्ताः ।

२ २ १ २   २ १   २ २ ४ २ ५   २ २
३ । शूरोनृषा । ता३श्रव । सश्रकामाइ । चकामे३ ।

१   २ २ २ २   १ २ २   २ २ १ २
ह् ह् ह् हा ह् हा ह् ह् । ३ । चकामे । ३ । आगोमताइ ।

* “अग्नेरिलान्दं पञ्चातुगानम् । इरात्रं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

तत्र प्रथमं मिदम् ।

† “अग्नेरिलान्दं पञ्चातुगानम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, २४ । तत्र चतुर्थं मिदम् ।

४८८

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० १ अ०]

१ १ २ २ ३ ४ ५ २ १ २ ३ ४
 ब्रजेभ । जातुवन्नाः । तुवन्नाः । छच्छच्छच्छा
 २ १ १ २ २
 छच्छ । ३ । तुवन्नः । ३ । इया २ । ३ । इयाच्छाउ । २ ।
 १ ३ २ २ २ २ २ २ २
 इयाच्छाउ । वा । ए । व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

पद्यमं साम—१भा० ११२ पृष्ठे मुद्रितम् । ५

१ २ १ १ २ १ २ १
 * अधिप । ताइ । मित्रप । ताइ । क्षत्रप । ता
 १ २ १ १ २ १ २ १
 इ । स्वःपताइ । धनपताइ । ना २माः । मन्यना
 २ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 वृत्रह्यासूर्येणस्वराडयज्ञेनमघवादक्षिणास्यप्रियातनूराक्षा-
 १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 विशन्दाधार । वृषभस्त्वष्टावृत्रेणशचीपतिरन्नेनगयःपृथिव्या
 २ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सृणिकोग्निनाविश्वभूतम । भ्यभवोवायुनाविश्वाःप्रजा अभ्य
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पवथावषट्कारेणाह्वभाक्सोमेनसोमपाःसमित्यापरमेष्टी ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 येदेवादेवाः । दिविषदः । स्थेतेभ्योवोदेवादेवेभ्योनमः ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 येदेवादेवाः । अन्तरिक्षसदः । स्थेतेभ्योवोदेवादेवेभ्यो

* “देवानां व्रतानि । देवस्य वा । रौद्रे पूर्वे, वैश्वदेवं तृतीयम् । वैश्वदेवे वा
 पूर्वे, रौद्रं तृतीयम्”—इति आ० ब्रा० २, ३, २४ ।

४८९

५
३४माः ॥ ६ ॥

CC-0. Shri Vipin Kumar Col. Deoband. In Public Domain.

४६०

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० १ अ०

२ १ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ २ १
त्सारिभ्यश्चनमःश्री । तेभ्यश्चायिभ्यश्चनमस्तिष्ठज्ञश्चोपति

२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
ष्ठज्ञश्चनमोयतेचवियतेचनमःपथेचविपथायच । अवज्या

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
मिवधन्व नोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्न इह अस्मभ्यम् । इडा

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
२३भा । यइदं विश्वम्भूतम् । युयो३ । आउ । वार३ ।

३
नार३४पूमाः ॥ ७ ॥

१ २ १ १ २ १ १ २ १
अधिप । ताइ । मित्रप । ताइ । क्षत्रप । ता

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
इ । स्वःपताइ । धनपताइ । नारमाः । नमोन्ना

२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
यनमोन्नपतयएकाक्षायचावपन्नादायचनमोनमः । रुद्रा

२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
यतीरसदेनमःस्थिरायस्थिरधन्वनेनमःप्रतिपदायचपटरिणेच

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
नमस्त्रियम्बकायचक । पर्दिनेचनमआश्रायेभ्यश्चप्रत्याश्रा

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
येभ्यश्चनमःक्रव्येभ्यश्चविरिम्भेभ्यश्चनमःसंवृतेविवृतेच । अ

२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
वज्यामिवधन्व नोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्न इह अस्मभ्यम् ।

३व्रत-पर्व]

छन्दःसार्धिकपरिशिष्टम् ।

४८१

१ २ १ २ २ १ १
 इडार३भा । यइदं विश्वभूतम् । युयो३ । आउ । वा
 २३ । ना२३४माः ॥ ८ ॥

एतेषां षष्ठादि-त्रयाणां साम्नां मलानि न ऋचः, अपितु सोभाः, ते चैते—

१ २ १ २ २ १ २ २ १ २ १ २
 अधिपते । अधि । पते । मित्रपते । मित्र । पते । क्षत्र
 १ २ २ २ १ २ १ २ ३
 पते । क्षत्र । पते । स्वःपते । स्वाऽऽरिति । पते ।
 १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
 धनपते । धन । पते । नमः । मन्युना । वृत्रहा । वृत्र ।
 २ १ २ ३ २ ४ २ ३ १ २ २ १
 हा । सूर्येण । स्वराट् । स्व । राट् । यज्ञेन । मघ
 २ १ २ ३ २ २ १ २ १
 वा । दक्षिणा । अस्य । प्रिया । तनुः । राज्ञा । वि
 २ २ २ १ २ ३ १ २ २ १
 शम् । दाधार । वृषभः । त्वष्टा । वृत्रेण । शची
 २ ३ १ २ १ २ १ २ ३ २
 पतिः । शची । पतिः । अनेन । गयः । पृथिव्या ।
 ३ २ ३ १ २ १ २ ३ २ २ २ २
 दृष्टिकः । अग्निना । विश्वम् । भूतम् । अभि । अ
 १ २ १ २ २ २ २ ३ २
 भवः । वायुना । विश्वाः । प्रजाः । प्र । जाः । अभि ।
 २ १ २ ३ १ २ ३ २
 अपवथाः । वषट्कारेण । वषट् । कारेण । अर्द्धभाक् ।

४८२

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० १ अ०]

^३ अर्ह । ^१ भाक् । ^{१ २२} सोमेन । ^३ सोमपाः । ^१ सोम । ^२ पाः । ^{१ २२} समि
^३ त्या । ^३ सम् । ^{१ २} इत्या । ^३ परमेष्ठी । ^२ परमे । ^{२ २} स्थी । ^{२ २} ये । ^{२ २} देवाः ।
^३ देवाः । ^{१ २} दिविषदः । ^३ दिवि । ^{१ २२} सदः । ^३ अन्तरिक्षसदः ।
^३ अन्तरिक्ष । ^{१ २२} सदः । ^३ पृथिवीषदः । ^{१ २} पृथिवी । ^{१ २२} सदः ।
^३ अप्सुषदः । ^{१ २} अप्सु । ^३ सदः । ^{१ २२} दिक्षुसदः । ^३ दिक्षु । ^{१ २२} सदः ।
^३ आशासदः । ^{१ २} आशा । ^३ सदः । ^{१ २२} स्थ । ^३ तेभ्यः । ^{१ २२} वः । ^३ देवाः ।
^{१ २} देवेभ्यः । ^{१ २२} नमः । ^{१ २२} अव । ^३ ज्याम् । ^{१ २२} इव । ^३ धन्वनः । ^{१ २२} वि ।
^३ ते । ^१ मन्युम् । ^३ नयामसि । ^१ मृडताम् । ^३ नः । ^१ इह ।
^{३ १ २} अस्मभ्यम् । ^{३ २} यः । ^{१ २२} इदं । ^{३ २} विश्वम् । ^३ भूतं । ^{१ २२} युयो । ^{१ २२} नमः ॥०॥
^{१ २२} नमः । ^३ उत्ततिभ्यः । ^{१ २} उत् । ^३ ततिभ्यः । ^{१ २} च । ^३ उत्तन्वाने
^३ भ्यः । ^३ उत् । ^{१ २} तन्वानेभ्यः । ^३ च । ^१ नमः । ^३ नौषङ्गिभ्यः । ^{१ २} नौ ।
^{१ २} सङ्गिभ्यः । ^३ च । ^{१ २} उपवीतिभ्यः । ^३ उप । ^{१ २} वीतिभ्यः । ^३ च ।
^{१ २२} नमः । ^{१ २२} अस्त्यज्ञः । ^३ च । ^{१ २} प्रतिदधानेभ्यः । ^३ प्रति । ^{१ २२} दधाने

३३३-पर्व]

छन्दःप्राचिनपरिशिष्टम् ।

४८३

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 भ्यः । च । नमः । प्रविध्यः । च । प्रव्याधिभ्यः । प्र । व्याधि

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 भ्यः । च । नमः । त्सरभ्यः । च । त्सारिभ्यः । च । नमः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 श्रितेभ्यः । च । श्रायिभ्यः । च । नमः । तिष्ठः । च ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 उपतिष्ठः । उप । तिष्ठः । च । नमः । यते । च । वि

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 यते । वि । यते । च । नमः । पथे । च । विपथाय । वि ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पथाय । च ॥०॥ नमः । अन्नाय । अन्न । पतये । अन्न ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 पतये । एकाक्षाय । एक । अक्षाय । च । अक्षपन्नादाय ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 अव । पन्नादाय । च । नमः । नमः । रुद्राय । तीर

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सदे । तीर । सदे । नमः । स्थिराय । स्थिरधन्वने ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 स्थिर । धन्वने । नमः । प्रतिपदाय । प्रति । पदाय ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 च । पटारिणे । च । नमः । चयम्बकाय । त्रि । अम्ब

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 काय । च । कपर्दिने । च । नमः । आम्नायेभ्यः ।

४८४

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० १ अ०]

३ च । प्रत्याश्रायेभ्यः । प्रति । आश्रायेभ्यः । च । न
 २२ ३११ ३ १२२ २ १२ ३
 मः । संवृते । सम् । वृते । च । विवृते । वि ।
 १२२ ३
 वृते । च ॥ २ ॥ १ ॥ ५

नवमं साम—२ भा० ३१३ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

२२ १ १ २ १
 * हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविबिविवी३ । ३ । हौ२ ।
 २५ २ १ २ २२ २ २ १ १ २२
 ३ । हाउ३वा । अभित्वागूरनोनोमोहस् । अदुग्धाइव
 २१२ १२२२ १ २ १ १२२२
 धेनवोहसं । ईशानमस्यजगतःस्वर्हश्चस् । ईशानमि
 १ २ २ १ २
 न्द्रतस्यषोहस् । हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविबिविवी३ ।
 १ २५ २२१ २२१ २२१
 हौ२ । ३ । हाउ३वा । एअस् । एफट् । एमृस् ।
 २२१ २११११
 एहस् । ई२३४५ ॥ १० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ४७८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १०

एकादशं साम—२ भा० २८४ पृष्ठे मुद्रितम् । ११

१ १ २ ३ २ १ ३
 † आयाउ । ३ । अक्रांत्समृद्रःपूथमाइविधर्मान् । वि

* “अजितस्य जितिः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १४ ।

† “दीर्घतमसश्च व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, १४ ।

३ व्रत-पर्व]

ह्यस्यार्चिकपरिशिष्टम् ।

४८५

२१ २१ २ ३ २२ १ ३ २२ १ ३
धर्मान् । २ । जनयन्प्राजाभुवनास्यगोपाः । स्यगोपाः । स्य

२२ १ २ २ ३ २ १ १ ३ २ १ १
गोपाः । वृषापावित्रे अधिसानोअव्याइ । नोअव्या

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ १
इ २ । आयाउ । ३ । वृद्धसोमोवावृधेसुवानोअद्रा

३ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ १
इ । नोअद्राइ । नोअद्रा३१उवार३ । ए३ । धेस्वानो

१ १ १ १
अद्री२३४५ः ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १२२ पृष्ठे दृश्यम् । १२

तयोदशादि-सप्तदशान्कानि पञ्च सामानि—२भा० ३१५—३२१ पृष्ठेषु

मुद्रितानि । १९—१७

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
॥ छाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृम्णाइनृम्णम् ।

१ २ २ २ १ २ १ २
३ । निधाइमाहे । ३ । कयानश्चित्रा३आभूश्वा२त् ।

२ २ २ १ २ २ २ २ १ २
ऊतीसदावृ३धास्ता१खा२ । कयाशचिष्ठा३यावा१र्त्ता

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
२३ । छाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृम्णाइनृम्णम् ।

- “इ पुष्यप्रते । पञ्चातुगानश्चैकानुगानश्च”—इति आ० ब्रा० ३, १, १५ ।
तत्रेहं द्वितीयम्,—‘एकातुगानं पुष्यप्रत’मिति ।

४८६

सामवेदसंहिता ।

[५५०१ अ०]

३। निधाइमाहे । २। निधारइइ । मा२ । दारइ४ ।

४२२ ११११
औहोवा । सुवर्जोतीरइ४पूः ॥ १८ ॥

अथ आख्यानम्—१ भा० १८४ पृष्ठे दृश्यम् । १८

ऊनविंशतितमं साम—१ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

१ १ २ १ २ २ १ २
* वाक् । २। वागीयम् । कयानश्चित्राश्चाभूश्वा

१२२ २ १ २ २ २ १
इत् । ऊतीसदावृद्धाःसाश्वा२ । कयाशचिष्ठाश्वा

१ १ १ २ १ २ १ २ २ २
प्राश्ता२ । वाक् । २। वागीया२ । वारइ४औहोवा ।

२२ २ १ २२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ए । अन्तरिक्षेसलिलंलेलाया२इ४पू ॥ २० ॥

अथ आख्यानम्—१ भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । २०

एकविंशतितमं साम—२ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । २१

द्वाविंशतितमं साम—२ भा० ३२४ पृष्ठे मुद्रितम् । २२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

* “धौणि लोकानां व्रतानि दिवोऽमरीक्षस्य पृथिव्याः”—इति आ० ब्रा० २,
२, २५ । तत्रेदं द्वितीय मन्तरीक्षस्य व्रतमिति ।

३ व्रत-पर्व]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

४८७

॥ हरिः ॐ ॥

प्रथमादीनि दश सामानि—२ भा० ३२५—३११ पृष्ठे सुमुद्रितानि । -१०

^{२२} * हाउ । ^१ ३ । ^१ हारइ । ^१ ऊरे । ^१ त्रिः । ^२ काक्कक्क
^१ कक्क । ^१ ३ । ^१ हारइ । ^१ ऊरे । ^{१५} ऊरे । ^{१५} ऊरे । ^{१५} एवन्तिः ।
^१ काक्कक्कक्कक्क । ^२ ऊरे । ^{१५} एवन्तिः । ^{२२} हाउ । ^{१२} ३ । ^{१२} यस्येद
^२ मारजोयूरेजाः । ^{२१२} तुजेजनेवनसूरेवाः । ^{२२} हाउ । ^{२२} ३ ।
^१ हाइइ । ^१ ऊरे । ^१ ३ । ^२ काक्कक्कक्कक्क । ^१ ३ । ^१ हारइ ।
^१ ऊरे । ^१ ऊरे । ^{१५} ऊरे । ^१ त्रिः । ^२ काक्कक्कक्कक्क । ^{१५} ऊरे ।
^{२२} ३ । ^२ हाउ । ^३ ३ । ^३ आइन्द्रस्यर । ^{३२४} तियाइवृष्टाहृष्टत् ।
^१ नमःसुवरिडारइ४५ ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२ भा० २४८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

^{२२} † हाउ । ^१ ३ । ^१ अहोअहो । ^१ अहो । ^१ आहोआहो ।

* “कश्यपव्रतं दशावतानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

† “कश्यपप्रौवा द्वितीयम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

६३ ख,

४६८

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र० २ अ०

^{१ २} आहो । ^{११ १२} एहोएहो । ^{१२} एहो । ^२ वा३ । ^२ हाउवा । ^{१ १२ २} प्रजाभू
^{२२} तमजीजने३ । ^१ इट्इडा२३४५ ॥ १२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोमः ; सर्वेषः—

^{३२ १ २} अहोइति । ^{३२ १ २} आहोइति । ^{३२ १ २} एहोइति । ^{३ २} प्रजाः । ^२ प्र ।
^२ जाः । ^{३ २} भूतम् । ^२ अजीजने ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

^{२२} * हाउ । ^{१ २} ३ । ^{२२} फालफलफलफलफल । ^२ ३ । हाउ ।
^१ ३ । ^{२ २} इन्द्रन्नरोनिमधिताहवा २न्ताइ । ^१ यत्पार्यायुनजतेधि
^१ या २न्ताः । ^{२ २} गूरोनृषाताश्रवसश्चका २माइ । ^१ आगोम
^{२ २} तिब्रजेभजातुवा २न्नाः । ^{१ २२} हाउ । ^१ ३ । ^२ फालफलफलफलफल
^{२५ १} ल् । ^१ ३ । ^{२ ११११} हाउश्वा । ^{२ ११११} मनःसुवरिडा२३४५ ॥ १३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३

^३ † हाउ । ^{१ २ २ २ २ २} ३ । ^{२२} हाउहौहौहौहौहौ । ^{२२} ३ । हाउ ।

● “कथमपत्रतं दशातुगानम्”—इति आ० ब्रा० २, २, २० । तत्रेदं तृतीयम् ।

† “कथमपत्रतं दशातुगानम्”—इति आ० ब्रा० २, २, २० । तत्रेदं चतुर्थम् ।

३व्रत-पर्व]

छन्दःशार्ङ्गिकपरिशिष्टम् ।

४६६

३। योनोवनुष्यन्नभिदातिमार्त्ताः । उगणावामन्यमा
 नसुरोरेवा । क्षिधीयुधाश्वसावातमारइन्द्रा । अभी
 ध्यामवृषमणस्त्वोरेताः । हाउ । ३। हाउहौहौहौहौ
 हौ । ३। हाउ३। वा । एवयःसुवरिडार३४५ ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

* हाउ । ३। इमाः । ३। पूजाः । ३। पूजा
 पते । होइ । २। पूजापते । हा३शुवार । ए । हृदयम् ।
 २। ए । हृदया३शु । वार । पूजारूपमजीजनै ३।
 इट्इडार३४५ ॥ १५ ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु स्तोमः; सचेष्टः—

इमाः । प्रजाः । प्र । जाः । प्रजापते । प्रजा । पते ।
 हृदयं । प्रजाः । प्र । जाः । रूपम् । अजीजने ॥२११॥

* “कश्यपव्रतं दशानुगानम् * * * प्रजापतेर्हृदयं पञ्चमम्”—इति

आ० भा० १, १, १०।

५००

सामवेदसंहिता ।

[५ प्र. २ अ० ।

^{१२} * हाउ । ^{१२} ३ । ^१ इडा । ^{१२} ३ । ^{१२} सुवः । ^{१२} ३ । ^{१२} ज्योतिः ।

^{३२ २} २ । ^{५२ २} ज्योता३४ । ^{२२} औहोवा । ^{१२} ए । ^{२ २ ११} इडासुवर्ज्यातो २३

२१

४ पूः ॥ १६ ॥

सप्तदशं साम—२भा० २३२ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

अष्टादशं साम—२भा० २६० पृष्ठे मुद्रितम् । १८

ऊनविंशं साम—२भा० २३३ पृष्ठं मुद्रितम् । १९

^{२२} † हाउ । ^{१ २} ३ । ^{१२ २ ५} वाग्घच्चहह । ^{२२} ३ । ^{२२} ऐहो२ । ^{२२} ३ । ^{२२} ऐहि

^२ हाउवाक् । ^{१ २} ३ । ^{२ ५} हाहाउ । ^{२ १२ २} ३ । ^{२ १२ २} हाउश्वा । ^{२ १२ २} पूजातोक

^{२२ २ १} मजीजनेहस् । ^{१ २ ११११} इहा२३४५ । ^{२२} हाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} वाग्घच्चहहह ।

^{१२ ५२} ३ । ^{१२ २} ऐहो२ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} ऐहिहाउवाक् । ^{१ २} ३ । ^{१ २} हाहाउ । ^{१ २} ३ ।

^१ आयाउ । ^{२ १} ३ । ^{२ २} अग्निरस्मिजन्मनाऔश्हो । ^{१ १} हा२इया ।

^{२ २ १ १} औश्हो । ^{२ २} हा२इया । ^{१२} औश्हो३ । ^१ हाउ । ^१ ३ । ^१ वा ग घ

० “कश्यपव्रतं दशानुगानम् * * * इडानां सङ्चारः षष्ठः”—इति

आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

† “कश्यपपुष्पं दशमम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

३व्रत-पर्व]

कन्दार्चिकपारशिष्टम् ।

५०१

^१ ^{११५८} ^{११} ^२ ^१
 चहहह । ३ । ऐहीर । ३ । ऐहिहाउवाक् । ३ । हा
^२ ^{२५} ^{२२} ^२ ^{२२२} ^१
 हाउ । ३ । हाउश्वा । इहपूजामिहरयिर्हराणोहम् ।
^१ ^{१११११} ^{२२} ^१ ^२ ^{११५८}
 इहार्हहह । ३ । वाग्घहहहह । ३ । ऐहीर ।
^{११} ^२ ^१ ^२ ^१
 ३ । ऐहिहाउवाक् । ३ । हाहाउ । ३ । आयाउ ।
^{२२११} ^१ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^१
 ३ । जातवेदाऔश्चो । हारइया । औश्चो । हार
^१ ^१ ^२ ^{२२} ^१ ^१
 इया । औश्चो । हाउ । ३ । वाग्घहहहह । ३ ।
^{२५} ^{१११} ^२ ^२ ^२ ^{११२११} ^{२२१}
 (एवंसर्वत्र) हाउश्वा । रायस्योषायसुकृतायभूयसेहम् ।
^१ ^{१११११} ^{२२} ^१ ^२ ^१
 इहार्हहह । ३ । वाग्घहहहह । ३ । आयाउ ।
^{२११} ^२ ^२ ^२ ^१ ^१ ^२
 ३ । घृतमोचक्षुरमृतमश्रासनैश्चो । हारइया । औश्
^१ ^१ ^१ ^२ ^२ ^{२२} ^१ ^२
 चो । हारइया । औश्चो । हाउ । ३ । वाग्घहह
^{२५} ^२ ^{१११} ^२ ^{१२१} ^{१३}
 हह । ३ । हाउश्वा । आगन्वाममिदंवृहम् । इहा
^{२१११} ^{२२} ^१ ^२ ^१
 ररहह । ३ । वाग्घहहहह । ३ । आयाउ ।
^{२११} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^१ ^१
 ३ । त्रिधातुरर्कोरजसोविमानाऔश्चो । हारइया ।

५०२

सामवेदसंहिता ।

[५प्र० २ अ०

^२ औ३हो । ^१ ^१ हा३इया । ^२ ^२ औ३हो३ । ^{२२} हाउ । ३ ।

^१ ^२ वाग्घहहहह । ३ । ^{२५} हाउ३वा । ^{२१२२१२१२१} इदं वामभिदं वृहस् ।

^{१२११११} ^{२२} इहा२३४५ । हाउ । ३ । ^१ ^२ वाग्घहहहह । ३ । ^१ आयाउ ।

^१ ^२ ^२ ^२ ३ । ^१ ^१ अजस्रज्योताइरौ३हो । ^२ ^२ हा३इया । ^२ ^२ औ३हो ।

^१ ^१ हा३इया । ^२ ^२ औ३हो३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^१ ^२ वाग्घहहहहह ।

^{२५} ३ । ^{२२} ^{१२} ^२ हाउ३वा । ^{१२१२२२१२१२१} चराचरायवृहतइदं वामभिदं वृहस् ।

^{१२१११} ^{२२} इहा२३४५ । हाउ । ३ । ^१ ^२ वाग्घहहहहह । ३ । ^१ आया

^{२१} ^२ ^२ ^१ ^१ उ । ३ । ^२ ^२ हविरस्मि सर्वामी३हो । ^२ ^२ हा३इया । ^२ ^२ औ३हो ।

^१ ^१ हा३इया । ^२ ^२ औ३हो३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^१ ^२ वाग्घहहहहह ।

^{२५} ३ । ^{२२१२२२२१२} हाउ३वा । ^२ ^२ एयशोक्रान्भूतमततनत्प्रजाउसमचूकुप

^१ ^{२२१} ^{१२} ^{१११} त्पशुभ्योहस् । इहा२३४५ ॥ २० ॥

अथ आश्रामम्—१ भा० २०८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

३ व्रत-पर्व]

छन्दश्चिकित्सकपरिशिष्टम् ।

५०३

^१ ^१ ^१ ^२ ^२ ^१
* इतीरइति । ३ । इतिमात्राचरतिवत्सकारइति ।

^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^१
२ । इतिमात्राचरतिवत्सकारइति । आरइ । तारइ४ ।

^५ ^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१ ^१
औहोवा । ए । इति । २ । ए । इतीरइ४५ ॥ २१ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

^१ ^२ ^१ ^२ ^३ ^२
इति । मात्रा । चरति । वत्सकः ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

^२ ^१ ^१ ^१ ^२
† स्वयंस्कन्वाइ । स्वयंस्कन्वाइ । २ । स्वयं

^१ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२
स्कन्वाइ । स्वयम् । स्कूर । न्वाइ४ । औहोवा ।

^२ ^१ ^२ ^१ ^१ ^१
ए । स्कन्वे । २ । ए । स्कन्वाइ४५इ ॥ २२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

^३ ^१ ^२ ^१ ^२
स्वयम् । स्कन्वे । स्कन्वे ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमः प्रपाठकः ॥

• 'निऋवाभिनिऋवौ द्वावनडुद्रते वा' इति आ० ब्रा० ३, ९, ९७ । तत्रेदं
निऋव मनडुद्रतम् ।

† अभिनिऋव मेतदनडुद्रतं वा (३, ९, ९७) ।

५०४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १ अ०]

॥ हरि ॐ ॥

^{२२ २ २ ३२ २२ ३२ २}
 * हाउहाउहाउ । भ्राजाओवा ३ । अग्निर्मूर्धादि
^{२ २ २ २ १ २ २}
 श्वाःकाश्कू रत् । पतिःपृथिवीश्याआश्या रम् । अ
^{२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 पाएरेतासीशजान्वाशतीर३ । हाउहाउहाउ । भ्राजा
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 ओवा । ३ । भ्राजाशओपुवाद्पुद् । ए । विश्वस्यजगतो
^{१ २ २ १ १ १}
 ज्योतीर३४५ः ॥ १ ॥

अथ व्याख्यानम्—१भा० १२५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १

^{२२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 † भ्राजा । २ । भ्राजाशउ । वार । अयारूचाह
^{२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 रिण्यापुनानः । विश्वादिषासितरतिसयुग्वभिः । सरो
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 नसयुग्वभिः । धारापृष्ठस्यरोचते । पुनानोअरूपोच्चरिः ।
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 विश्वायद्रूपापरियास्युक्भिः । सप्तास्येभिष्टकभिः । आ
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 जा । २ । भ्राजाशउ । वार । ए । विश्वस्यजगते

* “अग्निर्मूर्तम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

† “वागीय व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

इन्द्रत-पव]

कन्दार्चिकपरिशिष्टम् ।

५०५

१२ २२   १   ३   ५ २   १   १ १ १ १
ज्योतिः । ज्यो२ता२३४ओहोवा । इट्इडा२३४५ ॥ २ ॥

अथ व्याख्यानम्—१ भा० ८२९ पृष्ठे प्रत्ययम् । २

तृतीयं साम—१भा० १२८ पृष्ठे कुप्रितम् । २

१   २ २ १   २ २ १
* ओ३१म् । ३ । आयूः । ३ । ज्योतीः । ३ ।

२ २ २ २ २   २ २ २ २ २   २ २ २ २ २
ज्योतीवा । ३ । ज्योतीवाहाइ । २ । ज्योतीवा३हाउ ।

२   २ १ २ २ २   २ २ २ २ २   २ २ २
वा । इहस्वैश्चानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । इन्दुरि

२ २ २   २ २   २ २ २ २   २ २ २ २
डासतयम् । सत्यम् । २ । सत्योवा । ३ । सत्योवा

२   २ २ २   २ २   २   २ २ २ २ २
हाइ । २ । सत्योवा३हाउ । वा । इहस्वैश्चानराय

२ २ २ २ २   २ २   २ २ २ २ २   २
प्रदिशोज्योतिर्वृहत् । कायमानोवनातुवाम् । तुवाम् ।

२ २ २ २   २ २ २ २   २ २ २ २
२ । तुवोवा । ३ । तुवोवाहाइ । २ । तुवोवा३

२   २   २ २ २ २ २   २ २ २ २ २   २ २   २ २
हाउ । वा । इहस्वैश्चानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । द्यौ

२ २ २ २ २   २ २ २   २ २ २ २   २
भूतम्पृथिवी । पृथिवी । २ । पृथिव्योवा । ३ । पृथि

२ २ २ २   २ २ २ २   २   २ २ २ २
व्योवाहाइ । २ । पृथिव्योवा३हाउ । वा । इहस्वै

० “सचापिञ्जलरत्रेह” — इति आ० भा० १, २, २८ । तत्रेहं द्वितीयम् ।

६४ख,

३०६

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १ अ०

२ १२ २ १ १२ १२ २ १ २ २ २ २
 श्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यन्मातृरजगन्नपाः । अ
 २ १२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पाः । २ । अपोवा । ३ । अपोवाद्वा । २ । अपो
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वाश्चाउ । वा । इहस्ववैश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् ।
 १ २ १२ २ १२ २ १२ २ १२ २ २ २ २ २
 सहस्रेजआपः । आपः । आपः । आपोवा । ३ । आ
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पोवाद्वा । २ । आपोवाश्चाउ । वा । इहस्ववश्वा
 १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । नतत्तेअग्नेप्रमुषेनिष्
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तनाम् । २ । तनोवा । ३ । तनोवाद्वा । २ । तो
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वाश्चाउ । वा । इहस्ववश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत्
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उपादिशोज्योतिः । ज्योतिः । २ । ज्योतोवा । ३ ।
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ज्योतोवाद्वा । २ । ज्योतोवाश्चाउवा । इहस्ववश्वा
 १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यद्दूरेसन्निधाभुवाः । भुवाः ।
 २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २ । भुवोवा । ३ । भुवोवाद्वा । ३ । भुवोवाश्चाउ ।

५०७

+ “बाबोर्दिकर्णभासे हे खत्योर्वा”—इति या० प्रा० ३, १, १८ । तत्र हं द्वितीयं भासं नाम ।

५०८

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १ अ०]

^{२ १} ३ । इक्षियो । ^१ ३ । ऊम् । ^१ ३ । हो । ^१ ३ । हृत् ।
^{१ २} ३ । इडा । ^{२ १ २} ३ । ऋतम् । ^१ ३ । हस् । ^{२ १} ३ । पुक्ष्म
^२ वृष्णी अरुषस्य नूमा रश्चाः । ^{१ १ २} पुनोवचो विदथा जातवेदा र
^१ रसाइ । ^{१ १ २} वैश्वानरायमतिर्नव्यसे शूरश्चीः । ^{१ २} सोम इव पव
^{२ २ २ १} ते चारुरग्रा रश्चा रश्च । ^{२ २} हाउहाउहाउ । ^{२ २ २ २} ओहा । ^२ ३ ।
^{२ २ २ २} ओहाइ । ^{१ २ १} इक्षीहो । ^{२ १} ३ । इक्षियो । ^{१ २} ३ । ऊम् ।
^१ हो । ^१ ३ । हृत् । ^{१ २} ३ । इडा । ^{२ १ २} ३ । ऋतम् । ^३ ३ ।
^१ हस् । ^२ २ । हारश्च । ^{४ २ २} औक्षीवा । ^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{२ १} भद्रम् ।
^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{१ २ २} अयेयः । ^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{२ २ १} वामम् । ^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{१ २} वरम् ।
^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{२ १} सुवम् । ^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^{१ २} अस्ति । ^{१ २ २ २} इक्षीहो । ^१ अ
^{२ २ २} भ्राजीत् । ^{२ २ २ २} इक्षीहो । ^{१ २} ज्योतिः । ^{१ २ २} अभ्राजीत् । ^{१ २} इक्षी
^{१ २} हो । ^{१ २} दीदिवः । ^२ ए२३ । ^{३ २ २} हियाहाउवा३ । ^{३ १ १ १} भारश्च पु॥ ८॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० २२९ पृष्ठे दृश्यम् । ८

३ व्रत-पत्र]

छन्दश्चार्चिकपरिशिष्टम् ।

५०६

२२   १२   १२   ३२
 * हाउ । ३ । आयुः । ३ । ज्योतिः । २ । ज्यो

२   ५२ २   २   १२ २ ३ १११
 ता३४ । औहोवा । ए३ । वाग्ज्योतीर३४पूः ॥ ९ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः, सचयः—

१   २२
 वाक् । ज्योतिः ॥ २ ॥ ९ ॥

२२ २ २ ३   ५२ २   २२ २   ३
 † एवाहियेवा२३४ औहोवा । हा२ह२हा२ह२ह२
 ५२ २   २ २ १   २ १
 २३४ । औहोवा । (एवन्तिः) द्वियेवा । द्वियग्नाइ ।

२   १   २ २ १   २ २ १ १११
 द्विइन्द्रा । द्विपूषान् । द्विदेवा२३४पूः ॥ १० ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु सोमः सचयः—

३ २   ३   २   ३   २   ३   २
 एव । द्वि । एव । द्वि । अग्ने । द्वि । इन्द्र । द्वि ।

३   २   ३
 पूषन् । द्वि । देवाः ॥ २ ॥ ९ ॥

२ २ २   १ २   २   १ २   २
 ‡ वयोमनोवयःप्राणाः । वयश्चक्षुर्वयःश्रोत्राम् । व

* “ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा दशातुगानं तस्य शिरस्य प्रीवाश्च स्वस्व-
 कीकसौ च पुरीषाणि च पक्षी चात्मा चोरु च पुच्छं चेतत् साम सुपर्ष
 मित्याचक्षते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ । तत्र ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं
 सौर्यं वा प्रथमातुगानं शिरो नाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा द्वितीयातुगानं प्रीवा नाम ।

‡ ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा तृतीयातुगानं स्वस्वो नाम ।

५१०

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० १ अ०]

१ १ १ १ १ २   १   २ २   २   ३ १ १
 योघोषोवयोव्राताम् । वयो२३भूताउ । वा३ । ई २ ३

१ १
 ४ ५ ॥ ११ ॥

२ २ १   १   २   १   ५   २ १ २
 * वयोमना२३ः । होइहौवाओ२३४वा । वयःप्रा
 १ २ १ १ ५   २ १   १
 णा२३ः । होइहौवाओ२३४वा । वयश्चक्षू२३ः । हो
 १ १ १   २ १ २   १ २ १   २ २ १ २
 इहौवा० । वयःश्रोत्रा२३म् । होइहौवा० । वयोघोषा
 १ २ १   २ २ १   १ २ १   २ २
 २३ । होइहौवा । वयोव्रता२३म् । होइहौवा । वयो
 १ २   १ २ ३   ३ १ १ १ १
 भूता२३म् । होइहौवाओ२३४५वाइ५ई । ऊ२३४५ः ॥ १२ ॥

अनयोर्मूलं न ऋक्, अपितु खोभः, सचेष्टः—

१ २ २   १ २ २   १ २ २   १ २ २
 वयः । पयः । चक्षुः । श्रोत्रम् ॥ २ ॥ ८ ॥

१ २   २ २   २ २
 † ऊ२३ । हाउ । ३ । होइवाक् । (एवन्निः

१ २ २ २
 धर्मोऽधर्मः । ३ ॥ १३ ॥

• ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा चतुर्धातुगानं कौकसो नाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा पञ्चमातुगानं पक्षो नाम ।

३व्रत-पत्र]

छन्दःशास्त्रिकपरिशिष्टम् ।

५११

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः; सचैषः—

^१ उर्कः । ^{२२} धर्मो धर्मः । ^{१ २२} धर्मः । ^३ धर्मः ॥ २ ॥ ८ ॥

^{१ २ १} * धर्मविधर्म । ^२ ३ । ^{२ १ २ २} सत्यज्ञाय । ^{२ १ २} ३ । ऋतंवद । ३ ।

^{२ १ ५ १ ५ १} ह्रस्वंवरवंवरवम् । ३ ॥ १४ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः; सचैषः—

^{१ २ २} धर्मः । ^{१ २ २} विधर्मः । ^३ वि । ^२ धर्मः । ^३ सत्यं । ^३ गाय ।

^२ ऋतं । ^३ वद । ^२ ह्रस्वं । ^२ वम् ॥ २ ॥ ८ ॥

^{२ २ २ १ २ १} † औहौहोवाहोइ । २ । ^{२ २ २ १ २ २ २} औहौहोवाहाइ ३१३ ।

^१ वा २३ । ^३ भू २३४वात् । ^५ विभ्राड्वृहत्पिबतुसोम्यम् । ^{२ १ २ २ १ २ २ १} औहौ

^{१ २ २} होवाहोइ । ^{२ २ २ १ २ २} औहौहोवाहोइ । ^{२ २ २ १ २ २ २} औहौहोवाहाइ ३१३ ।

^१ वा २३ । ^३ जा २३४नात् । ^५ आयुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् । ^{१ २ २ १ २ १ २ १ २}

^{२ २ २ १ २ २} औहौहोवाहोइ । २ । ^{२ २ २ १ २ २} औहौहोवाहाइ ३१३ । ^१ वा २३ । ^३ वा

* ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्तय सौर्यं वा षष्ठागुगानमपि पचोनाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्तय सौर्यं वा सप्तमानुगानमात्मा नाम ।

५१२

सामवेदसंहिता ।

[६प्र० १अ०]

^५ २३४^{१२ १२२ १२ ११ २ १ २}द्वात् । वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना । औहोहोवा

^{१२२ १२२ १ १ २ ५}होइ । २ । औहोहोवाद्वा३१३ । वार३ । कार३४रात् ।

^{२१२ १ १२ २२ २२ २ १२२}प्रजाःपिपत्तिवज्रधाविराजति । औहोहोवाहोइ । २ ।

^{२२२ १२२ १ १ २२ १ २ २२१२ २२ ३}औहोहोवाद्वा३१३ । वार२ । ए । अभ्राजीज्ज्योतिरभ्रा

^{१११}जी२३४^५त् ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ३३७ पृष्ठे दृश्यम् । १५

^{१२ २१ २ १ २}* भूमिः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । द्यौः । २ । द्यार

^{५२२ २ २ २२१२ ११११}४ । औहोवा । ए३ । भूताया२३४^५ ॥ १६ ॥

^{१ २ १ २ १२ ५२२}† द्यौः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । भूमिः । २ । भूमा

^{५२२ २ २ १२ ३ १११}३४ । औहोवा । ए३ । आयुषे२३४^५ ॥ १७ ॥

^{१२ १२ ५२२ ५२२}‡ हाउ । ३ । ज्योतिः । २ । ज्योता३४ । औहो

^{३ १११}वा । ई२३४^५ ॥ १८ ॥

• ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा अष्टमातुगानं मरुनाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा नवमातुगानं मपीदं मरुनाम ।

‡ ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा दशमातुगानं पुष्यं नाम ।

१ प्रत-पर्व]

हृन्द्भाषिकपरिशिष्टम् ।

५१३

१ २ २ २ २ २ १ १ २ २ २ २
* सन्त्वाभूतान्यैरयन् । होइ । सन्त्वाभव्यान् यैरयन् ।

१ १ २ २ १ २ २ १ १ २ २ २
होइ । सन्त्वाभविष्यदैरयन् । होइ । सन्त्वाभुवनमैर

१ १ २ २ २ २ २ १ १
यन् । होइ । सन्त्वाभूतमैरयन् । होइ ॥ १८ ॥

अस्य मूलां न कृत्, अपितु होमः ; सचैषः—

१ २ १ २ २ १ १ २ १ २ २
सम् । त्वा । भूतानि । ऐरयन् । सम् । त्वा । भव्यानि ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ऐरयन् । सम् । त्वा । भविष्यत् । ऐरयत् । सम् । त्वा ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २
भुवनम् । ऐरयत् । सम् । त्वा । भूतम् । ऐरयत् ॥ १९ ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगान षष्ठस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

प्रथमं साम—२भा० १३८ पृष्ठादिषु मुद्रितम् । १

द्वितीय-तृतीये सामनि—२भा० १४३-१४४ पृष्ठयो मुद्रिते । २-३

चतुर्थं साम—२भा० १४० पृष्ठे मुद्रितम् । ४

२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
† हाउ । ३ । सहोभ्राज । २ । सहोभ्राजा । पोभ्रा

● “एतत् साम सुपर्णमित्याचक्षते”—इति आ० ब्रा० २, २, २८ ।

† “हृन्द्भाष्यं च सधस्यम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

६५ख,

५१४

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २४०]

^{१२} जा । २ । ^{१२ २} पोभाज । ^{१ २ २२} अभ्राजीत् । ३ । ^{१ २ २} व्यभ्राजीत् । ३ ।
^{१ २} अदिद्यत् । ३ । ^१ अदिद्युतद्विष्वम्भूतसहो । ^२ वृहत् ।
^१ अदिद्युत्प्रभाट्प्राम्भाट् । ^१ अदिद्युतद्वर्मोअरुचुत् ।
^१ अदिद्युतद्वर्मउपसोअरोचरयाः । ^{२ २} द्वाउ । ३ । ^{१ २ २२} सहोभ्रा
^{१ २ २२ २} ज । २ । ^{१ २ २ २२} सहोभ्राजा । ^{१ २ २} पोभाजा । २ । ^{१ २} पोभाज । ^{१ २} अभ्रा
^{१ २} जीत् । ३ । ^{१ २ २} व्यभ्राजीत् । ३ । ^{१ २} अदिद्युत्तत् । २ । ^{१ २} अदिद्यु-
^१ तात् । ^{२ २} द्वाउवा । १ । ^{१ २ २ २ २ २} अदिद्युतद्वर्मोअरुचुदुपसा
^{१ १ २ २ २ २ २ २ २ २} न्दिविसर्योविभाती २३४५ ॥-५ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोभः; सचेष्टः—

^{१ २ २} अदिद्युत्तत् । ^{१ २ २} विष्वम् । ^{२ २ २} भूतम् । ^{१ २ २ २ २} सहः । ^{३ २} बृहत् ।
^{१ २ २} अदिद्युत्तत् । ^{१ २ २} अभ्राट् । ^१ प्र । ^{१ २ २} अभ्राट् । ^{१ २ २} अदिद्युत्तत् ।
^{२ २} घर्मः । ^१ अरुचुत् । ^{१ २ २} अदिद्युत्तत् । ^{२ २} घर्मः । ^{१ २ २} उपसः ।
^१ अरोचयः । ^{१ २ २} भूतिः । ^{१ २ २} सर्वान् । ^{१ २ २} कामान् । ^२ अशीमहि ॥२॥१०॥

३३त-पर्व]

इन्द्रार्चिकपरिशिष्टम् ।

५१५

पष्ठं साम—२भा० २४६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

सप्तमं साम—२भा० २४४ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अष्टमं साम—२भा० २४७ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

नवमं साम—२भा० २४८ पृष्ठे मुद्रितम् । ९

१ १ २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 * उद्यंस्त्रीकानरोचयः । होइ । इमांस्त्रीकानरोच

१ २ १ २ २ २ २ १ १ २ १ २ २
 यः । होइ । प्रजाभूतमरोचयः । होइ । विश्वभूतमरो

१ २ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चयः । होइहार२३४औहोवा । घर्मोज्योतीर३४५ः ॥ १० ॥

अथ मूलं न ऋक्, अपितु लोभः ; सचैवः—

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उद्यन् । उत् । यन् । लोकान् । अरोचयः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इमान् । लोकान् । अरोचयः । प्रजाः । प्र । जाः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 भूतम् । अरोचयः । विश्वम् । भूतम् । अरोचयः ॥ २१० ॥

एकादश-द्वादशे सामनि २भा० २५१—२५३ पृष्ठेषु मुद्रिते । ११-१२

त्रयोदश-चतुर्दशे सामनि—२भा० २५५-२५६ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १३-१४

पञ्चदश-षोडशे सामनि २भा० २६१-२६२ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १५-१६

१ १ २
 † वाक् । मनःप्राणःप्राणोपानोव्यानश्चक्षुःश्रोत्रं घर्म

● “घर्मस्य घर्मरोचन मिन्द्रस्य वा”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २८ ।

† “वागादिपितृन्”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २८ ।

३१६

सामवेदसंहिता ।

[६ प्र० २ अ०]

१ १ १ १ १ १ १ १
 वर्मभूतिः प्रतिष्ठा । आदित्यः पित्रयम् । ३ । आयुः पि
 त्रयम् । ३ ॥ १७ ॥

अस्य मूलं न सक्तु अपितु लोभः; उपेयः—

१ १ १ १ १ १ १ १
 वाक् । मनः । प्राणः । प्र । आनः । अपानः ।
 १ १ १ १ १ १ १ १
 अप । अनः । व्यानः । वि । आनः । चक्षुः । श्रोत्रम् ।
 १ १ १ १ १ १ १ १
 शर्म । वर्म । भूतिः । प्रतिष्ठा । प्रति । स्या । आदि
 १ १ १ १ १ १ १ १
 त्यः । आ । दित्यः । पित्रयम् । आयुः । पित्रयम् ॥ ११० ॥

अष्टादशं साम—२भा० ३४६ पृष्ठे सुदितम् । १८

ऊनविंशं साम—२भा० ३४१ पृष्ठे सुदितम् । १९

१ १ १ १ १ १ १ १
 * हाउहाउहाउ । भ्राजाओवा । ३ । उदुत्यजा ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 ३ । हाउश्वा । आर्चिः । इन्द्रन्नरोनेमधिताहवारश्

१ १ १ १ १ १ १ १
 नाश्वा । हाउश्वाउ । भ्राजाओवा । ३ । तवेदसम् ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 हाउश्वा । शोचिः । हाउश्वाउ । भ्राजाओवा । ३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १
 देववहा । ३ । हाउश्वा । तापः । यत्पार्यायुनजता

● “इन्द्रस्य शिरदत्याचक्षते”—इति आ० प्रा० ३, २, १८ ।

श्रवत पर्व]

छन्दमार्चिकपरिशिष्टम् ।

५१७

० १ १५ २ ३२ २२ ३२ २ २
 इधियारश्स्ताः । हाउरहाउ । भ्राजाओवा । ३ । ति
 २ २५ १ २ २२ ३२ २२
 केतवः । ३ । हाउरवा । हारः । हाउरहाउ । भ्राजा
 ३२ २ २ २ २५ १ २
 ओवा । ३ । दृशेविश्वा । ३ । हाउरवा । साहः ।
 १२ २ २ ७ १ २२ २ ३२ २२
 प्रुरोनृपाताश्रवसाश्चकारश्माद् । हाउरहाउ । भ्राजा
 ३२ २ २ २ २५ १ २ २२
 ओवा । ३ । यद्ध्यम् । ३ । हाउरवा । नारः । हाउ
 २ ३२ २२ ३२ २ २ २ २५
 रहाउ । भ्राजाओवा । ३ । दृशेविश्वा । ३ । हाउरवा ।
 १ १२ २ २ ७ २ २२ २ २
 भारः । आगीर्मतिव्रजेभजातुवारश्नाः । हाउरहाउ ।
 ३२ २२ ३२ २ २ २५
 भ्राजाओवा । ३ । यद्ध्यम् । ३ । हाउरहाउवार ।
 ३ १ १ १ १
 ईरश्वापु ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३८ पृष्ठे, पुनः तत्रैव ६४१ पृष्ठे च क्रमात् द्रष्टव्यम् । १०

१ १२ १ २२ १ २ २ १ २ १
 * उन्नयामि । होइ । ३ । आदित्यम्प्राञ्चंयन्तमुन्न
 १२ १ २ २ २ १२ २२ १
 यामि । होइ । ३ । अहोरात्राण्यरित्राणि । होइ ।
 १२ १ १ २ २ २ २
 ३ । द्यौर्नोर्द्वाउ । ३ । तस्यामसावादित्यैर्यतेहाउ । ३ ।

* “आदित्यस्योपधं नदादित्यात्मोत्याचक्षते”—इति आ० भा० ३, २, २८ ।

[६ प्र० २ अ०]

CC-0. Shri Vipin Kumar Col. Deoband. In Public Domain.

सामवेदसंहिता ॥

॥ अथ कन्दार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ॥*

॥ अथ स्तोमः ॥८॥

॥ हरिः ॐ ॥

१ २२   ३   १ २   ४   १ २२   १ २२
अथ । स्तोभ । प्रकृतिः । प्र । कृतिः । अश्वाः ।

गावः । ऊवेवसु । ऊवे । वसु । विदावसु । विदाः ।

• इन्द्रार्चिकपरिशिष्टेऽरण्यगाने श्रुतानां प्रायः सर्वासा भवे साक्षां मूलं
 ऋक्-सोमौ तत्र ऋक्-परिचयस्तु इन्द्रार्चिकालोचनेनैव लभ्यते अथाव परिशिष्टे
 सोम-परिचयः ।

† स्तोभस्त्रिविधः, वर्ष-पद-वाक्य-भेदात् “अधिकत्वे सत्यृग्विसज्जणो वर्षः स्तोभः”—इति यदुक्तं सीमांसाधिकरणमालाया नवमाध्याय-द्वितीयपादैकादशाधिक-
रण-व्याख्यानवासरे साधवेन तदेतन्नवर्णं वर्षस्तोभमावस्थामभिप्रेतम्, तेन आशास्त्रादि-
नवविध-वाक्य-स्तोभे, षाडकारादि-पञ्चदश-पदस्तोभेषु च नाव्याप्तिः। तदुक्तम्
“आशास्त्रिः क्षुतिः संख्यानं प्रलयः परिदेवनं प्रैष मन्त्रपणक्षेप हृष्टिराख्यानमेव च”—इति
वाक्यस्तोभ-भेदाः तत्र “अग्न्यज्योतिरहता अभूम”—इति, “नमोऽन्नय नमोऽन्नपतये”
—इत्यादिः, “देदेवा देवाः द्विविपदः अन्नारिचंसदः पृथिवीषदः”—इत्यादिः,

५२०

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र०

१ २२ १ २२ ३ १ १ १ २२ १ २२ २
 वसु । दत्ताय । हविष्मते । योनिम् । इन्द्रः । च ।
 १ २२ ३ २ ३ २ ३ ० १ २२
 गच्छथः । दाः । वसु । वृधे । महे । अग्निः । आहुतः ।
 ३ २ १ २२ १ १ २
 आ । ऊतः । शुक्रः । आहुतः । आ । ऊतः । अस्मभ्यम् ।
 ३ १ २ ३ १ २२ २ १ २ ३
 गातुवित्तमम् । गातु । वित्तमम् । हविष्कृते । हविः ।
 १ २२ ३ २ ३ २ ३ २ ३
 हते । गोः । पदे । पृत् । उदधिः । उद । धिः । नि
 २ ३ २ १ २२ १ २२ २ १ २ २
 धिः । नि । धिः । गावः । अश्वः । घृतश्रुतः । घृत ।
 १ २ ३ २ ३ २ ३ २ १ २२
 श्रुतः । आ । गहि । आ । इहि । ते । इमे । अति ।
 १ २२ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २
 द्विषः । सुभुतये । सु । भुतये । जनित्रम् । स्वः ।
 १ २२ १ २ १ २२ १ २२ ३
 महः । स्वः । मयः । स॒श्रवसे । सम् । श्रवसे ।
 १ २२ ३ २ १ २ २ २ २ ३
 विश्रवसे । वि । श्रवसे । सत्यश्रवसे । सत्य । श्रव

“एतत्त संख्यां रिशासइन्द्र”-इति, “यदिन्द्राहं यथा त्वम्”—इति, “समन्विषं दह”
 —इति, “विश्वे षां देवानां समिदजस्रं व्यतिराततनम्”—इति, “प्रजाभूतमजी-
 जने”—इति, “यौरुक्ताम् भूमिराततनत् समुद्रं समचुकुपत्”—इति—इत्येव सादयः
 क्रमेणोदाहाराः । पद-स्लोभ-विवरणम्, मन्त्रब्राह्मण-तृतीय-प्रपाठक-तयोदश-खण्डे;
 तदुदाहरणानि तु स्लोभ-ग्रन्थेऽन्वेषणमन्तरापि प्राप्तव्यानि बहूनि । इमे नव
 वाक्यस्लोभाः पञ्चदश-पदस्लोभाश्च गानग्रन्थे षड् अंताः सामसु, तच्चाप्यरण्ये वञ्च ॥

१ख०]

कन्दार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५२१

^{१ २ २} ^{३ १ १} ^३ ^{१ २ २} ^{३ २}
 से । अवसे । सुशमाः । सु । शमाः । महः
^{३ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ १ २} ^३ ^१
 विशे । दिवम् । ऋतम् । अमृतम् । अ । मृ
^{२ २} ^{३ १ २} ^३ ^{२ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २}
 तम् । मधुश्रुतः । मधु । श्रुतः । धर्मणे । इन्दुः ।
^{३ २} ^३ ^१ ^{३ २} ^३
 समुद्रम् । सम् । उद्रम् । उर्विया । वि । भाति ।
^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 स्वर्तते । धर्म । विधर्म । वि । धर्म । विश्वम् । सम् ।
^{३ १ २} ^३ ^{१ २ २} ^{३ १ २} ^३
 अत्रिणम् । दह । विश्वम् । वि । अत्रिणम् । द
^{१ २ २} ^{३ १ २} ^३ ^{१ २}
 ह । विश्वम् । नि । अत्रिणम् । दह । असोइति
^{१ २ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^३ ^{१ २} ^३
 रायः । उत । अवः । इषः । वृधे । सदोविशः । सद ।
^{१ १} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३ ^{१ २}
 विशः । अति । विश्वानि । दुरिता । दुः । इता ।
^३ ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^३ ^२ ^३
 तरेम । अवः । बृहत् । वाजी । जिगी । वान् । दीदि
^१ ^{३ १ २} ^३ ^{१ २} ^३ ^{१ २} ^{३ १}
 हि । दीदयात् । सुवृत्तिभिः । सु । वृत्तिभिः । नृमा
^२ ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३
 दनम् । नृ । मादनम् । भरेषु । आ । वाजी । जिगी ।

६६ख,

५२२

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

१ १ २ १ २ २ ३ १ ३ १ २ ३ ०
 वा । विश्वा । धनानि । अर्कः । देवानाम् । परमे ।
 १ २ ३ १ १ २ ३ २ ० ३ १ २
 व्योमन् । वि । ओमन् । अर्कस्य । देवाः । परमे । व्योम
 न् । वि । ओमन् ॥ १ ॥

२ ३ २ १ १ २ २ १ २ ३ २
 औ । हो । वा । हा । इडा । भा । इय । इयात् ।
 १ २ २ २ १ २ १ २ ३ २ १ २
 ययुः । इह । ऊवे । इति । उप । ऋतून् । ह्यय । ये ।
 १ २ १ २ १ २ ३ २ ३ २
 दिवः । दिवम् । विशः । अचा । वः । वाहाः । आ ।
 २ १ २ १ २ २ ३ १ २ २
 अरुहन् । शुधि । एहि । इहि । इन्द्रः । अग्ने ।
 १ २ १ २ १ २ ३ २ ३ २
 इह । इहि । बल । उवै । इह । शुधि । अयम् ।
 ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ १ २ २
 इदम् । इदकम् । रयिष्ठाः । रयि । स्याः । ओकः ।
 १ २ ३ २ १ २ २ २ ३ २
 दद । अणु । दक्षुः । हरिश्चीः । हरि । श्री । सः ।
 १ २ १ २ १ २ ३ २ १ २ १ २
 वव । वसु । भगाय । ह्ये । वयः । वयोभिः । सम् ।
 १
 त्वा । हिन्यन्ति । रिषन्ति । ततक्षुः । शिशन्ति । धी

३ख०]

छन्दःआर्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५२३

^{१ २} तिभिः । ^३ अष् । ^२ अभि । ^{१ २ २} दिग्ः । ^{३ ५} स्तु । ^{३ ५} स्तुषे । आ ।

^{३ २} अयम् । ^{५ २} अयायम् । ^{१ २ २} हिषः । ^{२ २} ए । ^{१ २ २} दिवम् । आ । ^{१ २ २} दिवः ।

^{३ २} आ । ^{१ २} असौ । ^{१ २ २} क् । ^{५ २} अविदत् । ^{३ १ २} दिवा । यः । ^{३ १ २} दुरतिनम् ।

^३ दुः । ^{१ २} अतिनम् । ^{३ २} दिवि । ^{१ २ २} इति । ^३ इव । ^{१ २ २} द्युभिः । ^१ इ

^{२ २} डाभिः । ^{१ २ २} स्वरत । ^{५ १ २} श्लोकयत । ^{१ २ २} श्लोकाः । ^{१ २ २} धनम् । ^{१ २ २} धर्म ।

^{३ २} वा । ^३ अग्निः । ^{१ २ २} तपति । ^५ प्रति । ^५ दहति । ^{३ २} ति । ^{३ २} अग्निः । वै ।

^{१ २ २} म्वमिः । ^{१ २ २} दोहे । ^{१ २ २} द । ^{१ २ २} ज्वर । ^{३ २} जुव । आ । ^{३ २} इयम् ।

^{१ २ २} ऊर्मिः । ^५ इव । ^{१ २ २} जनत् ॥ २ ॥

^२ आ । ^३ आइ । ^३ हाइ । ^१ आऊ । ^३ हाऊ । ^३ ओ । ^३ ओइ ।

^२ होइ । ^५ वोइ । ^५ मोइ । ^५ ऊम् । ^५ औ । ^५ हो । ^५ वा । ^५ हा ।

^२ ए । ^२ हे । ^२ दे । ^२ धे । ^२ या । ^२ हा । ^२ ह् । ^२ ह । ^२ हि । ^२ य ।

^३ व । ^३ व । ^३ उप् । ^३ ऊप् । ^३ इ । ^३ उ । ^३ ओम् ॥ ३ ॥

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० १ अ०

^१ इट् । ^{१ १ २} इडा । ^{१ २ २} दिशम् । ^{१ २ २} विशम् । ^{१ २ २} हस् । ^{१ २ २} अश्वा ।
^{१ २ २} शिशुमती । ^{१ २} युवतिः । ^२ च । ^{१ २} कुमारिणी । ^{१ २} स्वः । ^{१ २ २} ज्योतिः ।
^{१ १ २} चै । ^२ सुष्टुभः । ^{१ २ २} सु । ^{१ २ २} स्तुभः । ^{१ २ २} तुभः । ^{१ २ २} अश्वा । ^{१ २ २} शिशुम् ।
^२ अक्रान् । ^{१ २} विष्टुभुः । ^२ वि । ^{१ २ २} स्तुभः । ^{२ २} बृहत् ॥ ४ ॥
^{१ २ २} सद्दः । ^{१ २ २} नरः । ^{२ २} सत्यम् । ^{१ २ २} ओजः । ^२ म्नात् ।
^{२ २} इदम् । ^२ द्यौः । ^{१ २ २} अक्रान् । ^२ भूमिः । ^{१ २ २} अततनत् । ^२ समु
^२ द्रम् । ^२ सम् । ^२ उद्रम् । ^२ सम् । ^२ अचूकुपत् । ^{१ २ २} ऐरयत् ।
^{२ २} देवाः । ^{१ २ २} दिवा । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २} स्वः । ^२ जगन्म । ^२ महः । ^२ पृथि
^२ व्याः । ^{१ २ २} दिवम् । ^{२ १ २} आ । ^{२ १ २} शकेम । ^{२ २} वाजिनः । ^{२ २} यमम् ।
^{२ १ २} देवानाम् । ^{१ २ २} अवसा । ^{२ २} वयम् । ^{१ २ २} ममः । ^{१ २ २} आवत् ।
^{२ २} बृहत् । ^{२ २} वामम् । ^{२ २} बृहत् । ^{१ २ २} पार्थिवम् । ^{२ २} बृहत् । ^{२ १} अन्त
^२ रिक्षम् । ^{२ २} बृहत् । ^{१ २ २} दिवम् । ^{२ १ २} बृहद्भ्यः । ^{२ १ २} वामेभ्यः ।
^{२ २} वामम् ॥ ५ ॥

दख०]

छन्दःशास्त्रिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५२५

^२सम् । ^३त्वा । ^{१२२}अनोनवुः । ^{३१२}अनोनवुः । मरुतः ।

^{१२२}विश्वस्मात् । ^{३२}अग्निः । ^{३२}मूर्द्धा । ^२अभवत् । ^२दिवः ।

नम् । * * * * * (१) ॥ ६ ॥

^३आज्यदोहम् । ^२आज्य । ^२दोहम् । ^{२१२}चिदोहम् ।

^३चि । ^{१२२}दोहम् । ^{१२२}च्योहम् । ^{३२}अतम् । उम् । शम् ।

^{३२}योः । ^{१२२}हविः । अथ ॥ ७ ॥

^{२२}अभि । ^३इमहे । ^{१२२}सर्प । ^{१२}स्वः । ^{३२}अभिः । ^१प्र । म

^{२२}हिः । ^२इमहे । ^२प्र । ^२सर्प । ^{१२}स्वः । ^३उत् । ^{१२}सर्प । ^{१२}स्वः ।

^{१२}स्वः । ^{२१२}सर्पन्तः । ^३सम् । ^{१२२}सर्पन्तः । ^{१२२}सर्पत । ^३प्र ।

^३सर्पत । ^{१२}स्वः । ^१गमेम । ^२ते । ^{१२}वयम् । ^{१२}स्वः । ^३सम् ।

^३सर्प । ^२हृपाय । ^३प्र । ^२हृप । ^३हृपाय । ^३प्र । ^३हृपाय ।

(१) "पतिः"—इत्यादिरंशः—२भा० ४०८ पृष्ठे मुद्रितः ।

५२६

सामवेदसंहिता ।

[१प्र०२अ०

१ २२ ३ १ २ ४ १ २ ३ १ २२
दिशः । प्रदिशः । प्रादिशः । कल्पन्ताम् । राजम् ।

४ १ २ ४ १ २२ ३ १ २
गमेम । खराजम् । ख । राजम् । गमेम । उद्दिशः ।

३ २ ४ १ २ ३ १ २ ३
उत् । दिशः । विदिशः । वि । दिशः । कल्पन्ताम् ।

३ १ २ ३ १ २२ ४ १ २ ३
विराजम् । वि । राजम् । गमेम । खराजम् । ख ।

१ २२ ३
राजम् । गमेम ॥ ८ ॥

॥ प्रथमस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

२ १ २२ १ २२ १ २२ ३
वृ । हरिः । मतिः । एकम् । सम् । ऐरयत् ।

२ १ २२ ३ २ १ २२ १ २२
वृधे । एकम् । सम् । ऐरयत् । महे । एकः । वृषा ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २२
वि । राजति । ऊवे । विराजम् । वि । राजम् ।

३ १ २ ३ १ २२ ३ २ १ २२ १
खराजम् । ख । राजम् । महत् । साम । अजी

१ख०]

छन्दःशास्त्रिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

पृ२७

^२जने । ^{३ २}महत् । ^२भद्रम् । ^२अजीजने । ^२अभाटव्यम् ।
^३अ । ^२भाटव्यम् । ^३अजीजने । ^२अभिभूः । ^३अभि । ^२भूः ।
^२असि । ^२रा । ^३ब । ^{३ २}रे । ^{३ २}अस् । ^{३ २}अयम् । ^३वायौ । ^३त्रि
^{१ २}वृतम् । ^२त्रि । ^{१ २ २}वृतम् । ^{३ १ २}प्रवृतम् । ^३प्र । ^{१ २ २}वृतम् । ^३अ
^{३ २}स् । ^३फट् । ^२मृस् । ^३हस् । ^३अभि । ^२अभूः । ^२हस् ।
^{३ २}प्रहस् । ^३प्र । ^२हस् । ^{१ २ २}चक्षुः । ^{३ २ २}क्षुरः । ^{१ २ २}हरोहरः ।
^{३ २ २}हरः । ^३हरः । ^२वृश्च । ^{१ २ २}प्रवृश्च । ^३प्र । ^२वृश्च । ^३प्र । ^३क्लि
^{१ २ २}न्धि । ^{३ २}वयः । ^{३ २}बृहत् । ^{३ २}चतम् । ^{३ २}हविः । ^{३ २}भद्राम् ।
^{३ २}स्वधाम् । ^२स्व । ^२धाम् । ^{३ २}स्वयम् । ^३स्कृण्वे । ^{१ २ २}इषम् ।
^{१ २ २}ऊर्जम् । ^{१ २ २}रजः । ^{१ २}स्वः । ^{१ २ २}वाक् । ^{१ २}इडा । ^{३ २}स्वः । ^{३ २}बृहत् ।
^{३ २}भाः । ^३अर्कम् । ^{१ २}अर्चत । ^३देवावृधम् । ^{१ २ २}देवा । ^३वृधम् ।
^{३ २}इह । ^{३ २}प्रजाम् । ^३प्र । ^२जाम् । ^{३ २}इह । ^{३ २}रयिम् । ^३र

५२८

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र. २ अ०

राणः । रायस्योषाय । रायः । पोषाय । सुकृताय ।

सु । कृताय । भूयसे । आ । अगन् । वामम् ।

इदम् । बृहत् । इदम् । वामम् । इदम् । बृहत् ।

मत्स्र । ओजः । सहः । बलम् । इन्द्रः । वयः । दधे ।

सधम् । च्यतम् । प्रिय । प्रियम् । ब्राह्मणानाम् ।

यत् । मनः । तत् । मयि । ब्राह्मणानाम् । पशू

नाम् । यत् । मनः । तत् । मयि । पशूनाम् । योषि

ताम् । यत् । मनः । तत् । मयि । योषिताम् ।

वीहि । यवे । सम् । यमन् । न । व्यायमन् । वि ।

आयमन् । वि । यमन् । न । समायमन् । सम् । आ

यमन् । ये । के । च । उदरसर्पिणः । उदर । सर्पि

णः । तेभ्यः । नमः । सेतून् । तर । दुस्तरान् । दुः ।

११ख०] छन्दश्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् । ५२८

तरान् । दानेन । अदानम् । अ । दानम् । अक्रो
 धेन । अ । क्रोधेन । क्रोधम् । अङ्गया । अत । ध
 या । अश्रद्धाम् । अ । अद्धाम् । सत्येन । अनृतम् ।
 अन । अतम् । एषा । गतिः । एतत् । अमृतम् ।
 अ । मृतम् । स्व । गच्छ । ज्योतिः । गच्छ । सेतून् ।
 तीर्त्वा । चतुरः ॥ ८ ॥

आयुः । सत्यम् । आ । नः । हिय । मनदो
 हम् । मन । दोहम् । एन्यावेन्यौ । एन्यौ । एन्यौम् ।
 आहोइति । एन्यौ ॥ १० ॥

धाम । यत् । भर्गः । यशः । वर्चः । अस्मिन् ।
 आयुः । विश्व । आयुः । विश्वम् । विश्वम् । आयुः ।
 अशीमहि । प्रजाम् । प्र । जाम् । त्वष्टः । अधि ।
 नि । धेहि । असोइति । शतम् । मम । शरदः । व

६७६

५३०

सामवेदसंहिता ।

[१ प्र० २ अ०

२ ६ १ २२ ३ १ २ ६ १ २२ ३
यम् । ते । राजम् । स्वराजम् । स्व । राजम् । वि

१ २ ३ १ २२ ६ १ २ ३ १ २
राजम् । वि । राजम् । स्वराजम् । स्व । राजम् ।

३ २ १ २२ ७ ६ २ ३
धर्मः । प्रवृत्तः । प्र । वृत्तः । तन्वा । सम् । आ

२ १ ३ २ ३ २ ६
नृधे । वृधे । स्वः । आनशे । महे । अभिः । स्फू

२ ३ २ ३ २ ३
र्जी । यम् । द्वियः । सम् । ओषा । अभि । स्फूर्ज ।

२ ३ २
यम् । द्वियः ॥ ११ ॥

१ २२ १ २२ ६ १ २२
अश्वमिष्टये । अश्वम् । इष्टये । अश्वदिष्टये ।

१ २२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२
अश्वत् । इष्टये । भुवत् । जनत् । वृधत् । करत् ।

३ २ १ २२ १ २ १ २२ १ २२ १ २२
धेनुः । पयः । स्वः । विश्वम् । ज्योतिः । विश्वम् ॥ १२ ॥

३ २ १ २ १ २२ १ २२ १ २२ १
भद्रम् । श्रेयः । तन्तुः । ओतुः । सहः । भू

२ ३ १ २ १ २२ १ २२ ३ १
मिः । अन्तरिक्षम् । द्यौः । महः । विश्वेषाम् । भूता

६ १ २२ ३ १ २ ३ २
नाम् । स्तोभानाम् । इष् । विश्वज्योतिः । विश्व ।

३
ज्योतिः ॥ १३ ॥

१४ ख०]

छन्दःशार्ङ्गिक-परिशिष्ट परिशिष्टम् ।

५३१

^{१ २२} ^{१ २२} ^{१ २२} ^{३ २} ^{३ १}
 मङ्घि । दिवि । द्युत् । द्युतः । शुक्रम् । शुक्र^७
^१ ^{३ २} ^३ ^१ ^{३ १ २}
 शुक्रम् । शुक्रम् । शुक्रम् । चन्द्रम् । चन्द्रचन्द्रम् ।
^{१ २} ^३ ^२ ^{१२} ^{१ २२} ^३
 इन्द्रम् । चन्द्रम् । अन्तरिक्षम् । स्वः । दिवम् । जग
^{१ २२} ^{१ २} ^{१ २१} ^{३ २} ^{३ २}
 न्म । परात् । परम् । ऐरयत् । यज्ञः । दिवः । मूर्द्धा ।
^{१ १ २} ^३ ^{१ २२} ^{३ २} ^{१ २२} ^३
 देवमादनः । देव । मादनः । घर्मः । ज्योतिः । पृथि
^१ ^{३ १ २} ^{१ २२} ^३ ^२ ^१
 वौ । अन्तरिक्षम् । द्यौः । आपः । कनिक्रदात् । सि
^१ ^{१ २२} ^{३ १ २} ^३ ^३ ^१
 न्धुः । आपः । मरुतः । मादयन्ताम् । घर्मः । ज्यो
^{१२} ^{३ २} ^{३ १ ३} ^३ ^{१ २२}
 तिः । दिवः । मूर्द्धानम् । सम् । ऐरयन् । यशः ।
^३ ^{१ २२} ^३ ^{१२}
 सम् । ऐरयन् । तेजः । सम् । ऐरयन् । स्वः । सम् ।
^३ ^{१ २२} ^३ ^{१ २२} ^{३ २}
 ऐरयन् । ज्योतिः । सम् । ऐरयन् । यशः । घर्मः ।
^{१ २२} ^{१ २२} ^{३ २} ^{१ २} ^{१२} ^{३ २}
 ज्योतिः । तेजः । घर्मः । ज्योतिः । स्वः । घर्मः ।
^{१ २} ^{१ २२} ^{३ २} ^{१ २२} ^{३ २} ^{३ २}
 ज्योतिः । ज्योतिः । घर्मः । ज्योतिः । घर्मः । घर्मः ।
^{१ २२} ^{१ २२} ^३ ^{१ २२} ^३ ^{१ २२}
 ज्योतिः । इडाम् । यच्छ । रुस्कृतिम् । यच्छ । मनः ।

५३२

सामवेदसंहिता ।

[१५०२अ०]

१ २२ ३ १ २२ ३ १ २ ३ १ २२
 ओजः । यच्छ । मनः । महिमानम् । यच्छ । यशः ।

१ २२ ३ २ ३ २ १ २२ ३
 त्विषम् । यच्छ । प्रजाम् । प्र । जाम् । वर्चः । यच्छ ।

२ १ २२ ३ १ २२ ३ २ १ २२
 पशून् । विशम् । यच्छ । ब्रह्म । क्षत्रम् । यच्छ ।

१२ १ २२ ३ १ २२ ३ २ ३
 स्वः । ज्योतिः । यच्छ । तेजः । घर्मः । सम् । क्रीडन्ते ।

१ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २२
 शिशुमतिः । वायुगोपाः । वायु । गोपाः । तेजस्वतीः ।

३ १ २ १ २२ ३ १ २२ ३ २ १ २२
 मरुद्भिः । भुवनानि । चक्रदुः । इन्द्रः । धेनुः । आपः ।

३ २ १ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 धेनुः । भूमिः । धेनुः । अन्तरिक्षम् । धेनु । द्यौः । धेनुः ।

१ २२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ १ २२
 परम् । धेनु । व्रतम् । धेनु । सत्यम् । धेनु । ऋतम् ।

३ २ १ २२ ३ २ १ २ ३ २ १ २२ ३ २
 धेनु । इडा । धेनुः । स्वः । धेनुः । ज्योतिः । धेनुः ।

३ २ ३ २ ३ २ १ २२ ३ २
 तोकम् । प्रजाम् । प्र । जाम् । गर्भः । नः । यम् ।

१ २२ ३ १ २२ ३ १ २ १ २२
 अदध्महि । आ । च । परा । च । पथिभिः । चरतः ।

३ २ ३ १ २२ १ २२ ३ १
 अयम् । सः । शिङ्त् । यस्मात् । द्यावा । पृथिवी

३ १ २२ ३ १ २२ १ २२ १ २२
 इति । भुवनानि । चक्रदुः । यस्मात् । आपः । ओष-

१४०]

छन्दःआर्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५३३

^{१ २२} धयः । ^३ ओष । ^{१ २२} धयः । ^३ भुवनानि । ^{१ २२} चक्रदुः । ^३ यस्मात् ।
^{३ १ २} समुद्रियाः । ^२ सम् । ^{१ २} उद्रियाः । ^{१ २२} भुवनानि । ^{३ २} चक्रदुः ।
^{१ २२} अस्मात् । ^{१ २२} विश्वा । ^{३ २} भूता । ^{१ २२} भुवनानि । ^{३ २} चक्रदुः । ^{१ २२} आपः ।
^{१ २२} येभिः । ^{१२} व्यश्वम् । ^३ वि । ^{१ २२} अश्वम् । ^{१ २२} ऐरयः । ^{१ २२} तेभिः । ^३ वि ।
^३ अश्रुहि । ^१ मदम् । ^{१ २२} येभिः । ^{३ २} भूतम् । ^{१ २२} सहः । ^१ सहः । ^१ स
^{२२} हः । ^३ सहः । ^{१ २२} तेभिः । ^{१ २२} तेजः । ^{१ २२} आपः । ^{१ २२} आपः । ^{१ २२} येभिः ।
^{३ १ २} वि । ^{१ २२} अन्तरिक्षम् । ^{१ २२} ऐरयः ॥ १४ ॥

॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^२ * *^(१) । ^३ * *^(२) । ^२ * *^(१) । ^३ आ । ^३ नः । ^३ ब्रुवे ।
^{१ २२} रक्षत । ^३ नः । ^{१ २} रक्षितारः । ^३ गोपायत । ^३ गोपायितारः ।

(१) एषोऽंशः—२भा० ४६४ पृष्ठे सुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४६६ पृष्ठे सुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—१भा० ४६७ पृष्ठे सुद्रितः ।

५३४

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र०

^१ * ^{१ २ २} * ^{१ २ २} * ^{३ १ २} * ^३ प्रा । जन । दिवम् । अन्तरिक्षम् । पृथि
^२ वीम् । ^{३ १ २} विश्वभोजसम् । ^{३ २} विश्व । ^३ भोजसम् । ^{३ १ २} पुरु
^{३ २} पाः । ^३ पुरु । ^३ रूपाः । अश्रवः ॥ १ ॥
^२ वाक् । ^{१ २ २} द । ^{१ २ २} दय । ^{३ १} वाजम् । ^{३ १} वि । अश्रवै ।
^{३ १ २} सुधाम । ^३ सु । ^{१ २ २} धाम । ^{१ २ २} धाम । ^{१ २ २} मनः । ^{१ २ २} वयः । ^{३ २} वर्चः । इह ।
^{१ २ २} इडा । ^{१ २ २} आयुः । ^{१ २} स्वः । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^{३ २} ऋतम् । ^{१ २ २} महः । ^३ आ
^२ युर्द्धा । ^३ आधुः । ^२ धाः । ^{३ १ २} अस्मभ्यम् । ^{३ १} वर्चाधाः । ^३ वर्चः । ^२ धाः ।
^{३ १ २} देवेभ्य । ^{१ २ २} गावः । ^{३ १ २} वृषभपत्नीः । ^{३ २} वृषभः । ^३ पत्नीः । ^३ वैरा
^{१ २} जपत्नीः । ^३ वैराज । ^२ पत्नीः । ^{३ १ २} विश्वरूपाः । ^{३ २} विश्व । ^३ रूपाः ।
^{१ २} अस्मासु । ^३ रमद्भ्यम् । ^{१ २} देवेषु । ^३ निधिमान् । ^३ नि । ^२ धिमान् ।
^{३ २} अहम् । ^{३ २} सु । ^{३ २} अन्तः । ^{३ २} आ । ^{१ २ २} अर्कः । ^{१ २ २} ज्योतिः ।
^{१ २} स्वः । ^{३ २} धेनुः । ^{३ २} कक्कौ । ^३ कौ ॥ २ ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० २६८ पृष्ठे मुद्रितः ।

३ख०]

कुन्दग्राचिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५३५

^{१ २२} सहस्वान् । ^{१ २२} सहसः । ^{१ २२} पतिः । ^{१ २२} अदिद्यवत् । ^३ स्व
^२ र्जित् । ^३ स्वः । ^२ जित् । ^{३ १ २} वाजसातमः । ^४ वाज । ^{१ २२} सातमः ।
^{१ २२} अदिद्यवत् । ^{१ २२} ऐरयत् । ^{३ २} अपः । ^{१ २२} सम् । ^४ ऐरयत् । ^४ भू
^२ तम् । ^३ ऐरयत् । ^{३ २} अपाम् । ^{१ २२} गर्भः । ^{३ २} अग्निः । ^{१ २२} इडा ।
^{४ २} पृथिव्याः । ^{१ २२} गर्भः । ^{३ २} अग्निः । ^{१ २२} इडा । ^{३ २} अग्निः । ^{३ २} शिशुकः ।
^३ शि । ^{४ २} शुकः । ^{३ २} शुकः । ^{३ २} शिशुकः । ^{४ २} शि । ^{१ २२} शुकः । ^{१ २२} तेजः ।
^{३ १ २} शक्रस्य । ^{३ २} शक्रम् । ^{४ २२} तेजः । ^{४ २} सप्राः । ^{४ २} स । ^{१ २२} प्राः । ^{१ २२} समी
^३ चीः । ^{१ २२} सम् । ^{१ २२} इचीः । ^{१ २२} तेजः । ^{३ २} उषः । ^{३ २} न । ^{३ २} जारः ।
^{३ २२} ऐरयन् । ^३ सम् । ^{४ २} ऐरयन् । ^{४ २} सम् । ^{४ २} अस्वरन् । ^{४ २} प्राक् ।
^{४ २} अन्यत् । ^४ अन् । ^२ यत् । ^{१ २२} अनु । ^३ वर्त्तते । ^{४ २२} रजः । ^१ अ
^{२२} पाक् । ^{१ २२} अप । ^३ अक् । ^{३ २} अन्यत् । ^३ अन् । ^२ यत् । ^{१ २} तमः ।
^{३ २२} अप । ^{३ २} इषति । ^{१ २२} भ्यसा । ^{१ २२} अरुरुचत् । ^{३ २} घर्मः । ^१ अरुरुचत् ।

५३६

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र०

उषसाम् । दिवि । सूर्यः । वि । भाति । हस ।

हहस । अर्चिः । शोचिः । तपः । हरः ॥ ३ ॥

विश्वा । धनानि । सञ्जित्य । सम् । जित्य । वृ

त्रहा । वृत्र । द्वा । भूर्यासुतिः । भूरि । आसुतिः ।

उरुम् । घोषम् । चक्रे । लोकम् । वृत्रम् । एभ्यः ।

लोकेभ्यः । नुनुदानः । वृत्रम् । जघन्वान् । अप ।

तत् । ववार । यत् । तमः । क्षौ । व्रतम् । स्वः । श

कुनः । कपौ । ज्योतिः । पत । स्वः । पत । अन्तरि

क्षम् । पृथिवीम् । पञ्च । प्रदिशः । प्र । दिशः । ऋ

षीन् । देवान् । वर्णम् । द्वाउवाक् । आयुः । यन् ।

वयः । वृत्रहत्याय । वृत्र । हत्याय । अधृष्णवे । अ ।

धृष्णवे । अपूरवे । अ । पूरवे । पृथिवीम् । च । वि ।

वर्त्तय । अन्तरिक्षम् । सु । धारय । दिवम् । वेप ।

४ख०]

छन्दमार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५१७

^{१ २ २} ^३ ^२ ^३ ^२ ^३
 अवेपथः । अ । वेपथः । वृत्रहा । वृत्र । हा । सपत्न
^१ ^३ ^२ ^३ ^{१ २} ^३ ^{१ २ २}
 हा । सपत्न । हा । अभिप्रपन्नन्तम् । अभि । प्रपन्नन्तम् ।
^{१ २ २} ^{१ २} ^१ ^{१ २ २} ^{३ २}
 ओजसा । खोजसा । सु । ओजसा । असि । प्राणः ।
^३ ^{३ २} ^१ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 प्रा । आनः । असि । असि । चक्षुः । असि । असि ।
^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 श्रोत्रम् । असि । असि । ज्योतिः । असि । इडाम् ।
^१ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २} ^३ ^{१ २}
 गच्छ । सूर्यम् । गच्छ । अन्तरिक्षम् । गच्छ । नाके । वि ।
^१ ^{१ २} ^३ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २} ^१
 भाहि । स्वः । गच्छ । ज्योतिः । गच्छ । अति । ज्यो
^१ ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{१ २ २}
 तिः । वि । भाहि । अति । वयः । बृहत् । विभ्राष्टये ।
^१ ^{१ २ २} ^१ ^२ ^{१ २ २}
 वि । भ्राष्टये । विधर्मणे । वि । धर्मणे । सत्यम् । ओजः ।
^{१ २ २} ^{१ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २} ^१
 रजः । स्वः । भद्रम् । सुधा । सु । धा । इषम् । ज
^{२ २} ^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २} ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २}
 र्जम् । बृहत् । यशः । दिवि । दधे । असौ । अयम् ।
^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३ ^१ ^{१ २ २} ^१
 नमः । किट् । मनः । प्राणः । प्रा । आनः । चक्षुः । ओ
^{२ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २}
 त्रम् । घोषः । व्रतम् । पानम् । चित्तम् । धीतम् ॥४॥

६८४,

५३८

सामवेदसंहिता ।

[२५०

*(१) । * * * * *

^२ ऊप् । वि । हि । इ । छ् । ^{३ २} आयौ ॥ ५ ॥

^{३ २} अस्मिन् । ^{३ २ २} नृम्णेनृम्णम् । ^{३ २} नृम्णे । ^३ नृम्णम् । ^२ नि ।

^३ धीमहे । ^{१ २} रूपम् । ^{३ २} वाक् । ^{३ १ २} इयम् । ^{३ २} अन्तरिक्षे । ^३ सलिलम् ।

^३ लेलाय । ^२ प्रतिष्ठा । ^३ प्रति । ^२ स्था । ^३ असि । ^२ प्रतिष्ठा ।

^२ प्रति । ^{१ २} स्था । ^३ वर्चः । ^{१ २} असि । ^३ मनः । ^२ असि । ^२ भूतम् ।

^{१ २ २} ऋष्यासः । ^३ इन्द्र । ^२ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^{१ २ २} मधवान् । ^३ इन्द्र ।

^२ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^{१ २} भुङ् । ^{३ २} इति । ^{३ २} प्रभुङ् । ^{३ २} प्र । ^{१ २ २} भुङ् । ^३ इति ।

^{१ २ २} इन्द्रः । ^{१ २ २} तसरपूतः । ^{१ २ २} तसर । ^३ पूतः ॥ ६ ॥

^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} अन्नम् । ^{३ २} अहम् । ^{३ २} अन्नादः । ^३ अन्न ।

^२ अदः । ^{३ २} अहम् । ^{३ २} विधारयः । ^३ वि । ^२ धारयः । ^{३ २} अहम् ।

^{१ २ २} सहः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^{१ २ २} सहिः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^३ स

^२ दानः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} वच्चः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} तेजः । ^{१ २ २} दिशम् ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ४८० पृष्ठे सुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४८१—४८४ पृष्ठे षु मु दिनः ।

पञ्च०]

छन्दःशास्त्रिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ।

५३८

^३ दुहे । ^{१ २२} दिशः । ^३ दुहे । ^{१ २२} दिशः । ^४ दुहे । ^{१ २२} सर्वाः दुहे । ^{१ २२} मनः ।
^३ अजयित् । ^{१ २२} हृदयम् । ^३ अजयित् । ^{१ २२} इन्द्रः । ^३ अजयित् ।
^२ अहम् । ^{३ १} अजैषम् । ^{१ २२} वयः । ^{१ २२} वयोवयः । ^{१ २२} वयः । ^४ वयः । ^४ रु
^२ पम् । ^{३ १} रूपं रूपम् । ^{३ १} रूपम् । ^४ रूपम् । ^२ हि । ^२ यः । ^४ उ ।
^२ उत् । ^३ अपन्नम् । ^२ ऊर्ध्वा । ^{१ २२} नभाः सि । ^३ अकृषि । ^२ वि ।
^३ अद्यौत्सम् । ^{१ २२} अततनम् । ^{१ २२} पिन्वस्व । ^{१ २२} प्रये । ^{१ २२} प्रत्यष्ठाम् ।
^{१ २} प्रति । ^२ अष्ठाम् ॥ ७ ॥

^{१ २२} कङ्के । * * * * * ^२ *^(१) फल् । ^२ हौ । *
^{१ २२} * * * * * ^{३ २} *^(१) । ^३ दुषाः । ^३ वाक् । ^{१ २२} ह । ^३ प्रजा । ^३ प्र ।
^२ जा । ^{४ २} तोकम् । ^३ अजीजने । ^{१ २२} यशः । ^३ अक्रान् । ^१ भू
^{२२} तम् । ^४ अततनत् । ^२ प्रजाः । ^४ प्र । ^२ जाः । ^३ उ । ^२ सम् ।
^३ अचूकुपत् । ^{१ २} पशुभ्यः । * * * * * ^(१) । * * * * * ^(४) ॥ ८ ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० ४८८ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४८९ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।

(४)—एषोऽंशोऽपि २भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।

१ २र १ २र १ २र १ २र १ २र
 भ्राज । विश्वस्य । जगतः । ज्योतिः । विश्वस्यै ।
 १ २र १ २र १ २र १ २र १ २र
 जगते । ज्योतिः । * * *^(१) । आयुः । तपः । वर्चः ।
 १ २र ३ २ ३ २ ३ २
 तेजः । अग्निः । समुद्रम् । सम् । उद्रम् । आ ।
 ३ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 क्षयत् । इक्ष् । स्वः । वैश्वानराय । वैश्व । नराय । प्र
 १ २ २ १ २र १ २र ३ २ १ २र १ २र
 दिशः । प्र । दिशः । ज्योतिः । बृहत् । इन्द्रः । इडा ।
 ३ २ ३ २ ३ २ १ २र १ २र
 सत्यम् । द्यौः । भूतम् । पृथिवी । सहः । तेजः ।
 १ २र १ २र १ २र १ २र ३ २ ३ १ २
 आपः । उषा । दिशः । ज्योतिः । घर्मः । मरुद्भिः ।
 १ २र ३ १ २र ३ २
 भुवनेषु । चक्रदत् । भ्राज । आ । भ्राज । ऋतम् ।
 ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 मे । फश् । फट् । भ्राट् । भद्रम् । श्रेयः । वामम् ।
 १ २र १ २र १ २र १ २र ३
 वरम । स्वम् । अस्ति । अभ्राजीत् । ज्योतिः । अभ्रा
 १ २र
 जीत् । दीदिवः । भस् । * * *^(१) । * *
 * * * * *^(१) ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५१० पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे नवम-मूलखेन मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे दशम-मूलखेन मुद्रितः ।

१० ख०] छन्दोमार्चिक-परिमिष्ट-परिमिष्टम् ।

५४१

* * * * *

* * * * * (१) ॥ ८ ॥

१ २२ १ २२ १ २२ १ २ १ २ ३

उवि । इति । असि । अरुचः । दिवम् । पृथि

२ १ २२ ३ २ १ २२ १
वौम् । पतिः । असि । अपाम् । ओषधीनाम् । ओ२ ३ १ २२ १ १ ३ ३ २
ष । धीनाम् । विश्वेषाम् । देवानाम् । समित् ।३ २ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२
सम् । इत् । अजस्रम् । अ । जस्रम् । ज्योतिः । आत३ १ २२ १ २२ ३ २ १ २२
तम् । आ । ततम् । आयुः । यन् । अवः । जना । वनम् ।१ २ ३ २ ३ १ २२ १ २२
खः । सृपि । पु । सृपि । अस्तोषत । स्वभाननः । स्व ।३ १ २२ ३ १ २२ ३ २ १ २२
भानवः । विप्राः । वि । प्राः । जविष्ठया । मती । ग्रावाणः ।३ १ २ १ २ १ २२ १ २२ १ २ ३
वर्द्धिषि । प्रिय । इन्द्रस्य । रक्ष्यम् । बृहत् । प्र । उ ।१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ ३ २
एति । उवि । हिगि । हिगिगि । सहः । भ्राज । अपः ।१ २२ १ २२ ३
भ्राज । अभ्राजीत् । व्यभ्राजीत् । वि । अभ्राजीत् ।

(१)—रपोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—रपोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे चतुर्दश-मूलत्वेन मुद्रितः ।

(३)—रपोऽंशः—२भा० ५१२ पृष्ठे मुद्रितः ।

५४२

सामवेदसंहिता ।

[२ प्र०]

* * *^(१) । * * *^(२) । दिदीहि । विश्वतः । पृथुः ।

* * *^(३) । अन्तः । देवेषु । रोचसे । भाः ।

* * * *^(४) ॥ १० ॥

अथ । असम्प्रोक्तानाम् । प्रकृतिः । प्र । कृतिः ।

हौ । कौ । ह्यौ । स्वः । ज्योतिः । ज्योतिः । भाः ।

शिष्टः । वाजी । अश्वः । मेधः । स्वने । भूः । भुवः ।

स्वाऽरिति । सत्यम् । पुरुषः । ए । इडा । अथ ।

इट् । इडा । होइ । हः । वा । हौ । इडा । होऽइ ।

होऽ । वाचा३१ ऊवा२३ । इऽ३४ डा ॥ ११ ॥

॥ इति स्तोभग्रन्थे-द्वितीयः प्रपाठकः ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५१४ पृष्ठे सुद्धितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५१५ पृष्ठे सुद्धितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५१६ पृष्ठे सुद्धितः ।

(४)—एषोऽंशः—२भा० ५१८ पृष्ठे सुद्धितः ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दश्चार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ भारण्ड-साम ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

^५ उदयाम् । ^{२ १} तमसस्पारी^२ । ^{१२} ज्योतिःपश्यन्तउत्त
^१ रा^२म् । ^{१ १ २} स्वःपश्यन्तउत्तरा^२म् । ^{१ १} देवन्देवत्रा^२ह^२२३४
^५ रीम् । ^{१ २ २ २ १ ३ २} अगन्मज्यातिरुत्तमा^१म् । ^{२ २ २} स्वसारः । ^{२ २} आतोतुनआतो
^२ तू३४ । ^{३ २ ४ २ ५} औहोवा । ^{१ २} ओस्वातः । ^{२ २ २ २} ३ । वातोवातः । २ ।

* ग्रन्थोऽयं मेकसामात्मकः, गेयादिगानग्रन्थात् पृथग्भूतः छन्दश्चार्चिक-मूलक-
 त्वात् छन्दश्चार्चिक-परिशिष्टत्वेनैव व्यवह्रियतेऽस्माभिः, किञ्च छन्दश्चार्चिक-परिशिष्ट-
 रूपस्यारण्यगानस्येवायन्तलोभ-युक्तत्वात्तदीयत्वमपीति द्वितीयत्वेनापीति ।

† पितृयज्ञादावस्य व्यवहारो दृश्यतेऽतोऽसौ पितृसामेत्यपि, पितृपदवटितत्वात्
 वीजम् ।

५४४

सामवेदसंहिता ।

[भा०सा०]

१२२१ १२ २ २ १ २ १ २
वातो^१नृ^२म्णानि^३पू^४श्याः । यमो^५हाउ । ३ । पितरो^६द्वाउ ।

१२ १२ २ ३ २ ३ ५ २ १ ३
३ । भारण्डो^१द्वाउ । ३ । इमां^२स्तो^३र३४माम् । अर्हति^४

५ १ २२ १ २ १ २२ ३२ ४ ५
२३४जा । तावेदसे^१३ । होइ । होइये^२३ । ३ । होइये ।

१२ १२ २ २ १ २ २ २
३ । उ^१रवातः । ३ । वातो^२वातः । २ । वातो^३नृ^४म्णानि^५पुरा

२ १ २ १ २ १२ २२ २
श्याः । यमो^१हाउ । ३ । पितरो^२द्वाउ । ३ । भारण्डो^३द्वा

३ २ ३ ५ २ ३ ५ १ २२ १ २
उ । ३ । रथा^१मी^२र३४वा । सम्मा^३चे^४र३४मा । मानी^५षया

१ २२ ३२ ४ ५ १२
३ । होइ । होइये^१३ । ३ । होइये । ३ । उ^२रवातः ।

१२ २ २ १२ २ १ २ १
३ । वातो^१वातः । २ । वातो^२नृ^३म्णानि^४पुरा^५श्याः । यमो

१ १ २ १२ २२ २ ३
हाउ । ३ । पितरो^१द्वाउ । ३ । भारण्डो^२द्वाउ । ३ । भ

२ ३ ५ २ ३ ५ १ २ १२ १
द्रा^१क्षी^२र३४नाः । प्रमा^३ती^४र३४रा । स्यास^५सदे^६३ । होइ ।

२२ ३२ ४ ५ १२ १२ २ २
होइये^१३ । ३ । होइये । ३ । उ^२रवातः । ३ । वातो^३वा

१२ २ १ २ २ १ १ १
तः । २ । वातो^१नृ^२म्णानि^३पुरा^४श्याः । यमो^५द्वाउ । ३ । पि

भा०सा०] कन्दार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम् । ५९५

^२ तरोहाउ । ^{१२ २२ २} ३ । भारण्डोहाउ । ^{३२ ३} ३ । अग्राइसार^५३४ख्या

^{२ १} इ । माराइषा^३२३४मा । ^{१ २ १ १} वायन्तवा^१३ । ^{१२} होइ । होइये

^{३२ ४ ५} ३ । ^{१२} ३ । होइये । ^{१२ २ २} ३ । उरवातः । ^{१२ २ २} ३ । वातोवातः । ^२ २ ।

^{१२ २ २ १२ २ २} वातोनुम्णानिपू^{१ २}३याः । ^{१ २} यमोहाउ । ^{१ २} ३ । पितरोहाउ । ^२ ३ ।

^{१२ २२ २} भारण्डोहाउ । ^{३२ २ ५ २} ३ । भारण्डा^{२२ १२ २}३४औहोवा । ^{२२ १२ २} ए । वातो

^{२ १२ १ १ २ १ २ १ २} नृम्णानिपुरयद्यमःपितरोभारण्डः । ^{२२ १२ २ १२} २ । ए । वातोनुम्णा

^{२ १ २ २ २ १ २ २ १ २} निपुरयद्यमःपितरोभाण्डा^१२ । ^{३ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्— १ भा० २०३ पृष्ठे दृश्यम् । १

॥ इति भारण्डसाम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च कन्दार्चिक-द्वितीय परिशिष्टम् ॥

सामवेदसंहिता ॥

॥ अथ कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टम् ॥ *

॥ अथ तवश्यावीयं साम ॥१॥

१ २ ३
उदानः । ओं धियो यो नः प्रचोद३४५ । ओम् हः । ओम्

† चक्षुःविधावकं प्राश्नात् त्वेवं श्रूयते—“तव श्यावीषं प्रयुञ्जानः श्वभिः पुनो ब्रह्मलोकं अभिसम्यस्यते न च पुनरावर्तते न च पुनरावर्तते”—इति ।

त०सा०]

कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टम् ।

५४७

जनः । ओंतपः । ओंसत्यम् । ओंपुरुषाः । ओंपरोर
^{१ २ १ १ १ १ १}
 जोअमृतोम् । ओह्र३४५ । ऊम् । आ२ । दायो ।
^{१ १ १ १ १ १ १}
 आ२३४५ । ओंभूमिरन्तरिक्षन्द्यौः । ओंतत्सवितुर्वरेणि
^{१ १ १ १ १ १ १}
 योम् । ओंजरर्क । हाउ३ । हो३वाक् । ओंबहोओ
^{१ १ १ १ १ १ १}
 यजोअमृतोम् । ओजरर्क । हाउ३ । हो३वाक् । ३ ।
^{१ १ १ १ १ १ १}
 ओंप्राणोपानौव्यानोसमानउदानः । धियोयोनःपूचो२३
^{१ १ १ १ १ १ १}
 ४५ । ओंजरर्क । हाउ३ । हो३वाक् । ३ । धर्मो२
^{१ १ १ १ १ १ १}
 धर्मः । ३ । धर्मविधर्म । ३ । सत्यङ्गाय । ३ । अतव
^{१ १ १ १ १ १ १}
 द । ३ । ह्र३व२व२व२वम् । ३ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानं सोभातुसन्धानेन, गामती-नामकं-पर्यालोचनेन च ज्ञातव्यम् ।

सा च षट्क-उत्तरार्चिकस्य ६, ३, १० सूक्ते प्रथमा । १

॥ इति तवश्यावीयं साम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च तृतीय-परिशिष्टम् ॥

॥ इति कन्दार्चिकः समाप्तः ॥

Digitized by Madhuban Trust, Delhi

Digitized by Madhuban Trust, Delhi

